«تەۋرات 1-قسىم»

«ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»

© مۇقەددەس كىتاب 2012
CC BY-SA 4.0
www.mukeddeskalam.com
«ئۇيغۇرچە كالام تەرجىمىسى»

تەۋرات 1-قىسىم

«ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»

كىرىش سۆز

تەۋراتنىڭ بۇ قىسمى خۇدانىڭ ئالەمنى ئاپىرىدە قىلغانلىقى ۋە ئۇنىڭ ئالەمنى يارىتىشتىكى مەقسەتلىرى توغرىسىدا يېزىلغان قىممەتلىك خاتىرىدۇر. بۇ بىزنىڭ خۇدانى ۋە ئىنسانلارنى چۈشىنىشىمىزگە نىسبەتەن بىزنى قىممەتلىك ئاساسلار بىلەن تەمىنلەيدۇ. مەزكۇر كىتابنى بىز قىسقارتىپ «يارىتىلىش» ياكى «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى» دەپمۇ ئاتايمىز.

بۇ كىتابتا، كونكرېت ھالدا (1) خۇدانىڭ ھەرقايسى ماددىي شەيئىلەر، ھايۋاناتلار، شۇنداقلا ئاخىرىدا ئىنساننى ياراتقانلىقى؛ (2) خۇدانىڭ ئىنساننى يارىتىشىدا، ئىنسان مەن بىلەن سىرداش-دوستلۇق مۇناسىۋەتتە بولسۇن دېگەن مۇددىئا-نىشانلىرى؛ (3) ئىنساننىڭ گۇناھ سادىر قىلىشى بىلەن شۇ دوستلۇق مۇناسىۋەتنىڭ ئۈزۈلگەنلىكى؛ (4) خۇدانىڭ مۆلچەرلىگۈسىز بەدەل تۆلەپ ئىنساننىڭ ئۆزى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى ئەسلىدىكى مەقسىتىدىكىدەك ئەسلىگە كەلتۈرۈش جەريانىنىڭ باشلىنىشى قاتارلىقلار خاتىرىلىنىدۇ.

شۇڭا «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى» كىتابىنى ھەرقايسى جەھەتلەردىكى «باشلىنىشلار بايان قىلىنغان كىتاب» دېيىشكىمۇ بولىدۇ.

شۇنىڭ بىلەن بىز ئۇشبۇ كىتابتىن: — ئالەمنىڭ يارىتىلىشى، بولۇپمۇ ئىنساننىڭ يارىتىلىشى توغرۇلۇق بىردىنبىر ھەقىقىي خاتىرىنى؛ خۇدانىڭ «ئىنساننى ئۆز سۈرەت-ئوبرازىدا، ئۆزگە ئوخشاش قىلىپ» يارىتىشىنىڭ مەقسەتلىرىنى؛ ئىنساننىڭ گۇناھقا پېتىشىنى؛ خۇدانىڭ ئىنسانلارنىڭ گۇناھى تۈپەيلىدىن ئىنسانلارنىڭ ئۈستىگە چۈشۈرگەن بىرىنچى جازاسىنى، شۇنداقلا گۇناھتىن قۇتقۇزىدىغان نىجاتى توغرۇلۇق ۋەدىسىنى؛ ئىنسانلارنىڭ تۇنجى گۇناھنى سادىر قىلغاندىن كېيىن تېزلا ھەرتۈرلۈك

بۇزۇقچىلىق ۋە بۇتپەرەسلىككە پېتىپ قالغانلىقىنى؛ خۇدانىڭ پۈتكۈل ئىنسانلارغا چۈشۈرگەن ئىككىنچى ئېغىر جازاسىنى، يەنى نۇھ پەيغەمبەرنىڭ دەۋرىدە يەر يۈزىگە ئەۋەتكەن توپانىنى؛ ئىنسانلارغا چۈشۈرگەن ئۈچىنچى ئېغىر جازاسىنى، يەنى ئىنسانلارنىڭ تىلىنى «بابىل مۇنارى»دا خىلمۇ-خىل قىلىپ بۆلۈۋەتكىنىنى ۋە شۇنداقلا تىلنى بۆلۈۋېتىش ئارقىلىق شەيتاننىڭ ئىنسانلارغا قاراتقان ۋەسۋەسىلىرىنى چەكلىگەنلىكىنى؛ ئىبراھىمنىڭ بۇتپەرەسلىكتىن ئايرىلىپ، يەككە يېگانە پەرۋەردىگارغا ئىبادەت قىلىشقا چاقىرىلغانلىقىنى؛ ئىبراھىمغا ھەرخىل سىناق-قىيىنچىلىقلار ئارقىلىق ئۆگىتىلگەن ئاجايىب ساۋاقلارنى؛ ئىسمائىل ۋە ئىسھاقنىڭ تۇغۇلۇشى ۋە ئۇلارنىڭ تارىخىنى؛ ئەساۋ ۋە ياقۇپنىڭ تۇغۇلۇشى ۋە ئۇلارنىڭ تارىخىنى؛ يۈسۈپنىڭ تۇغۇلۇشى ۋە ئۇنىڭ تارىخىنى تاپالايمىز.

خۇدادىن قورقىدىغان بارلىق مۆمىن بەندىلەر تەۋراتنىڭ بۇ بىرىنچى قىسمىنىڭ مۇئەللىپىنى مۇسا پەيغەمبەرنىڭ ئۆزى دەپ ئېتىراپ قىلىدۇ. ھالبۇكى، ئۇشبۇ تارىختا خاتىرىلەنگەن بارلىق ۋەقەلەر مۇسا پەيغەمبەر دۇنياغا كېلىشتىن بىر-ئىككى مىڭ يىل ئىلگىرى يۈز بەرگەندى. ئۇنداقتا، بۇ تارىخ مۇسا پەيغەمبەرگە قانداق يولدا تاپشۇرۇلغان؟ «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»دىن شۇنى بايقايمىزكى، كىتابتا ئاۋۋال خۇدانىڭ ئالەمنى يارىتىشى تەسۋىرلىنىدۇ، ئاندىن ئون بىر «ئايرىم تارىخ» بايان قىلىنىدۇ. ھەربىر تارىخىي قىسىم «تۆۋەندە پالانچى-پوكۇنچىنىڭ دەۋرلىرى... (خاتىرىلىنىدۇ)» ياكى «تۆۋەندە پالانچى-پوكۇنچىنىڭ تارىخى... (خاتىرىلىنىدۇ)» دېگەندەك سۆزلەر بىلەن باشلىنىدۇ. مۇشۇ يەردىكى «دەۋر» ياكى «تارىخ» ئىبرانىي تىلىدا «تولىدوت» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ؛ شۇنىڭ بىلەن بۇ ئون بىر قىسىم بەزىدە «ئون بىر تولىدوت» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

قەدىمكى زامانلاردا تارىخلارنىڭ كۆپىنچىسى ساپال ياكى تاش تاختايلارغا خاتىرىلىنەتتى. ئەگەر تارىخ بەك ئۇزۇن بولۇپ كەتسە، بىرنەچچە تاختايلار ئىشلىتىشكە توغرا كېلەتتى؛ شۇنداق بولغاچقا، تاختايلارنىڭ تەرتىپىنى ساقلاش ئۈچۈن ھەربىر تاختايدىكى ئاخىرقى جۈملە كېيىنكى تاختاينىڭ بېشىدا تەكرارلىناتتى. «ئون بىر تولىدوت»تا بىز دەل مۇشۇنداق نۇسخىلارنى بايقايمىز. دېمەك، بىر «تولىدوت»تىكى ئاخىرقى سۆزلەر كېيىنكى «تولىدوت»نىڭ بېشىدا قايتىلىنىدۇ. شۇڭا، «ئالەمنىڭ

يارىتىلىشى»نىڭ تارىخلىرى ئەسلىدە تاش ياكى ساپال تاختايلار ئۈستىگە پۈتۈلگەن، دېگەن خۇلاسىگە كېلىمىز. خۇدانىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشلىرى بىلەن مۇسا پەيغەمبەر شۇ تاختايلارغا ئىگە بولۇپ، مۇقەددەس روھنىڭ يوليورۇقى ۋە كۆرسەتمىلىرى بىلەن شۇ تاختايلاردىكى تارىخلارنى تەرتىپكە كەلتۈرۈپ، ئۇلارنى بىر كىتاب قىلىپ جەم قىلغان، دەپ قارايمىز. شۇنىڭ ئۈچۈن مۇسا پەيغەمبەرنىڭ «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى» كىتابىغا نىسبەتەن رولى شۇ بولدىكى، ئۇ بۇ كىتابنىڭ رەسمىي مۇئەللىپى ئەمەس، بەلكى خۇدانىڭ ۋەھىيسىگە ئەگىشىپ، يۈز بەرگەن ۋەقەلەرنى «توپلاپ رەتلىگۈچى» ياكى «مەزكۇر توپلامنىڭ مۇھەررىرى» بولغان. ئۇنىڭ مۇشۇ تارىخلارنى توپلىغان ۋاقتى تەخمىنەن مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 1475-يىلى بولۇشى مۇمكىن.

«تولىدوتلار» بولسا تۆۋەندىكىدەك: —

مۇقەددىمە: — ئالەمنىڭ يارىتىلىشى (1:1-3:2)

1-تولىدوت (تارىخ): — «ئاسمان-زېمىننىڭ تولىدوتى» (4:2-26:4)
2-تولىدوت (تارىخ): — «ئادەمئاتىنىڭ تولىدوتى» (1:5-8:6)
3-تولىدوت (تارىخ): — «نۇھنىڭ تولىدوتى» (9:6-29:9)
4-تولىدوت (تارىخ): — «نۇھنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ تولىدوتى» (1:10-9:11)
5-تولىدوت (تارىخ): — «شەمنىڭ تولىدوتى» (10:11-26)
6-تولىدوت (تارىخ): — «تەراھنىڭ تولىدوتى» (27:11-11:25)
7-تولىدوت (تارىخ): — «ئىسمائىلنىڭ تولىدوتى» (12:25-18)
8-تولىدوت (تارىخ): — «ئىسھاقنىڭ تولىدوتى» (19:25-29:35)
9-تولىدوت (تارىخ): — «ئەساۋنىڭ تولىدوتى» (1:36-8)
10-تولىدوت (تارىخ): — «ئېدوملارنىڭ ئاتىسى ئەساۋنىڭ تولىدوتى (ئۇنىڭ ئىككىنچى تولىدوتى)» (9:36-1:37)
11-تولىدوت (تارىخ): — «ياقۇپنىڭ تولىدوتى» (2:37-26:50)

مەزمۇن

مەزمۇن جەھەتتىن بۆلسەك بۆلۈنمىلەر تۆۋەندىكىدەك بولىدۇ: –

1. مۇقەددىمە: – ئالەمنىڭ يارىتىلىشى (1:1-2:25)
2. گۇناھنىڭ ئالەمدە پەيدا بولۇشى (1:3-24)
3. ئادەمئاتىنىڭ ئەۋلادلىرى (1:4-5:29)
4. نۇھ پەيغەمبەر، توپان بالاسى (1:6-9:29)
5. نۇھنىڭ ئەۋلادلىرى؛ دۇنيادىكى بارلىق ئەل-مىللەتلەرنىڭ نەسەبنامىسى (1:10-32)
6. بابىل مۇنارى؛ خۇدانىڭ ئىنساننىڭ تىلىنى قالايمىقانلاشتۇرۇۋېتىشى (1:11-9)
7. ئىبراھىمنىڭ چاقىرىلىشى ۋە ئۇنىڭ تەرجىمىھالى (10:11-11:25)
8. ئىبراھىمنىڭ ئەۋلادلىرى – ئىسمائىل ۋە ئىسھاق (12:25-28:45)
9. ياقۇپنىڭ جەمەتى؛ ئۇلارنىڭ يۈسۈپنىڭ ۋاستىسى بىلەن ئاچارچىلىقتىن قۇتۇلۇپ، مىسىرغا چۈشۈشى ۋە شۇ يەردە ئولتۇراقلىشىشى (1:46-26:50)

«ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»دا ئوقۇرمەنلەرگە تۇنجى قېتىم خۇدانىڭ ماھىيىتى، خاراكتېرى ۋە يوللىرى توغرىسىدىكى يىپقى مۇھىم ھەقىقەتلەر تونۇشتۇرۇلغانلىقى ئۈچۈن بۇ مۇھىم تېمىلار ئۈستىدە ئادەتتىكىدىن سەل ئۇزۇنراق «قوشۇمچە سۆز» قوشتۇق. لېكىن بۇ قوشۇمچە سۆزلىرىمىز ئوقۇرمەنلەرگە بۇ تېمىلار توغرۇلۇق پۈتۈنلەي تەپسىلىي ئۇچۇر تەمىنلىيەلىشى ناتايىن. بىز پەقەت ھەر تېمىدا بايقىغىنىمىزنى ۋە ئويلىرىمىزنى ئېيتىپ بېرىمىز؛ بۇ ئويلىرىمىزنى ئوقۇرمەنلەرنىڭ مۇقەددەس كىتابنى داۋاملىق تەكشۈرۈپ-ئىزدىنىشلىرىگە ياردىمى بولسىكەن دەپ ئۈمىد قىلىمىز.

«ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»

خۇدانىڭ ئالەمنى يارىتىشى

1 [1] مۇقەددەمدە خۇدا(1) ئاسمانلار(2) بىلەن زېمىننى ياراتتى. [2] ئۇ چاغدا
يەر بولسا شەكىلسىز ۋە قۇپقۇرۇق ھالەتتە بولدى(3)؛ قاراڭغۇلۇق چوڭقۇر
سۇلارنىڭ(4) يۈزىنى قاپلىدى(5)؛ خۇدانىڭ روھى چوڭقۇر سۇلار ئۈستىدە لەرزان
پەرۋاز قىلاتتى(6).
[3] خۇدا: «يورۇقلۇق بولسۇن!» دېۋىدى، يورۇقلۇق پەيدا بولدى. [4] خۇدا
يورۇقلۇقنىڭ ياخشى ئىكەنلىكىنى كۆردى؛ خۇدا يورۇقلۇق بىلەن قاراڭغۇلۇقنى
ئايرىدى. [5] خۇدا يورۇقلۇقنى «كۈندۈز»، قاراڭغۇلۇقنى «كېچە» دەپ ئاتىدى.
شۇ تەرىقىدە كەچ بىلەن سەھەر ئۆتتى، بۇ تۇنجى كۈن بولدى(7).

---

1 «خۇدا» ــ ئىبرانىي تىلىدا «ئەلوھىم» دېيىلىدۇ. بۇ توغرۇلۇق «تەبىرلەر»نى كۆرۈڭ.

2 «ئاسمانلار» ــ مۇقەددەس كىتاب بويىچە ئۈچ قاتلام ئاسمان بار؛ بىرىنچى قات ئاسمان «ئاتموسفېرا»، ئىككىنچى قات ئاسمان «ئالەم بوشلۇقى»، ئۈچىنچى قات ئاسمان خۇدانىڭ ئەرشىدۇر. شۇڭا «ئاسمان» كۆپ يەرلەردە «ئاسمانلار» دېيىلىدۇ.

3 بەزى تەرجىمىلەردە «ئىدى» ياكى «تۇراتتى» دەپ ئېلىنغان. ئالىملارنىڭ بۇ ئايەت ئۈستىدىكى ئۈچ خىل قارىشى توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنى كۆرۈڭ.

4 «چوڭقۇر سۇلار» ــ دېڭىز-ئوكيانلارنى كۆرسىتىدۇ.

5 ياكى «قاپلىغانىدى».

6 «لەرزان پەرۋاز قىلاتتى» دېگەن مۇشۇ ھالەتنى ئىبرانىي تىلىدا «(تۇخۇم بېسىۋاتقان) كۆرۈك توخۇدەك ھالەتتە تۇرىدۇ» دەپ چۈشۈنۈشكىمۇ بولىدۇ.

7 «تۇنجى كۈنى»دە «كەچ ۋە سەھەر» بولغانىكەن، ئۇنداقتا «تۇنجى كۈن» ئادەتتىكى بىر كۈننى، يەنى 24 سائەتلىك بىر كۈننى كۆرسەتكەن بولۇشى مۇمكىن.

ئادەتتە مۇقەددەس كىتابتىكى بارلىق خاتىرىلەردە، شۇنداقلا بۈگۈنگە قەدەر ئىبرانىيلاردا «كۈن»نىڭ بېشى كەچ ياكى ئاخشام بىلەن باشلىنىدۇ دېگەن قاراش بار.

6 ئاندىن خۇدا: ــ سۇلارنىڭ ئارىلىقىدا بىر بوشلۇق[8] بولسۇن ۋە سۇلار
يۇقىرى-تۆۋەن ئىككىگە ئايرىلىپ تۇرسۇن، دېدى. 7 شۇنىڭ بىلەن خۇدا
بىر بوشلۇق ھاسىل قىلىپ، سۇلارنى بوشلۇقنىڭ ئاستىغا ۋە بوشلۇقنىڭ
ئۈستىگە ئايرىۋەتتى؛ ئىش ئەنە شۇنداق بولدى[9]. 8 خۇدا بۇ بوشلۇقنى
«ئاسمان» دەپ ئاتىدى. شۇ تەرىقىدە كەچ بىلەن سەھەر ئۆتتى، بۇ
ئىككىنچى كۈن بولدى.
9 ئاندىن خۇدا: «ئاسماننىڭ ئاستىدىكى سۇلار بىر يەرگە يىغىلسۇن،
قۇرۇق تۇپراق كۆرۈنسۇن!» دېۋىدى، دەل شۇنداق بولدى. 10 خۇدا قۇرۇق
تۇپراقنى «يەر»، يىغىلغان سۇلارنى بولسا «دېڭىزلار» دەپ ئاتىدى. خۇدا
بۇلارنىڭ ياخشى بولغانلىقىنى كۆردى.
11 ئاندىن خۇدا يەنە: «يەر ھەرخىل ئۆسۈملۈكلەرنى، ئۇرۇقلۇق
ئوتياشلارنى، مېۋە بېرىدىغان دەرەخلەرنى تۈرلىرى بويىچە ئۆزىدە
ئۈندۈرسۇن! مېۋىلەرنىڭ ئىچىدە ئۇرۇقلىرى بولسۇن!» دېۋىدى، دەل
شۇنداق بولدى؛ 12 يەردىكى ئۆسۈملۈكلەرنى، يەنى ئۇرۇق چىقىدىغان
ئوتياشلارنى ئۆز تۈرلىرى بويىچە، مېۋە بېرىدىغان، يەنى مېۋىلىرىنىڭ
ئىچىدە ئۇرۇقلىرى بولغان دەرەخلەرنى ئۆز تۈرلىرى بويىچە ئۈندۈردى. خۇدا
بۇلارنىڭ ياخشى بولغانلىقىنى كۆردى. 13 شۇ تەرىقىدە كەچ بىلەن سەھەر
ئۆتتى، بۇ ئۈچىنچى كۈن بولدى.
14 خۇدا يەنە: «كۈندۈز بىلەن كېچىنى ئايرىپ بېرىش ئۈچۈن ئاسمانلاردا
يورۇقلۇق جىسىملار بولسۇن. ئۇلار كۈنلەر، پەسىللەر ۋە يىللارنى ئايرىپ
تۇرۇشقا بەلگە بولسۇن؛ 15 ئۇلار ئاسمانلاردا تۇرۇپ نۇر چىقارغۇچى بولۇپ،
يەر يۈزىگە يورۇقلۇق بەرسۇن!» دېۋىدى، دەل شۇنداق بولدى. 16 خۇدا
ئىككى چوڭ نۇر چىقارغۇچى جىسىمنى ياراتتى؛ چوڭ نۇر چىقارغۇچىنى
كۈندۈزنى باشقۇرىدىغان، كىچىك نۇر چىقارغۇچىنى كېچىنى باشقۇرىدىغان
قىلدى. ھەمدە يەنە يۇلتۇزلارنىمۇ ياراتتى. 18-17 خۇدا بۇلارنى يەرگە يورۇقلۇق
بېرىپ، كۈندۈز بىلەن كېچىنى باشقۇرۇپ، يورۇقلۇق بىلەن قاراڭغۇلۇقنى

8 ئىبرانىي تىلىدا «يېيىلغان بىر نەرسە».
9 «سۇلارنىڭ ئايرىلىشى» توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە ئازراق توختىلىمىز.

ئايرىسۇن دەپ ئاسمانلارنىڭ گۈمبىزىگە ئورۇنلاشتۇردى. خۇدا بۇنىڭ ياخشى بولغانلىقىنى كۆردى. [19] شۇ تەرىقىدە كەچ بىلەن سەھەر ئۆتتى، بۇ تۆتىنچى كۈن بولدى.

[20] خۇدا يەنە: «سۇلاردا مىغ-مىغ جانىۋارلار بولسۇن، ئۇچار-قاناتلار يەرنىڭ ئۈستىدە، ئاسمان بوشلۇقىدا ئۇچسۇن» دېدى. [21] شۇنداق قىلىپ خۇدا سۇدىكى چوڭ-چوڭ مەخلۇقلارنى[10]، شۇنداقلا سۇلاردا مىغ-مىغ جانىۋارلارنى ئۆز تۈرلىرى بويىچە ۋە ھەرخىل ئۇچار-قاناتلارنى ئۆز تۈرلىرى بويىچە ياراتتى. خۇدا بۇنىڭ ياخشى بولغانلىقىنى كۆردى. [22] خۇدا بۇ جانلىقلارغا بەخت-بەرىكەت ئاتا قىلىپ: «نەسىللىنىپ، كۆپىيىپ، دېڭىز سۇلىرىنى تولدۇرۇڭلار، ئۇچار-قاناتلارمۇ يەر يۈزىدە ئاۋۇسۇن» دېدى. [23] شۇ تەرىقىدە كەچ بىلەن سەھەر ئۆتتى، بۇ بەشىنچى كۈن بولدى.

[24] خۇدا يەنە: «يەر جانىۋارلارنى ئۆز تۈرلىرى بويىچە چىقارسۇن ــ مال-چارۋىلارنى، ئۆمىلىگۈچى جانىۋارلارنى ۋە ياۋايى ھايۋانلارنى ئۆز تۈرلىرى بويىچە ئاپىرىدە قىلسۇن» ــ دېۋىدى، دەل شۇنداق بولدى. [25] شۇنداق قىلىپ خۇدا يەردىكى ياۋايى ھايۋانلارنى ئۆز تۈرلىرى بويىچە، مال-چارۋىلارنى ئۆز تۈرلىرى بويىچە ۋە يەر يۈزىدە ئۆمىلىگۈچى بارلىق جانىۋارلارنى ئۆز تۈرلىرى بويىچە ياراتتى. خۇدا بۇنىڭ ياخشى بولغانلىقىنى كۆردى.

[26] ئاندىن خۇدا: «ئۆز سۈرەت-ئوبرازىمىزدا، بىزگە ئوخشايدىغان قىلىپ ئىنساننى يارىتايلى. ئۇلار دېڭىزدىكى بېلىقلارغا، ئاسماندىكى ئۇچار-قاناتلارغا، بارلىق مال-چارۋىلارغا، پۈتكۈل يەر يۈزىگە ۋە يەر يۈزىدىكى بارلىق ئۆمىلىگۈچى جانىۋارلارغا ئىگىدارچىلىق قىلسۇن» دېدى[11].

[27] شۇنداق قىلىپ، خۇدا ئىنساننى ئۆز سۈرەت-ئوبرازىدا ياراتتى؛
ئۇنى ئۆزىنىڭ سۈرىتىدە ياراتتى؛
ئۇلارنى ئەركەك-چىشى قىلىپ ياراتتى.

---

[10] گاھى ۋاقىتلاردا بۇ سۆز «ئەجدىھا»نى بىلدۈرىدۇ.

[11] «خۇدانىڭ سۈرەت-ئوبرازىدا بولۇش» ۋە « خۇداغا ئوخشايدىغان قىلىنىش»، شۇنداقلا خۇدانىڭ بۇ ئايەتتە «بىز، بىزنىڭ» دېگىنى توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە ئازراق توختىلىمىز.

28 خۇدا ئۇلارغا بەخت-بەرىكەت ئاتا قىلىپ: «سىلەر نەسىللىنىپ،
كۆپىيىپ، يەر يۈزىنى تولدۇرۇپ بويسۇندۇرۇڭلار؛ دېڭىزدىكى بېلىقلار،
ئاسماندىكى ئۇچار-قاناتلارغا، شۇنىڭدەك يەر يۈزىدە يۆرىدىغان ھەربىر
ھايۋانلارغا ئىگىدارچىلىق قىلىڭلار» دېدى. 29 ئاندىن خۇدا يەنە: «مانا،
مەن پۈتكۈل يەر يۈزىدىكى ئۇرۇقلۇق ئوتياشلار بىلەن ئۇرۇقلۇق مېۋە بېرىدىغان
ھەربىر دەرەخلەرنى سىلەرگە ئوزۇقلۇق بولسۇن دەپ بەردىم؛ 30 شۇنداقلا
يەردىكى بارلىق جانىۋارلار بىلەن ئاسماندىكى بارلىق ئۇچار-قاناتلار ۋە يەر
يۈزىدە بارلىق ئۆمىلىگۈچىلەرگە، يەنى بارلىق جان-جانىۋارلارغا ئوزۇقلۇق
بولسۇن دەپ بارلىق كۆك-گىياھلارنى بەردىم» دېۋىدى، دەل شۇنداق بولدى.
31 خۇدا ياراتقانلىرىنىڭ ھەممىسىگە سەپسېلىپ قارىدى، ۋە مانا بۇلارنىڭ
ھەممىسى ناھايىتى ياخشى بولغانىدى. شۇ تەرىقىدە كەچ بىلەن سەھەر
ئۆتتى، بۇ ئالتىنچى كۈن بولدى.

2

1 شۇنداق قىلىپ ئاسمان بىلەن زېمىن، پۈتكۈل مەۋجۇداتلىرى[12]
بىلەن قوشۇلۇپ يارىتىلىپ بولدى.
2 خۇدا يەتتىنچى كۈنىگىچە قىلىدىغان ئىشىنى تاماملىدى. ئۇ يەتتىنچى
كۈنى بارلىق يارىتىش ئىشىنى توختىتىپ ئارام ئالدى[13]. 3 يەتتىنچى كۈنى
خۇدا بارلىق يارىتىش ئىشلىرىدىن ئارام ئالغان كۈن بولغانلىقى ئۈچۈن، شۇ
كۈننى بەختلىك كۈن قىلىپ، ئۇنى «مۇقەددەس كۈن»[14] دەپ بېكىتتى.

12 «پۈتكۈل مەۋجۇداتلار» ــ ئىبرانيي تىلىدا «بارلىق قوشۇنلىرى». بۇ سۆز، شۈبھىسىزكى، بارلىق جانىۋارلارنىلا ئەمەس، ئاسماندىكى بارلىق يۇلتۇزلار ۋە كېرۇب-پەرىشتىلەرنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

13 خۇدانىڭ «ئارام ئېلىش»ى توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە ئازراق توختىلىمىز.

14 «مۇقەددەس كىتاب»تا، «مۇقەددەس» دېگەن سۆز «خۇداغا مەخسۇس ئاتالغان»، «خۇدانىڭ ئىشلىتىشىگە مەخسۇس ئايرىلغان»، «خۇداغىلا مەنسۇپ» دېگەندەك مەنىدە ئىشلىتىلىدۇ.

«ئاسمان-زېمىننىڭ تارىخلىرى» (26:4-4:2)
ئېرەم باغ ــ ئادەمئاتىنى يارىتىش جەريانى

4 پەرۋەردىگار[15] خۇدا زېمىن بىلەن ئاسماننى ياراتقان كۈنىدە، ئاسمان-
زېمىننىڭ يارىتىلىش جەريانىنىڭ تارىخلىرى مۇنداق[16]: ــ 5 زېمىندا تېخى
ھېچ گۈل-گىياھ، يەردە ھېچ ئوتياش ئۈنمىگەنىدى[17]؛ چۈنكى پەرۋەردىگار
خۇدا يەر يۈزىگە ھۆل-يېغىن ياغدۇرمىغانىدى، شۇنداقلا يەر تېرىيدىغان
ئادەممۇ يوق ئىدى. 6 لېكىن يەردىن بۇلاق سۈيى[18] چىقىپ، تامام يەر يۈزىنى
سۇغاردى. 7 ئاندىن پەرۋەردىگار خۇدا ئادەمنى يەرنىڭ توپىسىدىن ياساپ،
ھاياتلىق نەپەسنى ئۇنىڭ بۇرنىغا پۈۋلىدى؛ شۇنىڭ بىلەن ئادەم تىرىك بىر
جان بولدى[19]. 8 ئاندىن كېيىن پەرۋەردىگار خۇدا مەشرىق تەرەپتە ئېرەم[20]
دېگەن جايدا بىر باغ بىنا قىلىپ، ياسىغان ئادەمنى شۇ يەرگە ئورۇنلاشتۇردى.
9 پەرۋەردىگار خۇدا يەردىن كۆزنى قاماللاشتۇرىدىغان چىرايلىق، مېۋىلىرى
يېيىشلىك ھەرخىل دەرەخنى ئۈندۈردى؛ ئۇ يەنە باغنىڭ ئوتتۇرىسىدا
«ھاياتلىق دەرىخى» ۋە «ياخشى بىلەن ياماننى بىلگۈزگۈچى دەرەخ»نى

15 مۇشۇ كىتابتا ئىشلىتىلگەن «پەرۋەردىگار» بولسا، ئىبرانىي تىلىدىكى «ياھۋەھ» دېگەننىڭ تەرجىمىسىدۇر. «ياھۋەھ» خۇدانىڭ يەنە بىر ئىسمى بولۇپ، «مەڭگۈلۈك بولغۇچى»، «ئۆزۈم باردۇرمەن»، «ئەھدىسىدە مەڭگۈ تۇرغۇچى خۇدا» دېگەننى بىلدۈرىدۇ. بۇ توغرۇلۇق يەنە مۇناسىۋەتلىك تەبىرلەرنى كۆرۈڭ.

16 ئىبرانىي تىلىدا: «ئاسمان-زېمىنلارنىڭ دەۋر-تارىخلىرى مۇنداق بولدى» ــ «كىرىش سۆز»ىمىزدە ئېيتقىنىمىزدەك، «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى» دېگەن كىتابتا ئون بىر «تولىدوت» («تارىخ») بولۇپ، ھەربىرى «بۇلار پالانچى-پوكۇنچى دەۋرىنىڭ تولىدوتى (تارىخى)...» دېگەن سۆزلەر بىلەن باشلىنىدۇ. بۇ يەردە بايان قىلىنىۋاتقىنى تارىخنىڭ بىرىنچىسىدۇر (26:4-4:2).

«پەرۋەردىگار خۇدا زېمىن بىلەن ئاسماننى ياراتقان كۈنى» دېگەن مۇشۇ يەردە بەلكىم 24 سائەتلىك بىر كۈن ئەمەس، بەلكى 2:4-4:26دە بايان قىلىنغان پۈتكۈل مەزگىلنى كۆرسەتسە كېرەك.

17 بۇ جۈملىدە بەلكىم ئېرەم باغدا ئالاھىدە بولغان ئەھۋال كۆزدە تۇتۇلغان بولۇشى مۇمكىن.

18 ياكى «بىرخىل تۇمان».

19 ئىبرانىي تىلىدا «توپا» ۋە «ئادەم» دېگەن سۆزنىڭ تەلەپپۇزى يېقىن؛ ئۇ يەنە «قىزىل» دېگەن سۆز بىلەن مۇناسىۋەتلىك (ئوتتۇرا شەرقتە توپا قىزىلغا مايىل بولىدۇ). «ھاياتلىق نەپەسى» ــ ئىبرانىي تىلىدا «ھاياتلارنىڭ نەپەسى».

20 ئىبرانىي تىلىدا «ئېدەن». مەنىسى «لەززەت»، «ھوزۇر».

ئۆندۈردى[21]. 10 باغنى سۇغىرىشقا ئېرەمدىن بىر دەريا ئېقىپ چىقتى؛ ئاندىن بۆلۈنۈپ، تۆت ئېقىن بولدى. 11 بىرىنچى ئېقىننىڭ نامى پىشون بولۇپ، ئالتۇن چىقىدىغان پۈتكۈل ھاۋىلاھ زېمىنىنى ئايلىنىپ ئۆتىدۇ. 12 بۇ يۇرتنىڭ ئالتۇنى ناھايىتى ئېسىل ئىدى؛ شۇ يەردە پۇراقلىق دېۋىرقاي[22] بىلەن ئاق ھېقىقمۇ چىقىدۇ. 13 ئىككىنچى دەريانىڭ نامى گىھون بولۇپ، پۈتكۈل كۇش زېمىنىنى ئايلىنىپ ئۆتىدۇ. 14 ئۈچىنچى دەريانىڭ نامى دىجلە[23] بولۇپ، ئاشۇرنىڭ[24] شەرقىدىن ئېقىپ ئۆتىدۇ، تۆتىنچى دەريانىڭ نامى ئەفرات ئىدى.

15 پەرۋەردىگار خۇدا ئادەمنى ئېلىپ ئېرەم بېغىغا ئىشلەپ، پەرۋىش قىلسۇن[25] دەپ ئۇنى شۇ يەرگە قويۇپ قويدى. 16 پەرۋەردىگار خۇدا ئادەمگە ئەمر قىلىپ: باغدىكى ھەربىر دەرەخ مېۋىلىرىدىن خالىغىنىڭچە يە؛ 17 ئەمما «ياخشى بىلەن ياماننى بىلگۈزگۈچى دەرەخ»نىڭ مېۋىسىدىن يېمىگىن؛ چۈنكى ئۇنىڭدىن يېگەن كۈنۈڭدە جەزمەن ئۆلىسەن، ــ دېدى.

ھاۋائانىنىڭ يارىتىلىشى

18 ئاندىن پەرۋەردىگار خۇدا يەنە سۆز قىلىپ: ــ ئادەمنىڭ يالغۇز تۇرۇشى ياخشى ئەمەس؛ مەن ئۇنىڭغا ماس كېلىدىغان[26] بىر ياردەمچى ھەمراھنى[27] ياساپ بېرەي، ــ دېدى.

21 «ھاياتلىق دەرىخى» ۋە «ياخشى بىلەن ياماننى بىلگۈزگۈچى دەرەخ» توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»نى كۆرۈڭ.

22 ياكى «مەرۋايىت».

23 ئىبرانىي تىلىدا «ھىددەكەل».

24 «ئاشۇر» ئاسۇرىيەنىڭ قەدىمكى نامى.

25 ئىبرانىي تىلىدا «پەرۋىش قىلىش» مۇشۇ يەردە يەنە «قوغداش، مۇداپىئە قىلىش، قاراش» دېگەن مەنىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئېنىقكى، ئىنساننىڭ ئەمگەك-خىزمەت قىلىشى ئىنساننىڭ گۇناھكار بولغانلىقىنىڭ نەتىجىسى ئەمەس، بەلكى خۇدا ئىنسانلارغا ئاتا قىلغان بىرخىل بەخت-بەرىكەتتۇر. بىراق ئىنسانلارنىڭ گۇناھقا پېتىپ قالغاندىن كېيىنكى قىلغان ئەمگىكى بەك جاپالىق بولىدۇ.

26 ياكى «ئۆزىگە ئوخشاش».

27 «ياردەمچى ھەمراھ» ــ بۇ سۆز ھەرگىز ئايال كىشىنىڭ ئەر كىشىدىن مەلۇم تەرەپتە تۆۋەن

19 پەرۋەردىگار خۇدا تۇپراقتىن دالادىكى بارلىق جانىۋارلار بىلەن ئاسماندىكى ھەممە ئۇچار-قاناتلارنى ياسىغانىدى؛ ئۇلارغا ئادەمنىڭ نېمە دەپ ئات قويىدىغانلىقىنى بىلىش ئۈچۈن، ئۇ ئۇلارنى ئادەمنىڭ ئالدىغا كەلتۈردى. ئادەم ھەربىر جانىۋارغا نېمە دەپ ئات قويغان بولسا، ئۇنىڭ ئىتى شۇ بولۇپ قالدى. 20 بۇ تەرىقىدە ئادەم ھەممە مال-چارۋىلارغا، ئاسماندىكى ئۇچار-قاناتلارغا ۋە دالادىكى ھەربىر جانىۋارلارغا ئات قويدى؛ ۋەھالەنكى، ئادەم ئۆزىگە ماس كېلىدىغان ھېچبىر ياردەمچى ھەمراھ ئۇچراتمىدى.

21 شۇنىڭ بىلەن پەرۋەردىگار خۇدا ئادەمگە بىر قاتتىق ئۇيقۇ سالدى؛ ئۇ ئۇخلاپ قالدى. ئۇ ئۇخلاۋاتقاندا، ئۇ ئۇنىڭ بىقىنىدىن بىر ئاز(28) ئېلىپ، ئاندىن ئۇنىڭ ئورنىنى ئەت-گۆش بىلەن ئېتىپ قويدى. 22 شۇنىڭ بىلەن پەرۋەردىگار خۇدا ئادەمنىڭ بىقىنىدىن ئالغان شۇ قىسمىدىن بىر ئايالنى ياساپ، ئۇنى ئادەمنىڭ قېشىغا ئەكەلدى. 23 ئادەمئاتا خۇشال بولۇپ: — مانا بۇ سۆڭەكلىرىمدىكى سۆڭەك، ئېتىمدىكى ئەت بولغاچ، «ئايال» دەپ ئاتالسۇن؛ چۈنكى ئۇ ئەردىن ئېلىنغاندۇر(29)، — دېدى.

24 شۇنىڭ ئۈچۈن ئەر كىشى ئاتا-ئانىسىدىن ئايرىلىپ، ئۆز ئايالىغا باغلىنىپ بىر بولۇپ(30)، ئىككىسى بىر تەن(31) بولىدۇ(32).
25 ئادەمئاتا بىلەن ئايالى ھەر ئىككىسى يالىڭاچ بولسىمۇ، ھېچ ئۇيالمايتتى(33).

تۇرىدىغانلىقىنى كۆرسەتمەيدۇ. چۈنكى مۇقەددەس كىتابتىكى بەزى يەرلەردە خۇدا ئۆزىنىڭ ئىنسانغا «ياردەمچى» بولىدىغانلىقى كۆرسىتىلىدۇ (مەسىلەن، «زەبۇر» 14:10، 10:30، 1:46، 4:54دە).
28 ياكى «بىر تال قوۋۇرغىسى».
29 ئىبرانىي تىلىدا: «ئايال» «ئىششاھ»، «ئەر كىشى» «ئىش» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. بۇ سۆزلەر ئەرەبچە «ئىنسان» ۋە «نىسا» دېگەن سۆزلەر بىلەن مۇناسىۋەتلىك.
30 ئىبرانىي تىلىدا: «باغلىنىش» دېگەن بۇ سۆزنىڭ مەنىسى «يېلىم بىلەن چاپلىنىش» دېگەنگە يېقىندۇر.
31 ياكى: «بىر ئەت».
32 ياكى: «بولۇشقا توغرا كېلىدۇ».
33 بۇ مۇھىم ئايەت توغرۇلۇق بىز «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە ئازراق توختىلىمىز.

ئادەمئاتىنىڭ خۇدانىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلىشى

3

1 يەر يۈزىدە يىلان رەب پەرۋەردىگار ياراتقان دالادىكى هايۋانلارنىڭ
هەممىسىدىن هىيلىگەر ئىدى. ئۇ ئايالدىن: ــ خۇدا راستىنلا
باغدىكى دەرەخلەرنىڭ هېچقايسىسىنىڭ مېۋىسىدىن يېمەڭلار، دېدىمۇ؟ ــ
دەپ سورىدى[34].
2 ئايال يىلانغا جاۋاب بېرىپ: ــ باغدىكى دەرەخلەرنىڭ مېۋىلىرىنى يېسەك
بولىدۇ. 3 ئەمما باغنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى دەرەخنىڭ مېۋىسى توغرىسىدا خۇدا:
«ئۇنىڭدىن يېمەڭلار، قولمۇ تەگكۈزمەڭلار، بولمىسا ئۆلىسىلەر» دېگەن،
دېدى[35].

4 يىلان ئايالغا: ــ ئۇنداق ئەمەس! هەرگىز ئۆلمەيسىلەر! 5 بەلكى سىلەر
ئۇنى يېگەن كۈنۈڭلاردا، خۇدا كۆزۈڭلارنىڭ ئېچىلىپ، خۇداغا ئوخشاش
ياخشى بىلەن ياماننى بىلىدىغان بولۇپ قالىدىغانلىقىڭلارنى بىلىدۇ، ــ دېدى.
6 ئايال دەرەخنىڭ مېۋىسىنىڭ يېمەكلىك ئۈچۈن ياخشىلىقىنى، ئۇنىڭ
كۆزنى قاماشتۇرىدىغانلىقىنى كۆرۈپ، هەمدە دەرەخنىڭ ئادەمنى ئەقىللىق
قىلىدىغان جەلپكارلىقىنى كۆرۈپ، مېۋىدىن يېدى ۋە ئۇنىڭدىن يېنىدا تۇرغان

34 بىزدە گۇمان يوقكى، يىلاننى ئىشلىتىپ سۆز قىلغۇچى شەيتان ئىدى («ۋەھ.» 9:12، 2:20نى كۆرۈڭ). ئوقۇرمەنلەر شۇنى بايقايدۇكى، شەيتان «خۇدا» دېگىنى بىلەن، «رەب» ياكى «پەرۋەردىگار» دېگەن ناملارنى قەتئىي ئىشلەتمەيدۇ. ئۇ ئايالدىن سوئال سورىغاندا خۇدانىڭ ئېيتقان سۆزىدىكى «خالىغىنىڭچە» دېگەن سۆزنى چىقىرىۋېتىدۇ.

35 هاۋائانىمىز خۇدانىڭ تاپىلىغىنىنى ئېيتقاندا، بىرىنچىدىن «خالىغىنىڭچە» دېگەن سۆزنى دېيىشنى ئۇنتۇپ قالغان، ئىككىنچىدىن خۇدانىڭ سۆزىگە: «قول تەگكۈزمەڭلەر» دېگەننى قوشۇپ قويىدۇ (4:2). لېكىن هاۋائانىمىز مۇشۇ سۆزلەرنى بىۋاستە خۇدادىن ئاڭلىغان ئەمەس، ئېرى ئادەمئاتىمىز ئۇنىڭغا توغرا يەتكۈزۈشى كېرەك ئىدى؛ شۇڭا بۇ خاتالىقنىڭ مەسئۇلىيىتى ئادەمئاتىمىزدىمۇ بولۇشى مۇمكىن.

يەنە دىققەت قىلىمىزكى، گەرچە «باغنىڭ ئوتتۇرىسىدا» ئىككى دەرەخ بولسىمۇ، هاۋائانىمىز پەقەت «باغنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى دەرەخ» دەپ، بىرلا دەرەخنى تىلغا ئالىدۇ. ئۇنىڭ كۆڭلى ئاللىقاچان شۇ دەرەخكە مەپتۇن بولۇپ قالغان بولۇشى مۇمكىن.

ئېرىگىمۇ بەردى؛ ئۇمۇ يېدى[36]. 7 يېيىشى بىلەنلا ھەر ئىككىسىنىڭ كۆزلىرى ئېچىلىپ، ئۆزلىرىنىڭ يالىڭاچ ئىكەنلىكىنى بىلىپ، ئەنجۈر يوپۇرماقلىرىنى ئېلىپ بىر-بىرىگە ئۇلاپ تىكىپ، ئۆزلىرىگە ياپقۇچ قىلىپ تارتتى.
8 كۈن سالقىنلىغاندا[37]، ئۇلار پەرۋەردىگار خۇدانىڭ باغدا ماڭغان شەپىسىنى ئاڭلاپ قېلىپ، ئادەم ئايالى بىلەن پەرۋەردىگار خۇدانىڭ ھازىر بولغىنىدىن قېچىپ باغدىكى دەرەخلەرنىڭ ئارىسىغا يوشۇرۇنۇۋالدى. 9 لېكىن پەرۋەردىگار خۇدا تۇۋلاپ ئادەمنى چاقىرىپ ئۇنىڭغا: سەن نەدە؟ ــ دېدى.
10 ئادەمئاتا جاۋاب بېرىپ:
ــ مەن باغدا شەپەڭنى ئاڭلاپ، يالىڭاچ تۇرغىنىم ئۈچۈن قورقۇپ كېتىپ، يوشۇرۇنۇۋالدىم، ــ دېدى.
11 خۇدا ئۇنىڭغا: ــ يالىڭاچ ئىكەنلىكىڭنى ساڭا كىم ئېيتتى؟ مەن ساڭا يېمە، دەپ ئەمر قىلغان دەرەخنىڭ مېۋىسىدىن يېدىڭمۇ-يا؟ ــ دېدى.
12 ئادەم جاۋاب بېرىپ: ــ سەن ماڭا ھەمراھ بولۇشقا بەرگەن ئايال دەرەخنىڭ مېۋىسىدىن ماڭا بەرگەنىدى، مەن يېدىم، ــ دېدى.
13 پەرۋەردىگار خۇدا ئايالغا: ــ بۇ نېمە قىلغىنىڭ؟ ــ دېدى. ئايال جاۋاب بېرىپ: ــ يىلان مېنى ئالداپ ئازدۇرسا، مەن يەپ ساپتىمەن، ــ دېدى.

خۇدانىڭ يىلان، ئادەمئاتا ۋە ھاۋائاننى جازالىشى

14 پەرۋەردىگار خۇدا يىلانغا مۇنداق دېدى[38]: ــ «بۇ قىلغىنىڭ ئۈچۈن،
سەن ھەممە مال-چارۋىلاردىن،

---

36 ھاۋائانا ئۇچرىغان ئازدۇرۇلۇشنى مەسىھ ئەيسا ئۇچرىغان سىناق بىلەن سېلىشتۇرساق ئۇلاردا ئوخشاش ئۈچ ئامىل مەۋجۇت ــ «لۇقا» 4:1-13 ۋە «1يۇھ.» 2:16نى كۆرۈڭ.
ئىنجىل بويىچە ھاۋائانىمىز ئالدىنىپ قالغۇچى، تولۇق گۇناھ سادىر قىلغۇچى ئادەمئاتىمىزدۇر؛ چۈنكى ئۇ ھېچ قارشىلىق كۆرسەتمەي، بىلىپ تۇرۇپ شۇ مېۋىدىن يېدى («1تىم.» 2:14نى كۆرۈڭ). ئادەمئاتىمىز ھاۋائانىنىڭ يېنىدا بولغىنى بىلەن، يەنىلا ئۇنى مېۋىنى يېيىشتىن توسۇمىدى.
37 ياكى «كۈنىنىڭ سالقىن شامال ۋاقتىدا». «كۈنىنىڭ سالقىنلىشىش ۋاقتى» ئوتتۇرا شەرقتە كەچقۇرۇن باشلىنىدۇ.
38 خۇدا يىلاندىن ھېچقانداق سوئال سورىمايدۇ.

دالادىكى بارلىق ھايۋاناتلاردىن بەكرەك لەنەتكە قالىسەن[39]؛
قورسىقىڭ بىلەن بېغىرلاپ مېڭىپ،
ئۆمرۈڭنىڭ بارلىق كۈنلىرىدە توپا يەيسەن[40].
15 ۋە مەن سەن بىلەن ئايالنىڭ ئارىسىغا،
سېنىڭ نەسلىڭ بىلەن ئايالنىڭ نەسلىنىڭ ئارىسىغا ئۆچمەنلىك سالىمەن؛
ئۇ[41] سېنىڭ بېشىڭنى دەسسەپ زەخىملەندۈرىدۇ،
سەن قوپۇپ ئۇنىڭ تاپىنىنى چېقىپ زەخىملەندۈرىسەن»[42].
16 ئاندىن خۇدا ئايالغا: — «سېنىڭ ھامىلىدارلىقىڭنىڭ جاپا-مۇشەققەتلىرىنى كۆپەيتىمەن[43]؛
سەن قاتتىق تولغاق ئىچىدە بوشىنىسەن؛
سەن ئېرىڭدىن ئۈستۈن تۇرۇشقا ھەۋەس قىلساڭمۇ،
ئۇ ئۈستۈڭدىن خوجىلىق قىلىدۇ[44]» — دېدى.

39 باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: — «پەقەت سەنلا شۇ لەنەتلەرگە قالىسەن». ئەمما ئادەمئاتىمىزنىڭ گۇناھى ئۈچۈن بارلىق جان ئىگىلىرى لەنەتكە قېلىپ ئۆلىدۇ؛ شۇڭا بىز 14:3دىكى تەرجىمىنى توغرا دەپ قارايمىز.

40 «توپا يەيسەن» — يىلانلارنىڭ ئوزۇقى توپا ئەمەس، ئەلۋەتتە، بىراق ئۇلار ھەردائىم ئوزۇق يېگەندە توپا يېمەي قالمايدۇ. بۇ ئىش يىلانىنىڭ پەسلەشتۈرۈلگەنلىكىنى، نومۇسقا قالدۇرۇلغانلىقىنى تەكىتلەيدۇ.

41 «ئۇ» — ئايالنىڭ نەسلى.

42 «ئۇ سېنىڭ بېشىڭنى دەسسەپ زەخىملەندۈرىدۇ، سەن قوپۇپ ئۇنىڭ تاپىنىنى چېقىپ زەخىملەندۈرىسەن» — مۇشۇ بېشارەتتە كۆرسىتىلگەن ئىش شۇكى، ئايال كىشىنىڭ نەسلى شەيتانىنىڭ بېشىنى پۈتۈنلەي بىلەن دەسسەپ يانجىغاندا، شەيتانمۇ ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلىپ تاپىنىنى يارىلاندۇرىدۇ. بۇ بېشارەتنى دۇنياغا كېلىدىغان قۇتقۇزغۇچى توغرۇلۇق، دەپ ئىشىنىمىز. بۇنىڭ ئۈستىدە «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە ئازراق توختىلىمىز.

43 «ھامىلىدارلىقىڭنى...كۆپەيتىمەن» — ئىنسان ئۆلىدىغان قىلىنغاچقا، ئايال كىشى كۆپرەك بالا تۇغۇشى كېرەك.

44 باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: «شۇنداقتىمۇ، ئېرىڭگە كۈچلۈك ئىشتىياق باغلايسەن ۋە ئۇ سېنى باشقۇرىدۇ». ئەمما خۇدانىڭ مۇشۇ ھۆكۈمى بىلەن گۇناھ تۈپەيلىدىن ئەر-ئايال ئارىسىدا زىددىيەت ۋە كۈرەش پەيدا بولدى، دېگەنلىكتۇر، دەپ قارايمىز. ئوخشاش پېئىللارنى ئىشلەتكەن، ئوخشاش شەكىللىك بىر جۈملە 7:4دە تېپىلىدۇ.

17 ئاندىن ئۇ ئادەمئاتىغا: ــ «سەن ئايالىڭنىڭ سۆزىگە[45] قۇلاق سېلىپ،
مەن ساڭا يېمە، دەپ ئەمر قىلغان دەرەختىن[46] يېگىنىڭ تۈپەيلىدىن،
سېنىڭ تۈپەيلىڭدىن يەر-تۇپراق لەنىتىمگە ئۇچرايدۇ؛
ئۆمرۈڭنىڭ بارلىق كۈنلىرىدە پەقەت جاپالىق ئىشلەپلا، ئاندىن ئۇنىڭدىن ئوزۇقلىنىسەن.
18 يەر ساڭا تىكەن بىلەن قامغاق ئۈندۈرىدۇ؛
شۇنداقتىمۇ سەن يەردىكى زىرائەت-ئوتياشلارنى يەيسەن[47].
19 تاكى سەن تۇپراققا قايتقۇچە يۈز-كۆزۈڭ تەرگە چۆمگەندە، ئاندىن نان يېيەلەيسەن؛
چۈنكى سەن ئەسلى تۇپراقتىن ئېلىنغانسەن؛
سەن ئەسلىدە توپا بولغاچ،
يەنە توپىغا قايتىسەن» ــ دېدى.
20 ئۇنىڭ ئايالى بارلىق جان ئىگىلىرىنىڭ ئانىسى بولىدىغىنى ئۈچۈن ئادەم ئۇنىڭغا «ھاۋا» دەپ ئات قويدى[48]. 21 پەرۋەردىگار خۇدا ئادەمئاتا بىلەن ئۇنىڭ ئايالىغا ھايۋان تېرىلىرىدىن كىيىم قىلىپ كىيدۈرۈپ قويدى[49].

45 ئىبرانىي تىلىدا «ئاۋازىغا».
46 ئەلۋەتتە، بۇ دەرەخنىڭ مېۋىسىنى كۆرسىتىدۇ. ئەسلىي تېكىست ئىبرانىي تىلىدا «دەرەختىن» دەپ ئېلىنىدۇ.
47 نۇھ پەيغەمبەرنىڭ دەۋرىگىچە ئىنسانلارغا پەقەت زىرائەت-ئوتياش (گۆشنى ئەمەس) يېيىشكە رۇخسەت ئىدى (1:29نى كۆرۈڭ).
48 «ھاۋا» ئىبرانىي تىلىدىكى «ھاياتلىق» دېگەن سۆز بىلەن ئاھاڭداش. ئادەمئاتىنىڭ بۇ سۆزلىرى بېشارەتلىك ئىدى؛ چۈنكى ھاۋائانا تېخىچە بالا تۇغمىغانىدى.
49 بۇ تېرىلەرنى ئىشلىتىش ئۈچۈن مەلۇم گۇناھسىز ھايۋاناتلار ئۆلۈشى كېرەك. بۇ بەلكىم بىرىنچى قۇربانلىقلار بولۇشى مۇمكىن. خۇدانىڭ ئادەمئاتا ۋە ھاۋائانىمىزغا ئېيتقان سۆزلىرى ۋە قىلغان مۇئامىلىسى توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە ئازراق توختىلىمىز.

ئادەم ئاتا بىلەن ھاۋا ئانىنىڭ ئېرەم باغدىن قوغلىنىشى

22 پەرۋەردىگار خۇدا سۆز قىلىپ: ــ مانا، ئادەم بىزلەردىن بىرىگە ئوخشاپ قالدى[50]، ياخشى بىلەن يامانني بىلدى. ئەمدى قولىنى ئۇزىتىپ ھاياتلىق دەرىخىدىن ئېلىپ يەۋېلىپ، تا ئەبەدگىچە ياشاۋەرمەسلىكى ئۈچۈن ئۇنى توسۇۋىشىمىز كېرەك[51]، دېدى.
23 شۇنىڭ بىلەن پەرۋەردىگار خۇدا ئۇنى ئېرەم باغدىن قوغلاپ چىقىرىۋەتتى؛ شۇنداق قىلىپ ئۇنى يەرگە ئىشلەيدىغان، يەنى ئۆزى ئەسلى ئاپىرىدە قىلىنغان تۇپراقتا ئىشلەيدىغان قىلىپ قويدى. 24 ئادەمنى قوغلىۋېتىپ، ھاياتلىق دەرىخىگە بارىدىغان يولنى مۇھاپىزەت قىلىش ئۈچۈن، ئۇ ئېرەم بېغىنىڭ مەشرىق تەرىپىگە كېرۇبلارنى[52] ۋە تۆت تەرەپكە پىرقىرايدىغان يالقۇنلۇق بىر شەمشەرنى قويۇپ قويدى.

قابىل بىلەن ھابىل

4 1 ئادەمئاتا ئايالى ھاۋا بىلەن بىللە بولدى[53]؛ ھاۋا ھامىلدار بولۇپ قابىلنى[54] تۇغۇپ: «مەن بىر ئادەمگە ئىگە بولدۇم ــ ئۇ پەرۋەردىگاردۇر!»[55] ــ دېدى.

---

50 «بىزلەر» توغرۇلۇق يەنە «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنى (1:26 توغرۇلۇق) كۆرۈڭ.

51 «ئۇنى توسۇۋىشىمىز كېرەك» دېگەن سۆز ئەينى تېكىستتە يوق.

52 «كېرۇبلار» بەلكىم ئالەمدىكى ئەڭ كۈچلۈك ۋە ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك پەرىشتىلەر ياكى مەخلۇقلار بولۇشى مۇمكىن. «تەبىرلەر»نى كۆرۈڭ.

53 ئىبرانىي تىلىدا «ئادەمئاتا ئايالى ھاۋانى توندى» بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

54 «قابىل» ئىبرانىي تىلىدا «قايىن» ياكى «كايىن» دېيىلىدۇ. «قايىن» دېگەن ئىسىم ئىبرانىي تىلىدا «ئىگە بولدۇم» دېگەن سۆز بىلەن ئاھاڭداش.

55 باشقا بىر خىل تەرجىمىسى: «پەرۋەردىگارنىڭ ياردىمى بىلەن بىر ئوغۇلغا ئىگە بولدۇم». ئەينى تېكىست «مەن بىر ئادەمگە ئىگە بولدۇم ــ پەرۋەردىگار!» دېگەن مەزمۇندىدۇر. بىزنىڭچە ھاۋا ئانىمىز «خۇدانىڭ قۇتقۇزغۇچى توغرۇلۇق ۋەدىسى ھازىر مەن تۇغقان بالا بىلەن ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى!» دەپ ئويلاپ قالغان بولسا كېرەك. ئۇنداق بولسا ئۇ بۇنىڭدا خاتالاشقان. ئۇ ھايىتى تېزلا قابىلنىڭ ۋەدە قىلىنغان قۇتقۇزغۇچى ئەمەسلىكىنى بىلىپ يېتىدۇ، ئەلۋەتتە.

2 ئاندىن ئۇ يەنە قابىلنىڭ ئىنىسى ھابىلنى[56] تۇغدى. ھابىل پادىچى بولدى، قابىل بولسا تېرىقچى بولدى. 3 بېكىتىلگەن شۇنداق بىر ۋاقىت-سائەتتە[57] شۇنداق بىر ئىش بولدىكى، قابىل تۇپراقنىڭ ھوسۇلىدىن پەرۋەردىگارغا ھەدىيە كەلتۈردى. 4 ھابىلمۇ پادىسىدىن قويلىرىنىڭ تۇنجىلىرىدىن، يەنى ئۈلارنىڭ يېغىدىن[58] ھەدىيە سۇندى. پەرۋەردىگار ھابىلنى ۋە ئۇنىڭ سۇنغان ھەدىيەسىنى قوبۇل قىلدى[59]. 5 لېكىن قابىل ۋە ئۇنىڭ سۇنغىنىغا قارىمىدى. شۇ ۋەجىدىن قابىلنىڭ تولىمۇ ئاچچىقى كېلىپ، چىرايى تۈتۈلدى.
6 شۇنىڭ بىلەن پەرۋەردىگار قابىلغا: نېمىشقا ئاچچىقلىنىسەن؟ نېمە ئۈچۈن چىرايىڭ تۈتۈلۈپ كېتىدۇ؟ 7 ئەگەر دۇرۇس ئىش قىلساڭ، سەن كۆتۈرۈلمەمسەن؟[60] لېكىن دۇرۇس ئىش قىلمىساڭ، مانا گۇناھ ئىشىك ئالدىدا سېنى پايلاپ بىغىرلاپ ياتىدۇ، ئۇ سېنى ئۆز ئىلكىگە ئالماقچى بولىدۇ؛ لېكىن سەن ئۇنىڭدىن غالىپ كېلىشىڭ كېرەك، دېدى[61].
8 قابىل ئىنىسى ھابىلغا: «دالىغا چىقىپ كېلەيلى!» دېدى.[62] دالادا شۇ ۋەقە بولدىكى، قابىل ئىنىسى ھابىلغا قول سېلىپ، ئۇنى ئۆلتۈردى.
9 پەرۋەردىگار قابىلغا: ئىنىڭ ھابىل نەدە؟ ــ دەپ سورىدى. ئۇ جاۋاب بېرىپ: بىلمەيمەن، مەن ئىنىمنىڭ باققۇچىسىمۇ؟ ــ دېدى.

56 «ھابىل» ئىبرانىي تىلىدا «ھەبەل» بولۇپ، مەنىسى «بىر تىنىق»، «ھور»، «بوش» «ھېچنېمە» دېگەندەكتۇر. شۈبھىسىزكى، بۇ ئىسىم ھاۋائانىمىز ياكى ئادەمئاتىمىزنىڭ بىرخىل ئۈمىدسىزلىنىشىنى بىلدۈرىدۇ.
57 «بېكىتىلگەن شۇنداق بىر ۋاقىت-سائەتتە» ئىبرانىي تىلىدا «كۈنلەرنىڭ ئاخىرىدا» دېگەن سۆزلەر بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. بۇ سۆزگە قارىغاندا، خۇدا ھابىل ۋە قابىلغا ئۆزىنىڭ ھۇزۇرىغا كىرىدىغان بىر كۈننى بېكىتىپ بەرگەن بولۇشى مۇمكىن.
58 «ئۈلارنىڭ يېغى» ــ قويلارنىڭ ئەڭ ئېسىل قىسمى دەپ قارىلاتتى.
59 ئىبرانىي تىلىدا «ئۇنىڭ ئۆزىگە ۋە ئۇنىڭ سۇنغان ھەدىيەسىگە قارىدى».
60 ئىبرانىي تىلىدا «ئەگەر دۇرۇس ئىش قىلساڭ، كۆتۈرۈلۈش بولمامدۇ؟» دېيىلىدۇ. ئەمدى نېمە كۆتۈرۈلىدۇ؟ ياكى قابىلنىڭ يۈزى ياكى ئېلىپ كەلگەن قۇربانلىقى (توغرا بولسا) كۆتۈرۈلىدۇ ياكى قوبۇل قىلىنىدۇ. يەنە بىر مۇمكىنچىلىكى بار تەرجىمىسى شۇكى: ــ «سەن (قابىل) ئىنىڭدىن يۇقىرى (ئاكا سۈپىتىگە لايىق) كۆتۈرۈلىسەن» دېگەندەك بولىدۇ.
61 نېمىشقا قابىلنىڭ ھەدىيەسى قوبۇل قىلىنمىدى؟ «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە ئازراق توختىلىمىز.
62 ئەڭ كونا كۆچۈرمىلەردە پەقەت «قابىل ئىنىسى ھابىل بىلەن سۆزلىشىپ تۇرۇپ،...» دېيىلىدۇ.

10 خۇدا ئۇنىڭغا: ــ سەن نېمە قىلدىڭ؟ مانا، ئىنىڭنىڭ قېنى يەردىن ماڭا پەرياد كۆتۈرۈۋاتىدۇ! 11 ئەمدى ئىنىڭنىڭ قولۇڭدا تۆكۈلگەن قېنىنى قوبۇل قىلىشقا ئاغزىنى ئاچقان يەردىن[63] قوغلىنىپ، لەنەتكە ئۇچرايسەن. 12 سەن يەرگە ئىشلىسەڭمۇ ئۇ بۇنىڭدىن كېيىن ساڭا قۇۋۋىتىنى بەرمەيدۇ؛ سەن يەر يۈزىدە سەرسان بولۇپ، سەرگەردان بولىسەن، ــ دېدى.

13 بۇنى ئاڭلاپ قابىل پەرۋەردىگارغا جاۋاب قىلىپ: ــ مېنىڭ بۇ جازايىمنى ئادەم كۆتۈرەلمىگۈدەك! 14 مانا، سەن بۈگۈن مېنى يەر يۈزىدىن قوغلىدىڭ، مەن ئەمدى سېنىڭ يۈزۈڭدىن يوشۇرۇنۇپ يۈرىمەن؛ يەر يۈزىدە سەرسەن بولۇپ سەرگەردانلىقتا يۈرىمەن؛ شۇنداق بولىدۇكى، كىملا مېنى تېپىۋالسا، ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ!، ــ دېدى[64].

15 لېكىن پەرۋەردىگار ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ: ــ شۇنداق بولىدۇكى، كىمكى قابىلنى ئۆلتۈرسە، ئۇنىڭدىن يەتتە ھەسسە ئىنتىقام ئېلىنىدۇ، ــ دېدى. شۇلارنى دەپ پەرۋەردىگار قابىلغا ئۇچرىغان بىرسى ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتمىسۇن دەپ ئۇنىڭغا بىر بەلگە قويۇپ قويدى.

16 شۇنىڭ بىلەن قابىل پەرۋەردىگارنىڭ ھۇزۇرىدىن چىقىپ، ئېرەمنىڭ مەشرىق تەرىپىدىكى نود دېگەن يۇرتتا[65] ئولتۇراقلىشىپ قالدى.

63 «ئاغزىنى ئاچقان يەردىن قوغلىنىپ» ــ دېمەك: (1) يەر-زېمىن ھابىلنىڭ قېنىنى قوبۇل قىلىشقا ئاغزىنى ئاچقان ۋە (2) قابىل شۇ زېمىندىن قوغلانغان.

64 روشەنكى، شۇ ۋاقىتتا يەر يۈزىدە ئادەملەر ئاللىقاچان كۆپىيىپ كەتكەنىدى.
«كىملا مېنى تېپىۋالسا ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ!» ــ قابىل قەيەرگىلا بارسا شۇ يەردىكى تۇپراق ئۇنىمەس بولۇپ قالىدۇ. ئۇ مېڭىۋاتقان بىر ئاپەتتۇر، شۇڭا ئۇنى كۆرگەنلا كىشى ئۇنى يوقىتىشنى ئويلايدۇ.

65 «نود» دېگەننىڭ مەنىسى «سەرگەردانلىق»، «بىئاراملىق».

قابىلنىڭ ئەۋلادلىرى — «مەدەنىيەت»نىڭ باشلىنىشى

17 قابىل ئايالى بىلەن بىللە بولۇپ، ئايالى ھامىلىدار بولۇپ ھانوخنى تۇغدى[66].
ئۇ ۋاقىتتا قابىل بىر شەھەر بىنا قىلىۋاتاتتى؛ ئۇ شەھەرنىڭ نامىنى ئوغلىنىڭ ئىسمى
بىلەن ھانوخ دەپ ئاتىدى. 18 ھانوختىن ئىراد تۆرەلدى، ئىرادتىن مەھۇيائىل
تۆرەلدى، مەھۇيائىلدىن مەتۇشائىل تۆرەلدى، مەتۇشائىلدىن لەمەخ تۆرەلدى.
19 لەمەخ ئۆزىگە ئىككى خوتۇن ئالدى. بىرىنىڭ ئىسمى ئاداھ، يەنە بىرىنىڭ
ئىسمى زىللاھ ئىدى[67]. 20 ئاداھ يابالنى تۇغدى. ئۇ چېدىردا ئولتۇرىدىغان
كۆچمەن مالچىلارنىڭ بوۋىسى[68] ئىدى. 21 ئۇنىڭ ئىنىسىنىڭ ئىسمى يۇبال
ئىدى. بۇ چىلتار بىلەن نەي چالغۇچىلارنىڭ بوۋىسى[69] ئىدى. 22 زىللاھ يەنە
تۇبال-قايىن دېگەن بىر ئوغۇلنى تۇغدى. ئۇ مىس-تۆمۈر ئەسۋابلارنى سوققۇچى
ئىدى. تۇبال-قايىننىڭ نائاماھ ئىسىملىك بىر سىڭلىسى بار ئىدى.
23 لەمەخ بولسا ئاياللىرىغا سۆز قىلىپ:
— «ئەي ئاداھ بىلەن زىللاھ، سۆزۈمنى ئاڭلاڭلار!
ئەي لەمەخنىڭ ئاياللىرى، گېپىمگە قۇلاق سېلىڭلار!
مېنى زەخىملەندۈرگىنى ئۈچۈن مەن ئادەم ئۆلتۈردۈم،
تېنىمنى زېدە قىلغانلىقى ئۈچۈن بىر يىگىتنى ئۆلتۈردۈم.
24 ئەگەر قابىل ئۈچۈن يەتتە ھەسسە ئىنتىقام ئېلىنسا،
لەمەخ ئۈچۈن يەتمىش يەتتە ھەسسە ئىنتىقام ئېلىنىدۇ!» — دېدى[70].

66 قابىلنىڭ ئايالى بەلكىم ئۇنىڭ سىڭلىسى ياكى نەۋرە سىڭلىسى بولسا كېرەك («يار.» 4:5نى كۆرۈڭ). شۇ ۋاقىتتا يېقىن تۇغقانلىرى بىلەن نىكاھلىنىش مەنئى قىلىنغان ئەمەس؛ يەنە بىر تەرەپتىن، بۇنداق نىكاھلىنىش دەسلەپكى دەۋرلەردە ھېچقانداق ئىرقىي (گېنېتىكىلىق) كەمتۈكلۈك ياكى كېسەل كەلتۈرۈپ چىقارمايتتى.

67 بۇ ئەرلەرنىڭ تۇنجى قېتىم ئىككى ئايال ئېلىشى ئىدى. گەرچە شۇ چاغدا خۇدا بۇ توغرۇلۇق بىۋاسىتە ئەمر بەرمىگەن بولسىمۇ، روشەنكى، ئۇ ئادەمئاتىمىزغا پەقەت بىر ھاۋائانىمىزنى يارىتىپ بەرگەنىدى («مات.» 3:19-6نى كۆرۈڭ).

68 ياكى «پىرى»، «ئاساسچىسى».

69 ياكى «پىرى»، «ئاساسچىسى».

70 لەمەخنىڭ بۇ سۆزلىرىنىڭ خاتىرىلىنىشىدىكى مەقسەت بەلكىم ئىنسانىيەتنىڭ ئومۇمەن ناھايىتى تەكەببۇرلىشىپ، مەنمەنچىلىككە پېتىپ كەتكەنلىكىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن بولۇشى مۇمكىن.

شىت بىلەن ئېنوش

[25] ئادەمئاتا يەنە ئايالى بىلەن بىللە بولدى. ئايالى بىر ئوغۇل تۇغۇپ، ئۇنىڭغا شىت دەپ ئات قويۇپ: قابىل ھابىلنى ئۆلتۈرۈۋەتكىنى ئۈچۈن خۇدا ئۇنىڭ ئورنىغا ماڭا باشقا بىر ئەۋلاد تىكلەپ بەردى(71)، دېدى.
[26] شىتتىنمۇ بىر ئوغۇل تۇغۇلدى؛ ئۇ ئۇنىڭغا ئېنوش دەپ ئات قويدى. شۇ ۋاقىتتىن تارتىپ ئادەملەر پەرۋەردىگارنىڭ نامىغا نىدا قىلىشقا باشلىدى(72).

ئادەم ئاتىنىڭ ئەۋلادلىرى ــ نۇھ پەيغەمبەرگىچە

5
[1] بۇ ئادەمئاتىنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ نەسەبنامىسىدۇر(73): ــ
خۇدا ئىنساننى ياراتقان كۈنىدە، ئۇنى ئۆزىگە ئوخشاش قىلىپ ياراتتى(74). [2] ئۇ ئۇلارنى(75) ئەر جىنس ۋە ئايال جىنس قىلىپ يارىتىپ، ئۇلارغا بەخت-بەرىكەت ئاتا قىلىپ، يارىتىلغان كۈنىدە ئۇلارنىڭ نامىنى «ئادەم» دەپ ئاتىدى.
[3] ئادەمئاتا بىر يۈز ئوتتۇز ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭدىن ئۆزىگە ئوخشايدىغان، ئۆز سۈرەت-ئوبرازىدەك بىر ئوغۇل تۆرەلدى؛ ئۇ ئۇنىڭغا شىت دەپ ئات قويدى.

---

71 «شىت» ــ ئىبرانىي تىلىدا «بېكىتىلگەن» ياكى «تىكلەنگەن» دېگەن مەنىدە بولۇشى مۇمكىن.

72 «ئېنوش» ــ «(ئاجىز) ئىنسان» دېگەن مەنىدە. بۇ سۆز ئەرەبچىدىن ئۇيغۇر تىلىغا كىرىپ «ئىنسان» بولۇپ قالغان.
«ئادەملەر پەرۋەردىگارنىڭ نامىغا نىدا قىلىشقا باشلىدى» ــ بۇ ئىبارە خۇداغا ئىبادەت-دۇئا قىلىشنى بىلدۈرىدۇ («يو.» 32:2، «روس.» 21:2، «رىم.» 13:10، «1كور.» 2:1نى كۆرۈڭ).

73 مۇشۇ جۈملە بىلەن «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»نىڭ ئىككىنچى «تولدوت»ى («تارىخى»)، يەنى «ئادەمئاتىنىڭ تولدوتى» («ئادەمئاتىنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ نەسەبنامىسى») (1:5-8:6) باشلىنىدۇ («تولدوت» توغرۇلۇق «كىرىش سۆز»نى كۆرۈڭ).

74 «بۇ ئادەمئاتىنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ نەسەبنامىسىدۇر» ــ بۇ بەلكىم ئادەمئاتا ئۆزى خاتىرىلەپ قالدۇرغان قىسمىنىڭ خاتىمىسى بولۇشى مۇمكىن ۋە كىتابنىڭ يېڭى بىر قىسمىنىڭ، يەنى 3-قىسمىنىڭ باشلىنىشىدۇر (1:5-8:6).

75 1-ئايەتتە ئىنسان «ئۇنى» دېيىلىدۇ؛ 2-ئايەتتە «ئۇلارنى» دېيىلىدۇ. دېمەك، 1-ئايەتتە ئەر-ئاياللىڭ بىر گەۋدە ئىكەنلىكى كۆرسىتىلىدۇ؛ شۇڭا ئىنسان «ئۇ» دېيىلىدۇ.

[4] شىت تۇغۇلغاندىن كېيىن ئادەمئاتا سەككىز يۈز يىل ئۆمۈر كۆرۈپ[(76)]، ئۇنىڭدىن يەنە ئوغۇل-قىزلار تۆرەلدى. [5] ئادەمئاتىمىز جەمئىي توققۇز يۈز ئوتتۇز يىل كۈن كۆرۈپ، ئالەمدىن ئۆتتى.
[6] شىت بىر يۈز بەش ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭدىن ئېنوش تۆرەلدى. [7] ئېنوش تۇغۇلغاندىن كېيىن شىت سەككىز يۈز يەتتە يىل ئۆمۈر كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن يەنە ئوغۇل-قىزلار تۆرەلدى. [8] شىت جەمئىي توققۇز يۈز ئون ئىككى يىل كۈن كۆرۈپ، ئالەمدىن ئۆتتى. [9] ئېنوش توقسان ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭدىن كېنان تۆرەلدى. [10] كېنان تۇغۇلغاندىن كېيىن، ئېنوش سەككىز يۈز ئون بەش يىل ئۆمۈر كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن يەنە ئوغۇل-قىزلار تۆرەلدى. [11] ئېنوش جەمئىي توققۇز يۈز بەش يىل كۈن كۆرۈپ، ئالەمدىن ئۆتتى.
[12] كېنان يەتمىش ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭدىن ماھالالىل تۆرەلدى. [13] ماھالالىل تۇغۇلغاندىن كېيىن كېنان سەككىز يۈز قىرىق يىل ئۆمۈر كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن يەنە ئوغۇل-قىزلار تۆرەلدى. [14] كېنان جەمئىي توققۇز يۈز ئون يىل كۈن كۆرۈپ، ئالەمدىن ئۆتتى.
[15] ماھالالىل ئاتمىش بەش ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭدىن يارەد تۆرەلدى. [16] يارەد تۇغۇلغاندىن كېيىن ماھالالىل سەككىز يۈز ئوتتۇز يىل ئۆمۈر كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن يەنە ئوغۇل-قىزلار تۆرەلدى. [17] ماھالالىل جەمئىي سەككىز يۈز توقسان بەش يىل كۈن كۆرۈپ، ئالەمدىن ئۆتتى.
[18] يارەد بىر يۈز ئاتمىش ئىككى ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭدىن ھانوخ تۆرەلدى. [19] ھانوخ تۇغۇلغاندىن كېيىن يارەد سەككىز يۈز يىل ئۆمۈر كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن يەنە ئوغۇل-قىزلار تۆرەلدى. [20] يارەد جەمئىي توققۇز يۈز ئاتمىش ئىككى يىل كۈن كۆرۈپ، ئالەمدىن ئۆتتى.
[21] ھانوخ ئاتمىش بەش ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭدىن مەتۇشەلاھ تۆرەلدى. [22] مەتۇشەلاھ تۇغۇلغاندىن كېيىن ھانوخ ئۈچ يۈز يىلغىچە خۇدا بىلەن بىر يولدا مېڭىپ، يەنە ئوغۇل-قىزلارنى تاپتى. [23] ھانوخنىڭ يەر يۈزىدە بارلىق كۆرگەن كۈنلىرى ئۈچ يۈز ئاتمىش بەش يىل بولدى؛ [24] ئۇ خۇدا بىلەن بىر يولدا مېڭىپ

---

[76] ئىبرانىي تىلىدا «شىت تۇغۇلغاندىن كېيىن ئادەمئاتىنىڭ كۈنلىرى سەككىز يۈز يىل بولدى». بۇ بابتىكى ئوخشاش شەكىللىك جۈملىلەرنىڭ ئىبرانىي تىلىدىكى شەكلى شۇنداق.

ياشايتتى؛ ئۇ تۇيۇقسىز كۆزدىن غايىب بولدى؛ چۈنكى خۇدا ئۇنى ئۆز يېنىغا ئېلىپ كەتكەنىدى.[77]
25 مەتۇشەلاھ بىر يۈز سەكسەن يەتتە ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭدىن لەمەخ تۆرەلدى. 26 لەمەخ تۇغۇلغاندىن كېيىن مەتۇشەلاھ يەتتە يۈز سەكسەن ئىككى يىل ئۆمۈر كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن ئوغۇل-قىزلار تۆرەلدى. 27 مەتۇشەلاھ جەمئىي توققۇز يۈز ئاتمىش

توققۇز يىل كۈن كۆرۈپ، ئالەمدىن ئۆتتى.
28-29 لەمەخ بىر يۈز سەكسەن ئىككى ياشقا كىرگەندە بىر ئوغۇل تېپىپ، ئۇنىڭ ئىسمىنى نۇھ ئاتاپ: ــ پەرۋەردىگار تۇپراقا لەنەت قىلدى؛ شۇڭا بىز يەرگە ئىشلىگىنىمىزدە ھەمدە قوللىرىمىزنىڭ جاپالىق ئەمگىكىدە بۇ بالا بىزگە تەسەللى بېرىدۇ، ــ دېدى[78]. 30 نۇھ تۇغۇلغاندىن كېيىن لەمەخ بەش يۈز توقسان بەش يىل ئۆمۈر كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن يەنە ئوغۇل-قىزلار تۆرەلدى.
31 لەمەخ جەمئىي يەتتە يۈز يەتمىش يەتتە يىل كۈن كۆرۈپ، ئالەمدىن ئۆتتى.
32 نۇھ بەش يۈز ياشقا كىرگەندىن كېيىن، ئۇنىڭدىن شەم، ھام ۋە يافەت تۆرەلدى.

خۇدانىڭ ئىنسانلارنىڭ رەزىللىكىدىن ئازابلىنىشى

6

1 ۋە شۇنداق بولدىكى، ئىنسانلار يەر يۈزىدە كۆپىيىشكە باشلىغاندا، شۇنداقلا قىزلارمۇ كۆپلەپ تۇغۇلغاندا، 2 خۇدانىڭ ئوغۇللىرى[79]

77 ھانوخ بولسا پەيغەمبەر ئىدى؛ ئۇ خۇدانىڭ چۈشۈرىدىغان جازالىرى توغرۇلۇق ئاگاھلاندۇراتتى («يەھ.» 14-ئايەتنى كۆرۈڭ). «ئىبر.» 5:11نىمۇ كۆرۈڭ.
ئۇنىڭ ئوغلىنى «مەتۇشەلاھ» دەپ ئاتىشى بەلكىم بېشارەت بولۇشى مۇمكىن ئىدى. چۈنكى «مەتۇشەلاھ»نىڭ مەنىسى «ئۇ ئۆلگەندە، (شۇ ئىش) بارلىققا كېلىدۇ!» دېگەن مەنىدە. ئوقۇرمەنلەر ھېسابلاپ كۆرسە، مەتۇشەلاھ ئۆلگەن يىلى خۇدانىڭ جازاسى بولغان توپان ئاپىتى يەر يۈزىگە چۈشكەنلىكىنى بىلىدۇ.
78 «نۇھ» دېگەن ئىسىمنىڭ مەنىسى «ئارام» دېگەنلىك بولۇپ، ئىبرانىي تىلىدا «تەسەللى» دېگەن سۆزگە يېقىن كېلىدۇ.
79 «خۇدانىڭ ئوغۇللىرى» ــ بۇ توغرۇلۇق تۆت خىل چۈشەنچە بار: ــ
(1) ئىنسان ئەمەس، بەلكى ئەرشتىكى بىر خىل زاتلار، پەرىشتىلەر ياكى روھلاردىن ئىبارەتتۇر.
(2) ئىنسان ئەمەس، بەلكى جىنلار ياكى يامان روھلاردىن ئىبارەتتۇر.

ئىنسانلارنىڭ قىزلىرىنىڭ چىرايلىقلىقىنى كۆرۈپ، خالىغانچە تاللاپ، ئۆزلىرىگە خوتۇن قىلىشقا باشلىدى.

3 ئۇ ۋاقىتتا پەرۋەردىگار سۆز قىلىپ: ــ

ــ مېنىڭ روھىم ئىنسانلار بىلەن مەڭگۈ كۆرەش قىلىشۇرمەيدۇ؛ چۈنكى ئىنسان ئەتتۇر[80]، خالاس. كەلگۈسىدە ئۇلارنىڭ ئۆمرى پەقەت بىر يۈز يىگىرمە ياشتىن ئاشمىسۇن![81] ــ دېدى.

4 شۇ كۈنلەردە (ۋە شۇنداقلا كېيىنكى كۈنلەردىمۇ)، خۇدانىڭ ئوغۇللىرى ئىنسانلارنىڭ قىزلىرىنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئۇلاردىن بالىلارنى تاپقىنىدا، گىگانتلار[82] يەر يۈزىدە پەيدا بولدى. بۇلار بولسا قەدىمكى زامانلاردىكى داڭلىق پالۋان-باتۇرلار ئىدى[83]. 5 پەرۋەردىگار ئىنساننىڭ ئۆتكۈزۈۋاتقان رەزىللىكى

(3) ھەر جەھەتتىن ئادەتتىكى ئىنسانلاردىن يۇقىرى ئادەملەر، پادىشاھ ياكى ھۆكۈمدار.

(4) قابىلنىڭ خۇداسىز ئەۋلادلىرىدەك ئەمەس، بەلكى خۇدا يولىدا ماڭىدىغان شىتنىڭ ئىخلاسمەن ئەۋلادلىرىدۇر.

بىز بىرىنچى كۆزقاراشتا بولىمىز؛ «ئايۇپ» 6:1، 1:2، 7:38نى كۆرۈڭ. بۇنىڭ سەۋەبىنى «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە بېرىمىز.

80 «ئىنسان ئەتتۇر» ــ «ئەت» دېگەن ئىبارە (ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاپ كېتىدىغان باشقا ئىبارىلەر) ئىنسانلارنىڭ گۇناھلىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ھالدا تىلغا ئېلىنغاندا، دائىم دېگۈدەك ئىنسانلارنىڭ گۇناھقا ئەسىر بولۇپ قېلىشىنى، يەنى ئۆز ئىچىدىكى ھەۋەس-ئىشتىياقلىرىغا ئەسىر بولۇپ قېلىشىنى تەكىتلەيدۇ. «ئەت» دېگەن سۆز مۇقەددەس كىتابتا مۇشۇ يەردە بىرىنچى قېتىم ئىنساننىڭ تەبىئىتىنى كۆرسەتكەن. «رىملىقلارغا»دىكى كىرىش سۆزنىمۇ كۆرۈڭ.

81 «مېنىڭ روھىم ئىنسانلار بىلەن مەڭگۈ كۆرەش قىلىشۇرمەيدۇ» دېگەننىڭ باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: «مېنىڭ روھىم ئىنسانلار بىلەن مەڭگۈ ياشاۋەرمەيدۇ». لېكىن بىزنىڭچە خۇدا بۇ ئايەتتە ئۆز روھىنىڭ ئادەمنىڭ گۇناھىنى چەكلەش ئۈچۈن ئۇنىڭ ۋىجدانىدا كۆرەش قىلىدىغانلىقىنى كۆرسەتكەن بولۇشى كېرەك؛ بۇ تەرجىمىنى ئالدى-كەينىدىكى بايانلارغا ئەڭ مۇۋاپىق تەرجىمە دەپ قارايمىز. خۇدا ئادەمنىڭ گۇناھلىرىغا چەك قويۇش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئۆمرىگە چەك (120 ياش) قويىدۇ («تېسالونىكالىقلارغا (2)»دىكى «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنىمۇ كۆرۈڭ. ئوقۇرمەنلەر شۇنى بايقايدۇكى، نۇھتىن ئىلگىرى ئادەملەر بىرنەچچە يۈز يىل ياشايتتى.

«كەلگۈسىدە ئۇلارنىڭ ئۆمرى پەقەت بىر يۈز يىگىرمە ياشتىن ئاشمىسۇن» دېگەننىڭ باشقا بىرخىل چۈشەنچىسى: «بىراق ئۇلارغا يەنىلا بىر يۈز يىگىرمە يىل (توپان كەلگۈچە) ئۆمۈر بېرىمەن».

82 «گىگانتلار»؛ ئىبرانىي تىلىدا «نەفىلىم» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. «نەفىلىم» دېگەننىڭ ئەسلىدىكى مەنىسى «يىقىلغانلار» بولۇشى مۇمكىن.

83 ئۇلار گەرچە «پالۋان-باتۇرلار» بولسىمۇ، ئۇلار خۇدانىڭ نەزىرىدە ئىنتايىن رەزىل ئىدى (5-ئايەتنى كۆرۈڭ).

يەر يۈزىدە كۆپىيىپ كەتكەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ كۆڭلىدىكى نىيەتلىرىنىڭ ھەرقاچان[84] يامان بولۇۋاتقىنىنى كۆردى. 6 شۇنىڭ بىلەن پەرۋەردىگار يەر يۈزىدە ئادەمنى ئاپىرىدە قىلغىنىغا پۇشايمان قىلىپ، كۆڭلىدە ئازابلاندى. 7 بۇنىڭ بىلەن پەرۋەردىگار: ــ
ئۆزۈم ياراتقان ئىنساننى يەر يۈزىدىن يوقىتىمەن ــ ئىنساندىن تارتىپ مال-چارۋىلارغىچە، ئۆمىلىگۈچى ھايۋانلاردىن ئاسماندىكى قۇشلارغىچە، ھەممىسىنى يوق قىلىمەن؛ چۈنكى مەن ئۇلارنى ياراتقىنىمغا پۇشايمەن قىلدىم، ــ دېدى.
8 لېكىن نۇھ بولسا پەرۋەردىگارنىڭ نەزىرىدە شەپقەت تاپقانىدى.

نۇھنىڭ كېمە ياسىشى

9 نۇھ ۋە ئۇنىڭ ئىش-ئىزلىرى تۆۋەندىكىچە[85]: ــ
نۇھ ھەققانىي، ئۆز دەۋرىدىكىلەر ئارىسىدا ئەيىبسىز ئادەم ئىدى؛ نۇھ خۇدا بىلەن بىر يولدا مېڭىپ ياشايتتى. 10 نۇھتىن شەم، هام، يافەت دېگەن ئۈچ ئوغۇل تۆرەلدى.
11 پۈتكۈل جاھان خۇدانىڭ ئالدىدا رەزىللىشىپ، ھەممە يەر زوراۋانلىققا تولۇپ كەتكەندى. 12 خۇدا يەر يۈزىگە نەزەر سېلىۋىدى، مانا، جاھان رەزىللەشكەندى؛ چۈنكى بارلىق ئەت ئىگىلىرىنىڭ[86] يەر يۈزىدە قىلىۋاتقىنى يۈزلۈقچىلىق ئىدى[87]. 13 شۇنىڭ بىلەن خۇدا نۇھقا: ــ
مانا، ئالدىمغا بارلىق ئەت ئىگىلىرىنىڭ زاۋاللىقى يېتىپ كەلدى؛ چۈنكى

84 ئىبرانىي تىلىدا «پۈتكۈل كۈندە».
85 مۇشۇ جۈملە بىلەن «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»نىڭ ئۈچىنچى «تولىدوت»ى («تارىخى»)، يەنى «نۇھنىڭ تارىخى» ياكى «نۇھنىڭ تولىدوتى» (9:6-29:9) باشلىنىدۇ («تولىدوت» توغرۇلۇق «كىرىش سۆز»نى كۆرۈڭ).
86 «ئەت ئىگىلىرى» ــ بۇ ئىبارە مۇقەددەس كىتابتا ئادەتتە ئىنسانلارنى كۆرسىتىدۇ (3:6نىڭ ئىزاھاتىنىمۇ كۆرۈڭ).
بەزى ۋاقىتلاردا «ئەت ئىگىلىرى» (مەسىلەن، 19-ئايەتتە) ھايۋانلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ (4:6نى كۆرۈڭ).
87 ئىبرانىي تىلىدا «ئۆز يولىنى بۇزغانىدى».

پۈتكۈل يەر-جاھاننى ئۆلارنىڭ سەۋەبىدىن زوراۋانلىق قاپلىدى. مانا، مەن
ئۇلارنى يەر بىلەن قوشۇپ ھالاك قىلىمەن. 14 ئەمدى سەن ئۆزۈڭگە گوفەر[88]
ياغىچىدىن بىر كېمە[89] ياساپ، كېمىنىڭ ئىچىدە بۆلمە-خانىلارنى قىلىپ،
ئىچى-تېشىنى قارىماي بىلەن سۇۋا. 15 سەن ئۇنى شۇنداق ياسىغىن: ــ
ئۇزۇنلۇقى ئۈچ يۈز گەز[90]، كەڭلىكى ئەللىك گەز ۋە ئېگىزلىكى ئوتتۇز گەز
بولسۇن. 16 كېمىنىڭ پېشايۋىنى ئاستىغا بىر ئۇچۇقچىلىق ياسا[91]، ئۇنىڭ
ئېگىزلىكى بىر گەز بولسۇن؛ ئىشىكىنى كېمىنىڭ يېنىغا ئورۇنلاشتۇر؛ كېمىنى
ئاستى، ئوتتۇرا ۋە ئۈستى قىلىپ ئۈچ قەۋەت ياسا.
17 چۈنكى مانا، مەن ئۆزۈم ئاسماننىڭ ئاستىدىكى ھاياتلىق تىنىقى بارلىكى
ھەربىر ئەت ئىگىسىنى ھالاك قىلىدىغان سۇ توپاننى يەر يۈزىگە كەلتۈرىمەن؛
بۇنىڭ بىلەن يەر يۈزىدىكى بارلىق مەخلۇقلار تىنىقىدىن توختايدۇ. 18 لېكىن
سەن بىلەن ئەھدەمنى تۈزىمەن. سەن ئۆزۈڭ، ئوغۇللىرىڭ، ئايالىڭ ۋە
كېلىنلىرىڭنى ئېلىپ بىرلىكتە كېمىگە كىرىڭلار. 19 ئۆزۈڭ بىلەن تەڭ تىرىك
ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن، بارلىق جاندارلاردىن[92] ھەرقايسىسىدىن بىر جۈپ،
يەنى ئەركىكىدىن بىرىنى، چىشىدىن بىرىنى كېمىگە ئېلىپ كىرگىن؛
20 تىرىك قېلىش ئۈچۈن قۇشلارنىڭ ھەربىر تۈرلىرىدىن، مال-چارۋىلارنىڭ
ھەربىر تۈرلىرىدىن ۋە يەردە ئۆمىلىگۈچى جانىۋارلارنىڭ ھەربىر تۈرلىرىدىن
بىر جۈپىي قېشىڭغا كىرىدۇ. 21 ئۆزۈڭ ۋە ئۇلارنىڭ ئوزۇقلۇقى ئۈچۈن ھەرخىل
يېمەكلىكلەردىن ئېلىپ، يېنىڭغا غەملىگىن، ــ دېدى.

---

88 ياكى «ئارچا».

89 «كېمە» مۇشۇ يەردە «ساندۇق» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. ئۇزۇنلۇقى، كەڭلىكى ۋە ئېگىزلىكى ۋە بۇلارنىڭ بىر-بىرىگە بولغان نىسبىتى ھازىرقى زاماندىكى ئەڭ چوڭ كېمىلەرنىڭكىگە ئوخشاپ كېتىدۇ. لېكىن شەكلى پەقەت ساندۇقتەك ئىدى. سەۋەبى، شۇ كېمىنىڭ مەقستى دېڭىزدا مېڭىش ئەمەس، پەقەت لەيلەپ يۈرەشتىن ئىبارەت ئىدى.

90 مۇقەددەس كىتابتا ئىشلىتىلگەن «گەز» ئادەمنىڭ قولنىڭ جەينەكتىن بارماقنىڭ ئۇچىغىچە بولغان ئارىلىقى (تەخمىنەن 45 سانتىمېتىر) ئىدى.

91 بۇ جۈملىنىڭ كۆپ خىل تەرجىمىلىرى بار، لېكىن ئاساسىي مەنىسى ئوخشاش.

92 ئىبرانىي تىلىدا «ئەت ئىگىلىرىدىن».
بەزى ۋاقىتلاردا «ئەت ئىگىلىرى» (مەسىلەن، 15:7دە) ھايۋانلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

22 نۇھ شۇنداق قىلدى؛ خۇدا ئۆزىگە بۇيرۇغان ھەممە ئىشنى ئۇ بەجا
كەلتۈردى.

توپان بالاسى

7
1 پەرۋەردىگار نۇھقا مۇنداق دېدى: ــ
«سەن پۈتۈن ئۆيدىكىلىرىڭ بىلەن كېمىگە كىرگىن؛ چۈنكى بۇ
دەۋردە ئالدىمدا سېنى ھەققانىي دەپ كۆردۈم. 3-2 ھەممە ھالال ھايۋانلارنىڭ
ئەركەك-چىشىسىدىن يەتتە جۈپتىن[93]، ھارام ھايۋانلارنىڭ ئەركەك-
چىشىسىدىن بىر جۈپتىن ئېلىپ[94]، شۇنىڭدەك ئاسماندىكى ئۇچار-
قاناتلارنىڭمۇ ئەركەك-چىشىسىدىن يەتتە جۈپتىن[95] ئېلىپ، ئۇلارنىڭ
نەسلىنى پۈتكۈل يەر يۈزىدە تىرىك ساقلاش ئۈچۈن ئۆزۈڭ بىلەن بىللە ئەكىر.
4 چۈنكى يەتتە كۈندىن كېيىن ئۇدا قىرىق كېچە-كۈندۈز يەر يۈزىگە يامغۇر
ياغدۇرىمەن؛ ئۆزۈم ياسىغان ھەممە جانىۋارلارنى يەر يۈزىدىن يوقىتىمەن».
5 شۇنىڭ بىلەن نۇھ پەرۋەردىگار ئۇنىڭغا بۇيرۇغىنىنىڭ ھەممىسىگە ئەمەل
قىلدى. 6 يەر يۈزىنى توپان باسقاندا نۇھ ئالتە يۈز ياشتا ئىدى. 7 توپاندىن قۇتۇلۇپ
قېلىش ئۈچۈن نۇھ بىلەن ئوغۇللىرى، ئايالى ۋە كېلىنلىرى بىللە كېمىگە كىردى.
9-8 ھالال ھايۋانلار بولسۇن، ھارام ھايۋانلار بولسۇن، قۇشلار بىلەن يەردە ئۆمىلىگۈچى
جانىۋارلار بولسۇن، ھەربىر تۈردىن بىر جۈپ-بىر جۈپتىن ئەركەك-چىشى بولۇپ،
خۇدا نۇھقا بۇيرۇغاندەك كېمىگە، نۇھنىڭ قېشىغا كىردى. 10 ۋە شۇنداق بولدىكى،
يەتتە كۈندىن كېيىن، يەر يۈزىنى توپان بېسىشقا باشلىدى.
11 نۇھنىڭ ئۆمرىنىڭ ئالتە يۈزىنچى يىلى، ئىككىنچى ئېيىنىڭ ئون
يەتتىنچى كۈنىدە چوڭقۇر دېڭىزلارنىڭ تەگلىرىدىكى بارلىق بۇلاقلار[96]
يېرىلىپ، ئاسماننىڭ پەنجىرىلىرى ئېچىلىپ كەتتى. 12 يامغۇر ئۇدا

93 ياكى «يەتتىدىن».
94 نۇھنىڭ دەۋرىدە «ھالال» ۋە «ھارام» دېگەن ئۇقۇم يېگىلى بولىدىغان ۋە يېگىلى بولمايدىغان ھايۋانلارنى كۆرسەتكەن ئەمەس (3:9-4نى كۆرۈڭ)، بەلكى قۇربانلىققا نىمىنى سۇنۇشقا بولىدىغان ياكى بولمايدىغانلىقىنى كۆرسەتكەندى (20:8نى كۆرۈڭ).
95 ياكى «يەتتىدىن».
96 ياكى «يەرنىڭ (ئاستىدىكى) چوڭقۇر تەگلىرىدىكى بارلىق بۇلاقلار».

قىرىق كېچە-كۈندۈز يەر يۈزىگە توختىماي ياغدى.
[13] دەل يامغۇر باشلانغان كۈنى، نۇھ، نۇھنىڭ شەم، هام، يافەت دېگەن ئوغۇللىرى، نۇھنىڭ ئايالى بىلەن ئۈچ كېلىنى كېمىگە كىردى. [14] ئۇلار بىلەن بىللە هەرخىل ياۋا هايۋانلار تۈر-تۈرى بويىچە، هەرخىل مال-چارۋىلار تۈر-تۈرى بويىچە، يەردە ئۆمىلىگۈچى هەرخىل جانىۋارلار تۈر-تۈرى بويىچە ۋە هەرخىل ئۇچار-قاناتلار، يەنى هەرخىل قاناتلىق جانىۋارلار تۈر-تۈرى بويىچە كېمىگە كىردى. [15] ئەت ئىگىلىرىدىن، يەنى بارلىق هاياتلىق تىنىقى بولغان هەرخىل جانىدارلاردىن، بىر جۈپ-بىر جۈپ بولۇپ، كېمىگە نۇهنىڭ قېشىغا كىردى. [16] كىرگەنلەر خۇدانىڭ نۇھقا بۇيرۇغىنىدەك ئەت ئىگىلىرىنىڭ هەرتۈرىنىڭ ئەركەك-چىشىسى ئىدى. ئاندىن پەرۋەردىگار ئىشىكنى ئېتىۋەتتى[97].
[17] توپان يەر يۈزىنى ئۇدا قىرىق كۈن بېسىپ، سۇلار ئۇلغىيىپ كەتتى. كېمە يەر ئۈستىدىن كۆتۈرۈلۈپ لەيلەپ قالدى. [18] سۇ ئۇلغىيىپ، يەر ئۈستىدە تېخىمۇ ئېگىزلەپ كەتتى؛ كېمە سۇ ئۈستىدە داۋالغۇپ تۇراتتى. [19] سۇلار يەر يۈزىدە تولىمۇ ئۇلغىيىپ، پۈتكۈل ئاسماننىڭ ئاستىدىكى بارلىق ئېگىز تاغلارنىمۇ بېسىپ كەتتى. [20] سۇلار تاغلاردىن يەنە ئون بەش گەز ئۆرلەپ، تاغ چوققىلىرىمۇ سۇ ئاستىدا قالدى.
[21] بۇنىڭ بىلەن يەر يۈزىدە يۈرگۈچى هەممە ئەت ئىگىلىرى، ئۇچار-قۇشلار، مال-چارۋىلار، ياۋايى هايۋانلار، يەردە ئۆمىلىگۈچى هەممە جانىۋارلار، جۈملىدىن پۈتكۈل ئادەملەر هەممىسى ئۆلدى؛ [22] قۇرۇقلۇقتا ياشىغۇچى، بۇرنىدا هاياتلىق تىنىقى بار بولغانلارنىڭ هەممىسى ئۆلدى. [23] يەر يۈزىدىكى جىمى بارلارنىڭ هەممىسى، ئىنسان بولسۇن، مال-چارۋىلار بولسۇن، ئۆمىلىگۈچى هايۋانلار بولسۇن، ئاسماندىكى قۇشلار بولسۇن، هەممىسى هالاك بولۇپ يەر يۈزىدىن يوق قىلىندى؛ پەقەت نۇھ ۋە كېمىدە ئۇنىڭ بىلەن بىللە تۇرغانلار قۇتۇلۇپ قالدى. [24] بىر يۈز ئەللىك كۈنگىچە يەر يۈزىنى سۇ بېسىپ تۇردى[98].

[97] ئىبرانىي تىلىدا «پەرۋەردىگار ئۇنى ئىچىگە سولاپ قويدى».
[98] ياكى «يەر يۈزىنىڭ ئۈستىدىن غالىب كەلدى».

توپاننىڭ يېنىشى

8

1 خۇدا نۇھنى، شۇنداقلا كېمىدە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغان بارلىق
ياۋايى ھايۋانلار بىلەن بارلىق مال-چارۋىلارنى ئەسلىدى. شۇنىڭ بىلەن
خۇدا بىر شامال چىقىرىپ يەر يۈزىنى يەلپۈتتى ۋە سۇلار يېنىشقا باشلىدى.
2 چوڭقۇر دېڭىزلارنىڭ تەگلىرىدىكى بۇلاقلار ۋە ئاسماننىڭ پەنجىرىلىرى
ئېتىلىپ، ئاسماندىن تۆكۈلگەن يامغۇر توختىدى. 3 سۇلار بارغانسېرى يەر
يۈزىدىن ياندى؛ بىر يۈز ئەللىك كۈن ئۆتكەندىن كېيىن خېلى ئازلىدى.
4 يەتتىنچى ئاينىڭ ئون يەتتىنچى كۈنى، كېمە ئارارات تاغ تىزمىلىرىدىكى
بىرىنىڭ ئۈستىدە توختاپ قالدى[99]. 5 سۇلار ئونىنچى ئايغىچە بارغانسېرى
ئازىيىپ، ئونىنچى ئاينىڭ بىرىنچى كۈنى تاغ چوققىلىرى كۆرۈنۈشكە باشلىدى.
6 قىرىق كۈندىن كېيىن نۇھ كېمىگە ئۆزى ئورناتقان دېرىزىنى ئېچىپ،
7 بىر قۇزغۇننى سىرتقا چىقاردى. ئۇ يەر يۈزىدىكى سۇلار تارتىلىپ بولغۇچە
ئۇياق-بۇياق ئۇچۇپ يۈردى. 8 ئۇنىڭدىن كېيىن نۇھ سۇلارنىڭ يەر يۈزىدىن
تارتىلغان-تارتىلمىغانلىقىنى بىلىش ئۈچۈن، بىر كەپتەرنى[100] چىقاردى.
9 لېكىن سۇلار تېخىچە پۈتكۈل يەر يۈزىنى قاپلاپ تۇرغاچقا، كەپتەر
پۇتىنى قويغۇدەك جاي تاپالماي، نۇھنىڭ قېشىغا كېمىگە يېنىپ كەلدى.
شۇنىڭ بىلەن نۇھ قولىنى سۇنۇپ ئۇنى تۇتۇپ، كېمىگە ئەكىرىۋالدى.
10 ئۇ يەتتە كۈن ساقلاپ، بۇ كەپتەرنى كېمىدىن يەنە سىرتقا
چىقاردى. 11 كەپتەر كەچتە ئۇنىڭ قېشىغا يېنىپ كەلدى؛ مانا، ئۇنىڭ
تۇمشۇقىدا يېڭى ئۈزۈۋالغان زەيتۇن يوپۇرمىقى بار ئىدى. بۇنى كۆرۈپ
نۇھ سۇلارنىڭ يەر يۈزىدىن تارتىلغىنىنى بىلدى. 12 ئۇ يەنە يەتتە كۈن
ساقلاپ، كەپتەرنى يەنە سىرتقا چىقاردى، ئەمما بۇ قېتىم كەپتەر ئۇنىڭ
يېنىغا قايتىپ كەلمىدى.

---

99 ئىبرانىي تىلىدا «دەم ئالدى».
«ئارارات تاغلىرى» شەرقىي تۈركىيەدىدۇر.

100 ياكى «پاختەكنى». ئىبرانىي تىلىدا بۇ قۇش «يونا» دەپ ئاتىلىدۇ. «يونا» ئىبرانىي تىلىدا ھەم كەپتەرنى ھەم پاختەكنىمۇ كۆرسىتىدۇ.

13 نۇھ ئالتە يۈز بىر ياشقا كىرگەن يىلى، بىرىنچى ئاينىڭ بىرىنچى كۈنىدە سۇ يەر يۈزىدىن قۇرۇغانىدى. نۇھ كېمىنىڭ قاپقىقىنى ئېچىپ قارىۋىدى، يەرنىڭ قۇرۇغىنىنى كۆردى. 14 ئىككىنچى ئاينىڭ يىگىرمە يەتتىنچى كۈنى، يەر يۈزى پۈتۈنلەي قۇرۇپ بولدى.
15-16 ئۇ ۋاقىتتا خۇدا نۇھقا سۆز قىلىپ: ــ سەن ئۆزۈڭ، ئايالىڭ، ئوغۇللىرىڭ ۋە كېلىنلىرىڭ كېمىدىن چىقىڭلار. 17 ئۆزۈڭ بىلەن بىللە بولغان بارلىق ئەت ئىگىلىرىدىن ھەربىر تۈردىكى جانىۋارلارنى، يەنى ئۇچار-قاناتلارنى ھەم مال-چارۋىلارنى، يەردە ئۆمىلىگۈچى ھايۋانلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆزۈڭ بىلەن قوشۇپ كېمىدىن ئېلىپ چىققىن؛ شۇنىڭ بىلەن ئۇلار يەر يۈزىدە تارىلىپ-تارقىلىپ، نەسىللىنىپ زېمىندا كۆپەيسۇن، ــ دېدى.
18 شۇنىڭ بىلەن نۇھ، ئايالى، ئوغۇللىرى ۋە كېلىنلىرى بىلەن بىللە سىرتقا چىقتى. 19 جانىۋارلارنىڭ ھەممىسى، بارلىق ئۆمىلىگۈچى ھايۋانلار، بارلىق ئۇچار-قاناتلار، يەردە مىدىرلاپ يۈرىدىغانلارنىڭ ھەرقايسىسى ئۆز تۈرلىرى بويىچە كېمىدىن چىقىشتى.

نۇھنىڭ خۇداغا ئاتاپ قۇربانلىق سۇنۇشى

20 شۇ چاغدا نۇھ پەرۋەردىگارغا ئاتاپ بىر قۇربانگاھنى ياسىدى؛ ئۇ ھالال جانىۋارلار بىلەن ھالال قۇشلارنىڭ ھەر تۈرىدىن ئېلىپ كېلىپ، قۇربانگاھنىڭ ئۈستىدە «كۆيدۈرمە قۇربانلىق» ئۆتكۈزدى[101]. 21 شۇنداق قىلىپ پەرۋەردىگار خۇشبۇي[102] پۇراپ مەمنۇن بولدى؛ پەرۋەردىگار كۆڭلىدە: ــ «ئىنسانلارنىڭ كۆڭۈل-نىيىتى ياشلىقىدىن تارتىپ[103] رەزىل بولسىمۇ، مەن ئىنسان تۈپەيلىدىن يەرگە يەنە لەنەت ئوقۇمايمەن ۋە ئەمدى بۇ قېتىمقىدەك ھەممە جاندارلارنى ئۇرۇپ يوقىتىۋەتمەيمەن[104].

101 «كۆيدۈرمە قۇربانلىق» سۇنۇشتا ھايۋاننىڭ ھەممە قىسمى خۇداغا ئاتاپ كۆيدۈرۈلىدۇ.

102 «خۇشبۇي» ــ ئىبرانىي تىلىدا «ئارام بەرگۈچى پۇراق» دېگەن سۆزلەر بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. تەۋراتتا قۇربانلىقلاردىن چىققان «خۇشبۇي» دېيىلگەندە ئادەتتە ««ئارام بەرگۈچى پۇراق» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

103 ياكى «كىچىكىدىن تارتىپ».

104 ئاخىرقى زاماندا خۇدا پۈتكۈل يەرنى تويان بىلەن ئەمەس، بەلكى ئوت بىلەن يوقىتىدۇ (11:9نى، «2پېت.» 6:3-7، «ۋەھ.» 1:21نى كۆرۈڭ.

22 بۇندىن كېيىن، يەر مەۋجۇت كۈنلىرىدە،
تېرىش بىلەن ئورما،
سوغۇق بىلەن ئىسسىق،
ياز بىلەن قىش[105]،
كۈندۈز بىلەن كېچە ئۈزۈلمەي ئايلىنىپ تۇرىدۇ» ــ دېدى.

خۇدانىڭ نۇھ بىلەن ئەھدە تۈزۈشى

9
1 خۇدا نۇھ بىلەن ئۇنىڭ ئوغۇللىرىغا بەخت-بەرىكەت ئاتا قىلىپ،
ئۇلارغا مۇنداق دېدى: ــ
«سىلەر جۈپلىشىپ كۆپىيىپ، يەر يۈزىنى تولدۇرۇڭلار. 2 يەر يۈزىدىكى
بارلىق جانىۋارلار، ئاسماندىكى بارلىق قۇشلار، بارلىق يەر يۈزىدە مىدىرلاپ
يۈرگۈچىلەر ۋە دېڭىزدىكى بارلىق بېلىقلارنىڭ ھەممىسى سىلەردىن قورقۇپ
ۋەھىمىدە بولسۇن؛ بۇلار قولۇڭلارغا تاپشۇرۇلغاندۇر. 3 مىدىرلاپ يۈرىدىغان
ھەرقانداق جانىۋارلار سىلەرگە ئوزۇق بولىدۇ؛ مەن سىلەرگە كۆك ئوتياشلارنى
بەرگەندەك، بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئەمدى سىلەرگە بەردىم. 4 لېكىن سىلەر
گۆشنى ئىچىدىكى جېنى، يەنى قېنى بىلەن قوشۇپ يېمەسلىكىڭلار كېرەك.
5 قېنىڭلار، يەنى جېنىڭلاردىكى قان تۆكۈلسە، مەن بەرھەق ئۇنىڭ
ھېسابىنى ئالىمەن؛ ھەرقانداق ھايۋاننىڭ ئىلكىدە قېنىڭلار بار بولسا مەن
ئۇنىڭغا تۆلەتكۈزىمەن؛ ئىنساننىڭ قولىدا بار بولسا، يەنى بىرسىنىڭ قولىدا ئۆز
قېرىندىشىنىڭ قېنى بار بولسا، مەن ئۇنىڭغا شۇ قاننى تۆلەتكۈزىمەن.
6 كىمكى ئىنساننىڭ قېنىنى تۆكسە،
ئۇنىڭ قېنىمۇ ئىنسان تەرىپىدىن تۆكۈلىدۇ؛
چۈنكى خۇدا ئىنساننى ئۆز سۈرەت-ئوبرازىدا ياراتقاندۇر.
7 ئەمدى سىلەر، جۈپلىشىپ كۆپىيىپ، يەر يۈزىدە تارىلىپ-تارقىلىپ
كۆپىيىڭلار».

---

105 «تېرىش بىلەن ئورما، سوغۇق بىلەن ئىسسىق، ياز بىلەن قىش» دېگەنلەر ئوتتۇرا شەرقتە «يىلنىڭ ئالتە پەسلى» دەپ قارىلىدۇ.

[10-8] ئاندىن خۇدا نۇھ بىلەن ئۇنىڭ ئوغۇللىرىغا سۆز قىلىپ مۇنداق
دېدى: ــ «مانا ئۆزۈم سىلەر بىلەن ۋە سىلەردىن كېيىن كېلىدىغان
ئەۋلادلىرىڭلار بىلەن، شۇنداقلا سىلەر بىلەن بىللە تۇرغان ھەربىر جان
ئىگىسى، ئۇچارقاناتلار، مال-چارۋىلار، سىلەر بىلەن بىللە تۇرغان يەر
يۈزىدىكى ھەربىر ياۋايى ھايۋانلار، كېمىدىن چىققانلارنىڭ ھەممىسى
بىلەن ــ يەر يۈزىدىكى ھېچبىر ھايۋاننى قالدۇرماي، ئۇلار بىلەن ئۆز
ئەھدەمنى تۈزىمەن. [11] مەن سىلەر بىلەن شۇنداق ئەھدە[(106)] تۈزىمەنكى،
نە بارلىق ئەت ئىگىلىرى توپان بىلەن يوقىتىلماس، نە يەرنى ۋەيران
قىلىدىغان ھېچبىر توپان يەنە كەلمەس».
[13-12] خۇدا يەنە: ــ «مەن ئۆزۈم سىلەر بىلەن ۋە قېشىڭلاردىكى ھەممە
جان ئىگىلىرى بىلەن مەڭگۈلۈك، يەنى پۈتكۈل ئەۋلادلىرىڭلارغىچە
بېكىتكەن مۇشۇ ئەھدەمنىڭ بەلگىسى شۇكى: ــ مانا، مەن ئۆزۈم بىلەن
يەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولغان ئەھدىنىڭ بەلگىسى بولسۇن دەپ ھەسەن-
ھۈسنىمنى بۇلۇتلار ئىچىگە قويىمەن؛ [15-14] ۋە شۇنداق بولىدۇكى، مەن
يەرنىڭ ئۈستىگە بۇلۇتلارنى چىقارغىنىمدا، شۇنداقلا ھەسەن-ھۈسەن
بۇلۇتلار ئىچىدە ئايان بولغىنىدا، مەن سىلەر بىلەن ئەت ئىگىلىرى
بولغان بارلىق جانىۋارلار بىلەن تۈزگەن ئەھدەمنى ياد ئېتىمەن؛ بۇنىڭدىن
كېيىن سۇلار ھەرگىز ھەممە جاندارلارنى ھالاك قىلغۇچى توپان بولماس.
[16] ھەسەن-ھۈسەن بۇلۇتلار ئارىسىدا پەيدا بولىدۇ؛ مەن ئۇنىڭغا قارايمەن
ۋە شۇنىڭ بىلەن مەنكى خۇدا يەر يۈزىدىكى ئەت ئىگىلىرى بولغان بارلىق
جانىۋارلار بىلەن ئوتتۇرىمىزدا بېكىتكەن ئەھدەمنى ياد ئېتىمەن»، ــ
دېدى.
[17] خۇدا نۇھقا يەنە: ــ «مانا بۇ مەن ئۆزۈم بىلەن يەر يۈزىدىكى
بارلىق ئەت ئىگىلىرى ئوتتۇرىسىدا بېكىتكەن ئەھدەمنىڭ نىشان-
بەلگىسىدۇر»، ــ دېدى.

---

[106] ئىبرانىي تىلىدا «ئەھدەم».

نۇھ ۋە ئۇنىڭ ئوغۇللىرى؛ نۇھنىڭ ئۆز ئوغۇللىرى توغرۇلۇق بېشارىتى

18 نۇھنىڭ كېمىدىن چىققان ئوغۇللىرى شەم، هام ۋە يافەت ئىدى. هام قانائاننىڭ[107] ئاتىسى بولدى. 19 بۇ ئۈچى نۇھنىڭ ئوغۇللىرى بولۇپ، پۈتكۈل يەر يۈزىگە تارالغان ئاھالە شۇلارنىڭ نەسىل-ئەۋلادلىرىدۇر.

20 نۇھ تېرىقچىلىق قىلىشقا باشلاپ[108]، بىر ئۈزۈمزارلىق بەرپا قىلدى. 21 ئۇ ئۇنىڭ شارابىدىن ئىچىپ، مەست بولۇپ قېلىپ، ئۆز چېدىرى ئىچىدە كىيىم-كېچەكلىرىنى سېلىۋېتىپ، يالىڭاچ يېتىپ قالدى. 22 قانائاننىڭ ئاتىسى هام كېلىپ، ئاتىسىنىڭ ئەۋرىتىنى كۆرۈپ، سىرتقا چىقىپ ئىككى قېرىندىشىغا ئېيتتى. 23 شەم بىلەن يافەت قويۇپ يېپىنچىنى[109] ئېلىپ، مۈرىسىگە ئارتىپ، كەينىچە مېڭىپ كىرىپ، ئاتىسىنىڭ يالىڭاچ بەدىنىنى يېپىپ قويدى. ئۇلا ريۈزىنى ئالدى تەرەپكە قىلىپ، ئاتىسىنىڭ يالىڭاچ تېنىگە قارىمىدى. 24 نۇھ شارابنىڭ كەيپىدىن ئويغىنىپ، كەنجى ئوغلىنىڭ ئۆزىگە نېمە قىلغىنىنى بىلىپ: ــ

25 ــ قانائانغا لەنەت بولغاي!
ئۇ قېرىنداشلىرىنىڭ قۇلىنىڭ قۇلى بولسۇن[110]،
ــ دەپ قارغىدى.
26 ئۇ يەنە: ــ
شەمنىڭ خۇداسى بولغان پەرۋەردىگارغا تەشەككۇر-مەدھىيە كەلتۈرۈلگەي!
قانائان شەمنىڭ قۇلى بولسۇن.
27 خۇدا يافەتنى ئاۋۇتقاي!

---

107 مۇشۇ «قانائان» دېگەن كىشى «قانائانىيلار»نىڭ ئەجدادى ئىدى.

108 «تېرىقچىلىق قىلىشقا باشلاپ» ئىبرانىي تىلىدا «تۇپراق ئەھلى ئىدى» دېگەن سۆزلەر بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

109 «يېپىنچى» مۇشۇ يەردە بەلكىم ئاتىسىنىڭ كىيىمىنى كۆرسىتىشى مۇمكىن. بۇ سۆزدىن قارىغاندا، هام ئۇنى دادىسىنىڭ چېدىرىدىن ئېلىپ چىققان بولۇشى مۇمكىن.

110 يامان ئىش قىلغىنى هام تۇرسا، نېمىشقا ئوغلى قانائان لەنەتكە قالدى؟ بۇ مەسىلە توغرۇلۇق، شۇنداقلا نۇھ پەيغەمبەرنىڭ بۇ بېشارىتىنىڭ باشقا قىسىملىرى ئۈستىدە «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە ئازراق توختىلىمىز.

ئۇ شەمنىڭ چېدىرلىرىدا تۇرغاي، قانائان بولسا ئۇنىڭ قۇلى بولغاي![111] ــ دېدى.
28 نۇھ توپاندىن كېيىن ئۈچ يۈز ئەللىك يىل ئۆمۈر كۆردى. 29 بۇ تەرىقىدە نۇھ
جەمئىي توققۇز يۈز ئەللىك يىل كۈن كۆرۈپ، ئالەمدىن ئۆتتى.

نۇھنىڭ ئۈچ ئوغلىنىڭ ئەۋلادلىرى ــ «ئەللەرنىڭ نەسەبنامىسى»[112]

10

1 تۆۋەندىكىلەر نۇھنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ ئەۋلادلىرىدۇر: ــ ئۇنىڭ
ئوغۇللىرى شەم، هام ۋە يافەت بولۇپ، توپاندىن كېيىن ئۇلاردىن
ئوغۇللار تۆرەلگەن[113]: ــ
2 يافەتنىڭ ئوغۇللىرى بولسا، گومەر، ماگوگ، ماداي، ياۋان، تۇبال، مەشەك
ۋە تىراس ئىدى.
3 گومەرنىڭ ئەۋلادلىرى: ئاشكىناز، رىفات ۋە تورگاماھ ئىدى.
4 ياۋاننىڭ ئەۋلادلىرى: ئېلىشاھ، تارشىش، كىتتىيلار ۋە دودانىيلار ئىدى.
5 بۇلارنىڭ ئەۋلادلىرى[114] دېڭىز بويلىرىدا ۋە ئاراللاردا ئايرىم-ئايرىم ياشىغان
خەلقلەر بولۇپ، هەرقايسىسى ئۆز تىلى، ئۆز ئائىلە-قەبىلىلىرى بويىچە ئۆز
زېمىنلىرىدا تارقىلىپ ئولتۇراقلاشقان.
6 هامنىڭ ئوغۇللىرى كۇش، مىسىر[115]، پۇت[116] ۋە قانائانلار ئىدى.
7 كۇشنىڭ ئوغۇللىرى سېبا، هاۋىلاھ، سابتاھ، رائاماھ ۋە سابتىكا ئىدى.
رائاماھنىڭ ئوغۇللىرى شېبا ۋە دېدان ئىدى. 8 كۇشتىن يەنە نىمرود[117]

111 نۇھ پەيغەمبەرنىڭ بۇ بېشارىتى ئۈستىدە «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە ئازراق توختىلىمىز.

112 مۇشۇ نەسەبنامىدىكى بەزى تەپسىلاتلار ۋە نەسەبنامىدىكى يەتمىش ئەلنىڭ هازىرقى قايسى ئەل ئىكەنلىكى توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنى، شۇنداقلا 1-خەرىتىنى كۆرۈڭ.

113 مۇشۇ جۈملە بىلەن «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»نىڭ تۆتىنچى «تولدوت»ى («تارىخى»)، يەنى «نۇھنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ تولدوتى» («نۇھنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ تارىخى») (9:11-1:10) باشلىنىدۇ.

114 «بۇلارنىڭ ئەۋلادلىرى» ــ بەزى ئالىملار «يافەتنىڭ بارلىق ئەۋلادلىرى»نى كۆرسىتىدۇ، دەپ قارايدۇ. يەنە بەزىلەر پەقەت ياۋاننىڭ ئەۋلادلىرىنى كۆرسىتىدۇ، دەپ قارايدۇ. بىز ئىككىنچى پىكىرگە مايىل.

115 ئىبرانىي تىلىدا «مىتسرائىم».

116 «پۇت» ــ «لىۋىيە»دىكىلەرنىڭ ئەجدادى بولدى.

117 «نىمرود» دېگەن ئىسىم «ئاسىي» «ئىسيان كۆتۈرگۈچى» دېگەن مەنىدە. شۈبھىسىزكى، بۇ ئىسىم ئۇنىڭغا كېيىنرەك قويۇلۇپ، ئۇنىڭ خۇداغا قارشى چىققانلىقىنى كۆرسەتكەن.

تۆرەلگەن؛ ئۇ يەر يۈزىدە ناھايىتى كۈچتۈگۈر ئادەم بولۇپ چىقتى. 9 ئۇ پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا كۈچتۈگۈر ئوۋچى بولدى[118]؛ شۇ سەۋەبتىن «پالانچى بولسا نىمرودتەك، پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا كۈچتۈگۈر ئوۋچى ئىكەن»[119] دېگەن گەپ تارقالغان. 10 ئۇنىڭ پادىشاھلىقى شىنار[120] زېمىنىدىكى بابىل، ئەرەك، ئاككاد ۋە كالنەھ دېگەن شەھەرلەردە باشلانغانىدى[121]. 12-11 ئۇ بۇ زېمىندىن ئاشۇر زېمىنىغا چىقىپ[122] نىنەۋە، رەھوبوت-ئىر، كالاھ ۋە نىنەۋە بىلەن كالاھنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى رەسەن دېگەن شەھەرلەرنىمۇ بىنا قىلدى (بۇلار قوشۇلۇپ «كاتتا شەھەر» بولدى[123]).

---

118 بۇ سۆزلەر بەلكىم نىمرودنىڭ ئىسمىنى چۈشەندۈرىدۇ. «ئوۋچى» مۇشۇ يەردە بەلكىم ھايۋانلارنىلا ئەمەس، ئىنسانلارنى ئوۋلايدىغانلىقىنى كۆرسىتىشى مۇمكىن؛ بۇ يەردە «ئوۋچى» دېگەن سۆزنىڭ «جاھانگىر» دېگەن مەنىسىمۇ بار. كونا يەھۇدىي ئۇستازلار («رابىبلار»)نىڭ ھەممىسى: «پەرۋەردىگار ئالدىدا كۈچتۈگۈر ئوۋچى بولدى» دېگەن سۆزلەر ئۇنىڭ خۇداغا قارشى تۇرغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ، دەپ قارايتتى. چۈنكى نىمرود كېيىن بەرپا قىلغان شەھەرلەر، جۈملىدىن بابىل شەھىرى خۇدا ۋە ئۇنىڭ خەلقىگە قارشى چىققان، شۇنداقلا خۇداغا قارشى چىقىشىنىڭ سىمۋولى بولۇپ قالغان.

119 بۇ سۆزنىڭ مەنىسى ئىنتايىن سەلبىي بولۇشى مۇمكىن: «ئۇ ناھايىتى خەتەرلىك ئادەم»، «ناھايىتى تەكەببۇر بىر جاھانگىر»، «ھەتتا پەرۋەردىگارغا قارشى چىقىشقا پېتىنىدۇ» دېگەندەك مەنىلەرنى كۆرسىتىدۇ.

120 «شىنار» ــ «بابىل» ياكى «بابىلون»نىڭ باشقا بىر نامىدۇر.

121 ياكى «ئۇنىڭ پادىشاھلىقىنىڭ ئاساسى شىنار زېمىنىدىكى بابىل، ئەرەك، ئاككاد ۋە كالنەھ دېگەن شەھەرلەر ئىدى».

122 «ئاشۇر» ــ يەنى «ئاسۇرىيە». مۇمكىنچىلىكى باركى، نىمرود بابىل شەھىرىدە خۇداغا قارشى بولغان ھەرىكەتكە باشلامچى بولغانىدى؛ شۇڭا كېيىن (ئىنسان تىللىرى قالايمىقانلاشتۇرۇلغاندا) ئۇ بابىل شەھىرىدىن چىقىپ كېتىشكە مەجبۇر بولدى.

«ئۇ بۇ زېمىندىن ئاشۇر زېمىنىغا چىقىپ» دېگەننىڭ باشقا بىرخىل تەرجىمىسى «ئاشۇر شۇ زېمىندىن چىقىپ،...».

123 «بۇلار قوشۇلۇپ «كاتتا شەھەر» بولدى» ــ دېمەك، نىنەۋە دېگەن «كاتتا شەھەر»نى كۆرسىتىدۇ («يۇن.» 1:1، 2:3، 3:3، 11:4نى كۆرۈڭ). چۈنكى كېيىنرەك، بۇ نىنەۋە، رەھوبوت-ئىر، كالاھ ۋە رەسەن دېگەن تۆت شەھەر بىرلىشىپ بىر چوڭ كاتتا شەھەر، يەنى «نىنەۋە شەھەر»ى بولدى.

بەزى ئالىملار «كاتتا شەھەر» پەقەت كالاھ بىلەن رەسەندىن ئىبارەت ئىككى شەھەرنى كۆرسىتىدۇ، دەپ قارايدۇ؛ بىزنىڭچە «كاتتا شەھەر» نىنەۋە، رەھوبوت-ئىر، كالاھ ۋە رەسەنلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

[13] مىسىرنىڭ ئەۋلادلىرى لۇدىيلار، ئانامىيلار، لەھابىيلار، نافتۇھىيلار، [14] پاترۇسىيلار، كاسلۇھىيلار (فىلىستىيلەر كاسلۇھىيلاردىن چىققان) ۋە كافتورىيلار ئىدى.
[15] قانائاندىن تۇنجى ئوغۇل زىدون تۆرىلىپ، كېيىن يەنە ھەت تۆرەلگەن.
[16] ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى بولسا يەبۇسىيلار، ئامورىيلار، گىرگاشىيلار، [17] ھىۋىيلار، ئاركىيلار، سىنىيلار، [18] ئارۋادىيلار، زەمارىيلار ۋە خاماتىيلار ئىدى. شۇنىڭدىن كېيىن، قانائانىيلارنىڭ قەبىلىلىرى ھەر تەرەپكە تارقىلىپ كەتتى.
[19] قانائانىيلارنىڭ يۇرت چېگرىسى بولسا زىدوندىن تارتىپ، گەرار تەرىپىگە سوزۇلۇپ، گازاغا چىقىپ، ئاندىن سودوم، گومورا، ئادماھ بىلەن زەبوئىم تەرىپىگە تۇتىشىپ، لىشاغىچە يېتىپ باراتتى.
[20] يۇقىرىقىلار بولسا ھامنىڭ ئوغۇللىرى بولۇپ، ئۆز قەبىلىسى ۋە تىللىرى بويىچە قوۋم بولۇپ ئۆز زېمىنلىرىدا ئولتۇراقلاشقانىدى.
[21] شەمگىمۇ ئوغۇل پەرزەنتلىك بولدى؛ شەم بولسا يافەتنىڭ ئاكىسى، ئېبەرلەرنىڭ ئاتا-بوۋىسى بولدى.
[22] شەمنىڭ ئوغۇللىرى ئېلام، ئاشۇر، ئارفاخشاد، لۇد، ئارام؛ [23] ئارامنىڭ ئوغۇللىرى ئۇز، ھۇل، گەتەر، ماش[124] ئىدى.
[24] ئارفاخشادتىن شېلاھ تۆرەلدى، شېلاھتىن ئېبەر[125] تۆرەلدى.
[25] ئېبەردىن ئىككى ئوغۇل تۆرەلگەن بولۇپ، بىرىنىڭ ئىسمى پەلەگ ئىدى، چۈنكى ئۇ ياشىغان دەۋردە يەر يۈزىدە بۆلۈنۈش بولدى[126]؛ پەلەگنىڭ ئىنىسىنىڭ ئىسمى يوقتان ئىدى.

---

124 ياكى «مەشەك».

125 «ئېبەر» — مەنىسى بەلكىم «(دەريادىن) ئۆتكۈچى». «ئىبرانىي» دېگەن سۆز بەلكىم بۇ سۆزدىن چىققان.

126 «پەلەگ» دېگەن سۆزنىڭ تەلەپپۇزى «بۆلۈنۈش»كە يېقىندۇر. «ئۇ ياشىغان دەۋردە يەر يۈزىدە بۆلۈنۈش بولدى» — بۇ سۆز ھەققەتە ئۈچ خىل ئىمكانىيەت بار: (1) بۇ سۆزلەر بابىل مۇنارى ۋەقەسىدە (11-باب)، خۇدانىڭ تىلنى بۆلۈشى بىلەن ئەللەرنىمۇ بۆلگەنلىكىنى، شۇنداقلا «يەر يۈزىدىكىلەرنىڭ بۆلۈنۈپ كەتكەن»لىكىنى كۆرسىتىدۇ؛ (2) يەر-زېمىننىڭ ئۆزىنىڭ بۆلۈنۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ («ئالەمنىڭ يارىتىلىشى» 1:9 بويىچە يەر-زېمىن ئەسلىدە بىرلا قۇرۇقلۇق ئىدى، چوقۇم كېيىنچە مەلۇم ۋاقىتتا ھازىرقى ئاسىيا، ياۋروپا، ئافرىقا، ئامېرىكا، ئاۋستىرالىيە ۋە ئانتاركتىكا قىتئەلىرىگە بۆلۈنگەن)؛ (3) يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ئىككى ئىمكانىيەتنىڭ تەڭ يۈز بەرگەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

«ئەللەرنىڭ نەسەبنامىسى»

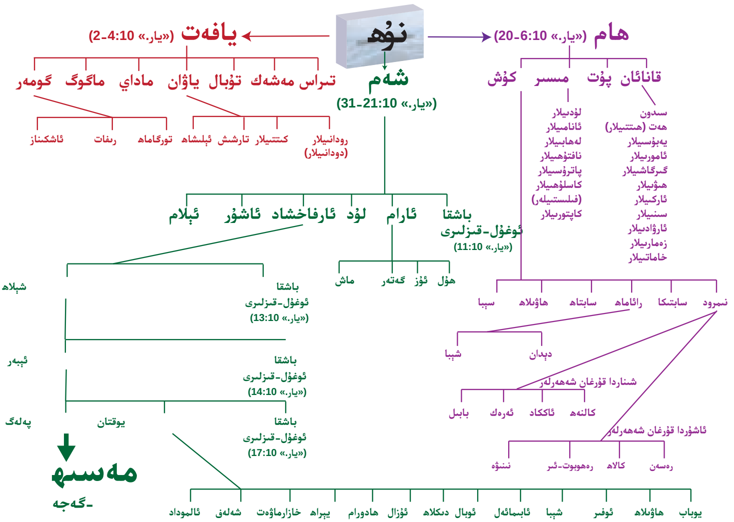

26 يوقتاندىن ئالموداد، شەلەف، خازارماۋەت، يېراھ، 27 ھادورام، ئۇزال،
دىكلاھ، 28 ئوبال، ئابىمائەل، شېبا، 29 ئوفىر، ھاۋىلاھ ۋە يوباب تۆرەلدى.
بۇلارنىڭ ھەممىسى يوقتاننىڭ ئوغۇللىرى ئىدى. 30 ئۇلارنىڭ ئولتۇرغان
جايلىرى بولسا مېشادىن تارتىپ، سەففار دېگەن رايوننىڭ شەرق تەرىپىدىكى
تاغقىچە سوزۇلاتتى.
31 يۇقىرىقىلار بولسا شەمنىڭ ئوغۇللىرى بولۇپ، ئۆز قەبىلىسى ۋە تىللىرى
بويىچە قوۋم بولۇپ ئۆز زېمىنلىرىدا ئولتۇراقلاشقانىدى.
32 يۇقىرىدىكىلەر نۇھنىڭ ئەۋلادلىرى بولۇپ، ئۇلار ئۆز نەسەبلىرى ۋە قوۋملىرى
بويىچە خاتىرىلەنگەن. توپاندىن كېيىنكى يەر يۈزىدىكى بارلىق قوۋملار ئۇلارنىڭ
ئىچىدىن تارقالغان.

«بابىل مۇنارى ۋەقەسى» — خۇدانىڭ ئىنسانلارنىڭ تىلىنى پارچىلىۋېتىشى

11
[1] ئۇ زاماندا پۈتكۈل يەر يۈزىدىكى تىل ھەم سۆز بىرخىل
ئىدى[127]. [2] لېكىن شۇنداق بولدىكى، ئادەملەر مەشرىق
تەرەپكە سەپەر قىلىپ، شىنار يۇرتىدا بىر تۈزلەڭلىكنى ئۇچرىتىپ،
شۇ يەردە ئولتۇراقلاشتى. [3] ئۇلار بىر-بىرىگە: — كېلىڭلار، بىز خىش
قۇيۇپ، ئوتتا پىشۇرايلى! — دېيىشتى. شۇنداق قىلىپ، ئۇلار قۇرۇلۇشتا
تاشنىڭ ئورنىغا خىش، لاينىڭ ئورنىغا قارىماي ئىشلەتتى. [4] ئۇلار يەنە:
— كېلىڭلار، ئەمدى ئۆزىمىزگە بىر شەھەر بىنا قىلىپ، شەھەردە ئۇچى
ئاسمانلارغا تاقاشقۇدەك بىر مۇنار ياسايلى! شۇنداق قىلىپ ئۆزىمىزگە
بىر نام تىكلىيەلەيمىز. بولمىسا، پۈتكۈل يەر يۈزىگە تارىلىپ كېتىمىز، —
دېيىشتى[128].
[5] ئۇ ۋاقىتتا پەرۋەردىگار ئادەم باللىرى بىنا قىلىۋاتقان شەھەر بىلەن
مۇنارنى كۆرگىلى چۈشتى. [6] پەرۋەردىگار: — «مانا، بۇلارنىڭ ھەممىسى
بىر قوۋمدۇر، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ تىلىمۇ بىردۇر؛ بۇ ئۇلارنىڭ ئىشىنىڭ
باشلىنىشىدۇر! بۇندىن كېيىن ئۇلارنىڭ نىيەت قىلغان ھەرقانداق
ئىشىنى ھېچ توسۇۋالغىلى بولمايدۇ. [7] شۇڭا بىز تۆۋەنگە چۈشۈپ ئۇلارنىڭ

[127] بۇ تىل قايسى تىل بولۇشى كېرەك؟ بىز ئۇنى ئىبرانىي تىلى، دەپ قارايمىز. سەۋەبى: (1) «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»دا ئۇچرايدىغان، «بابىل مۇنارى» ۋەقەسىدىن ئىلگىرىكى بارلىق نام-ئىسىملار ئىبرانىي تىلىدىكى نام-ئىسىملار ئىدى؛ (2) «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى» 1-11 بابلاردىكى كۆپ ئايەتلەردە «سۆز ئويۇنى» ئىشلىتىلگەنلىكى بىزگە مەلۇم (مەسىلەن، 23:2، 9:11 ۋە شۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ئىزاھاتلارنى كۆرۈڭ). ئەگەر شۇ زاماندىكى تىل ئىبرانىي تىلى بولمىغان بولسا، ئۇنداقتا، «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»دا شۇنداق «سۆز ئويۇنى»نىڭ ئىشلىتىلىشى مۇمكىن بولمايتتى.

[128] مۇشۇ يەردە ئۇلارنىڭ «ئاسمانلارغا تاقاشقۇدەك بىر مۇنار ياسايلى» دېگىنى بىر خىل مەغرۇرلۇقنى بىلدۈرۈپلا قالماي، بەلكى يەنە مۇنار ئارقىلىق ئاسماندىكى روھلار (جىن-شەيتانلار) بىلەن ئالاقە قىلىش («ئەف.» 2:2)، پالچىلىق قىلىش مەقسىتىنىڭمۇ بارلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. دېمەك، ئۇ مۇنار خۇدانىڭ يولىغا قارىمۇقارشى بولغان. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇلارنىڭ بۇنداق ئۆزلىرىنى تارىلىپ كېتىشتىن ساقلاش تەدبىرى خۇدانىڭ ئادەملەرگە: «سىلەر جۈپلىشىپ كۆپىيىپ، يەر يۈزىنى تولدۇرۇڭلار» (1:9) دېگەن ئەمرىگە خىلاپ ئىدى.

بىر-بىرىنىڭ گەپلىرىنى ئۇقالماسلىقى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ تىلىنى باشقا-باشقا قىلىپ قالايمىقانلاشتۇرۇۋېتەيلى» — دېدى.

8 شۇنداق قىلىپ پەرۋەردىگار ئۇلارنى ئۇ جايدىن پۈتكۈل يەر يۈزىگە تارىتىۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار شەھەرنى ياساشتىن توختاپ قالدى. 9 شۇڭا بۇ شەھەرنىڭ نامى «بابىل» دەپ ئاتالدى[129]؛ چۈنكى ئۇ يەردە پەرۋەردىگار پۈتكۈل يەر يۈزىدىكىلەرنىڭ تىلىنى قالايمىقانلاشتۇرۇۋەتتى. شۇنداق قىلىپ پەرۋەردىگار ئۇلارنى ئۇ جايدىن پۈتكۈل يەر يۈزىگە تارىتىۋەتتى.[130]

129 «بابىل» دېگەن سۆزنىڭ ئىككى مەنىسى بار: — «خۇدانىڭ دەرۋازىسى» ۋە «قالايمىقانچىلىق»؛ شۇبھىسىزكى، شەھەرنى قۇرغۇچىلار «مۇشۇ شەھەر بىلەن ئاسمانلارغا يېتىمىز» دېگەن مەقسەتتە شەھەرگە «خۇدانىڭ دەرۋازىسى» دېگەن مەنىلىك نامنى قويغان؛ لېكىن كېيىن «بابىل» دېگەن سۆزنىڭ «قالايمىقانچىلىق» دېگەن ئىككىنچى مەنىسى شۇ شەھەرگە دەل مۇناسىپ كەلدى.

130 بۇ ۋەقە 10-بابتىكى يەتمىش ئەل-قوۋمنىڭ قايسى يول بىلەن بىر-بىرىدىن ئايرىلىپ كەتكەنلىكىنى، شۇنداقلا نىمرودنىڭ بابىل شەھىرىدىن چىقىپ كەتكەنلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ. يەنە بىر مۇمكىنچىلىكى باركى، بابىلدىكىلەر كېيىنكى دەۋرلەردە چوقۇنغان ئىلاھ «ماردۇك» ياكى «مەرۇداك» ئەسلىدە نىمرودنىڭ ئۆزى ئىدى.

«يارىتىلىش» 10-باب — ئەللەرنىڭ «بابىل مۇنارى» ۋەجىدىن تارقالاشتۇرۇلۇشى

شەمنىڭ نەسەبنامىسى

10 تۆۋەندىكىلەر شەمنىڭ ئەۋلادلىرىدۇر[131]: ــ توپان ئۆتۈپ ئىككى يىلدىن
كېيىن، شەم يۈز يېشىدا، ئۇنىڭدىن ئارفاكشاد تۆرەلدى. 11 ئارفاكشاد تۇغۇلغاندىن
كېيىن شەم بەش يۈز يىل ئۆمۈر كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن يەنە ئوغۇل-قىزلار تۆرەلدى.
12 ئارفاكشاد ئوتتۇز بەش ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭدىن شېلاھ تۆرەلدى.
13 شېلاھ تۇغۇلغاندىن كېيىن ئارفاكشاد تۆت يۈز ئۈچ يىل ئۆمۈر كۆرۈپ،
ئۇنىڭدىن يەنە ئوغۇل-قىزلار تۆرەلدى.
14 شېلاھ ئوتتۇز ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭدىن ئېبەر تۆرەلدى. 15 ئېبەر
تۇغۇلغاندىن كېيىن شېلاھ تۆت يۈز ئۈچ يىل ئۆمۈر كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن يەنە
ئوغۇل-قىزلار تۆرەلدى.
16 ئېبەر ئوتتۇز تۆت ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭدىن پەلەگ تۆرەلدى. 17 پەلەگ
تۇغۇلغاندىن كېيىن ئېبەر تۆت يۈز ئوتتۇز يىل ئۆمۈر كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن يەنە
ئوغۇل-قىزلار تۆرەلدى.
18 پەلەگ ئوتتۇز ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭدىن رەئۇ تۆرەلدى. 19 رەئۇ تۇغۇلغاندىن
كېيىن پەلەگ ئىككى يۈز توققۇز يىل ئۆمۈر كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن يەنە ئوغۇل-
قىزلار تۆرەلدى.
20 رەئۇ ئوتتۇز ئىككى ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭدىن سېرۇگ تۆرەلدى. 21 سېرۇگ
تۇغۇلغاندىن كېيىن رەئۇ ئىككى يۈز يەتتە يىل ئۆمۈر كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن يەنە
ئوغۇل-قىزلار تۆرەلدى.
22 سېرۇگ ئوتتۇز ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭدىن ناھور تۆرەلدى. 23 ناھور
تۇغۇلغاندىن كېيىن سېرۇگ ئىككى يۈز يىل ئۆمۈر كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن يەنە
ئوغۇل-قىزلار تۆرەلدى.
24 ناھور يىگىرمە توققۇز ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭدىن تەراھ تۆرەلدى.
25 تەراھ تۇغۇلغاندىن كېيىن ناھور بىر يۈز ئون توققۇز يىل ئۆمۈر كۆرۈپ،
ئۇنىڭدىن يەنە ئوغۇل-قىزلار تۆرەلدى.
26 تەراھ يەتمىش ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭدىن ئابرام، ناھور ۋە ھاران تۆرەلدى.

131 مۇشۇ جۈملە بىلەن «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»نىڭ بەشىنچى «تولدوتى» («تارىخى»)، يەنى «شەمنىڭ تولدوتى» («شەمنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ تارىخى») (26:11-9:11) باشلىنىدۇ.

تەراھنىڭ نەسەبنامىسى

27 تەراھنىڭ ئەۋلادلىرى تۆۋەندىكىچە[132]: ــ تەراھتىن ئابرام، ناھور ۋە ھاران تۆرەلدى؛ ھاراندىن لۇت تۆرەلدى. 28 لېكىن ھاران تۇغۇلغان يۇرتى بولغان، كالدىيلەرنىڭ[133] ئۇر شەھىرىدە ئاتىسى تەراھنىڭ ئالدىدا، تەراھتىن ئىلگىرى ئۆلدى. 29 ئابرام بىلەن ناھور ئىككىسى ئۆيلەندى. ئابرامنىڭ ئايالىنىڭ ئىسمى ساراي، ناھورنىڭ ئايالىنىڭ ئىسمى مىلكاھ ئىدى؛ مىلكاھ ھاراننىڭ قىزى ئىدى؛ ھاران بولسا مىلكاھ ۋە ئىسكاھنىڭ ئاتىسى ئىدى. 30 لېكىن ساراي تۇغماس بولغاچقا، ئۇنىڭ بالىسى يوق ئىدى.
31 تەراھ بولسا ئوغلى ئابرامنى، نەۋرىسى لۇت (ھاراننىڭ ئوغلى)نى ۋە كېلىنى، يەنى ئابرامنىڭ ئايالى سارايىنى ئېلىپ، قانائان زېمىنىغا بېرىش ئۈچۈن كالدىيلەرنىڭ ئۇر شەھىرىدىن يولغا چىقتى؛ بىراق ئۇلار ھاران دېگەن جايغا يېتىپ كەلگەندە، شۇ يەردە ئولتۇراقلىشىپ قالدى.
32 تەراھنىڭ كۆرگەن كۈنلىرى ئىككى يۈز بەش يىل بولۇپ، ھاراندا ئالەمدىن ئۆتتى[134].

خۇدانىڭ ئىبراھىم (ئابرام)نى تاللىشى — ئىبراھىمنىڭ ئېتىقادى

12 1 پەرۋەردىگار ئەسلىدە ئابرامغا مۇنداق دېگەنىدى: ــ
سەن ئۆز يۇرتۇڭدىن، ئۆز ئۇرۇق-تۇغقانلىرىڭدىن ۋە ئۆز ئاتا جەمەتىڭدىن ئايرىلىپ، مەن ساڭا كۆرسىتىدىغان زېمىنغا بارغىن.
2 شۇنداق قىلساڭ مەن سېنى ئۇلۇغ بىر خەلق قىلىپ، ساڭا بەخت-بەرىكەت ئاتا قىلىپ، نامىڭنى ئۇلۇغ قىلىمەن؛ شۇنىڭ بىلەن سەن ئۆزۈڭ باشقىلارغا بەخت-بەرىكەت بولىسەن؛ 3 كىملەر ساڭا بەخت-بەرىكەت

132 مۇشۇ جۈملە بىلەن «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»نىڭ ئالتىنچى «تولدوت»ى («تارىخى»)، يەنى «تەراھنىڭ تولدوتى» («تەراھنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ تارىخى») (11:27-25:11) باشلىنىدۇ.

133 ئىبرانىي تىلىدا «كاسدىيلارنىڭ».

134 2-خەرىتىنى كۆرۈڭ.

تىلىسە مەن ئۇلارنى بەرىكەتلەيمەن، كىمكى سېنى خورلىسا[135]، مەن
چوقۇم ئۇنى لەنەتكە قالدۇرىمەن؛ سەن ئارقىلىق يەر يۈزىدىكى بارلىق
ئائىلە-قەبىلىلەرگە بەخت-بەرىكەت ئاتا قىلىنىدۇ![136] — دېدى.
4 ئابرام پەرۋەردىگار ئۇنىڭغا ئېيتقىنى بويىچە هاراندىن ئايرىلدى؛ لۇتمۇ ئۇنىڭ
بىلەن بىللە ماڭدى. ئابرام هاراندىن چىققىنىدا يەتمىش بەش ياشتا ئىدى.
5 ئابرام ئايالى ساراي بىلەن ئىنىسىنىڭ ئوغلى لۇتنى ئېلىپ، ئۇلارنىڭ
يىغقان بارلىق مال-مۈلۈكىنى قوشۇپ، هاراندا ئىگىدارچىلىق قىلغان ئادەملەرنى
بىللە قېتىپ، قانائان زېمىنىغا بېرىش ئۈچۈن يولغا چىقتى؛ شۇنداق قىلىپ
ئۇلار قانائان زېمىنىغا يېتىپ كەلدى. 6 ئابرام زېمىننى كېزىپ، شەكەم دېگەن
جايدىكى «مورەھنىڭ دۇب دەرىخى»نىڭ يېنىغا كەلدى (ئۇ چاغدا ئۇ زېمىندا
قانائانىيلار تۇراتتى).
7 پەرۋەردىگار ئابرامغا كۆرۈنۈپ، ئۇنىڭغا: — مەن بۇ زېمىننى سېنىڭ
نەسلىڭگە ئاتا قىلىمەن، — دېدى.
شۇنىڭ بىلەن ئۇ شۇ يەردە ئۆزىگە كۆرۈنگەن پەرۋەردىگارغا ئاتاپ بىر قۇربانگاھ
سالدى[137]. 8 ئاندىن ئۇ بۇ يەردىن يۆتكىلىپ، بەيت-ئەلنىڭ شەرقىدىكى
تاغقا باردى؛ غەرب تەرىپىدە بەيت-ئەل، شەرق تەرىپىدە ئايى دېگەن جاي
بار ئىدى؛ ئۇ شۇ يەردە چېدىر تىكتى. ئۇ شۇ يەردە پەرۋەردىگارغا ئاتاپ
بىر قۇربانگاھ ياساپ، پەرۋەردىگارنىڭ نامىنى چاقىرىپ[138] ئىبادەت قىلدى.
9 ئاندىن كېيىن ئابرام تەدرىجىي كۆچۈپ، جەنۇبىدىكى نەگەۋ رايونىغا قاراپ
يۆتكەلدى.

---

135 ياكى «تۆۋەن كۆرسە»، «پەس قىلسا».

136 خۇدانىڭ بۇ ئىنتايىن مۇھىم ئەھدىسى ۋە شەرتلىرى توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە ئازراق توختىلىمىز.

137 قىزىق بىر يېرى شۇكى، ئابرام بىرنەچچە قۇربانگاھ سالدۇ، لېكىن سۇنغان قۇربانلىقلىرى توغرىسىدا ھېچقانداق خاتىرە يوقتۇر. بەلكىم ئۇ كۆڭلىدە: — «پەرۋەردىگار ماڭا شۇنداق شاپائەت كۆرسەتكەن تۇرسا، ئۇنىڭغا ئىبادەت يولىدا مەلۇم بىر قۇربانلىق سۇنۇشۇم كېرەك» دەپ ئويلىغان بولسىمۇ، لېكىن نېمىنى قۇربانلىق سۈپىتىدە سۇنۇشنىڭ مۇۋاپىق بولىدىغانلىقىنى بىلمەي، ياسىغان قۇربانگاھلار قۇربانلىقسىز قۇرۇق تۇرۇپ قالغان بولۇشى مۇمكىن.

138 ياكى «نىدا قىلىپ». 4:26نى كۆرۈڭ.

ئابرامنىڭ مىسىرغا چۈشۈشى

10 زېمىندا ئاچارچىلىق بولغانىدى؛ ئابرام مىسىرغا چۈشتى[139]؛ ئۇ شۇ
يەردە ۋاقىتىنچە تۇرماقچى بولغانىدى، چۈنكى زېمىندا ئاچارچىلىق بەك
ئېغىر ئىدى[140]. 11 ئەمما شۇنداق بولدىكى، ئۇ مىسىرغا يېقىنلاشقاندا،
ئايالى سارايغا: ــ مانا، مەن سېنىڭ ھۆسۈن-جامالىڭنىڭ گۈزەللىكىنى
بىلىمەن. 12 شۇنداق بولىدۇكى، مىسىرلىقلار سېنى كۆرسە، «بۇ ئۇنىڭ
ئايالى ئىكەن» دەپ، مېنى ئۆلتۈرۈۋېتىپ، سېنى تىرىك قالدۇرىدۇ.
13 شۇنىڭ ئۈچۈن سېنىڭ: «مەن ئۇنىڭ سىڭلىسى» دېيىشىڭنى
ئۆتۈنىمەن. شۇنداق قىلساڭ، مەن سېنىڭدىن ياخشىلىق تېپىپ، سەن
ئارقىلىق تىرىك قالىمەن، ــ دېدى.
14 ئابرام مىسىرغا كىرگەندە شۇنداق بولدىكى، مىسىرلىقلار دەرۋەقە
ئايالىنىڭ گۈزەل ئىكەنلىكىنى كۆردى. 15 پىرەۋۇننىڭ[141] ئەمىرلىرىمۇ
ئۇنى كۆرۈپ، پىرەۋۇنگە ئۇنىڭ تەرىپىنى قىلدى؛ شۇنىڭ بىلەن ئايال
پىرەۋۇننىڭ ئوردىسىغا ئېلىپ كىرىلدى. 16 پىرەۋۇن سارايىنىڭ سەۋەبىدىن
ئابرامغا ياخشى مۇئامىلە قىلدى؛ شۇنىڭ بىلەن ئۇ قوي، كالا، ھاڭگا
ئېشەكلەر، قۇل-دېدەكلەر، مادا ئېشەكلەر ۋە تۆگىلەرگە ئېرىشتى.
17 ئەمما پەرۋەردىگار پىرەۋۇن ۋە ئۆيىدىكىلىرىنى ئابرامنىڭ ئايالى
سارايىنىڭ سەۋەبىدىن تولىمۇ ئېغىر ۋابالارغا مۇپتىلا قىلدى. 18 شۇنىڭ
ئۈچۈن پىرەۋۇن ئابرامنى چاقىرىپ ئۇنىڭغا: ــ «بۇ زادى سېنىڭ ماڭا نېمە
قىلغىنىڭ؟ نېمىشقا ئۇنىڭ ئۆز ئايالىڭ ئىكەنلىكىنى ماڭا ئېيتمىدىڭ؟
19 نېمىشقا ئۇنى «سىڭلىم» دەپ مېنىڭ ئۇنى خوتۇنلۇققا ئېلىشىمغا

139 ئىبرانىيلارغا نىسبەتەن ئۇلار خۇدانىڭ «مۇقەددەس زېمىن»ى بولغان قانائان (پەلەستىن)دىن چىقىپ ھەرقايسى جايلارغا (ئۇلارنىڭ جۇغراپىيىلىك ئورنى ئېگىز بولسۇن، پەس بولسۇن) ماڭسا، «چۈشۈش» دېگەن پېئىل بىلەن ئىپادىلىنىدۇ؛ شۇنىڭدەك ھەرقايسى يەردىن پەلەستىنگە قاراپ ماڭسا، «چىقىش» دېگەن پېئىل بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

140 ئىبراھىمنىڭ مىسىرغا چۈشۈشى توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»ىمىز («ئابرام (ئىبراھىم)نىڭ ھاياتىدىن ئالدىنغان ساۋاقلار ۋە ئىبرەتلەر»)دە ئازراق توختىلىمىز.

141 «پىرەۋۇن» مىسىرنىڭ پادىشاھىنىڭ ئومۇمىي ئۇنۋانى ئىدى.

سەۋەبكار بولغىلى تاس قالىسەن! مانا بۇ ئايالىڭ! ئۇنى ئېلىپ كەتكىن!
ــ دېدى.
20 پىرەۋن ئۆز ئادەملىرىگە ئابرام توغرىسىدا ئەمر قىلدى؛ ئۇلار ئۇنى، ئايالىنى
ۋە ئۇنىڭ بارلىقىنى قوشۇپ يولغا سېلىۋەتتى.

ئابرام بىلەن لۇتنىڭ ئايرىلىپ كېتىشى

13
1 شۇنىڭ بىلەن ئابرام ئايالى ۋە ئۇنىڭ بارلىق نەرسىلىرىنى ھەمدە
لۇتنى ئېلىپ مىسىردىن چىقىپ، قانائاننىڭ جەنۇبىدىكى نەگەۋ
يۇرتىغا ماڭدى. 2 ئۇ چاغدا ئابرامنىڭ مال-ۋاران ۋە ئالتۇن-كۈمۈشلىرى كۆپ
بولۇپ، خېلىلا باي ئىدى.
3 ئۇ كۆچۈپ يۈرۈپ، جەنۇبتىكى نەگەۋدىن بەيت-ئەلگە، يەنى بەيت-ئەل
بىلەن ئاينىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئەسلىدە چېدىر تىككەن جايغا، 4 قۇربانگاھ
ياسىغان جايغا قايتىپ كەلدى. ئابرام شۇ يەردە پەرۋەردىگارنىڭ نامىنى چاقىرىپ
ئىبادەت قىلدى.
5 ئابرام بىلەن بىللە ماڭغان لۇتنىڭمۇ قوي-كالا پادىلىرى ۋە چېدىرلىرى بار
ئىدى. 6 ئەمدى ئۇلار بىللە تۇرسا، زېمىن ئۇلارنى قامدىيالمايتتى؛ 7 بۇ سەۋەبتىن
ئابرامنىڭ پادىچىلىرى بىلەن لۇتنىڭ پادىچىلىرىنىڭ ئارىسىدا جېدەل چىقتى (ئۇ
ۋاقىتتا قانائانىيلار بىلەن پەرىززىيلەر شۇ زېمىندا تۇراتتى[142]). 8 شۇڭا ئابرام لۇتقا:
ــ «بىز بولساق قېرىنداشلارمىز، سەن بىلەن مېنىڭ ئارامدا، مېنىڭ پادىچىلىرىم
بىلەن سېنىڭ پادىچىلىرىڭ ئارىسىدا تالاش-تارتىش پەيدا بولمىسۇن. 9 مانا،
ئالدىڭدا پۈتكۈل زېمىن تۇرمامدۇ؟ ئەمدى سەن مەندىن ئايرىلغىن؛ ئەگەر سەن
سول تەرەپكە بارساڭ، مەن ئوڭ تەرەپكە باراي؛ ئەگەر سەن ئوڭ تەرەپكە بارساڭ،
مەن سول تەرەپكە باراي»، ــ دېدى.

---

142 «قانائانىيلار ۋە پەرىززىيلەر»نىڭ تىلغا ئېلىنىشىنىڭ سەۋەبى بەلكىم (1) ئىبراھىمنىڭ ئائىلىسىدە ئىچكى جېدەل بولسا، ئەتراپىدىكى بۇتپەرەسلەر ئالدىدا ئىبراھىمنىڭ خۇدا توغرۇلۇق بەرگەن گۇۋاھلىقىغا داغ چۈشەتتى؛ (2) ئىچكى جېدەل ئائىلىنى ئاجىزلاشتۇرۇۋېتەتتى، شۇنىڭ بىلەن ئەتراپىدىكى قەبىلىلەر پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئۇلارغا ھۇجۇم قىلىشىمۇ مۇمكىن ئىدى.

10 ئۇ ۋاقىتتا لۇت نەزەر سېلىپ كۆردىكى، ئىئوردان ۋادىسىدىكى بارلىق تۈزلەڭلىكنىڭ زوئار شەھىرىگىچە ھەممىلا يەرنىڭ سۇيى ئىنتايىن مول ئىدى؛ پەرۋەردىگار سودوم بىلەن گوموررانى ۋەيران قىلىشتىن ئىلگىرى[143] بۇ يەر بەئەينى پەرۋەردىگارنىڭ بېغى[144]، مىسىر زېمىنىدەك[145] ئىدى. 11 شۇنىڭ بىلەن لۇت ئۆزىگە ئىئوردان ۋادىسىدىكى پۈتكۈل تۈزلەڭلىكنى تاللىۋالدى؛ ئاندىن لۇت مەشرىق تەرەپكە كۆچۈپ باردى. شۇنداق قىلىپ ئىككىيلەن ئايرىلدى. 12 ئابرام قانائان زېمىنىدا ئولتۇراقلاشتى؛ لۇت بولسا تۈزلەڭلىكتىكى شەھەرلەرنىڭ ئارىسىدا تۇردى؛ ئۇ بارا-بارا چېدىرلىرىنى سودوم شەھىرى تەرەپكە يۆتكىدى. 13 سودوم خەلقى رەزىل ئادەملەر بولۇپ، پەرۋەردىگارنىڭ نەزىرىدە تولىمۇ ئېغىر گۇناھكارلار ئىدى.

ئىبراھىمنىڭ سەپىرى (يارىتىلىش 12-باب)

143 بۇ يەرلەر ھازىر «ئۆلۈك دېڭىز» ئەتراپىدىكى قۇپقۇرۇق قاغجىراق جايلاردۇر.

144 «پەرۋەردىگارنىڭ بېغى» — دېمەك، ئېرەم بېغى.

145 «مىسىر زېمىنىدەك» — مىسىر زېمىنى، بولۇپمۇ نىل دەرياسى ئەتراپى تولىمۇ مۇنبەت، سۇيى مول زېمىندۇر.

ئابرامنىڭ ھېبرونغا كۆچۈشى

[14] لۇت ئابرامدىن ئايرىلىپ كەتكەندىن كېيىن، پەرۋەردىگار ئابرامغا: ــ سەن ئەمدى بېشىڭنى كۆتۈرۈپ، ئۆزۈڭ تۇرغان جايدىن شىمال ۋە جەنۇبقا، مەشرىق ۋە مەغرىب تەرەپكە قارىغىن؛ [15] چۈنكى سەن ھازىر كۆرۈۋاتقان بۇ بارلىق زېمىننى ساڭا ۋە نەسلىڭگە مەڭگۈلۈك بېرىمەن[(146)]. [16] سېنىڭ نەسلىڭنى يەردىكى توپىدەك كۆپ قىلىمەن؛ شۇنداقكى، ئەگەر بىرسى يەردىكى توپىنى ساناپ چىقالىسا، سېنىڭ نەسلىڭنىمۇ ساناپ چىقالىشى مۇمكىن بولىدۇ. [17] ئورنۇڭدىن تۇر، بۇ زېمىننى ئۇزۇنلۇقى ۋە كەڭلىكى بويىچە ئايلىنىپ چىققىن؛ چۈنكى مەن ئۇنى ساڭا ئاتا قىلىمەن، ــ دېدى.
[18] شۇڭا ئابرام چېدىرلىرىنى يۆتكەپ، ھېبرون شەھىرىگە يېقىن مامرەدىكى دۇبزارلىقنىڭ يېنىغا بېرىپ ئولتۇراقلاشتى؛ ئۇ شۇ يەردە پەرۋەردىگارغا ئاتاپ بىر قۇربانگاھ ياسىدى.

ئابرامنىڭ لۇتنى قۇتقۇزۇشى

14 [1] شىنارنىڭ پادىشاھى ئامرافەل، ئەللاسارنىڭ پادىشاھى ئارىئوق، ئېلامنىڭ پادىشاھى كېدورلايومەر ۋە گويىمنىڭ پادىشاھى تىدالنىڭ كۈنلىرىدە شۇ ۋەقە بولدىكى، [2] ئۇلار بىرلىشىپ سودومنىڭ پادىشاھى بېرا، گوموررانىڭ پادىشاھى بىرشا، ئادماھنىڭ پادىشاھى شىناب، زەبوئىمنىڭ پادىشاھى شەمئېبەر ۋە بېلا (يەنى زوئار)نىڭ پادىشاھىغا قارشى ھۇجۇمغا ئاتلاندى. [3] بۇ بەشىنىڭ ھەممىسى كېلىشىپ سىددىم ۋادىسىغا، يەنى «شور دېڭىزى»[(147)] ۋادىسىغا يىغىلدى. [4] ئۇلار ئون

146 ئۇ كۆرۈۋاتقان زېمىن لۇت تاللىۋالغان ئىئوردان ۋادىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالاتتى.
بۇ خۇدانىڭ بىرىنچى قېتىم زېمىننى ئىبراھىمنىڭ نەسلىگىلا ئەمەس، بەلكى يەنە ئىبراھىمغىمۇ بېرىمەن، دەپ ۋەدە قىلىشى ئىدى. لېكىن ئەمەلىيەتتە، ئىبراھىم ئۆمرىدە پەلەستىن زېمىنىدىن پەقەت بىر پارچە يەرلىكلا سېتىۋالغان (23-باب)؛ شۇڭا خۇدانىڭ بۇ ۋەدىسى ئىبراھىمنىڭ تىرىلگاندا، زېمىنغا مىراسخور بولىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدىغان بىر بېشارەت بولسا كېرەك.

147 «شور دېڭىزى» ــ «ئۆلۈك دېڭىز» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

ئىككى يىل كېدورلايومەرگە بېقىندى بولدى، ئون ئۈچىنچى يىلىغا كەلگەندە، كېدورلايومەرگە قارشى ئىسيان كۆتۈردى.

[5] ئون تۆتىنچى يىلى كېدورلايومەر ۋە ئۇنىڭغا ئىتتىپاقداش بولغان پادىشاھلار ھەممىسى يىغىلىپ، ئاشتاروت-كارنائىم دېگەن يەردە رەفائىيلارغا، شۇنداقلا ھام دېگەن يەردە زۇزىيلارغا، شاۋەھ-كىرىئاتايىمدا ئېمىيلارغا ھۇجۇم قىلىپ ئۇلارنى يەڭدى؛ [6] ئاندىن ئۇلار ھورىيلارنى ئۇلارنىڭ سېئىر تېغىدا مەغلۇپ قىلىپ، چۆلنىڭ يېنىدىكى ئەل-پارانغىچە سۈرۈپ-توقاي قىلدى. [7] ئارقىدىنلا، ئۇلار ئەن-مىشپاتقا (يەنى قادەشكە) يېنىپ كېلىپ، ئامالەكلەرنىڭ پۈتكۈل يۇرتىنى بۇلاڭ-تالاڭ قىلدى؛ ھازازون-تاماردا ئولتۇرۇشلۇق ئامورىيلارنىمۇ ھۇجۇم قىلىپ مەغلۇپ قىلدى. [8] شۇنىڭ بىلەن سودومنىڭ پادىشاھى، گوموررانىڭ پادىشاھى، ئادماھنىڭ پادىشاھى، زەبوئىمنىڭ پادىشاھى ۋە بېلانىڭ (يەنى زوئارنىڭ) پادىشاھى چىقىپ، سىددىم ۋادىسىدا ئۇلارغا قارشى جەڭ قىلىشقا سەپ تىزدى؛ [9] مۇشۇ بەشەيلەن ئېلامنىڭ پادىشاھى كېدورلايومەر، گويىمنىڭ پادىشاھى تىدال، شىنارنىڭ پادىشاھى ئامرافەل، ئەللاسارنىڭ پادىشاھى ئارىئوق قاتارلىقلار بىلەن سوقۇشتى؛ يەنى تۆت پادىشاھ بىلەن بەش پادىشاھ ئۆزئارا سوقۇشتى. [10] سىددىم ۋادىسىدىكى ھەممىلا يەردە قارىماي ئورەكلىرى بار ئىدى. سودوم ۋە گوموررانىڭ پادىشاھلىرى قېچىپ، ئورەكلەرگە چۈشۈپ كەتتى. ئەمما قالغانلار بولسا تاغقا قېچىپ كەتتى.

[11] غالىب كەلگەن تۆت پادىشاھ بولسا سودوم بىلەن گوموررانىڭ ھەممە مال-مۈلكىنى ۋە بارلىق ئوزۇق-تۈلۈكىنى ئېلىپ كەتتى. [12] ئۇلار يەنە ئابرامنىڭ جىيەنى لۇتنىمۇ ماللىرى بىلەن قوشۇپ ئېلىپ كەتتى؛ چۈنكى ئۇ سودومدا ئولتۇراقلاشقانىدى. [13] ھالبۇكى، قۇتۇلۇپ قالغان بىرسى بېرىپ بۇ ئىشلارنى ئىبرانىي ئابرامغا[148] ئېيتتى. شۇ چاغدا ئۇ ئامورىي مامرەنىڭ دۇبزارلىقىنىڭ يېنىدا تۇراتتى. مامرە بولسا ئەشكول ۋە ئانەرنىڭ ئاكىسى ئىدى؛ بۇ ئۈچەيلەن

[148] بۇ يەردە «ئىبرانىي» دېگەن سۆز بىرىنچى قېتىم تىلغا ئېلىنغان. «ئىبرانىي» دېگەن سۆز تۆۋەندىكىدەك ئىككى خىل مەنىدە بولۇشى مۇمكىن: ــ (1) ئىبراھىم ئېبەر دېگەن كىشىنىڭ ئەۋلادى (21:10)؛ (2) «ئۆتكۈچى». «ئىبرانىي» دېگەننىڭ بەلكىم «ئابار» («ئۆتمەك») دېگەن پېئىل بىلەن مۇناسىۋىتى بولۇشى مۇمكىن. ئىبراھىم قانائان زېمىندا تۇرۇۋاتقانلارغا نىسبەتەن «دەريادىن ئۆتكەن كىشى» ــ دېمەك، ئۇ «ئۇلۇغ دەريا» (ئەفرات دەرياسى)دىن ئۆتۈپ كەلگەن كىشى ئىدى.

ئابرام بىلەن ئىتتىپاقداش ئىدى[149] . [14] ئابرام قېرىندىشىنىڭ ئەسىر بولۇپ قالغانلىقىنى ئاڭلاپ، ئۆز ئۆيىدە تۇغۇلغان، ئالاھىدە تەربىيىلەنگەن ئۈچ يۈز ئون سەككىز ئادەمنى باشلاپ چىقىپ، تۆت پادىشاھنى قوغلاپ دانغىچە باردى[150]. [15] كېچىسى ئۇ ئادەملىرىنى گۇرۇپپىلارغا بۆلۈپ، ئۇلار بىلەن بىرلىكتە ھۇجۇم قىلىپ ئۇلارنى مەغلۇپ قىلىپ، ئۇلارنى دەمەشقنىڭ شىمال تەرىپىدىكى ھوباھ دېگەن جايغىچە قوغلاپ بېرىپ، [16] پۈتكۈل ئولجا ئالغان مال-مۈلۈكنى قايتۇرۇۋالدى؛ ئۆز قېرىندىشى لۇتنى، ئۇنىڭ مال-مۈلكى ۋە خوتۇن-قىزلىرىنى، شۇنداقلا بارلىق قالغان ئادەملەرنى ياندۇرۇپ كەلدى.

مەلكىزەدەكنىڭ ئابرامغا بەخت تىلىشى

[17] ئابرام كېدورلايومەر ۋە ئۇنىڭ بىلەن ئىتتىپاقداش پادىشاھلارنى مەغلۇپ قىلىپ، قايتىپ كەلگەندە، سودومنىڭ پادىشاھى شاۋەھ ۋادىسى (يەنى خان ۋادىسى)غا ئۇنىڭ ئالدىغا چىقتى. [18] سالېمنىڭ پادىشاھى مەلكىزەدەكمۇ نان بىلەن شاراب ئېلىپ ئالدىغا چىقتى. ئۇ زات بولسا، ھەممىدىن ئالىي تەڭرىنىڭ كاھىنى ئىدى[151]؛ [19] ئۇ ئابرامنى بەخت-بەرىكەتلەپ:

— «ئابرام ئاسمان بىلەن زېمىننىڭ ئىگىسى[152] بولغان ھەممىدىن ئالىي تەڭرى تەرىپىدىن بەرىكەتلەنسۇن! [20] شۇنداقلا دۈشمەنلىرىڭنى ئۆز قولۇڭغا تاپشۇرغان ھەممىدىن ئالىي تەڭرىگە ھەمدۇسانا ئوقۇلغاي!» — دېدى.

ئابرام بولسا غەنىيمەت ئالغان نەرسىلەرنىڭ ئوندىن بىرىنى ئۇنىڭغا بەردى.

[21] ئاندىن سودومنىڭ پادىشاھى ئابرامغا: — ئادەملەرنى ماڭا بەرگەيلا، غەنىيمەتلەرنى ئۆزلىرىگە ئالغايلا، — دېدى.

[22] لېكىن ئابرام سودومنىڭ پادىشاھىغا جاۋاب بېرىپ: — مەن بولسام ئاسمان بىلەن زېمىننىڭ ئىگىسى بولغان ھەممىدىن ئالىي تەڭرى پەرۋەردىگارغا قول كۆتۈرۈپ قەسەم قىلغانمەنكى، [23] مەن سەندىن ھەتتا بىر تال يىپ نە بىر تال

149 سەل توغرىراق تەرجىمە قىلساق «ئابرام بۇ ئۈچەيلەن بىلەن ئىتتىپاقداش ئىدى».

150 تەخمىنەن 150-200 كىلومېتىرغىچە قوغلىغان.

151 مەلكىزەدەك دېگەن زات توغرۇلۇق «زەبۇر» 110-كۈيدىكى ئىزاھاتلارنى، شۇنداقلا «ئىبرانىيلارغا»دىكى 5-7-بابلارنى ۋە شۇلارنىڭ ئىزاھاتلىرى، «قوشۇمچە سۆز»نىمۇ كۆرۈڭ.

152 ياكى «ياراتقۇچىسى».

بوغقۇچىنىمۇ نە سېنىڭ باشقا ھەرقانداق نەرسەڭنى ئالمايمەن؛ بولمىسا، سەن
كېيىن: «مەن ئابرامنى باي قىلىپ قويدۇم» دېيىشىڭ مۇمكىن.
24 شۇڭا يىگىتلىرىمنىڭ يېگەن-ئىچكىنى، شۇنداقلا ماڭا ھەمراھ
بولغانلار، يەنى ئانەر، ئەشكول ۋە مامرەلەرگە تېگىشلىك ئۈلۈشتىن
باشقا، مەن غەنىيمەتتىن ھېچنەرسە ئالمايمەن؛ شۇلار ئۆزلىرىگە
تېگىشلىك ئۈلۈشنى ئالسۇن، — دېدى[153].

خۇدانىڭ ئابرامغا كۆرۈنۈپ، ئۇنىڭ بىلەن ئەھدە تۈزۈشى

15
1 بۇ ئىشلاردىن كېيىن پەرۋەردىگارنىڭ سۆز-كالامى ئابرامغا
ئالامەت كۆرۈنۈشتە كېلىپ: «ئەي ئابرام، قورقمىغىن؛ مەن
ئۆزۈم قالقىنىڭ ۋە زور ئىنئامىڭدۇرمەن»[154] — دېدى.
2 لېكىن ئابرام: — ئەي رەب پەرۋەردىگار، ماڭا نىمە بېرىسەن؟ مانا، مەن
بالىسىز تۇرسام، ئۆي-بىساتلىرىمغا ۋارىسلىق قىلغۇچى مۇشۇ دەمەشقلىك
ئەلىئېزەرلا باردۇر، — دېدى.
3 ئابرام يەنە: مانا، سەن ماڭا ھېچ نەسىل بەرمىدىڭ، مانا ئۆيۈمدە
تۇرۇۋاتقانلاردىن بىرى ماڭا ۋارىس بولىدۇ، دېدى.
4 شۇ ھامان پەرۋەردىگارنىڭ سۆز-كالامى ئۇنىڭغا كېلىپ: «بۇ كىشى
ساڭا ۋارىس بولمايدۇ، بەلكى ئۆز پۇشتۇڭدىن بولىدىغان كىشى ساڭا ۋارىس
بولىدۇ»، — دېدى.
5 شۇنىڭ بىلەن پەرۋەردىگار ئۇنى تاشقىرىغا ئېلىپ چىقىپ: — ئەمدى
ئاسمانغا قاراپ يۇلتۇزلارنى سانا — قېنى، ئۇلارنى سانىيالامسەنكىن؟! —
دېدى. ئاندىن ئۇنىڭغا: — سېنىڭ نەسلىڭمۇ شۇنداق بولىدۇ، — دېدى.
6 ئابرام پەرۋەردىگارغا ئىشەندى؛ پەرۋەردىگار ئۇنىڭدىكى بۇ ئىشەنچنى

153 «يىگىتلەر» ئىبراھىمنىڭ ئۆز خىزمەتكارلىرىنى كۆرسىتىدۇ. ئىبراھىمنىڭ ھەمراھلىرى ئانەر، ئەشكول ۋە مامرە بەلكىم پەرۋەردىگارغا ئېتىقاد قىلغۇچىلار بولمىغاچقا، ئىبراھىم ئۆزىگە قويغان قاتتىق تەلەپنى (ھېچ غەنىيمەت ئالمايمەن دېگەندەك) ئۇلارنىڭ ئۈستىگە قويمايدۇ.

154 باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: «مەن ساڭا زور ئىنئام بەرگۈچىدۇرمەن».

ئۆزىنىڭ ھەققانىيلىقى دەپ ھېسابلىدى. [7] يەنە ئۇنىڭغا: مەن بۇ زېمىنغا ئىگە قىلىشقا سېنى كالدىيەدىكى ئۇر شەھىرىدىن ئېلىپ چىققان پەرۋەردىگاردۇرمەن، — دېدى.
[8] لېكىن ئابرام: — ئى رەب پەرۋەردىگار، مەن ئۇنىڭغا جەزمەن ئىگە بولىدىغىنىمنى قانداق بىلىمەن؟ — دەپ سورىدى.
[9] پەرۋەردىگار ئۇنىڭغا: — مەن ئۈچۈن ئۈچ ياشلىق بىر ئىنەك، ئۈچ ياشلىق بىر چىشى ئۆچكە، ئۈچ ياشلىق بىر قوچقار بىلەن بىر كەپتەر ۋە بىر باچكا ئېلىپ كەلگىن، — دېدى.
[10] شۇڭا ئۇ بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ، ئۇلارنىڭ ھەربىرسىنى يېرىمىدىن ئىككى پارچە قىلىپ، يېرىمىنى يەنە بىر يېرىمىغا ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل قىلىپ قويۇپ قويدى؛
ئەمما قۇشلارنى پارچىلىمىدى[155]. [11] قاغا-قۇزغۇنلار تاپلارنىڭ ئۈستىگە چۈشكەندە، ئابرام ئۇلارنى ئۈركۈتۈپ ھەيدىۋەتتى.
[12] لېكىن كۈن پاتاي دېگەندە، ئابرامنى ئېغىر بىر ئۇيقۇ باستى ۋە مانا، ئۇنىڭ ئۈستىگە دەھشەتلىك بىر ۋەھىمە، تۇم قاراڭغۇلۇق چۈشتى. [13] ئاندىن پەرۋەردىگار ئابرامغا: — جەزمەن بىلىشىڭ كېرەككى، سېنىڭ نەسلىڭ ئۆزلىرىنىڭ بولمىغان بىر زېمىندا مۇساپىر بولۇپ، شۇ يەردىكى خەلقنىڭ قۇللۇقىدا بولىدۇ ۋە شۇنداقلا، بۇ خەلق ئۇلارغا تۆت يۈز يىلغىچە جەبىر-زۇلۇم سالىدۇ. [14] لېكىن مەن ئۇلارنى قۇللۇققا سالغۇچى شۇ تائىپىنىڭ ئۈستىدىن ھۆكۈم چىقىرىمەن. كېيىن ئۇلار نۇرغۇن بايلىقلارنى ئېلىپ شۇ يەردىن چىقىدۇ. [15] ئەمما سەن بولساڭ، ئامان-خاتىرجەملىك ئىچىدە

[155] كونا زامانلاردا ئىككى تەرەپ بىر-بىرى بىلەن ئەھدە تۈزمەكچى بولسا، ئاۋۋال كالا ياكى قوينى سويۇپ، ئىككى پارچە قىلىپ پارچىلايتتى؛ ئاندىن ئىككى تەرەپ سويۇپ ئىككى پارچە قىلىنغان مالنىڭ ئوتتۇرىسىدىن تەڭ ئۆتۈپ بىر-بىرىگە قەسەم قىلاتتى. بۇ ئىشنىڭ مەنىسى، «قايسىمىز ئەھدىنى بۇزساق، خۇدا ئۇنى بۇ سويىغان مالغا ئوخشاش قىلسۇن!» دېمەكلىك بولۇشى مۇمكىن. شۇڭا ئىبرانىي تىلىدا «ئەھدە تۈزۈش» ئادەتتە «ئەھدە كېسىش» دېيىلىدۇ. «يەر.» 8:34، 18-20-ئايەتلەرنى كۆرۈڭ.

ئاتا-بوۋىلىرىڭغا قوشۇلىسەن[156]؛ ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈپ ئاندىن دەپنە قىلىنىسەن. [16] لېكىن شۇ يەردە تۆت ئەۋلاد ئۆتۈپ، نەسلىڭ بۇ يەرگە يېنىپ كېلىدۇ؛ چۈنكى ئامورىيلارنىڭ قەبىھلىكىنىڭ زىخى تېخى توشمىدى[157]، — دېدى.

[17] شۇنداق بولدىكى، كۈن پېتىپ قاراڭغۇ بولغاندا، مانا، گۆشلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان، ئىس-تۈتەك چىقىپ تۇرغان بىر ئوچاق بىلەن يالقۇنلۇق بىر مەشئەل كۆرۈندى[158]. [19-18] دەل شۇ كۈنى پەرۋەردىگار ئابرام بىلەن ئەھدە تۈزۈپ ئۇنىڭغا: — «مەن سېنىڭ نەسلىڭگە بۇ زېمىننى مىسىرنىڭ ئېقىنىدىن تارتىپ ئۇلۇغ دەريا، يەنى ئەفرات دەرياسىغىچە بېرىمەن؛ يەنى كېنىيلەر، كەنىززىيلار، كادمونىيلار، [20] ھىتتىيلار، پەرىززىيلەر، رەفايىيلار، [21] ئامورىيلار، قانائانىيلار، گىرگاشىيلار ۋە يەبۇسىيلارنىڭ يۇرتىنى ئۇلارنىڭكى قىلىمەن» دېدى.

ئىسمائىلنىڭ تۇغۇلۇشى

16

[1] ئەمما ئابرامنىڭ ئايالى ساراي ئۇنىڭغا ھېچ بالا تۇغۇپ بەرمىدى؛ لېكىن ئۇنىڭ ھەجەر[159] ئىسىملىك مىسىرلىق

[156] «ئاتا-بوۋىلىرىڭغا قوشۇلىسەن» دېگەن بۇ سۆز ئېيتىلغان ئوبيېكتقا قاراپ مەنىسىنى بېكىتىش مۇمكىن. ئاخىرقى ئېتىقادلىق كىشى بولسا ئۆلگەندىن كېيىن ئۇنىڭ روھى ھەققانىيلارنىڭ روھلىرىنىڭ قېشىغا كېتىدۇ؛ ئېتىقادسىز بولسا، ئۇلارنىڭ روھى ئېتىقادسىزلار بىلەن بىللە بولىدۇ («لۇقا» 16:19-31 ۋە «قوشۇمچە سۆز»نىمۇ كۆرۈڭ).

[157] ئامورىيلار قانائان زېمىنىدا تۇرۇۋاتقان قەبىلىلەر ئىچىدە «يېتەكچى قەبىلە» ھېسابلىناتتى. «ئامورىيلارنىڭ قەبىھلىكىنىڭ زىخى تېخى توشمىغانىدى» — دېمەك، خۇدا ئۇلارغا توۋا قىلىش پۇرسىتى بەرسىمۇ، ئۇلار توۋا قىلماي، يەنىلا گۇناھقا پېتىپ، خۇدا بېكىتكەن چەككە يەتكەندە، ئىبراھىمنىڭ ئەۋلادلىرى بولغان ئىسرائىللار ئارقىلىق ئۇلارنى جازالايدۇ؛ ئىسرائىللار ئۇلارنى زېمىنىدىن ھەيدەپ يوقىتىدۇ. بۇ ئىشلار «چۆل-باياۋاندىكى سەپەر»، «قانۇن شەرھى» ۋە «يەشۇئا»دا تەپسىلىي تەسۋىرلىنىدۇ. «مىسىردىن چىقىش»تىكى «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنىمۇ كۆرۈڭ.

[158] بۇ نەرسىلەرنىڭ ئەھمىيىتى، شۇنداقلا خۇدا ئىبراھىم بىلەن باغلىغان شۇ ئەھدە توغرىسىدا «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە ئازراق توختىلىمىز.

[159] ئىبرانىي تىلىدا «ھەجەر» دېگەن ئىسىم «ھاگار» دەپ ئېلىنىدۇ. بىراق بەزى ئوقۇرمەنلەر ئىسمائىلنىڭ ئاپىسىنى «ھەجەر» دەپ ئاتاشقا ئادەتلەنگەن.

بىر دېدەكى بار ئىدى؛ 2 ساراي ئابرامغا: ــ مانا، پەرۋەردىگار مېنى
تۇغۇشتىن توستى. ئەمدى سەن مېنىڭ دېدەكىمنىڭ قېشىغا كىرگىن؛
بەلكىم ئۇ ئارقىلىق ئانا بولۇپ تىكلىنىشىم مۇمكىن[160]، ــ دېدى. ئابرام
بولسا سارايىنىڭ سۆزىنى قوبۇل كۆردى.
3 شۇنىڭ بىلەن ئابرامنىڭ ئايالى ساراي دېدەكى مىسىرلىق ھەجەرنى
ئۆز ئېرى ئابرامغا توقاللىققا ئاپىرىپ بەردى (ئۇ ۋاقىتتا ئابرام قانائان زېمىنىدا
ئون يىل ئولتۇرغانىدى). 4 ئابرام ھەجەرنىڭ قېشىغا كىردى ۋە ئۇ ھامىلىدار
بولدى. ئەمما ئۇ ئۆزىنىڭ ھامىلىدار بولغىنىنى بىلگىنىدە، ئۇ ئايال خوجايىنىنى
كۆزگە ئىلماس بولۇپ قالدى. 5 ساراي ئابرامغا قېيداپ: ــ ماڭا چۈشكەن بۇ
خورلۇق سېنىڭ بېشىڭغا چۈشسۇن! مەن ئۆز دېدەكىمنى قۇچىقىڭغا سېلىپ
بەردىم؛ ئەمدى ئۇ ئۆزىنىڭ ھامىلىدار بولغىنىنى كۆرگەندە مەن ئۇنىڭ نەزىرىدە
كۆزگە ئىلىنمىدىم. خەير، پەرۋەردىگار سەن بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرىمىزدا ھۆكۈم
چىقارسۇن! ــ دېدى.
6 ئابرام سارايغا: ــ مانا، دېدىكىڭ ئۆز قولۇڭدىدۇر؛ ساڭا نېمە لايىق كۆرۈنسە
ئۇنىڭغا شۇنى قىلغىن، ــ دېدى. بۇنىڭ بىلەن ساراي ئۇنىڭغا قاتتىقلىق
قىلىشقا باشلىدى؛ بۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۇنىڭ ئالدىدىن قېچىپ كەتتى.
7 ئەمما پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى[161] ئۇنى چۆلدىكى بىر بۇلاقنىڭ
يېنىدا، يەنى شۇر يولىنىڭ بويىدىكى بۇلاقنىڭ يېنىدىن تېپىپ، ئۇنىڭغا:
8 ــ ئەي سارايىنىڭ دېدەكى ھەجەر، نەدىن كەلدىڭ، نەگە بارىسەن؟ ــ دەپ
سورىدى. ئۇ جاۋاب بېرىپ: ــ مەن خوجايىنىم سارايىنىڭ ئالدىدىن قېچىپ
چىقتىم، ــ دېدى.
9 پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى ئۇنىڭغا: ــ ئايال خوجايىنىڭنىڭ قېشىغا
قايتىپ بېرىپ، ئۇنىڭ قول ئاستىدا بول، ــ دېدى.

---

160 ئىبرانىي تىلدا «بەلكىم ئۇ ئارقىلىق قۇرۇلۇشۇم مۇمكىن». ئەينى ۋاقىتتىكى ئۆرپ-ئادەتلەر بويىچە، ئايال خوجايىنىنىڭ دېدەكى ئايال خوجايىنىنىڭ ئېرىگە بالا تۇغۇپ بەرسە، بالىنى ئايال خوجايىنىنىڭ بالىسى ھېسابلاشقا بولاتتى.

161 «تەبىرلەر»نى كۆرۈڭ. «پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى» ــ تەۋرات دەۋرىدە ئىنتايىن ئالاھىدە بىر شەخس ئىدى. بەزى ئىشلاردا ئۇ خۇدانىڭ ئورنىدا كۆرۈنەتتى (مەسىلەن، يەنە 7-14-ئايەت، 18-بابنى كۆرۈڭ).

10 پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى ئۇنىڭغا يەنە: ــ سېنىڭ نەسلىڭنى شۇنداق ئاۋۇتىمەنكى، كۆپلۈكىدىن ئۇنى ساناپ بولغىلى بولمايدۇ، ــ دېدى.
11 ئاندىن پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى ئۇنىڭغا: مانا، سەن ھامىلىدارسەن؛ سەن بىر ئوغۇل تۇغۇپ، ئۇنىڭغا ئىسمائىل دەپ ئات قويغىن[162]؛ چۈنكى پەرۋەردىگار سېنىڭ جەبىر-جاپايىڭنى ئاڭلىدى. 12 ئۇ ياۋا ئېشەك كەبى بىر ئادەم بولىدۇ؛ ئۇنىڭ قولى ھەر ئادەمگە قارشى ئۇزىتىلىدۇ، شۇنىڭدەك ھەر ئادەمنىڭ قولى ئۇنىڭغا قارشى ئۇزىتىلىدۇ؛ ئۇ قېرىنداشلىرىنىڭ ئۇدۇلىدا ئايرىم تۇرىدۇ[163]، دېدى.
13 ھەجەر ئۆز-ئۆزىگە: «مەن مۇشۇ يەردە مېنى كۆرگۈچىنى ئارقىسىدىن كۆردۇم[164]» دەپ، ئۆزىگە سۆز قىلغان پەرۋەردىگارنى: «سەن مېنى كۆرگۈچى تەڭرىدۇرسەن» دەپ ئاتىدى. 14 شۇنىڭ بىلەن ئۇ قۇدۇق: «بەئەر-لاھاي-روئي»[165] دەپ ئاتالدى. ئۇ قادەش بىلەن بەرەد شەھىرىنىڭ ئارىلىقىدىدۇر.
15 ھەجەر ئابرامغا بىر ئوغۇل تۇغۇپ بەردى. ئابرام ھەجەر ئۇنىڭغا تۇغۇپ بەرگەن ئوغلىغا ئىسمائىل دەپ ئات قويدى. 16 ھەجەر ئابرامغا ئىسمائىلنى تۇغۇپ بەرگەندە ئابرام سەكسەن ئالتە ياشتا ئىدى.

خۇدانىڭ ئۆز ئەھدىسىنى بېكىتىشى؛ ئەھدە بەلگىسى — خەتنە

17

1 ئابرام توقسان توققۇز ياشقا كىرگەندە، پەرۋەردىگار ئابرامغا كۆرۈنۈپ ئۇنىڭغا: ــ مەن قادىر تەڭرىدۇرمەن[166]. سەن مېنىڭ

162 ئىبرانىي تىلىدا «ئىشمائىل». مەنىسى «خۇدا ئاڭلىدى».

163 ياكى «شەرق تەرىپىدە تۇرىدۇ». مەيلى قايسى تەرجىمىسى توغرا بولسۇن، بېشارەتنىڭ ئاساسىي مەنىسى شۇكى، ئىسمائىل (ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى) باشقىلار بىلەن، ھەتتا ئۆز ئۇرۇق-تۇققانلىرى بىلەن ئارىلاشماي ئايرىم تۇرىدۇ ياكى ئۇلارغا ئۆچمەنلىكتە ياشايدۇ.

164 ياكى پەقەت «مېنى كۆرگۈچىنى كۆردۇم». يەنە باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: «مېنى كۆرگۈچىنى كۆرۈپمۇ، يەنە تىرىك قالدىم!».

165 مەنىسى «مېنى كۆرگۈچىنىڭ قۇدۇقى».

166 «قادىر تەڭرى» ــ ئىبرانىي تىلىدا «ئەل-شادداي». «شادداي» دېگەن سۆز بەلكىم «مۆرە» دېگەن مەنىدىكى سۆزدىن چىققان ــ شۇنىڭ بىلەن «شادداي» «مەن يۆلەنگەن مۆرەم» دېگەندەك يېقىملىق مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئالدىمدا مېڭىپ[167]، كامىل بولغىن. 2 مەن ئۆزۈم بىلەن سېنىڭ ئاراڭدا ئەھدەمنى بېكىتىپ، سېنى ئىنتايىن زور كۆپەيتىمەن، ــ دېدى.

3 ئابرام ئۆزىنى تاشلاپ يۈزىنى يەرگە يېقىپ ياتتى؛ خۇدا ئۇنىڭ بىلەن يەنە سۆزلىشىپ مۇنداق دېدى: ــ
4 ــ ئۆزۈمگە كەلسەم، مانا، مېنىڭ ئەھدەم سەن بىلەن تۈزۈلگەندۇر[168]: ــ سەن نۇرغۇن ئەل-مىللەتلەرنىڭ ئاتىسى بولىسەن. 5 شۇنىڭ ئۈچۈن سېنىڭ ئىسمىڭ بۇنىڭدىن كېيىن ئابرام ئاتالمايدۇ، بەلكى ئىسمىڭ ئىبراھىم بولىدۇ؛ چۈنكى مەن سېنى نۇرغۇن ئەل-مىللەتلەرنىڭ ئاتىسى قىلدىم[169]. 6 مەن سېنى ئىنتايىن زور كۆپەيتىمەن؛ شۇنىڭ بىلەن سەندىن كۆپ ئەل-قوۋملارنى پەيدا قىلىمەن، پۇشتۇڭدىن پادىشاھلار چىقىدۇ. 7 مەن سەن ۋە سەندىن كېيىنكى نەسلىڭنىڭ خۇداسى بولۇش ئۈچۈن ئۆزۈم سەن ۋە سەندىن كېيىنكى نەسلىڭنىڭ ئارىسىدا ئەبەدىي ئەھدە سۈپىتىدە بۇ ئەھدەمنى تىكلەيمەن؛ 8 مەن ساڭا ۋە سەندىن كېيىنكى نەسلىڭگە سەن ھازىر مۇساپىر بولۇپ تۇرغان بۇ زېمىننى، يەنى پۈتكۈل قانائان زېمىنىنى ئەبەدىي بىر مۈلۈك سۈپىتىدە ئاتا قىلىمەن؛ ۋە مەن ئۇلارنىڭ خۇداسى بولىمەن، ــ دېدى.
9 ئاندىن خۇدا ئىبراھىمغا يەنە: ــ سەن ئۆزۈڭ مېنىڭ ئەھدەمنى تۇتقىن، ئۆزۈڭ ۋە سەندىن كېيىنكى نەسلىڭمۇ ئەۋلادتىن-ئەۋلادقا بۇنى تۇتۇشى كېرەك. 10 مەن سەن[170] بىلەن ۋە سەندىن كېيىنكى نەسلىڭ بىلەن تۈزگەن، سىلەرنىڭ تۇتۇشۇڭلار كېرەك بولغان ئەھدەم شۇكى، ئاراڭلاردىكى ھەربىر ئەركەك خەتنە قىلىنسۇن. 11 شۇنىڭ بىلەن سىلەر خەتنىلىكىڭلارنى

---

167 «مېنىڭ ئالدىمدا مېڭىپ» ــ خۇداغا ئېتىقاد قىلغۇچىلارغا خۇدانىڭ تەييارلىغان بىر يولى بار، ئۇلار ئۇنىڭدا مېڭىشى كېرەك. دېمەك، ئېتىقادچىلار «خۇدا مېنى كۆرۈپ تۇرىدۇ، ۋىجدانىم بويىچە مېڭىشىم كېرەك» دېگەن ئۇقۇمدا ياشايدۇ.
168 ياكى «مانا، مەن سەن بىلەن تۈزگەن ئەھدەم شۇدۇر: ـ».
169 «ئىبراھىم» (ئىبرانىي تىلىدا «ئاۋراھام») دېگەننىڭ مەنىسى «نۇرغۇن ئەۋلادلىرىنىڭ ئاتىسى» ياكى «كۆپلىگەن خەلقلەرنىڭ ئاتىسى».
170 «مەن سەن بىلەن...» ــ ئىبرانىي تىلىدا «مەن سىلەر بىلەن». بۇ «سىلەر» ئىبراھىم ۋە بارلىق ئۆيىدىكى ئادەملەرنى كۆرسىتىشى كېرەك.

كېسۇۋېتىشىڭلار كېرەك؛ بۇ مەن بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى ئەھدىنىڭ
بەلگىسى بولىدۇ. 12 بارلىق ئەۋلادلىرىڭلار، نەسىلدىن-نەسىلگە ئاراڭلاردا، مەيلى
ئۆيدە تۇغۇلغانلار بولسۇن، ياكى ئەۋلادىڭلاردىن بولماي ياتلاردىن پۇلغا سېتىۋېلىنغانلار
بولسۇن، ھەممە ئەركەك سەككىز كۈنلۈك بولغاندا خەتنە قىلىنسۇن. 13 ئۆيۈڭدە
تۇغۇلغانلار بىلەن پۇلۇڭغا سېتىۋالغانلارنىڭ ھەممىسى خەتنە قىلىنىشى كېرەك.
شۇنداق قىلغاندا، مېنىڭ ئەھدەم تەنلىرىڭلاردا ئورناپ، ئەبەدىي بىر ئەھدە بولىدۇ.
14 لېكىن خەتنىلىكى تۇرۇپ، تېخى خەتنە قىلىنمىغان ھەربىر ئەركەك مېنىڭ
ئەھدەمنى بۇزغان ھېسابلىنىپ، ئۆزۈپ تاشلىنىدۇ، ــ دېدى.
15 خۇدا ئىبراھىمغا يەنە سۆز قىلىپ: ــ ئايالىڭ سارايىنى ئەمدى ساراي
دەپ ئاتىمىغىن، بەلكى ئىسمى ساراھ بولسۇن(171). 16 مەن ئۇنىڭغا بەخت-
بەرىكەت بېرىپ، ئۇنىڭدىنمۇ ساڭا بىر ئوغۇل بېرىمەن. مەن دەرۋەقە ئۇنى
بەرىكەتلەيمەن؛ شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئەل-مىللەتلەرنىڭ ئانىسى بولىدۇ(172)؛
خەلقلەرنىڭ پادىشاھلىرىمۇ ئۇنىڭدىن چىقىدۇ، ــ دېدى.
17 ئىبراھىم يەنە ئۆزىنى يەرگە ئېتىپ دۈم يېتىپ كۈلۈپ كەتتى ۋە كۆڭلىدە:
«يۈز ياشقا كىرگەن ئادەممۇ بالىلىق بولالارمۇ؟ توقسان ياشقا كىرگەن ساراھمۇ
بالا تۇغارمۇ؟!»، ــ دېدى(173).
18 ئىبراھىم خۇداغا: ــ ئاھ، ئىسمائىل ئالدىڭدا ياشىسا ئىدى!(174) دېدى.

171 «ساراي» دېگەننىڭ مەنىسى «مېنىڭ مەلىكەم». لېكىن «ساراھ» بولسا پەقەت «مەلىكە» دېگەن مەنىدە. بۇنىڭ ئەھمىيىتى بەلكىم شۇكى، شۇ چاغدىن باشلاپ ساراھ پەقەت ئىبراھىم ئۆزىگىلا «مەلىكە» بولۇپلا قالماي، بەلكى خۇدا ئالدىدىمۇ ئېتىقادى تۈپەيلىدىن «مەلىكە» دەپ ھېسابلىنىدۇ («ئىبر.» 11:11نى كۆرۈڭ).

172 ساراھدىن بولغان شۇ ئەل-مىللەتلەر «يەھۇدا»، «ئىسرائىل» (ئون قەبىلە) ۋە «ئېدوم» بولىدۇ. ئون قەبىلە سۈرگۈن بولغاندىن كېيىن ئۇلاردىن ھازىرقى بىرنەچچە مىللەت شەكىللەنگەن بولۇشى مۇمكىن.

173 ئىبراھىمنىڭ كۈلگەنلىكى بەلكىم يېرىم ئىشەنچ، يېرىم ئىشەنچسىزلىكتىن، يېرىم گۇماندىن، يېرىم خۇشاللىقتىن بولسا كېرەك. لېكىن «رىم.» 4:17-21دە دېيىلگەنلەر بويىچە، ئىبراھىم تېزلا تولۇق ئىشەنچكە كەلدى. ئۇنىڭ بولغۇسى ئوغلى «ئىسھاق»نىڭ ئىسمىنىڭ مەنىسى «كۈلكە»دۇر.

174 «ئىسمائىل سېنىڭ ئالدىڭدا ياشىسا ئىدى!» ــ مەنىسى، بەلكىم، «ئىسمائىل سەن خۇدانىڭ بەخت-بەرىكىتىگە ئېرىشسۇن!» دېگەندەكتۇر. خېلى روشەنكى، ئىبراھىم مۇشۇ ۋاقىتقىچە ئىسمائىلنى خۇدا ۋەدە قىلغان ئوغلۇم، دەپ ئۈمىد قىلىپ كەلگەندى.

[19] خۇدا ئۇنىڭغا: ــ ياق، ئايالىڭ ساراھ جەزمەن ساڭا بىر ئوغۇل تۇغۇپ بېرىدۇ. سەن ئۇنىڭغا «ئىسھاق» دەپ ئات قويغىن[175]. مەن ئۇنىڭ بىلەن ئۆز ئەھدەمنى تۈزىمەن؛ بۇ ئۇنىڭدىن كېيىن كېلىدىغان نەسلى بىلەن باغلىنىغان ئەبەدىي بىر ئەھدە سۈپىتىدە بولىدۇ. [20] ئىسمائىلغا كەلسەك، ئۇنىڭ توغرىسىدىكى دۇئايىڭنى ئاڭلىدىم. مانا، مەن ئۇنى بەرىكەتلەپ، نەسلىنى كۆپەيتىپ، ئىنتايىن زور ئاۋۇتىمەن. ئۇنىڭ پۇشتىدىن ئون ئىككى ئەمىر چىقىدۇ؛ مەن ئۇنى ئۇلۇغ بىر خەلق قىلىمەن[176]. [21] بىراق ئەھدەمنى بولسا مەن كېلەر يىلى دەل مۇشۇ ۋاقىتتا ساراھ ساڭا تۇغۇپ بېرىدىغان ئوغۇل ــ ئىسھاق بىلەن تۈزىمەن، ــ دېدى.

[22] خۇدا ئىبراھىم بىلەن سۆزلىشىپ بولۇپ، ئۇنىڭ يېنىدىن يۇقىرىغا چىقىپ كەتتى.

[23] شۇنىڭ بىلەن شۇ كۈنىلا ئىبراھىم ئۆز ئوغلى ئىسمائىلنى، ئۆز ئۆيىدە تۇغۇلغانلار ۋە پۇلغا سېتىۋالغانلارنىڭ ھەممىسىنى، يەنى ئۇنىڭ ئۆيىدىكى بارلىق ئەركەكلەرنى ئېلىپ، خۇدا ئۇنىڭغا ئېيتقاندەك ئۇلارنىڭ خەتنىلىكىنى كېسىپ خەتنە قىلدى.

[24] ئىبراھىمنىڭ خەتنىلىكى كېسىلىپ، خەتنە قىلىنغاندا، توقسان توققۇز ياشقا كىرگەنىدى. [25] ئۇنىڭ ئوغلى ئىسمائىلنىڭ خەتنىلىكى كېسىلىپ، خەتنە قىلىنغاندا، ئون ئۈچ ياشتا ئىدى.

[26-27] ئىبراھىم بىلەن ئۇنىڭ ئوغلى ئىسمائىل دەل شۇ كۈنىنىڭ ئۆزىدە خەتنە قىلىندى ۋە شۇنداقلا ئۇنىڭ ئۆيىدىكى ھەممە ئەر كىشىلەر، مەيلى ئۆيىدە تۇغۇلغان بولسۇن ياكى ياتتىن پۇلغا سېتىۋېلىنغانلار بولسۇن، ھەممىسى ئۇنىڭ بىلەن بىللە خەتنە قىلىندى.

175 «ئىسھاق» دېگەن ئىسىمنىڭ مەنىسى «كۈلكە».

176 بۇ «ئۇلۇغ بىر خەلق» ئەرەبلەردۇر.

ئەرشتىن چۈشكەن ئۈچ مېھمان

18

1 پەرۋەردىگار مامرەدىكى دۇبزارلىقنىڭ يېنىدا ئىبراھىمغا كۆرۈندى؛
بۇ كۈن ئەڭ ئىسسىغان ۋاقىت بولۇپ، ئۇ ئۆز چېدىرىنىڭ
ئىشىكىدە ئولتۇراتتى. 2 ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ نەزەر سېلىۋىدى، مانا ئۇنىڭ
ئۇدۇلىدا ئۈچ كىشى ئۆرە تۇراتتى. ئۇلارنى كۆرۈپ ئۇ چېدىرىنىڭ ئىشىكىدىن
قوپۇپ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ، يەرگە تەگكۈدەك تەزىم قىلىپ: 3 —
ئى رەببىم[177]، ئەگەر پېقىر نەزەرلىرىدە ئىلتىپات تاپقان بولسام، ئۆتۈنىمەنكى،
قۇللىرىنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كەتمىگەيلا؛ 4 ئازغىنا سۇ كەلتۈرۈلسۇن، سىلەر
پۇتلىرىڭلارنى يۇيۇپ دەرەخنىڭ تېگىدە ئارام ئېلىۋېلىڭلار. 5 سىلەر ئۆز
قۇلۇڭلارنىڭ يېنىدىن ئۆتكەنىكەنسىلەر، مەن بىر چىشلەم نان ئېلىپ
چىقاي، سىلەر ھاردۇقۇڭلارنى چىقىرىپ، ئاندىن ئۆتۈپ كەتكەيسىلەر، دېدى.
ئۇلار جاۋاب بېرىپ: — ئېيتقىنىڭدەك قىلغىن، دېۋىدى، 6 ئىبراھىم چېدىرىغا
ساراھنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ كىرىپ، ئۇنىڭغا: — ئۈچ داس[178] ئېسىل ئۇندىن
تېز خېمىر يۇغۇرۇپ توقاچ ئەتكىن، — دېدى.
7 ئاندىن ئىبراھىم كالا پادىسىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ، يۇمران ئوبدان بىر موزاينى
تاللاپ، چاكىرىغا تاپشۇردى؛ ئۇ بۇنى تېزلا تەييار قىلدى.
8-9 ئاندىن ئىبراھىم سېرىق ماي، سۈت ۋە تەييارلاتقان موزاينى ئېلىپ
كېلىپ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا تۇتۇپ، ئۆزى دەرەخنىڭ تېگىدە ئۇلارنىڭ ئالدىدا
ئۆرە تۇردى؛ ئۇلار ئۇلاردىن يېدى. ئۇلار ئۇنىڭدىن: ئايالىڭ ساراھ نەدە، دەپ
سورىۋىدى، ئۇ جاۋاب بېرىپ: — مانا، چېدىردا، دېدى.
10 بىرسى[179]: — مەن كېلەر يىلى مۇشۇ ۋاقىتتا قېشىڭغا جەزمەن قايتىپ
كېلىمەن، ۋە مانا ئۇ ۋاقىتتا ئايالىڭ ساراھنىڭ بىر ئوغلى بولىدۇ، — دېدى. ساراھ
بولسا ئۇنىڭ كەينىدىكى چېدىرنىڭ ئىشىكىدە تۇرۇپ، بۇلارنى ئاڭلاۋاتاتتى.

177 «رەببىم» (ئىبرانىي تىلدا «ئادوناي») — قارىغاندا ئىبراھىم بۇ مېھمانىنىڭ پەرۋەردىگار ئىكەنلىكىنى بىلىپ يەتكەنىدى.

178 «ئۈچ داس» ئىبرانىي تىلدا «ئۈچ سېئاھ». ئۈچ سېئاھ، بەلكىم 22 لىتر ئۇن بولۇشى مۇمكىن ئىدى.

179 ئىبرانىي تىلدا «ئۇ».

[11] ئىبراھىم بىلەن ساراھ ئىككىسى ياشىنىپ، قېرىپ قالغانىدى؛ ساراھتا ئايال كىشىلەردە بولىدىغان ئادەت كۆرۈش توختاپ قالغانىدى. [12] شۇڭا ساراھ ئۆز ئىچىدە كۈلۈپ: ــ مەن شۇنچە قېرىپ كەتكەن تۇرسام، راستىنلا لەززەت كۆرەلەرمەنمۇ؟ ئېرىممۇ قېرىپ كەتكەن تۇرسا؟ ــ دەپ خىيال قىلدى.
[13] پەرۋەردىگار ئىبراھىمغا: ــ ساراھنىڭ: «مەن قېرىپ كەتكەن تۇرسام، راستىنلا بالا تۇغارمەنمۇ؟» دەپ كۈلگىنى نېمىسى؟ [14] پەرۋەردىگارغا مۇمكىن بولمايدىغان تىلسىمات ئىش بارمۇ؟ بېكىتكەن ۋاقتىتا، يەنى كېلەر يىلى دەل بۇ چاغدا قايتىپ كېلىمەن ۋە ئۇ ۋاقىتتا ساراھنىڭ بىر ئوغلى بولىدۇ، ــ دېدى.
[15] ئەمما ساراھ قورقۇپ كېتىپ: ــ كۈلمىدىم، دەپ ئىنكار قىلدى. لېكىن ئۇ: ــ ياق، سەن كۈلدۈڭ، ــ دېدى.

ئىبراھىمنىڭ خۇدادىن جىيەنى لۇت ئۈچۈن ئۆتۈنۈشى

[16] ئاندىن بۇ زاتلار ئۇ يەردىن قوپۇپ، سودوم تەرەپكە نەزىرىنى ئاغدۇردى. ئىبراھىممۇ ئۇلارنى ئۇزىتىپ، ئۇلار بىلەن بىللە ماڭدى.
[17] پەرۋەردىگار: ــ مەن قىلىدىغان ئىشىمنى ئىبراھىمدىن يوشۇرسام بولامدۇ؟ [18] چۈنكى ئىبراھىمدىن ئۇلۇغ ۋە كۈچلۈك بىر ئەل چىقىدۇ ۋە شۇنىڭدەك يەر يۈزىدىكى بارلىق ئەل-مىللەتلەر ئۇ ئارقىلىق بەخت-بەرىكەتكە مۇيەسسەر بولىدىغان تۇرسا؟ [19] چۈنكى مەن ئۇنى بىلىپ تاللىغانمەن؛ ئۇ چوقۇم ئۆز بالىلىرىنى ۋە ئۇنىڭ ئۆيىدىكىلەرنى ئۆزىگە ئەگەشتۈرۈپ، ئۇلارغا پەرۋەردىگارنىڭ يولىنى تۇتۇپ، ھەققانىيلىقنى ۋە ئادالەتنى يۈرگۈزۈشنى ئۆگىتىدۇ[180]. بۇنىڭ بىلەن مەنكى پەرۋەردىگار ئىبراھىم توغرۇلۇق قىلغان ۋەدەمنى ئەمەلگە ئاشۇرىمەن، ــ دېدى.
[20] ئاندىن پەرۋەردىگار مۇنداق دېدى: ــ «سودوم ۋە گومورra توغرۇلۇق كۆتۈرۈلگەن داد-پەرياد[181] ناھايىتى كۈچلۈك، ئۇلارنىڭ گۇناھى ئىنتايىن ئېغىر بولغىنى ئۈچۈن،

[180] ياكى «چۈنكى مەن... ئۇ ئۆز بالىلىرىغا ئۆگەتسۇن دەپ ئۇنى بىلىپ تاللىۋالدىم». لېكىن بۇنداق تەرجىمە ئايەتنىڭ ئىككىنچى قىسمىغا ئانچە ماس كەلمەيدۇ.
[181] «سودوم بىلەن گومورra توغرۇلۇق كۆتۈرۈلگەن داد-پەرياد» ــ بۇ پەرياد شۈبھىسىزكى، سودوم بىلەن گومورra تەرىپىدىن خورلانغان ۋە زۇلۇم يېگەنلەردىن كۆتۈرۈلگەن بولسا كېرەك («ئەز.» 49:16نى كۆرۈڭ).

[21] مەن ھازىرلا چۈشىمەن، قىلمىشلىرى راستتىنلا شۇ داد-پەريادلاردىن ماڭا مەلۇم بولغاندەك شۇنچە رەزىلمۇ، بىلىپ باقاي؛ ئۇنچە رەزىل بولمىغاندىمۇ، مەن ئۇنى بىلىشىم كېرەك».

[22] شۇنىڭ بىلەن بۇ كىشىلەر[182] ئۇ يەردىن قوزغىلىپ، سودوم تەرەپكە يول ئالدى. لېكىن ئىبراھىم يەنىلا پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا ئۆرە تۇراتتى.

[23] ئىبراھىم يېقىن بېرىپ: ــ سەن راستتىنلا ھەققانىيلارنى رەزىللەر بىلەن قوشۇپ ھالاك قىلامسەن؟ [24] شەھەردە ئەللىك ھەققانىي كىشى بار بولۇشى مۇمكىن؛ سەن راستتىنلا شۇ جاينى ھالاك قىلامسەن، ئەللىك ھەققانىي كىشى ئۈچۈن ئۇ جاينى كەچۈرۈم قىلمامسەن؟ [25] ياق، ياق! بۇ ئىش سەندىن نېرى بولغاي! ھەققانىيلارنى رەزىللەرگە قوشۇپ ئۆلتۈرۈپ، ھەققانىيلارغا رەزىللەرگە ئوخشاش مۇئامىلە قىلىش سەندىن نېرى بولغاي! پۈتكۈل جاھاننىڭ سوراقچىسى ئادالەت يۈرگۈزمەمدۇ؟ ــ دېدى.

[26] پەرۋەردىگار جاۋاب بېرىپ: ــ ئەگەر مەن سودوم شەھىرىدە ئەللىك ھەققانىينى تاپسام، ئۇلار ئۈچۈن پۈتكۈل جاينى ئاياپ قالىمەن، ــ دېدى.

[27] ئاندىن ئىبراھىم جاۋاب بېرىپ: ــ مانا مەن پەقەت توپا بىلەن كۈلدىن ئىبارەت بولساممۇ، مەن ئىگەم بىلەن سۆزلەشكىلى يەنە پېتىنالىدىم. [28] مۇبادا شۇ ئەللىك ھەققانىيدىن بەش كىشى كەم بولسا، سەن بۇ بەش كىشىنىڭ كەم بولغىنى ئۈچۈن پۈتكۈل شەھەرنى يوقىتامسەن؟ ــ دېدى.

ئۇ: ــ ئەگەر مەن شۇ يەردە قىرىق بەشنى تاپساممۇ، ئۇنى يوقاتمايمەن، دېدى.

[29] ئىبراھىم ئۇنىڭغا سۆزىنى داۋام قىلىپ: ــ شۇ يەردە قىرىق كىشىلا تېپىلىشى مۇمكىن، دېۋىدى، پەرۋەردىگار: ــ بۇ قىرىقى ئۈچۈن ئۇنى يوقاتمايمەن، ــ دېدى.

---

182 «بۇ كىشىلەر» ــ كېيىنكى بايانلار بويىچە، پەرۋەردىگار ئىبراھىم بىلەن قالدى؛ قالغان ئىككى زات سودومغا ماڭدۇ ۋە شۇ يەردە (19-باب) لۇتنى قۇتقۇزۇۋالدۇ. شۇ ئىككى زات پەرىشتىلەر ئىدى (1:19).

[30] ئۇ يەنە سۆز قىلىپ: ئى ئىگەم، خاپا بولمىغايسەن، مەن يەنە سۆز قىلاي. شۇ يەردە ئوتتۇزى تېپىلىشى مۇمكىن؟ ــ دېدى.
ئۇ: ــ ئەگەر مەن ئۇ يەردە ئوتتۇزنى تاپسام، يوقاتمايمەن، ــ دېدى.
[31] ئۇ يەنە سۆز قىلىپ: ــ مانا ئەمدى مەن ئىگەم بىلەن سۆزلەشكىلى جۈرئەت قىلدىم؛ شۇ يەردە يىگىرمىسى تېپىلىشى مۇمكىن، ــ دېدى.
پەرۋەردىگار سۆز قىلىپ: بۇ يىگىرمىسى ئۈچۈن ئۇ يەرنى يوقاتمايمەن، ــ دېدى.
[32] ئۇ سۆزلەپ: ــ ئى ئىگەم، خاپا بولمىغاي، مەن پەقەت مۇشۇ بىر قېتىملا سۆز قىلاي! شۇ يەردە ئونى تېپىلىشى مۇمكىن، دېۋىدى، ئۇ جاۋاب بېرىپ: ــ مەن ئونى ئۈچۈن ئۇنى يوقاتمايمەن، ــ دېدى.
[33] پەرۋەردىگار ئىبراھىم بىلەن سۆزلىشىپ بولغاندىن كېيىن كەتتى؛ ئىبراھىممۇ ئۆز جايىغا قايتىپ كەتتى.

سودوم شەھىرىدىكىلەرنىڭ رەزىللىكى

19

[1] ئىككى پەرىشتە كەچتە سودومغا يېتىپ كەلدى؛ شۇ چاغدا لۇت سودومنىڭ دەرۋازىسىدا ئولتۇراتتى[183]. لۇت ئۇلارنى كۆرۈپلا ئورنىدىن تۇرۇپ، ئالدىغا چىقىپ يۈزى يەرگە تەگكۈدەك تەزىم قىلىپ: [2] ــ مانا، ئەي خوجىلىرىم، كەمىنىلىرىنىڭ ئۆيىگە چۈشۈپ پۇتلىرىڭلارنى يۇيۇپ قونۇپ قالغايسىلەر؛ ئاندىن ئەتە سەھەر قوپۇپ يولغا چىقساڭلارمۇ بولىدۇ، دېۋىدى، بۇلار جاۋابەن: ــ ياق، بىز شەھەر مەيدانىدا كەچلەيمىز، ــ دېدى.
[3] ئەمما ئۇ ئۇلارنى چىڭ تۇتۇۋىدى، ئاخىر ئۇلار ئۇنىڭ بىلەن بىرىپ ئۆيىگە كىردى. ئۇ ئۇلارغا داستىخان سېلىپ، پېتىر توقاچلارنى پىشۇرۇپ بەردى، ئۇلار غىزالاندى.
[4] ئۇلار تېخى ياتمىغانىدى، شەھەردىكىلەر، يەنى سودومنىڭ ئەركەكلىرى، ياش، قېرى ھەممىسى ھەرقايسى مەھەللىلەردىن كېلىپ ئۆينى قورشىۋالدى؛ [5] ئۇلار

[183] «دەرۋازىسىدا ئولتۇراتتى» ــ كونا زامانلاردا پەقەت شەھەرنىڭ مۆتىۋەرلىرى ۋە ئاقساقاللىرى دەرۋازىدا ئولتۇرۇشقا مۇيەسسەر ئىدى. شۇڭا لۇت سودوم شەھىرىدە «مۆتىۋەر» ھېسابلىناتتى.

لۇتنى چاقىرىپ ئۇنىڭغا: ــ بۇگۈن كەچتە سىنىڭكىگە كىرگەن ئادەملەر قېنى؟
ئۇلارنى بىزگە چىقىرىپ بەر، بىز ئۇلار بىلەن يېقىنچىلىق قىلىمىز، ــ دېدى.
6 لۇت دەرۋازىنىڭ ئالدىغا، ئۇلارنىڭ قېشىغا چىقىپ، ئىشىكنى يېپىۋېتىپ،
7 ئۇلارغا: ــ ئەي بۇرادەرلىرىم، مۇنداق رەزىللىكنى قىلماڭلار! 8 مانا، تېخى ھېچ
ئەر بىلەن بىللە بولمىغان ئىككى قىزىم بار؛ ئۇلارنى سىلەرگە چىقىرىپ بېرەي.
ئۇلار بىلەن خالىغىنىڭلارنى قىلىڭلار. ئەمما بۇ ئادەملەر ئۆگزەمنىڭ سايىسى
ئاستىغا كىرگەنىكەن، سىلەر ئۇلارنى ھېچنېمە قىلماڭلار! ــ دېدى.
9 لېكىن ئۇلار جاۋاب بېرىپ: «نېرى تۇر!» دېگىنىچە، يەنە: ــ بۇ
يەردە تۇرۇۋشقا كەلگەن بۇ مۇساپىر ھاكىم بولماقچىمىكەن؟ ئەمدى ساڭا
ئۇلارغا قىلغاندىنمۇ بەتتەر يامانلىق قىلىمىز! ــ دەپ لۇتنى قىستاپ،
ئىشىكنى چېقىشقا باستۇرۇپ كەلدى.
10 ئەمما ئۇ ئىككى كىشى قوللىرىنى ئۇزىتىپ لۇتنى ئۆيگە ئۆز قېشىغا
تارتىپ ئەكىرىۋېلىپ، ئىشىكنى تاقىۋالدى 11 ۋە ئۆينىڭ دەرۋازىسىنىڭ
ئالدىدىكى ئادەملەرنى كىچىكىدىن چوڭىغىچە كورلۇققا مۇپتىلا
قىلدى؛ شۇنىڭ بىلەن ئۇلار دەرۋازىنى ئىزدەپ، ھالىدىن كەتتى.

لۇتنىڭ سودومدىن قېچىشى

12 ئاندىن ئىككەيلەن لۇتقا: ــ مۇشۇ يەردە يەنە بىرەر كىمىڭ بارمۇ؟
كۈيئوغۇل، ئوغۇل ياكى قىزلىرىڭ ۋە ياكى شەھەردە باشقا ئادەملىرىڭ بولسا
ئۇلارنى بۇ يەردىن ئېلىپ كەتكىن! 13 چۈنكى بىز بۇ يەرنى يوقىتىمىز؛
چۈنكى ئۇلار توغرۇلۇق كۆتۈرۈلگەن داد-پەرياد پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا
ئىنتايىن كۈچلۈك بولغاچ، پەرۋەردىگار بىزنى ئۇنى يوقىتىشقا ئەۋەتتى، ــ
دېدى.
14 شۇنىڭ بىلەن لۇت تاشقىرىغا چىقىپ، قىزلىرىنى ئالىدىغان بولغۇسى
كۈيئوغۇللىرىنىڭ قېشىغا بېرىپ: «ئەمدى قوپۇپ بۇ يەردىن چىقىپ
كېتىڭلار؛ چۈنكى پەرۋەردىگار شەھەرنى يوقىتىدۇ» ــ دېدى. ئەمما ئۇ
بولغۇسى كۈيئوغۇللىرىنىڭ نەزىرىگە چاقچاق قىلغاندەك كۆرۈندى.
15 تاڭ ئاتقاندا، پەرىشتىلەر لۇتنى ئالدىرىتىپ: ــ ئەمدى قوپۇپ

ئايالىڭ بىلەن قېشىڭدىكى ئىككى قىزىڭنى ئالغىن؛ بولمىسا شەھەرنىڭ قەبىھلىكىگە چېتىلىپ قېلىپ، ھالاك بولىسەن، ــ دېدى.

16 ئەمما ئۇ تېخىچە ئارىسالدى بولۇپ تۇرغاندا، پەرۋەردىگار ئۇنىڭغا رەھىم قىلغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ ئىككىيلەن لۇتنىڭ قولىنى، ئايالىنىڭ قولىنى ۋە ئىككى قىزىنىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ، ئۇلارنى شەھەرنىڭ سىرتىغا ئەچىقىپ، ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدى. 17 ئۇلارنى چىقارغاندىن كېيىن شۇ ئىش بولدىكى، ئۇلاردىن بىرى ئۇنىڭغا: ــ جېنىڭنى ئېلىپ قاچ، ھالاك بولماسلىقىڭ ئۈچۈن كەينىڭگە قارىماي، تۈزلەڭلىكتىكى ھېچ يەردە توختىماي، تاغقا قاچقىن! ــ دېدى.

18 لېكىن لۇت ئۇلارغا: ــ ئۇنداق بولمىغاي، ئەي خوجام[184]، ئۆتۈنۈپ قالاي! 19 مانا، كەمىنەڭ كۆزۈڭدە ئىلتىپات تاپتى، جېنىمنى قۇتقۇزدۇڭ، ماڭا زور مەرھەمەت كۆرسەتتىڭ؛ ئەمما مەن تاغقا قاچالمايمەن؛ ئۇنداق قىلسام، ماڭا بىرەر ئاپەت چۈشۈپ، ئۆلۈپ كېتەرمەنمىكىن. 20 قارا، ئاۋۇ شەھەرگە قېچىپ بارسا بولغۇدەك ناھايىتى يېقىن ئىكەن، شۇنداقلا كىچىك شەھەر ئىكەن! ئۆتۈنۈپ قالاي، مېنىڭ شۇ يەرگە قېچىشىمغا يول قويغايسەن! ئۇ كىچىك شەھەر ئەمەسمۇ؟! جېنىم شۇ يەردە ئامان قالىدۇ! ــ دېدى.

21 پەرىشتە ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ: ــ خەير، بۇ ئىشتىمۇ ساڭا ماقۇل بولاي، سەن ئېيتقان شۇ شەھەرنى ۋەيران قىلماي. 22 ئەمدى ئۇ يەرگە تېزدىن قېچىپ بارغىن؛ چۈنكى سەن شۇ يەرگە يېتىپ بارمىغۇچە ھېچ ئىش قىلالمايمەن، ــ دېدى. شۇڭا ئۇ شەھەرنىڭ ئىسمى «زوئار» دەپ ئاتالغان[185].

---

184 ياكى «رەببىم».

185 «زوئار» ــ مەنىسى «كىچىك».

لۇتنىڭ بۇ ئىلتىماسى تولىمۇ غەلىتە ئىدى: (1) زوئار ئەسلىدە «تۈزلەڭلىكتىكى بەش شەھەر»دىن بىرى بولۇپ (2:14)، سودوم بىلەن يېقىن مۇناسىۋەتتە ئىدى. شۇنداقلا سودومغا ئوخشاش گۇناھلارغا پېتىپ قالغان بولۇشى مۇمكىن ئىدى. شۇڭا پەرىشتىلەر ئەسلىدە زوئارنى يوقاتماقچى بولغان (22-ئايەت)؛ (2) لۇت سودوم شەھىرىنىڭ گۇناھلىرىنى ۋە خەتەرلىكىنى ئوبدان بىلىپ تۇرۇپمۇ، يەنىلا ئۇنىڭغا ئوخشايدىغان يەنە بىر شەھەرگە قاچماقچى بولدى؛ (3) گەرچە خۇدا

سودوم بىلەن گومورا شەھەرلىرىنىڭ ۋەيران قىلىنىشى

23 لۇت زوئارغا يېتىپ بارغاندا كۈن نۇرى يەر يۈزىگە چېچىلغانىدى. 24 شۇ چاغدا پەرۋەردىگار ئەرشتىن، ئۆز يېنىدىن سودوم بىلەن گومورانىڭ ئۈستىگە گۈڭگۈرت ۋە ئوت ياغدۇرۇپ،[186] 25 شۇ شەھەرلەرنى، پۈتكۈل تۈزلەڭلىكنى ھەمدە شەھەرلەردىكى بارلىق ئاھالىلەر ۋە يەردىن ئۈنگەنلەرنى قوشۇپ بەربات قىلدى.

26 لېكىن لۇتنىڭ ئارقىسىدىن ماڭغان ئايالى كەينىگە قارىۋىدى، تۇز تۈۋرۈككە ئايلىنىپ قالدى.

27 ئەتىسى تاڭ سەھەردە، ئىبراھىم قوپۇپ ئىلگىرى پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا تۇرغان جايغا چىقىپ، 28 سودوم بىلەن گومورا تەرەپكە، شۇنداقلا تۈزلەڭلىكنىڭ ھەممە يېرىگە نەزەر سېلىۋىدى، مانا، يەر يۈزىدىن خۇمداننىڭ تۈتۈنىدەك تۈتۈن ئۆرلەۋاتقىنىنى كۆردى. 29 ئەمما شۇنداق بولدىكى، خۇدا ئۇ تۈزلەڭلىكتىكى شەھەرلەرنى ۋەيران قىلغاندا، ئۇ[187] ئىبراھىمنى ئېسىگە ئېلىپ، لۇت تۇرغان شەھەرلەرنى بەربات قىلغاندا ئۇنى بالايىئاپەتنىڭ ئىچىدىن چىقىرىپ قۇتقۇزدى.

ئاجايىب يول بىلەن ئۇنى ۋە ئائىلىسىدىكىلىرىنى قۇتقۇزغان بولسىمۇ، ئۇ يەنىلا «تاغقا قېچىش»تىن قورقتى، ئۇ بەلكى «بىرەر ئاپەت بېشىمغا چۈشۈشى مۇمكىن» دەپ ئويلىغان بولۇشى مۇمكىن. بۇلار ئۇنىڭ ئېتىقادسىزلىقى ئىدى. (4) بىزنىڭچە، ئۇنىڭ شۇنداق ئىلتىماس قىلىشىنىڭ سەۋەبى، ئۇ ««سېپىللىق شەھەر» ئىچىدە تۇرسام ئامان-ئېسەن بولىمەن» دەپ بىلدى. ئىبراھىم بولسا خۇدانىڭ باشپاناھلىقىغا ئىشىنىپ، سېپىلسىز چېدىرلاردا تۇرۇپ، تولىمۇ خاتىرجەم ياشىدى. (5) ئاخىر بېرىپ لۇت زوئاردا خاتىرجەم بولالماي يەنىلا تاغقا چىقىپ شۇ يەرنى ماكان قىلدى (30-ئايەت). بۇ ۋەقەلەر توغرۇلۇق يەنە «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدىمۇ ئازراق توختىلىمىز.

186 «شۇ چاغدا پەرۋەردىگار پەرۋەردىگاردىن... » — بۇ ئايەتنىڭ بىردىنبىر چۈشەنچىسى خۇدانىڭ «ئۈچتە بىر» بولغانلىقىدۇر. يەش. 19:13، يەر. 40:50، ئام. 11:4نىمۇ كۆرۈڭ.

187 ئىبرانىي تىلىدا «خۇدا».

لۇت ۋە ئۇنىڭ قىزلىرى

30 ئەمما لۇت زوئار شەھرىدە تۇرۇشتىن قورققاچقا، زوئاردىن كېتىپ، تاغقا
چىقىپ، ئىككى قىزى بىلەن شۇ يەردە ماكانلاشتى. ئۇ ئىككى قىزى بىلەن
بىر ئۆڭكۈردە تۇردى. 31 ئەمدى چوڭ قىز كىچىككىگە: — ئاتىمىز بولسا قېرىپ
كەتتى؛ دۇنيانىڭ قائىدە-يوسۇنى بويىچە بۇ يۇرتتا بىزگە يېقىنچىلىق قىلىدىغان
ھېچ ئەر كىشى قالمىدى. 32 قېنى، ئاتىمىزنى شاراب بىلەن مەست قىلىپ
قويۇپ، ئۇنىڭ بىلەن بىللە ياتايلى؛ شۇنداق قىلساق، بىز پەرزەنت كۆرۈپ
ئاتىمىزنىڭ ئۇرۇقىنى قالدۇرالايمىز، — دېدى.
33 شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئۇ كېچىسى ئاتىسىغا شاراب ئىچكۈزۈپ مەست
قىلىپ قويۇپ، چوڭ قىزى كىرىپ ئاتىسى بىلەن ياتتى. لېكىن لۇت ئۇنىڭ
كىرىپ ياتقىنىنىمۇ، قوپۇپ كەتكىنىنىمۇ ھېچ سەزمىدى.
34 ئەتىسى شۇنداق بولدىكى، چوڭى كىچىككىگە: — مانا، مەن ئاخشام ئاتام
بىلەن ياتتىم؛ بۈگۈن كەچتىمۇ ئۇنىڭغا يەنە شاراب ئىچكۈزەيلى؛ شۇنىڭ بىلەن
سەن كىرىپ ئۇنىڭ بىلەن ياتقىن؛ شۇنداق قىلىپ، ھەر ئىككىمىز پەرزەنت
كۆرۈپ ئاتىمىزنىڭ نەسلىنى قالدۇرالايمىز، — دېدى.
35 شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئۇ كېچىسى ئاتىسىغا شاراب ئىچكۈزۈپ مەست
قىلىپ قويۇپ، كىچىك قىزى ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇنىڭ بىلەن بىللە ياتتى. ئەمما
لۇت ئۇنىڭ كىرىپ ياتقىنىنىمۇ، قوپۇپ كەتكىنىنىمۇ ھېچ سەزمىدى.
36 شۇنداق قىلىپ، لۇتنىڭ ئىككىلا قىزى ئۆز ئاتىسىدىن ھامىلدار بولۇپ
قالدى. 37 چوڭى بولسا ئوغۇل تۇغۇپ، ئۇنىڭ ئېتىنى موئاب قويدى[188]؛ ئۇ
بۈگۈنكى موئابىيلارنىڭ ئاتىسىدۇر.
38 كىچىكىمۇ ئوغۇل تۇغۇپ، ئۇنىڭ ئېتىنى بەن-ئاممى قويدى[189]. ئۇ
بۈگۈنكى ئاممونىيلارنىڭ ئاتىسىدۇر.

188 «موئاب» — «ئاتىنىڭ سۈيى» ياكى «ئاتىدىن بولغان».
189 «بەن-ئاممى» — «خەلقىمنىڭ ئوغلى».

ئىبراھىم بىلەن ئابىمەلەك

20

1 ئىبراھىم ئۇ يەردىن چىقىپ، جەنۇب تەرەپتىكى نەگەۋگە
كۆچۈپ كېلىپ، قادەش بىلەن شۇرنىڭ ئارىلىقىدا تۇرۇپ
قالدى؛ بىر مەزگىلدىن كېيىن گەراردا ئولتۇراقلاشتى. 2 شۇ يەردە ئىبراھىم
ئايالى ساراھ توغرىسىدا: «ئۇ مېنىڭ سىڭلىمدۇر»، دېگەنىدى. شۇنىڭ بىلەن
گەرارنىڭ پادىشاھى ئابىمەلەك ئادەم ئەۋەتىپ، ساراھنى ئۆزىگە خوتۇن بولۇشقا
ئېلىۋالدى.
3 لېكىن بىر كۈنى كېچىسى چۈشىدە خۇدا ئابىمەلەككە كېلىپ
ئۇنىڭغا: ــ مانا، سەن ئۆزۈڭگە ئېلىۋالغان ئايال سەۋەبىدىن ئەمدى ئۆلگەن
ئادەمدۇرسەن؛ چۈنكى ئۇ باشقا بىرسىنىڭ ئايالىدۇر ــ دېدى.
4 ئەمما ئابىمەلەك ئۇنىڭغا تېخى يېقىنچىلىق قىلمىغانىدى. ئۇ خۇداغا:
ــ ئى رەب، ھەققانىي بىر خەلقنىمۇ ھالاك قىلامسەن؟[190] 5 ئۇ ئۆزىمۇ ماڭا:
«ئۇ مېنىڭ سىڭلىم» دەپ ئېيتمىدىمۇ؟ يەنە كېلىپ، بۇ ئايالمۇ «ئۇ مېنىڭ
ئاكام»، دەپ ئېيتقانىدى. مەن بولسام ساپ كۆڭلۈم ۋە دۇرۇس نىيىتىم
بىلەن[191] بۇ ئىشنى قىلدىم، ــ دېدى.
6 خۇدا چۈشىدە ئۇنىڭغا يەنە: ــ بۇ ئىشنى ساپ كۆڭۈل بىلەن قىلغىنىڭنى
بىلىمەن؛ شۇ سەۋەبتىن مەن سېنى ئالدىمدا گۇناھ قىلىشتىن توسۇپ،
ئۇنىڭغا تېگىشىشىڭگە قويمىدىم. 7 ئەمدى ئۇ كىشىنىڭ ئايالىنى ئۆزىگە قايتۇرۇپ
بەر؛ چۈنكى ئۇ پەيغەمبەر، ئۇ سېنىڭ ھەققىڭدە دۇئا قىلىدۇ ۋە سەن تىرىك
قالىسەن. ئەگەر ئۇنى ياندۇرۇپ بەرمىسەڭ شۇنى بىلىپ قويغىنكى، سەن ۋە
ھەممە ئادەملىرىڭ قوشۇلۇپ جەزمەن ئۆلىسىلەر، ــ دېدى.
8 ئابىمەلەك ئەتىگەن تاڭ سەھەردە قوپۇپ، ھەممە خىزمەتكارلىرىنى
چاقىرىپ، بۇ سۆزلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۇلارنىڭ قۇلاقلىرىغا سالدى؛ بۇ ئادەملەر

190 «ھەققانىي خەلقنىمۇ ھالاك قىلامسەن» ــ ئابىمەلەكنىڭ ئۆيىدىكىلەرگە، بولۇپمۇ قىز-ئاياللارغا بىر خىل ۋابا چۈشكەنىدى (18-ئايەت). شۇنىڭ بىلەن مۇشۇ يەردە ئۇ پەقەت ئۆزى ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى ئۆز خەلقى ئۈچۈن رەھىم تىلىمەكچى. ئابىمەلەكنىڭ كۆپ جەھەتلەردە خېلى ياخشى تەرەپلىرى بار.

191 ئىبرانىي تىلىدا «قولۇمنىڭ پاكلىقى بىلەن».

ناھايىتى قورقۇشۇپ كەتتى. 9 ئاندىن ئابىمەلەك ئىبراھىمنى چاقىرىپ ئۇنىڭغا:
— بۇ بىزگە نېمە قىلغىنىڭ؟ مەن ساڭا زادى نېمە گۇناھ قىلدىم، سەن مەن
ۋە پادىشاھلىقىمغا ئېغىر بىر گۇناھنى يۈكلەپ قويدۇڭ؟ ماڭا قىلمايدىغان
ئىشلارنى قىلدىڭ! — دېدى.

10 ئابىمەلەك ئىبراھىمغا يەنە: — سەن زادى بىزنىڭ نېمە ئىشىمىزنى
كۆرگىنىڭ ئۈچۈن مۇشۇ ئىشنى قىلدىڭ؟ — دېدى[192].
11 ئىبراھىم جاۋاب بېرىپ: — «بۇ يەردە شۈبھىسىزكى ھېچكىم
خۇدادىن قورقمايدىكەن، ئۇلار مېنى ئايالىم تۈپەيلىدىن ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ»، دەپ
ئويلىغانىدىم. 12 ئەمەلىيەتتە، ئۇنىڭ مېنىڭ سىڭلىم ئىكەنلىكى راست،
لېكىن ئۇ مېنىڭ ئاتا بىر، ئانا بۆلەك سىڭلىم[193]؛ كېيىن ئۇ مېنىڭ ئايالىم
بولدى. 13 لېكىن خۇدا مېنى ئاتامنىڭ ئۆيىدىن چىقىرىپ سەرگەردانلىقتا
يۈرگۈزگىنىدە، مەن ئايالىمغا: — بىز قەيەرگىلا بارساق، سەن ماڭا شۇنداق
شاپائەت كۆرسەتكەيسەنكى، مېنىڭ توغرامدا: «بۇ مېنىڭ ئاكام بولىدۇ»،
دېگىن، — دەپ ئېيتقانىدىم — دېدى.
14 ئاندىن ئابىمەلەك قوي-كالىلار، قۇللار ۋە دېدەكلەرنى ئېلىپ ئۇلارنى
ئىبراھىمغا بەردى ۋە ئايالى ساراھنىمۇ ئۇنىڭغا قايتۇرۇپ بەردى.
15 ئابىمەلەك: — مانا مېنىڭ زېمىنىم بولسا ئالدىڭدا تۇرۇپتۇ؛ كۆزۈڭگە
قايسى يەر ياقسا شۇ يەردە تۇرغىن، — دېدى.
16 ئۇ ساراھقا: «مانا، مەن ئاكاڭغا مىڭ كۈمۈش تەڭگە بەردىم؛ مانا بۇلار
ئۆز يېنىڭدىكىلەر، شۇنداقلا ھەممە ئادەملەرنىڭ كۆز ئالدىدا ئۇياتىڭنى ياپقۇچى
بولىدۇ؛ شۇنىڭ بىلەن سەن ھەرقانداق داغ-ئەيىبتىن خالاس بولىسەن[194].
17-18 ئىبراھىم خۇداغا دۇئا قىلدى، خۇدا ئابىمەلەك، ئايالى ۋە كېنىزەكلىرىنى

192 ئابىمەلەك بۇ ئىككىنچى سوئالنى بەلكىم ھەقىقىي كەمتەرلىك بىلەن سورىغان بولسا كېرەك. ئۇ شۈبھىسىزكى خۇدادىن قورققاچقا، خۇدانىڭ ئىبراھىم توغرۇلۇق «ئۇ پەيغەمبەر» دېگەن سۆزىنى ئېسىدىن چىقارمىدى.

193 ئىبرانىي تىلىدا «لېكىن ئۇ ئانامنىڭ قىزى ئەمەس، بەلكى ئاتامنىڭ قىزى ئىدى».

194 بىز شۇ زاماندىكى ئۆرپ-ئادەتلەردىن تولۇق خەۋەردار بولمىغاچقا، ئابىمەلەكنىڭ بۇ سوۋغىتىنىڭ ئەھمىيىتىنى ھازىر چۈشىنىشىمىز تەسرەك بولىدۇ؛ ھالبۇكى، ئۇنىڭ مەقسىتى ئېنىق كۆرۈنىدۇ.

ساقايتتى؛ ئاندىن ئۇلار يەنە بالا تۇغالايدىغان بولدى؛ چۈنكى پەرۋەردىگار ئىبراھىمنىڭ ئايالى سارەھ تۈپەيلىدىن ئابىمەلەكنىڭ ئۆيىدىكى ھەممە خوتۇنلارنىڭ باليياتقۇلىرىنى ئېتىپ قويغانىدى.

ئىسھاقنىڭ دۇنياغا كېلىشى

21

[1] ئەمدى پەرۋەردىگار ۋەدە قىلغىنىدەك سارەھنى يوقلىدى[(195)]؛ پەرۋەردىگار سارەھقا دېگىنىدەك قىلدى. [2] سارەھ ھامىلدار بولۇپ، ئىبراھىم قېرىغاندا خۇدا ئۇنىڭغا بېكىتكەن ۋاقىتتا بىر ئوغۇل تۇغۇپ بەردى. [3] ئىبراھىم ئۆزىگە تۆرەلگەن ئوغلى، يەنى سارەھ ئۇنىڭغا تۇغۇپ بەرگەن ئوغلىنىڭ ئىسمىنى ئىسھاق قويدى[(196)]. [4] ئاندىن ئىبراھىم خۇدا ئۇنىڭغا بۇيرۇغىنىدەك ئۆز ئوغلى ئىسھاق تۇغۇلۇپ سەككىزىنچى كۈنى خەتنە قىلدى. [5] ئوغلى ئىسھاق تۇغۇلغان چاغدا، ئىبراھىم يۈز ياشتا ئىدى. [6] سارەھ: «خۇدا مېنى كۈلدۈرۈۋەتتى؛ ھەركىم بۇ ئىشنى ئاڭلىسا، مەن بىلەن تەڭ كۈلۈشىدۇ»، دېدى.

[7] ئۇ يەنە: ــ كىممۇ ئىبراھىمغا: «سارەھ بالا ئېمىتىدىغان بولىدۇ!» دەپ ئېيتالايتتى؟ چۈنكى ئۇ قېرىغاندا ئۇنىڭغا بىر ئوغۇل تۇغۇپ بەردىم! ــ دېدى.

ھەجەر بىلەن ئىسمائىلنىڭ قوغلىنىشى

[8] بالا چوڭ بولۇپ، ئەمچەكتىن ئايرىلدى. ئىسھاق ئەمچەكتىن ئايرىلغان كۈنى ئىبراھىم چوڭ زىياپەت ئۆتكۈزۈپ بەردى. [9] ئەمما سارەھ مىسىرلىق ھەجەرنىڭ ئىبراھىمغا تۇغۇپ بەرگەن ئوغلىنىڭ ئىسھاقنى مەسخىرە

[195] تەۋرات-ئىنجىلدا، خۇدا مەلۇم كىشىنى ياكى مەلۇك خەلقنى «يوقلاپ» ئۇنىڭغا ياكى ئۇلارغا يېقىنلاشسا، ياكى ئالاھىدە بەخت-بەرىكەت، شاپائەت كۆرسىتىدۇ، ياكى قاتتىق جازالايدۇ. مۇشۇ يەردە بەخت-بەرىكەت يەتكۈزۈش ئۈچۈن، ئەلۋەتتە.

بۇ ئىشتا قىزىق بىر يېرى شۇكى، ئىبراھىم باشقىلار ئۈچۈن «ئۇلار باللىق بولسۇن» (17:20-18) دەپ دۇئا قىلغاندىن كېيىن ئۆزىمۇ پەرزەنت كۆردى.

[196] «ئىسھاق» ــ «كۈلكە».

قىلغۇاتقىنىنى كۆرۈپ قالدى. [10] شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئىبراھىمغا: ــ بۇ دېدەك بىلەن ئوغلىنى ھەيدىۋەت! چۈنكى بۇ دېدەكنىڭ ئوغلى مېنىڭ ئوغلۇم ئىسھاق بىلەن تەڭ ۋارىس بولىسا بولمايدۇ!، ــ دېدى.

[11] سارائىنىڭ بۇ سۆزى ئىبراھىمغا تولىمۇ ئېغىر[(197)] كەلدى؛ چۈنكى ئىسمائىلمۇ ئۇنىڭ ئوغلى-دە! [12] لېكىن خۇدا ئىبراھىمغا: ــ بالاڭ ۋە دېدىكىڭ ۋەجىدىن بۇ سۆز ساڭا ئېغىر كەلمىسۇن، بەلكى سارائىنىڭ ساڭا دېگەنلىرىنىڭ ھەممىسىگە قۇلاق سالغىن؛ چۈنكى ئىسھاقتىن بولغىنى سېنىڭ نەسلىڭ ھېسابلىنىدۇ. [13] لېكىن دېدەكنىڭ ئوغلىدىنمۇ بىر خەلق-مىللەت پەيدا قىلىمەن، چۈنكى ئۇمۇ سېنىڭ نەسلىڭ، ــ دېدى.

[14] ئەتىسى تاڭ سەھەردە ئىبراھىم قوپۇپ، نان بىلەن بىر تۇلۇم سۇنى ئېلىپ ھەجەرگە بېرىپ، ئۈششىسىگە يۈدكۈزۈپ، بالىنى[(198)] ئۇنىڭغا تاپشۇرۇپ، ئىككىسىنى يولغا سېلىپ قويدى. ھەجەر كېتىپ، بەئەر-شېبانىڭ چۆلىدە كېزىپ يۈردى. [16-15] ئەمدى تۇلۇمدىكى سۇ تۈگەپ كەتكەندى؛ ھەجەر بالىنى بىر چاتقالنىڭ تۈۋىگە تاشلاپ قويۇپ، ئۆز-ئۆزىگە: «بالىنىڭ ئۆلۈپ كېتىشىگە قاراپ چىدىمايمەن» دەپ، بىر ئوق ئېتىمچە يىراقتا بېرىپ، ئۇدۇلىدا ئولتۇردى. ئۇ ئۇدۇلىدا ئولتۇرۇپ، پەرياد كۆتۈرۈپ يىغلىدى. [17] خۇدا ئوغۇلنىڭ يىغا ئاۋازىنى ئاڭلىدى؛ شۇنىڭ بىلەن خۇدانىڭ پەرىشتىسى ئاسماندىن ھەجەرنى چاقىرىپ ئۇنىڭغا: ــ ئەي ھەجەر، ساڭا نېمە بولدى؟ قورقمىغىن؛ چۈنكى خۇدا ئوغۇلنىڭ يىغا ئاۋازىنى ياتقان يېرىدىن ئاڭلىدى. [18] ئەمدى قوپۇپ، قولۇڭ بىلەن بالىنى يۆلەپ تۇرغۇز؛ چۈنكى مەن ئۇنى ئۇلۇغ بىر ئەل-مىللەت قىلىمەن، ــ دېدى.

[19] شۇئان خۇدا ھەجەرنىڭ كۆزلىرىنى ئاچتى، ئۇ بىر قۇدۇقنى كۆردى. ئۇ بېرىپ تۇلۇمغا سۇ تولدۇرۇپ، ئوغۇلغا ئىچكۈزدى.

[20] خۇدا ئۇ بالا بىلەن بىللە بولدى؛ ئۇ ئۆسۈپ چوڭ بولدى. ئۇ چۆلدە

197 ياكى «يامان».

198 «بالا» ــ شۇ ۋاقىتتا ئىسمائىل 15-16 ياشقا كىرگەنىدى.

ياشاپ، مەرگەن بولۇپ يېتىشتى. [21] ئۇ پاران چۆلىدە تۇردى؛ شۇ ۋاقىتلاردا ئانىسى ئۇنىڭغا مىسىر زېمىنىدىن بىر قىزنى خوتۇنلۇققا ئېلىپ بەردى.

ئىبراھىمنىڭ ئابىمەلەك پادىشاھ بىلەن كېلىشىم تۈزۈشى

[22] ئۇ ۋاقىتلاردا شۇنداق بولدىكى، ئابىمەلەك ۋە ئۇنىڭ لەشكەربېشى فىكول كېلىپ ئىبراھىمغا: ــ قىلغان ھەممە ئىشلىرىڭدا، خۇدا سېنىڭ بىلەن بىللىدۇر. [23] ئەمدى سەن دەل مۇشۇ يەردە ماڭا، ئوغلۇمغا ۋە نەۋرەمگە خىيانەت قىلماسلىققا خۇدانىڭ نامىدا قەسەم قىلىپ بەرگەيسەن؛ مەن ساڭا كۆرسەتكەن مېھرىبانلىقىمدەك، سەنمۇ ماڭا ۋە سەن ھازىر تۇرۇۋاتقان يۇرتقا مېھرىبانلىق قىلغايسەن، ــ دېدى.

[24] ئىبراھىم: قەسەم قىلىپ بېرەي، دېدى.

[25] ئاندىن ئىبراھىم ئابىمەلەكنىڭ چاكارلىرى تارتىۋالغان بىر قۇدۇق توغرىسىدا ئابىمەلەكنى ئەيىبلىدى. [26] ئابىمەلەك: ــ بۇ ئىشنى قىلغان كىشىنى بىلمەيمەن؛ سەن بۇ ئىشنى ماڭىمۇ ئېيتماپسەن؛ مەن بۇ ئىشنى پەقەت بۈگۈنلا ئاڭلىشىم، ــ دېدى.

[27] ئىبراھىم قوي-كالا ئېلىپ ئابىمەلەككە تەقدىم قىلدى؛ ئاندىن ئۇلار ئىككىلىسى ئەھدە قىلىشتى. [28] ئىبراھىم يەنە پادىدىن يەتتە چىشى قوزىنى بىر تەرەپكە ئايرىپ قويدى. [29] ئابىمەلەك ئىبراھىمدىن: ــ سەن بىر تەرەپكە ئايرىپ قويغان بۇ يەتتە چىشى قوزىنىڭ نېمە مەنىسى بار؟ ــ دەپ سورىۋىدى، [30] ئۇ: ــ مېنىڭ بۇ قۇدۇقنى كولىغىنىمنى ئېتىراپ قىلغىنىڭغا گۇۋاھلىق سۈپىتىدە بۇ يەتتە چىشى قوزىنى قولۇمدىن قوبۇل قىلغايسەن، ــ دەپ جاۋاب بەردى.

[31] بۇ ئىككىسى شۇ يەردە قەسەم قىلىشقانلىقى ئۈچۈن، ئۇ شۇ جاينى «بەئەر-شېبا» دەپ ئاتىدى[199]. [32] شۇ تەرىقىدە ئۇلار بەئەر-شېبادا ئەھدە

---

[199] «بەئەر-شېبا» ــ «قەسەم قۇدۇقى» دېگەن مەنىدە. ئىبرانىي تىلىدا «قەسەم» («شېبا» ياكى «شېبۇئا») ۋە «يەتتە» («شېبا») دېگەنلەرنىڭ ئاھاڭى ئوخشاش بولغاچقا، يەنە «يەتتىنىڭ قۇدۇقى» دېگەن مەنىسىمۇ بار.

قىلىشتى. ئاندىن ئابىمەلەك ۋە ئۇنىڭ لەشكەربېشى فىكول[200] قوزغىلىپ،
فىلىستىيلەرنىڭ زېمىنىغا يېنىپ كەتتى.
33 ئىبراھىم بەئەر-شېبادا بىر تۈپ يۇلغۇننى تىكىپ، ئۇ يەردە ئەبەدىي
تەڭرى بولغان پەرۋەردىگارنىڭ نامىغا نىدا قىلىپ ئىبادەت قىلدى[201].
34 ئىبراھىم فىلىستىيلەرنىڭ زېمىنىدا ئۇزۇن ۋاقىتقىچە[202] تۇرۇپ قالدى.

خۇدانىڭ ئىبراھىمنى سىنىشى ــ ئىسھاقنى قۇربانلىق قىلىش

22

1 بۇ ئىشلاردىن كېيىن شۇنداق بولدىكى، خۇدا ئىبراھىمنى
سىناپ ئۇنىڭغا: ــ ئەي ئىبراھىم! دېدى. ئۇ: مانا مەن! ــ دەپ
جاۋاب بەردى.
2 ئۇ: ــ سەن ئوغلۇڭنى، يەنى سەن سۆيىدىغان يالغۇز ئوغلۇڭ ئىسھاقنى
ئېلىپ، موريا يۇرتىغا بېرىپ[203]، شۇ يەردە، مەن ساڭا ئېيتىدىغان تاغلارنىڭ
بىرىنىڭ ئۈستىدە ئۇنى كۆيدۈرمە قۇربانلىق سۈپىتىدە سۇنغىن، ــ دېدى.
3 ئەتىسى ئىبراھىم سەھەر قوپۇپ، ئېشىكىنى توقۇپ، يىگىتلىرىدىن
ئىككىيلەن بىلەن ئىسھاقنى بىللە ئېلىپ، كۆيدۈرمە قۇربانلىق ئۈچۈن
ئوتۇن يېرىپ، خۇدا ئۇنىڭغا ئېيتقان يەرگە قاراپ ماڭدى. 4 ئۈچىنچى
كۈنى ئىبراھىم بېشىنى كۆتۈرۈپ قاراپ، يىراقتىن ئۇ يەرنى كۆردى.
5 ئىبراھىم يىگىتلىرىگە: ــ سىلەر ئېشەك بىلەن مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇرۇڭلار.
مەن بالام بىلەن ئۇ يەرگە بېرىپ، سەجدە قىلىپ، ئاندىن قېشىڭلارغا يېنىپ

200 «فىكول» گەرار پادىشاھىنىڭ سەردارىنىڭ ئومۇمىي ئۇنۋانى ئىدى (26:26).

201 يۇلغۇن تىكىش خوراپىي ئىش ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ ئەھمىيىتى قوشنا ئەل بىلەن ئەھدە تۈزگەنلىكى ئۈچۈن، «مۇشۇ يەردە ئۇزۇن ۋاقىت تۇرماقچىمەن» دېگەندەك مەنىنى بىلدۈرۈشتىن ئىبارەت ئىدى.

202 ئىبرانىي تىلىدا «نۇرغۇن كۈنلەر».

203 «موريا» ــ «2تار.» 3:1نى كۆرۈڭ. خۇدا ئىبراھىمغا كۆرسەتكەن شۇ تاغ بەلكىم كېيىن سۇلايمان مۇقەددەس ئىبادەتخانىنى سالغان جاي، شۇنداقلا ئەيسا مەسىھ كرېستلەنگەن تاغ (شىمال تەرىپى) بولۇشى مۇمكىن.

كېلىمىز، ــ دېدى.
6 شۇنىڭ بىلەن ئىبراھىم كۆيدۈرمە قۇربانلىققا كېرەكلىك ئوتۇننى ئېلىپ،
ئوغلى ئىسھاققا يۈدكۈزۈپ، ئۆزى قولىغا پىچاق بىلەن ئوتنى ئېلىپ، ئىككىسى
بىللە يۈرۈپ كەتتى. 7 ئىسھاق ئاتىسى ئىبراھىمغا: ــ ئەي ئاتا! دېۋىدى، ئۇ
ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ: ــ مانا مەن، ئوغلۇم، دېدى. ئۇ ئۇنىڭدىن: ــ مانا
ئوت بىلەن ئوتۇنغۇ بار، ئەمما كۆيدۈرمە قۇربانلىق بولىدىغان قوزا قېنى؟ ــ
دەپ سورىۋىدى، 8 ئىبراھىم جاۋاب بېرىپ: ــ ئەي ئوغلۇم، خۇدا ئۆزى ئۆزىگە
كۆيدۈرمە قۇربانلىق قوزىنى تەمىنلەيدۇ، ــ دېدى. ئاندىن ئىككىسى بىرگە
يولنى داۋاملاشتۇردى.
9 ئاخىرىدا ئۇلار خۇدا ئىبراھىمغا ئېيتقان جايغا يېتىپ كەلدى. ئىبراھىم
ئۇ يەردە قۇربانگاھ ياساپ، ئۈستىگە ئوتۇننى تىزىپ قويدى. ئاندىن ئۇ ئوغلى
ئىسھاقنى باغلاپ، ئۇنى قۇربانگاھدىكى ئوتۇننىڭ ئۈستىدە ياتقۇزدى. 10 ئاندىن
ئىبراھىم قولىنى ئۇزىتىپ، ئوغلىنى بوغۇزلىغىلى پىچاقنى ئالدى.
11 شۇئان پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى ئاسماندىن ئۇنى چاقىرىپ ئۇنىڭغا:
ــ ئىبراھىم، ئىبراھىم! ــ دەپ ۋارقىرىدى(204).
ئۇ: ــ مانا مەن، ــ دېدى.
12 ئۇ ئۇنىڭغا: ــ سەن بالىغا قولۇڭنى تەگكۈزمىگىن، ئۇنى ھېچنېمە
قىلمىغىن؛ چۈنكى مەن سېنىڭ خۇدادىن قورققانلىقىڭنى بىلدىم؛ چۈنكى
سېنىڭ ئوغلۇڭنى، يەنى يالغۇز ئوغلۇڭنى مەندىن ئايىمىدىڭ، ــ دېدى.
13 ئىبراھىم بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىۋىدى، مانا، ئارقىسىدا مۈڭگۈزلىرى
چاتقالغا چىرمىشىپ قالغان بىر قوچقارنى كۆردى. ئىبراھىم بېرىپ قوچقارنى
ئېلىپ، ئۇنى ئوغلىنىڭ ئورنىدا كۆيدۈرمە قۇربانلىق قىلىپ سۇندى. 14 شۇنىڭ
بىلەن ئىبراھىم شۇ جايغا «ياھۋەھ-يىرەھ» دەپ ئات قويدى(205). شۇڭا

---

204 «پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى» توغرۇلۇق 7:16 ۋە ئىزاھاتىنى كۆرۈڭ.
«ئىبراھىم، ئىبراھىم» ــ خۇدانىڭ ئادەمنىڭ ئىسمىنى ئىككى قېتىم چاقىرىشى ــ ئۇنىڭغا بولغان چوڭقۇر مېھىر-مۇھەببىتىنى ۋە ئۆزىگە تولىمۇ ئەزىز ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

205 «ياھۋەھ-يىرەھ» ــ «ياھۋەھ (پەرۋەردىگار) تەمىنلىگۈچىدۇر» دېگەن مەنىدە.

كىشىلەر: «پەرۋەردىگارنىڭ تىغىدا تەمىنلىنىدۇ»[206] دېگەن بۇ سۆز بۈگۈنگە
قەدەر ئېيتىلىپ كېلىنىۋاتىدۇ.
15 پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى ئاسماندىن ئىبراھىمنى ئىككىنچى قېتىم
چاقىرىپ ئۇنىڭغا: —
16 — سەن ئۆز ئوغلۇڭنى، يەنى يالغۇز ئوغلۇڭنى ئايىماي بۇ ئىشنى
قىلغىنىڭ ئۈچۈن مەن ئۆزۈم بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، دەيدۇ پەرۋەردىگار،
17 — مەن سېنى زور بەرىكەتلەپ، نەسلىڭنى ئاسماندىكى يۇلتۇزلاردەك
نۇرغۇن كۆپەيتىپ، دېڭىز ساھىلىدىكى قۇمدەك غولدىتىمەن؛ نەسلىڭ بولسا
دۈشمەنلىرىنىڭ دەرۋازىلىرىغا ئىگە بولىدۇ[207]. 18 سەن مېنىڭ ئاۋازىمغا قۇلاق
سالغىنىڭ ئۈچۈن يەر يۈزىدىكى بارلىق ئەل-يۇرتلار نەسلىڭنىڭ نامى بىلەن
ئۆزلىرى ئۈچۈن بەخت-بەرىكەت تىلەيدۇ[208]، — دېدى.
19 ئاندىن ئىبراھىم يىگىتلىرىنىڭ قېشىغا يېنىپ باردى. ئۇلار ھەممىسى
ئورنىدىن تۇرۇشۇپ بەئەر-شېباغا يول ئالدى. ئىبراھىم بەئەر-شېبادا تۇرۇپ
قالدى.

ناھورنىڭ ئەۋلادلىرى

20 بۇ ئىشلاردىن كېيىن ئىبراھىمغا: «مانا مىلكاھمۇ ئىنىڭ ناھورغا بىرقانچە
ئوغۇل تۇغۇپ بېرىپتۇ»، دېگەن خەۋەر يەتتى. 21 ئۇلار بولسا تۇنجى ئوغلى ئۇز،
ئۇنىڭ ئىنىسى بۇز ۋە ئارامنىڭ ئاتىسى بولغان كەمۇئەل، 22 ئاندىن كەسەد،
خازو، پىلداش، يىدلاف ۋە بېتۇئەل دېگەن ئوغۇللار ئىدى 23 (بېتۇئەلدىن رىۋكاھ
تۆرەلدى). بۇ سەككىزىنى مىلكاھ ئىبراھىمنىڭ ئىنىسى ناھورغا تۇغۇپ بەردى.
24 شۇنىڭدەك ئۇنىڭ كېنىزىكى رەئۇماھمۇ تېباھ، گاھام، تاخاش ۋە مائاكاھ
دېگەنلەرنى تۇغۇپ بەردى.

206 «پەرۋەردىگارنىڭ تىغىدا تەمىنلىنىدۇ» دېگەن سۆز ئېتىقادچىلار ئارىسىدا بىر تەمسىل بولۇپ قالغانىدى. «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنى كۆرۈڭ.

207 «دەرۋازىلارغا ئىگە بولۇش» پۈتكۈل شەھەرنى قولغا ئالغانغا باراۋەر.

208 ياكى «يەر يۈزىدىكى بارلىق ئەل-يۇرتلار نەسلىڭنىڭ ۋاستىسى بىلەن بەخت-بەرىكەت تاپىدۇ».

ئىبراھىمنىڭ ساراھنى دەپنە قىلىشى

23

[1] ساراھ بىر يۈز يىگىرمە يەتتە ياشقىچە ئۆمۈر كۆردى. بۇ ساراھنىڭ ئۆمرىنىڭ يىللىرى ئىدى. [2] ساراھ قانائان زېمىنىدىكى كىرىئات-ئاربا، يەنى ھېبروندا ۋاپات بولدى. ئىبراھىم بېرىپ ساراھ ئۈچۈن ماتەم تۇتۇپ يىغا-زار قىلدى. [3] ئىبراھىم ئۆز مەرھۇمەسىنىڭ يېنىدىن قوپۇپ، ھىتتىيلارغا سۆز قىلىپ:

[4] — مەن بولسام ئاراڭلاردا مۇساپىر مېھمان، خالاس؛ سىلەر ئەمدى ئاراڭلاردىن ماڭا بىر يەرلىك بېرىڭلار[209]؛ شۇنىڭ بىلەن مەن بۇ مەرھۇمەمنى ئالدىمدا كۆرۈنۈپ تۇرمىسۇن ئۈچۈن ئېلىپ بېرىپ دەپنە قىلاي، — دېدى.

[6-5] ھىتتىيلار ئىبراھىمغا جاۋاب بېرىپ: —

ئى خوجام، بىزگە قۇلاق سالغايلا! سىلى ئارىمىزدا خۇدانىڭ بىر شاھزادىسى ھېسابلىنىدىلا! ئارىمىزدىكى ئەڭ ئېسىل يەرلىكنى تاللاپ، شۇ يەردە مەرھۇمەلىرىنى دەپنە قىلغايلا! مەرھۇمەلىرىنى دەپنە قىلىشقا ھېچقايسىمىز ئۆز يەرلىكىنى سىلىدىن ئايىمايدۇ، — دېدى.

[7] ئىبراھىم ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۇ زېمىندىكى خەلققە، يەنى ھىتتىيلارغا تەزىم قىلىپ، [8] ئۇلارغا: — ئەگەر مەرھۇمەمنىڭ كۆز ئالدىمدا تۇرۇۋەرمەسلىكى ئۈچۈن، ئۇنى ئېلىپ بېرىپ، دەپنە قىلىشىمنى راۋا كۆرسەڭلار، ئۇنداقتا سۆزۈمنى ئاڭلاپ مېنىڭ ئۈچۈن زوھارنىڭ ئوغلى ئەفرونغا سۆز قىلىپ، [9] ئۇنىڭ ئېتىزىنىڭ ئايىغىدا ئۆزىنىڭكى بولغان ماكپېلاھنىڭ غارىنى ماڭا بېرىشىنى ئىلتىماس قىلىڭلار. ئۇ ماڭا بۇنى سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا گۆرىستان بولۇشقا تولۇق نەرخىدە بەرسۇن، — دېدى.

[10] شۇ چاغدا ئەفرون ھىتتىيلار ئارىسىدا ئولتۇراتتى. شۇنىڭ بىلەن ھىتتىيلىق ئەفرون ھىتتىيلارنىڭ ئالدىدا، يەنى شەھىرىنىڭ دەرۋازىسىدىن كىرگۈچىلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ ئالدىدا ئىبراھىمغا جاۋاب بېرىپ: — [11] يوقسۇ، ئەي خوجام، ماڭا قۇلاق سالغايلا. بۇ ئېتىزلىقنى، شۇنداقلا ئۇنىڭدىكى غارنى

[209] ئىبراھىم «بېرىڭلار» دەيدۇ. لېكىن بۇ «سېتىپ بېرىڭلار» دېگەننى بىلدۈرىدىغان سىلىق-سىپايە مەنىدىكى گەپتۇر (9-ئايەتنى كۆرۈڭ).

سىلىگە بېرەي؛ ئۇنى ئۆز خەلقىم بولغان ئادەملەرنىڭ ئالدىدا سىلىگە بەردىم؛
ئۆز مېيىتلىرىنى دەپنە قىلغايلا، ــ دېدى.
12 ئاندىن ئىبراھىم يەنە زېمىن خەلقى ئالدىدا تەزىم قىلىپ، 13 شۇ
زېمىندىكى خەلقنىڭ قۇلاقلىرى ئالدىدا ئەفرونغا: ــ ئىلتىماسىمغا قۇلاق
سالغايلا؛ مەن بۇ ئېتىزلىقنىڭ نەرخى بويىچە پۇل بېرەي، ئۇنى مەندىن قوبۇل
قىلغايلا، ئاندىن مەن مېيىتىمنى شۇ يەردە دەپنە قىلاي، ــ دېدى.
14 ئەفرون ئىبراھىمغا جاۋاب بېرىپ ئۇنىڭغا:
15 ــ ئەي خوجام، ماڭا قۇلاق سالغايلا: تۆت يۈز شەكەل كۈمۈشكە يارايدىغان بىر
ئېتىزلىق، سىلى بىلەن مېنىڭ ئارامدا نېمە ئىدى؟[210] سىلى مېيىتلىرىنى دەپنە
قىلغايلا ــ دېدى.
16 ئىبراھىم ئەفروننىڭ سۆزىگە قوشۇلدى؛ ئاندىن ئەفرون ھىتتىيلار
ئالدىدا ئېيتقان باھانى، يەنى شۇ چاغدىكى سودا ئۆلچىمى بويىچە تۆت
يۈز شەكەل كۈمۈشنى تارازىدا تارتىپ بەردى. 17 شۇنداق قىلىپ مامرەنىڭ
ئۇدۇلىدىكى ماكپېلاھقا جايلاشقان ئەفروننىڭ ئېتىزلىقى، يەنى ئېتىزلىقنىڭ
ئۆزى، ئۇنىڭدىكى غار، شۇنداقلا ئېتىزلىقنىڭ ئىچى ۋە ئەتراپىدىكى بارلىق
دەرەخلەرنىڭ ھەممىسى 18 ھىتتىيلارنىڭ كۆز ئالدىدا ئىبراھىمغا تاپشۇرۇلۇپ،
يەنى ئەفروننىڭ شەھىرىنىڭ دەرۋازىسىدىن بارلىق كىرگۈچىلەرنىڭ ئالدىدا
ئۇنىڭ مۈلكى قىلىپ بېكىتىلدى. 19 شۇنىڭدىن كېيىن ئىبراھىم ئايالى
سارانى قانائان زېمىنىدىكى مامرە (يەنى، ھېبرون)نىڭ ئۇدۇلىدىكى
ماكپېلاھنىڭ ئېتىزلىقنىڭ غارىدا دەپنە قىلدى. 20 شۇ تەرىقىدە ئۇ ئېتىزلىق
ۋە ئۇنىڭدىكى غار ھىتتىيلار تەرىپىدىن ئىبراھىمغا گۆرىستان بولۇشقا تايىن
قىلىندى.

ئىبراھىمنىڭ خىزمەتكارىنىڭ ئىسھاق ئۈچۈن قىز ئىزدىشى

24

1 ئىبراھىم قېرىپ، يېشى بىر يەرگە بېرىپ قالغانىدى؛
پەرۋەردىگار ئىبراھىمغا ھەر تەرەپتە بەخت-بەرىكەت ئاتا

210 ئەمەلىيەتتە بۇ باھا ئىنتايىن يۇقىرى باھا ئىدى. ئىبراھىم ئۇنىڭ مەقسىتىنى ئوبدان چۈشىنەتتى.

قىلغانىدى. 2 ئىبراھىم ئۆيىدىكى ئەڭ مۆتىۋەر[211] خىزمەتكارى، ئۆزىنىڭ
پۈتۈن مال-مۈلكىنى باشقۇرىدىغان غوجىدارىغا: — قولۇڭنى يوتامنىڭ ئاستىغا
قويغىن؛ 3 مەن سېنى ئاسمانلارنىڭ خۇداسى شۇنداقلا يەرنىڭ خۇداسى
بولغان پەرۋەردىگارنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلدۇرىمەنكى، سەن مەن ھازىر
تۇرۇۋاتقان بۇ قانائانىيلارنىڭ ئارىسىدىن ئوغلۇمغا قىز ئېلىپ بەرمەي، 4 بەلكى
ئۆز يۇرتۇمغا، شۇنداقلا ئۆز ئۇرۇق-تۇغقانلىرىمنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئوغلۇم
ئىسھاققا خوتۇن ئېلىپ بەرگەيسەن، — دېدى.
5 خىزمەتكارى ئۇنىڭغا: — مۇبادا ئۇ قىز مەن بىلەن بۇ يۇرتقا كەلگىلى
ئۇنىمىسا، ئۇنداقتا ئۆزلىرى چىققان شۇ يۇرتقا ئوغۇللىرىنى ياندۇرۇپ
ئاپىرامدىمەن؟ — دېدى.
6 ئىبراھىم ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ: — ھېزى بول، ئوغلۇمنى ھەرگىز شۇ
يەرگە ياندۇرۇپ بارمىغىن! 7 مېنى ئاتامنىڭ ئۆيى بىلەن تۇغۇلغان يۇرتۇمدىن
يېتەكلەپ ئېلىپ كەلگۈچى، يەنى ماڭا سۆز قىلىپ: — «سېنىڭ نەسلىڭگە
بۇ يۇرتنى بېرىمەن»، دەپ ماڭا قەسەم قىلغان، ئاسماننىڭ خۇداسى بولغان
پەرۋەردىگار ئۆز پەرىشتىسىنى ئالدىڭغا ئەۋەتىدۇ؛ شۇنىڭ بىلەن سەن ئۇ يەردىن
ئوغلۇمغا قىز ئېلىپ كېلەلەيسەن. 8 شۇنداقتىمۇ، ئەگەر قىز سەن بىلەن
بۇ يەرگە كەلگىلى ئۇنىمىسا، مەن ساڭا قىلدۇرىدىغان قەسەمدىن خالاس
بولىسەن؛ ئەمما ئوغلۇمنى ئۇ يەرگە ھەرگىز ياندۇرۇپ بارمىغىن، — دېدى.
9 شۇنىڭ بىلەن خىزمەتكار قولىنى خوجىسى ئىبراھىمنىڭ يوتىسىنىڭ
ئاستىغا قويۇپ تۇرۇپ، بۇ توغرىدا ئۇنىڭغا قەسەم قىلدى.
10 ئاندىن خىزمەتكار بۇ توغرىدا خوجىسىنىڭ تۆگىلىرىدىن ئوننى،
شۇنداقلا خوجىسىنىڭ ھەرخىل ئېسىل نەرسىلىرىنى ئېلىپ يولغا چىقتى؛ ئۇ
ئارام-ناھارائىم رايونىغا سەپەر قىلىپ[212]، ناھورنىڭ شەھىرىگە يېتىپ كەلدى.
11 ئۇ شەھەرنىڭ سىرتىدىكى بىر قۇدۇقنىڭ يېنىدا تۆگىلىرىنى چۆكۈندۈردى:
بۇ كەچقۇرۇن، قىز-ئاياللارنىڭ سۇ تارتقىلى چىقىدىغان چېغى ئىدى. 12 ئۇ
دۇئا قىلىپ: — ئەي خوجام ئىبراھىمنىڭ خۇداسى بولغان پەرۋەردىگار،

211 ياكى «ھەممىدىن ياشانغان».

212 «ئارام-ناھارائىم» ياكى «مېسوپوتامىيا»، يەنى «ئىككى دەريانىڭ ئوتتۇرىسىدىكى رايون».

ئۆتۈنمەنكى، بۇگۈن مېنىڭ ئىشىمنى ئوڭغا تارتقايسەن[213]، خوجام ئىبراھىمغا
شاپائەت[214] كۆرسەتكەيسەن. 13 مانا مەن بۇ يەردە قۇدۇقنىڭ بېشىدا
تۇرۇۋاتىمەن ۋە شەھەر خەلقىنىڭ قىزلىرى بۇ يەرگە سۇ تارتقىلى كېلىۋاتىدۇ.
14 ئەمدى شۇنداق بولسۇنكى، مەن قايسى قىزغا: «كومزىكىڭنى چۈشۈرسەڭ،
مەن سۇ ئىچىۋالسام بوپتىكەن!» دېسەم، ئۇ جاۋاب بېرىپ: «مانا ئىچكىن،
مەن تۆگىلىرىڭنىمۇ سۇغىرىپ قوياي»، دېسە، ئۇ قىز سەن قۇلۇڭ ئىسھاققا
بېكىتكىنىڭنىڭ ئۆزى بولسۇن. بۇنىڭدىن سېنىڭ خوجام ئىبراھىمغا شاپائەت
قىلغىنىڭنى بىلەلەيمەن، ــ دېدى.
15 ئۇ تېخى سۆزىنى تۈگەتمەيلا، مانا رىۋكاھ كومزەكنى مۈرىسىدە كۆتۈرۈپ
چىقىپ كەلدى؛ ئۇ بولسا ئىبراھىمنىڭ ئىنىسى ناھورنىڭ ئايالى مىلكاھتىن
تۇغۇلغان ئوغلى بېتۇئەلنىڭ قىزى ئىدى؛ 16 قىز ئىنتايىن چىرايلىق بولۇپ،
ھېچ ئەر كىشى تەگمىگەن پاك قىز ئىدى. ئۇ قۇدۇقنىڭ بويىغا چۈشۈپ،
كومزەكنى تولدۇرۇپ ئاندىن چىقتى. 17 خىزمەتكار ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ
بېرىپ: ــ ئۆتۈنۈپ قالاي، كومزىكىڭدىن ئازغىنا سۇ ئوتلىۋالاي، دېدى.
18 ئۇ جاۋاب بېرىپ: ــ ئىچكەيلا، ئەي خوجام! دەپلا، كومزەكنى دەرھال
قولىغا ئېلىپ، ئۇنىڭ سۇ ئىچىشى ئۈچۈن سۇندى.
19 ئۇ سۇيىدىن ئۇنىڭغا قانغۇچە ئىچكۈزگەندىن كېيىن: ــ تۆگىلىرىڭگىمۇ
قانغۇچە سۇ ئىچكۈزۈپ قوياي، ــ دېدى.
20 شۇنىڭ بىلەن ئۇ دەرھال كومزەكتىكى سۇنى ئولاققا تۆكۈۋېتىپ، يەنە قۇدۇققا
سۇ تارتقىلى يۈگۈرۈپ باردى؛ ئۇ ئۇنىڭ ھەممە تۆگىلىرىگە سۇ تارتىپ بەردى.
21 ئۇ كىشى ئۇنىڭغا كۆزىنى تىككىنىچە جىمجىت تۇرۇپ، پەرۋەردىگارنىڭ
يولىنى ئوڭ قىلغان، قىلمىغانلىقىنى بىلىش ئۈچۈن كۈتۈۋاتاتتى. 22 تۆگىلەر
سۇ ئىچىپ قانغاندا، شۇنداق بولدىكى، ھېلىقى كىشى يېرىم شەكەللىك بىر

---

213 ئىبرانىي تىلدا «ئىشنى مېنىڭ ئالدىمدا يۈز بەرگۈزگەيسەن!».

214 مۇشۇ يەردە «شاپائەت» ئىبرانىي تىلدا «خەسەد» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. بۇ سۆزنىڭ مەنىسى بەك چوڭقۇر بولۇپ، كۆپ يەرلەردە «ئۆزگەرمەس مۇھەببەت» ياكى «ئۆزگەرمەس مېھرىبانلىق» دەپ تەرجىمە قىلىنىدۇ. كۆپ يەرلەردە بىر خىل ئەھدە بىلەن باغلىق بولىدۇ؛ شۇڭا سۆزنىڭ ئۇزۇنراق بىرخىل تەرجىمىسى: «مېھىر-مۇھەببەت ئەھدىسىدە ھامان تۇرىدۇ» دېگەندەك بولىدۇ.

ئالتۇن بۇرۇن ھالقىسى بىلەن ئىككى قولىغا ئون شەكەللىك ئالتۇن بىلەزۈكنى
چىقىرىپ قىزغا بېرىپ ئۇنىڭغا: 23 ــ سەن كىمنىڭ قىزى بولىسەن؟ ماڭا
دەپ بەرسەڭ! ئاتاڭنىڭ ئۆيىدە بىزگە قونغۇدەك جاي بارمۇ؟ ــ دەپ سورىدى.
24 قىز ئۇنىڭغا: ــ مەن مىلكاھنىڭ ناھورغا تۇغۇپ بەرگەن ئوغلى بېتۇئەلنىڭ
قىزى بولىمەن، ــ دېدى، 25 يەنە ئۇنىڭغا: ــ بىزنىڭكىدە سامان بىلەن بوغۇز
كەڭرى، سىلەرگە قونغىلى جايمۇ بار، ــ دېدى.
26 شۇئان بۇ ئادەم ئېگىلىپ پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا سەجدە قىلىپ: 27 ــ
ئۆز شاپائىتى بىلەن خوجامدىن ۋاپادارلىقىنى ئايىمىغان، خوجام ئىبراھىمنىڭ
خۇداسى بولغان پەرۋەردىگارغا ھەمدۇسانا ئوقۇلغاي! پەرۋەردىگار بۇ سەپىرىمدە
مېنى خوجامنىڭ قېرىنداشلىرى تۇرغان ئۆيگە باشلاپ كەلدى! ــ دېدى.
28 قىز يۈگۈرۈپ بېرىپ، بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئانىسىنىڭ ئۆيدىكىلەرگە
ئېيتىپ بەردى. 29 ئەمدى رىۋكاھنىڭ لابان دېگەن بىر ئاكىسى بار ئىدى.
لابان قۇدۇقنىڭ بېشىغا، ئۇ ئادەمنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ چىقتى. 30 چۈنكى ئۇ
سىڭلىسىنىڭ بۇرۇن ھالقىسىنى ۋە قوللىرىدىكى بىلەزۈكلەرنى كۆرۈپ، ھەمدە
سىڭلىسىنىڭ: ئۇ ئادەم ماڭا مۇنداق-مۇنداق دېدى، دېگىنىنى ئاڭلاپ، ئۇ
ئادەمنىڭ قېشىغا باردى. مانا، ئۇ كىشى قۇدۇقنىڭ يېنىدا تۆگىلەرنىڭ قېشىدا
تۇراتتى. 31 لابان ئۇنىڭغا: ــ ئەي پەرۋەردىگارنىڭ بەخت-بەرىكىتى ئاتا
قىلىنغۇچى، كىرگەيلا! نېمە ئۈچۈن تاشقىرىدا تۇردىلا؟ مەن ئۆينى تەييارلاپ
قويدۇم، تۆگىلەرگىمۇ جاي راسلىدىم، ــ دېدى.
32 ئۇ ئادەم ئۆيگە كىردى؛ لابان[215] تۆگىلەردىن يۈكنى چۈشۈرۈپ، تۆگىلەرگە
سامان بىلەن بوغۇز بېرىپ، ئۇ كىشىنىڭ ھەم ئۇنىڭ ھەمراھلىرىنىڭ پۇتلىرىنى
يۇغىلى سۇ ئېلىپ كەلدى؛ 33 ئاندىن ئۇ كىشىنىڭ ئالدىغا تائام قويۇلدى؛ لېكىن
ئۇ: ــ مەن گېپىمنى دېمەي تۇرۇپ تائام يېمەيمەن، ــ دېدى. لابان جاۋاب بېرىپ:
ــ ئېيتقايلا، دېدى.
34 ئۇ: ــ مەن بولسام ئىبراھىمنىڭ خىزمەتكارىمەن؛ 35 پەرۋەردىگار
خوجامغا كۆپ بەخت-بەرىكەت ئاتا قىلغاچقا، ئۇ ئۇلۇغ بىر كىشى بولدى. ئۇ
ئۇنىڭغا قوي بىلەن كالا، كۈمۈش بىلەن ئالتۇن، قۇل بىلەن دېدەكلەرنى، تۆگە

215 ئىبرانىي تىلىدا «ئۇ».

بىلەن ئىشەكلەرنى بەردى. [36] خوجامنىڭ ئايالى ساراھ قېرىغاندا خوجامغا بىر ئوغۇل تۇغۇپ بەرگەنىدى. خوجام ئوغلىغا ئۆزىنىڭ بارلىقىنى ئاتىدى. [37] خوجام مېنى قەسەم قىلدۇرۇپ: «سەن مەن تۇرۇۋاتقان زېمىندىكى قانائانىيلارنىڭ قىزلىرىدىن ئوغلۇمغا خوتۇن ئېلىپ بەرمە، [38] بەلكى جەزمەن ئاتامنىڭ ئۆيىگە، ئۆز تۇغقانلىرىمنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئوغلۇمغا خوتۇن ئېلىپ بەرگەيسەن»، ــ دېدى. [39] ئۇ ۋاقىتتا مەن خوجامغا: «ئۇ قىز مەن بىلەن كەلگىلى ئۇنىمىسىچۇ؟» ــ دېسەم، [40] ئۇ ماڭا جاۋاب بېرىپ: «تۇتقان يوللىرىم ئۇنىڭغا ئوچۇق بولغان پەرۋەردىگارىم ئۆز پەرىشتىسىنى سېنىڭ بىلەن ئەۋەتىپ، يولۇڭنى ئوڭ قىلىدۇ. بۇ تەرىقىدە سەن مېنىڭ ئائىلىدىكىلىرىم ئارىسىدىن، ئاتامنىڭ جەمەتى ئىچىدىن ئوغلۇمغا خوتۇن ئېلىپ بېرىسەن. [41] شۇنداق قىلىپ ئائىلەمدىكىلەرنىڭ قېشىغا يېتىپ بارغىنىڭدا، سەن مەن قىلدۇرغان قەسەمدىن خالاس بولىسەن؛ ئۇلار ساڭا قىزنى بەرمىسىمۇ ئوخشاشلا قەسەمدىن خالاس بولىسەن»، ــ دېگەنىدى.

[42] شۇڭا مەن بۈگۈن بۇ قۇدۇقنىڭ قېشىغا كېلىپ: ــ ئەي، خوجام ئىبراھىمنىڭ خۇداسى بولغان پەرۋەردىگار، ئەگەر سەن بۇ سەپىرىمنى ئوڭ قىلساڭ: ــ [43] مانا مەن سۇ قۇدۇقنىڭ يېنىدا تۇرۇۋاتىمەن؛ ۋە شۇنداق بولسۇنكى، سۇ تارتقىلى كەلگەن قىزغا: «كوزاڭدىن ماڭا بىر ئوتلام سۇ بەرگەن بولساڭ»، دېسەم، [44] ئۇ ماڭا: «سەن ئىچكىن، تۆگىلىرىڭگىمۇ سۇ تارتىپ بېرەي»، دەپ جاۋاب بەرسە، ئۇنداقتا بۇ قىز دەل پەرۋەردىگار ئۆزى خوجامنىڭ ئوغلى ئۈچۈن بېكىتكەن قىز بولسۇن، دەپ دۇئا قىلغانىدىم. [45] كۆڭلۈمدە تېخى سۆزۈم تۈگىمەيلا، مانا، رىۋكاھ كومزەكنى مۈرىسىدە كۆتۈرۈپ چىقىپ، قۇدۇقنىڭ بويىغا چۈشۈپ سۇ تارتتى؛ مەن ئۇنىڭغا: ــ ئىلتىپات قىلىپ، ماڭا سۇ ئىچكىلى قويساڭ، دېۋىدىم، [46] ئۇ دەرھال كومزىكىنى مۈرىسىدىن چۈشۈرۈپ: «ئىچكەيلا، تۆگىلىرىنىمۇ سۇغىرىپ قوياي»، دېدى. شۇنىڭ بىلەن مەن ئىچتىم؛ ئۇ تۆگىلىرىمنىمۇ سۇغىرىپ قويدى. [47] ئاندىن مەن ئۇنىڭدىن: ــ كىمنىڭ قىزى بولىسەن، دەپ سورىسام، ئۇ جاۋاب بېرىپ:

ــ مەن ناھورنىڭ مىلكاھدىن تۇغۇلغان ئوغلى بېتۇئەلنىڭ قىزى بولىمەن، ــ دېدى. شۇ چاغدا مەن ئۇنىڭ بۇرنىغا ھالقا، قوللىرىغا بىلەزۈكلەرنى سېلىپ

قويدۇم؛ 48 ئاندىن ئېڭىشىپ پەرۋەردىگارغا سەجدە قىلدىم؛ خوجامنىڭ
قېرىندىشىنىڭ قىزىنى ئۇنىڭ ئوغلى ئۈچۈن ئېلىپ كېتىشكە مېنىڭ يولۇمنى
ئوڭ قىلغىنى ئۈچۈن، خوجامنىڭ خۇداسى بولغان پەرۋەردىگارغا ھەمدۇسانا
ئېيتتىم. 49 ئەمدى سىلەر خوجامغا ئىخلاس قىلىپ شاپائەت كۆرستەيلى
دېسەڭلار، بۇنى ماڭا دەڭلار. ئەگەر خالىمىساڭلار، ئۇنىمۇ ماڭا ئېيتىڭلار،
مەن ئوڭ تەرەپكە ياكى سول تەرەپكە بارىمەن، ــ دېدى[216].
50 ئەمدى لابان بىلەن بېتۇئەل جاۋاب بېرىپ: ــ بۇ ئىش پەرۋەردىگاردىن
بولغاچ، سىلىگە يا ئۇنداق يا بۇنداق دېيەلمەيمىز[217]. 51 مانا، رىۋكاھ ئالدىلىرىدا
تۇرىدۇ؛ ئۇنى ئېلىپ كەتكەيلا. ئۇ پەرۋەردىگارنىڭ دېگىنىدەك ئۆز خوجىلىرىنىڭ
ئوغلىغا خوتۇن بولسۇن، ــ دېدى.
52 ئىبراھىمنىڭ خىزمەتكارى ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، يەرگە ئېڭىشىپ،
پەرۋەردىگارغا سەجدە قىلدى. 53 ئاندىن، خىزمەتكار كۈمۈش بۇيۇملارنى، ئالتۇن
بۇيۇملارنى ۋە كىيىم-كېچەكلەرنى چىقىرىپ، بۇلارنى رىۋكاھقا بەردى؛ ئۇ يەنە
قىزنىڭ ئاكىسى ۋە ئانىسىغىمۇ قىممەتلىك ھەدىيەلەرنى سۇندى.
54 ئاندىن ئۇ ۋە ھەمراھلىرى بىلەن بىللە يەپ-ئىچىپ، شۇ يەردە قونۇپ
قالدى. ئەتىسى سەھەردە قوپۇپ، ئۇ ئۇلارغا: مېنى خوجامنىڭ قېشىغا يولغا
سېلىپ قويۇڭلار، دېۋىدى، 55 قىزنىڭ ئاكىسى بىلەن ئانىسى ئۇنىڭغا: ــ قىز
بىرقانچە كۈن ياكى ئون كۈن يېنىمىزدا تۇرسۇن؛ ئاندىن بارسۇن، ــ دېدى.
56 ئەمما ئۇ ئۇلارغا: ــ پەرۋەردىگار مېنىڭ سەپىرىمنى ئوڭ قىلغانىكەن،
مېنى توسماڭلار؛ خوجامنىڭ قېشىغا بېرىشىم ئۈچۈن مېنى يولغا سېلىپ
قويۇڭلار، ــ دېدى.
57 ئۇلار ئۇنىڭغا: ــ قىزنى چاقىرىپ، ئۇنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلاپ باقايلى، دەپ
رىۋكاھنى چاقىرىپ ئۇنىڭدىن: ــ بۇ ئادەم بىلەن بارامسەن؟ دەپ سورىۋىدى،[58]
ئۇ: ــ باراي، دەپ جاۋاب بەردى.

[216] روشەنكى، خىزمەتكار ئىشىنىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئىبراھىمنىڭ ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ قېشىغا يېتىپ بارغىنىدا، ئۇلار قىزنى بەرمىسىمۇ ئوخشاشلا قەسەمدىن خالاس بولىدىغانلىقى ئېنىق تۇرسىمۇ، ئۇ قىزنى ئىزدەشتىن يانمايتتى.

[217] ئىبرانىي تىلىدا: «بۇ ئىش پەرۋەردىگاردىن بولغاچ، سىلىگە يا يامان يا ياخشى دېيەلمەيمىز».

59 شۇنىڭ بىلەن ئۇلار سىڭلىسى رىۋكاھنى، ئۇنىڭ ئىنىكئانىسى، ئىبراھىمنىڭ خىزمەتكارى ۋە ئادەملىرى بىلەن قوشۇپ يولغا سېلىپ قويدى.
60 ئۇ ۋاقىتتا ئۇلار رىۋكاھقا بەخت تىلەپ:
— ئەي سىڭلىمىز، مىڭلىغان ئون مىڭلىغان ئادەملەرنىڭ ئانىسى بولغايسەن!
نەسلىڭ دۈشمەنلىرىنىڭ دەرۋازىلىرىغا ئىگە بولغاي! — دېدى.
61 شۇنىڭ بىلەن رىۋكاھ بىلەن ئۇنىڭ دېدەكلىرى ئورنىدىن تۇرۇپ، تۆگىلەرگە مىنىپ، ئۇ كىشىگە ئەگىشىپ ماڭدى. شۇنداق قىلىپ خىزمەتكار رىۋكاھنى ئېلىپ يولغا چىقتى.
62 ئىسھاق بەئەر-لاھاي-روئي دېگەن جايدىن بايىلا قايتىپ كەلگەنىدى؛ چۈنكى ئۇ جەنۇبتىكى نەگەۋدە تۇراتتى؛ 63 ئىسھاق كەچقۇرۇن ئىستىقامەتكە دالاغا چىققانىدى؛ ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىسا، مانا تۆگىلەر كېلىۋاتاتتى. 64-65 رىۋكاھ بېشىنى كۆتۈرۈپ، ئىسھاقنى كۆردى؛ ئۇ دەرھال تۆگىدىن چۈشۈپ، خىزمەتكاردىن: — سەھرادا بىزنىڭ ئالدىمىزغا چىقىۋاتقان بۇ كىشى كىم بولىدۇ؟ — دەپ سورىدى.
خىزمەتكار: — بۇ خوجامدۇر! دېدى. رىۋكاھ دەرھال چۈمبىلىنى تارتىپ يۈزىنى يېپىۋالدى.
66 خىزمەتكار ئەمدى قىلغان ھەممە ئىشلىرىنى ئىسھاققا ئېيتىپ بەردى.
67 ئىسھاق قىزنى ئانىسى سارائنىڭ چېدىرىغا باشلاپ كىردى[218]؛ ئۇ رىۋكاھنى ئۆز ئەمرىگە ئالدى؛ ئۇ ئۇنىڭ خوتۇنى بولدى. ئۇ ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالدى؛ بۇ تەرىقىدە ئىسھاق ئانىسىنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن تەسەللى تاپتى.

ئىبراھىمنىڭ باشقا ئەۋلادلىرى

25

1 ئىبراھىم كەتۇراھ ئىسىملىك يەنە بىر ئايالنى ئالغانىدى. 2 ئۇ ئىبراھىمغا زىمران، يوقشان، مېدان، مىدىيان، ئىشباك ۋە شۇئاھنى تۇغۇپ بەردى. 3 يوقشاندىن شېبا بىلەن دېدان تۆرەلدى؛ دېداننىڭ ئەۋلادلىرى

218 ساراھ بۇ ئىشتىن بۇرۇن ۋاپات بولغانىدى (23-بابنى كۆرۈڭ).

ئاشۇرىيلار[219]، لېتۇشىيلار ۋە لېئۇممىيلار ئىدى. [4] مىديانىنىڭ ئوغۇللىرى ئەفاھ، ئېفەر، هانوخ، ئابىدا ۋە ئەلدائاھ ئىدى. بۇلار ھەممىسى كەتۇراھنىڭ ئەۋلادلىرى ئىدى.

[5] ئىبراھىم بارلىقىنى ئىسهاقىقا ئاتىۋەتكەنىدى؛ [6] ئىبراھىم تېخى ھايات ۋاقتىدا كىچىك خوتۇنلىرىدىن بولغان ئوغۇللىرىغا ھەدىيەلەرنى بېرىپ، ئاندىن بۇلارنى ئوغلى ئىسهاقتىن يىراق تۇرسۇن دەپ، كۈن چىقىش تەرەپكە، شەرقىي زېمىنغا ئەۋەتىۋەتكەنىدى[220].

ئىبراھىمنىڭ ئۆلۈمى ۋە دەپنە قىلىنىشى

[8-7] ئىبراھىمنىڭ ئۆمرىنىڭ كۈنلىرى بىر يۈز يەتمىش يىل بولدى؛ ئۇ تولىمۇ قېرىپ، كۈنلىرى توشۇپ، نەپەستىن توختاپ ۋاپات بولدى؛ ئۇ ئۆز قوۋمىنىڭ قېشىغا بېرىپ قوشۇلدى[221]. [9] ئۇنىڭ ئوغۇللىرى ئىسهاق ۋە ئىسمائىل ئۇنى مامرەنىڭ ئۇدۇلىغا جايلاشقان، ھىتتىي زوھارنىڭ ئوغلى ئەفروننىڭ ئېتىزلىقىدىكى ماكپېلاھنىڭ غارىدا دەپنە قىلدى. [10] بۇ ئېتىزلىقنى ئىبراھىم ھىتتىيلاردىن سېتىۋالغانىدى؛ مانا بۇ يەرلىككە ئىبراھىم دەپنە قىلىندى، ئايالى ساراھمۇ مۇشۇ يەرگە دەپنە قىلىنغانىدى.

[11] ئىبراھىم ۋاپات بولغاندىن كېيىن شۇنداق بولدىكى، پەرۋەردىگار ئۇنىڭ ئوغلى ئىسهاقنى بەرىكەتلىدى. ئىسهاق بەئەر-لاھاي-روئىنىڭ يېنىدا تۇراتتى.

---

[219] مەزكۇر ئايەتتىكى «ئاشۇرىيلار» بولسا كېيىنكى «ئاشۇرلار» ياكى «ئاسۇرىيلەر» ئەمەس. «ئاشۇرلار» ياكى «ئاسۇرىيلەر» بولسا شەمنىڭ ئەۋلادلىرىدىن ئىدى (22:10نى كۆرۈڭ).

[220] «كىچىك خوتۇنلىرى» ــ ھەجەر ۋە كەتۇراھلار ئىدى. ئىبراھىمنىڭ شۇنداق ئورۇنلاشتۇرۇشى، شۈبھىسىزكى، كېيىنكى ۋاقىتلاردا ئوغۇللىرى ئارىسىدا خۇدا ۋەدە قىلغان مىراس (پەلەستىن زېمىنى) ئۈستىدە چىقىشى مۇمكىن بولغان جېدەللەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن ئىدى.

[221] «ئۆز قوۋمىنىڭ قېشىغا بېرىپ قوشۇلدى» ــ 15:15 ۋە ئىزاھاتىنى كۆرۈڭ.

ئىسمائىلنىڭ ئەۋلادلىرى

12 تۆۋەندىكىلەر ساراھنىڭ مىسىرلىق دېدەكى ھەجەردىن تۇغۇلغان، ئىبراھىمنىڭ ئوغلى بولغان ئىسمائىلنىڭ ئەۋلادلىرى[222]: —
13 ئىسمائىلنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ، ئۇلارنىڭ نەسەبنامىلىرى ۋە قەبىلىلىرى بويىچە ئىسمى تۆۋەندىكىچە: — ئىسمائىلنىڭ تۇنجى ئوغلى نىبايوت؛ ئاندىن كېدار، ئادبەئەل، مىبسام، 14 مىشما، دۇماھ، ماسسا، 15 ھاداد بىلەن تېما، يەتۇر بىلەن نافىش ۋە قەدەماھ ئىدى. 16 بۇلار بولسا ئىسمائىلنىڭ ئوغۇللىرى بولۇپ، ئۇلارنىڭ كەنت ۋە چېدىرگاھلىرى ئۇلارنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان بولۇپ، ئۇلار ئون ئىككى قەبىلىگە ئەمىر بولغانىدى.
17 ئىسمائىلنىڭ ئۆمرىنىڭ يىللىرى بىر يۈز ئوتتۇز يەتتە يىل بولدى؛ ئۇ ئاخىرقى نەپەسنى تارتىپ ۋاپات بولۇپ، ئۆز قوۋمىنىڭ قېشىغا بېرىپ قوشۇلدى.
18 ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى ھاۋىلاھ رايونىدىن تارتىپ شۇرغىچە ئولتۇراقلاشتى (شۇر بولسا مىسىرنىڭ ئۇتتۇرىسىدا بولۇپ، ئاشۇرغا بارىدىغان يولدا ئىدى). ئىسمائىل ئۆزىنىڭ بارلىق قېرىنداشلىرىنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇراقلاشتى[223].

ئەساۋ بىلەن ياقۇپنىڭ دۇنياغا كېلىشى

19 ئىبراھىمنىڭ ئوغلى ئىسھاقنىڭ نەسلىنىڭ بايانى مۇنداقتۇر[224]: — ئىبراھىمدىن ئىسھاق تۆرەلدى. 20 ئىسھاق پادان-ئارامدا ئولتۇرۇشلۇق ئارامىي

---

222 مۇشۇ جۈملە بىلەن «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»نىڭ يەتتىنچى «تولىدوت»ى («تارىخى»)، يەنى «ئىسمائىلنىڭ تولىدوتى» («ئىسمائىلنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ تارىخى») (12:25-18) باشلىنىدۇ.

223 «ئىسمائىل ئۆزىنىڭ بارلىق قېرىنداشلىرىنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇراقلاشتى» — بۇ بايان ئىسمائىل توغرىسىدىكى ئىلگىرىكى بېشارەت (12:16)نىڭ ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشىنى كۆرسىتىدۇ؛ ئۇنىڭدىن بەلكىم ئىسمائىل ۋە ئەۋلادلىرىنىڭ ئۆز قېرىنداشلىرى بولغان يەھۇدىيلار ۋە باشقىلار بىلەن قارشىلىشىشىنىڭ باشلانغانلىقىنى پۇراتقان بولۇشى مۇمكىن.
مۇشۇ ئايەتتىكى «ئاشۇر» ئاسۇرىيە ئەمەس، بەلكىم سىناي چۆلىدىكى بىر رايوننى كۆرسىتىشى مۇمكىن.

224 مۇشۇ جۈملە بىلەن «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»نىڭ سەككىزىنچى «تولىدوت»ى («تارىخى»)، يەنى «ئىسھاقنىڭ تولىدوتى» («ئىسھاقنىڭ نەسلىنىڭ بايانى») (19:25-29:35) باشلىنىدۇ.

بىتۆئەلنىڭ قىزى، ئارامىي لابانىنىڭ سىڭلىسى بولغان رىۋكاھنى خوتۇنلۇققا
ئالغاندا قىرىق ياشقا كىرگەنىدى. 21 ئەمما رىۋكاھ بولسا تۇغماس بولغاچقا،
ئىسھاق خوتۇنى ئۈچۈن پەرۋەردىگارغا دۇئا-تىلاۋەت قىلدى؛ پەرۋەردىگار ئۇنىڭ
دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدى؛ شۇنىڭ بىلەن ئايالى رىۋكاھ ھامىلىدار بولدى.
22 ئەمما ئۇنىڭ قورسىقىدىكى ئىككى بالا بىر-بىرى بىلەن سوقۇشقىلى
تۇردى. شۇنىڭ بىلەن رىۋكاھ: ــ ئەگەر بۇنداقلىقىنى بىلسەم، ھامىلىدار بولۇپ
نېمە قىلاتتىم؟ ــ دەپ پەرۋەردىگاردىن سەۋەبىنى سورىغىلى باردى.
23 پەرۋەردىگار ئۇنىڭغا: ــ

«سېنىڭ قورسىقىڭدا ئىككى ئەل باردۇر،
ئىچىڭدىن ئىككى خەلق چىقىپ بىر-بىرىدىن ئايرىلىدۇ،
بىر خەلق يەنە بىر خەلقتىن غالىب كېلىدۇ،
چوڭى كىچىكىنىڭ خىزمىتىنى قىلىدۇ» ــ دېدى.

24 ئۇنىڭ ئاي-كۈنى توشقاندا، مانا ئۇنىڭ قورسىقىدا دەرۋەقە بىر جۈپ
قوشكېزەك بار ئىدى. 25 ئاۋۋال تۇغۇلغىنى قىزغۇچ بولۇپ، پۈتۈن بەدىنى
جۇۋىدەك تۈكلۈك ئىدى. ئۇلار ئۇنىڭ ئىسمىنى ئەساۋ[225] دەپ قويدى.
26 ئاندىن ئىنىسى قولى بىلەن ئەساۋنىڭ تاپىنىنى تۇتقان ھالدا چىقتى. بۇ
سەۋەبتىن ئۇنىڭ ئىسمى ياقۇپ دەپ قويۇلدى[226]. ئۇلار تۇغۇلغاندا ئىسھاق
ئاتمىش ياشتا ئىدى.

ئەساۋنىڭ تۇنجىلىق ھوقۇقى (تۇنجى ئوغۇللۇق ھوقۇق)نى سېتىۋېتىشى

27 بالىلار ئۆسۈپ چوڭ بولدى؛ ئەساۋ ماھىر ئوۋچى بولۇپ، دالا-جاڭگاللاردا
يۈرىدىغان ئادەم بولدى. ياقۇپ بولسا دۇرۇس ئادەم بولۇپ، چېدىرلاردا تۇراتتى[227].

225 «ئەساۋ» ــ «تۈكلۈك».

226 «ياقۇپ» ــ مەنىسى «تاپانغا ئېسىلغۇچى» ياكى كۆچمە مەنىدە «ئورنۇن باسار» ياكى «مۇھاپىزەتچى» دېگەنلىك ئىدى. كېيىن ئەساۋ ياقۇپقا ئۆچ بولۇپ قېلىپ، ئۇنىڭ ئىسمىنى «ئورنۇن ئىگىلىۋالغۇچى» دېگەن سەلبىي مەنىدە ئىشلىتىدۇ (36:27).

227 ئۇمۇمەن ئېيتقاندا، تەۋراتتا ئوۋچىلىق قىلىش سەلبىي قارىلىدۇ. «چېدىرلاردا تۇراتتى» ياقۇپنى ھۆرۈن ئادەم دېگەنلىك ئەمەس، بەلكى ئائىلىسىدىكى ئىشلار، بولۇپمۇ چارۋىچىلىق

28 ئىسھاق ئەساۋنىڭ ئوۋلاپ كەلگەن گۆشىدىن دائىم يەپ تۇرغاچقا، ئۇنىڭغا ئامراق ئىدى. لېكىن رىۋكاھ ياقۇپقا ئامراق ئىدى.

29 بىر كۈنى ياقۇپ پۇرچاق شورپىسى قايىنىتىۋاتاتتى؛ ئەساۋ دالادىن ھېرىپ-ئېچىپ قايتىپ كەلدى. 30 ئەساۋ ياقۇپقا: ــ مەن ھالىمدىن كەتتىم! ئۆتۈنۈپ قالاي، ئاۋۇ قىزىلدىن بەرسەڭ! ــ ئاۋۇ قىزىل نەرسىدىن مېنى ئوزۇقلاندۇرساڭچۇ! مەن ھالىمدىن كەتتىم، ــ دېدى (شۇ سەۋەبتىن ئۇنىڭ ئېتى «ئېدوم» دەپمۇ ئاتالدى[228]).
31 ياقۇپ ئۇنىڭغا: ــ ئۇنداق بولسا، تۇنجىلىق ھوقۇقۇڭنى[229] ماڭا سېتىپ بەرگىن، ــ دېدى.
32 ئەساۋ: ــ مەن ئۆلەي دەۋاتىمەن، بۇ تۇنجىلىق ھوقۇقىنىڭ ماڭا نېمە پايدىسى؟ ــ دېدى.
33 ياقۇپ: ــ ئەمىسە ھازىر ماڭا قەسەم قىلغىن، دېۋىدى، ئۇ ئۇنىڭغا قەسەم قىلىپ، تۇنجىلىق ھوقۇقىنى ياقۇپقا سېتىپ بەردى.
34 شۇنىڭ بىلەن ياقۇپ ئەساۋغا نان بىلەن قىزىل پۇرچاق شورپىسىنى بەردى. ئۇ يەپ-ئىچىپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. شۇنداق قىلىپ ئەساۋ تۇنجىلىق ھوقۇقىغا شۇنچە ئېتىبارسىز قارىغانىدى.

بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقىنىنى كۆرسىتىدۇ. ياقۇپنىڭ تەجرىبىلىك قويچى ئىكەنلىكى 7:29دىن كۆرۈنىدۇ.
بەزى تەرجىمىلەردە «ياقۇپ جىمغۇر ئادەم» دېيىلگىنى بىلەن ئىبرانيي تىلىدىكى بۇ سۆز («تام» ياكى «تامام») تەۋراتتا دائىم «دۇرۇس»، «كامىل» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.
228 «ئېدوم» ــ «قىزىل».
229 «تۇنجىلىق ھوقۇقى» (ياكى «تۇنجى ئوغۇللۇق ھوقۇق») ــ بۇ ھوقۇق تۆت ئىشنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇشى مۇمكىن: ــ
(1) پۇتكۇل ئائىلىسىدىكىلەر ئۈچۈن ئىگىدارچىلىق مەسئۇلىيىتى؛
(2) باشقا ئوغۇللارغا قارىغاندا، ئاتىسىدىن مىراسنى بىر ھەسسە كۆپ ئېلىش؛
(3) ئاتىسىنىڭ بەخت-بەرىكەت تىلەش خەيرلىق دۇئاسىدىن ئالاھىدە بەھرىمان بولۇش؛
(4) پۇتكۇل ئائىلىسىدىكىلەر ئۈچۈن كاھىنلىق (دۇئا قىلىش) ۋەزىپىسىنى ئۆتەش.
بىز «تۇنجىلىق ھوقۇقى» توغرىسىدا «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە يەنە توختىلىمىز.

ئىسھاقنىڭ گەراردا مۇساپىر بولۇپ تۇرۇشى

26

1 قانائان زېمىنىدا ئىبراھىمنىڭ ۋاقتىدىكى ئاچارچىلىقتىن
باشقا يەنە بىر قېتىملىق ئاچارچىلىق يۈز بەردى. شۇنىڭ بىلەن
ئىسھاق گەرار شەھىرىگە، فىلىستىيلەرنىڭ پادىشاھى ئابىمەلەكنىڭ قېشىغا
باردى[230]. 2 پەرۋەردىگار ئۇنىڭغا كۆرۈنۈپ مۇنداق دېدى: ــ سەن مىسىرغا
چۈشمەي[231]، بەلكى مەن ساڭا كۆرسىتىپ بېرىدىغان يۇرتتا تۇرغىن. 3 موشۇ
زېمىندىن چىقماي مۇساپىر بولۇپ تۇرغىن؛ شۇنىڭ بىلەن مەن سەن بىلەن
بىللە بولۇپ، ساڭا بەخت-بەرىكەت ئاتا قىلىمەن؛ چۈنكى مەن سەن ۋە
نەسلىڭگە بۇ زېمىنلارنىڭ ھەممىسىنى بېرىپ، ئاتاڭ ئىبراھىمغا بەرگەن
قەسىمىمنى ئادا قىلىمەن؛ 4 نەسلىڭنى ئاسماندىكى يۇلتۇزلاردەك ئاۋۇتىمەن
ۋە نەسلىڭگە بۇ زېمىنلارنىڭ ھەممىسىنى بېرىمەن؛ يەر يۈزىدىكى بارلىق
ئەل-يۇرتلار نەسلىڭنىڭ نامى بىلەن ئۆزلىرىگە بەخت-بەرىكەت تىلەيدۇ[232]؛
5 چۈنكى ئىبراھىم مېنىڭ ئاۋازىمغا قۇلاق سېلىپ، تاپىلىغىنىم، ئەمرلىرىم،
بەلگىلىمىلىرىم ۋە قانۇنلىرىمنى بەجا كەلتۈردى، ــ دېدى.
6 شۇنىڭ بىلەن ئىسھاق گەراردا تۇرۇپ قالدى. 7 ئەمما ئۇ يەرلىك كىشىلەر
ئۇنىڭ ئايالى توغرىسىدا سورىسا ئۇ: ــ بۇ مېنىڭ سىڭلىم بولىدۇ، ــ دېدى؛
چۈنكى رىۋكاھ ئىنتايىن چىرايلىق بولغاچقا، ئىسھاق ئۆز-ئۆزىگە: «بۇ مېنىڭ
ئايالىم بولىدۇ»، دېسەم، بۇ يەرلىك ئادەملەر رىۋكاھنىڭ سەۋەبىدىن مېنى
ئۆلتۈرۈۋېتەرمىكىن، ــ دەپ قورقتى.
8 لېكىن ئۇ شۇ يەردە ئۇزاق ۋاقىت تۇرغاندىن كېيىن شۇنداق بولدىكى،
فىلىستىيلەرنىڭ پادىشاھى ئابىمەلەك دېرىزىدىن قارىۋىدى، مانا ئىسھاق

230 «ئابىمەلەك» ــ شۇ ۋاقىتتا گەرار پادىشاھىنىڭ ئومۇمىي ئۇنۋانى ئىدى. بۇ «ئابىمەلەك» ئىبراھىمنىڭ ۋاقتىدىكى «ئابىمەلەك» (20-باب) ئەمەس.

231 گەرار شەھىرى قانائان زېمىنىنىڭ ئىچىدە بولۇپ، مىسىر زېمىنىغا بارىدىغان يول ئۈستىدە ئىدى.

232 ياكى «يەر يۈزىدىكى بارلىق ئەل-يۇرتلار نەسلىڭنىڭ ۋاسىتىسى بىلەن بەخت-بەرىكەت تاپىدۇ».

ۋە ئاياللى رىۋكاھ بىر-بىرىگە ئەركىلىشىپ[233] تۇراتتى. 9 ئاندىن ئابىمەلەك
ئىسھاقنى چاقىرىپ: ــ مانا، ئۇ جەزمەن سېنىڭ ئايالىڭ ئىكەن! سەن
نېمە دەپ: «ئۇ مېنىڭ سىڭلىم»، دېدىڭ؟ ــ دېۋىدى، ئىسھاق ئۇنىڭغا: ــ
چۈنكى مەن ئەسلىدە ئۇنىڭ سەۋەبىدىن بىرسى مېنى ئۆلتۈرۈۋېتەرمىكىن،
دەپ ئەنسىرىگەنىدىم، ــ دېدى.
10 ئابىمەلەك ئۇنىڭغا: بۇ بىزگە نېمە قىلغىنىڭ؟ تاس قاپتۇ خەلق ئارىسىدىن
بىرەرسى ئايالىڭ بىلەن بىرگە بولغىلى؟! ئۇنداق بولغان بولسا سەن بىزنى
گۇناھقا پاتقۇزغان بولاتتىڭ! ــ دېدى.
11 ئاندىن ئابىمەلەك ھەممە خەلققە بۇيرۇپ: ــ كىمكى بۇ كىشىگە ۋە
ياكى خوتۇنىغا قول تەگكۈزسە جەزمەن ئۆلتۈرۈلمەي قالمايدۇ، ــ دەپ يارلىق
چۈشۈردى.
12 ئىسھاق ئۇ زېمىندا تېرىقچىلىق قىلدى؛ ئۇ شۇ يىلى يەردىن يۈز ھەسسە
ھوسۇل ئالدى؛ پەرۋەردىگار ئۇنى بەرىكەتلىگەنىدى. 13 بۇ كىشى باش كۆتۈرۈپ،
بارغانسېرى راۋاج تېپىپ، تولىمۇ كاتتا كىشىلەردىن بولۇپ قالدى. 14 ئۇنىڭ
قوي-كالا پادىلىرى ۋە ئۆيىدىكى قۇللىرى ئىنتايىن كۆپەيدى؛ فىلىستىيلەر
ئۇنىڭغا ھەسەت قىلغىلى تۇردى.
15 بۇ سەۋەبتىن ئۇنىڭ ئاتىسى ئىبراھىمنىڭ كۈنلىرىدە ئاتىسىنىڭ
قۇللىرى كولىغان قۇدۇقلارنىڭ ھەممىسىنى فىلىستىيلەر ئېتىپ، تۇپا بىلەن
تىندۇرۇۋەتتى[234].
16 ئابىمەلەك ئىسھاققا: ــ سەن بىزدىن زىيادە كۈچىيىپ كەتتىڭ، ئەمدى
ئارىمىزدىن چىقىپ كەتكىن، ــ دېدى.
17 ئىسھاق ئۇ يەردىن كېتىپ، گەرار ۋادىسىغا چېدىر تىكىپ، شۇ يەردە
تۇرۇپ قالدى. 18 ئىبراھىم ھايات ۋاقتىدا قۇللىرى بىرمۇنچە قۇدۇقلارنى
قازغانىدى؛ بىراق ئىبراھىم ئۆلگەندىن كېيىن، فىلىستىيلەر بۇلارنى تۇپا بىلەن
تىندۇرۇۋەتكەنىدى. ئىسھاق بۇ قۇدۇقلارنى قايتىدىن كولىتىپ، ئۇلارغا ئاتىسى
ئىلگىرى قويغان ئىسىملارنى يەنە قويدى. 19 ئىسھاقنىڭ قۇللىرى ۋادىدا

233 ياكى «رىۋكاھنى سىلاپ تۇراتتى».
234 ئاچارچىلىق بولغان ۋاقىتتا بۇنداق قىلىش يامان ئىش ھېسابلىناتتى ھەم ھاماقەتلىك بولاتتى.

قۇدۇق كولاۋاتقاندا سۇلىرى ئۇرغۇپ چىقىپ ئاقىدىغان بىر قۇدۇقنى تېپىۋالدى. 20 لېكىن گەراردىكى پادىچىلار ئىسھاقنىڭ پادىچىلىرىدىن ئۇنى تالىشىپ: ــ بۇ سۇ بىزنىڭكىدۇر، ــ دېدى. ئۇلار ئىسھاق بىلەن جېدەللەشكەچكە، ئۇ بۇ قۇدۇقنى «ئېسەك»[235] دەپ ئاتىدى. 21 ئۇلار يەنە باشقا بىر قۇدۇقنى كولىدى، ئۇلار يەنە بۇ قۇدۇق توغرىسىدا جېدەللەشتى. شۇنىڭ بىلەن ئىسھاق بۇنىڭ ئىسمىنى «سىتناھ»[236] دەپ ئاتىدى.

22 ئاندىن ئۇ ئۇ يەردىن كېتىپ، باشقا يەرگە بېرىپ، شۇ يەردىمۇ يەنە بىر قۇدۇق كولىدى؛ ئەمدى گەراردىكىلەر بۇ قۇدۇقنى تالاشمىدى. بۇ سەۋەبتىن ئۇ ئۇنىڭ ئېتىنى «رەھوبوت»[237] قويۇپ: «ئەمدى پەرۋەردىگار بىز ئۈچۈن جاي بەرگەنىكەن، بۇ زېمىندا مېۋىلىك بولىمىز»، ــ دېدى.

23 ئاندىن ئۇ ئۇ يەردىن چىقىپ بەئەر-شېباغا باردى. 24 پەرۋەردىگار شۇ كېچىسى ئۇنىڭغا كۆرۈنۈپ: ــ مەن بولسام ئاتاڭ ئىبراھىمنىڭ خۇداسىدۇرمەن؛ قورقمىغىن، چۈنكى مەن سەن بىلەن بىللىمەن، سېنى بەخت-بەرىكەتلەپ، نەسلىڭنى قۇلۇم ئىبراھىمنىڭ سەۋەبىدىن ئاۋۇتىمەن، ــ دېدى.

25 ئۇ شۇ يەردە بىر قۇربانگاھ ياساپ، پەرۋەردىگارنىڭ نامىغا نىدا قىلىپ ئىبادەت قىلدى. ئۇ شۇ يەردە چېدىرىنى تىكتى، ئىسھاقنىڭ قۇللىرى شۇ يەردە بىر قۇدۇق كولىدى.

ئىسھاقنىڭ ئابىمەلەك پادىشاھ بىلەن كېلىشىم تۈزۈشى

26 ئەمدى ئابىمەلەك، ئاغىنىسى ئاھۇززات بىلەن لەشكەربېشى فىكول بىرگە گەراردىن چىقىپ، ئۇنىڭ قېشىغا باردى. 27 ئىسھاق ئۇلارغا: ــ ماڭا ئۆچمەنلىك قىلىپ، مېنى ئاراڭلاردىن قوغلىۋەتكەندىن كېيىن، نېمە ئۈچۈن مېنىڭ قېشىمغا كەلدىڭلار؟ ــ دېدى.

---

235 «ئېسەك» ــ «ماجىرا».

236 «سىتناھ» ــ «قارشىلىق».

237 «رەھوبوت» ــ «ئازادە يەر».

29-28 ئۇلار جاۋابەن: ــ بىز پەرۋەردىگارنىڭ سەن بىلەن بىللە بولغىنىنى
روشەن بايقىدۇق، شۇنىڭ بىلەن بىز سېنىڭ توغراڭدا: «ئوتتۇرىمىزدا بىر
كېلىشىم بولسۇن، يەنى بىزلەر بىلەن سەن بىر-بىرىمىزگە قەسەم بېرىپ
ئەھدە قىلىشايلى» دېدۇق؛[238] شۇ ۋەجىدىن سەن بىزگە ھېچقانداق زىيان-
زەخمەت يەتكۈزمىگەيسەن؛ بىز ساڭا ھېچ تەگمىگىنىمىزدەك، شۇنداقلا
ساڭا ياخشىلىقتىن باشقا ھېچبىر نىمە قىلمىغىنىمىزدەك (بەلكى سېنى
ئامان-ئېسەنلىك ئىچىدە يولۇڭغا ئەۋەتكەندۇق) سەنمۇ شۇنداق قىلغايسەن.
مانا ھازىر سەن پەرۋەردىگار تەرىپىدىن بەخت-بەرىكەت كۆرۈۋاتىسەن! ــ
دېيىشتى.
30 شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۇلارغا بىر زىياپەت قىلىپ بەردى. ئۇلار بولسا يەپ-
ئىچتى. 31 ئەتىسى تاڭ سەھەردە ئۇلار قوپۇپ بىر-بىرىگە قەسەم قىلىشتى؛
ئاندىن ئىسھاق ئۇلارنى يولغا سېلىپ قويدى؛ ئۇلار ئۇنىڭ قېشىدىن ئامان-
ئېسەن كەتتى.
32 ئۇ كۈنى شۇنداق بولدىكى، ئىسھاقنىڭ قۇللىرى كېلىپ، ئۇنىڭغا ئۆزى
كولىغان قۇدۇق توغرىسىدا خەۋەر بېرىپ: «بىز سۇ تاپتۇق!» دېدى. 33 ئۇ ئۇنىڭ
نامىنى «شىباھ» قويدى. بۇ سەۋەبتىن بۇ شەھەرنىڭ ئىسمى بۈگۈنگىچە
«بەئەر-شېبا» دەپ ئاتىلىپ كەلمەكتە.[239]

ئەساۋنىڭ يات قەبىلىدىن ئالغان ئاياللىرى

34 ئەساۋ قىرىق ياشقا كىرگەندە، ھىتتىيلاردىن بولغان بەئەرىنىڭ قىزى
يەھۇدىت بىلەن ھىتتىيلاردىن بولغان ئېلوننىڭ قىزى باسماتنى خوتۇنلۇققا
ئالدى. 35 ئەمما بۇلار ئىسھاق بىلەن رىۋكاھنىڭ كۆڭلىگە ئازاب ئېلىپ كەلدى.

---

238 «ئەھدە قىلىشىش» ــ «ئەھدە كېسىش» دېگەن سۆزلەر بىلەن ئىپادىلىنىدۇ (15:10نى كۆرۈڭ).

239 «شىباھ» ۋە «شېبا» دېگەن ئىككى سۆز «قەسەم» دېگەننى بىلدۈرىدۇ. «بەئەر-شېبا» دېگەننىڭ مەنىسى «قەسەمنىڭ قۇدۇقى». بۇ بەلكىم شۇ يەردىكى ئىككىنچى قۇدۇق بولۇشى مۇمكىن؛ ئىبراھىم ئەسلىدە ئوخشاپ كېتىدىغان ئىش تۈپەيلىدىن شۇ يەرگە ئوخشاش ئىسىم قويغانىدى (21:31نىمۇ كۆرۈڭ).

ياقۇپنىڭ ئىسھاقنى ئالدىشى

27

[1] ئىسھاق قېرىپ، كۆزلىرى تورلىشىپ، كۆزى غۇۋا كۆرىدىغان بولۇپ قالغاندا شۇنداق بولدىكى، ئۇ چوڭ ئوغلى ئەساۋنى چاقىرىپ ئۇنىڭغا: ــ ئوغلۇم! ــ دېدى.

ئۇ: ــ مانا مەن! ــ دەپ جاۋاب بەردى.

[2] ئۇ ئۇنىڭغا: ــ مانا مەن ئەمدى قېرىپ كەتتىم، قانچىلىك كۈن كۆرىدىغىنىمنىمۇ بىلمەيمەن. [3] شۇڭا سەندىن ئۆتۈنىمەن، قوراللىرىڭ، يەنى ساداق ۋە ئوقيايىڭنى ئېلىپ جاڭگالغا چىقىپ، مەن ئۈچۈن بىر ئوۋ ئوۋلاپ كەل؛ [4] مەن ياخشى كۆرىدىغان مەززىلىك تاماقتىن بىرنى ئېتىپ، ماڭا كەلتۈرگىن. مەن ئۇنى يەپ، ئۆلۈشتىن ئىلگىرى كۆڭلۈمدىن ساڭا بەخت-بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلاي، ــ دېدى.

[5] ئىسھاق ئوغلى ئەساۋغا سۆز قىلغاندا رىۋكاھمۇ ئاڭلىدى. ئەساۋ ئوۋ ئوۋلاپ كەلگىلى جاڭگالغا چىقىپ كەتكەندە، [6-7] رىۋكاھ ئوغلى ياقۇپقا: ــ مانا مەن ئاتاڭنىڭ ئاكاڭ ئەساۋغا: «سەن ئوۋ ئوۋلاپ كېلىپ، ماڭا مەززىلىك بىر تائامنى ئەتكىن؛ مەن ئۇنى يەپ ئۆلۈپ كېتىشتىن بۇرۇن پەرۋەردىگار ئالدىدا ساڭا بەخت-بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلاي»، ــ دەپ ئېيتقىنىنى ئاڭلاپ قالدىم. [8] ئەمدى، ئى ئوغلۇم، سۆزۈمگە قۇلاق سېلىپ بۇيرۇغىنىمنى قىلغىن. [9] سەن دەرھال پادىغا بېرىپ، ئۆچكىلەرنىڭ ئىچىدىن ئېسىل ئىككى ئوغلاقنى ئېلىپ كەلگىن؛ مەن ئۇلاردىن ئاتاڭ ئۈچۈن ئۇ ياخشى كۆرىدىغان مەززىلىك بىر تائام تەييار قىلاي. [10] سەن ئۇنى ئاتاڭنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كىرگىن. شۇنىڭ بىلەن ئۇ يەپ، ئۆلۈپ كېتىشتىن بۇرۇن ساڭا بەخت-بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلىدۇ، ــ دېدى. [11] لېكىن ياقۇپ ئانىسى رىۋكاھغا: ــ مانا ئاكام ئەساۋ بولسا تۈكلۈك كىشى، مەن بولسام تۈكسىز سىلىق تەنلىك ئادەممەن. [12] مۇبادا ئاتام مېنى سىلاپ قالسا، ئۇنداقتا مەن ئۇنىڭ نەزىرىدە ئۇنى مازاق قىلغۇچى ئادەم بولۇپ قېلىپ، بېشىمغا بەرىكەت ئەمەس، بەلكى لەنەت تاپارمەنمىكىن، دېدى.

[13] ئانىسى ئۇنىڭغا: ــ ئەي ئوغلۇم، ساڭا چۈشىدىغان لەنەت ماڭا
چۈشسۇن؛ ئەمما سەن پەقەت سۆزۈمگە قۇلاق سېلىپ، بېرىپ ئوغلاقلارنى
ئېلىپ كەل، ــ دېدى.
[14] ئۇ بېرىپ ئۇلارنى ئېلىپ كېلىپ، ئانىسىغا بەردى. ئانىسى ئۇنىڭ ئاتىسى
ياخشى كۆرىدىغان مەززىلىك بىر تائامنى تەييار قىلدى. [15] ئاندىن رىۋكاھ تۇنجى
ئوغلى ئەساۋنىڭ ئۆيدە ئۆز يېنىدا ساقلاقلىق ئەڭ ئېسىل كىيىملىرىنى ئېلىپ
كىچىك ئوغلى ياقۇپقا كىيدۈرۈپ، [16] ئوغلاقلارنىڭ تېرىسىنى ئىككى قولى
بىلەن بوينىنىڭ تۈكسىز جايىغا يۆگەپ، [17] ئاندىن ئۆزى ئەتكەن مەززىلىك
تائاملار بىلەن نانلارنى ئوغلى ياقۇپنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى. [18] ياقۇپ ئاتىسىنىڭ
قېشىغا كىرىپ: ــ ئەي ئاتا! دېدى.
ئۇ: ــ مانا مەن! ئوغلۇم، سەن كىم بولىسەن؟ ــ دېۋىدى، [19] ياقۇپ ئاتىسىغا
جاۋاب بېرىپ: ــ مەن چوڭ ئوغۇللىرى ئەساۋمەن، ماڭا ئېيتقانلىرىدەك قىلدىم؛
ئەمدى ئورنۇڭلىرىدىن تۇرۇپ، ئولتۇرۇپ قىلغان ئوۋۇمنىڭ گۆشىگە ئېغىز تېگىپ،
ئاندىن كۆڭۈللىرىدىن ماڭا بەخت-بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلغايلا، ــ دېدى.
[20] ئىسھاق ئوغلىغا: ــ ئەي ئوغلۇم، قانداقمۇ ئۇنى شۇنچە تېز تېپىپ
كەلدىڭ؟ ــ دېۋىدى، ئۇ جاۋاب بېرىپ: ــ چۈنكى پەرۋەردىگار خۇدالىرى ئۇنى
دەل يولۇمغا يولۇقتۇردى، ــ دېدى.
[21] ئىسھاق ياقۇپقا: ــ ئەي ئوغلۇم، يېقىنراق كەل، سەن راست ئوغلۇم
ئەساۋمۇ، ئەمەسمۇ، سىلاپ باقاي، ــ دېدى.
[22] شۇنىڭ بىلەن ياقۇپ ئاتىسى ئىسھاقنىڭ قېشىغا يېقىن باردى؛ ئۇ ئۇنى
سىلاپ تۇرۇپ: ــ ئاۋاز ياقۇپنىڭ ئاۋازى، لېكىن قول بولسا ئەساۋنىڭ قولىدۇر،
ــ دېدى.
[23] ئۇنىڭ قوللىرى بولسا ئاكىسى ئەساۋنىڭ قوللىرىدەك تۈكلۈك بولغىنى
ئۈچۈن ئۇنى تونىيالماي، ئۇنىڭغا بەخت-بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلدى. [24]
ئاندىن ئۇ يەنە: ــ سەن راست ئوغلۇم ئەساۋمۇسەن؟ دەپ سورىۋىدى، ئۇ
جاۋاب بېرىپ: ــ دەل مەن، ــ دېدى.
[25] ئىسھاق ئۇنىڭغا: ــ تائامنى ئېلىپ كەلگىن، مەن ئوغلۇمنىڭ ئوۋ
گۆشىدىن يەپ، كۆڭلۈمدىن ساڭا بەخت-بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلاي، ــ

دېدى. ياقۇپ ئۇنى ئۇنىڭ ئالدىغا قويدى؛ ئۇ يېدى. ئۇ شاراب كەلتۈرۈۋىدى، ئۇنىمۇ ئىچتى.
26 ئاندىن ئاتىسى ئىسھاق ئۇنىڭغا: ــ ئەي ئوغلۇم، ئەمدى يېقىن كېلىپ مېنى سۆيگىن، ــ دېدى.
27 ئۇ ئۇنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنى سۆيدى. ئاتىسى ئۇنىڭ كىيىمىنىڭ پۇرىقىنى پۇراپ ئۇنىڭغا بەخت-بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلىپ: ــ
«مانا، ئوغلۇمنىڭ تېنىدىكى پۇراق پەرۋەردىگار بەرىكەتلىگەن كۆكلەمزارنىڭ خۇش پۇرىقىغا ئوخشايدىكەن![240]
28 خۇدا ساڭا ئاسماننىڭ شەبنىمى،
يەرنىڭ مۇنبەت كۈچىنى ئاتا قىلىپ،
ئاشلىق-تۇلۇك بىلەن شارابنىمۇ كۆپ بەرگەي.
29 خەلقلەر سىنىڭ قۇللۇقۇڭدا بولغاي،
ئەل-مىللەتلەر ئالدىڭدا تىزلانغاي؛
قېرىنداشلىرىڭغا خوجا بولغايسەن؛
ئاناڭنىڭ ئوغۇللىرى ساڭا تىزلانغاي؛
ساڭا لەنەت قىلغانلار لەنەتكە قالغاي؛
ساڭا بەخت تىلىگەنلەر بەخت تاپقاي!» ــ دېدى.

ئەساۋنىڭ ئىسھاقتىن دۇئا تەلەپ قىلىشى

30 شۇنداق بولدىكى، ئىسھاق ياقۇپقا دۇئا قىلىپ بولۇپ، ياقۇپ ئاتىسى ئىسھاقنىڭ قېشىدىن چىقىپ بولۇشىغا، ئاكىسى ئەساۋ ئوۋدىن قايتىپ كەلدى. 31 ئۇمۇ مەززىلىك تائاملارنى ئېتىپ، ئاتىسىنىڭ قېشىغا ئېلىپ كىرىپ، ئاتىسىغا: ــ ئاتا قوپقايلا، ئوغۇللىرىنىڭ ئوۋ گۆشىدىن يەپ، كۆڭۈللىرىدىن ماڭا بەخت-بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلغايلا، ــ دېدى.

240 «كۆكلەمزارنىڭ خۇش پۇرىقى» ــ دېمەك، دالادىكى ھەرخىل گۈل-گىياھنىڭ ۋە ئوت-چۆپنىڭ خۇش پۇرىقى سىڭدۈرۈلگەن.

32 ئاتىسى ئىسھاق ئۇنىڭغا: ــ سەن كىمسەن؟ ــ دېدى. ئۇ جاۋاب بېرىپ: ــ مەن ئوغۇللىرى، چوڭ ئوغۇللىرى ئەساۋمەن! ــ دېدى.
33 بۇنى ئاڭلاپ ئىسھاق ئالاقزادىلىكتە چۆچۈپ، پۈتۈن بەدىنى جالاقلاپ تىترەپ: ــ ئۇنداقتا باياتىن ئوۋ ئوۋلاپ ئېلىپ كەلگىنى كىم؟ سەن كېلىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ ھەممە نەرسىسىدىن يەپ، ئۇنىڭغا بەخت-بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلدىم؛ ۋە بەرھەق، ئۇ بەخت-بەرىكەت كۆرىدۇ! ــ دېدى.
34 ئەساۋ ئاتىسىنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپلا ئىنتايىن ئېچىنارلىق ھالدا ئۈن سېلىپ ئاچچىق پەرياد كۆتۈرۈپ ئاتىسىغا: ــ مېنىمۇ، ئى ئاتا، مېنىمۇ بەخت-بەرىكەتلىگەيلا! ــ دېدى.
35 ئۇ جاۋاب بېرىپ: ــ سېنىڭ ئىنىڭ ھىيلە بىلەن كىرىپ، ساڭا تېگىشلىك بەخت-بەرىكەتنى ئېلىپ كېتىپتۇ، دېدى.
36 ئەساۋ: ــ راست ئۇنىڭ ئېتى ياقۇپ ئەمەسمۇ؟! چۈنكى ئۇ ئىككى قېتىم مېنى پۇتلاپ، ئورنۇمنى تارتىۋالدى[241]. ئاۋۋال تۇنجىلىق ھوقۇقۇمنى تارتىۋالدى ۋە مانا ھازىر ئۇ ماڭا تېگىدىغان بەخت-بەرىكەتنى ئېلىپ كەتتى، ــ دېدى، ئاندىن يەنە: ــ مېنىڭ ئۈچۈن بىرەر بەخت-بەرىكەت قالدۇرمىدىلىمۇ؟ ــ دېدى.
37 ئىسھاق ئەساۋغا جاۋاب بېرىپ: ــ مانا، مەن ئۇنى ئۈستۈڭگە خوجا قىلدىم؛ ھەممە قېرىنداشلىرىنى ئۇنىڭ قۇللۇقىدا بولىدىغان قىلدىم؛ ئاشلىق ۋە يېڭى شاراب بىلەن ئۇنى قۇۋۋەتلىدىم؛ ئەي ئوغلۇم، ئەمدى ساڭا يەنە نېمىمۇ قىلىپ بېرەلەيمەن؟ ــ دېدى.
38 ئەساۋ ئاتىسىغا يەنە: ــ ئەي ئاتا، سىلىدە پەقەت شۇ بىرلا بەخت-بەرىكەت بار ئىدىمۇ؟ ماڭا، ئەي ئاتا، ماڭىمۇ بەخت-بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلغايلا! دېدى. ئاندىن ئۇ ئۈن سېلىپ يىغلاپ كەتتى.
39 ئاتىسى ئىسھاق ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ: ــ
«مانا، تۇرالغۇ جايىڭ يەرنىڭ مۇنبەت كۆچىدىن نېرى،

---

241 «مېنى پۇتلاپ، ئورنۇمنى تارتىۋالدى» دېگەنلىك ئىبرانىي تىلىدا بىرلا سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئېسىدە باركى، «ياقۇپ» دېگەننىڭ بىر مەنىسى «ئورۇن ئىگىلىۋالغۇچى» (26:25نى كۆرۈڭ). مۇشۇ يەردە «پۇتلىغۇچى» دېگەن يەنە بىر مەنىسى بولۇشى مۇمكىن.

ئېگىز ئاسماننىڭ شەبنەمىدىن يىراق بولۇر؛
40 سەن قىلىچىڭغا تايىنىپ جان باقىسەن،
ئىنىڭنىڭ خىزمىتىدە بولىسەن؛
لېكىن چېگرىدىن چىقىپ كەزگىنىڭدە،
سەن بويىنۇڭدىن ئۇنىڭ بويۇنتۇرۇقىنى چىقىرىپ سۇندۇرۇۋېتىسەن» ــ دېدى.
41 شۇڭا ئەساۋ ئاتىسى ئۇنىڭغا تىلىگەن بەخت-بەرىكەت سەۋەبىدىن
ياقۇپقا ئۆچمەنلىك ساقلاپ يۈردى. ئەساۋ كۆڭلىدە: ــ ئاتامنىڭ ماتەم
كۈنلىرى يېقىنلىشىپ قالدى؛ شۇ چاغدا ئىنىم ياقۇپنى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن، دەپ
خىيال قىلدى. 42 لېكىن رىۋكاھ چوڭ ئوغلى ئەساۋنىڭ بۇ سۆزلىرىدىن خەۋەر
تاپتى. ئۇ كىچىك ئوغلى ياقۇپنى چاقىرىپ ئۇنىڭغا: ــ مانا ئاكاڭ ئەساۋ
سېنى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن دەپ ئۆز-ئۆزىدىن تەسەللى تېپىۋېتىپتۇ؛ 43 ئەمدى
ئەي ئوغلۇم، سۆزۈمگە قۇلاق سېلىپ، قوپۇپ ھارانغا، ئاكام لاباننىڭ قېشىغا
قېچىپ كەتكىن؛ 44 ئاكاڭنىڭ قەھرى يانغۇچە، ئۇنىڭ قېشىدا بىرنەچچە
ۋاقىت تۇرغىن. 45 ئاكاڭ ئاچچىقىدىن يېنىپ، سېنىڭ ئۇنىڭغا قىلغىنىڭنى
ئۇنتۇپ كەتكۈچە شۇ يەردە تۇرۇپ تۇرغىن؛ ئاندىن مەن ئادەم ئەۋەتىپ، سېنى
ئۇ يەردىن ئالدۇرۇپ كېلىمەن. نېمە ئۈچۈن بىر كۈندىلا ھەر ئىككىڭلاردىن
مەھرۇم بولۇپ قالاي؟ ــ دېدى.

ياقۇپنىڭ لاباننىڭ يېنىغا سەپەر قىلىشى

46 ئەمما رىۋكاھ ئىسھاققا: ــ مەن مۇشۇ ھىتتىي قىزلار ۋەجىدىن جېنىمدىن
جاق تويدۇم. ئەگەر ياقۇپمۇ بۇ يۇرتتىكى قىزلاردىن، مۇشۇنداق ھىتتىي قىزنى
خوتۇنلۇققا ئالسا ياشىغىنىمنىڭ ماڭا نېمە پايدىسى؟ ــ دېدى.
28
1 شۇنىڭ بىلەن ئىسھاق ياقۇپنى چاقىرىپ، ئۇنىڭغا بەخت-
بەرىكەت تىلەپ، ئۇنىڭغا جېكىلەپ: ــ سەن قانائانىيلارنىڭ
قىزلىرىدىن خوتۇن ئالما؛ 2 بەلكى قوپۇپ، پادان-ئارامغا، ئاناڭنىڭ ئاتىسى
بېتۇئەلنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، ئۇ يەردىن ئاناڭنىڭ ئاكىسى لاباننىڭ قىزلىرىدىن
خوتۇن ئالغىن. 3 ھەممىگە قادىر تەڭرى سېنى بەخت-بەرىكەتلەپ، ئاۋۇتۇپ،

سەندىن كۆپ خەلقلەرنى چىقىرىپ كۆپەيتكەيدۇ، [4] شۇنداقلا ئىبراھىمنىڭ بەخت-بەرىكىتىنى ساڭا ۋە سېنىڭ بىلەن نەسلىڭگە بەرگەي؛ شۇنداق قىلىپ سەن ھازىر مۇساپىر بولۇپ تۇرۇۋاتقان يەرنى، يەنى ئەسلىدە خۇدا ئىبراھىمغا بەرگەن زېمىننى ئىگىلەيسەن! ــ دېدى.
[5] شۇنىڭ بىلەن ئىسھاق ياقۇپنى يولغا سالدى. ئۇ پادان-ئارامغا، ئارامىي[(242)] بېتۇئەلنىڭ ئوغلى، ياقۇپ بىلەن ئەساۋنىڭ ئانىسى رىۋكاھنىڭ ئاكىسى لابانىڭ قېشىغا قاراپ ماڭدى.

ئەساۋنىڭ يەنە بىر ئايال ئېلىشى

[7-6] ئەساۋ ئىسھاقنىڭ ياقۇپقا بەخت-بەرىكەت تىلەپ، ئۇنى پادان-ئارامغا شۇ يەردىن خوتۇن ئېلىشقا ئەۋەتكەنلىكىنى، شۇنداقلا ئۇنىڭغا بەخت-بەرىكەت تىلەپ، ئۇنىڭغا جېكىلەپ: سەن قانائانىيلارنىڭ قىزلىرىدىن خوتۇن ئالمىغىن، دېگەنلىرىنى ئۇقۇپ، ياقۇپنىڭمۇ ئۆز ئاتا-ئانىسىغا ئىتائەت قىلىپ، پادان-ئارامغا كەتكىنىنى كۆرگىنىدە، [8]ئەساۋ: ــ قانائانىيلارنىڭ قىزلىرى ئاتام ئىسھاقنىڭ نەزىرىدە يامان كۆرۈنىدىكەن، دەپ بىلىپ يەتتى. [9] ئۇ ئىسمائىلنىڭ قېشىغا بېرىپ، ھازىرقى خوتۇنلىرىنىڭ ئۈستىگە ئىبراھىمنىڭ ئوغلى ئىسمائىلنىڭ قىزى، نىبايوتنىڭ سىڭلىسى ماھالاتنى خوتۇنلۇققا ئالدى.

ياقۇپنىڭ بەيت-ئەلدە چۈش كۆرۈشى

[10] ياقۇپ بولسا بەئەر-شېبادىن چىقىپ، ھاران تەرەپكە مېڭىپ، [11]بىر يەرگە يېتىپ كەلگەندە، كۈن ئولتۇرۇپ كەتكەچكە شۇ يەردە قونماقچى بولدى. ئۇ شۇ يەردىكى تاشلاردىن بىرىنى ئېلىپ، بېشىغا ياستۇق قىلىپ قويۇپ[(243)]، ئۇخلىغىلى ياتتى. [12]ئۇ بىر چۈش كۆردى: ــ مانا، ئۇچى ئاسمانلارغا تاقاشقىدەك بىر پەلەمپەي يەردە تىكلەكلىك تۇراتتى؛ خۇدانىڭ پەرىشتىلىرى

---

242 «ئارامىي» ــ يەنى «سۈرىيەلىك».
243 ياكى «تاشلاردىن بىرىنى ئېلىپ،... ئۇنىڭ بېشىغا قويۇپ...».

ئۈنىڭدا چىقىپ-چۈشۈپ تۇرۇشاتتى. [13] مانا، پەرۋەردىگار ئۇنىڭ ئۈستىدە تۇراتتى. ئۇ: ــ «مەن بولسام ئاتاڭ ئىبراھىمنىڭ خۇداسى ۋە ئىسھاقنىڭ خۇداسى بولغان پەرۋەردىگاردۇرمەن؛ مەن سەن ياتقان بۇ زېمىننى سېنىڭ بىلەن نەسلىڭگە بېرىمەن. [14] نەسلىڭ بولسا يەرنىڭ توپىسىدەك كۆپ بولۇپ، سەن مەغرىپ بىلەن مەشرىققە، شىمال بىلەن جەنۇبقا يېيىلىسەن؛ سەن ۋە نەسلىڭنىڭ ۋاستىسى بىلەن يەر يۈزىدىكى بارلىق ئائىلە-قەبىلىلەر بەخت-بەرىكەت تاپىدۇ. [15] مانا، مەن سەن بىلەن بىللىدۇرمەن، قەيەرگە بارساڭ سېنى ئامان-ئېسەن ساقلاپ، بۇ زېمىنغا سېنى قايتۇرۇپ كېلىمەن؛ چۈنكى ساڭا ئېيتقان سۆزۈمنى ئادا قىلماي تۇرۇپ، سېنى تاشلىمايمەن» ــ دېدى.

[16] ئاندىن ياقۇپ ئويغىنىپ: ــ بەرھەق، پەرۋەردىگار بۇ يەردىدۇر، لېكىن مەن ئۇنى بىلمەپتىمەن، ــ دېدى. [17] ئۇ قورقۇپ كېتىپ: بۇ جاي ئالامەت دەھشەتلىك بىر جاي ئىكەن! بۇ خۇدانىڭ ئۆيى بىلەن ئاسماننىڭ دەرۋازىسىدىن باشقا ھېچ جاي ئەمەستۇر، ــ دېدى.

[18] ياقۇپ ئەتىسى سەھەر قوپۇپ، بېشىنىڭ ئاستىغا قويغان تاشنى ئېلىپ، خاتىرە تۈۋرۈك سۈپىتىدە تىكلەپ، ئۈستىگە زەيتۇن مېيى قۇيۇپ قويدى. [19] ئۇ جاينىڭ ئىسمىنى بەيت-ئەل[244] دەپ ئاتىدى؛ ئەمما ئىلگىرى ئۇ جاينىڭ ئېتى لۇز ئىدى.

[20] ئاندىن ياقۇپ قەسەم بىلەن ۋەدە قىلىپ: ــ ئەگەر خۇدا مېنىڭ بىلەن بىللە بولۇپ، بۇ سەپىرىمدە مېنى ساقلاپ، يېگىلى نان، كىيگىلى كىيىم بېرىپ، [21] مەن ئاتامنىڭ ئۆيىگە ئامان-ئېسەن يېنىپ بارسام، ئۇنداقتا پەرۋەردىگار مېنىڭ خۇدايىم بولىدۇ؛ [22] شۇنىڭدەك مەن خاتىرە تۈۋرۈك سۈپىتىدە تىكلەپ قويغان بۇ تاش خۇدانىڭ ئۆيى بولىدۇ؛ ھەم شۇنداقلا سەن ماڭا بېرىدىغان بارلىق نەرسىلەرنىڭ ئوندىن بىر ئۈلۈشىنى ساڭا تەقدىم قىلماي قالمايمەن، ــ دېدى.

---

[244] «بەيت-ئەل» ــ «خۇدانىڭ ئۆيى».

ياقۇپنىڭ لابانىنىڭ ئۆيىگە بېرىشى

29

1 ئاندىن ياقۇپ سەپىرىنى داۋاملاشتۇرۇپ، مەشرىقتىكى
قوۋملارنىڭ زېمىنىغا يېتىپ كەلدى. 2 ئۇ قارىۋىدى، مانا، يايلاقتا
بىر قۇدۇق تۇراتتى، ئۇنىڭ يېنىدا ئۈچ توپ قوي پادىسى تۇراتتى؛ چۈنكى خەلق
بۇ قۇدۇقتىن پادىلارنى سۇغىراتتى. قۇدۇقنىڭ ئاغزىغا يوغان بىر تاش قويۇقلۇق
ئىدى. 3 قاچانكى پادىلارنىڭ ھەممىسى ئۇ يەرگە يىغىلسا، پادىچىلار
بىرلىكتە قۇدۇقنىڭ ئاغزىدىكى تاشنى يۇمىلىتىۋېتىپ، قويلارنى سۇغىرىپ،
ئاندىن تاشنى يەنە قۇدۇقنىڭ ئاغزىغا ئۆز ئورنىغا قويۇپ قوياتتى.
4 ياقۇپ پادىچىلاردىن: ئەي بۇرادەرلەر، سىلەر قەيەرلىك؟ ــ دەپ سورىدى.
ئۇلار: ــ بىز ھارانلىقمىز، دېدى.
5 ئۇ ئۇلاردىن: ــ سىلەر ناھورنىڭ ئوغلى لاباننى تونۇمسىلەر؟ ــ دەپ
سورىدى. ئۇلار: ــ تونۇيمىز، دېدى.
6 ئۇ ئۇلاردىن: ــ ئۇ سالامەتمۇ، دەپ سورىۋىدى، ئۇلار جاۋاب بېرىپ: ــ ئۇ
سالامەت تۇرۇۋاتىدۇ. مانا ئەنە ئۇنىڭ قىزى راھىلە قويلىرى بىلەن كېلىۋاتىدۇ،
دېدى.
7 ئۇ: ــ مانا، كۈن تېخى ئېگىز تۇرسا، ھازىر تېخى مالنىڭ يىغىلىدىغان ۋاقتى
بولمىدى؛ نېمىشقا قويلارنى سۇغىرىپ، ئاندىن يەنە بېرىپ ئوتلاتمايسىلەر؟ ــ دېدى.
8 ئۇلار جاۋاب بېرىپ: ــ ياق، مۇنداق قىلالمايمىز. ئاۋۋال پادىلارنىڭ ھەممىسى
يىغىلىپ، پادىچىلار[245] تاشنى قۇدۇقنىڭ ئاغزىدىن يۇمىلىتىۋەتكەندىن
كېيىن، ئاندىن قويلارنى سۇغىرىمىز، دېدى.
9 ئۇ ئۇلار بىلەن گەپلىشىپ تۇرغىنىدا، راھىلە ئاتىسىنىڭ قويلىرى
بىلەن يېتىپ كەلدى؛ چۈنكى ئۇ قوي باققۇچى ئىدى. 10 شۇنداق بولدىكى،
ياقۇپ ئانىسىنىڭ ئاكىسى لابانىنىڭ قىزى راھىلە بىلەن ئانىسىنىڭ ئاكىسى
لابانىنىڭ قويلىرىنى كۆرگەندە، ئۇ قويۇپ بېرىپ، قۇدۇقنىڭ ئاغزىدىن تاشنى
يۇمىلىتىۋېتىپ، ئانىسىنىڭ ئاكىسى لابانىنىڭ قويلىرىنى سۇغاردى. 11-12

---

[245] ئىبرانىي تىلىدا «ئۇلار». «ئۇلار» بىر تۈركۈم ھوقۇقلۇق پادىچىلار بولسا كېرەك. ياكى بولمىسا ئۇلار ئېيتقان ئىشلار شۇ يەردە بىر ئۆرپ-ئادەت بولۇپ قالغان بولسا كېرەك.

ئاندىن ياقۇپ راھىلەنى سۆيۈپ، يۇقىرى ئاۋاز بىلەن يىغلاپ تاشلىدى ۋە راھىلەگە: ــ مەن سىنىڭ ئاتاڭنىڭ تۇغقىنى، رىۋكاھنىڭ ئوغلى بولىمەن، دېيۇدى، ئۇ يۈگۈرۈپ بېرىپ ئاتىسىغا خەۋەر بەردى.
13 شۇنداق بولدىكى، لابان ئۆز سىڭلىسىنىڭ ئوغلى ياقۇپنىڭ خەۋىرىنى ئاڭلىغاندا، ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ، ئۇنى قۇچاقلاپ سۆيۈپ، ئۆيىگە باشلاپ كەلدى. ئاندىن ياقۇپ لابانغا كەچۈرمىشلىرىنىڭ ھەممىسىنى[246] دەپ بەردى.
14 لابان ئۇنىڭغا: ــ سەن دەرۋەقە مېنىڭ سۆڭەك بىلەن گۆشۈمدۈرسەن! ــ دېدى. بۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۇنىڭ قېشىدا بىر ئايچە تۇرۇپ قالدى.

ياقۇپنىڭ ئالدىنىپ قېلىشى

15 ئاندىن لابان ياقۇپقا: ــ سەن مېنىڭ تۇغقىنىم بولغاچ، ماڭا بىكارغا خىزمەت قىلامسەن؟ ئېيتقىنا، ھەققىڭگە نېمە ئالىسەن؟ ــ دېدى.
16 لابانىنىڭ ئىككى قىزى بار ئىدى؛ چوڭىنىڭ ئىسمى لېياھ، كىچىكىنىڭ ئىسمى راھىلە ئىدى. 17 لېياھنىڭ كۆزلىرى يېقىملىق[247] ئىدى؛ ئەمما راھىلەنىڭ بولسا تەقى-تۇرقى كېلىشكەن، ھۆسنى-جامالى چىرايلىق قىز ئىدى. 18 ياقۇپنىڭ كۆڭلى راھىلەگە چۈشكەن بولۇپ لابانغا: ــ مەن سىنىڭ كىچىك قىزىڭ راھىلە ئۈچۈن ساڭا يەتتە يىل خىزمەت قىلاي، دېدى.
19 لابان جاۋاب بېرىپ: ــ ئۇنى باشقا كىشىگە بەرگىنىمدىن ساڭا بەرگىنىم ياخشى. ئەمدى مېنىڭكىدە تۇرغىن، دېدى.
20 ياقۇپ راھىلەنى ئېلىش ئۈچۈن يەتتە يىل خىزمەت قىلدى. ئەمما ئۇ ئۇنى ئىنتايىن ياخشى كۆرگەچكە، بۇ يىللار ئۇنىڭغا پەقەت بىرنەچچە كۈندەكلا بىلىندى. 21 ۋاقىت

[246] ئىبرانىي تىلىدا «بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى» ــ ياكى تەرجىمىمىزدەك «يۈز بەرگەن ھەممە ئىشلارنى»، ياكى ئۇ باياتىن راھىلەگە ئېيتقان ئىشلارنى (تۇغقانچىلىق مۇناسىۋەتلىرىنى) كۆرسەتسە كېرەك.
[247] ئىبرانىي تىلىدا «لېياھنىڭ كۆزلىرى مۇلايىم» (ياكى «يۇمشاق»). بۇنىڭ باشقا خىل تەرجىمىلىرى بولسا: (1) تىنىق؛ (2) ئاجىز (ياخشى كۆرمەيدىغان)؛ (3) نۇرسىز.

توشقاندا ياقۇپ لابانغا: ــ مانا مېنىڭ كۈنلىرىم توشتى. ئەمدى ئايالىمنى
ماڭا بەرگىن، مەن ئۇنىڭ قېشىغا كىرەي، دېدى. 22 لابان شۇ يەردىكى ھەممە
كىشىلەرنى يىغىپ، زىياپەت قىلىپ بەردى. 23 لېكىن شۇنداق بولدىكى، كەچ
كىرگەندە، ئۇ چوڭ قىزى لېياھنى ياقۇپنىڭ يېنىغا ئېلىپ كەلدى؛ ياقۇپ
ئۇنىڭ قېشىغا كىرىپ بىللە بولدى. 24 لابان ئۆز دېدىكى زىلپاھنى قىزى لېياھغا
دېدەك قىلىپ بەردى.
25 ئەتىسى شۇنداق بولدىكى، مانا ئالدىدا لېياھ تۇراتتى! ئۇ لابانغا: ــ بۇ زادى
ماڭا نېمە قىلغىنىڭ؟ ئەجەبا، مەن راھىلە ئۈچۈن ساڭا خىزمەت قىلمىدىممۇ؟
مېنى نېمىشقا شۇنداق ئالدىدىڭ؟! ــ دېدى.
26 لابان: بىزنىڭ يۇرتىمىزدا كىچىكىنى چوڭىدىن ئىلگىرى ياتلىق قىلىدىغان
رەسىم-قائىدە يوق. 27 ئەمدى سەن چوڭىنىڭ يەتتە كۈنلۈك توي مۇراسىمىنى
ئۆتكۈزۈپ بولغىن؛ ئاندىن يەنە ئىككىنچىسىنىمۇ ساڭا بېرەيلى؛ ئۇ سېنىڭ
ماڭا يەنە يەتتە يىل قىلىدىغان خىزمىتىڭنىڭ ھەققى بولىدۇ، ــ دېدى.
28 ياقۇپ ماقۇل بولۇپ، لېياھنىڭ يەتتە كۈنلۈك توي مۇراسىمىنى ئۆتكۈزۈپ
بولغاندا، لابان قىزى راھىلەنىمۇ ئۇنىڭغا خوتۇنلۇققا بەردى. 29 لابان دېدىكى
بىلھاھنى قىزى راھىلەگە دېدەك قىلىپ بەردى. 30 بۇ تەرىقىدە ياقۇپ
راھىلەنىڭمۇ قېشىغا كىردى؛ ئۇ راھىلەنى لېياھدىن زىيادە ياخشى كۆردى.
ئاندىن كېيىن ئۇ يەنە يەتتە يىل لابانغا خىزمەت قىلدى.

ياقۇپنىڭ پەرزەنتلىرى

31 ئەمما پەرۋەردىگار لېياھنىڭ ئەتىۋارلانمىغانلىقىنى كۆرگەندە، ئۇنىڭغا
تۇغۇشنى نېسىپ قىلدى[248]. لېكىن راھىلە تۇغماس ئىدى. 32 لېياھ ھامىلىدار
بولۇپ بىر ئوغۇل تۇغۇپ: ــ «پەرۋەردىگار خارلانغىنىمنى كۆردى؛ ئەمدى ئېرىم
مېنى ياخشى كۆرىدۇ» دەپ ئۇنىڭ ئىسمىنى «رۇبەن» قويدى[249].

---

248 ئىبرانىي تىلىدا «ئۇ ئۇنىڭ بالىياتقۇسىنى ئاچتى».

249 رۇبەن ــ «قارا، بىر ئوغۇل بالا!» دېگەن مەنىدە.

33 ئۇ يەنە ھامىلىدار بولۇپ، بىر ئوغۇل تۇغۇپ: ــ «پەرۋەردىگار ئەتىۋارلانمىغانلىقىمنى ئاڭلاپ، بۇنى ھەم ماڭا بەردى» دەپ، ئۇنىڭ ئىسمىنى شىمېئون[250] قويدى.
34 ئۇ يەنە ھامىلىدار بولۇپ، بىر ئوغۇل تۇغۇپ: ــ «ئەمدى بۇ قېتىم ئېرىم ماڭا باغلىنىدۇ؛ چۈنكى مەن ئۇنىڭغا ئۈچ ئوغۇل تۇغۇپ بەردىم» دەپ ئۇنىڭ ئىسمىنى لاۋىي[251] قويدى.
35 ئۇ يەنە ھامىلىدار بولۇپ، بىر ئوغۇل تۇغۇپ: ــ «ئەمدى بۇ قېتىم مەن پەرۋەردىگارغا ھەمدۇسانا ئوقۇي!» دەپ ئۇنىڭ ئىسمىنى يەھۇدا[252] قويدى. ئاندىن ئۇ تۇغۇتتىن توختاپ قالدى.

30

1 ئەمما راھىلە ئۆزىنىڭ ياقۇپقا بالا تۇغۇپ بېرەلمىگىنىنى كۆرگەندە، ئاچىسىغا ھەسەت قىلىپ ياقۇپقا: ــ ماڭا بالا بەرگىن؛ بولمىسا ئۆلىمەن، ــ دېدى.
2 شۇنىڭ بىلەن ياقۇپنىڭ راھىلەگە غەزىپى كېلىپ: ــ مەن بالىياتقۇنىڭ مېۋىسىنى سەندىن ئايىغان خۇدانىڭ ئورنىدىمۇ؟! ــ دېدى.
3 ــ مانا، دېدەكىم بىلھاھ بۇ يەردە تۇرىدۇ؛ سەن ئۇنىڭ قېشىغا كىرگىن، ئۇ مېنىڭ قۇچىقىمغا تۇغسۇن[253]؛ مەن ئۇ ئارقىلىق باللىق بولاي[254]، ــ دېدى راھىلە.
4 شۇنىڭ بىلەن ئۇ دېدىكى بىلھاھنى ئۇنىڭغا خوتۇن قىلىپ بەردى؛ ياقۇپ ئۇنىڭ قېشىغا كىردى. 5 بىلھاھ ھامىلىدار بولۇپ، ياقۇپقا بىر ئوغۇل تۇغۇپ بەردى.

250 شىمېئون ــ «ئاڭلاش» ياكى «ئاڭلىغان» دېگەن مەنىدە.
251 لاۋىي ــ «باغلانغان» ياكى «ئۇلانغان»دېگەن مەنىدە.
252 يەھۇدا ــ «ھەمد» ياكى «مەدھىيە» دېگەن مەنىدە. لېياھنىڭ سۆزى ئىنتايىن ئەھمىيەتلىك بولۇپ، بۇ ئۇنىڭ ئىخلاسمەنلىكى ۋە ئېتىقادىنى ئىسپاتلايدۇ. يەھۇدا تۇغۇلغۇچە ئۇنىڭ بارلىق ئارزۇ-تىلەكلىرى ئېرى ياقۇپنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشىشتىن ئىبارەت ئىدى. لېكىن ھازىر ئېرىشمىگەن بولسىمۇ ئاغرىنمىدى، بەلكى خۇداغا مەدھىيە ئوقۇپ، ئۇنىڭدىن تەسەللىي ئالدى.
253 ئىبرانىي تىلىدا «ئۇ مېنىڭ تىزلىرىم ئۈستىگە تۇغسۇن» ــ دېمەك، دېدەك تۇغقان باللار راھىلەنىڭ ھېسابلىنىدۇ.
254 ئىبرانىي تىلىدا «مەن ئۇ ئارقىلىق قۇرۇلىمەن» ياكى «ئۇنىڭ ۋاستىسى بىلەن مېنىڭ ئۆيۈم قۇرۇلىدۇ».

6 راھىلە: ــ «خۇدا مەن ئۈچۈن ئادالەت يۈرگۈزۈپ پەريادىمنى ئاڭلاپ،
ماڭا بىر ئوغۇل بەردى»، دەپ ئۇنىڭ ئىسمىنى دان[255] قويدى.

7 راھىلەنىڭ دېدىكى بىلھاھ يەنە ھامىلىدار بولۇپ، ياقۇپقا ئىككىنچى
ئوغلىنى تۇغۇپ بەردى. 8 راھىلە: ــ «مەن ئاچام بىلەن بەسلىشىپ قاتتىق
تۇتۇشۇپ[256]، يەڭدىم» دەپ ئۇنىڭ ئىسمىنى نافتالى[257] قويدى.
9 لېياھ ئۆزىنىڭ تۇغۇتتىن توختاپ قالغاننى كۆرۈپ، دېدىكى زىلپاھنى
ياقۇپقا خوتۇن قىلىپ بەردى. 10 لېياھنىڭ دېدىكى زىلپاھ ياقۇپقا بىر ئوغۇل
تۇغۇپ بەردى. 11لېياھ: ــ «نېمىدېگەن تەلەيلىك-ھە!» دەپ ئۇنىڭ
ئىسمىنى گاد[258] قويدى.
12 لېياھنىڭ دېدىكى زىلپاھ ياقۇپقا ئىككىنچى ئوغلىنى تۇغۇپ بەردى.
13 لېياھ: «مەن بەختلىكتۇرمەن! چۈنكى خوتۇن-قىزلار مېنى بەختلىك
دېيىشىدۇ!» دەپ ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاشىر[259] قويدى.
14 بۇغداي ئورمىسى كۈنلىرىدە رۇبەن چىقىپ ئېتىزلىقتا باردى ۋە
ئېتىزدىن بىرقانچە مۇھەببەتگۈلىنى[260] تېرىپ، بۇلارنى ئانىسى لېياھنىڭ
قېشىغا ئەكەلدى. ئەمدى راھىلە لېياھقا: ــ ئۆتۈنۈپ قالاي، ئوغلۇڭنىڭ
مۇھەببەتگۈلىدىن بىرنەچچىنى ماڭا بەرگىن! ــ دېدى.
15 لېياھ ئۇنىڭغا جاۋابەن: ــ ئېرىمنى تارتىۋالغىنىڭ يەتمەمدۇ؟ ئەمدى
ئوغلۇمنىڭ مۇھەببەتگۈلىنىمۇ تارتىۋالماقچىمۇسەن؟ ــ دېدى. راھىلە جاۋاب
بېرىپ: ــ ئۇنداق بولسا ئۇ ئوغلۇڭنىڭ مۇھەببەتگۈللىرى ئۈچۈن بۈگۈن كېچە
سەن بىلەن ياتسۇن، ــ دېدى.

---

255 دان ــ «ئۇ ھۆكۈم چىقاردى» ياكى «ئۇ ئادىللىق قىلدى!» دېگەن مەنىدە.
256 ئىبرانىي تىلىدا «خۇدانىڭ مەدىتى بىلەن ئاچام بىلەن چېلىشىپ،...».
257 نافتالى «ئېلىشىش» ياكى «چېلىشىش» دېگەن مەنىدە.
258 گاد «تەلەيلىك» ياكى «ئوڭۇشلۇق» دېگەن مەنىدە.
259 ئاشىر «بەختلىك» دېگەن مەنىدە.
260 «مۇھەببەتگۈل» (ياكى «ماندراك») ــ بۇ ئۆسۈملۈك مۇھەببەتنى قوزغاپ، ھامىلىدار بولۇش ئىمكانىيىتىنى ئاشۇرىدۇ، دەپ قارىلاتتى.

16 ياقۇپ كەچقۇرۇن ئېتىزدىن قايتىپ كەلگىنىدە، لېياھ ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىپ: ــ مېنىڭ قېشىمغا كىرىشىڭ كېرەك؛ چۈنكى مەن ئوغلۇمنىڭ مۇھەببەتگۈللىرى بىلەن سېنى ئىجارىگە ئالدىم، ــ دېدى. شۇنداق دېيىشى، ئۇ بۇ كېچە ئۇنىڭ بىلەن ياتتى. 17 خۇدا لېياھنىڭ دۇئاسىنى ئاڭلىدى؛ ئۇ ھامىلىدار بولۇپ، ياقۇپقا بەشىنچى ئوغلىنى تۇغۇپ بەردى. 18 شۇنىڭ بىلەن لېياھ: «دېدېكىمنى ئېرىمگە بەرگىنىمگە خۇدا ئەمدى ماڭا «ئىجارە ھەققىم»نى ئاتا قىلدى» دەپ ئۇنىڭ ئىسمىنى ئىسساكار[261] قويدى.

19 لېياھ يەنە ھامىلىدار بولۇپ، ياقۇپقا ئالتىنچى ئوغلىنى تۇغۇپ بەردى. 20 لېياھ: ــ «خۇدا ماڭا ياخشى تويلۇق ئاتا قىلدى؛ ئەمدى ئېرىم مېنىڭ بىلەن بىللە تۇرىدىغان بولدى[262]؛ چۈنكى مەن ئۇنىڭغا ئالتە ئوغۇل تۇغۇپ بەردىم» دەپ ئۇنىڭ ئىسمىنى زەبۇلۇن[263] قويدى.

21 شۇنىڭدىن كېيىن، ئۇ بىر قىز تۇغۇپ، ئۇنىڭ ئىسمىنى دىناھ[264] قويدى.

22 ئەمما خۇدا راھىلەنى ياد قىلىپ، دۇئاسىنى ئاڭلاپ ئۇنى تۇغىدىغان قىلدى[265]، 23 ئۇ ھامىلىدار بولۇپ، بىر ئوغۇل تۇغدى. ئۇ: ــ «خۇدا مېنى نومۇستىن خالاس قىلدى»، دېدى.

24 ئۇ: ــ «پەرۋەردىگار ماڭا يەنە بىر بالا بەرسە» دەپ، ئۇنىڭ ئىسمىنى يۈسۈپ[266] قويدى.

ياقۇپنىڭ بېيىشى

25 راھىلە يۈسۈپنى تۇغقاندىن كېيىن ياقۇپ لابانغا: ــ مېنى ئۆز يۇرتۇمغا، ئۆز ۋەتىنىمگە كەتكىلى قويغىن. 26 مېنىڭ ساڭا ئىشلەپ ئېرىشكەن ئىش ھەققىم بولغان ئاياللىرىم بىلەن باللىرىمنى ماڭا بەرگىن؛ مەن كېتەي؛ چۈنكى مېنىڭ ساڭا ئىشلىگەن جاپالىق خىزمىتىم ئۆزۈڭگە ئايان، ــ دېدى.

261 ئىسساكار «ئىجارە» ياكى «ئىنئام» دېگەن مەنىدە.
262 ياكى «مېنى ھۆرمەتلەيدىغان بولدى».
263 زەبۇلۇن ــ «ماكان قىلىش» ياكى «ھۆرمەتلەش» دېگەن مەنىدە.
264 «دىناھ» ــ «(ئادىل) ھۆكۈم» دېگەن مەنىدە.
265 ئىبرانىي تىلىدا «بالىياتقۇسىنى ئېچىۋىدى،...».
266 يۈسۈپ ــ «ئۇ يەنە بېرىدۇ» ياكى «ئۇ قوشۇپ بېرىدۇ» دېگەن مەنىدە.

27 لابان ئۇنىڭغا جاۋابەن: نەزىرىڭدە ئىلتىپات تاپقان بولسام، ئۆتۈنۈپ
قالاي، يېنىمدىن كەتمە. چۈنكى مەن پەرۋەردىگارنىڭ سېنىڭ سەۋەبىڭدىن
ماڭا بەرىكەت بەرگىنىنى تونۇپ يەتتىم، دېۋىدى، ياقۇپ يەنە: ــ 28 ماڭا
ئالىدىغان ھەققىڭنى توختاتقىن؛ مەن ساڭا شۇنى بېرەي، دېدى.
29 ياقۇپ ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ: ــ مەن ساڭا قانداق خىزمەت قىلىپ
كەلگىنىمنى، مېنىڭ قولۇمدا ماللىرىڭنىڭ قانداق بولغىنىنى ئۆزۈڭگە ئايان. 30 چۈنكى
مەن كەلمەستە مېلىڭ ئاز ئىدى؛ ئەمدى ناھايىتى زور بىر توپ بولدى. مېنىڭ
قەدىمىم قەيەرگە يەتسە، پەرۋەردىگار ساڭا بەرىكەت ئاتا قىلدى. ئەمدى مەن
قاچان ئۆز ئائىلەم ئۈچۈن ئىگىلىك تىكلەيمەن؟ ــ دېدى.

31 شۇنىڭ بىلەن لابان: ــ مەن ساڭا نېمە بېرەي، دېۋىدى، ياقۇپ: ــ
سەن ماڭا ھېچنېمە بەرمىگىن؛ پەقەت مېنىڭ شۇ ئىشىمغا قوشۇلساڭلا،
مەن يەنە پاداڭنى بېقىپ، ئۇلاردىن خەۋەر ئالىمەن. 32 مەن بۈگۈن پۈتكۈل
پاداڭنى ئارىلاپ، ئالا-چىپار قويلارنى، قارا-قوڭۇر پاخلانلارنى[267]، شۇنداقلا
ئۆچكىلەرنىڭ ئىچىدىنمۇ ئالا-چىپارلىرىنى[268] ئايرىپ چىقىمەن. بۇلار[269]
مېنىڭ ئىش ھەققىم بولسۇن. 33 كېيىن، مېنىڭ ھەققىمنى تەكشۈرۈپ
كەلگەن ۋاقتىڭدا، ھەققانىي بولغىنىم كۆز ئالدىڭدا ئىسپاتلىنىدۇ؛ ئۆچكىلەر
ئارىسىدا ئالا-چىپار بولمىغانلىرىنىڭ ھەممىسى، پاخلانلار ئارىسىدا قارا-
قوڭۇر بولمىغانلىرىنىڭ ھەممىسى ئوغرىلاپ كېلىنگەن ھېسابلانسۇن، ــ
دېدى.
34 ئۇ ۋاقىتتا لابان: ــ ماقۇل، دېگىنىڭدەك بولسۇن، ــ دېدى.
35 شۇ كۈنى لابان تاغىل ۋە ئالا-چىپار تېكىلەرنى، ئالا-چىپار چىشى
ئۆچكىلەرنى، شۇنداقلا ئاز-پاز ئاق چېكىمى بولغان بارلىق ئۆچكىلەرنى، بارلىق
قارا-قوڭۇر قوزىلارنى ئايرىپ، ئۆز ئوغۇللىرىنىڭ قولىغا تاپشۇرۇپ، 36 ئۆزى[270]

267 پەلەستىندە قوڭۇر ياكى قارا رەڭلىك قويلار ئاز ئۇچرايدۇ.
268 پەلەستىندە ئۆچكىلەرنىڭ كۆپىنچىسى پۈتۈنلەي قارا ياكى پۈتۈنلەي قوڭۇردۇر.
269 ياكى «بۇلاردىن تۇغۇلغانلار».
270 ياكى «ئۇلار».

بىلەن ياقۇپنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۈچ كۈنلۈك ئارىلىقنى قويدى[271]. ياقۇپ بولسا لابانىنىڭ پادىلىرىنىڭ قالغىنىنى باقتى.

37 لېكىن ياقۇپ تېرەك، بادام ۋە چىنار دەرەخلىرىدىن يۇمران چىۋىقلارنى ئېلىپ، قوۋزىقىنى يوللۇق قىلىپ شىلىپ، ئاق سىزىقلارنى چىقاردى. 38-39ئاندىن مال كۆيلىگەن ۋاقىتلىرىدا سۇ ئىچكىلى كەلگەندە، ئۇ مۇشۇ شىلغان چىۋىقلارنى پادىلار سۇ ئىچىدىغان يەرلەردىكى ئۆلۈقلارغا مالنىڭ ئالدىغا تىكلەپ قوياتتى. مال بۇ تاغىل چىۋىقلارنىڭ ئالدىدا جۈپلەشكەندىن كېيىن ئۇلار تاغىل ۋە ئالا-چىپار قوزىلارنى تۇغدى.

40 ئاندىن ياقۇپ بۇ قوزىلارنى لابانىنىڭ پادىسىدىن ئايرىپ چىقاردى؛ ئاندىن ئۇ لابانىنىڭ پادىسىنىڭ يۈزلىرىنى تاغىل ۋە قوڭۇر قويلىرىغا[272] قارىتىپ جۈپلەشتۈردى؛ شۇنداق قىلىپ، ئۇ ئۆز مېلىنى لابانىنىڭ مېلىغا قوشماي بۆلەك قويۇپ، ئۆزى ئۈچۈن ئايرىم پادىلارنى قىلدى. 41 ساغلام كۈچلۈك مال جۈپلەشكىنىدە، ياقۇپ چىۋىقلارنى پادىنىڭ كۆز ئالدىغا ئۆلۈقلاردا قوياتتى؛ ماللار شۇ چىۋىقلارنىڭ يېنىدا جۈپلىشەتتى. 42 لېكىن جۈپلىشىشۋاتقان مال ئاجىز بولسا، ئۇ چىۋىقلارنى قويمايتتى. بۇ تەرىقىدە ئاجىزلىرى لابانغا، كۈچلۈكلىرى ياقۇپقا تەۋە بولدى. 43 شۇنداق قىلىپ، بۇ كىشى ناھايىتى باي بولۇپ، ماللىرى، دېدەكلىرى، قۇللىرى، تۆگىلىرى ۋە ئېشەكلىرى خېلى كۆپ بولدى.

271 دېمەك، لابان دەرھال پادىسىدىن ياقۇپنىڭ ھەققى بولغان مالنى، شۇنداقلا كەلگۈسىدە شۇنداق نەسلىنى چىقىرالايدىغانلارنى ئايرىپ، ياقۇپتىن يىراق قىلدى.

272 «(لابانىنىڭ) ... تاغىل ۋە قوڭۇر قويلىرى» ــ لابان بۇنداق تاغىل ۋە قوڭۇر قويلارنى ئاللىقاچان ئايرىغان بولسىمۇ، بۇ سۆزلەرگە قارىغاندا ئۇ يەنىلا بۇنداقلاردىن بەزىلىرىنى ياقۇپقا تاپشۇرغان ئوخشايدۇ. ئەگەر لابانىنىڭ ئوغۇللىرى پادىلارنى بېقىشقا ئىشەنچلىك بولمىسا، لابان شۇ «تاغىل ۋە قوڭۇر قويلار»دىن چوڭ قويلارنى ياقۇپقا قايتىدىن تاپشۇرۇشى مۇمكىن. باشقا بىر ئىمكانىيەت باركى، ياقۇپنىڭ بەزى تاغىل ياكى قوڭۇر قوزىلىرى چوڭ بولغاندا ئۇ ئۇلارنى لابانىنىڭ ئاق رەڭلىك قويلىرى ئارىسىغا قوشقان.

ياقۇپنىڭ لابان بىلەن بولغان ۋاقتىدىكى تارىخ توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنى كۆرۈڭ.

ياقۇپنىڭ لاباننىڭ يېنىدىن قېچىشى

31

1 ئەمما ياقۇپ لاباننىڭ ئوغۇللىرىنىڭ: ــ ياقۇپ ئاتىمىزنىڭ
پۈتۈن مال-مۈلكىنى ئېلىپ كەتتى؛ ئۇنىڭ ئېرىشكەن بۇ
دۆلىتى[273] ئاتىمىزنىڭ تەئەللۇقاتىدىن كەلگەن، دېگىنىنى ئاڭلاپ قالدى.
2 ياقۇپ لاباننىڭ چىرايىغا قارىۋىدى، مانا، ئۇ ئۆزىگە بۇرۇنقىدەك خۇش پېئىل
بولمىدى. 3 بۇ چاغدا، پەرۋەردىگار ياقۇپقا: ــ سەن ئاتا-بوۋىلىرىڭنىڭ زېمىنىغا،
ئۆز ئۇرۇق-تۇغقانلىرىڭنىڭ قېشىغا قايتىپ كەتكىن. مەن سېنىڭ بىلەن بىللە
بولىمەن، ــ دېدى.
4 شۇنىڭ ئۈچۈن ياقۇپ ئادەم ئەۋەتىپ، راھىلە ۋە لېياھنى ئۆز پادىسى
تۇرغان كۆكلەمگە چاقىرىپ كېلىپ 5 ئۇلارغا مۇنداق دېدى: ــ مەن ئاتاڭلارنىڭ
چىرايىغا قارىسام ماڭا بۇرۇنقىدەك خۇش پېئىل بولمىدى؛ ئەمما ئاتامنىڭ
خۇداسى مەن بىلەن بىللە بولۇپ كەلدى. 6 كۈچۈمنىڭ يېتىشىچە ئاتاڭلارغا
ئىشلەپ بەرگىنىم سىلەرگە ئايان؛ 7 ھالبۇكى، ئاتاڭلار مېنى ئەخمەق قىلىپ،
ھەققىمنى ئون قېتىم ئۆزگەرتتى؛ لېكىن خۇدا ئۇنىڭ ماڭا زىيان يەتكۈزۈشىگە
يول قويمىدى. 8 ئەگەر ئۇ: «ئالا-چىپار قوزىلار ھەققىڭ بولىدۇ»، دېسە، بارلىق
پادىلار ئالا-چىپار قوزىلىغىلى تۇردى. ئۇ: «تاغىل قوزىلار ھەققىڭ بولسۇن»،
دېسە، بارلىق پادىلار تاغىل قوزىلىغىلى تۇردى. 9 بۇ تەرىقىدە خۇدا ئاتاڭلارنىڭ
ماللىرىنى تارتىۋېلىپ، ماڭا بەردى. 10 پادىلار كۈيلىگەن ۋاقىتتا مەن بىر قېتىم
چۈشۈمدە بېشىمنى كۆتۈرۈپ شۇنى كۆردۈمكى، مانا، ماللارنىڭ ئۈستىگە
جۈپلىشىشكە ئېتىلغان قوچقار-تېكىلەرنىڭ ھەممىسى تاغىل ياكى ئالا-
چىپار ئىدى. 11 ئاندىن خۇدانىڭ پەرىشتىسى چۈشۈمدە ماڭا: «ئەي ياقۇپ»،
دېۋىدى، مەن جاۋاب بېرىپ: «مانا مەن»، دېدىم.
12 ئۇ ماڭا: ــ «ئەمدى بېشىڭنى كۆتۈرۈپ قارىغىن؛ مانا ماللارنىڭ ئۈستىگە
جۈپلىشىشكە ئېتىلغان قوچقار-تېكىلەرنىڭ ھەممىسى تاغىل ۋە ئالا-
چىپاردۇر؛ چۈنكى مەن لاباننىڭ ساڭا قىلغىنىنىڭ ھەممىسىنى كۆردۈم. 13
مەن بەيت-ئەلدە ساڭا كۆرۈنگەن تەڭرىدۇرمەن. سەن شۇ يەردە تۈۋرۈكنى

273 ئىبرانىي تىلىدا «بۇ شان-شەرەپنى».

مەسىھلەپ[274]، ماڭا قەسەم ئىچتىڭ. ئەمدى سەن ئورنۇڭدىن تۇرۇپ، بۇ زېمىندىن چىقىپ، ئۇرۇق-تۇغقانلىرىڭنىڭ زېمىنىغا يانغىن» دېدى.

14 راھىلە ۋە لېياھ ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ: ــ ئاتىمىزنىڭ ئۆيىدە بىزگە تېگىشلىك نېسىۋە ياكى مىراس قالمىغانمۇ؟ 15 بىز دەرۋەقە ئۇنىڭغا يات ئادەم ھېسابلىنىپ قالغانمۇ؟! ئۇ بىزنى سېتىۋەتتى، تويلۇقىمىزنىمۇ[275] پۈتۈنلەي يەپ كەتتى! 16 شۇنداق بولغاندىن كېيىن، خۇدا ئاتىمىزدىن ساڭا ئېلىپ بەرگەن بارلىق دۆلەت بىز بىلەن بالىلىرىمىزنىڭكىدۇر. ئەمدى خۇدا ساڭا نېمە دېگەن بولسا، شۇنى قىلغىن، ــ دېدى.

18-17 شۇنىڭ بىلەن ياقۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ، بالىلىرى ۋە ئاياللىرىنى تۆگىلەرگە مىندۇرۇپ، ئېرىشكەن بارلىق ماللىرى ۋە بارلىق تەئەللۇقاتىنى، يەنى پادان-ئارامدا تاپقان تەئەللۇقاتلىرىنى ئېلىپ، ئاتىسى ئىسھاقنىڭ يېنىغا بېرىشقا قانائان زېمىنىغا قاراپ يول ئالدى.

19 لابان بولسا قويلىرىنى قىرقىغىلى كەتكەنىدى؛ راھىلە ئۆز ئاتىسىغا تەۋە «ئۆي بۇتلىرى»نى[276] ئوغرىلاپ ئېلىۋالدى. 20 ياقۇپ ئارامىي لابانغا ئۆز قېچىشىدىن ئوغرىلىقچە قېچىپ كېتىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرماي ئۇنى ئالداپ قويغانىدى[277]. 21 ئۇ بار-يوقىنى ئېلىپ قېچىپ كەتتى؛ ئۇ دەريادىن[278] ئۆتۈپ گىلېئاد تېغى تەرەپكە قاراپ يول ئالدى.

274 «مەسىھلەش» ۋە «مەسىھ» توغرىسىدا «تەبىرلەر»نى كۆرۈڭ. بۇ يەردە مۇقەددەس كىتابتا «مەسىھلەش» ياكى «مەسىھ قىلىش» دېگەن پېئىلنىڭ تۇنجى قېتىم ئىشلىتىلىشىدۇر.

275 «تويلۇقلىرىمىز» مۇشۇ يەردە ياقۇپنىڭ لېياھ ۋە راھىلەنى ئېلىش ئۈچۈن ئىشلىگىنىنىڭ قىممىتىنى كۆرسەتسە كېرەك.

276 «ئۆي بۇتلىرى» ــ ئىبرانىي تىلىدا «تەرافىم». بۇ بۇتلار قولدا كۆتۈرگۈدەك كىچىك بولۇپ، ئادەتتە كۈمۈشتىن ياسىلاتتى. قەدىمكى ۋاقىتلاردىكى بەزى بۇتپەرەس جەمئىيەتلەردە «تەرافىم»غا ئىگە بولغان ئادەم ئۆيىنىڭ بارلىق تەئەللۇقاتىنىڭ ئىگىسى، خوجايىنى دەپ ھېسابلىناتتى. شۇڭا بۇ كىچىك «تەرافىم» كۈمۈش بولغىنى ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى قانۇنىي ئەھمىيىتى ئۈچۈن لابانغا ئىنتايىن مۇھىم ئىدى.

277 مۇشۇ يەردە «ئۇنى ئالداپ قويغانىدى» ئىبرانىي تىلىدا «ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئوغرىلىدى» بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

278 «دەريا» ــ مۇشۇ يەردە «ئەفرات دەرياسى»نى كۆرسىتىدۇ.

لاباننىڭ ياقۇپنى قوغلىشى

22 ئۈچىنچى كۈنى، لابانغا ياقۇپنىڭ قاچقىنى توغرىسىدا خەۋەر يەتتى. 23 ئۇ ئۆز تۇغقانلىرىنى ئېلىپ، يەتتە كۈنلۈك يولغىچە كەينىدىن قوغلاپ بېرىپ، گىلېئاد تېغىدا ئۇنىڭغا يېتىشتى. 24 لېكىن كېچىسى خۇدا ئارامىي لاباننىڭ چۈشىگە كىرىپ ئۇنىڭغا: «سەن ھېزى بول، ياقۇپقا يا ئاق يا كۆك دېمە!»[279] دېدى.

25 لابان ياقۇپقا يېتىشىپ بارغاندا، ياقۇپ چېدىرىنى تاغنىڭ ئۈستىگە تىككەنىدى. لابانمۇ تۇغقانلىرى بىلەن گىلېئاد تېغىنىڭ ئۈستىدە چېدىر تىكتى. 26 لابان ياقۇپقا: ــ بۇ نېمە قىلغىنىڭ؟ سەن مېنى ئالداپ، قىزلىرىمنى ئۇرۇشتا ئالغان ئولجىدەك ئېلىپ كەتتىڭ؟ 27 نېمىشقا يوشۇرۇن قاچىسەن، ماڭا خەۋەر بەرمەي مەندىن ئوغرىلىقچە كەتتىڭ؟ ماڭا دېگەن بولساڭ مەن خۇشال-خۇراملىق بىلەن غەزەل ئوقۇپ، داپ ۋە چاڭ چېلىپ، سېنى ئۇزىتىپ قويماتتىم؟ 28 شۇنداق قىلىپ سەن ماڭا ئۆز ئوغۇللىرىم[280] ۋە قىزلىرىمنى سۆيۈپ ئۇزىتىپ قويۇش پۇرسىتىنىمۇ بەرمىدىڭ. بۇ ئىشتا ئەخمەقلىق قىلدىڭ. 29 سىلەرگە زىيان-زەخمەت يەتكۈزۈش قولۇمدىن كېلەتتى؛ لېكىن تۈنۈگۈن كېچە ئاتاڭنىڭ خۇداسى ماڭا سۆز قىلىپ: «ھېزى بول، ياقۇپقا يا ئاق يا كۆك دېمە» دېدى. 30 خوش، سەن ئاتاڭنىڭ ئۆيىنى تولىمۇ سېغىنغىنىڭ ئۈچۈن كەتمەي قويمايسەن؛ لېكىن نېمىشقا يەنە مېنىڭ بۇتلىرىمنى ئوغرىلىدىڭ؟ ــ دېدى.

---

279 ئىبرانىي تىلىدا «ياقۇپقا يا ياخشى يا يامان گەپنى قىلما!». بۇ سۆزلەر بەلكىم: «ئۇنىڭغا بەرىكەت تىلىمە ياكى ئۇنى قارغىما» دېگەنلىك بولسا كېرەك. خۇدا نېمىشقا «ياقۇپقا ياخشى گەپ قىلما» دېگەن؟ بىزنىڭچە خۇدا لاباننىڭ ئالدامچى ماھىيىتىنى ئوبدان بىلەتتى؛ ئۇ ياقۇپقا بەرىكەت تىلىسە ئالدامچى نىيىتى بىلەن تىلەيدىغىنىنى بىلەتتى. ئۇنىڭ «يامان گەپ قىلىش»ىغا، يەنى ئۇنى قارغاشقا يول قويمايتتى، ئەلۋەتتە. شۇڭا «ياقۇپقا يا ياخشى يا يامان گەپنى قىلما!» دېگىنى بەلكىم «پەقەت ھەققەتتىن سۆزلە!» دېگەنلىك بولۇشى مۇمكىن. بىراق لاباننىڭ ياقۇپ بىلەن بولغان سۆھبىتىگە قارىساق ئۇ يەنىلا يالغانچىلىقتىن يىراق كەتمەيدۇ!

280 لاباننىڭ «ئوغۇللىرىم» دېگىنى ئۇنىڭ ھىيلىگەرلىكىنى ئايان قىلىدۇ. ئۇنىڭ ياقۇپتىن تۇغۇلغان نەۋرە ئوغۇللىرى بار ئىدى، لېكىن ئۇ ئۇلارنى «مېنىڭ ئوغۇللىرىم» دەپ ھېسابلايتتى.

[31] ياقۇپ لابانغا جاۋاب بېرىپ: ــ مەن قورقۇپ قاچتىم؛ چۈنكى سېنى قىزلىرىنى مەندىن مەجبۇرىي تارتىۋالامدىكىن، دېدىم. [32] ئەمدى بۇتلىرىڭغا كەلسەك، ئۇلار كىمدىن چىقسا شۇ تىرىك قالمايدۇ! قېرىنداشلىرىمىز ئالدىدا مەندىن قانداقلا نېمەڭنى تونۇۋالساڭ، ئۇنى ئېلىپ كەت، ــ دېدى. ھالبۇكى، ياقۇپنىڭ راھىلەنىڭ بۇتلارنى ئوغرىلاپ كەلگىنىدىن خەۋىرى يوق ئىدى.
[33] لابان ئالدى بىلەن ياقۇپنىڭ چېدىرىغا كىرىپ، ئاندىن لېياھنىڭ چېدىرى ھەم ئىككى دېدەكنىڭ چېدىرلىرىغا كىرىپ ئاختۇرۇپ ھېچنېمە تاپالمىدى. لېياھنىڭ چېدىرىدىن چىقىپ، راھىلەنىڭ چېدىرىغا كىردى. [34] راھىلە بولسا ئۆي بۇتلىرىنى ئېلىپ، بۇلارنى تۆگىنىڭ چومىنىڭ ئىچىگە تىقىپ قويۇپ، ئۈستىدە ئولتۇرۇۋالغانىدى. لابان پۈتكۈل چېدىرنى ئاختۇرۇپ، ھېچنېمە تاپالمىدى.
[35] راھىلە ئاتىسىغا: ــ ئەي خوجام، ئالدىڭدا تۇرالمىغىنىم ئۈچۈن خاپا بولمىغىن؛ چۈنكى مەن ھازىر ئاياللارنىڭ ئادەت مەزگىلىدە تۇرۇۋاتىمەن[281]، ــ دېدى. شۇنداق قىلىپ، لابان ھەممە يەرنى قويماي ئاختۇرۇپمۇ، ئۆي بۇتلىرىنى تاپالمىدى.
[36] شۇنىڭ بىلەن ياقۇپ ئاچچىقلاپ لابان بىلەن جېدەللىشىپ كەتتى. ياقۇپ لابانغا: ــ سەن مېنى كەينىمدىن مۇنچە ئالدىراپ-تېنەپ قوغلاپ كەلگۈدەك مەندە نېمە سەۋەنلىك، نېمە گۇناھ بار؟ [37] سەن ھەممە يۈك-تاقلىرىمنى ئاختۇرۇپ چىقتىڭ، ئۆيۈڭنىڭ نەرسىلىرىدىن بىرەر نېمە تاپالىدىڭمۇ؟ بىرنېمە تاپقان بولساڭ، مېنىڭ قېرىنداشلىرىم بىلەن سېنىڭ قېرىنداشلىرىڭنىڭ ئالدىدا ئۇنى قويغىن، ئۇلار بىز ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم قىلسۇن. [38] مەن مۇشۇ يىگىرمە يىل قېشىڭدا تۇردۇم؛ ھېچقاچان ساغلىقىڭ ۋە چىشى ئۆچكىلىرىڭ بالا تاشلىۋەتمىدى؛ پادىلىرىڭدىن قوچقارلىرىڭنى يېگىنىم يوق. [39] بوغۇۋېتىلگەنلىرىنى قېشىڭغا ئېلىپ كەلمەي، بۇ زىياننى ئۆزۈم تولدۇردۇم؛ كېچىسى ئوغرىلانغان ياكى كۈندۈزى ئوغرىلانغان بولسۇن سەن ئۇنى مەندىن تۆلىتىپ ئالدىڭ. [40] مېنىڭ كۈنلىرىم شۇنداق ئۆتتىكى، كۈندۈزى ئىسسىقتىن، كېچىسى سوغۇقتىن قىينىلىپ، ئۇيقۇ كۆزۈمدىن قاچاتتى. [41] مېنىڭ كۈنلىرىم مۇشۇ يىگىرمە يىلدا ئۆيۈڭدە تۇرۇپ شۇنداق بولدى؛ ئون

[281] ئىبرانىي تىلىدا: «ئاياللارنىڭ ئادىتى ھازىر ماڭا چۈشتى».

تۆت يىل ئىككى قىزىڭ ئۈچۈن ساڭا خىزمەت قىلدىم، ئالتە يىل پاداڭ ئۈچۈن خىزمەت قىلدىم؛ ئۇنىڭ ئۈستىگە سەن ئىش ھەققىمنى ئون قېتىم ئۆزگەرتتىڭ. 42 ئەگەر ئاتامنىڭ خۇداسى، يەنى ئىبراھىمنىڭ خۇداسى، يەنى ئىسھاقنىڭ قورقۇنچىسى بولغانىنىڭ ئۆزى مەن بىلەن بىللە بولمىسا ئىدى، سەن جەزمەن مېنى قۇرۇق قول قىلىپ قايتۇرۇۋېتەتتىڭ. لېكىن خۇدا مېنىڭ تارتقان جەبىر-جاپالىرىمنى، قوللىرىمنىڭ مۇشەققەتتىنى كۆرۈپ تۈنۈگۈن كېچە ساڭا تەنبىھ بەردى، ــ دېدى.

ياقۇپنىڭ لابان بىلەن كېلىشىم تۈزۈشى

43 لابان ياقۇپقا جاۋاب بېرىپ: ــ بۇ قىزلار مېنىڭ قىزلىرىم، بۇ ئوغۇللار مېنىڭ ئوغۇللىرىم[282]، بۇ پادا بولسا مېنىڭ پادام بولىدۇ؛ شۇنداقلا كۆز ئالدىڭدىكى ھەممە نەرسە مېنىڭكىدۇر[283]؛ ئەمما مەن بۈگۈن بۇ قىزلىرىمنى ۋە ئۇلارنىڭ تۇغقان ئوغۇللىرىنى نېمە قىلاي؟ 44 قېنى كەل، سەن بىلەن ئىككىمىز بىر ئەھدە تۈزۈشەيلى، بۇ مەن بىلەن سېنىڭ ئوتتۇرىمىزدا گۇۋاھ بولسۇن، ــ دېدى. 45 شۇنىڭ بىلەن ياقۇپ بىر تاشنى ئېلىپ ئۆرە تىكلەپ تۈۋرۈك قىلىپ قويدى. 46ئاندىن ياقۇپ قېرىنداشلىرىغا: ــ تاش يىغىڭلار، ــ دېۋىدى، تاشلارنى ئېلىپ كېلىپ دۆۋىلىدى، شۇ يەردە تاش دۆۋىسىنىڭ يېنىدا غىزالىنىشتى. 47لابان بۇ دۆۋىنى «يەگار-ساھادۇتا» دەپ ئاتىدى، ياقۇپ ئۇنىڭغا «گالېئەد»[284] دەپ ئات قويدى. 48 لابان: ــ بۇ دۆۋە بۈگۈن سەن بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامدا گۇۋاھ بولسۇن، ــ دېدى. شۇڭا بۇ سەۋەبتىن دۆۋىنىڭ نامى «گالېئەد» ئاتالدى. 49 ئۇ جاي يەنە «مىزپاھ»، دەپمۇ ئاتالدى؛ چۈنكى لابان يەنە: ــ ئىككىمىز بىر-بىرىمىز بىلەن كۆرۈشمىگەن ۋاقىتلاردا، پەرۋەردىگار سەن بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامدا قاراۋۇل بولۇپ كۆزىتىپ تۇرسۇن[285]. 50 ئەگەر سەن قىزلىرىمنى بوزەك قىلساڭ، ياكى

282 28-ئايەتتىكى ئىزاھاتنى كۆرۈڭ.

283 «ھەممىسى مېنىڭكىدۇر» مۇشۇ سۆزلەر پۈتۈنلەي خاتا، ئەلۋەتتە. ياقۇپ بۇلارنىڭ ھەممىسىگە ئۆز قولىنىڭ ئەجرى بىلەن ئېرىشكەنىدى.

284 «يەگار-ساھادۇتا» ئارامىي تىلدا، «گالېئەد» ئىبرانىي تىلدا «گۇۋاھلىق دۆۋىسى» دېگەن مەنىدە.

285 «مىزپاھ» ــ «كۆزىتىش مۇنارى» دېگەن مەنىدە بولۇپ، يەنە «ئۇ كۆزىتىپ تۇرسۇن» دېگەن سۆزنىڭ ئاھاڭىغا يېقىن.

قىزلىرىمنىڭ ئۈستىگە باشقا خوتۇنلارنى ئالساڭ، باشقا ھېچ كىشى قېشىمىزدا
ھازىر بولمىغان تەقدىردىمۇ، مانا، خۇدا مەن بىلەن سېنىڭ ئاراڭدا گۇۋاھچىدۇر!
[51] لابان ياقۇپقا يەنە: ــ مانا، بۇ دۆۋىگە قارا، مەن بىلەن سەن ئىككىمىزنىڭ
ئوتتۇرىسىدا مەن تىكلەپ قويغان بۇ تۈۋرۈككىمۇ قارا؛ [52] كەلگۈسىدە بۇ دۆۋە ۋە بۇ
تۈۋرۈكمۇ مەن يامان نىيەت بىلەن بۇ دۆۋىدىن سېنىڭ تەرىپىڭگە ئۆتمەسلىكىم
ئۈچۈن، سېنىڭمۇ نىيىتىڭنى يامان قىلىپ بۇ دۆۋە ۋە بۇ تۈۋرۈكتىن ئۆتۈپ
مېنىڭ تەرىپىمگە كەلمەسلىكىڭ ئۈچۈن گۇۋاھچى بولسۇن(286). [53] ئىبراھىمنىڭ
ئىلاھى، ناھورنىڭ ئىلاھى ۋە بۇ ئىككىسىنىڭ ئاتىسىنىڭ ئىلاھلىرى(287)
ئارىمىزدا ھۆكۈم چىقارسۇن، ــ دېدى. ياقۇپ بولسا ئاتىسى ئىسھاقنىڭ
قورقۇنچىسى بولغۇچى بىلەن قەسەم قىلدى.
[54] ئاندىن ياقۇپ تاغ ئۈستىدە بىر قۇربانلىق سۇنۇپ، قېرىنداشلىرىنى ئۆزى
بىلەن تاماقلىنىشقا تەكلىپ قىلدى(288). ئۇلار ھەمداستىخان ئولتۇردى ۋە
كېچىسى تاغدا قوندى. [55] ئەتىسى تاڭ سەھەردە لابان ئورنىدىن تۇرۇپ،
نەۋرىلىرى بىلەن قىزلىرىنى سۆيۈپ، ئۇلارغا بەخت-بەرىكەت تىلەپ، ئۆز
ئۆيىگە راۋان بولدى.

ياقۇپنىڭ ئەساۋ بىلەن كۆرۈشۈشكە تەييارلىنىشى

32

[1] ياقۇپ ئۆز يولىغا كېتىپ باراتتى؛ يولدا خۇدانىڭ پەرىشتىلىرى
ئۇنىڭغا ئۇچرىدى. [2] ياقۇپ ئۇلارنى كۆرۈپ: ــ بۇ جاي خۇدانىڭ
بارگاھى ئىكەن! ــ دەپ، بۇ جاينىڭ نامىنى «ماھانائىم» دەپ قويدى(289).

---

286 ئەگەر يۇقىرىدا ئېيتقىنىمىزدەك «ئۆي بۇتلىرى»غا ئىگە بولۇش «ئۆينىڭ ئۆزىگە ئىگە بولغانلىق» ھېسابلانسا، ئۇنداقتا لابانىڭ بۇ سۆزلىرىنىڭ مەقسىتى: ــ «ياقۇپ ياكى ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى ئۆي بۇتلىرىمنى ئېلىپ، مېنىڭ ئۆي-تەئەللۇقاتلىرىمنى تارتىۋېلىش نىيىتىدە مەن تەرەپكە ھەرگىز كەلمىسۇن» دېگەنلىكتىن ئىبارەت ئىدى.

287 لابان، ئىبراھىمنىڭ ئاتىسى تەراھ ۋە ناھورلار ئاساسەن بۇتپەرەسلەر ئىدى («يە.» 24:2نى كۆرۈڭ).

288 بۇ تائام بەلكىم قۇربانلىقنىڭ گۆشى بولۇشى مۇمكىن. ئۇنداقتا ئۇ «ئىناقلىق قۇربانلىقى» سۈپىتىدە سۇنۇلغان بولسا كېرەك («لاۋ.» 3-بابنى كۆرۈڭ).

289 «ماھانائىم» دېگەننىڭ مەنىسى «ئىككى بارگاھ». بۇ «ئىككى بارگاھ» ياقۇپنىڭ بارگاھى

[3] ئاندىن ياقۇپ سېئىر زېمىنىدىكى «ئېدوم يايلىقى»غا، ئاكىسى ئەساۋنىڭ قېشىغا ئالدىن خەۋەرچىلەرنى ئەۋەتىپ، [4] ئۇلارغا جېكىلەپ:
ـ سىلەر خوجامغا، يەنى ئەساۋغا: «كەمىنىلىرى ياقۇپ مۇنداق دېدى: ـ مەن لاباننىڭ قېشىدا مۇساپىر بولۇپ، تا مۇشۇ ۋاقىتقىچە تۇردۇم. [5] ئەمدى مەندە كالا، ئېشەك ۋە قويلار، قۇل-دېدەكلەرمۇ بار؛ مەن ئۆزلىرىنىڭ نەزىرىدە ئىلتىپات تاپارمەنمىكىن دەپ خوجامغا خەۋەر يەتكۈزۈشنى لايىق كۆردۈم»، دەڭلار، ـ دېدى.
[6] خەۋەرچىلەر ياقۇپنىڭ يېنىغا يېنىپ كېلىپ: ـ بىز ئاكىلىرى ئەساۋنىڭ قېشىغا باردۇق؛ ئۇ تۆت يۈز كىشىنى ئېلىپ، سىلىنىڭ ئالدىلىرىغا كېلىۋاتىدۇ، ـ دېدى.
[7] ياقۇپ ناھايىتى قورقۇپ، غەم-غۇسسىگە چۈشۈپ ئادەملىرىنى قوي، كالا ۋە تۆگىلىرىگە قوشۇپ، ئىككى توپقا ئايرىدى. [8] ئۇ: ـ «ئەگەر ئەساۋ كېلىپ بىر توپىمىزغا ھۇجۇم قىلسا، يەنە بىر تويى قېچىپ قۇتۇلۇپ قالار» ـ دەپ ئويلىدى.
[9] ئاندىن ياقۇپ مۇنداق دۇئا قىلدى: ـ ئى ئاتام ئىبراھىمنىڭ خۇداسى ۋە ئاتام ئىسھاقنىڭ خۇداسى! ماڭا: «ئۆز زېمىنىڭ ۋە ئۇرۇق-تۇغقانلىرىڭنىڭ قېشىغا يېنىپ كەتكىن، ساڭا ياخشىلىق قىلىمەن» دەپ ۋەدە قىلغان پەرۋەردىگار! [10] ـ مەن سېنىڭ ئۆز قۇلۇڭغا كۆرسەتكەن ئۆزگەرمەس بارلىق مېھرىبانلىقىڭ ۋە بارلىق ۋاپادارلىقىڭ ئالدىدا ھېچنېمە ئەمەسمەن[290]؛ چۈنكى مەن بۇ ئىئوردان دەرياسىدىن ئۆتكىنىمدە يالغۇز بىر ھاسام بار ئىدى. ئەمدى مەن ئىككى توپ ئادەم بولۇپ قايتىۋاتىمەن. [11] ئۆتۈنۈپ قالاي، مېنى ئاكام ئەساۋنىڭ قولىدىن قۇتقۇزغايسەن؛ چۈنكى ئۇ كېلىپ مەن بىلەن خوتۇن-بالىلىرىمنى ئۆلتۈرۈۋېتەمدىكىن، دەپ قورقىمەن. [12] سەن: «مەن جەزمەن ساڭا زور ياخشىلىق قىلىپ، سېنىڭ نەسلىڭنى دېڭىزدىكى قۇمدەك ھەددى-ھېسابسىز كۆپ قىلىمەن»، دېگەنىدىڭ، ـ دېدى

ۋە خۇدانىڭ بارگاھىنى كۆرسىتىدۇ. ياقۇپنىڭ «بارگاھ» دېگىنىدىن قارىغاندا، شۇ جايدا كۆرگەن پەرىشتىلەر دەرۋەقە ئىنتايىن كۆپ بولسا كېرەك.
[290] ئىبرانىي تىلىدا «ئىنتايىن كىچىكمەن».

15-13 ئۇ شۇ كېچىسى شۇ يەردە قونۇپ قالدى؛ ئاندىن ئۇ قول ئىلكىدىكى ماللاردىن ئېلىپ، ئاكىسى ئەساۋغا ئىككى يۈز ئۆچكە، يىگىرمە تېكە، ئىككى يۈز ساغلىق، يىگىرمە قوچقار، ئوتتۇز چىشى تۆگىنى تايلاقلىرى بىلەن، قىرىق ئىنەك، ئون بۇقا، يىگىرمە مادا ئېشەك، ئون ھاڭگا ئېشەكنى[291] سوۋغات قىلىپ تەييارلاپ، 16 بۇلارنى ئايرىم-ئايرىم توپ قىلىپ خىزمەتكارلىرىنىڭ قولىغا تاپشۇرۇپ، ئۇلارغا جېكىلەپ: ــ سىلەر مەندىن بۇرۇن مېڭىپ، ھەر توپنىڭ ئارىسىدا ئارىلىق قويۇپ ھەيدەپ مېڭىڭلار، ــ دېدى.

17 ئۇ ئەڭ ئالدىدىكى توپ بىلەن ماڭغان كىشىگە ئەمر قىلىپ: ــ ئاكام ئەساۋ ساڭا ئۇچرىغاندا، ئەگەر ئۇ سەندىن: «كىمنىڭ ئادىمىسەن؟ قەيەرگە بارىسەن؟ ئالدىڭدىكى جانىۋارلار كىمنىڭ؟» ــ دەپ سورىسا، 18 ئۇنداقتا سەن جاۋاب بېرىپ: «بۇلار كەمىنىلىرى ياقۇپنىڭ بولۇپ، خوجام ئەساۋغا ئەۋەتكەن سوۋغاتتۇر. مانا، ئۇ ئۆزىمۇ كەينىمىزدىن كېلىۋاتىدۇ» ــ دېگىن، دېدى.

20-19 شۇ تەرىقىدە ئۇ ئىككىنچى، ئۈچىنچى ۋە ئۇلاردىن كېيىنكى پادىلارنى ھەيدەپ ماڭغۇچى كىشىلەرگىمۇ ئوخشاش ئەمر قىلىپ: ــ ئەساۋ سىزلەرگە ئۇچرىغاندا، سىلەرمۇ ئۇنىڭغا شۇنداق دەڭلار، ئاندىن: ــ مانا، كەمىنىلىرى ياقۇپ ئۆزىمۇ ئارقىمىزدىن كېلىۋاتىدۇ، ــ دەڭلار، دېدى؛ چۈنكى ئۇ: ــ مەن ئالدىمدا بارغان سوۋغات بىلەن ئۇنى مېنى كەچۈرۈم قىلدۇرۇپ، ئاندىن[292] يۈزىنى كۆرسەم، مېنى قوبۇل قىلارمىكىن، ــ دەپ ئويلىغانىدى.

21 شۇنداق قىلىپ سوۋغات ئالدىن ئەۋەتىلدى؛ ئۇ شۇ كېچىسى بارگاھدا قونۇپ قالدى.

ياقۇپنىڭ خۇدا بىلەن چېلىشىشى

22 ئۇ شۇ كېچىدە قوپۇپ، ئىككى ئايالى ۋە ئىككى دېدىكى ۋە ئون بىر ئوغلىنى ئېلىپ، يابوق كېچىكىدىن ئۆتۈپ كەتتى. 23 ئۇ ئۇلارنى ئېقىندىن

291 ياكى «تەخەي».

292 ئىبرانىي تىلىدا «ئۇنىڭ يۈزى ئالدىدا كافارەت قىلالايمەن، ئاندىن...». «كافارەت» دېگەن ئىش توغرۇلۇق «مىس.» 33:29 ۋە ئىزاھاتى، شۇنداقلا «تەبىرلەر»نىمۇ كۆرۈڭ.

ئۆتكۈزدى، شۇنداقلا ھەممە تەئەللۇقىنىمۇ ئۇ قارشى تەرەپكە ئۆتكۈزدى.
24 ياقۇپ بولسا بۇ قاتتا يالغۇز قالدى؛ بىر زات كېلىپ شۇ يەردە ئۇنىڭ بىلەن تاڭ ئاتقۇچە چېلىشتى. 25 لېكىن بۇ زات ئۇنى يېڭەلمەيدىغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ يوتىسىنىڭ يىرىقىغا[293] قولىنى تەگكۈزۈپ قويدى؛ شۇنىڭ بىلەن ئۇلار چېلىشىۋاتقاندا ياقۇپنىڭ يوتىسى قازاندىن چىقىپ كەتتى.
26 ئۇ زات: ــ مېنى قويۇپ بەرگىن، چۈنكى تاڭ ئاتاي دەپ قالدى، دېدى.
ــ سەن مېنى بەرىكەتلىمىگۈچە، سېنى قويۇپ بەرمەيمەن، دېدى ياقۇپ.
27 ئۇ ئۇنىڭدىن: ــ ئېتىڭ نېمە؟ دەپ سورىدى.
ئۇ: ئېتىم ياقۇپ، ــ دېدى.
28 ئۇ ئۇنىڭغا: ــ سېنىڭ ئېتىڭ بۇنىڭدىن كېيىن ياقۇپ بولماي، بەلكى ئىسرائىل[294] بولىدۇ؛ چۈنكى سەن خۇدا بىلەنمۇ، ئىنسان بىلەنمۇ ئېلىشىپ غالىب كەلدىڭ، ــ دېدى.
29 ئاندىن ياقۇپ ئۇنىڭدىن: ــ نامىڭنى ماڭا دەپ بەرگىن، دېۋىدى، ئۇ: ــ نېمىشقا مېنىڭ نامىمنى سورايسەن؟ ــ دېدى ۋە شۇ يەردە ئۇنىڭغا بەخت-بەرىكەت ئاتا قىلدى.
30 شۇنىڭ بىلەن ياقۇپ: ــ خۇدانى يۈزمۇ-يۈز كۆرۈپ، جېنىم قۇتۇلۇپ قالدى، دەپ ئۇ جاينىڭ نامىنى «پەنىئەل»[295] دەپ ئاتىدى.
31 ئۇ پەنىئەلدىن ئۆتۈپ ماڭغاندا، كۈن ئۇنىڭ ئۈستىبېشىنى يورۇتتى؛ ئەمما ئۇ يوتىسى تۇيۇپەيلىدىن ئاقساپ ماڭاتتى[296].
32 بۇ سەۋەبتىن ئىسرائىللار بۈگۈنگىچە يوتىنىڭ ئۈگىسىدىكى پەينى يېمەيدۇ؛ چۈنكى شۇ زات ياقۇپنىڭ يوتىسىنىڭ يىرىقىغا، يەنى ئۇنىڭ پېيىگە قولىنى تەگكۈزۈپ قويغانىدى.

---

293 ياكى «ئۈگىسىگە».
294 «ئىسرائىل» ــ مەنىسى «خۇدا بىلەن بىللە بولغان ئەمىر» ۋە ئۇنىڭ بىلەن تەڭ «خۇدا بىلەن ئېلىشقۇچى».
295 «پەنىئەل» (ياكى «پەنۇئەل») ــ مەنىسى «خۇدانىڭ جامالى».
296 بۇ ئىنتايىن سىرلىق ۋەقە ئۈستىدە «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە ئازراق توختىلىمىز.

ياقۇپنىڭ ئەساۋ بىلەن ئۇچرىشىشى

33

1 ياقۇپ بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىۋىدى، مانا ئەساۋ تۆت يۈز كىشى
بىلەن كېلىۋاتاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ باللىرىنى ئايرىپ، لېياھ،
راھىلە ۋە ئىككى دېدەككە تاپشۇردى؛ 2 ئۇ ئىككى دېدەك ۋە ئۇلارنىڭ باللىرىنى
ھەممىنىڭ ئالدىدا ماڭدۇردى، ئاندىن لېياھ بىلەن ئۇنىڭ باللىرىنى، ئەڭ
ئاخىرىدا راھىلە بىلەن يۈسۈپنى ماڭدۇردى. 3 ئۆزى بولسا ئۇلارنىڭ ئالدىغا
ئۆتۈپ ماڭدى، ئۇ ئاكىسىنىڭ ئالدىغا يېتىپ بارغۇچە يەتتە قېتىم يەرگە باش
ئۇرۇپ تەزىم قىلدى. 4 ئەساۋ ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كېلىپ، ئۇنى قۇچاقلاپ،
بويىنىغا گىرە سېلىپ، ئۇنى سۆيدى؛ ھەر ئىككىسى يىغلىشىپ كەتتى. 5
ئاندىن ئەساۋ بېشىنى كۆتۈرۈپ قاراپ، ئاياللار ۋە باللارنى كۆرۈپ: — بۇ سەن
بىلەن بىللە كەلگەنلەر كىملەر؟ — دەپ سورىدى.
ياقۇپ: — بۇلار خۇدا شاپائەت قىلىپ كەمىنىلىرىگە بەرگەن باللاردۇر، —
دېدى.
6 ئاندىن ئىككى دېدەك ۋە ئۇلارنىڭ باللىرى ئالدىغا بېرىپ، ئۇنىڭغا تەزىم
قىلدى؛ 7 ئاندىن لېياھمۇ ئۇنىڭ باللىرى بىلەن ئالدىغا بېرىپ، تەزىم قىلدى،
ئاخىرىدا يۈسۈپ بىلەن راھىلە ئالدىغا بېرىپ، تەزىم قىلدى.
8 ئەساۋ: — ماڭا يولدا ئۇچرىغان ئاشۇ تويلىرىڭدا نېمە مەقسىتىڭ بار؟ —
دېۋىدى، ياقۇپ جاۋاب بېرىپ: — بۇ خوجامنىڭ ئالدىدا ئىلتىپات تېپىشىم
ئۈچۈندۇر، دېدى.
9 لېكىن ئەساۋ: — ئەي قېرىندىشىم، مەندە يېتىپ ئاشقۇدەك بار. سېنىڭ
ئۆز نەرسىلىرىڭ ئۆزۈڭگە قالسۇن، دېدى.
10 ئەمما ياقۇپ: — ئۇنداق قىلمىغىن؛ ئەگەر مەن نەزەرلىرىدە ئىلتىپات
تاپقان بولسام، سوۋغىتىمنى قولۇمدىن قوبۇل قىلغايلا؛ چۈنكى سىلىنىڭ مېنى
خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلغانلىرىنى كۆرۈپ، دىدارلىرىنى كۆرگىنىمدە خۇدانىڭ
دىدارىنى كۆرگەندەك بولدۇم! 11 ئەمدى ساڭا كەلتۈرۈلگەن، خۇدادىن كۆرگەن بۇ
بەرىكەتلىرىمنى قوبۇل قىلغايلا؛ چۈنكى خۇدا ماڭا شاپائەت كۆرسەتتى، ھەممە
نەرسىلىرىم بار بولدى، — دەپ ئۇنىڭدىن قايتا-قايتا ئۆتۈنۈۋىدى، ئۇ قوبۇل قىلدى.

[12] ئاندىن ئەساۋ: ــ ئەمدى بىز قوزغىلىپ سەپىرىمىزنى داۋاملاشتۇرايلى، مەن سېنىڭ ئالدىڭدا ماڭاي، دېدى.

[13] ئۇ ئۇنىڭغا جاۋابەن: ــ خوجام كۆردىلە، بالىلار كىچىك، قېشىمدا ئېمىدىغان قوزا ۋە موزايلار بار؛ ئەگەر مەن بۇلارنى بىر كۈنلا ئالدىرتىپ قوغلاپ ماڭدۇرسام، پۈتكۈل پادا ئۆلۈپ كېتىدۇ. [14] شۇڭا ئۆتۈنىمەنكى، خوجام كەمىنىلىرىدىن ئالدىدا ماڭغاچ تۇرسۇن؛ مەن ئالدىمدىكى مال-چارۋىلارنىڭ مېڭىشىغا، شۇنداقلا بالىلارنىڭ مېڭىشىغا قاراپ ئاستا مېڭىپ، خوجامنىڭ قېشىغا سېئىرغا ئۇدۇل باراي، دېدى.

[15] ئۇ ۋاقىتتا ئەساۋ: ــ ئۇنداق بولسا، مەن ئۆزۈم بىلەن كەلگەن كىشىلەردىن بىرنەچچىنى قېشىڭدا قويۇپ كېتەي، دېدى. لېكىن ئۇ جاۋاب بېرىپ: ــ بۇنىڭ نېمە هاجىتى؟ پەقەت خوجامنىڭ نەزىرىدە ئىلتىپات تاپسام لا شۇ كۇپايە، دېدى.

[16] ئەساۋ ئۇ كۈنى يولغا چىقىپ سېئىرغا يېنىپ كەتتى. [17] ياقۇپ سەپەر قىلىپ، سۇككوت دېگەن جايغا كەلگەندە، ئۇ يەرگە بىر ئۆي سېلىپ، ماللىرىغا لاپاسلارنى ياسىدى. شۇڭا بۇ يەر «سۇككوت»[297] دەپ ئاتالدى.

[18] شۇ تەرىقىدە ياقۇپ پادان-ئارامدىن قايتىپ، قانائان زېمىنىدىكى شەكەم شەھىرىگە ئامان-ئېسەن كەلدى. ئۇ شەھەرنىڭ ئالدىدا چېدىر تىكتى. [19] ئاندىن ئۇ چېدىر تىككەن يەرنىڭ بىر قىسمىنى شەكەمنىڭ ئاتىسى بولغان هامورنىڭ ئوغۇللىرىدىن بىر يۈز قەسىتىگە[298] سېتىۋېلىپ، [20] شۇ يەردە بىر قۇربانگاھ سېلىپ، نامىنى «ئەل-ئەلوهە-ئىسرائىل»[299] دەپ ئاتىدى.

[297] «سۇككوت» ــ مەنىسى «كەپىلەر» ياكى «لاپاسلار».

[298] «قەسىتە» ــ پۇل بىرلىكى بولۇپ، قىممىتى بىزگە نامەلۇم.

[299] «ئەل-ئەلوهە-ئىسرائىل» ــ مەنىسى ««ئەل» ئىسرائىلنىڭ تەڭرىسىدۇر» (ئىبرانيي تىلىدا «ئەل» بولسا «ئىلاھ»، «خۇدا» دېگەننى بىلدۈرىدۇ).

34 شەكەمنىڭ دىناھنىڭ نومۇسىغا تېگىشى

[1] بىر كۈنى، لېياھنىڭ ياقۇپقا تۇغۇپ بەرگەن قىزى دىناھ يۇرتنىڭ قىزلىرى بىلەن كۆرۈشكىلى چىقتى. [2] شۇ يۇرتنىڭ ئەمىرى ھىۋىي ھامورنىڭ ئوغلى شەكەم ئۇنى كۆرۈپ قېلىپ، ئۇنى تۇتۇۋېلىپ، زورلاپ نومۇسىغا تەگدى. [3] ئەمما ئۇنىڭ كۆڭلى ياقۇپنىڭ قىزى دىناھقا چۈشۈپ، ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالدى ۋە ئۇنىڭغا مۇھەببىتى بىلەن كۆڭۈل سورىدى. [4] شۇنىڭ بىلەن شەكەم ئاتىسى ھاموردىن: ــ بۇ قىزنى ماڭا خوتۇنلۇققا ئېلىپ بەرگىن، دەپ تەلەپ قىلدى.

[5] ياقۇپ شەكەمنىڭ قىزى دىناھنىڭ ئېپپىتىگە تەگكەنلىكىنى ئاڭلاپ قالدى. ئۇنىڭ ئوغۇللىرى ماللىرى بىلەن دالالاردا ئىدى؛ شۇڭا ياقۇپ ئۇلار كەلگۈچە جىم تۇرۇپ تۇردى. [6] شەكەمنىڭ ئاتىسى ھامور ياقۇپنىڭ ئالدىغا ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشكىلى چىقتى؛ [7] ياقۇپنىڭ ئوغۇللىرى خەۋەرنى ئاڭلاپلا دالالاردىن قايتىپ كەلگەنىدى. بۇلار شەكەمنىڭ قىلمايدىغان ئىشنى قىلىپ، ياقۇپنىڭ قىزىنىڭ نومۇسىغا تېگىپ ئىسرائىل قەبىلىسىدە[300] شەرمەندىلىك قىلغىنى ئۈچۈن ئازابلىنىپ، ئىنتايىن قاتتىق غەزەپلەندى. [8] ھامور ئۇلارغا سۆز قىلىپ: ــ ئوغلۇم شەكەمنىڭ كۆڭلى قىزىڭلارغا چۈشۈپ قاپتۇ. ئىلتىپات قىلىپ ئۇنى ئوغلۇمغا خوتۇنلۇققا بەرسەڭلار! [9] بىز بىلەن قۇدا-باجا بولۇپ، قىزلىرىڭلارنى بىزگە بېرىڭلار، بىزنىڭ قىزلىرىمىزنىمۇ سىلەر ئېلىڭلار؛ [10] بىز بىلەن بىللە تۇرۇڭلار. مانا، يەر ئالدىڭلاردا تۇرۇپتۇ؛ بۇ يەرنى ماكان قىلىپ، سودا قىلىپ، ئۆزۈڭلار ئۈچۈن ئۆي-مۈلۈك ئېلىڭلار، ــ دېدى.

[11] شەكەم قىزنىڭ ئاتىسى بىلەن ئاكا-ئۇكىلىرىغا: ــ نەزىرىڭلاردا ئىلتىپات تاپسام دەيمەن؛ سىلەر نېمە دېسەڭلار، شۇنى بېرەي. [12] مەندىن قانچىلىك تويلۇق ياكى سوۋغات تەلەپ قىلساڭلار، ماڭا ئېيتقىنىڭلارچە بېرەي؛ پەقەت بۇ قىزنى ماڭا خوتۇنلۇققا بەرسەڭلارلا بولىدۇ، دېدى.

---

[300] ئىبرانىي تىلىدا «ئىسرائىلدا». «ئىسرائىل» دېگەن بۇ سۆز مۇشۇ يەردە «ئىسرائىل قەبىلىسى» ياكى «ئىسرائىل خەلقى»نى كۆرسەتكەن. بۇنىڭ مۇقەددەس كىتابتا بىرىنچى قېتىم شۇ مەنىدە ئىشلىتىلىشى بولىدۇ.

13 ياقۇپنىڭ ئوغۇللىرى بولسا شەكەم ۋە ئاتىسى هامورغا هىيلە-مىكىر
بىلەن جاۋاب بەردى، چۈنكى ئۇ سىڭلىسى دىناهنىڭ ئىپپىتىگە تەگكەنىدى؛
14 ئۇلارغا: ــ بىز بۇنداق قىلالمايمىز، سىڭلىمىزنى خەتنىسىز بىرسىگە بېرىشكە
ماقۇل دېيەلمەيمىز؛ چۈنكى بۇ بىزگە نومۇس بولىدۇ. 15 پەقەت بىر شەرتىمىزگە
كۆنسەڭلارلا سىلەرگە ماقۇل بولىمىز؛ سىلەرنىڭ بارلىق ئەركەكلىرىڭلار خەتنە
قىلىنىپ بىزدەك بولسا، 16 قىزلىرىمىزنى سىلەرگە بېرىپ، سىلەرنىڭ
قىزلىرىڭلارنى بىز ئېلىپ ئاراڭلاردا ئولتۇرۇپ، بىر قوۋم بولۇپ قالىمىز. 17 ئەمما
بىزگە قۇلاق سالماي خەتنە قىلىنىشقا ئۇنىمىساڭلار، ئۇنداقتا بىز قىزىمىزنى
ئېلىپ كېتىمىز، ــ دېدى.
18 ئۇلارنىڭ سۆزلىرى هامور ۋە ئوغلى شەكەمنىڭ نەزىرىگە ياقتى. 19 يىگىت
بۇ ئىشنى كەينىگە سوزمىدى، چۈنكى ئۇ ياقۇپنىڭ قىزىغا ئىجىل بولۇپ
قالغانىدى؛ ئۇ ئاتىسىنىڭ ئۆيىدە هەممىدىن ئەتىۋارلىق ئىدى. 20 شۇنىڭ
بىلەن هامور ئوغلى شەكەم بىلەن شەهەرنىڭ دەرۋازىسىغا بېرىپ، شەهەرنىڭ
ئادەملىرىگە سۆز قىلىپ: ــ 21 بۇ ئادەملەرنىڭ بىز بىلەن ئىناق ئۆتكۈسى
بار. شۇڭا ئۇلار مۇشۇ يۇرتتا تۇرۇپ سودا-سېتىق قىلسۇن؛ مانا، بۇ جاينىڭ
ئىككى تەرىپى ئۇلارغا يەتكۈدەك كەڭرىدۇر. بىز ئۇلارنىڭ قىزلىرىنى خوتۇنلۇققا
ئېلىپ، ئۆز قىزلىرىمىزنى ئۇلارغا بېرىمىز. 22 لېكىن پەقەت ئارىمىزدىكى هەممە
ئەركەك ئۇلار خەتنە قىلىنغاندەك خەتنە قىلىنسا، ئۇ ئادەملەر ئارىمىزدا تۇرۇپ
بىز بىلەن بىر خەلق بولۇشقا ماقۇل دەيدۇ. 23 شۇ تەرىقىدە ئۇلارنىڭ مال-
تەئەللۇقاتى، هەممە چارپايلىرى بىزنىڭكى بولمامدۇ؟ بىز پەقەت ئۇلارغا ماقۇل
دېسەكلا، ئۇلار ئارىمىزدا تۇرىدۇ، ــ دېدى.
24 شۇنىڭ بىلەن شەهەرنىڭ دەرۋازىسىدىن كىرىپ-چىقىدىغانلارنىڭ
هەممىسى هامور بىلەن ئوغلى شەكەمنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالدى. شەهەرنىڭ
دەرۋازىسىدىن كىرىپ-چىقىدىغانلارنىڭ هەممىسى خەتنە قىلىندى.
25 ئەمما ئۈچىنچى كۈنى، ئۇلار تېخىچە ئاغرىق ياتقىنىدا شۇنداق بولدىكى،
ياقۇپنىڭ ئىككى ئوغلى، يەنى دىناهنىڭ ئاكىلىرى[301] شىمېئون بىلەن لاۋىي

301 ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئېسىدە باركى، شىمېئون ۋە لاۋىي دىناهنىڭ بىر تۇغقان (لېياهدىن تۇغۇلغان) ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى ئاكىسى ئىدى.

ھەرقايسىسى ئۆز قىلىچىنى ئېلىپ، شەھەر خاتىرجەملىك ئىچىدە تۇرغىنىدا
بېسىپ كىرىپ، ھەممە ئەركەكنى ئۆلتۈرۈۋەتتى؛ 26 ئۇلار ھامور بىلەن ئوغلى
شەكەمنىمۇ قىلىچلاپ، دىناھنى شەكەمنىڭ ئۆيىدىن ئېلىپ كەتتى. 27 ئاندىن
ياقۇپنىڭ بارلىق ئوغۇللىرى: «ئۇلار سىڭلىمىزنىڭ نومۇسىغا تەگدى»[302] دەپ،
ئۆلتۈرۈلگەنلەرنىڭ جايىغا كېلىپ، شەھەرنى بۇلاپ-تالاڭ قىلدى. 28 ئۇلارنىڭ
قوي-كالا، ئېشەكلىرىنى، شەھەردىكى ھەممىنى، ئېتىزلىقلاردىكى ھەممىنى
ئېلىپ كەتتى، 29 شۇنداقلا ئۇلارنىڭ بارلىق مال-مۈلكىنى بۇلاپ-تالاپ، بارلىق
خوتۇن-بالىلارنى ئەسىر قىلىپ، ئۆي ئىچىدىكى بارلىق نەرسىلەرنىمۇ قوشۇپ
ئېلىپ كەتتى.
30 ياقۇپ شىمېئون ۋە لاۋىينى ئەيىبلەپ: ــ سىلەر مېنى بالاغا تىقىپ،
زېمىندىكىلەر ــ قانائانىيلار بىلەن پەرىززىيلەرنىڭ ئالدىدا سېسىتتىڭلار.
بىزنىڭ ئادىمىمىز ئاز بىر خەلقتۇرمىز[303]؛ ئۇلار ماڭا قارشى چىقىپ يىغىلىپ
ھۇجۇم قىلىدۇ؛ شۇنىڭ بىلەن مەن ۋە جەمەتىم ۋەيران بولىمىز، ــ دېدى.
31 ئەمما ئۇلار جاۋاب بېرىپ: ــ ئەجەبا، سىڭلىمىزغا بىر پاھىشە ئايالغا
قىلغاندەك مۇئامىلە قىلىسا بولامدۇ؟ ــ دېدى[304].

خۇدانىڭ بەيت-ئەلدە ياقۇپقا باشپاناھ بولۇشى

35

1 ئاندىن خۇدا ياقۇپقا: ــ سەن ھازىر بەيت-ئەلگە چىقىپ، شۇ
يەرنى ماكان قىل، ئۆزۈڭ ئاكاڭ ئەساۋدىن قېچىپ ماڭغىنىڭدا
ساڭا كۆرۈنگەن مەن تەڭرىگە بىر قۇربانگاھ ياسىغىن، ــ دېدى.
2 شۇنىڭ بىلەن ياقۇپ ئۆيىدىكىلەر ۋە ئۆزى بىلەن بىللە بولغانلارنىڭ
ھەممىسىگە مۇنداق دېدى: ــ ئاراڭلاردىكى يات ئىلاھ بۇتلىرىنى تاشلىۋېتىپ،

---

302 «ئۇلار سىڭلىمىزنىڭ نومۇسىغا تەگدى» ـــ بۇ تولىمۇ ئاشۇرۇۋەتكەنلىك بولىدۇ. چۈنكى پەقەت
بىرلا ئادەم شۇنداق قىلغانىدى.
303 ئىبرانىي تىلىدا «مەن سانىم ئاز ئادەممەن».
304 بۇ ۋەقە توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە ئازراق توختىلىمىز.

ئۆزۈڭلارنى پاكلاپ ئېگىنلىرىڭلارنى يەڭگۈشلەڭلار. [3] ئاندىن قوپۇپ بەيت-ئەلگە چىقىمىز. مەن شۇ يەردە قىيىنچىلىقتا قالغاندا دۇئايىمنى ئىجابەت قىلىپ، يۈرگەن يولۇمدا مېنىڭ بىلەن بىللە بولۇپ كەلگەن تەڭرىگە قۇربانگاھ سالاي، ــ دېدى.
[4] شۇنىڭ بىلەن ئۇلار قولىدىكى ھەممە يات ئىلاھ بۇتلىرىنى، شۇنداقلا قۇلاقلىرىدىكى زىرىلەرنى چىقىرىپ ياقۇپقا بەردى. ياقۇپ بۇلارنى شەكەمدىكى دۇب دەرىخىنىڭ تۈۋىگە كۆمۈپ قويدى. [5] ئاندىن ئۇلار سەپەرگە ئاتلاندى؛ ئەمما ئەتراپىدىكى شەھەرلەرنى خۇدادىن بولغان بىر ۋەھىمە باسقاچقا، ئۇلار ياقۇپنىڭ ئوغۇللىرىنى قوغلىمىدى. [6] بۇ تەرىقىدە ياقۇپ ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغانلارنىڭ ھەممىسى قاناان زېمىنىدىكى لۇز، يەنى بەيت-ئەلگە يېتىپ كەلدى. [7] ئۇ شۇ يەردە بىر قۇربانگاھ ياسىدى؛ ئاكىسىدىن قېچىپ ماڭغىنىدا شۇ يەردە خۇدا ئۇنىڭغا كۆرۈنگىنى ئۈچۈن بۇ جاينىڭ ئىسمىنى «ئەل-بەيت-ئەل»[305] دەپ ئاتىدى.
[8] رىۋكاھنىڭ ئىنىكئانىسى دەبوراھ بولسا شۇ يەردە ئالەمدىن ئۆتتى. ئۇ بەيت-ئەلنىڭ ئايىغىدىكى دۇب دەرىخىنىڭ تۈۋىدە دەپنە قىلىندى. بۇ سەۋەبتىن شۇ دەرەخ «يىغا-زارنىڭ دۇب دەرىخى»[306] دەپ ئاتالدى.

خۇدانىڭ ياقۇپقا يەنە بىر قېتىم بەخت ئاتا قىلىپ، يېڭى ئىسمىنى تەكرارلىشى

[9] ياقۇپ شۇ يول بىلەن پادان-ئارامدىن يېنىپ كەلگەندىن كېيىن، خۇدا ئۇنىڭغا يەنە بىر قېتىم كۆرۈنۈپ، ئۇنىڭغا بەخت-بەرىكەت ئاتا قىلدى. [10] ئاندىن خۇدا ئۇنىڭغا: ــ سېنىڭ ئىسمىڭ ياقۇپتۇر؛ ئەمما مۇندىن كېيىن سەن ياقۇپ ئاتالماي، بەلكى نامىڭ ئىسرائىل بولىدۇ، دەپ ئۇنىڭ ئىسمىنى ئىسرائىل قويۇپ قويدى. [11] ئاندىن خۇدا يەنە ئۇنىڭغا: ــ مەن ئۆزۈم ھەممىگە قادىر تەڭرىدۇرمەن؛ سەن نەسىللىنىپ، كۆپەيگىن؛ بىر ئەل، شۇنداقلا بىر تۈركۈم ئەللەر سەندىن

305 مەنىسى «بەيت-ئەلدىكى خۇدا».
306 ئىبرانىي تىلىدا «ئاللون-باقۇت».

پەيدا بولىدۇ؛ پادىشاھلارمۇ سېنىڭ پۇشتۇڭدىن چىقىدۇ[307]. 12 مەن ئىبراھىم ۋە ئىسھاققا بەرگەن زېمىننى ساڭا بېرىمەن، شۇنداقلا سەندىن كېيىنكى نەسلىڭگىمۇ شۇ زېمىننى بېرىمەن، ــ دېدى.
13 ئاندىن خۇدا ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشكەن جايدىن، ئۇنىڭ يېنىدىن يۇقىرىغا كۆتۈرۈلدى. 14 ياقۇپ خۇدا ئۆزى بىلەن سۆزلەشكەن جايدا بىر تاش تۈۋرۈكنى تىكلەپ، ئۈستىگە بىر شاراب ھەدىيەسىنى تۆكتى ۋە زەيتۇن مېيى قۇيۇپ قويدى. 15 ياقۇپ خۇدا ئۆزى بىلەن سۆزلەشكەن شۇ جاينىڭ نامىنى «بەيت-ئەل»[308] دەپ ئاتىدى.

راھىلەنىڭ تۇغۇتتا ئۆلۈپ كېتىشى

16 ئاندىن ئۇلار بەيت-ئەلدىن مېڭىپ، ئەفراتقا ئازغىنا يول قالغاندا، راھىلەنى تولغاق تۇتۇپ كېتىپ، قاتتىق تۇغۇت ئازابىدا قالدى. 17 ئەمما تولغىقى قاتتىق ئېغىرلاشقاندا، تۇغۇت ئانىسى ئۇنىڭغا: ــ قورقمىغىن، بۇ قېتىم يەنە بىر ئوغلۇق بولىدىغان بولدى ــ دېدى.
18 شۇنداق بولدىكى، راھىلە جېنى چىقىش ئالدىدا، ئاخىرقى نەپىسى بىلەن ئوغلىغا «بەن-ئونى» دەپ ئىسىم قويدى؛ ئەمما ئۇنىڭ ئاتىسى ئۇنى «بەن-يامىن» دەپ ئاتىدى[309].
19 راھىلە ۋاپات بولدى ۋە بەيت-لەھەم دەپ ئاتىلىدىغان ئەفراتنىڭ يولىنىڭ بويىغا دەپنە قىلىندى. 20 ياقۇپ ئۇنىڭ قەبرىسىنىڭ ئۈستىگە بىر خاتىرە تېشى تىكلەپ قويدى. بۈگۈنگە قەدەر «راھىلەنىڭ قەبرە تېشى» شۇ يەردە تۇرماقتا. 21 ئاندىن ئىسرائىل[310] سەپىرىنى داۋاملاشتۇرۇپ مىگدال-ئېدىرنىڭ[311] ئۇ تەرىپىدە ئۆز چېدىرىنى تىكتى.

307 بۇ بېشارەت توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»نىمىزدە ئازراق توختىلىمىز.
308 «بەيت-ئەل» ــ «خۇدانىڭ ئۆيى». بۇ ياقۇپنىڭ ئىككىنچى قېتىم بۇ نامنى شۇ يەرگە قويۇشى ئىدى. شۈبھىسىزكى، ئۇ بۇ نامنىڭ ئەھمىيىتىنى بىر قەدەر تولۇق چۈشەنگىنى ئۈچۈن شۇنداق قىلدى.
309 «بەن-ئونى» (ئەرەبچە «ئىبن-ئانىي») ــ مەنىسى «قايغۇمنىڭ ئوغلى». «بەن-يامىن» (بىنيامىن) دېگەننىڭ مەنىسى «ئوڭ قولدىكى ئوغۇل» ياكى «ئامەتلىك بالا».
310 يەنى ياقۇپ.
311 «مىگدال-ئېدىر» ــ مەنىسى «قوي پادىسى مۇنارى».

ياقۇپنىڭ ئوغۇللىرى

22 ئىسرائىل ئۇ زېمىندا تۇرغان ۋاقتىدا، رۇبەن بېرىپ ئۆز ئاتىسىنىڭ كېنىزىكى بىلھاھ بىلەن بىر ئورۇندا ياتتى؛ ئىسرائىل بۇنى ئاڭلاپ قالدى.
ياقۇپنىڭ ئون ئىككى ئوغلى بار ئىدى: ــ
23 لېيادىن تۇغۇلغان ئوغۇللىرى: ــ ياقۇپنىڭ تۇنجى ئوغلى رۇبەن ۋە شىمېئون، لاۋىي، يەھۇدا، ئىسساكار ھەم زەبۇلۇن ئىدى.
24 راھىلەدىن تۇغۇلغان ئوغۇللىرى: ــ يۈسۈپ ۋە بىنيامىن ئىدى.
25 راھىلەنىڭ دېدىكى بىلھادىن تۇغۇلغان ئوغۇللىرى: ــ دان ۋە نافتالى ئىدى.
26 لېيانىڭ دېدىكى زىلپادىن تۇغۇلغان ئوغۇللىرى: ــ گاد بىلەن ئاشىر ئىدى. بۇلار بولسا ياقۇپقا پادان-ئارامدا تۇغۇلغان ئوغۇللىرى ئىدى.

ئىسھاقنىڭ ئالەمدىن ئۆتۈشى

27 ئەمدى ياقۇپ ئاتىسى ئىسھاقنىڭ قېشىغا، ئىبراھىم ۋە ئىسھاق مۇساپىر بولۇپ تۇرغان كىرىئات-ئاربا، يەنى ھېبروننىڭ يېنىدىكى مامرەگە كەلدى. 28 ئىسھاقنىڭ كۆرگەن كۈنلىرى بىر يۈز سەكسەن يىل بولدى. 29 ئىسھاق تولمۇ قېرىپ، كۈنلىرى توشۇپ[312]، نەپەستىن توختاپ ۋاپات بولدى ۋە ئۆز قوۋمىنىڭ قېشىغا بېرىپ قوشۇلدى[313]. ئۇنىڭ ئوغۇللىرى ئەساۋ بىلەن ياقۇپ ئۇنى دەپنە قىلدى.

---

312 «كۈنلىرى توشۇپ» ئىبرانىي تىلىدا «كۈنلەر بىلەن تولغان بولۇپ» دېگەن سۆزلەر بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.
313 ئىبرانىي تىلىدا «ئۆز قوۋملىرىغا قوشۇلدى» ــ 15:15 ۋە ئىزاھاتىنى كۆرۈڭ.

ئەساۋنىڭ ئەۋلادلىرى

36
1 تۆۋەندىكىلەر ئەساۋنىڭ ئەۋلادلىرىدۇر[(314)] (ئەساۋ يەنە ئېدوم
دەپمۇ ئاتىلىدۇ[(315)]): —
2 ئەساۋ ئاياللىرىنى قانائانىيلارنىڭ قىزلىرىدىن ئالدى، يەنى ھىتتىيلاردىن
بولغان ئېلوننىڭ قىزى ئاداھ بىلەن ھىۋىيلاردىن بولغان زىبېئوننىڭ نەۋرىسى،
ئاناھنىڭ قىزى ئوھولىباماھنى ئالدى؛ 3 ئۇنىڭدىن باشقا ئىسمائىلنىڭ قىزى،
نېبايوتنىڭ سىڭلىسى باسماتنىمۇ ئالغانىدى. 4 ئاداھ ئەساۋغا ئېلىفازنى
تۇغۇپ بەردى؛ باسمات بولسا رېئۇئەلنى تۇغدى. 5 ئوھولىباماھ يەئۇش، يائالام
ۋە كوراھنى تۇغدى؛ بۇلار قانائان زېمىنىدا ئەساۋغا تۇغۇلغان ئوغۇللار ئىدى.
6 ئەساۋ ئاياللىرى، ئوغۇل-قىزلىرى، ئۆيىدىكى ھەممە كىشىلىرىنى ۋە
چارپايلىرىنى، بارلىق ئۇلاغلىرىنى، شۇنداقلا قانائان زېمىنىدا تاپقان بارلىق
تەئەللۇقاتلىرىنى ئېلىپ، ئىنىسى ياقۇپتىن ئايرىلىپ، باشقا بىر يۇرتقا كۆچۈپ
كەتتى. 7 چۈنكى ھەر ئىككىسىنىڭ تەئەللۇقاتلىرى ئىنتايىن كۆپ بولغاچقا،
بىر يەردە بىللە تۇرالمايتتى؛ مۇساپىر بولۇپ تۇرغان زېمىن ئۇلارنىڭ مال-
چارۋىلىرىنىڭ كۆپلۈكىدىن ئۇلارنى باقالمايتتى. 8 بۇنىڭ بىلەن ئەساۋ (ئەساۋ
ئېدوم دەپمۇ ئاتىلىدۇ) سېئىر تېغىغا بېرىپ، ئولتۇراقلىشىپ قالدى.
9 تۆۋەندىكىلەر تاغلىق رايون سېئىردىكى ئېدومىيلارنىڭ ئاتا-بوۋىسى
ئەساۋنىڭ ئەۋلادلىرىدۇر[(316)]: —

[314] مۇشۇ جۈملە بىلەن «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»نىڭ توققۇزىنچى «تولىدوت»ى («تارىخى»)، يەنى «ئەساۋ (ئېدوم)نىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ تارىخى» («ئەساۋنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ تارىخى») (1:36-8) باشلىنىدۇ.

[315] «ئېدوم» دېگەننىڭ مەنىسى «قىزىل» بولۇپ، سېئىر رايونىدىكى تۇپراقنىڭ رەڭگىنى كۆرسىتىدۇ. ئەساۋ ئۆزىمۇ «قىزىل ئادەم» بولۇپ، «قىزىل بىر زېمىن»دا ئولتۇراقلاشقان.

[316] مۇشۇ جۈملە بىلەن «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»نىڭ ئونىنچى «تولىدوت»ى («تارىخى»)، يەنى «ئەساۋنىڭ سېئىردا ئولتۇراقلاشقان ئەۋلادلىرىنىڭ تولىدوتى» («ئەساۋنىڭ سېئىردا ئولتۇراقلاشقان ئەۋلادلىرىنىڭ تارىخى») (9:36-1:37) باشلىنىدۇ. ئەساۋ ئاۋۋال قانائان زېمىنىدا تۇرۇپ بىرىنچە پەرزەنت كۆردى؛ بۇلار 1-8-ئايەتتە خاتىرىلىنىدۇ. ئاندىن ئۇ «سېئىر تاغلىق رايونى»دا تۇرۇپ ئۇ يەردە بىرنەچچە پەرزەنتلىك بولغان؛ بۇ يەردە دېيىلىۋاتقىنى شۇلارنىڭ ئەۋلادلىرىنى كۆرسىتىدۇ (9:36-1:37).

مەزكۇر تارىخ شۇ تاغلىق رايونلۇق «ھورىيلار»نىڭ تارىخىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. قارىغاندا، ھورىيلار

13-10 ئەساۋنىڭ ئوغۇللىرى: ــ ئەساۋنىڭ ئايالى ئاداھنىڭ ئوغلى ئېلىفاز؛ ئەساۋنىڭ ئايالى باسىماتنىڭ ئوغلى رېئۇئەل. ئېلىفازنىڭ ئوغۇللىرى: ــ تېمان، ئومار، زەفو، گاتام ۋە كەناز ئىدى. ئەساۋنىڭ ئوغلى ئېلىفازنىڭ كىچىك خوتۇنى تىمنا ئىدى؛ ئۇ ئېلىفازغا ئامالەكنى تۇغۇپ بەردى. يۇقىرىلار بولسا ئەساۋنىڭ ئايالى ئاداھنىڭ ئەۋلادلىرى ئىدى. رېئۇئەلنىڭ ئوغۇللىرى: ــ ناھات، زەراھ، شامماھ ۋە مىززاھ ئىدى؛ بۇلار ئەساۋنىڭ ئايالى باسىماتنىڭ ئەۋلادلىرى ئىدى.

14 ئەساۋنىڭ ئايالى، يەنى زىبېئوننىڭ چوڭ قىزى، ئاناھنىڭ قىزى بولغان ئوھولىباماھنىڭ ئوغۇللىرى: ئۇ ئەساۋغا يەئۇش، يائالام ۋە كوراھنى تۇغۇپ بەردى.

15 ئەساۋنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ ئىچىدىن تۆۋەندىكى ئەمىرلەر[317] چىققان: ــ ئەساۋنىڭ تۇنجى ئوغلى ئېلىفازنىڭ ئوغۇللىرىدىن: ــ ئەمىر تېمان، ئەمىر ئومار، ئەمىر زەفو، ئەمىر كېناز، 16 ئەمىر كوراھ، ئەمىر گاتام ۋە ئەمىر ئامالەك چىققان. بۇلار ئېدوم زېمىنىدا ئېلىفازنىڭ نەسلىدىن چىققان ئەمىرلەر بولۇپ، ئاداھنىڭ ئەۋلادلىرى ئىدى.

17 ئەساۋنىڭ ئوغلى رېئۇئەلنىڭ ئوغۇللىرىدىن ئەمىر ناھات، ئەمىر زەراھ، ئەمىر شامماھ ۋە ئەمىر مىززاھلار چىققان؛ بۇلار ئېدوم زېمىنىدا رېئۇئەلنىڭ نەسلىدىن چىققان ئەمىرلەردۇر؛ بۇلارنىڭ ھەممىسى ئەساۋنىڭ ئايالى باسىماتنىڭ ئەۋلادلىرى ئىدى.

18 ئەساۋنىڭ ئايالى ئوھولىباماھنىڭ ئوغۇللىرىدىن ئەمىر يەئۇش، ئەمىر يائالام ۋە ئەمىر كوراھلار چىققان. بۇلار ئاناھنىڭ قىزى، ئەساۋنىڭ ئايالى ئوھولىباماھنىڭ نەسلىدىن چىققان ئەمىرلەر ئىدى.

19 بۇلار ئەساۋنىڭ، يەنى ئېدومنىڭ ئەۋلادلىرى بولۇپ، ئېدومىيلارنىڭ ئەمىرلىرى ئىدى.

ئاۋۋال ئەساۋلارغا بويسۇنۇپ، ئاندىن ئۇلار بىلەن ئاسسىمىلياتسىيىلىشىپ بىر مىللەت، يەنى «ئېدوملار» ياكى «ئېدومىيلار» بولۇپ قالغان.

317 مۇشۇ يەردە «ئەمىرلەر» ئەساۋنىڭ نەسلىدىن چىققان قەبىلىلەرنىڭ ئەمىرلىرى (قەبىلە باشلىقلىرى)نى كۆرسەتسە كېرەك.

سىيئىرنىڭ ئەۋلادلىرى ــ ھورىيلار

21-20 ھورىيلاردىن بولغان سىيئىرنىڭ[318] ئېدوم زېمىنىدا ئولتۇرغان ئەۋلادلىرى: ــ لوتان، شوبال، زىبېئون، ئاناھ، دىشون، ئېزەر ۋە دىشان ئىدى. بۇلار سىيئىرنىڭ ئەۋلادلىرى بولۇپ، ئېدوم زېمىنىدا ھورىيلارنىڭ ئەمىرلىرى ئىدى.

22 لوتاننىڭ ئوغۇللىرى ھورى بىلەن ھېمام ئىدى؛ لوتاننىڭ سىڭلىسى تىمنا ئىدى.

23 شوبالنىڭ ئوغۇللىرى: ئالۋان، ماناھات، ئېبال، شېفو ۋە ئونام ئىدى.

24 زىبېئوننىڭ ئوغۇللىرى: ــ ئاياھ ۋە ئاناھ ئىدى. بۇ ئاناھ چۆلدە ئاتىسى زىبېئوننىڭ ئېشەكلىرىنى بېقىۋېتىپ، ئارشاڭلارنى تېپىۋالغان ئاناھنىڭ دەل ئۆزى شۇ ئىدى.

25 ئاناھنىڭ پەرزەنتلىرى: ئوغلى دىشون؛ ئاناھنىڭ قىزى ئوھولىباماھ ئىدى.

26 دىشوننىڭ ئوغۇللىرى: ھەمدان، ئەشبان، ئىتران ۋە كېران ئىدى.

27 ئېزەرنىڭ ئوغۇللىرى: بىلھان، زائاۋان ۋە ئاكان ئىدى.

28 دىشاننىڭ ئوغۇللىرى: ئۇز ۋە ئاران ئىدى.

30-29 ھورىيلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئەمىرلىرى: ئەمىر لوتان، ئەمىر شوبال، ئەمىر زىبېئون، ئەمىر ئاناھ، ئەمىر دىشون، ئەمىر ئېزەر ۋە ئەمىر دىشان ئىدى. بۇلار بولسا ھورىيلارنىڭ سېئىر زېمىنىدا ئۆز ناملىرى بويىچە ئاتالغان قەبىلىلەرنىڭ ئەمىرلىرى ئىدى.

ئېدومدىكى پادىشاھلار

31 ئىسرائىللارنىڭ ئۈستىگە ھېچ پادىشاھ تېخى سەلتەنەت قىلماستا ئېدوم زېمىنىدا سەلتەنەت قىلغان پادىشاھلار تۆۋەندىكىدەك: ــ

32 بېئورنىڭ ئوغلى بېلا ئېدومدا سەلتەنەت قىلدى؛ ئۇنىڭ شەھىرىنىڭ ئىسمى دىنھاباھ ئىدى.

---

318 ھورىيلار ئەساۋلار «سېئىر زېمىنى»غا كىرىشتىن ئىلگىرىلا شۇ يەردە ئولتۇراقلاشقانلار ئىدى. سېئىر ئۇلارنىڭ ئەجدادى بولۇپ، زېمىن ئۇنىڭ ئىسمى بىلەن ئاتالغانىدى.

33 بىلا ئۆلگەندىن كېيىن، بوزراھلىق زەراھنىڭ ئوغلى يوباب ئۇنىڭ ئورنىدا سەلتەنەت قىلدى.

34 يوباب ئۆلگەندىن كېيىن، تېمانىيلارنىڭ زېمىنىدىن كەلگەن ھۇشام ئۇنىڭ ئورنىدا سەلتەنەت قىلدى.

35 ھۇشام ئۆلگەندىن كېيىن، بېدادنىڭ ئوغلى ھاداد ئۇنىڭ ئورنىدا سەلتەنەت قىلدى. ئۇ موئابنىڭ يايلاقلىرىدا مىدىيانىيلارغا ھۇجۇم قىلىپ يەڭگەنىدى. ئۇنىڭ شەھىرىنىڭ ئىسمى ئاۋىت ئىدى.

36 ھاداد ئۆلگەندىن كېيىن، ماسرەكاھلىق ساملاھ ئۇنىڭ ئورنىدا سەلتەنەت قىلدى.

37 ساملاھ ئۆلگەندىن كېيىن، «دەريانىڭ بويىدىكى رەھوبوت»تىن[319] كەلگەن سائۇل ئۇنىڭ ئورنىدا سەلتەنەت قىلدى.

38 سائۇل ئۆلگەندىن كېيىن، ئاكبورنىڭ ئوغلى بائال-ھانان ئۇنىڭ ئورنىدا سەلتەنەت قىلدى.

39 ئاكبورنىڭ ئوغلى بائال-ھانان ئۆلگەندىن كېيىن، ھادار ئۇنىڭ ئورنىدا سەلتەنەت قىلدى. ئۇنىڭ شەھىرىنىڭ ئىسمى پائۇ ئىدى. ئۇنىڭ ئايالىنىڭ ئىسمى مەھېتابەل بولۇپ، ئۇ مەي-زاھابنىڭ قىزى بولغان ماترەدنىڭ قىزى ئىدى[320].

40-43 ئەساۋنىڭ نەسلىدىن بولغان ئەمىرلەر ئۇلارنىڭ ئات-ئىسىملىرى، جەمەتلىرى، نەسەبنامىلىرى ۋە تۇرغان جايلىرى بويىچە: ئەمىر تىمنا، ئەمىر ئالۋاھ، ئەمىر يەھەت، ئەمىر ئوھولىباماھ، ئەمىر ئېلاھ، ئەمىر پىنون، ئەمىر كېناز، ئەمىر تېمان ۋە ئەمىر مىبزار، ئەمىر ماگدىيەل ۋە ئەمىر ئىراملار ئىدى. بۇلار ئېدومىيلارنىڭ ئەمىرلىرى بولۇپ، ئۆزلىرى ئىگىلەپ ئولتۇراقلاشقان جايلار ئۆز ناملىرى بىلەن ئاتالغانىدى[321]. مانا شۇ تەرىقىدە ئەساۋ ئېدومىيلارنىڭ ئاتا-بوۋىسى بولدى[322].

319 «دەريا» مۇشۇ يەردە «ئەفرات دەرياسى»نى كۆرسىتىدۇ.

320 قارىغاندا، ھورىيلارنىڭ پادىشاھلىرى سۇلالە تۈزۈمى بويىچە ئەمەس، مەلۇم سايلام يولى بىلەن تاللىناتتى.

321 ياكى «بۇلار بولسا ئېدومدىكى ئۆزلىرى ئىگىلەپ ئولتۇراقلاشقان جايلاردىكى ئەمىرلەر ئىدى».

322 قىزىق بىر ئىش شۇكى، ئىسرائىللار تېخى مۇساپىر بولۇپ يۈرۈۋاتقاندا، ئەساۋلار ئاللىقاچان

يۈسۈپ ۋە ئۇنىڭ قېرىنداشلىرى

37

1 ياقۇپ بولسا ئاتىسى مۇساپىر بولۇپ تۇرغان يەردە، يەنى
قانائان زېمىنىدا ئولتۇراقلاشتى.
2 تۆۋەندىكىلەر ياقۇپ ئەۋلادلىرىنىڭ ئىش-ئىزلىرىدۇر[323].
يۈسۈپ يىگىت بولۇپ ئون يەتتە ياشقا كىرگەن چاغلىرىدا، ئاكىلىرى
بىلەن بىللە قويلارنى باقاتتى؛ ئۇ ئاتىسىنىڭ كىچىك خوتۇنلىرى بىلھاھ ۋە
زىلپاھنىڭ ئوغۇللىرى بىلەن بىللە ئىشلەيتتى. يۈسۈپ ئاتىسىغا ئۇلارنىڭ
ناچار قىلىقلىرىنى ئېيتىپ قوياتتى[324]. 3 يۈسۈپ ئىسرائىلنىڭ قېرىغان
ۋاقتىدا تاپقان بالىسى بولغاچقا، ئۇنى باشقا ئوغۇللىرىدىن بەكرەك ياخشى
كۆرەتتى. شۇڭا ئۇ يۈسۈپكە ئۇزۇن يەڭلىك تون[325] تىكتۈرۈپ بەردى. 4 ئەمما
ئاكىلىرى ئاتىسىنىڭ ئۇنى ئۆزلىرىدىن ياخشى كۆرىدىغىنىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا
ئۆچ بولۇپ قالغانىدى ۋە ئۇنىڭغا چىرايلىق گەپ قىلماتتى.
5 ئۇنىڭ ئۈستىگە يۈسۈپ بىر چۈش كۆرگەن بولۇپ، ئۇنى ئاكىلىرىغا
دەپ بېرىۋىدى، ئۇلار ئۇنىڭغا تېخىمۇ ئۆچ بولۇپ كەتتى. 6 يۈسۈپ ئۇلارغا
مۇنداق دېدى: — مېنىڭ كۆرگەن شۇ چۈشۈمنى ئاڭلاپ بېقىڭلار. 7 مانا، بىز
ھەممىمىز ئېتىزلاردا ئاشلىقلارنى باغلاۋاتقۇدەكمىز. قارىسام مېنىڭ ئۆنچەم
ئۆرە تۇرۇپتىدەك؛ سىلەرنىڭ ئۆنچەڭلار بولسا مېنىڭ ئۆنچەمنىڭ چۆرىسىگە
ئولىشىپ تەزىم قىلىپ تۇرغۇدەك! — دېدى.

مۇقىم زېمىنلىق بولۇپ، پادىشاھلىق تۈزۈمى بولغان، شۇنداقلا خېلىلا تەرەققىي قىلغان بولسا كېرەك. بىراق كېيىن ئىسرائىللار ئۇلاردىن كۆپ تەرەپلەردە ئېشىپ كەتتى.

323 مۇشۇ جۈملە بىلەن «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»نىڭ ئون بىرىنچى «تولىدوت»ى (ئاخىرقى «تولىدوت» ياكى «تارىخ»)، يەنى «ياقۇپنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ تولىدوتى» («ياقۇپنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ ئىش-ئىزلىرى») (2:37-26:50) باشلىنىدۇ.

324 ئوقۇرمەنلەر يۈسۈپنىڭ ئاكىلىرىنىڭ كېيىنكى ئىشلىرىدىن ئۇ بەرگەن بۇ خەۋەرنىڭ راست ياكى راست ئەمەسلىكىنى كۆرەلەيدۇ.

325 شۇ دەۋرلەردىكى ئەمىرلەر ۋە پادىشاھلار ئۆز شاھزادىلىرى ياكى ئېسىلزادىلىرىگە شۇنداق «ئۇزۇن يەڭلىك تون» كىيگۈزەتتى.
باشقا بىرخىل تەرجىمىسى «ئالا رەڭلىك تون».

[8] ئاكىلىرى ئۇنىڭدىن: ــ ئەجەبا، سەن بىزگە پادىشاھ بولامسەن؟ ئۈستىمىزگە ھۆكۈمرانلىق قىلامسەن؟ ــ دەپ سورىدى. ئۇنىڭ كۆرگەن چۈشلىرى ۋە گېپىدىن ئاكىلىرى ئۇنى تېخىمۇ يامان كۆردى.
[9] كېيىن ئۇ يەنە بىر چۈش كۆردى ۋە چۈشىنى ئاكىلىرىغا دەپ: ــ مانا، مەن يەنە بىر چۈش كۆردۈم. قارىسام، قۇياش بىلەن ئاي ۋە ئون بىر يۇلتۇز ماڭا تەزىم قىلىپ تۇرغۇدەك! ــ دېدى.
[10] ئۇ بۇ چۈشنى ئاتىسى ۋە ئاكىلىرىغا دەپ بەردى. ئاتىسى ئۇنىڭغا تەنبىھ بېرىپ: ــ بۇ كۆرگىنىڭ زادى قانداق چۈش؟ ئەجەبا، مەن، ئاناڭ ۋە ئاكا-ئۇكىلىرىڭ[326] ئالدىڭغا بېرىپ، ساڭا يەرگە باش ئۇرۇپ تەزىم قىلىمىزمۇ؟ ــ دېدى.
[11] شۇنىڭ بىلەن ئاكىلىرى ئۇنىڭغا ھەسەت قىلغىلى تۇردى. ئەمما ئاتىسى شۇ گەپنى كۆڭلىگە پۈكۈپ قويدى.

يۈسۈپنىڭ مىسىرغا، قۇللۇققا سېتىلىشى

[12] ئەمدى يۈسۈپنىڭ قېرىنداشلىرى ئاتىسىنىڭ قويلىرىنى باقىلى شەكەمگە كەتكەنىدى. [13] ئىسرائىل يۈسۈپكە: ــ ئاكىلىرىڭ شەكەمدە پادا بېقىۋاتىدىغۇ؟ كەل، مەن سېنى ئۇلارنىڭ قېشىغا ئەۋەتەي، دېۋىدى، يۈسۈپ: ــ مانا مەن، دېدى.
[14] ئۇ ئۇنىڭغا: ــ ئەمدى بېرىپ ئاكىلىرىڭ ئامان-ئېسەنمۇ-ئەمەسمۇ، قويلار ئامان-ئېسەنمۇ-ئەمەسمۇ، ماڭا خەۋىرىنى ئېلىپ كەلگىن، دەپ ئۇنى ھېبرون جىلغىسىدىن يولغا سالدى؛ ئۇ شەكەمگە باردى.
[15] شۇ يەردە بىرسى ئۇنىڭ دالادا تېنەپ يۈرگىنىنى كۆرۈپ ئۇنىڭدىن: ــ نېمە ئىزدەۋاتىسەن، دەپ سورىدى.
[16] ئۇ: ــ مەن ئاكىلىرىمنى ئىزدەۋاتىمەن. ئۇلارنىڭ پادىلىرىنى قەيەردە بېقىۋاتقانلىقىنى ئېيتىپ بەرسىڭىز، دېدى.

---

[326] «ئاكا-ئۇكىلىرىڭ» ــ يۈسۈپنىڭ بىر ئۇكىسى، يەنى بىنيامىن بار ئىدى. شۇ ۋاقىتتا ئۇ بەك كىچىك ئىدى.

[17] ئۇ ئادەم جاۋاب بېرىپ: ــ ئۇلار بۇ يەردىن كېتىپ قالدى، چۈنكى مەن ئۇلارنىڭ: «يۇرۇڭلار، دوتانغا بارايلى» دېگىنىنى ئاڭلىدىم، دېدى.
شۇنىڭ بىلەن يۈسۈپ ئاكىلىرىنىڭ ئارقىسىدىن بېرىپ، ئۇلارنى دوتاندىن تاپتى.
[18] ئۇلار ئۇنى يىراقتىن كۆرۈپ، ئۇ تېخى ئۇلارنىڭ قېشىغا كەلمەيلا، ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتىشنى مەسلىھەتلەشتى. [19] ئۇلار بىر-بىرىگە: ــ مانا ھېلىقى چۈش كۆرگۈچى كېلىۋاتىدۇ. [20] كېلىڭلار، ئۇنى ئۆلتۈرۈپ مۇشۇ يەردىكى ئورەكلەردىن بىرىگە تاشلىۋېتەيلى، ئاندىن: ــ ۋەھشىي بىر ھايۋان ئۇنى يەپ كېتىپتۇ، دەيلى. شۇندا، بىز ئۇنىڭ چۈشلىرىنىڭ نېمە بولىدىغىنىنى كۆرىمىز! ــ دېدى.
[21] ئەمما رۇبەن بۇنى ئاڭلاپ ئۇنى ئۇلارنىڭ قوللىرىدىن قۇتقۇزماقچى بولۇپ[327]: ــ ئۇنى ئۆلتۈرمەيلى، دېدى. [22] رۇبەن ئۇلارغا يەنە: ــ قان تۆكمەڭلار! بەلكى ئۇنى چۆلدىكى مۇشۇ ئورەككە تاشلىۋېتىڭلار؛ لېكىن ئۇنىڭغا قول تەگكۈزمەڭلەر، دېدى (ئەمەلىيەتتە، ئۇ ئۇنى ئۇلارنىڭ قولىدىن قۇتقۇزۇپ، ئاتىسىنىڭ قېشىغا قايتۇرۇۋەتمەكچى ئىدى).
[23-24] يۈسۈپ ئاكىلىرىنىڭ قېشىغا يېتىپ كەلگەندە ئۇلار ئۇنى تۇتۇپ، ئۇنىڭ ئالاھىدە تونىنى، يەنى كىيىكلىك ئۇزۇن يەڭلىك تونىنى سالدۇرۇۋېلىپ، ئورەككە تاشلىۋەتتى. لېكىن ئورەك قۇرۇق بولۇپ، ئىچىدە سۇ يوق ئىدى.
[25] ئاندىن ئۇلار تاماق يېگىلى ئولتۇردى. ئۇلار بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىۋىدى، مانا ئىسمائىللارنىڭ بىر كارۋىنى گىلېئاد تەرەپتىن كېلىۋاتاتتى. تۆگىلىرىگە دورا-دەرمەك، تۇتيا ۋە مۇرمەككىلەر ئارتىلغان بولۇپ، مىسىر تەرەپكە كېتىۋاتاتتى. [26] يەھۇدا قېرىنداشلىرىغا: ــ بىزنىڭ بىر تۇغقان قېرىندىشىمىزنى ئۆلتۈرۈپ، قېنىنى يوشۇرغىنىمىزنىڭ نېمە پايدىسى بار؟ [27] كېلىڭلار، ئۇنى ئىسمائىللارغا سېتىۋېتەيلى؛ قانداقلا بولمىسۇن ئۇ بىزنىڭ ئىنىمىز، بىر تۇغقان قېرىندىشىمىز[328]؛ شۇڭا ئۇنىڭغا قول سالمايلى، دېۋىدى، قېرىنداشلىرى بۇنىڭغا قۇلاق سالدى. [28] مىديانلىق سودىگەرلەر شۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا، ئۇلار يۈسۈپنى ئورەكتىن تارتىپ چىقىرىپ، ئۇلارغا يىگىرمە كۈمۈش تەڭگىگە سېتىۋەتتى. بۇلار بولسا يۈسۈپنى مىسىرغا ئېلىپ كەتتى.

327 ئىبرانىي تىلىدا «قۇتقۇزۇپ».
328 ئىبرانىي تىلىدا «ئۇ بىزنىڭ ئەتلىرىمىز».

[29] رۇبەن ئورەكىنىڭ يېنىغا قايتىپ كېلىپ، يۇسۇپنىڭ ئورەكتە يوقلۇقىنى كۆرۈپ، كىيىملىرىنى يىرتىپ، [30] ئىنىلىرىنىڭ قېشىغا بېرىپ: ــ بالا يوق تۇرىدۇ! ئەمدى مەن نەگە باراي؟! ــ دېدى.
[31] ئەمما ئۇلار يۇسۇپنىڭ تونىنى ئېلىپ، بىر تېكىنى بوغۇزلاپ تونىنى ئۇنىڭ قېنىغا مىلەپ، [32] ئاندىن ئۇزۇن يەڭلىك تونىنى ئاتىسىنىڭ قېشىغا ئەۋەتىپ، ئۇنىڭغا: ــ بۇنى بىز تېپىۋالدۇق؛ بۇ ئوغلۇڭنىڭ تونىمۇ-ئەمەسمۇ، ئۆزۈڭ كۆرۈپ باققىن، دېدى.
[33] ئۇ ئۇنى تونۇپ: ــ بۇ دەرۋەقە مېنىڭ ئوغلۇمنىڭ تونى ئىكەن؛ بىر ۋەھشىي هايۋان ئۇنى يەپ كەتكەن ئوخشايدۇ؛ شۈبھىسىزكى، يۇسۇپ تىتما-تىتما قىلىۋېتىلىپتۇ! ــ دېدى.
[34] شۇنىڭ بىلەن ياقۇپ كىيىملىرىنى يىرتىپ، بېلىگە بۆز باغلاپ، نۇرغۇن كۈنلەرگىچە ئوغلى ئۈچۈن ماتەم تۇتتى. [35] ئۇنىڭ ھەممە ئوغۇل-قىزلىرى يېنىغا كېلىپ ئۇنىڭغا تەسەللى بەرسىمۇ، ئۇ تەسەللىنى قوبۇل قىلماي: «مەن تەھتىسارىغا چۈشۈپ ئوغلۇمنىڭ قېشىغا بارغۇچە شۇنداق ماتەم تۇتىمەن!» دېدى. يۇسۇپنىڭ ئاتىسى شۇ پېتى ئۇنىڭغا ئاھ-زار كۆتۈرۈپ ماتەم تۇتتى.
[36] ئەمدى مىديانىيلار يۇسۇپنى مىسىرغا ئېلىپ بېرىپ، پىرەۋننىڭ بىر غوجىدارى، پاسىبان بېشى[(329)] پوتىفارغا ساتتى.

38

يەھۇدا بىلەن تامار

[1] ئۇ ۋاقىتلاردا شۇنداق بولدىكى، يەھۇدا ئاكا-ئۇكىلىرىنىڭ قېشىدىن كېتىپ، ھىراھ ئىسىملىك ئادۇللاملىق بىر كىشىنىڭكىگە چۈشتى. [2] شۇ يەردە يەھۇدا شۇئا ئىسىملىك بىر قانائانىينىڭ قىزىنى كۆردى[(330)]؛ ئۇ ئۇنى خوتۇنلۇققا ئېلىپ قېشىغا كىرىپ ياتتى. [3] ئۇ ھامىلىدار بولۇپ بىر ئوغۇل تۇغدى؛ يەھۇدا ئۇنىڭغا «ئەر» دەپ ئات قويدى. [4] ئۇ يەنە ھامىلىدار بولۇپ، بىر ئوغۇل تۇغدى ۋە ئۇنىڭغا ئونان دەپ ئات قويدى.

---

329 شۇ چاغدىكى «پاسىبان بېشى» دېگەن مەنسەپ بەلكىم «جاللات بېشى» دېگەننىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالاتتى.

330 ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئېسىدە باركى، قانائانىيلار ئىمانسىز ۋە ئەخلاقسىز بىر خەلق ئىدى.

5 ئاندىن يەنە ھامىلىدار بولۇپ بىر ئوغۇل تۇغدى ۋە ئۇنىڭغا شەلاھ دەپ ئات
قويدى. ئۇ تۇغۇلغاندا يەھۇدا كېزىبدا ئىدى.
6 يەھۇدا تۇنجى ئوغلى ئەرگە تامار ئىسىملىك بىر قىزنى ئېلىپ بەردى. 7
لېكىن يەھۇدانىڭ تۇنجى ئوغلى ئەر پەرۋەردىگارنىڭ نەزىرىدە رەزىل بولغاچقا،
پەرۋەردىگار ئۇنى ئۆلتۈردى.
8 بۇ چاغدا يەھۇدا ئونانغا: ــ ئاكاڭنىڭ ئايالىنىڭ قېشىغا كىرىپ، ئۇنى
خوتۇنلۇققا ئېلىپ قېرىنداشلىق بۇرچىنى[331] ئادا قىلىپ، ئاكاڭ ئۈچۈن
نەسىل قالدۇرغىن، دېدى.
9 ئەمما ئونان بۇ نەسىلنىڭ ئۆزىگە تەۋە بولمايدىغانلىقىنى بىلىپ، ئاكىسىغا
نەسىل قالدۇرماسلىق ئۈچۈن ھەر قېتىم ئاكىسىنىڭ ئايالى بىلەن بىللە بولغاندا
مەنىيسىنى يەرگە ئاقتۇرۇۋېتەتتى. 10 ئۇنىڭ بۇ قىلمىشى پەرۋەردىگارنىڭ
نەزىرىدە رەزىل كۆرۈنگەچكە، ئۇنىمۇ ئۆلتۈرۈۋەتتى.
11 يەھۇدا ئەمدى كېلىنى تامارغا: ــ ئوغلۇم شەلاھ چوڭ بولغۇچە ئاتاڭنىڭ
ئۆيىدە تۇل ئولتۇرۇپ تۇرغىن، دېدى. چۈنكى ئۇ ئىچىدە: ــ بۇمۇ ئاكىلىرىغا
ئوخشاش ئۆلۈپ كېتەرمىكىن، دەپ قورقتى. شۇنىڭ بىلەن تامار بېرىپ
ئاتىسىنىڭ ئۆيىدە تۇرۇپ قالدى. 12 ئەمدى كۆپ كۈنلەر ئۆتۈپ، شۇئانىڭ
قىزى، يەھۇداغا تەگكەن ئايال ئۆلدى. يەھۇدا تەسەللى تاپقاندىن كېيىن
ئادۇللاملىق دوستى ھىراھ بىلەن بىللە ئۆزىنىڭ قوي قىرقىغۇچىلىرىنىڭ
ئەھۋالىنى بىلىشكە تىمناھقا چىقتى.
13 تامارغا: ــ قېيىنئاتاڭ قويلىرىنى قىرقىغىلى تىمناھقا يول ئالدى، دېگەن
خەۋەر يەتتى. 14 شۇنىڭ بىلەن تامار شەلاھ چوڭ بولغان بولسىمۇ، مەن ئۇنىڭغا
خوتۇنلۇققا ئېلىپ بېرىلمىدىم، دەپ قاراپ، تۇللۇق كىيىمىنى سېلىۋېتىپ،
چۈمبەل تارتىپ بەدىنىنى ئوراپ، تىمناھ يولىنىڭ ئۈستىدە ئەنائىمغا كىرىش
ئېغىزىغا بېرىپ ئولتۇردى.

331 «قېرىنداشلىق بۇرچى» ــ قەدىمكى زامانلارنىڭ ئۆرپ-ئادەتلىرى بويىچە، بىرسى ئۆز مال-مۈلكىگە ۋارىسلىق قىلىدىغان پەرزەنتى بولماي ئۆلۈپ كەتسە، ئۇنداقتا ئۆلگۈچىنىڭ ئاكا ياكى ئۇكىسى ئۇنىڭغا بىر ۋارىس پەرزەنت قالدۇرۇش ئۈچۈن ئايالىنى خوتۇنلۇققا ئېلىشى كېرەك ئىدى. بۇ ئايالدىن پەرزەنت تۇغۇلسا، ئۇنداقتا ئۇ ئۆزىنىڭكى ئەمەس، بەلكى ئۆلگەن قېرىندىشىنىڭ ھېسابلىناتتى. كېيىن بۇ ئىشنى مۇسا پەيغەمبەر يەھۇدىيلارغا قانۇن دەپ بېكىتكەن («قان.» 25:5-10).

15 ئەمدى يەھۇدا ئۇنى يۈزى يېپىقلىق ھالدا كۆرگەندە: ــ بۇ بىر پاھىشە ئايال ئوخشايدۇ، دەپ ئويلىدى[332]. 16 ئۇ يولدىن بۇرۇلۇپ ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئۆز كېلىنى ئىكەنلىكىنى بىلمەي: ــ كەل، مەن سەن بىلەن بىللە بولاي، دېدى. ئۇ جاۋاب بېرىپ: ــ مەن بىلەن بىللە بولساڭ، ماڭا نېمە بېرىسەن؟ دەپ سورىدى.
17 ئۇ ئۇنىڭغا: ــ پادامنىڭ ئىچىدىن بىر ئوغلاقنى ساڭا ئەۋەتىپ بېرەي، دېدى. ئايال: ــ سەن ئۇنى ئەكېلىپ بەرگۈچە، ماڭا رەنىگە بىرەر نەرسە بېرەمسەن؟ دەپ سورىۋىدى، 18 ئۇ: ــ ساڭا نېمىنى رەنىگە بېرەي؟ ــ دېدى.
ئۇ: ــ ئۆز مۆھۈرۈڭ بىلەن ئۇنىڭ شوينىسىنى ۋە قولۇڭدىكى ھاساڭنى رەنىگە بەرگىن، دېۋىدى، ئۇ بۇلارنى بېرىپ، ئۇنىڭ بىلەن بىرگە بولدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۇنىڭدىن ھامىلىدار بولۇپ قالدى.
19 ئاندىن تامار ئورنىدىن تۇرۇپ ماڭدى؛ ئۇ پەرەنجىنى سېلىۋېتىپ، تۇللۇق كىيىمىنى كىيىۋالدى.
20 يەھۇدا: ــ ئۇ خوتۇننىڭ قولىدىكى رەنىنىياندۇرۇپ كەلسۇن دەپ ئادۇللاملىق دوستىنىڭ قولى ئارقىلىق ئوغلاقنى ئەۋەتتى، ئەمما ئۇ ئۇنى تاپالمىدى. 21 ئۇ شۇ جايدىكى ئادەملەردىن: ــ ئەنائىمدىكى يولنىڭ بويىدا ئولتۇرغان بۇتپەرەس پاھىشە[333] قېنى، دەپ سورىسا، ئۇلار: ــ بۇ يەردە ھېچبىر بۇتپەرەس پاھىشە بولغان ئەمەس، دەپ جاۋاب بەردى.

22 بۇنىڭ بىلەن ئۇ يەھۇدانىڭ قېشىغا يېنىپ بېرىپ: ــ مەن ئۇنى تاپالمىدىم؛ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ جايدىكى ئادەملەرمۇ: «بۇ يەردە ھېچبىر بۇتپەرەس پاھىشە ئايال بولغان ئەمەس» دېيىشتى، دېدى.
23 يەھۇدا: ــ بوپتۇ، ئۇ نەرسىلەرنى ئۇ ئېلىپ كەتسە كەتسۇن؛ بولمىسا، باشقىلارنىڭ مەسخىرىسىگە قالىمىز. نېمىلا بولمىسۇن، مەن ئۇنىڭغا ئوغلاق

332 شۇ ۋاقىتلاردا پاھىشە ئايالار يۈزىنى ئېتىۋالاتتى؛ توي قىلغان ئاياللار ۋە قىزلار ئادەتتە چۈمبەلسىز يۈرەتتى. پەقەت توي قىلىدىغان لايىقى ئالدىدىلا قىزلار يۈزىنى يېپىۋالاتتى (24:65نى كۆرۈڭ).
333 «بۇتپەرەس پاھىشە» ــ قانائانىيلار ئارىسىدا بۇتپەرەسلىكنىڭ پاھىشۋازلىق بىلەن زىچ مۇناسىۋىتى بار ئىدى. «كىم بۇ «بۇتپەرەس پاھىشە» بىلەن بىللە بولسا، ئۇنىڭغا بۇتتىن بىر بەخت-بەرىكەت كېلىدۇ» دەپ قارىلاتتى.

ئەۋەتتىم، لېكىن سەن ئۇ خوتۇننى تاپالمىدىڭ، دېدى.
24 ئۈچ ئايچە ئۆتكەندىن كېيىن بىرسى يەھۇداغا: ــ سېنىڭ كېلىنىڭ تامار بۇزۇقچىلىق قىلدى، ئۇنىڭ ئۇستىگە زىنادىن ھامىلىدار بولۇپ قالدى، دېگەن خەۋەرنى يەتكۈزدى. يەھۇدا جاۋابەن: ــ ئۇنى ئېلىپ چىقىڭلار، كۆيدۈرۈۋېتىلسۇن! ــ دېدى.
25 لېكىن ئۇ ئېلىپ چىقىلغاندا قېينئاتىسىغا خەۋەر ئەۋەتىپ: ــ بۇ نەرسىلەرنىڭ ئىگىسى بولغان ئادەمدىن ھامىلىدار بولدۇم! ئەمدى سەن كۆرۈپ باق، بۇ مۆھۈر، شوينىسى ۋە ھاسىنىڭ كىمنىڭ ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلغىن، دېدى.
26 يەھۇدا بۇ نەرسىلەرنى ئېتىراپ قىلىپ: ــ ئۇ ماڭا نىسبەتەن ھەقلىقتۇر[334]؛ دەرۋەقە مەن ئۇنى ئوغلۇم شېلاھقا ئېلىپ بەرمىدىم، دېدى. بۇ ئىشتىن كېيىن يەھۇدا ئۇنىڭغا يەنە يېقىنچىلىق قىلمىدى.
27 ئۇنىڭ تۇغۇت ۋاقتى يېقىنلاشتى، مانا قورسىقىدا قوشكېزەك بار ئىدى.
28 ئۇ تۇغقان ۋاقتىدا بالىلاردىن بىرسى قولىنى چىقىرىۋىدى، تۇغۇت ئانىسى دەرھال بىر قىزىل يىپنى ئېلىپ: «بۇ ئاۋۋال چىقتى» دەپ ئۇنىڭ قولىغا چىگىپ قويدى.
29 لېكىن ئۇ قولىنى يەنە ئىچىگە تىقىۋالدى، مانا ئۇنىڭ ئىنىسى چىقتى. شۇنىڭ بىلەن تۇغۇت ئانىسى: «سەن قانداق قىلىپ بۆسۈپ چىقتىڭ!»[335] دېدى؛ شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا «پەرەز» دېگەن ئات قويۇلدى[336]. 30 ئاندىن قولىغا قىزىل يىپ چىگىلگەن ئاكىسى تۇغۇلدى. ئۇنىڭ ئىسمى زەراھ دەپ ئاتالدى[337].

---

334 تامارنىڭ بۇ ئىشلاردا بولۇش مەقسىتى كۆڭۈل خۇشى ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى پەرزەنت كۆرۈش ئۈچۈن ئىدى.
يەھۇدا ئەسلىدە «مەن ئۇنىڭدىن تېخىمۇ گۇناھكارمەن» دېيىشكە توغرا كېلەتتى، ئەلۋەتتە.

335 باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: ــ «سەن قانداق قىلىپ بۆسۈپ چىقتىڭ؟ بۇنداق ئىش بېشىڭغا يەنە كېلىدۇ!» (ئەينى سۆز «بۆسۈپ چىقىش» بېشىڭغا يەنە كېلىدۇ!»).

336 «پەرەز» ــ «بۆسۈلگەن جاي» ياكى «بۆسكۈچى» دېگەن مەنىدە.

337 «زەراھ» بابىل ياكى ئارامىي تىلىدا «قىپقىزىل» دېگەن مەنىدە. ئىبرانىي تىلىدا «پارقىراق» دېگەن مەنىدە. بۇ بابنىڭ تارىخىي ئەھمىيىتى توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە ئازراق

39

يۈسۈپنىڭ پوتىفارنىڭ ئۆيىدە خىزمەت قىلىشى

[1] يۈسۈپ بولسا مىسىرغا ئېلىپ كېلىندى؛ ئۇنى پىرەۋننىڭ
غوجىدارى، پاسىبان بېشى پوتىفار شۇ يەرگە ئېلىپ كەلگەن
ئىسمائىللارنىڭ قولىدىن سېتىۋالدى. [2] لېكىن پەرۋەردىگار يۈسۈپ بىلەن
بىللە بولغاچقا، ئۇنىڭ ئىشلىرى ئوڭغا تارتتى؛ ئۇ مىسىرلىق خوجىسىنىڭ
ئۆيىدە تۇرۇپ قالدى. [3] ئۇنىڭ خوجىسى پەرۋەردىگارنىڭ ئۇنىڭ بىلەن بىللە
ئىكەنلىكىنى، شۇنداقلا ئۇ نېمە ئىش قىلسا، پەرۋەردىگارنىڭ ئۇنىڭ قولىدا
روناق تاپقۇزغانلىقىنى بايقىدى. [4] شۇنىڭ بىلەن يۈسۈپ ئۇنىڭ نەزىرىدە
ئىلتىپات تېپىپ، ئۇنىڭ خاس خىزمەتچىسى بولدى. خوجىسى ئۇنى ئۆيىنى
باشقۇرۇشقا قويدى ۋە بارلىق تەئەللۇقاتىنى ئۇنىڭ قولىغا تاپشۇردى.
[5] ۋە شۇنداق بولدىكى، ئۇ ئۇنى ئۆيى ۋە بارلىق تەئەللۇقاتىنى باشقۇرۇشقا
قويغاندىن تارتىپ، پەرۋەردىگار بۇ مىسىرلىقنىڭ ئۆيىنى يۈسۈپنىڭ سەۋەبىدىن
بەرىكەتلىدى؛ پەرۋەردىگارنىڭ بەرىكىتى ئۇنىڭ پۈتۈن ئائىلىسى ۋە بارلىق
تېرىقچىلىقىغا كەلدى. [6] شۇنىڭ بىلەن پوتىفار بارلىق ئىشلىرىنى يۈسۈپنىڭ
قولىغا تاپشۇرۇپ، ئۆز تامىقىنى يېيىشتىن باشقا ھېچقانداق ئىش بىلەن كارى
بولمىدى.

يۈسۈپ بولسا قامەتلىك كېلىشكەن، خۇشچىراي يىگىت ئىدى.

[7] بىرنەچچە ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن شۇنداق بولدىكى، ئۇنىڭ خوجىسىنىڭ
ئايالىنىڭ يۈسۈپكە كۆزى چۈشۈپ قېلىپ: — مەن بىلەن ياتقىن! — دېدى.
[8] ئەمما ئۇ ئۇنىماي خوجىسىنىڭ ئايالىغا مۇنداق دېدى: — مانا خوجام
ئۆيدىكى ئىشلارنى، شۇنداقلا بارلىق تەئەللۇقاتىنى قولۇمغا تاپشۇردى،
ماڭا تولۇق ئىشىنىپ ئىشلىرىم بىلەن كارى بولمايدۇ. [9] بۇ ئۆيدە مەندىن
چوڭ ئادەم يوق. سەندىن باشقا ئۇ ھېچبىر نەرسىنى مەندىن ئايىمىدى —
چۈنكى سەن ئۇنىڭ ئايالىدۇرسەن! شۇنداق تۇرۇقلۇق مەن قانداقمۇ بۇنداق
رەزىللىكنى قىلىپ خۇدا ئالدىدا گۇناھكار بولاي؟ — دېدى.
[10] گەرچە ھەر كۈنى يۈسۈپكە شۇنداق دېسىمۇ، شۇنداقلا ئۇ ئۇنىڭ بىلەن

توختىلمىز.

يېتىپ ئۇنىڭغا يېقىنچىلىق قىلىشنى ياكى ئۇنىڭ بىلەن بىرگە تۇرۇشنى رەت
قىلغان بولسىمۇ، [11] شۇنداق بىر ۋەقە بولدىكى، بىر كۈنى ئۇ ئۆز ئىشى بىلەن
ئۆيگە ئىچىگە كىرگەنىدى، ئۆيدىكىلەردىن ھېچقايسىسى ئۆينىڭ ئىچىدە
ئەمەس ئىدى؛ [12] بۇ ئايال ئۇنىڭ تونىنى تۇتۇۋېلىپ: ــ مەن بىلەن ياتقىن!
دېدى. ئۇ تونىنى ئۇنىڭ قولىغا تاشلاپ قويۇپ، يۈگۈرگەن پېتى قېچىپ
تاشقىرىغا چىقىپ كەتتى. [13] ئايال يۈسۈپنىڭ تونىنى ئۆز قولىغا تاشلاپ
قېچىپ چىقىپ كەتكىنىنى كۆرۈپ، [14] ئۆيىدىكى خىزمەتچىلىرىنى
چاقىرىپ ئۇلارغا: ــ قاراڭلار، ئېرىم بىزگە ھاقارەت كەلتۈرسۇن دەپ بىر
ئىبرانىي ئادەمنى ئېلىپ كەپتۇ! بۇ ئادەم يېنىمغا كىرىپ: «سەن بىلەن
ياتاي» دېۋىدى، قاتتىق ۋارقىرىدىم! [15] ئۇ مېنىڭ قاتتىق ۋارقىرىغىنىمنى
ئاڭلاپ، تونىنى يېنىمغا تاشلاپ، تاشقىرىغا قېچىپ كەتتى، دېدى.
[16] شۇنىڭ بىلەن خوجىسى ئۆيىگە يېنىپ كەلگۈچە ئۇ يۈسۈپنىڭ تونىنى
يېنىدا ساقلاپ قويىدى. [17] ئاندىن ئۇ ئېرىگىمۇ شۇ گەپنى قىلىپ: ــ سەن
ئېلىپ كەلگەن ھېلىقى ئىبرانىي قۇل ماڭا ھاقارەت قىلىشقا قېشىمغا كىردى.
[18] لېكىن مەن قاتتىق ۋارقىراپ-جارقىردىم، ئۇ تونىنى قېشىمدا تاشلاپ،
تاشقىرىغا قېچىپ كەتتى، ــ دېدى.
[19] ئۇنىڭ خوجىسى ئايالىنىڭ: ــ سېنىڭ قۇلۇڭ مېنى ئۇنداق-مۇنداق
قىلدى، دېگەن گەپلىرىنى ئاڭلاپ غەزىپى ئۇتتەك تۇتاشتى. [20] شۇنىڭ بىلەن
يۈسۈپنىڭ خوجىسى ئۇنى تۇتۇپ ئوردا مۇنارلىق زىندانىغا قاماپ قويىدى. شۇ
يەرگە پەقەت پادىشاھنىڭ مەھبۇسلىرى سولىناتتى. بۇنىڭ بىلەن ئۇ شۇ يەردە
سولاقتا يېتىپ قالدى(338).
[21] لېكىن پەرۋەردىگار يۈسۈپ بىلەن بىللە بولۇپ، ئۇنىڭغا شاپائەت
كۆرسىتىپ، ئۇنى زىندان بېگىنىڭ نەزىرىدە ئىلتىپات تاپتۇردى. [22] شۇنىڭ
بىلەن زىندان بېگى گۈندىخانىدا ياتقان ھەممە مەھبۇسلارنى يۈسۈپنىڭ قولىغا

[338] يۇقىرىقى ئىزاھاتتا ئېيتقىنىمىزدەك، پوتىفار «جاللات بېشى» بولۇشى مۇمكىن ئىدى. شۇڭا ئۇ يۈسۈپنى ئۆلۈم جازاسىغا مەھكۇم قىلىشقا ھوقۇقلۇق بولاتتى. ئۇنىڭ شۇنداق قىلماسلىقى كۆڭلىدە ئايالىنىڭ گەپلىرىگە گۇمان پەيدا بولغانلىقىغا ئىسپات بولۇشى مۇمكىن. قايسى ئاياغ ئاستىدا دەسسىلىش خەتىرىگە قالغان ئايال ئۆزىنى بوزەك قىلماقچى كىشىنىڭ كىيىمنى تۇتۇۋېلىشنى خالايتتى؟

تاپشۇردى. شۇ يەردە قىلىنىدىغان ھەرقانداق ئىش ئۇنىڭ قولى بىلەن بولاتتى.
23 زىندان بېگى يۈسۈپنىڭ قولىدىكى ھېچقانداق ئىشتىن غەم قىلماتتى؛ چۈنكى پەرۋەردىگار ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولۇپ، ئۇ ھەرنېمە قىلسا پەرۋەردىگار ئۇنى ئوڭۇشلۇق قىلاتتى.

يۈسۈپنىڭ زىنداندىشلىرىنىڭ چۈشلىرىگە تەبىر بېرىشى

40

1 بۇ ئىشلاردىن كېيىن مىسىر پادىشاھىنىڭ ساقىيسى ۋە باش ناۋىيى مىسىر پادىشاھىنىڭ زىتىغا تېگىپ گۇناھكار بولۇپ قالدى. 2 شۇنىڭ بىلەن پىرەۋن ئۇنىڭ بۇ ئىككى مەنسەپدارىغا، يەنى باش ساقىي ۋە باش ناۋايغا غەزەپلىنىپ، 3 ئۇلارنى پاسىبان بېشىنىڭ سارىيىغا، يۈسۈپ سولاقلىق مۇنارلىق زىندانغا سولاپ قويدى[339]. 4 پاسىبان بېشى يۈسۈپنى ئۇلارنىڭ خىزمىتىدە بولۇپ ئۇلارنى كۈتۈشكە تەيىنلىدى. ئۇلار سولاقتا بىرنەچچە كۈن يېتىپ قالدى.
5 ئۇلار ئىككىسى ــ مىسىر پادىشاھىنىڭ ساقىيسى ۋە ناۋىيى گۇندىخانىدا سولاقلىق تۇرغان بىر كېچىدە چۈش كۆردى. ھەربىرىنىڭ چۈشىنىڭ ئۆزىگە خاس تەبىرى بار ئىدى. 6 ئەتىسى ئەتىگەندە، يۈسۈپ ئۇلارنىڭ قېشىغا كىرىۋىدى، ئۇلارنىڭ غەمكىن ئولتۇرغىنىنى كۆردى؛ 7 شۇڭا ئۇ ئۆزى بىلەن بىللە خوجىسىنىڭ سارىيىدا سولاقلىق ياتقان پىرەۋننىڭ بۇ ئىككى مەنسەپدارىدىن:
ــ نېمىشقا چىرايىڭلار بۈگۈن شۇنچە سولغۇن؟ ــ دەپ سورىدى.
8 ئۇلار ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ: ــ ئىككىمىز بىر چۈش كۆردۇق؛ ئەمما چۈشىمىزنىڭ تەبىرىنى يېشىپ بېرىدىغان كىشى يوق[340]، ــ دېدى. يۈسۈپ ئۇلارغا: ــ چۈشكە تەبىر بېرىش خۇدادىن بولىدۇ ئەمەسمۇ؟ چۈشۈڭلارنى ماڭا ئېيتىپ بېرىڭلار، ــ دېدى.
9 بۇنىڭ بىلەن باش ساقىي يۈسۈپكە چۈشىنى ئېيتىپ: ــ چۈشۈمدە

339 «پاسىبانلارنىڭ بېشى» ــ پوتىفار بولسا كېرەك (39:1نى كۆرۈڭ).

340 شۇ دەۋرلەردە مىسىردا «چۈشنى يەشكۈچى» دەيدىغان «ئالاھىدە كەسىپ»تىكى بىر خىل ئادەملەر بار ئىدى.

ئالدىمدا بىر ئۈزۈم تېلى تۇرغۇدەك؛ 10 بۇ ئۈزۈم تېلىنىڭ ئۈچ شېخى بار ئىكەن. ئۇ بىخ ئۈرۈپ چېچەكلەپ، ساپلىرىدا ئۈزۈم پىشىپ كېتىپتۇدەك؛ 11 پىرەۋنىنىڭ قەدەھى قولۇمدا ئىكەن؛ مەن ئۈزۈملەرنى ئېلىپ پىرەۋنىنىڭ قەدەھىگە سىقىپ، قەدەھنى ئۇنىڭ قولىغا سۇنۇپتىمەن، دېدى.

12 يۈسۈپ ئۇنىڭغا جاۋابەن: چۈشىنىڭ تەبىرى شۇدۇركى، بۇ ئۈچ شاخ ئۈچ كۈننى كۆرسىتىدۇ. 13 ئۈچ كۈن ئىچىدە پىرەۋن قەددىڭنى رۇسلىتىپ[341]، سېنى مەنسىپىڭگە قايتىدىن تەيىنلەيدۇ. بۇنىڭ بىلەن سەن بۇرۇن ئۇنىڭغا ساقىي بولغاندەك پىرەۋنىنىڭ قەدەھىنى ئۇنىڭ قولىغا سۇنىدىغان بولىسەن. 14 لېكىن ئىشلىرىڭ ئوڭۇشلۇق بولغاندا مېنى يادىڭغا يەتكۈزۈپ، ماڭا شاپائەت كۆرسىتىپ پىرەۋنىنىڭ ئالدىدا مېنىڭ توغرامدا گەپ قىلىپ، مېنى بۇ ئۆيدىن چىقارتقايسەن. 15 چۈنكى مەن ھەقىقەتەن ئىبرانىيلارنىڭ زېمىنىدىن ناھەق تۇتۇپ ئېلىپ كېلىندىم؛ بۇ يەردىمۇ مېنى زىندانغا سالغۇدەك بىر ئىش قىلمىدىم، ــ دېدى.

16 باش ناۋاي يۈسۈپنىڭ شۇنداق ياخشى تەبىر بەرگىنىنى كۆرۈپ ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى: ــ مەنمۇ ئۆزۈمنى چۈشۈمدە كۆردۈم؛ مانا، بېشىمدا ئاق نان بار ئۈچ سېۋەت بار ئىكەن. 17 ئەڭ ئۈستۈنكى سېۋەتتە ناۋايلار پىرەۋنگە پىشۇرغان ھەرخىل نازۇنېمەتلەر بار ئىكەن؛ لېكىن قۇشلار بېشىمدىكى ئۇ سېۋەتتىكى نەرسىلەرنى يەپ كېتىپتۇدەك، ــ دېدى.

18 يۈسۈپ جاۋابەن: ــ چۈشىنىڭ تەبىرى شۇدۇركى: ــ بۇ ئۈچ سېۋەت ئۈچ كۈننى كۆرسىتىدۇ. 19 ئۈچ كۈن ئىچىدە پىرەۋن سېنىڭ بېشىڭنى كېسىپ[342]، جەسىتىڭنى دەرەخكە ئاسىدىكەن. شۇنىڭ بىلەن ئۇچارقاناتلار كېلىپ گۆشۈڭنى يەيدىكەن، ــ دېدى.

20 ئۈچىنچى كۈنى شۇنداق بولدىكى، پىرەۋنىنىڭ تۇغۇلغان كۈنى بولغاچقا، ئۇ ھەممە خىزمەتكارلىرى ئۈچۈن بىر زىياپەت قىلىپ بەردى، شۇنداقلا دەرۋەقە خىزمەتكارلىرىنىڭ ئارىسىدا باش ساقىينىڭ بېشىنى كۆتۈردى ۋە باش ناۋاينىڭ

---

341 ئىبرانىي تىلدا: ــ «پىرەۋن بېشىڭنى كۆتۈرۈپ».

342 ئىبرانىي تىلدا: ــ «پىرەۋن بېشىڭنى ئۈستۈڭدىن كۆتۈرۈپ» ــ مۇشۇ سۆزلەرنى 13-ئايەت بىلەن سېلىشتۇرغىلى بولىدۇ.

بېشىنى ئالدى[343]؛ 21 ئۇ باش ساقىينى قايتىدىن ئۆز مەنسىپىگە تەيىنلىدى؛
شۇنىڭ بىلەن ئۇ پىرەۋننىڭ قەدەھىنى ئۇنىڭ قولىغا قايتىدىن سۇنىدىغان بولدى.
22 لېكىن باش ناۋايىنى بولسا يۈسۈپ ئۇلارغا تەبىر بەرگەندەك ئېسىۋەتتى. 23
ئەمما باش ساقىي يۈسۈپنى ھېچ ئەسلىمەي، ئەكسىچە ئۇنى ئۇنتۇپ قالدى.

يۈسۈپنىڭ پادىشاھنىڭ چۈشىگە تەبىر بېرىشى

41

1 توپتوغرا ئىككى يىل ئۆتۈپ، پىرەۋن بىر چۈش كۆردى.
چۈشىدە ئۇ نىل دەرياسىنىڭ بويىدا تۇرغۇدەك. 2 ھەم چىرايلىق
ھەم سېمىز يەتتە تۇياق ئىنەك دەريادىن چىقىپ، قومۇشلۇقتا ئوتلاپتۇدەك.
3 ئاندىن يەنە يەتتە تۇياق ئىنەك دەريادىن چىقىپتۇ؛ ئۇلار سەت ھەم ئورۇق
بولۇپ، ئالدىنقى ئىنەكلەرنىڭ يېنىدا، دەريانىڭ بويىدا تۇرۇپتۇ. 4 بۇ سەت
ھەم ئورۇق ئىنەكلەر ئۇ يەتتە چىرايلىق ھەم سېمىز ئىنەكلەرنى يەۋېتىپتۇ. شۇ
ۋاقىتتا پىرەۋن ئويغىنىپ كېتىپتۇ.
5 ئۇ يەنە ئۇخلاپ، ئىككىنچى قېتىم چۈش كۆردى: ــ مانا، بىر تۈپ بۇغداي
شېخىدىن توق ۋە چىرايلىق يەتتە باشاق چىقىپتۇ. 6 ئۇلاردىن كېيىن يەنە
يەتتە باشاق چىقىپتۇ؛ ئۇلار ھەم ئورۇق ۋە پۇچەك بولۇپ، شەرق شامىلىدا
سولىشىپ قالغانىدى. 7 بۇ ئورۇق باشاقلار ئۇ يەتتە سېمىز، توق باشاقنى يۇتۇپ
كېتىپتۇ. ئاندىن پىرەۋن ئويغىنىپ كېتىپتۇ، بۇ ئۇنىڭ چۈشى ئىكەن.
8 ئەتىسى ئۇنىڭ كۆڭلى[344] ناھايىتى بىئارام بولۇپ، مىسىردىكى ھەممە
پالچى-جادۇگەرلەر بىلەن بارلىق دانىشمەنلەرنى چاقىرتىپ كەلدى. پىرەۋن
ئۆز چۈشىنى ئۇلارغا ئېيتىپ بەردى؛ لېكىن ھېچكىم پىرەۋنگە چۈشلىرىنىڭ
تەبىرىنى دەپ بېرەلمىدى.

---

343 ئىبرانىي تىلىدا «بېشىنى ئالدى» دېگەنلىك «بېشىنى كۆتۈردى» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. لېكىن بۇ «باش كۆتۈرۈش» ئورنىنى ئۈستۈرۈش ئەمەس، بەلكى كاللىسىنى ئېلىشنى كۆرسىتىدۇ.

344 ئىبرانىي تىلىدا: ــ «روھى».

[9] ئۇ چاغدا باش ساقىي پىرەۋنگە: ــ بۈگۈن مېنىڭ ئۆتكۈزگەن خاتالىقلىرىم ئېسىمگە كەلدى. [10] بۇرۇن پىرەۋن جانابلىرى قۇللىرىغا، يەنى پېقىر ۋە باش ناۋايغا ئاچچىقلىنىپ، بىزنى پاسىبان بېشىنىڭ سارىيىدا سولاققا تاشلىغانىدىلا: [11] شۇ چاغلاردا ھەربىرىمىز بىر كېچىدە بىردىن چۈش كۆردۇق؛ ھەر قايسىمىز كۆرگەن چۈشنىڭ تەبىرى باشقا-باشقا ئىدى. [12] شۇ يەردە بىز بىلەن بىللە پاسىبان بېشىنىڭ قۇلى بولغان بىر ئىبرانىي يىگىت بار ئىدى. ئۇنىڭغا چۈشلىرىمىزنى ئېيتىۋىدۇق، ئۇ بىزگە چۈشلىرىمىزنىڭ تەبىرىنى بايان قىلدى؛ ئۇ ھەربىرىمىزنىڭ كۆرگەن چۈشىگە قاراپ تەبىر بەرگەنىدى. [13]شۇنداق بولدىكى، ئىشلار دەل ئۇنىڭ بەرگەن تەبىرىدە دېيىلگەندەك يۈز بەردى؛ جانابلىرى پېقىرنى ئۆز مەنسىپىمگە قايتىدىن تەيىنلىدىلە، باش ناۋاينى دارغا ئاستىلا، ــ دېدى.

[14] شۇنىڭ بىلەن پىرەۋن ئادەم ئەۋەتىپ، يۈسۈپنى چاقىردى؛ ئۇلار دەرھال ئۇنى زىنداندىن چىقاردى. يۈسۈپ بۇرۇت-ساقىلىنى چۈشۈرۈپ، كىيىملىرىنى يەڭگۈشلەپ، پىرەۋننىڭ ئالدىغا كىردى. [15] پىرەۋن يۈسۈپكە: ــ مەن بىر چۈش كۆردۈم، ئەمما ئۇنىڭ تەبىرىنى ئېيتىپ بېرەلەيدىغان ھېچكىم چىقمىدى. ئاڭلىسام، سەن چۈشكە تەبىر بېرەلەيدىكەنسەن، ــ دېدى.

[16] يۈسۈپ پىرەۋنگە جاۋاب بېرىپ: ــ تەبىر بېرىش ئۆزۈمدىن ئەمەس؛ لېكىن خۇدا پىرەۋنگە خاتىرجەملىك بېرىدىغان[345] بىر جاۋاب بېرىدۇ، ــ دېدى.

[17] پىرەۋن يۈسۈپكە: ــ چۈشۈمدە مەن دەريانىڭ[346] قىرغىقىدا تۇرۇپتىمەن.

[18]قارىسام، دەريادىن ھەم سېمىز ھەم چىرايلىق يەتتە تۇياق ئىنەك چىقىپ قومۇشلۇقتا ئوتلاپتۇ. [19] ئاندىن ئۇلاردىن كېيىن ئاجىز، تولىمۇ سەت ھەم ئورۇق يەتتە تۇياق ئىنەك چىقىپتۇ. مەن مىسىر زېمىنىدا شۇنداق سەت ئىنەكلەرنى كۆرگەن ئەمەسمەن. [20] بۇ ئورۇق، ئەسكى ئىنەكلەر بولسا ئاۋۋالقى يەتتە سېمىز ئىنەكنى يەۋېتىپتۇ. [21] ئۇلارنى يەۋەتكەن بولسىمۇ، قورسىقىغا بىر نېمىنىڭ كىرگەنلىكى ھېچ ئايان بولماپتۇ، ئۇلارنىڭ كۆرۈنۈشى بەلكى بۇرۇنقىدەك سەت

[345] ياكى «ئامان-ئېسەنلىككە ئېلىپ بارىدىغان».

[346] «دەريا» ــ نىل دەرياسى. مىسىرلىقلارغا نىسبەتەن پەقەت بىر دەريا، يەنى نىل دەرياسىلا باردۇر.

ئىمىش. ئاندىن مەن ئويغىنىپ كەتتىم.
22 ئاندىن يەنە بىر چۈش كۆردۈم، مانا بىر شاختىن يەتتە ھەم توق ھەم
چىرايلىق باشاق چىقىپتۇ. 23 ئاندىن يەنە يەتتە پۇچەك، ئورۇق باشاق چىقىپتۇ؛
ئۇلار شەرق شامىلى بىلەن سولىشىپ قۇرۇپ كېتىپتۇ. 24 بۇ ئورۇق باشاقلار
يەتتە چىرايلىق باشاقنى يەپ كېتىپتۇ. مەن بۇ ئىشنى پالچى-جادۇگەرلەرگە
دەپ بەرسەم، ماڭا تەبىرىنى ئېيتىپ بېرىدىغان ھېچ كىشى چىقمىدى، دېدى.
25 يۈسۈپ پىرەۋنگە: — جانابلىرى پىرەۋننىڭ چۈشلىرى بىر مەنىدىدۇر.
خۇدا ئۆزى قىلماقچى بولغان ئىشلىرىنى پىرەۋنگە ئالدىن بىلدۈردى. 26 بۇ
يەتتە ياخشى ئىنەك يەتتە يىلنى كۆرسىتىدۇ؛ يەتتە ياخشى باشاقمۇ يەتتە
يىلنى كۆرسىتىدۇ. بۇ چۈشلەر ئوخشاش بىر چۈشتۇر.
27 ئۇلاردىن كېيىن چىققان يەتتە ئورۇق، يامان سەت ئىنەك يەتتە يىلنى
كۆرسىتىدۇ؛ شەرق شامىلى بىلەن سولىشىپ قالغان يەتتە قۇرۇق باشاقمۇ
شۇنداق بولۇپ، ئاچارچىلىق بولىدىغان يەتتە يىلدۇر. 28 مەن پىرەۋنگە
دەيدىغان سۆزۈم شۇكى، خۇدا يېقىندا قىلماقچى بولغان ئىشنى پىرەۋنگە ئايان
قىلدى. 29 مانا، پۈتكۈل مىسىر زېمىنىدا يەتتە يىلغىچە مەمۇرچىلىق بولىدۇ؛
30 ئاندىن يەتتە يىلغىچە ئاچارچىلىق بولىدۇ؛ شۇنىڭ بىلەن مىسىر زېمىنىدا
پۈتكۈل مەمۇرچىلىقنى ئۇنۇتقۇزىدىغان ئاچارچىلىق زېمىننى ۋەيران قىلىدۇ.
31 كېلىدىغان ئاچارچىلىقنىڭ سەۋەبىدىن زېمىندا بولغان مەمۇرچىلىق
كىشىلەرنىڭ ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ؛ چۈنكى ئاچارچىلىق تولىمۇ ئېغىر
بولىدۇ. 32لېكىن چۈشنىڭ ياندۇرۇلۇپ، پىرەۋنگە ئىككى قېتىم كۆرۈنگىنىنىڭ
ئەھمىيىتى شۇكى، بۇ ئىش خۇدا تەرىپىدىن بېكىتىلگەن بولۇپ، خۇدا ئۇنى
پات ئارىدا ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ.
33 ئەمدى پىرەۋن ئۆزى ئۈچۈن پەم-پاراسەتلىك ھەم دانا بىر كىشىنى
تېپىپ، مىسىر زېمىنىغا قويسۇن. 34 پىرەۋن شۇنداق قىلسۇنكى، مەمۇرچىلىق
بولغان يەتتە يىلدا مىسىر زېمىنىدىن چىققان ئاشلىقنىڭ بەشتىن بىرىنى
توپلاڭلار دەپ زېمىنغا نازارەتچىلەرنى تەيىنلىسۇن. 35 بۇلار شۇ كېلىدىغان
توقچىلىق يىللىرىدا بارلىق ئاشلىقنى توپلاپ، شەھەر-شەھەرلەردە يېمەكلىك
بولسۇن دەپ بۇغداي-قوناقلارنى پىرەۋننىڭ قول ئاستىغا جەم قىلىپ

ساقلىتىپ قويسۇن. [36] يىغىلغان شۇ ئاشلىقلار مىسىر زېمىنىدا بولىدىغان يەتتە يىللىق ئاچارچىلىقتا تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن ساقلانسۇن؛ شۇ تەرىقىدە زېمىن ئاچارچىلىقتىن ھالاك بولمايدۇ، ــ دېدى.

يۈسۈپنىڭ مىسىرنى ئىدارە قىلىشى

[37] بۇ سۆز پىرەۋن ۋە ئۇنىڭ خىزمەتكارلىرىنىڭ نەزىرىگە تازا ياقتى. [38] شۇنىڭ بىلەن پىرەۋن خىزمەتكارلىرىغا: ــ بۇ كىشىدەك، ئىچىدە خۇدانىڭ روھى بار يەنە بىرسىنى تاپالامدۇق؟! ــ دېدى.

[39] پىرەۋن يۈسۈپكە: ــ خۇدا ساڭا بۇنىڭ ھەممىسىنى ئايان قىلغانىكەن، سەندەك پەملىك ھەم دانا ھېچكىم چىقمايدۇ. [40] سەن ئەمدى مېنىڭ ئۆيۈمنى باشقۇرۇشقا بېكىتىلدىڭ، بارلىق خەلقىم سېنىڭ ئاغزىڭغا قاراپ ئۆزلىرىنى تەرتىپكە تىزسۇن[347]. پەقەت تەختتىلا مەن سەندىن ئۈستۈن تۇرىمەن، ــ دېدى.

[41] ئاخىرىدا پىرەۋن يۈسۈپكە: ــ مانا، مەن سېنى پۈتكۈل مىسىر زېمىنىنىڭ ئۈستىگە تەيىنلىدىم، ــ دېدى.

[42] بۇنىڭ بىلەن، پىرەۋن ئۆز قولىدىن مۆھۈر ئۈزۈكىنى چىقىرىپ، يۈسۈپنىڭ قولىغا سالدى؛ ئۇنىڭغا نەپىس كاناپ رەختتىن تىكىلگەن لىباسنى كىيگۈزۈپ، بويىنىغا بىر ئالتۇن زەنجىر ئېسىپ قويدى. [43] ئۇنى ئۆزىنىڭ ئىككىنچى شاھانە ھارۋىسىغا ئولتۇرغۇزۇپ، ئۇنىڭ ئالدىدا: «تىز پۈكۈڭلار!» ــ دەپ جار سالدۇردى. شۇنداق قىلىپ، پىرەۋن ئۇنى پۈتكۈل مىسىر زېمىنىغا تىكلەپ قويدى.

[44] ئاندىن پىرەۋن يۈسۈپكە يەنە: ــ مەن دېگەن پىرەۋندۇرمەن؛ پۈتكۈل مىسىر زېمىنىدا سەنسىز ھېچكىم قول-پۇتىنى مىدىرلاتمىسۇن! ــ دېدى[348].

---

347 ياكى «بويسۇنىدۇ».

348 ياكى «مەن پىرەۋندۇرمەن؛ لېكىن پۈتكۈل مىسىر زېمىنىدا سېنىڭ رۇخسىتىڭسىز ھېچكىم قول-پۇتىنى مىدىرلاتمىسۇن!».

45-46 پىرەۋن يۈسۈپكە زافنات-پائانىياھ[349] دېگەن نامنى بەردى ۋە ئون
شەھىرىدىكى كاھىن پوتىفىراھنىڭ قىزى ئاسىناتنى ئۇنىڭغا خوتۇنلۇققا ئېلىپ
بەردى. شۇنداق قىلىپ يۈسۈپ پۈتكۈل مىسىر زېمىنىنى باشقۇرۇش ئۈچۈن
چۆرگىلەشكە چىقتى. يۈسۈپ مىسىر پادىشاھى پىرەۋنىنىڭ خىزمىتىدە
بولۇشقا بېكىتىلگەندە ئوتتۇز ياشتا ئىدى؛ ئۇ پىرەۋنىنىڭ ئالدىدىن چىقىپ،
مىسىر زېمىنىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىنى كۆزدىن كەچۈردى.
47 مەمۇرچىلىق بولغان يەتتە يىل ئىچىدە زېمىنىنىڭ ھوسۇلى دۆۋە-دۆۋە[350]
بولدى. 48 يەتتە يىلدا ئۇ مىسىر زېمىنىدىن چىققان ئاشلىقنى يىغىپ،
شەھەر-شەھەرگە توپلىدى؛ ھەرقايسى شەھەرنىڭ ئەتراپىدىكى ئېتىزلىقنىڭ
ئاشلىقىنى ئۇ شۇ شەھەرنىڭ ئۆزىگە جۇغلاپ قويدى. 49 شۇ تەرىقىدە يۈسۈپ
دېڭىزدىكى قۇمدەك ناھايىتى كۆپ ئاشلىق توپلىدى؛ ئاشلىق ھەددى-
ھېسابسىز بولغاچقا، ئۇلار ھېسابلاشنى توختاتتى.
50 ئاچارچىلىق يىللىرى يېتىپ كېلىشتىن بۇرۇن يۈسۈپكە ئىككى ئوغۇل
تۆرەلدى. بۇلارنى ئوندىكى كاھىن پوتىفەراھنىڭ قىزى ئاسىنات ئۇنىڭغا
تۇغۇپ بەردى. 51 يۈسۈپ: «خۇدا پۈتۈن جاپا-مۇشەققىتىم ۋە ئاتامنىڭ پۈتۈن
ئائىلىسىنى كۆڭلۈمدىن كۆتۈرۈۋەتتى» دەپ تۇنجى ئوغلىغا ماناسسەھ[351]
دەپ ئات قويدى؛ 52 ئاندىن: «مەن ئازاب-ئوقۇبەت چەككەن يۇرتتا خۇدا
مېنى مېۋىلىك قىلدى» دەپ ئىككىنچىسىگە ئەفرائىم[352] دەپ ئات قويدى.
53 مىسىر زېمىنىدا مەمۇرچىلىق بولغان يەتتە يىل ئاياغلاشتى. 54 ئاندىن
يۈسۈپنىڭ ئېيتقىنىدەك ئاچارچىلىقنىڭ يەتتە يىلى باشلاندى. ئۇ چاغلاردا
باشقا بارلىق يۇرتلاردىمۇ ئاچارچىلىق بولدى؛ لېكىن مىسىر زېمىنىدىكى ھەر
يەرلەردە نان بار ئىدى. 55 ئاچارچىلىق پۈتكۈل مىسىر زېمىنىنى باسقاندا، خەلق
ئاشلىق سوراپ پىرەۋنگە پەرياد قىلدى. پىرەۋن مىسىرلىقلارنىڭ ھەممىسىگە: ــ
يۈسۈپنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇ سىلەرگە نېمە دېسە، شۇنى قىلىڭلار، ــ دېدى.

349 «زافنات-پائانىياھ» ــ مەنىسى «خۇدانىڭ سۆز قىلىشى بىلەن ئۇ (يۈسۈپنى دېمەكچى) ھايات تۇرىدۇ» دېگەن بولۇشى مۇمكىن. باشقا بىرخىل تەرجىمىسى «دۇنيانىڭ قۇتقۇزغۇچىسى».

350 ئىبرانيي تىلىدا «چاڭگال-چاڭگال».

351 «ماناسسەھ» ــ مەنىسى «ئۇنتۇلدۇرغان».

352 «ئەفرائىم» ــ مەنىسى «ئىككى ھەسسە مېۋىلىك».

56 ئاچارچىلىق پۈتكۈل يەر يۈزىنى بېسىپ كەتتى. يۈسۈپ ھەر يەردىكى ئامبارلارنى ئېچىپ، مىسىرلىقلارغا ئاشلىق ساتاتتى؛ ئاچارچىلىق مىسىر زېمىنىدا ئىنتايىن ئېغىر بولغىلى تۇردى. 57 ئاچارچىلىق پۈتكۈل يەر يۈزىنى باسقان بولغاچقا، بارلىق يۇرتلاردىكى خەلقمۇ ئاشلىق ئالغىلى مىسىرغا يۈسۈپنىڭ قېشىغا كېلەتتى.

يۈسۈپنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ مىسىرغا ئاشلىق ئالغىلى بېرىشى

42

1 ئەمدى ياقۇپ مىسىردا ئاشلىق بارلىقىنى بىلگىنىدە ئوغۇللىرىغا: ــ نېمىشقا بىر-بىرىڭلارغا قارىشىپ تۇرىسىلەر؟ ــ دېدى.
2 ئاندىن يەنە: ــ ماڭا قاراڭلار، ئاڭلىشىمچە مىسىردا ئاشلىق بار ئىكەن. ئۇ يەرگە بېرىپ، ئاندىن شۇ يەردىن بىزگە ئاشلىق ئېلىپ كېلىڭلار؛ بۇنىڭ بىلەن ئۆلۈپ كەتمەي، تىرىك قالىمىز، ــ دېدى.
3 بۇنىڭ بىلەن يۈسۈپنىڭ ئون ئاكىسى ئاشلىق سېتىۋالغىلى مىسىرغا يولغا چىقتى[353]. 4 لېكىن ياقۇپ يۈسۈپنىڭ ئىنىسى بىنيامىننىڭ بىرەر ياماНلىققا ئۇچراپ قېلىشىدىن قورقۇپ ئۇنى ئاكىلىرى بىلەن بىللە ئەۋەتمىدى.
5شۇنىڭدەك ئاچارچىلىق قانائان زېمىنىدىمۇ يۈز بەرگەچكە، ئىسرائىلنىڭ ئوغۇللىرى ئاشلىق ئالغىلى كەلگەنلەر ئارىسىدا بار ئىدى.

6 يۈسۈپ زېمىننىڭ ۋالىيسى بولۇپ، يۇرتنىڭ بارلىق خەلقىگە ئاشلىق سېتىپ بەرگۈچى شۇ ئىدى. يۈسۈپنىڭ ئاكىلىرى كېلىپ ئۇنىڭ ئالدىدا يۈزلىرىنى يەرگە تەگكۈزۈپ تەزىم قىلدى[354]. 7 يۈسۈپ ئاكىلىرىنى كۆرۈپلا

353 ياقۇپنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ ئۆزلىرىنىڭ مىسىرغا بېرىشى ئائىلىسىنىڭ ئاچارچىلىق تۈپەيلىدىن نامراتلىشىپ كەتكەنلىكىنى كۆرسەتسە كېرەك؛ باردىغان خىزمەتچىلەرمۇ قالمىغان بولۇشى مۇمكىن.

354 بۇ ئىش بىلەن يۈسۈپنىڭ كۆرگەن چۈشلىرى تېخى تولۇق ئەمەلگە ئاشۇرۇلمىدى؛ ئاتىسى ياقۇپ، ئىنىسى بىنيامىن ۋە ئۆگەي ئانىسىنىڭ مىسىرغا كېلىشى بىلەن كۆرگەن چۈشلىرى تولۇق

ئۇلارنى تونۇدى؛ لېكىن ئۇ تونۇشلۇق بەرمەي، ئۇلارغا قوپال تەلەپپۇزدا گەپ قىلىپ: ــ قەيەردىن كەلدىڭلار، دەپ سورىدى. ئۇلار جاۋابەن: ــ قانائان زېمىنىدىن ئاشلىق ئالغىلى كەلدۇق، ــ دېدى.

8 يۈسۈپ ئاكىلىرىنى تونۇغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇلار ئۇنى تونۇمىدى. 9 يۈسۈپ ئەمدى ئۇلار توغرىسىدا كۆرگەن چۈشلىرىنى ئېسىگە ئېلىپ، ئۇلارغا: ــ سىلەر جاسۇس، بۇ ئەلنىڭ مۇداپىئەسىز جايلىرىنى[355] كۆزەتكىلى كەلدىڭلار، ــ دېدى.

10 ئەمما ئۇلار ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ: ــ ئەي خوجام، ئۇنداق ئەمەس! بەلكى كەمىنىلىرى ئاشلىق سېتىۋالغىلى كەلدى! 11 بىز ھەممىمىز بىر ئادەمنىڭ ئوغۇللىرى، سەممىمىي ئادەملەرمىز. كەمىنىلىرى جاسۇس ئەمەس! ــ دېدى.

12 ئۇ ئۇلارغا يەنە: ــ ئۇنداق ئەمەس! بەلكى زېمىنىنىڭ مۇداپىئەسىز جايلىرىنى كۆرگىلى كەلدىڭلار، ــ دېدى.

13 ئۇلار جاۋاب بېرىپ: ــ كەمىنىلىرى ئەسلىدە ئون ئىككى قېرىنداش ئىدۇق؛ بىز ھەممىمىز قانائان زېمىنىدىكى بىر ئادەمنىڭ ئوغۇللىرىدۇرمىز؛ لېكىن كەنجى ئىنىمىز ئاتىمىزنىڭ قېشىدا قېلىپ قالدى؛ يەنە بىر ئىنىمىز يوقاپ كەتتى، ــ دېدى.

14 ئەمما يۈسۈپ ئۇلارغا يەنە: ــ مانا مەن دەل سىلەرگە ئېيتقىنىمدەك، جاسۇس ئىكەنسىلەر![356] 15 پىرەۋنىنىڭ ھاياتى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، كىچىك ئىنىڭلار بۇ يەرگە كەلمىگۈچە سىلەر بۇ يەردىن چىقىپ كېتەلمەيسىلەر؛ سىلەر شۇنىڭ بىلەن سىنىلىسىلەر. 16 ئىنىڭلارنى ئېلىپ كەلگىلى بىرىڭلارنى ئەۋەتىڭلار، قالغانلىرىڭلار بولسا سولاپ قويۇلىسىلەر. بۇنىڭ بىلەن ئېيتقىنىڭلارنىڭ راست-يالغانلىقى ئىسپاتلىنىدۇ[357]؛ بولمىسا، پىرەۋنىنىڭ ھاياتى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، سىلەر جەزمەن جاسۇس! ــ دېدى.

ئەمەلگە ئاشۇرۇلدۇ.

355 ئىبرانىي تىلدا «ئەلنىڭ يالىڭاچ جايلىرى».

356 «مانا مەن دەل سىلەرگە ئېيتقىنىمدەك، جاسۇس ئىكەنسىلەر!» دېگەندىكى مەنتىقە بولسا بەلكىم «كىم ئۆز ئوغۇللىرىنىڭ ھەممىسىنى دېگۈدەك بىراقلا مىسىرغا بارىدىغان خەتەرلىك يولغا ماڭدۇراتتى؟!» دېگەندەك بولۇشى مۇمكىن.

357 ئىبرانىي تىلدا «سىلەردە ھەقىقەت بار-يوقلۇقى ئىسپاتلىنىدۇ».

[17] شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۇلارنى ئۈچ كۈنگىچە سولاپ قويدى. [18] ئۈچىنچى كۈنى يۈسۈپ ئۇلارغا مۇنداق دېدى: ــ مەن خۇدادىن قورقىدىغان ئادەممەن: تىرىك قېلىشىڭلار ئۈچۈن مۇشۇ ئىشنى قىلىڭلار: ــ [19] ئەگەر سەمىمىي ئادەملەر بولساڭلار، قېرىنداشلىرىڭلاردىن بىرى سىلەر سولانغان گۈندىخانىدا سولاقلىق تۇرغۇرسۇن، قالغىنىڭلار ئاچارچىلىقتا قالغان ئائىلەڭلار ئۈچۈن ئاشلىق ئېلىپ كېتىڭلار؛ [20] ئاندىن كىچىك ئىنىڭلارنى قېشىمغا ئېلىپ كېلىڭلار. شۇنىڭ بىلەن سۆزلىرىڭلار ئىسپاتلانسا، ئۆلمەيسىلەر!، ــ دېدى. ئۇلار شۇنداق قىلىدىغان بولدى.

[21] ئاندىن ئۇلار ئۆزئارا: ــ بەرھەق، بىز ئىنىمىزغا قىلغان ئىشىمىز بىلەن گۇناھكار بولۇپ قالدۇق؛ ئۇ بىزگە يالۋۇرسىمۇ ئۇنىڭ ئازابىنى كۆرۈپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا قۇلاق سالمىدۇق. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ئازاب-ئوقۇبەت بېشىمىزغا چۈشتى، ــ دېيىشتى.

[22] رۇبەن ئۇلارغا جاۋابەن: ــ مەن سىلەرگە: بالىغا زۇلۇم قىلماڭلار، دېگەن ئەمەسمىدىم؟ لېكىن ئۇنىمىدىڭلار. مانا ئەمدى ئۇنىڭ قان قەرزى بىزدىن سورىلىۋاتىدۇ، ــ دېدى.

[23] ئەمما يۈسۈپ ئۇلار بىلەن تەرجىمان ئارقىلىق سۆزلەشكەچكە، ئۇلار يۈسۈپنىڭ ئۆز گەپلىرىنى ئۇقۇپ تۇرۇۋاتقىنىنى بىلمىدى. [24] ئۇ ئۇلاردىن ئۆزىنى چەتكە ئېلىپ، يىغلاپ كەتتى. ئاندىن ئۇلارنىڭ قېشىغا يېنىپ كېلىپ، ئۇلارغا يەنە سۆز قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن شىمېئوننى تۇتۇپ، ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدا باغلىدى.

يۈسۈپنىڭ ئاكىلىرىنىڭ قانائانغا قايتىشى

[25] ئاندىن يۈسۈپ ئەمر چۈشۈرۈپ، ئۇلارنىڭ تاغارلىرىغا ئاشلىق تولدۇرۇپ، ھەر بىرسىنىڭ پۇلىنى قايتۇرۇپ تاغىرىغا سېلىپ قويۇپ، سەپەر ھازىرلىقلىرىمۇ بېرىلسۇن دەپ بۇيرۇۋىدى، ئۇلارغا شۇنداق قىلىندى. [26] شۇنىڭ بىلەن ئاكىلىرى ئېشەكلىرىگە ئاشلىقلىرىنى ئارتىپ، شۇ يەردىن كەتتى.

[27] ئەمما ئۆتەڭگە كەلگەندە ئۇلاردىن بىرى ئېشىكىگە يەم بەرگىلى تاغىرىنى

ئېچىۋېتىدى، مانا، ئۆز پۇلى تاغارنىڭ ئاغزىدا تۇراتتى. [28] ئۇ قېرىنداشلىرىغا: — مېنىڭ پۇلۇمنى قايتۇرۇۋېتىپتۇ. مانا ئۇ تاغىرىمدا تۇرىدۇ، — دېدى. بۇنى ئاڭلاپ ئۇلارنىڭ يۈرىكى سۇ بولۇپ، تىترىشىپ بىر-بىرىگە: — بۇ خۇدانىڭ بىزگە زادى نېمە قىلغىنىدۇ؟ — دېيىشتى.

[29] ئۇلار قانائان زېمىنىغا، ئاتىسى ياقۇپنىڭ قېشىغا كېلىپ، بېشىدىن ئۆتكەن ھەممە ۋەقەلەرنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بېرىپ: [30] — ھېلىقى كىشى، يەنى شۇ زېمىننىڭ خوجىسى بىزگە قوپال گەپ قىلدى، بىزگە زېمىننى پايلىغۇچى جاسۇستەك مۇئامىلە قىلدى؛ [31] ئەمدى بىز ئۇنىڭغا: «بىز بولساق سەممىي ئادەملەرمىز، جاسۇس ئەمەسمىز. [32] بىز بىر ئاتىدىن بولغان ئوغۇللار بولۇپ، ئون ئىككى ئاكا-ئۇكا ئىدۇق؛ بىرى يوقاپ كەتتى، كىچىك ئىنىمىز ھازىر قانائان زېمىنىدا ئاتىمىزنىڭ يېنىدا قالدى» دېسەك، [33] ھېلىقى كىشى، يەنى شۇ زېمىننىڭ خوجىسى بىزگە مۇنداق دېدى: «مېنىڭ سىلەرنىڭ سەممىي ئىكەنلىكىڭلارنى بىلىشىم ئۈچۈن، قېرىنداشلىرىڭلارنىڭ بىرىنى مېنىڭ يېنىمدا قالدۇرۇپ قويۇپ، ئاچ قالغان ئائىلەڭلار ئۈچۈن ئاشلىق ئېلىپ كېتىڭلار؛ [34] ئاندىن كىچىك ئىنىڭلارنى قېشىمغا ئېلىپ كېلىڭلار؛ شۇنداق قىلساڭلار، سىلەرنىڭ جاسۇس ئەمەس، بەلكى سەممىي ئادەملەر ئىكەنلىكىڭلارنى بىلەلەيمەن. ئاندىن قېرىندىشىڭلارنى سىلەرگە قايتۇرۇپ بېرىمەن ۋە سىلەر زېمىندا[358] سودا-سېتىق قىلساڭلار بولىدۇ» — دېدى.

[35] ئەمما شۇنداق بولدىكى، ئۇلار تاغارلىرىنى تۆككەندە، مانا ھەربىرىنىڭ پۇلدىنى ئۆز تاغارلىرىدا تۇراتتى! ئۇلار ۋە ئاتىسى ئۆزلىرىنىڭ چىگىكلىك پۇللىرىنى كۆرگەندە، قورقۇپ قېلىشتى. [36] ئاتىسى ياقۇپ ئۇلارغا: — مېنى ئوغلۇمدىن جۇدا قىلدىڭلار! يۈسۈپ يوق بولدى، شىمېئونمۇ يوق، ئەمدى بىنيامىننىمۇ ئېلىپ كەتمەكچى بولۇۋاتىسىلەر! مانا بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى مېنىڭ بېشىمغىلا كەلدى! — دېدى.

[37] رۇبەن ئاتىسىغا: — ئەگەر مەن بىنيامىننى قېشىڭغا قايتۇرۇپ ئېلىپ كەلمىسەم، مېنىڭ ئىككى ئوغلۇمنى ئۆلتۈرۈۋەتكىن؛ ئۇنى مېنىڭ قولۇمغا تاپشۇرغىن؛ مەن ئۇنى قېشىڭغا ياندۇرۇپ ئېلىپ كېلىمەن، — دېدى.

358 زېمىن — مىسىر زېمىنىنى كۆرسىتىدۇ.

38 لېكىن ياقۇپ جاۋاب بېرىپ: ــ ئوغلۇم سىلەر بىلەن بىللە ئۇ يەرگە چۈشمەيدۇ؛ چۈنكى ئۇنىڭ ئاكىسى ئۆلۈپ كېتىپ، ئۇ ئۆزى يالغۇز قالدى. مۇبادا يولدا كېتىۋاتقاندا ئۇنىڭغا بىرەر كېلىشمەسلىك كەلسە، سىلەر مەندەك بىر ئاق چاچلىق ئادەمنى دەرد-ئەلەم بىلەن تەختىسارىغا چۈشۈرۈۋېتىسىلەر، ــ دېدى.

يۈسۈپنىڭ ئاكىلىرىنىڭ بىنيامىننى مىسىرغا ئېلىپ بېرىشى

43

1 ئاچارچىلىق زېمىننى ئىنتايىن ئېغىر باسقانىدى. 2 بۇ سەۋەبتىن ئۇلار مىسىردىن ئېلىپ كەلگەن ئاشلىقنى يەپ تۈگەتكەندە، ئاتىسى ئۇلارغا: ــ يەنە بېرىپ بىزگە ئازغىنا ئاشلىق ئېلىپ كېلىڭلار، ــ دېدى.

3 لېكىن يەھۇدا ئۇنىڭغا جاۋابەن: ــ ھېلىقى كىشى بىزنى قاتتىق ئاگاھلاندۇرۇپ: «ئىنىڭلار سىلەر بىلەن بىللە كەلمىسە، يۈزۈمنى كۆرىمەن دەپ خىيال قىلماڭلار» دېگەن. 4 ئەگەر ئىنىمىزنى بىز بىلەن بىللە ئەۋەتسەڭ، بىز بېرىپ ساڭا ئاشلىق ئېلىپ كېلىمىز. 5 ئەمما ئەۋەتىشكە ئۇنىمىساڭ، بىز بارمايمىز؛ چۈنكى ھېلىقى كىشى بىزگە: «ئىنىڭلار سىلەر بىلەن بىللە كەلمىسە، يۈزۈمنى كۆرىمەن دەپ خىيال قىلماڭلار» دېگەن، ــ دېدى.

6 ئىسرائىل ئۇلارغا: ــ سىلەر نېمىشقا ماڭا شۇنچە يامانلىق قىلىپ ئۇ كىشىگە: «يەنە بىر ئىنىمىزمۇ بار» دېدىڭلار، ــ دېدى.

7 ئۇلار جاۋابەن: ــ ئۇ كىشى بىزنىڭ ۋە ئائىلىمىزنىڭ ئەھۋالىنى سۈرۈشتۈرۈپ كوچىلاپ: «ئاتاڭلار تېخى ھاياتمۇ؟ يەنە بىر ئىنىڭلار بارمۇ؟» ــ دەپ سورىدى. بىز ئۇنىڭ شۇ سوئالىغا يارىشا جاۋاب بەردۇق. ئۇنىڭ بىزگە: «ئىنىڭلارنى ئېلىپ كېلىڭلار» دەيدىغىنىنى نەدىن بىلەيلى؟ ــ دېدى.

8 يەھۇدا ئاتىسى ئىسرائىلغا: ــ بالىنى مەن بىلەن ئەۋەتكىن؛ بىز دەرھال قوزغىلىپ يولغا چىقايلى؛ شۇنداقتا بىز ۋە سەن، بىزلەر ھەم بالىلىرىمىز ئۆلمەي، تىرىك قالىمىز. 9 مەن ئۇنىڭغا كېپىل بولىمەن؛ سەن ئۇنىڭ ئۈچۈن مېنىڭدىن[359] ھېساب ئالىسەن؛ ئەگەر مەن ئۇنى سېنىڭ قېشىڭغا ئامان-

359 ئىبرانىي تىلىدا «مېنىڭ قولۇمدىن».

ئىسەن ياندۇرۇپ كېلىپ، يۈزۈڭنىڭ ئالدىدا تۇرغۇزمىسام، پۈتكۈل ئۆمرۈمدە ئالدىڭدا گۇناھكار بولاي. 10 چۈنكى ھايال بولمىغان بولساق، بۇ چاغقىچە ئىككى قېتىم بېرىپ كېلەتتۇق، ــ دېدى.

11 ئۇلارنىڭ ئاتىسى ئىسرائىل ئۇلارغا: ــ ئۇنداق بولسا، مۇنداق قىلىڭلار: ــ ئۇ كىشىگە قاچا-قۇچاڭلارغا زېمىندىكى ئەڭ ئېسىل مېۋىلەردىن سوۋغات ئالغاچ بېرىڭلار: يەنە ئازغىنا تۇتىيا، ئازراق ھەسەل، دورا-دەرمانلار، مۇرمەككى، پىستە ۋە باداملارنى ئالغاچ بېرىڭلار. 12 قولۇڭلاردا ئىككى ھەسسە پۇل ئېلىپ، تاغارلىرىڭلارنىڭ ئاغزىدىكى ئۆزۈڭلارغا ياندۇرۇلغان پۇلنىمۇ ئالغاچ بېرىڭلار. ئېھتىمال، بۇ ئىشتا سەۋەنلىك كۆرۈلگەن بولۇشى مۇمكىن. 13 ئىنىڭلارنىمۇ بىللە ئېلىپ، قوزغىلىپ ئۇ كىشىنىڭ يېنىغا يەنە بېرىڭلار. 14 ھەممىگە قادىر تەڭرى ئۆزى سىلەرنى ئۇ كىشىنىڭ ئالدىدا رەھىمگە ئېرىشتۈرگەي. ئۇنىڭ بىلەن ئۇ سىلەرنىڭ شۇ يەردىكى قېرىندىشىڭلارنى ۋە بىنيامىننى قويۇپ بېرىپ، سىلەرگە قوشۇپ قويارمىكىن؛ ئۆزۈم ناۋادا بالىلىرىمدىن جۇدا بولسام بولاي! ــ دېدى.

15 شۇنىڭ بىلەن بۇ ئادەملەر شۇ سوۋغاتنى ئېلىپ، قوللىرىغا ئىككى ھەسسە پۇلنى تۇتۇپ، بىنيامىننى ئېلىپ قوزغىلىپ، مىسىرغا بېرىپ يۈسۈپنىڭ ئالدىدا ھازىر بولدى. 16 يۈسۈپ بىنيامىننى ئۇلار بىلەن بىللە كۆرگىنىدە، ئۆز ئۆيىنى باشقۇرىدىغان غوجىدارىغا بۇيرۇپ: ــ بۇ ئادەملەرنى ئۆيۈمگە باشلاپ كىرىپ، مال سويۇپ تائام تەييار قىلغىن؛ چۈنكى بۇ كىشىلەر چۈشلۈك غىزانى مەن بىلەن يەيدۇ، ــ دېدى.

17 ئۇ كىشى يۈسۈپنىڭ بۇيرۇغىنىدەك قىلىپ، ئادەملەرنى يۈسۈپنىڭ ئۆيىگە باشلاپ كىردى. 18 ئۇلار بولسا يۈسۈپنىڭ ئۆيىگە باشلاپ كېلىنگىنىدىن قورقۇشۇپ: ــ ئالدىنقى قېتىم تاغارلىرىمىزغا ياندۇرۇلغان پۇلنىڭ سەۋەبىدىن بىز ئۇنىڭ ئۆيىگە ئېلىپ كېلىندۇق؛ ئۇنىڭ مەقسىتى بىزگە ھۇجۇم قىلىپ، ئۈستىمىزدىن بېسىپ قۇل قىلىپ، ئېشەكلىرىمىزنى تارتىۋېلىش ئوخشايدۇ، ــ دېيىشتى.

19 ئۇلار يۈسۈپنىڭ ئۆيىنى باشقۇرىدىغان غوجىدارنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۆيىنىڭ ئىشىكىنىڭ تۈۋىدە ئۇنىڭغا: ــ

[20] ئەي خوجام، بىز ھەقىقەتەن ئەسلىدە مۇشۇ يەرگە ئاشلىق ئالغىلى
كەلگەنىدۇق؛ [21] شۇنداق بولدىكى، بىز ئۆتەڭگە كېلىپ ئۆز تاغارلىرىمىزنى
ئاچساق، مانا ھەربىرىمىزنىڭ پۇلى، ئەينى ئېغىرلىقى بويىچە تاغارلىرىمىزنىڭ
ئاغزىدا تۇرۇپتۇ؛ شۇڭا بىز بۇنى ياندۇرۇپ قولىمىزدا ئالغاچ كەلدۇق. [22] ئاشلىق
ئالغىلى قولىمىزدا باشقا پۇلمۇ ئېلىپ كەلدۇق؛ ئەمما تاغارلىرىمىزغا پۇلنى
كىمنىڭ سېلىپ قويغانلىقىنى بىلمىدۇق، ــ دېدى.
[23] ئۇ ئۇلارغا: ــ خاتىرجەم بولۇڭلار، قورقماڭلار. سىلەرنىڭ خۇدايىڭلار،
ئاتاڭلارنىڭ خۇداسى تاغارلىرىڭلاردا سىلەرگە بايلىق ئاتا قىلغان ئوخشايدۇ؛
سىلەرنىڭ پۇلۇڭلارنى ئاللىقاچان تاپشۇرۇپ ئالدىم، ــ دېدى. ئاندىن ئۇ
شىمېئوننى ئۇلارنىڭ قېشىغا ئېلىپ چىقتى. [24] ئۇ كىشى ئۇلارنى يۈسۈپنىڭ
ئۆيىگە باشلاپ كىرىپ، ئۇلارنىڭ پۇتلىرىنى يۇيۇشىغا سۇ ئەكىرىپ بېرىپ،
ئاندىن ئېشەكلىرىگە يەم بەردى. [25] ئۇلار يۈسۈپنىڭ چۈشتە كېلىشىگە
ئۈلگۈرتۈپ سوۋغاتنى تەييارلاپ قويدى؛ چۈنكى ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ شۇ يەردە
غىزا يەيدىغىنىنى ئاڭلىغانىدى.
[26] يۈسۈپ ئۆيگە كەلگەندە ئۇلار قوللىرىدىكى سوۋغاتنى ئۆيگە ئۇنىڭ ئالدىغا
ئېلىپ كىرىپ، بېشىنى يەرگە تەگكۈزۈپ ئۇنىڭغا تەزىم قىلدى. [27] ئۇ ئۇلاردىن
ھال سوراپ، ئاندىن: ــ سىلەر گېپىنى قىلغان قېرى ئاتاڭلار سالامەتمۇ؟ ئۇ
ھاياتمۇ؟ ــ دېدى.
[28] ئۇلار جاۋاب بېرىپ: ــ سىلىنىڭ قۇللىرى بىزنىڭ ئاتىمىز سالامەت
تۇرۇۋاتىدۇ، ئۇ تېخى ھاياتتۇر، ــ دەپ ئۇنىڭ ئالدىدا ئېگىلىپ تەزىم قىلدى.
[29] يۈسۈپ بېشىنى كۆتۈرۈپ، ئۆز ئىنىسى بىنيامىننى كۆرۈپ: ــ سىلەر ماڭا
گېپىنى قىلغان كىچىك ئىنىڭلار شۇمۇ؟ ــ دەپ سوراپ: ــ ئەي ئوغلۇم، خۇدا
ساڭا شاپائەت كۆرسەتكەي! ــ دېدى.
[30] يۈسۈپنىڭ ئۆز ئىنىسىغا بولغان سېغىنىش ئوتى قاتتىق كۆچىيىپ،
يىغلىۋالغۇدەك خالىي جاي ئىزدەپ، ئالدىراپ ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىپ تازا
بىر يىغلىۋالدى. [31] ئاندىن يۈزىنى يۇيۇپ چىقىپ، ئۆزىنى بېسىۋېلىپ: ــ
تائاملارنى قويۇڭلار، ــ دەپ بۇيرۇدى.

32 خىزمەتكارلار يۈسۈپكە ئايرىم، ئۇلارغا ئايرىم ۋە يۈسۈپ بىلەن بىللە تاماققا كەلگەن مىسىرلىقلارغىمۇ ئايرىم تاماق قويدى؛ چۈنكى مىسىرلىقلار ئىبرانىيلار بىلەن بىر داستىخاندا تاماق يېيىشنى يىرگىنچلىك دەپ قاراپ، ئۇلار بىلەن بىللە تاماق يېمەيتتى. 33 يۈسۈپنىڭ قېرىنداشلىرى ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا، ھەربىرى چوڭ-كىچىك تەرتىپى بويىچە ئولتۇرغۇزۇلدى؛ چوڭى چوڭلۇقىغا يارىشا، كىچىكى كىچىكلىكىگە يارىشا ئولتۇرغۇزۇلدى؛ ئۇلار بىر-بىرىگە قاراپ ھەيران قېلىشتى.

34 يۈسۈپ ئالدىدىكى داستىخاندىكى تاماقلاردىن ئۇلارغا بۆلۈپ بەردى. ئەمما بىنيامىنغا بەرگىنى باشقىلارنىڭكىگە قارىغاندا بەش ھەسسە كۆپ ئىدى. ئۇلار شاراب ئىچىپ، ئۇنىڭ بىلەن خۇش كەيپ قىلىشتى.

يۈسۈپنىڭ قېرىنداشلىرىنى ئاخىرقى قېتىم سىنىشى

44

1 ئاندىن ئۇ ئۆز ئۆيىنى باشقۇرىدىغان غوجىدارىغا بۇيرۇپ: ــ بۇ كىشىلەرنىڭ تاغارلىرىنى ئېلىپ كۆتۈرەلىگۈدەك ئاشلىق قاچىلاپ، ھەربىرىنىڭ پۇلىنى تاغىرىنىڭ ئاغزىغا سېلىپ قويغىن؛ 2 ئاندىن مېنىڭ جامىمنى، يەنى كۈمۈش جامنى ئاشلىقىنىڭ پۇلى بىلەن بىللە ئەڭ كىچىكىنىڭ تاغىرىنىڭ ئاغزىغا سېلىپ قويغىن، ــ دېدى. ئۇ ئادەم يۈسۈپنىڭ دېگىنىدەك قىلدى.

3 ئەتىسى تاڭ يورۇغاندا، ئۇلار ئېشەكلىرى بىلەن بىللە يولغا سېلىپ قويۇلدى.

4 لېكىن ئۇلار شەھەردىن چىقىپ ئانچە ئۇزۇن ماڭمايلا، يۈسۈپ غوجىدارىغا: ــ ئورنۇڭدىن تۇر، بۇ ئادەملەرنىڭ كەينىدىن قوغلىغىن؛ ئۇلارغا يېتىشكىنىڭدە ئۇلارغا: «نېمىشقا ياخشىلىققا يامانلىق قايتۇردۇڭلار؟ 5 خوجام شۇ جامدا شاراب ئىچىدۇ ھەمدە ئۇنىڭدا پال ئاچىدۇ ئەمەسمۇ؟![360] مۇنداق قىلغىنىڭلار رەزىللىك قىلغىنىڭلار بولمامدۇ!» دېگىن، ــ دېدى.

6 بۇ ئادەم ئۇلارنىڭ كەينىدىن يېتىشىپ بېرىپ، ئۇلارغا بۇ سۆزلەرنى قىلدى.

360 يۈسۈپ خۇدانىڭ پەيغەمبىرى بولغاچقا، «پال ئېچىش» قاتارلىق ئىشلارنى قەتئىي قىلمايتتى. ئۇنىڭ گېپى ئاكىلىرىنى سىناش مەقسىتىدە ئېيتىلغان، خالاس.

[7]ئۇلار ئۇنىڭغا جاۋابەن: ــ خوجىمىز نېمىشقا مۇنداق گەپ قىلىدۇ؟ مۇنداق ئىشنى قىلىش كەمىنىلىرىدىن نېرى بولسۇن! [8] بىز ئەسلىدە تاغارلىرىمىزنىڭ ئاغزىدىن تاپقان پۇلنىمۇ قانائان زېمىنىدىن سىلىنىڭ قاشلىرىغا قايتۇرۇپ بېرىشكە ئەكەلگەنىدۇق. شۇنداق تۇرۇقلۇق قانداقمۇ خوجىلىرىنىڭ ئۆيىدىن ئالتۇن-كۈمۈشنى ئوغرىلايلى؟ [9]كەمىنىلىرىڭنىڭ ئارىسىدا كىمدىن بۇ جام تېپىلسا، شۇ ئۆلۈمگە مەھكۇم بولسۇن، بىزمۇ خوجىمىزنىڭ قۇللىرى بولايلى، ــ دېدى.

[10] غوجىدار جاۋابەن: ــ ئېيتقان سۆزلىرىڭلاردەك بولسۇن؛ جام كىمنىڭ يېنىدىن تېپىلسا، شۇ كىشى قۇلۇم بولۇپ قېلىپ قالسۇن، قالغانلىرىڭلار بىگۇناھ بولىسىلەر، ــ دېدى.

[11] شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئالدىراپ-تېنەپ، تاغارلىرىنى يەرگە چۈشۈرۈپ، ھەربىرى ئۆز تاغىرىنى ئېچىپ بەردى. [12] غوجىدار چوڭىنىڭكىدىن باشلاپ كىچىكىنىڭكىگىچە ئاختۇردى، جام بىنيامىننىڭ تاغىرىدىن تېپىلدى. [13] بۇنى كۆرۈپ ئۇلار كىيىملىرىنى يىرتىشىپ، ھەربىرى ئېشىكىگە قايتىدىن يۈكنى ئارتىپ، شەھەرگە قايتتى.

يەھۇدانىڭ بىنيامىن ئۈچۈن يېلىنىشى

[14]

[16] يەھۇدا جاۋابەن: ــ بىز خوجىمىزغا نېمىمۇ دېيەلەيمىز؟ نېمە گەپ قىلالايمىز، قانداق قىلىپ ئۆزىمىزنى ئاقلىيالايمىز؟ خۇدا كەمىنىلىرىنىڭ قەبىھلىكىنى ئاشكارا قىلدى[361]. مانا، بىز ۋە قولىدىن جاملىرى تېپىلغان كىشى ھەممىمىز خوجىمىزغا قۇل بولىدىغان بولدۇق، ــ دېدى.

[17] لېكىن يۈسۈپ: ــ مۇنداق قىلىش مەندىن نېرى بولسۇن! بەلكى جام

---

[361] يەھۇدانىڭ «خۇدا كەمىنىلىرىنىڭ قەبىھلىكىنى ئاشكارا قىلدى» دېگەن گېپى مۇشۇ يەردە بەلكىم يۈسۈپنىڭ جامى تاغارلىرىدىن تېپىلغانلىقىنى ئەمەس، بەلكى ئۇلار ئۆتكەندە ئىنىسى يۈسۈپكە ئۆتكۈزگەن يامانلىقنى كۆرسەتسە كېرەك. يەھۇدا ئۇزلىرىنىڭ ئالدىدا تۇرغىنىنىڭ يۈسۈپ ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى، ئەلۋەتتە.

كىمنىڭ قولىدىن تېپىلغان بولسا پەقەت شۇ كىشى مېنىڭ قۇلۇم بولىدۇ.
لېكىن قالغانلىرىڭلار ئامان-ئېسەن ئاتاڭلارنىڭ قېشىغا كېتىڭلار، ــ دېدى.
18 ئاندىن يەھۇدا ئۇنىڭغا يېقىن بېرىپ مۇنداق دېدى: ــ ئەي خوجام،
كەمىنىلىرىگە قۇلاق سېلىپ خوجامنىڭ قۇلىقىغا بىر ئېغىز گەپ قىلىشقا
ئىجازەت بەرگەيلا. غەزەپلىرى كەمىنىلىرىگە تۇتاشمىغاي؛ چۈنكى ئۆزلىرى
پىرەۋنگە ئوخشاش ئىكەنلا. 19 ئەسلىدە خوجام كەمىنىلىرىدىن: «ئاتاڭلار يا
ئىنىڭلار بارمۇ» دەپ سورىۋىدىلا، 20 بىز خوجىمىزغا جاۋابەن: «بىزنىڭ بىر
قېرى ئاتىمىز بار ۋە ئۇ قېرىغاندا تاپقان، ياش بىر بالىسىمۇ بار. بۇ بالىنىڭ
بىر ئانىسىدىن بولغان ئاكىسى ئۆلۈپ كېتىپ، ئۇ ئۆزى يالغۇز قالدى؛ ئۇنىڭ
ئاتىسى ئۇنى ئىنتايىن سۆيىدۇ» دېسەك، 21 سىلى كەمىنىلىرىگە: «ئۇنىڭ
ئۆزىنى قېشىمغا ئېلىپ كېلىڭلار، مەن ئۇنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرەي» دېدىلە.
22 بىز خوجىمىزغا جاۋاب بېرىپ: «يىگىت ئاتىسىدىن ئايرىلالمايدۇ؛ ئەگەر
ئاتىسىدىن ئايرىلسا، ئاتىسى ئۆلۈپ كېتىدۇ» دېسەك، 23 سىلى يەنىلا
كەمىنىلىرىگە: «ئەگەر كىچىك ئىنىڭلار سىلەر بىلەن بىللە كەلمىسە،
يۈزۈمنى يەنە كۆرمىز دەپ خىيال قىلماڭلار» دېگەنىدىلا. 24 شۇنىڭ بىلەن
بىز كەمىنىلىرى ئاتىمىزنىڭ قېشىغا بارغاندا خوجامنىڭ سۆزلىرىنى ئۇنىڭغا
ئېيتتۇق؛ 25 ئاندىن ئاتىمىز يەنە: «يەنە بېرىپ، بىزگە ئازراق ئاشلىق ئېلىپ
كېلىڭلار» دېۋىدى، 26 بىز جاۋابەن: «بىز شۇ يەرگە قايتىدىن چۈشەلمەيمىز؛
ئەگەر كىچىك ئىنىمىز بىز بىلەن بىللە بولسا، ئۇنداقتا بارىمىز؛ چۈنكى كىچىك
ئىنىمىز بىز بىلەن بىللە بولمىسا، ئۇ زاتنىڭ يۈزى ئالدىدا تۇرالمايمىز[362]»،
دېدۇق. 27 سىلىنىڭ قۇللىرى بىزنىڭ ئاتىمىز بىزگە يەنە: «سىلەرگە مەلۇمكى،
ئايالىم ماڭا ئىككى ئوغۇل تۇغۇپ بەرگەنىدى. 28 بىرى مېنىڭ يېنىمدىن
چىقىپ، يوق بولۇپ كەتتى؛ مەن: ئۇ جەزمەن تىتما-تىتما قىلىۋېتىلىپتۇ،
دەپ ئويلىدىم، شۇنداقلا ئۇنى بۈگۈنگىچە كۆرمىدىم. 29 ئەمدى سىلەر بۇنىمۇ
مېنىڭ قېشىمدىن ئېلىپ كېتىپ، ئۇنىڭغا بىر كېلىشمەسلىك كېلىپ قالسا،
سىلەر مەندەك بىر ئاق چاچلىق ئادەمنى دەرد-ئەلەم بىلەن تەختىسارىغا
چۈشۈرىۋېتىسىلەر»، دېگەنىدى. 30 ئەمدى مەن سىلىنىڭ قۇللىرى مېنىڭ

362 ئىبرانىي تىلدا «شۇ كىشىنىڭ يۈزىنى قايتىدىن كۆرەلمەيمىز».

ئاتامنىڭ قېشىغا بارغاندا، شۇ بالا بىز بىلەن بولمىسا ئۇنىڭ جېنى بالىنىڭ جېنىغا باغلانغان بولغاچقا، [31] شۇنداق بولىدۇكى، ئۇ بالىنىڭ يوقلۇقىنى كۆرسە، جەزمەن ئۆلۈپ كېتىدۇ؛ شۇنىڭ بىلەن سىلىنىڭ قۇللىرى بىزنىڭ ئاتىمىز بولغان بۇ ئاق چاچنى دەرد-ئەلەم ئىچىدە تەھتىسارىغا چۈشۈرۈۋەتكەن بولىمىز. [32] چۈنكى مەنكى كەمىنىلىرى ئاتامغا بۇ يىگىت ئۈچۈن كېپىل بولۇپ: «ئەگەر مەن ئۇنى قېشىڭغا قايتۇرۇپ كەلمىسەم پۈتكۈل ئۆمرۈمدە ئاتامنىڭ ئالدىدا گۇناھكار بولاي» دېگەنىدىم. [33] شۇڭا ھازىر ئۆتۈنۈپ قالاي، مەنكى كەمىنىلىرى ئۇ يىگىتنىڭ ئورنىدا خوجامنىڭ قېشىدا قۇل بولۇپ تۇرسام، ئۇ يىگىت قېرىنداشلىرى بىلەن بىللە قايتىپ كەتسە! [34] چۈنكى يىگىت مەن بىلەن بولمىسا، مەن قانداقمۇ ئاتامنىڭ قېشىغا بارالايمەن؟ ئاتامغا شۇنداق ئازاب-ئوقۇبەتنىڭ چۈشۈشىنى كۆزۈم كۆرگۈچى بولمىسۇن! — دېدى.

يۈسۈپنىڭ قېرىنداشلىرىغا ئۆزىنى ئاشكارىلىشى

45 [2-1] يۈسۈپ ئۆز يېنىدا تۇرغانلارنىڭ ئالدىدا ئۆزىنى تۇتالماي: — ھەممە ئادەم ئالدىمدىن چىقىرىۋېتىلسۇن! دەپ ۋارقىرىدى. شۇنىڭ بىلەن يۈسۈپ ئۆزىنى قېرىنداشلىرىغا ئاشكارا قىلغاندا ئۇنىڭ قېشىدا ھېچكىم بولمىدى. ئۇ قاتتىق يىغلاپ كەتتى؛ مىسىرلىقلار ئۇنى ئاڭلىدى، پىرەۋننىڭ ئوردىسىكىلەرمۇ بۇنىڭدىن تېزلا خەۋەر تاپتى[363]. [3] يۈسۈپ قېرىنداشلىرىغا: — مەن يۈسۈپ بولىمەن! ئاتام ھازىر ھاياتمۇ؟! — دەپ سورىدى. ئەمما قېرىنداشلىرى ئۇنىڭغا قاراپ ھودۇقۇپ كېتىپ، ھېچ جاۋاب بېرەلمەي قالدى. [4] لېكىن يۈسۈپ ئۇلارنى: — قېنى، ماڭا يېقىن كېلىڭلار، دەپ چاقىردى. ئۇلار يېقىن كەلدى، ئۇ يەنە: — مەن سىلەرنىڭ ئىنىڭلار، يەنى سىلەر مىسىرغا سېتىۋەتكەن يۈسۈپ بولىمەن. [5] ئەمدى مېنى مۇشۇ يەرگە سېتىۋەتكىنىڭلار ئۈچۈن ئازابلانماڭلار، ئۆزۈڭلارنى ئەيىبكە بۇيرۇماڭلار؛ چۈنكى خۇدا ئادەملەرنىڭ ھاياتىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن مېنى سىلەردىن

363 ياكى «مىسىرلىقلار، شۇنداقلا پىرەۋننىڭ ئوردىسىدىكىلەر ئۇنى ئاڭلىدى».

بۇرۇن بۇ يەرگە ئەۋەتتى. 6 چۈنكى ھازىر زېمىندىكى ئاچارچىلىقتا ئىككى يىل
بولدى؛ لېكىن تېخى يەنە بەش يىلغىچە ھېچ تېرىلغۇمۇ بولمايدۇ، ئورمىمۇ
بولمايدۇ. 7 شۇنىڭ ئۈچۈن سىلەرگە دۇنيادا بىر قالدىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن،
ئۇلۇغ بىر نىجاتلىق كۆرسىتىپ، سىلەرنىڭ تىرىك قۇتۇلۇشۇڭلار ئۈچۈن خۇدا
مېنى سىلەردىن بۇرۇن بۇ يەرگە ئەۋەتتى. 8 شۇنداق بولغانىكەن، مېنى مۇشۇ
يەرگە ئەۋەتكۈچى سىلەر ئەمەس، بەلكى خۇدادۇر. ئۇ مېنى پىرەۋنگە ئاتىنىڭ
ئورنىدا قىلىپ[364]، ئۇنىڭ پۈتكۈل ئۆيىگە خوجا قىلىپ تىكلەپ، پۈتكۈل زېمىنغا
باش ۋەزىر قىلىپ قويدى. 9 ئەمدى تېزدىن ئاتامنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇنىڭغا: ــ
سېنىڭ ئوغلۇڭ يۈسۈپ: «خۇدا مېنى پۈتكۈل مىسىرغا خوجا قىلىپ قويدى.
سەن ھايال قىلماي، مېنىڭ قېشىمغا كەلگىن؛ 10 سەن گوشەن يۇرتىدا تۇرىسەن؛
شۇنىڭ بىلەن سەن ئۆزۈڭ، ئوغۇللىرىڭ، نەۋرىلىرىڭ، قويلىرىڭ، كالىلىرىڭ ۋە
ھەممە تەئەللۇقاتلىرىڭ بىلەن ماڭا يېقىن تۇرىسىلەر. 11 ئۆزۈڭ، ئائىلەڭ ۋە
ھەممە تەئەللۇقاتىڭنى نامراتلىق بېسىۋالمىسۇن دەپ مەن سېنى شۇ يەردە
باقىمەن؛ چۈنكى يەنە بەش يىل ئاچارچىلىق باردۇر»، دېدى، ــ دەڭلار.
12 ــ مانا سىلەرنىڭ كۆزلىرىڭلار ۋە ئىنىم بىنيامىننىڭ كۆزلىرى سىلەرگە
گەپ قىلىۋاتقان مېنىڭ ئۆز ئاغزىم ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋاتىدۇ. 13 ئاتامغا مېنىڭ
مىسىردىكى بۇ بارلىق شان-شەرىپىم ھەمدە سىلەرنىڭ بارلىق كۆرگىنىڭلار
توغرىسىدا ئېيتىپ، ئاتامنى تېزدىن بۇ يەرگە ئېلىپ كېلىڭلار، ــ دېدى.
14 شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۆزىنى بىنيامىنغا ئېتىپ ئۇنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ
يىغلاپ كەتتى؛ بىنيامىنمۇ ئۇنىڭ بوينىغا يۆلىنىپ يىغلىدى. 15 ئاندىن يۈسۈپ
بارلىق قېرىنداشلىرىنى سۆيۈپ، ئۇلارنى بىر-بىرلەپ قۇچاقلاپ يىغلىدى. ئاندىن
قېرىنداشلىرى ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلاشتى.
16 يۈسۈپنىڭ قېرىنداشلىرى كەلدى، دېگەن خەۋەر پىرەۋننىڭ ئوردىسىغا
يەتكۈزۈلدى؛ بۇ پىرەۋن ۋە خىزمەتكارلىرىنىڭ نەزىرىدە قۇتلۇق ئىش بولدى.
17 پىرەۋن يۈسۈپكە: ــ قېرىنداشلىرىڭغا: ــ «سىلەر ئەمدى مۇنداق قىلىڭلار:
ئۇلاغلىرىڭلارغا يۈك ئارتىپ، قانائان زېمىنىغا بېرىپ، 18 ئاتاڭلار ۋە

364 «ئاتىنىڭ ئورنىدا قىلىپ» ــ مۇشۇ يەردە بەلكىم يۈسۈپنىڭ پىرەۋنگە چوڭ مەسلىھەتچى ئىكەنلىكىنى كۆرسەتسە كېرەك.

جەمەتىڭلارنى ئېلىپ مېنىڭ قېشىمغا كېلىڭلار؛ مەن مىسىر زېمىنىدىن ئەڭ ئېسىل يەرلەرنى سىلەرگە بېرەي؛ سىلەر بۇ زېمىندىن چىققان نازۇ-نېمەتلەردىن يەيسىلەر» ــ دېگىن. 19 ساڭا بولغان ئەمرىم شۇكى، سەن ئۇلارغا: «بالىلىرىڭلار ۋە ئاياللىرىڭلارنى ئېلىش ئۈچۈن مىسىر زېمىنىدىن هارۋىلارنى ئېلىپ بېرىڭلار. شۇنىڭدەك ئاتاڭلارنىمۇ بۇ يەرگە يەتكۈزۈپ كېلىڭلار. 20 پۈتكۈل مىسىر زېمىنىدىن ئەڭ ئېسىل جايلار سىلەرنىڭكى بولغاچقا، ئۆز سەرەمجانلىرىڭلارغا كارىڭلار بولمىسۇن[365]» دەپ بۇيرۇغىن، ــ دېدى.

21 شۇنىڭ بىلەن ئىسرائىلنىڭ ئوغۇللىرى شۇنداق قىلدى؛ يۈسۈپ پىرەۋۇننىڭ بۇيرۇقى بويىچە ئۇلارغا هارۋىلارنى بېرىپ، يولى ئۈچۈنمۇ ئوزۇق بەردى. 22 ئۇلارنىڭ هەربىرىگە بىر قۇر كىيىم بەردى؛ لېكىن بىنيامىنغا بولسا ئۈچ يۈز كۈمۈش تەڭگە، بەش قۇر كىيىم بەردى. 23 ئۇ ئاتىسىغىمۇ شۇ هەدىيەلەرنى، يەنى مىسىرنىڭ ئېسىل مەهسۇلاتلىرى ئارتىلغان ئون هاڭگا ئېشەك هەمدە ئاشلىق، نان ۋە ئاتىسىغا يول تەييارلىقى ئارتىلغان ئون مادا ئېشەكنى ئەۋەتتى. 24 ئاندىن ئۇ قېرىنداشلىرىنى يولغا سېلىپ، ئۇلارغا: ــ يولدا جېدەللەشمەڭلار، دەپ جېكىلىدى[366]. ئۇلار يولغا راۋان بولدى.

25 ئۇلار مىسىردىن چىقىپ، قانائان زېمىنىغا ئاتىسى ياقۇپنىڭ قېشىغا بېرىپ، 26 ئۇنىڭغا يۈسۈپ ئۆزلىرىگە ئېيتقان گەپلەرنى يەتكۈزۈپ: «يۈسۈپ تېخى هايات ئىكەن! ئۇ پۈتكۈل مىسىر زېمىنىغا باش ۋەزىر ئىكەن!» دېدى. ئەمما ئۇ ئۇلارغا ئىشەنمەي، يۈرىكى قېتىپ هوشىدىن كېتەي دەپ قالدى.

27 لېكىن ئۇلار يۈسۈپنىڭ ئۆزلىرىگە ئېيتقان بارلىق سۆزلىرىنى ئۇنىڭغا دېگەندە، شۇنداقلا يۈسۈپنىڭ ئۆزىنى ئېلىپ كېلىشكە ئەۋەتكەن هارۋىلارنىمۇ كۆرگەندە، ئۇلارنىڭ ئاتىسى ياقۇپنىڭ روهىغا جان كىردى. 28 ئىسرائىل شۇنىڭ بىلەن: ــ ئەمدى ئارمىنىم يوق! ئوغلۇم يۈسۈپ تېخى هاياتتۇر! مەن ئۆلمەستە بېرىپ ئۇنى كۆرۈۋالاي، ــ دېدى.

365 ئىبرانىي تىلىدا «كۆزۈڭلار سەرەمجانلىرىڭلارغا هەسرەت چەكمىسۇن».

366 بۇ نەسىهەتنى بەلكىم ئۇلارنىڭ ئۆزىنى مىسىرغا سېتىۋەتكەنلىكى توغرۇلۇق بىر-بىرىنى يەنە ئەيىبلىشىدىن ئەنسىرەپ ئېيتقان بولسا كېرەك.

ياقۇپنىڭ پۈتۈن ئائىلىسىنى ئېلىپ مىسىرغا مېڭىشى

46

1 شۇنىڭ بىلەن ئىسرائىل بارلىق تەئەللۇقاتىنى ئېلىپ
يولغا چىقىپ، بەئەر-شېباغا كەلدى. ئۇ شۇ يەردە ئاتىسى
ئىسھاقنىڭ خۇداسىغا قۇربانلىقلارنى سۇندى. 2 كېچىسى خۇدا ئالامەت
كۆرۈنۈشلەردە ئىسرائىلغا: ــ ياقۇپ، ياقۇپ![367] دېۋىدى، ئۇ جاۋاب بېرىپ: ــ
مانا مەن! ــ دېدى.
3 ئۇ: ــ ئاتاڭنىڭ تەڭرىسى بولغان خۇدا مەندۇرمەن. سەن مىسىرغا
بېرىشتىن قورقمىغىن، چۈنكى مەن سېنى شۇ يەردە ئۇلۇغ بىر قوۋم قىلىمەن. 4
مەن سېنىڭ بىلەن مىسىرغا بىللە بارىمەن ۋە مەن ئۆزۈم جەزمەن يەنە سېنى
شۇ يەردىن ياندۇرۇپ كېلىمەن. يۈسۈپ ئۆز قولى بىلەن سېنىڭ كۆزۈڭنى
يۇمدۇرىدۇ، ــ دېدى[368].
5 ئاندىن ياقۇپ بەئەر-شېبادىن يولغا چىقتى؛ ئىسرائىلنىڭ ئوغۇللىرى
ئاتىسى ياقۇپ ۋە ئۇلارنىڭ بالا-چاقىلىرىنى پىرەۋن ئۇنى ئېپكېلىش ئۈچۈن
ئەۋەتكەن ھارۋىلارغا ئولتۇرغۇزۇپ، 6-7 چارپايلىرى بىلەن قانائان زېمىنىدا
تاپقان تەئەللۇقاتلىرىنى ئېلىپ ماڭدى. بۇ تەرىقىدە ياقۇپ بىلەن بارلىق
ئەۋلادلىرى مىسىرغا كەلدى؛ ئوغۇللىرىنى، ئوغۇل نەۋرىلىرىنى، قىزلىرىنى، قىز
نەۋرىلىرىنى يىغىپ، نەسىللىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ
مىسىرغا كەلدى.
8 ئىسرائىلنىڭ ئوغۇللىرى، يەنى ياقۇپنىڭ مىسىرغا كەلگەن ئەۋلادلىرى
تۆۋەندىكىچە: ــ ياقۇپنىڭ تۇنجى ئوغلى رۇبەن؛ 9 رۇبەنىنىڭ ئوغۇللىرى ھانوخ،
پاللۇ، ھەزرون بىلەن كارمى.
10 شىمېئوننىڭ ئوغۇللىرى: ــ يەمۇئەل، يامىن، ئوھاد، ياقىن، زوھار ۋە

367 «ياقۇپ، ياقۇپ» ــ خۇدانىڭ ئادەمنىڭ ئىسمىنى ئىككى قېتىم چاقىرىشى خۇدانىڭ ئۇنىڭغا بولغان چوڭقۇر مېھىر-مۇھەببىتىنى ۋە ئۆزىگە تولىمۇ ئەزىز ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

368 «يۈسۈپ ئۆز قولى بىلەن سېنىڭ كۆزۈڭنى يۇمدۇرىدۇ» ــ دېمەك، يۈسۈپ ياقۇپ سەكراتقا چۈشۈپ قالغاندا ئۇنىڭ يېنىدا بولىدۇ. «مەن ئۆزۈم جەزمەن يەنە سېنى شۇ يەردىن ياندۇرۇپ كېلىمەن» دېگەن يۇقىرىقى سۆزلەر شۈبھىسىزكى، ياقۇپ قانائان زېمىنىدا دەپنە قىلىنىپلا قالماي، بەلكى قانائان زېمىنىدا ئاخىرقى زاماندا تىرىلىدۇ، دېگەن مەنىنى كۆرسىتىدۇ.

قانائانىي ئايالدىن بولغان سائۇل[369].

11 لاۋىينىڭ ئوغۇللىرى: ــ گەرشون، كوھات ۋە مەرارى.

12 يەھۇدانىڭ ئوغۇللىرى: ــ ئەر، ئونان، شەلاھ، پەرەز ۋە زەراھ. ئەمما ئەر ۋە ئونان قانائاننىڭ زېمىنىدا ئۆلۈپ كەتكەنىدى. پەرەزنىڭ ئوغۇللىرى ھەزرون بىلەن ھامۇللار ئىدى.

13 ئىسساكارنىڭ ئوغۇللىرى: ــ تولا، پۇئاھ[370]، يوب[371] ۋە شىمرون.

14 زەبۇلۇننىڭ ئوغۇللىرى: ــ سەرەد، ئېلون ۋە جاھلىيەل.

15 بۇلار لېياھنىڭ ياقۇپقا پادان-ئارامدا تۇغۇپ بەرگەن ئوغۇل-ئەۋلادلىرى ئىدى؛ ئۇ يەنە قىزى دىناھنى تۇغۇپ بەردى. بۇنىڭ بۇ ئوغۇل-قىز پەرزەنتلىرى جەمئىي بولۇپ ئوتتۇز ئۈچ جان ئىدى.

16 گادنىڭ ئوغۇللىرى: ــ زىفىئون، ھاگگى، شۇنى، ئەزبون، ئېرى، ئارودى ۋە ئارئەلى.

17 ئاشىرنىڭ ئوغۇللىرى: ــ يىمناھ، يىشۋاھ، يىشۋى ۋە بېرىياھ. ئۇلارنىڭ سىڭلىسى سېراھ ئىدى؛ بېرىياھنىڭ ئوغۇللىرى ھەبەر ۋە مالكىئەل ئىدى.

18 بۇلار بولسا لابان قىزى لېياھقا دېدەك بولۇشقا بەرگەن زىلپاھنىڭ ياقۇپقا تۇغۇپ بەرگەن ئوغۇللىرى بولۇپ، جەمئىي ئون ئالتە جان ئىدى.

19 ياقۇپنىڭ ئايالى راھىلەنىڭ ئوغۇللىرى يۈسۈپ ۋە بىنيامىن.

20 يۈسۈپكە مىسىر زېمىنىدا تۆرەلگەن ئوغۇللىرى ماناسسەھ ۋە ئەفرائىم؛ بۇلارنى ئوندىكى كاھىن پوتىفىراھنىڭ قىزى ئاسىنات ئۇنىڭغا تۇغۇپ بەردى.

21 بىنيامىننىڭ ئوغۇللىرى: ــ بېلاھ[372]، بەكەر، ئاشبەل، گېرا، نائامان، ئېھى، روش، مۇپپىم، ھۇپپىم ۋە ئارد.

22 بۇلار راھىلەنىڭ ياقۇپقا تۇغۇپ بەرگەن ئوغۇل-ئەۋلادلىرى بولۇپ، جەمئىي ئون تۆت جان ئىدى.

23 داننىڭ ئوغلى: ــ ھۇشىم.

---

369 ياكى «شائۇل».

370 ياكى «پۇۋاھ». «چۆل.» 23:36نى كۆرۈڭ.

371 ياكى «ياشۇب».

372 ياكى «بېلا».

24 نافتالىنىڭ ئوغۇللىرى: ــ ياھزىئەل، گۇنى، يەزەر ۋە شىللەم.
25 بۇلار لابان قىزى راھىلەگە دېدەك بولۇشقا بەرگەن بىلھاھنىڭ ياقۇپقا تۇغۇپ بەرگەن ئوغۇل-ئەۋلادلىرى بولۇپ، جەمئىي يەتتە جان ئىدى.

26 ياقۇپنىڭ كېلىنلىرىدىن باشقا، ياقۇپنىڭ پۇشتىدىن بولغان، ئۇنىڭ بىلەن بىرگە مىسىرغا كەلگەنلەر جەمئىي ئاتمىش ئالتە جان ئىدى.
27 يۈسۈپنىڭ مىسىردا تۇغۇلغان ئوغۇللىرى ئىككى ئىدى. ياقۇپنىڭ جەمەتىدىن بولۇپ، مىسىرغا كەلگەنلەر جەمئىي يەتمىش جان ئىدى.

ياقۇپ ۋە ئۇنىڭ جەمەتىنىڭ مىسىرغا يېتىپ كېلىشى

28 ياقۇپ يۈسۈپتىن كۆرسەتمە ئېلىپ، ئۆزلىرىنى گوشەنگە باشلاپ بېرىشقا يەھۇدانى يۈسۈپنىڭ قېشىغا ئەۋەتتى[373]. شۇنداق قىلىپ ئۇلار گوشەن يۇرتىغا كېلىپ چۈشتى. 29 يۈسۈپ ئۆزىنىڭ ۋەزىرلىك هارۋىسىنى قاتقۇزۇپ، ئاتىسى ئىسرائىلنىڭ ئالدىغا گوشەنگە چىقتى. ئۇ ئۆزىنى ئۇنىڭ ئالدىغا هازىر قىلىپ ئاتىسىغا ئۆزىنى ئېتىپ بويىنىغا گىرە سېلىپ قۇچاقلاپ، ئۇزۇندىن ئۇزۇن يىغلىدى. 30 ئىسرائىل يۈسۈپكە: مەن سېنىڭ يۈزۈڭنى كۆرۈپ، تىرىك ئىكەنلىكىڭنى بىلدىم؛ ئەمدى ئۆلسەممۇ ئارمىنىم يوق[374]، ــ دېدى.
31 ئاندىن يۈسۈپ قېرىنداشلىرى ۋە ئاتىسىنىڭ ئۆيىدىكىلىرىگە مۇنداق دېدى: ــ مەن هازىر چىقىپ پىرەۋنگە خەۋەر بېرىپ: «قانائان زېمىنىدا ئولتۇرغان قېرىنداشلىرىم، شۇنداقلا ئاتامنىڭ ئۆيىدىكىلەر قېشىمغا كەلدى؛ 32 بۇ ئادەملەر پادىچىلار بولۇپ، مال بېقىش بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلگەن، قوي-كالىلىرى، شۇنداقلا بارلىق مال-مۈلۈكلىرىنى ئېلىپ كەلدى» دەپ ئېيتاي. 33 شۇنداق بولىدۇكى، پىرەۋن سىلەرنى چاقىرىدۇ؛ شۇ چاغدا ئۇ سىلەردىن: «نېمە ئوقەتىڭلار بار؟» دەپ سورىسا، 34 سىلەر جاۋاب بېرىپ: ــ كەمىنىلىرى كىچىكىمىزدىن تارتىپ ئاتا-بوۋىلىرىمىزغا ئوخشاش پادا بېقىپ

373 ياكى «ۆزلىرى گوشەنگە بېرىشتىن ئاۋۋال يەھۇدانى يۈسۈپكە ئۇقتۇرۇش ئۈچۈن ئەۋەتتى».
374 ئىبرانىي تىلىدا «ئۆلسەم بولىدۇ».

كەلگەنمىز، ــ دەڭلار. شۇنداق دېسەڭلار گوشەن يۇرتىدا ئولتۇرۇپ قالىسىلەر؛ چۈنكى پادىچىلارنىڭ ھەممىسى مىسىرلىقلار ئارىسىدا كۆزگە ئىلىنمايدۇ[375].

47

[1] يۇسۇپ پىرەۋننىڭ قېشىغا كېلىپ: ــ ئاتام بىلەن قېرىنداشلىرىم قوي-كاللىرى، شۇنداقلا ھەممە مال-مۈلۈكلىرىنى بىللە ئېلىپ قانائان زېمىنىدىن كەلدى. مانا، ئۇلار ھازىر گوشەن يۇرتىغا چۈشتى، دەپ خەۋەر بېرىپ، [2] قېرىنداشلىرىنىڭ ئىچىدىن بەشەيلەننى ئېلىپ، پىرەۋننىڭ ئالدىغا ھازىر قىلدى. [3] پىرەۋن ئۇنىڭ قېرىنداشلىرىدىن: ــ نېمە ئوقەتىڭلار بار، دەپ سورىۋىدى، ئۇلار پىرەۋنگە جاۋاب بېرىپ: ــ كەمىنىلىرى ئاتا-بوۋىلىرىمىزغا ئوخشاش مال باققۇچىلارمىز، ــ دېدى.

[4] ئاندىن ئۇلار پىرەۋنگە ئىلتىماس قىلىپ: ــ قانائان زېمىنىدا قاتتىق قەھەتچىلىك بولغاچقا، كەمىنىلىرىنىڭ قويلىرىمىزنى باقىدىغانغا يايلاقمۇ يوق؛ شۇڭا بۇ زېمىندا مۇساپىر بولۇپ تۇرۇشقا كەلدۇق؛ جانابلىرىدىن تەلەپ قىلىمىزكى، كەمىنىلىرىنىڭ گوشەن يۇرتىدا تۇرۇشىغا ئىجازەت بەرگەيلا، ــ دېدى.

[5] پىرەۋن يۇسۇپكە: ــ ئاتاڭ ۋە قېرىنداشلىرىڭ قېشىڭغا كەلدى؛ [6] مانا مىسىر زېمىنى سېنىڭ ئالدىڭدا تۇرۇپتۇ؛ ئاتاڭ ۋە قېرىنداشلىرىڭنى زېمىننىڭ ئەڭ ئېسىل يېرىدە ئولتۇرغۇزغىن؛ ئۇلار گوشەن يۇرتىدا ماكان قىلسۇن. شۇنىڭدەك، ئەگەر سەن ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى قابىل كىشىلەرنى بىلسەڭ، ئۇلارنى مېنىڭ چارپايلىرىمغا نازارەتچى قىلغىن، ــ دېدى.

[7] كېيىن، يۇسۇپ ئاتىسى ياقۇپنى ئېلىپ، پىرەۋننىڭ ئالدىغا ھازىر قىلدى؛ ياقۇپ پىرەۋنگە بەخت-بەرىكەت تىلىدى. [8] ئاندىن پىرەۋن ياقۇپتىن: ــ ئۆمرۈڭنىڭ يىل-كۈنلىرى نەچچىگە يەتتى؟ ــ دەپ سورىدى.

[9] ياقۇپ پىرەۋنگە جاۋاب بېرىپ: ــ مۇساپىرلىق سەپىرىمنىڭ كۈنلىرى بىر

---

[375] شۇ گېپى بىلەن يۇسۇپ: (1) ئۆز ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ مىسىر ئىقتىسادىغا يۈك بولمايدىغانلىقىنى، ئۆزلىرىنىڭ جېنىنى باقالايدىغانلىقىنى كۆرسەتمەكچى؛ (2) ئۇلارنىڭ گوشەن دېگەن چەت رايوندا تۇرۇشىنى بېكىتمەكچى.

شۇنداق بولغاندا، ئىسرائىل خەلقى مىسىرلىقلار بىلەن ئانچە ئاسسىمىلياتسىيە بولمايدۇ، شۇنداقلا مىسىردىن قېچىش كېرەك بولسا، گوشەن يۇرتى قانائان زېمىنىغا بىرقەدەر يېقىنراق ئىدى.

يۈز ئوتتۇز يىلغا يەتتى؛ ئۆمرۈمنىڭ كۈنلىرى ئاز ھەم جاپا-مۇشەققەتلىك بولۇپ،
ئاتا-بوۋىلىرىمنىڭ مۇساپىرلىق ئۆمۈر سەپىرىنىڭ كۈنلىرىگە تېخى يەتمىدى، —
دېدى.
10 شۇنىڭ بىلەن ياقۇپ پىرەۋنگە بەخت-بەرىكەت تىلەپ، ئالدىدىن چىقىپ
كەتتى. 11 شۇنىڭ بىلەن يۈسۈپ ئاتىسى بىلەن قېرىنداشلىرىنى مىسىر زېمىنىدا
ئولتۇراقلاشتۇرۇپ قويدى؛ پىرەۋننىڭ بۇيرۇغىنىدەك ئۇلارغا زېمىنىنىڭ ئەڭ ئېسىل
يېرىدىن، يەنى رامسەس دېگەن يۇرتتىن تەۋەلىك بەردى. 12 يۈسۈپ ئاتىسى،
قېرىنداشلىرى، شۇنداقلا ئاتىسىنىڭ ھەممە ئۆيدىكىلىرىنى بالا-چاقىلىرىنىڭ
سانلىرىغا قاراپ ئاشلىق بىلەن تەمىنلەپ باقتى.

يۈسۈپنىڭ دانا ھۆكۈمرانلىقى

13 ئەمما ئاچارچىلىق قاتتىق ئېغىر بولغاچقا، زېمىنىنىڭ ھېچ يېرىدە ئوزۇق-
تۈلۈك تېپىلمىدى؛ مىسىر زېمىنى بىلەن قانائان زېمىنى ئاچارچىلىقتىن
خاراپلىشىپ كەتتى. 14 يۈسۈپ ئاشلىق سېتىپ مىسىر زېمىنى بىلەن
قانائان زېمىنىدىكى بارلىق پۇلنى يىغىۋالدى. ئاندىن يۈسۈپ بۇ پۇلنى پىرەۋننىڭ
ئوردىسىغا يەتكۈزۈپ بەردى. 15 ئەمما مىسىر زېمىنى بىلەن قانائان زېمىنىدىكى
پۇل تۈگەپ كەتكەندە مىسىرلىقلارنىڭ ھەممىسى يۈسۈپنىڭ ئالدىغا كېلىپ:
— بىزگە نان بەرگەيلا! پۇل تۈگەپ كەتكىنى ئۈچۈن سىلىنىڭ ئالدىلىرىدا
ئۆلىمىزمۇ؟ — دېدى.
16 يۈسۈپ جاۋابەن: — پۇلۇڭلار قالمىغان بولسا، چارپايلىرىڭلارنى ئېلىپ
كېلىپ بەرسەڭلار، مەن ماللىرىڭلارغا ئوزۇق-تۈلۈك تېگىشىپ بېرىمەن، —
دېدى.
17 بۇنىڭ بىلەن ئۇلار چارپايلىرىنى يۈسۈپنىڭ قېشىغا ئېلىپ كەلگىلى تۇردى؛
يۈسۈپ ئۇلارنىڭ ئاتلىرى، قوي پادىلىرى، كالا پادىلىرى ۋە ئېشەكلىرىنىڭ
ئورنىغا ئوزۇق-تۈلۈك بەردى؛ شۇ يىلى ماللىرىنىڭ ئورنىغا ئۇلارغا ئوزۇق-تۈلۈك
بېرىپ باقتى. 18 ئۇ يىل ئاياغلىشىپ، ئۇلار ئىككىنچى يىلى ئۇنىڭ قېشىغا
كېلىپ ئۇنىڭغا: — بىز خوجىمىزدىن ھېچنېمىنى يوشۇرمايمىز: پۇلىمىز

تۈگىدى، چارپاي مال پادىلىرىمىز بولسا خوجىمىزنىڭ ئىلكىدە، خوجىمىزنىڭ
ئالدىدا تەنلىرىمىز بىلەن يېرىمىزدىن باشقا ھېچنەرسە قالمىدى. 19 نېمىشقا
كۆز ئالدىلىرىدا بىز ھەم يېرىمىزمۇ ئۆلۈپ كەتسۇن؟ ئەمدى سىلى ئۆزىمىز ۋە
يېرىمىزنى ئوزۇق-تۈلۈككە تېگىشىپ ئېلىۋالغايلا؛ ئۆزىمىز ۋە يېرىمىز پىرەۋننىڭ
بولۇپ، ئۇنىڭغا قۇل بولايلى. بىز ئۆلۈپ كەتمەي، تىرىك تۇرۇشىمىز، يېرىمىزمۇ
ۋەيران بولماسلىقى ئۈچۈن بىزگە ئۇرۇق-تۈلۈك بەرگەيلا، دېدى.
20 بۇ تەرىقىدە يۈسۈپ مىسىرنىڭ پۈتكۈل تېرىلغۇ يېرىنى پىرەۋن ئۈچۈن
سېتىۋالدى؛ چۈنكى ئاچارچىلىق قاتتىق بولغاچقا، مىسىرلىقلارنىڭ ھەربىرى ئۆز
ئېتىزىنى سېتىپ بەردى. شۇنىڭ بىلەن يەر-زېمىن پىرەۋننىڭ بولۇپ قالدى.
21 يۈسۈپ خەلقنى مىسىرنىڭ بۇ چېتىدىن يەنە بىر چېتىگىچە ھەرقايسى
شەھەرلەرگە كۆچۈردى[376]. 22 پەقەت كاھىنلارنىڭ يېرىنى ئۇ ئالمىدى؛ چۈنكى
كاھىنلارغا پىرەۋن تەرىپىدىن ئالاھىدە تەمىنات بېرىلگەچكە، ئۇلار پىرەۋن
تەرىپىدىن تەمىنلەنگەن ئۈلۈشنى يەپ، ئۆز يەرلىرىنى ساتمىغانىدى.
23 يۈسۈپ خەلققە: — مانا، مەن بۈگۈن ئۆزۈڭلار بىلەن يەرلىرىڭلارنى پىرەۋن
ئۈچۈن سېتىۋالدىم. مانا سىلەرگە ئۇرۇق! ئەمدى يەر تېرىڭلار. 24 ئەمدى شۇنداق
قىلىسىلەركى، چىققان ھوسۇلدىن بەشتىن بىرىنى پىرەۋنگە بېرىپ، قالغان
تۆت قىسمىنى ئۆزۈڭلارغا ئېلىپ قېلىڭلار؛ ئۇ ئۇرۇقلۇق ھەمدە ئۆزۈڭلارغا،
جۈملىدىن ئۆيۈڭدىكىلەرگە ۋە كىچىك بالىلىرىڭلارغا ئوزۇق بولسۇن، — دېدى.
25 ئۇلار جاۋابەن: — سىلى جېنىمىزنى قۇتقۇزدىلا. خوجىمىزنىڭ نەزىرىدە
ئىلتىپات تاپقان بولساقلا، پىرەۋننىڭ قۇللىرى بولۇپ تۇرايلى، — دېدى.
26 شۇنىڭ بىلەن يۈسۈپ: — «ھوسۇلنىڭ بەشتىن بىرى پىرەۋنگە بېرىلسۇن»
دەپ بۇ ئىشنى بۈگۈنگە قەدەر مىسىر زېمىنى ئۈچۈن قانۇن-بەلگىلىمە قىلدى.
پەقەت كاھىنلارنىڭ يېرىلا بۇنىڭ سىرتىدا بولۇپ، پىرەۋنگە تەۋە بولمىدى.

[376] خەلقلەرنىڭ يېزىلاردىن شەھەرلەرگە كۆچۈرۈلۈشىنىڭ سەۋەبى: (1) تۇپراقتا گىيا ئۈنمەس بولۇپ قالغاچقا، خەلقنىڭ شۇ يەردە تۇرۇۋېرىشىنىڭ پايدىسى يوق ئىدى؛ (2) خەلق شەھەردە تۇرسا ئۇلارغا «قۇتقۇزۇش ئاشلىقى» تارقىتىپ بېرىشكە قولايلىق بولاتتى. بۇ ۋاقىتلىق تەدبىر بولۇپ، كېيىن يۈسۈپ ئۇلارغا ئۇرۇق بەرگەندە (23-ئايەت) خەلق بەلكىم ئۆز يۇرتلىرىغا قايتقان بولۇشى مۇمكىن.

باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: «شۇ تەرىقىدە يۈسۈپ خەلقنى مىسىرنىڭ بۇ چېتىدىن يەنە بىر چېتىگىچە پىرەۋننىڭ قۇللۇقىغا كىرگۈزدى».

ياقۇپنىڭ ئاخىرقى تەلىپى

[27] ئىسرائىللار مىسىر زېمىنىدا، گوشەن ئۆلكىسىدە ئولتۇراقلاشتى؛ ئۇلار شۇ جايدا يەر-زېمىنلىك بولۇپ، ئاۋۇپ، تولىمۇ كۆپەيدى. [28] ياقۇپ مىسىر زېمىنىدا ئون يەتتە يىل ئۆمۈر كۆردى؛ بۇنىڭ بىلەن ياقۇپنىڭ ئۆمۈر كۈنلىرى بىر يۈز قىرىق يەتتە يىلغا يەتتى. [29] ئىسرائىلنىڭ كۈنلىرى سەكراتقا يېقىنلاشقاندا، ئوغلى يۈسۈپنى چاقىرتىپ، ئۇنىڭغا: ــ ئەگەر نەزىرىڭدە ئىلتىپات تاپقان بولسام، قولۇڭنى يوتامنىڭ ئاستىغا قويۇپ، ماڭا شاپائەت ۋە ساداقەتلىكنى كۆرسىتىپ، مېنى مىسىردا دەپنە قىلما؛ [30] بەلكى مەن ئاتا-بوۋىلىرىم بىلەن ياتىدىغان ۋاقتىمدا مېنى مىسىردىن ئېلىپ كېتىپ، ئۇلارنىڭ گۆرىستانىغا دەپنە قىلغىن، دېدى. ئۇ جاۋاب بېرىپ: ــ مەن ئېيتقىنىڭدەك قىلاي، ــ دېدى.

[31] ياقۇپ ئۇنىڭغا: ــ ماڭا قەسەم قىلىپ بەرگىن، ــ دېدى. ئۇ ئۇنىڭغا قەسەم قىلىپ بەردى؛ ئاندىن ئىسرائىل كارىۋاتنىڭ باش تەرىپىدە سەجدە قىلدى[377].

ياقۇپنىڭ ئەفرائىم ۋە ماناسسەھكە خەيرلىك دۇئا قىلىشى

48

[1] بۇ ئىشلاردىن كېيىن بىرسى يۈسۈپكە: ــ مانا ئاتاڭ كېسەل بولۇپ قاپتۇ، دەپ خەۋەر بەردى. ئۇ ئىككى ئوغلى ماناسسەھ بىلەن ئەفرائىمنى بىللە ئېلىپ باردى. [2] بىرسى ياقۇپقا: ــ مانا ئوغلۇڭ يۈسۈپ قېشىڭغا كېلىۋاتىدۇ، دەپ خەۋەر بېرىۋىدى، ئىسرائىل كۈچەپ قوپۇپ كارىۋاتتا ئولتۇردى.

[3] ياقۇپ يۈسۈپكە: ــ ھەممىگە قادىر تەڭرى ماڭا قانائان زېمىنىدىكى لۇز دېگەن جايدا ئايان بولۇپ، مېنى بەرىكەتلەپ [4] ماڭا: مانا، مەن سېنىڭ نەسلىڭنى كۆپەيتىپ، سېنى ئىنتايىن زور ئاۋۇتىمەن، سەندىن بىر تۈركۈم خەلق چىقىرىمەن؛ بۇ زېمىننى سەندىن كېيىنكى نەسلىڭگە ئەبەدىي مىراس قىلىپ

[377] كونا گرېكچە تەرجىمىسى (LXX)دە «ئۇ (ئىسرائىل) ھاسىسىغا يۆلىنىپ خۇداغا سەجدە قىلدى» دېيىلىدۇ. مۇشۇ يەردە ئىككى مەنىسى بولۇشى مۇمكىن («ئىبر.» 21:11نىمۇ كۆرۈڭ).

بېرىمەن، دەپ ئېيتقانىدى. 5 ئەمدى مەن مىسىرغا كېلىشتىن ئىلگىرى ساڭا
مىسىر زېمىنىدا تۇغۇلغان ئىككى ئوغلۇڭ مېنىڭ ھېسابلىنىدۇ؛ ئەفرائىم بىلەن
ماناسسەھ بولسا، خۇددى رۇبەن بىلەن شىمېئونغا ئوخشاش، ھەر ئىككىسى
مېنىڭ ئوغۇللىرىم بولىدۇ[378]. 6 ئۇلاردىن كېيىن تاپقان بالىلىرىڭ ئۆزۈڭنىڭ بولىدۇ؛
ئۇلار كەلگۈسىدە مىراسقا ئېرىشكەندە ئاكىلىرىنىڭ نامى ئاستىدا بولىدۇ[379].
7 ماڭا كەلسەك، پادانىدىن كېلىۋاتقىنىمدا راھىلە قانائان زېمىنىدا يول ئۈستىدە
ئەفراتقا ئاز قالغاندا مېنى تاشلاپ ئۆلۈپ كەتتى[380]. مەن ئۇنى شۇ يەردە، يەنى
ئەفراتقا (يەنى بەيت-لەھەمگە) بارىدىغان يولدا دەپنە قىلدىم، — دېدى[381].
8 ئاندىن ئىسرائىل يۇسۇپنىڭ ئوغۇللىرىغا قاراپ: — بۇلار كىمدۇر، — دەپ
سورىدى.
9 يۇسۇپ ئاتىسىغا جاۋابەن: — بۇلار بولسا خۇدا ماڭا بۇ يەردە بەرگەن
ئوغۇللىرىمدۇر، — دېدى. ئۇ: — ئۇلارنى ئالدىمغا يېقىن كەلتۈرگىن، مەن ئۇلارغا
بەخت-بەرىكەت تىلەي، — دېدى.
10 ئەمدى ئىسرائىلنىڭ كۆزلىرى قېرىلىقىدىن غۇۋالىشىپ ياخشى
كۆرەلمەيتتى. شۇڭا يۇسۇپ ئۇلارنى ئۇنىڭ ئالدىغا يېقىنراق كەلتۈردى؛ ئۇ ئۇلارنى
سۆيۈپ قۇچاقلىدى. 11 ئاندىن ئىسرائىل يۇسۇپكە: — مەن سېنىڭ يۈزۈڭنى
كۆرەلەيمەن دەپ ھېچ ئويلىمىغانىدىم؛ لېكىن خۇدا مېنى سېنىڭ بالىلىرىڭنىمۇ
كۆرۈشكە نېسىپ قىلدى، — دېدى.
12 يۇسۇپ بالىلارنى ياقۇپنىڭ[382] تىزلىرىنىڭ ئارىلىقىدىن ئېلىپ،
يۈزىنى يەرگە تەگكۈزۈپ تەزىم قىلدى. 13 ئاندىن يۇسۇپ بۇ ئىككىيلەننى
ئىسرائىلنىڭ ئالدىغا يېقىن ئېلىپ كېلىپ، ئەفرائىمنى ئوڭ قولى بىلەن

378 كېيىن ماناسسەھ ۋە ئەفرائىمدىن بولغان قەبىلىلەر ئىسرائىلنىڭ ئون ئىككى قەبىلىسىدىن ئىككىسى ھېسابلاندى.

379 دېمەك، ئەگەر يۇسۇپنىڭ كېيىن ئوغۇللىرى بولسا، ماناسسەھنىڭ قەبىلىسى ياكى ئەفرائىمنىڭ قەبىلىسىنىڭ بىر ئەزاسى ھېسابلىنىپ، شۇ قەبىلىنىڭ بىر قىسمى سۈپىتىدە تېگىشلىك مىراس ئالالايتتى.

380 ياكى «مېنى ھەسرەتكە قالدۇرۇپ ئۆلۈپ كەتتى».

381 راھىلە يۇسۇپنىڭ ئۆز ئانىسى، ئەلۋەتتە. بەلكىم ئانىسىنىڭ ئۆلۈمى توغرۇلۇق تەپسىلاتلار ئۇنىڭ ئېسىدە ئانچە قالمىغان بولۇشى مۇمكىن ئىدى.

382 ئىبرانيي تىلىدا «ئۇنىڭ».

تۇتۇپ ئىسرائىلنىڭ سول قولىغا ئۇدۇللاپ تۇرغۇزدى؛ ماناسسەھنى سول
قولى بىلەن تۇتۇپ ئىسرائىلنىڭ ئوڭ قولىغا ئۇدۇللاپ تۇرغۇزدى. 14
لېكىن ئىسرائىل ئوڭ قولىنى ئۇزىتىپ، كەنجى بالىسى ئەفرائىمنىڭ
بېشىغا قويدى، سول قولىنى ماناسسەھنىڭ بېشىغا قويدى. ماناسسەھ
تۇنجىسى بولسىمۇ، ئۇ ئىككى قولىنى قايچىلاپ تۇتۇپ شۇنداق قويدى.
15 ئۇ يۈسۈپكە بەخت-بەرىكەت تىلەپ: — ئاتىلىرىم ئىبراھىم بىلەن
ئىسھاق خۇدا دەپ بىلىپ يۈزى ئالدىدا ماڭغان، مېنى پۈتكۈل ئۆمرۈمدە
بۇ كۈنگىچە پادىچىدەك يېتەكلەپ بېقىپ كەلگەن خۇدا، 16 ماڭا
ھەمكەمەت بولۇپ مېنى ھەممە بالا-قازادىن قۇتغۇزغان[383] پەرىشتە
بۇ ئىككى ئوغۇلنى بەرىكەتلىسۇن؛ ئۇلار مېنىڭ ئىسمىم ۋە ئاتىلىرىم
بولغان ئىبراھىم ۋە ئىسھاقنىڭ ئىسىملىرى بىلەن ئاتىلىپ، يەر يۈزىدە
كۆپ ئاۋۇغاي! — دېدى.
17 يۈسۈپ ئاتىسىنىڭ ئوڭ قولىنى ئەفرائىمنىڭ بېشىغا قويغىنىنى كۆرۈپ
كۆڭلىدە خاپا بولدى[384]؛ شۇڭا ئۇ ئاتىسىنىڭ قولىنى تۇتۇپ، ئەفرائىمنىڭ
بېشىدىن ئېلىپ ماناسسەھنىڭ بېشىغا يۆتكىمەكچى بولۇپ، 18 ئاتىسىغا:
— ئەي ئاتا، بۇنداق قىلمىغىن؛ چۈنكى مانا، تۇنجىسى بۇدۇر؛ ئوڭ قولۇڭنى
ئۇنىڭ بېشىغا قويغىن! — دېدى.
19 لېكىن ئاتىسى رەت قىلىپ: — بىلىمەن، ئى ئوغلۇم، بىلىمەن؛
ئۇنىڭدىنمۇ بىر قوۋم چىقىپ، ئۇزىمۇ ئۇلۇغ بولىدۇ، ئەمما دەرھەقىقەت ئۇنىڭ
ئىنىسى ئۇنىڭدىن تېخىمۇ ئۇلۇغ بولىدۇ؛ ئۇنىڭ نەسلىدىن ناھايىتى كۆپ
قوۋملار پەيدا بولىدۇ، — دېدى.
20 شۇنىڭ بىلەن شۇ كۈنى ئۇ بۇ ئىككىسىنى بەرىكەتلەپ: — كەلگۈسىدە
ئىسرائىللار بەخت-بەرىكەت تىلىگەندە: «خۇدا سېنى ئەفرائىم بىلەن
ماناسسەھدەك ئۇلۇغ قىلسۇن!» دەيدىغان بولىدۇ، دېدى. بۇ تەرىقىدە ئۇ

383 «ماڭا ھەمجەمەت بولۇپ ... قۇتقۇزغان» — ئىبرانىي تىلىدا «گوئېل» دېگەن پېئىل بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. مۇشۇ يەردە «گوئېل» دېگەن پېئىل تەۋراتتا بىرىنچى قېتىم ئىشلىتىلىدۇ. «ئايۇپ» 25:19 ۋە ئىزاھاتىنى ۋە «تەبىرلەر»نىمۇ كۆرۈڭ.

384 ئىبرانىي تىلىدا «ئاتىسىنىڭ ئوڭ قولىنى ئەفرائىمنىڭ بېشىغا قويغىنى يۈسۈپنىڭ كۆزلىرىگە يامان ئىشتەك كۆرۈندى».

ئەفرائىمنى ماناسسەھتىن ئۈستۈن قويدى.
21 ئاندىن ئىسرائىل يۈسۈپكە يەنە: ــ مانا، مەن ئۆلىمەن؛ لېكىن خۇدا سىلەر بىلەن بىللە بولۇپ، سىلەرنى ئاتا-بوۋىلىرىڭلارنىڭ زېمىنىغا قايتۇرۇپ بارىدۇ. 22 مەن ساڭا قېرىنداشلىرىڭنىڭكىدىن بىر ئۈلۈش يەرنى ئارتۇق بەردىم[385]؛ شۇ يەرنى ئۆزۈم قىلىچ ۋە ئوقيايىم بىلەن ئامورىيلارنىڭ قولىدىن تارتىۋالغانىدىم.

ياقۇپنىڭ ۋەسىيىتى ــ ئوغۇللىرىغا تىلىگەن بەخت-بەرىكەتلىرى ۋە بەرگەن بېشارەتلىرى

49 1 ئاندىن ياقۇپ ئوغۇللىرىنى چاقىرىپ ئۇلارغا مۇنداق دېدى:
ــ ھەممىڭلار جەم بولۇڭلار، مەن سىلەرگە كېيىنكى كۈنلەردە سىلەر يولۇقىدىغان ئىشلارنى ئېيتىپ بېرەي: ــ

2 يىغىلىپ كېلىپ ئاڭلاڭلار، ئى ياقۇپنىڭ ئوغۇللىرى؛
ئاتاڭلار ئىسرائىلغا قۇلاق سېلىڭلار.
3 ئەي رۇبەن، سەن مېنىڭ تۇنجى ئوغلۇمسەن،
كۈچ-قۇدرىتىمسەن،
كۈچۈم بار ۋاقتىمنىڭ تۇنجى مېۋىسىدۇرسەن،
سالاپەت ۋە قۇدرەتتە ئالدى ئىدىڭ.
4 لېكىن قايناپ تېشىپ چۈشكەن سۇدەك،
ئەمدى ئالدى بولالمايسەن؛
چۈنكى سەن ئاتاڭنىڭ كۆرپىسىگە چىقتىڭ،
شۇنىڭ بىلەن سەن ئۇنى بۇلغىدىڭ!
ئۇ مېنىڭ كۆرپەمنىڭ ئۈستىگە چىقتى![386]

385 «مەن ساڭا ... بىر ئۈلۈش يەرنى ئارتۇق بەردىم» دېگەن سۆزلەرنىڭ يەنە مۇمكىن بولغان ئىككى مەنىسى بار: ــ (1) «ساڭا... ئاشۇ «ياغلىق رايون» (كۆپ زەيتۇن مېيىنى چىقىدىغان زېمىن)نى تەقدىم قىلدىم،...» ياكى (2) «ساڭا... شەكەم دېگەن يەرنى ... تەقدىم قىلدىم» (34-بابنى كۆرۈڭ). ئەمەلىيەتتە ئۈچ مەنە ئوخشاشلا توغرا بولۇشى مۇمكىن.

386 «سەن ئاتاڭنىڭ كۆرپىسىگە چىقتىڭ» ــ رۇبەنىنىڭ ئاتىسىنىڭ توقلى بىلھاھ بىلەن بىللە

5 شىمېئون بىلەن لاۋىي قېرىنداشلاردۇر؛
ئۇلارنىڭ قىلىچلىرى زوراۋانلىقنىڭ قوراللىرىدۇر[387]!
6 ئاھ جېنىم، ئۇلارنىڭ مەسلىھەتىگە كىرمىگىن!
ئى ئىززىتىم، ئۇلارنىڭ جامائىتى بىلەن چېتىلىپ قالمىغاي!
چۈنكى ئۇلار ئاچچىقىدا ئادەملەرنى ئۆلتۈرۈپ،
ئۆز بېشىمچىلىق قىلىپ بۇقىلارنىڭ پېيىنى كەستى.
7 ئۇلارنىڭ ئاچچىقى ئەشەددىي بولغاچقا لەنەتكە قالسۇن!
غەزىپىمۇ رەھىمسىز بولغاچقا لەنەتكە قالسۇن!
مەن ئۇلارنى ياقۇپنىڭ ئىچىدە تارقىتىۋېتىمەن،
ئىسرائىلنىڭ ئىچىدە ئۇلارنى چېچىۋېتىمەن[388].
8 ئەي يەھۇدا! سېنى بولسا قېرىنداشلىرىڭ تەرىپلەر[389]،
قولۇڭ دۈشمەنلىرىڭنىڭ گەجگىسىنى باسار.
ئاتاڭنىڭ ئوغۇللىرى ساڭا باش ئۇرار.
9 يەھۇدا ياش بىر شىردۇر؛
ئەي ئوغلۇم، سەن ئوۋنى تۇتۇپلا چىقتىڭ؛
ئۇ شىردەك ئوۋنىڭ يېنىدا چۆكۈپ سوزۇلۇپ ياتسا،
ياكى چىشى شىردەك يېتىۋالسا[390]،

ياتقىنىنى كۆرسىتىدۇ (22:35).
ياقۇپنىڭ بۇ ئۇلۇغ بېشارەتلىرى توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە تەپسىلىيرەك توختىلىمىز.

387 25:34-31نى كۆرۈڭ.

388 «تارقىتىۋېتىمەن،... چېچىۋېتىمەن» ـــ ياقۇپ پەيغەمبەر بولغاچقا ئۇنىڭ مۇشۇ سۆزلىرى خۇدانىڭ سۆزىگە باراۋەر بولىدۇ. بۇ سۆزنى خۇدا ئۆزى ياقۇپنىڭ ئاغزى ئارقىلىق ئېيتقان بولسا كېرەك.

389 ئىبرانىي تىلىدا «يەھۇدا» دېگەننىڭ مەنىسى «تەرىپلەش» ياكى «مەدھىيە»دۇر (35:29نى كۆرۈڭ).

390 «ئوۋ تۇتۇپلا چىقتىڭ» دېگەن سۆز، شۈبھىسىزكى، يەھۇدانىڭ كەلگۈسىدە تولۇق غەلىبە قىلىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. «شىردەك چۆكۈپ سوزۇلۇپ ياتسا ياكى چىشى شىردەك يېتىۋالسا» دېگەن سۆزلەرگە «ئوۋنىڭ يېنىدا» دېگەن سۆزلەرنى قوشۇپ كىرگۈزدۇق؛ چۈنكى بىزنىڭچە بۇ جۈملە ئالدىنقى جۈملە بىلەن زىچ باغلىنىشلىق. دېمەك، يەھۇدا غەلىبە قىلىپلا قالماي، بەلكى غەلىبىنىڭ مېۋىلىرىدىن بىمالال ھۇزۇرلىنىشقا مۇيەسسەر بولىدۇ. يەھۇدا مەسىھنىڭ ئەجدادى بولغاچقا، مۇشۇ سۆزلەر مەسىھنىڭ ئۆزى توغرىسىدا تېخىمۇ ئىناۋەتلىك بولۇشى كېرەك.

كىممۇ ئۇنى قوزغاشقا پېتىنار؟
10 شاھانە ھاسا يەھۇدادىن كېتىپ قالمايدۇ،
يەھۇدانىڭ پۇشتىدىن[391] قانۇن چىقارغۇچى[392] ئۈكسۈمەيدۇ،
تاكى شىلوھ ھوقۇق ئىگىسى كەلگۈچە كۈتىدۇ؛
كەلگەندە، جاھان خەلقلىرى ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىدۇ[393].
11 ئۇ تەخىينى ئۈزۈم تېلىغا،
ئېشەك بالىسىنى سورتلۇق ئۈزۈم تېلىغا باغلاپ قويار.
ئۇ لىباسىنى شارابتا[394] يۇيۇپ،
تونىنى ئۈزۈم شەربىتىدە يۇيار[395].
12 ئۇنىڭ كۆزلىرى شارابتىن قىزىرىپ كېتەر[396]،
چىشلىرى سۈت ئىچكىنىدىن ئاپئاق تۇرار.
13 زەبۇلۇن دېڭىز بويىنى ماكان قىلار،
ماكانى كېمىلەرنىڭ پاناھگاھى بولار،
يەر-زېمىنى زىدونغىچە يېتىپ بارار.
14 ئىسساكار بەستلىك بەردەم بىر ئېشەكتۇر،
ئۇ ئىككى قوتان ئارىسىدا ياتقاندۇر؛
15 ئۇ ئارامگاھىنىڭ[397] ياخشى ئىكەنلىكىگە قاراپ،
زېمىنىنىڭ ئېسىللىقىنى كۆرۈپ،

باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: «ئۇ شىردەك ياكى چىشى شىردەك ماراشقا يېتىۋالسا،...».

391 ئىبرانىي تىلىدا «يەھۇدانىڭ پۇتلىرى ئارىسىدىن» ــ دېمەك، ئۇنىڭ نەسلىدىن، پۇشتىدىن.

392 ياكى «ئىدارە قىلغۇچىنىڭ تۇتقان تايىقى».

393 «شىلوھ ھوقۇق ئىگىسى» ئىبرانىي تىلىدا «شىلوھ» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. بۇ ئۇلۇغ بېشارەت توغرىسىدا «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە ئازراق توختىلىمىز.

394 ئىبرانىي تىلىدا «ئۈزۈم قېنىدا».

395 دېمەك، يەھۇدا قەبىلىسى شۇنچە باي بولىدۇكى، تەخەينى ئەڭ ئېسىل ئۈزۈم تېلىغا باغلايدۇ، تەخەينىڭ ئۇنى تارتىپ يۇلۇۋېتىشىدىن ياكى ئۇنى يەپ كېتىشىدىن قورقمايدۇ ۋە خالىسا كىيىمنى يۇغاندا سۇنىڭ ئورنىدا شاراب ئىشلىتىدۇ.

396 ياكى «نۇرلىنار».

397 «ئارامگاھ» بەلكىم خۇدا ئۇزىگە ۋەدە قىلغان مىراس زېمىنىنىڭ ياخشى بىر قىسمىنى كۆرسەتسە كېرەك.

يوك كۆتۈرۈشكە مۇرىسىنى ئېگىپ،
ئالۋانغا ئىشلەيدىغان قۇل بولۇپ قالار.
16 دان ئىسرائىل قەبىلىلىرىدىن بىرى بولار،
ئۆز خەلقىگە ھۆكۈم چىقىرار[398].
17 دان يول ئۈستىدىكى يىلان،
چىغىر يول ئۈستىدە تۇرغان زەھەرلىك بىر يىلاندۇر.
ئۇ ئاتنىڭ تۇيىقىنى چېقىپ،
ئات مىنگۈچىنى ئارقىغا موللاق ئاتقۇزار.
18 ئى پەرۋەردىگار، نىجاتىڭغا تەلمۈرۈپ كۈتۈپ كەلدىم!
19 گادقا بولسا، قاراقچىلار قوشۇنى ھۇجۇم قىلار؛
لېكىن ئۇ تاپىنىنى بېسىپ زەربە بېرەر[399].
20 ئاشىرنىڭ تامىقىدا زەيتۇن مېيى مول بولار[400]،
ئۇ شاھلار ئۈچۈن نازۇ-نېمەتلەرنى تەمىنلەر.
21 نافتالىدىن چىرايلىق گەپلەر چىقار،
ئۇ ئەركىن قويۇۋېتىلگەن مارالدۇر.
22 يۈسۈپ مېۋىلىك دەرەخنىڭ شېخىدۇر،
بۇلاقنىڭ يېنىدىكى كۆپ مېۋىلىك شاختەكتۇر[401]؛
ئۇنىڭ شاخچىلىرى[402] تامدىن ھالقىپ كەتكەندۇر.
23 يا ئاتقۇچىلار ئۇنىڭغا ئازار قىلىپ،
ئۇنىڭغا ئوق ئاتتى، ئۇنىڭغا نەپرەتلەندى.
24 ھالبۇكى، ئۇنىڭ ئوقيايى مەزمۇت تۇرار،

398 دان دېگەن نامنىڭ مەنىسى «ھۆكۈم» ياكى «ھۆكۈم چىقارغۇچى» ياكى «سوتچى».

399 ئىبرانىي تىلىدا «گاد» نىڭ مەنىسى «قوشۇن» ياكى «ھۇجۇم».

400 ياكى «ئاشىرنىڭ يېرىدىن مول ئاشلىق چىقار».

401 «دەرەخنىڭ شېخى» ئىبرانىي تىلىدا مۇشۇ يەردە «مېۋىلىك دەرەخنىڭ بالىسى» دېگەن سۆزلەر بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. بۇ ئىككى جۈملە ئىچىدىكى «مېۋىلىك» دېگەن سۆز «ئەفرائىم» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ؛ ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئېسىدە باركى «ئەفرائىم» دېگەننىڭ مەنىسى «ئىككى ھەسسە مېۋىلىك».

402 ئىبرانىي تىلىدا «ئۇنىڭ قىزلىرى».

قول-بىلەكلىرى ئەپلىك تۇرغۇزۇلار،
شۇ كۈچ ياقۇپتىكى قۇدرەت ئىگىسىنىڭ قوللىرىدىندۇر —
(ئىسرائىلنىڭ قورام تېشى، يەنى ئۇنىڭ پادىچىسى ئۇنىڭدىن چىقار!)[403]
25 ئاشۇ كۈچ ئاتاڭنىڭ تەڭرىسىدىندۇر — (ئۇ ساڭا مەدەت بېرەر!)
يەنى ھەممىگە قادىردىندۇر[404] — ئۇ سېنى بەرىكەتلەر!
يۇقىرىدا ئاسماننىڭ بەرىكەتلىرى بىلەن،
تۆۋەندە ياتقان چوڭقۇر سۇلارنىڭ بەرىكەتلىرى بىلەن،
ئەمچەك بىلەن بالىياتقۇنىڭ بەرىكىتى بىلەن سېنى بەرىكەتلەر!
26 سېنىڭ ئاتاڭنىڭ تىلىگەن بەرىكەتلىرى ئاتا-بوۋىلىرىمنىڭ تىلىگەن بەرىكەتلىرىدىن زىيادە بولدى،
ئۇلار مەڭگۈلۈك تاغ-ئېدىرلارنىڭ چەتلىرىگىچە يېتەر[405]،
ئۇلار يۈسۈپنىڭ بېشىغا چۈشەر،
يەنى ئۆز قېرىنداشلىرىدىن ئايرىم تۇرغۇچىنىڭ[406] چوققىسىغا تېگەر.
27 بىنيامىن يىرتقۇچ بۆرىدەكتۇر؛
ئەتىگەندە ئۇ ئوۋنى يەر،
كەچقۇرۇن ئۇ ئولجىسىنى تەقسىم قىلار» — دېدى.
28 بۇلارنىڭ ھەممىسى ئىسرائىلنىڭ ئون ئىككى قەبىلىسى بولۇپ، مەزكۇر سۆزلەر بولسا ئاتىسىنىڭ ئۇلارغا تىلىگەن بەخت-بەرىكەت سۆزلىرىدۇر. ئۇ شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ھەربىرىگە ماس كېلىدىغان بىر بەرىكەت بىلەن ئۇلارغا بەخت-بەرىكەت تىلىدى.

---

403 دېمەك، «ئىسرائىلنىڭ قورام تېشى»، «ئۇنىڭ ھەقىقىي پادىچىسى»، يەنى قۇتقۇزغۇچى-مەسىھ خۇدانىڭ ئۆزىدىن چىقىدۇ.
باشقا بىرخىل تەرجىمىسى «يەنى ئىسرائىلنىڭ قورام تېشىدىن، ئۇنىڭ پادىچىسىدىندۇر».
404 «ھەممىگە قادىر» — خۇدانىڭ بىر نامىدۇر.
405 باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: — «...مەڭگۈلۈك تاغلارنىڭ بەرىكەتلىرىدىن زىيادە بولدى».
406 ياكى «ئۆز قېرىنداشلىرى ئارىسىدىن ئەمىر بولغۇچىنىڭ...»

ياقۇپنىڭ ئۆلۈمى ۋە ئاخىرقى ۋەسىيىتى

[29] ئاندىن ياقۇپ ئۇلارغا مۇنداق تاپىلىدى: ــ «مەن ئەمدى ئۆز قوۋمىمنىڭ قېشىغا قوشۇلىمەن. سىلەر مېنى ئاتا-بوۋىلىرىمنىڭ يېنىدا، ھىتتىيلاردىن بولغان ئەفروننىڭ ئېتىزلىقىدىكى غارغا دەپنە قىلىڭلار؛ [30] ئۇ غار بولسا قانائان زېمىنىدا مامرەنىڭ ئۇدۇلىدا، ماكپېلاھنىڭ ئېتىزلىقىدا. غارنى ئىبراھىم گۆرىستان بولسۇن دەپ شۇ ئېتىزلىق بىلەن قوشۇپ ھىتتىي ئەفروندىن سېتىۋالغانىدى. [31] شۇ يەردە ئىبراھىم ئايالى ساراھ بىلەن دەپنە قىلىنغان؛ شۇ يەردە ئىسھاق ئايالى رىۋكاھ بىلەنمۇ دەپنە قىلىنغان؛ شۇ يەردە مەنمۇ لېياھنى دەپنە قىلدىم. [32] بۇ ئېتىزلىق ھەم ئىچىدىكى غار ھەتتىنىڭ ئەۋلادلىرىدىن سېتىۋېلىنغانىدى».
[33] ياقۇپ ئوغۇللىرىغا بۇ ۋەسىيەتنى تاپىلاپ بولۇپ، پۇتلىرىنى كارىۋاتتا تۈزلەپ، نەپەس توختاپ ئۆز قوۋمىغا قوشۇلدى.

ياقۇپنىڭ دەپنە قىلىنىشى

50

[1] يۈسۈپ ئاتىسىنىڭ يۈزىگە ئۆزىنى ئېتىپ، ئۇنىڭ ئۈستىدە يىغلاپ، ئۇنى سۆيدى. [2] ئاندىن يۈسۈپ ئۆز خىزمىتىدە بولغان تېۋىپلارغا ئاتىسىنى مومىيا قىلىشنى بۇيرۇدى؛ شۇنىڭ بىلەن تېۋىپلار ئىسرائىلنى مومىيا قىلدى[407]. [3] بۇنى قىلىشقا قىرىق كۈن كەتتى، چۈنكى مومىيا قىلىشقا شۇنچىلىك كۈن كېتەتتى. مىسىرلىقلار ئۇنىڭغا يەتمىش كۈن ماتەم تۇتتى.
[4-5] ئۇنىڭغا ھازا تۇتۇش كۈنلىرى ئۆتۈپ بولغاندا، يۈسۈپ پىرەۋننىڭ ئوردىسىدىكىلەرگە: ــ مەن نەزىرىڭلاردا ئىلتىپات تاپقان بولسام، پىرەۋننىڭ قۇلاقلىرىغا سۆز قىلىڭلاركى: ــ ئاتام ماڭا قەسەم قىلدۇرۇپ: «مانا مەن ئۆلىمەن؛

---

[407] «مومىيا قىلىش» ئادەمنىڭ جەسىتىنى چىرىشتىن ساقلاشتىن ئىبارەتتۇر. مىسىردا ئالاھىدە مومىيا قىلىش كەسپى بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار بار ئىدى؛ لېكىن ئۇ كىشىلەر مومىيا قىلغاندا كۆپ بۇتپەرەسلىك مۇراسىملىرىنى ئۆتكۈزەتتى، شۇڭا يۈسۈپ ئۇلارنى ئىشلەتمەي، بەلكى ئۆز تېۋىپلىرىنى شۇ ئىشقا بۇيرۇدى.

سەن مېنى مەن قانائان زېمىنىدا ئۆزۈم ئۇچۇن كولاپ قويغان گۆرگە دەپنە قىلغىن» دېگەنىدى. ئەمدى پىرەۋن ماڭا ئىجازەت بەرگەي، مەن بېرىپ ئاتامنى دەپنە قىلىپ بولۇپ يېنىپ كەلسەم، ــ دېدى.

6 پىرەۋن جاۋابەن: ــ سەن بېرىپ ئۆزۈڭگە ئاتاڭ قەسەم قىلدۇرغاندەك ئۇنى دەپنە قىلغىن، دېدى.

7 شۇنىڭ بىلەن يۈسۈپ ئاتىسىنى دەپنە قىلغىلى ماڭدى. پىرەۋنىنىڭ بارلىق خىزمەتكارلىرى، ئوردىنىڭ ئاقساقاللىرى ھەم مىسىر زېمىنىدىكى ئاقساقاللار ئۇنىڭ بىلەن ھەمراھ بولۇپ ماڭدى. 8 يۈسۈپنىڭ ئۆيىدىكى ھەممىسى، قېرىنداشلىرى ۋە ئاتىسىنىڭ ئۆيىدىكىلەرمۇ بىللە باردى؛ ئۇلار پەقەت كىچىك باللىرى، قوي-كالا پادىلىرىنى گوشەن يۇرتىدا قويۇپ كەتتى. 9 ئۇنىڭ بىلەن يەنە جەڭ ھارۋىلىرى ۋە ئاتلىقلارمۇ بىللە باردى؛ شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ناھايىتى چوڭ بىر قوشۇن بولدى.

10 ئۇلار ئىئوردان دەرياسىنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى «ئاتادنىڭ خامىنى»غا يېتىپ كەلگەندە، شۇ يەردە قاتتىق ۋە ھەسرەتلىك يىغا-زار قىلىپ ماتەم تۇتۇپ يىغلاشتى. يۈسۈپ ئاتىسى ئۇچۇن يەتتە كۈن ماتەم تۇتتى. 11 شۇ يۇرتتا ئولتۇرۇشلۇق قانائانىيلار ئاتادنىڭ خامىنىدا بولغان بۇ ماتەمنى كۆرۈپ: ــ بۇ مىسىرلىقلارنىڭ ئىنتايىن قاتتىق تۇتقان ھازىسى بولدى، دېيىشتى. بۇ سەۋەبتىن ئۇ جاينىڭ نامى «ئابەل-مىزرائىم» دەپ ئاتالدى؛ ئۇ ئىئوردان دەرياسىنىڭ ئۇ تەرىپىدىدۇر[408].

12 ياقۇپنىڭ ئوغۇللىرى ئۇنىڭ ئۆزلىرىگە تاپىلىغىنىدەك قىلدى؛ 13 ئۇنىڭ ئوغۇللىرى ئۇنى قانائان زېمىنىغا ئېلىپ بېرىپ، مامرەنىڭ ئۇدۇلىدا، ماكپېلاھنىڭ ئېتىزلىقىنىڭ ئىچىدىكى غاردا دەپنە قىلدى. شۇ غارنى ئىبراھىم قەبرىستانلىق قىلاي دەپ ماكپېلاھنىڭ ئېتىزلىقى بىلەن قوشۇپ ھىتتىي ئەفروندىن سېتىۋالغانىدى. 14 يۈسۈپ ئاتىسىنى دەپنە قىلغاندىن كېيىن، ئۆزى، قېرىنداشلىرى، شۇنداقلا ئاتىسىنى

408 «ئابەل-مىزرائىم» ــ مەنىسى: «مىسىرلىقلارنىڭ ماتىمى» ۋە «مىسىرلىقلارنىڭ ئېتىزلىقى» دېگەنلەرنى بىلدۈرۈشى مۇمكىن. «ئىئوردان دەرياسىنىڭ ئۇ تەرىپىدە» بولسا ئىئوردان دەرياسىنىڭ شەرقىي تەرىپىدە.

دەپنە قىلىشقا ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ چىققان ھەممە خەلقلەر مىسىرغا
يېنىپ كەلدى.

يۈسۈپنىڭ قېرىنداشلىرىنى خاتىرجەم قىلىشى

15 لېكىن يۈسۈپنىڭ قېرىنداشلىرى ئاتىسىنىڭ ئۆلۈپ كەتكىنىنى
كۆرگەندە: ــ ئەمدى يۈسۈپ بىزگە دۈشمەن بولۇپ بىزنىڭ ئۇنىڭغا قىلغان
بارلىق يامانلىقىمىزنى ئۈستىمىزگە ياندۇرارمىكىن، دېيىشتى.
16 ئۇلار يۈسۈپنىڭ قېشىغا ئادەم ئەۋەتىپ: ــ ئاتىلىرى ئۆلۈشتىن
ئىلگىرى بىزگە ۋەسىيەت قىلىپ تاپىلاپ: ــ 17 «سىلەر يۈسۈپكە: ــ
ئاكىلىرىڭ ساڭا رەزىللىك قىلغانىدى؛ ئەمدى ئۇلارنىڭ ئاسىيلىقى ھەم
گۇناھىنى كەچۈرگىن! ــ دەڭلار» ــ دېگەنىدى. ھازىر سىلىدىن ئۆتۈنىمىزكى،
ئاتىلىرىنىڭ خۇداسىنىڭ بەندىلىرىنىڭ ئاسىيلىقىنى كەچۈرگەيلا! ــ دېدى.
يۈسۈپ بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ يىغلىدى.
18 ئاندىن ئاكىلىرى كېلىپ ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆزلىرىنى يەرگە ئېتىپ: ــ مانا،
بىز سىلىنىڭ قۇللىرىدۇرمىز! ــ دېدى.
19 لېكىن يۈسۈپ ئۇلارغا جاۋابەن: ــ قورقماڭلار! مەن خۇدانىڭ ئورنىدا
تۇرۇۋاتامدىم؟ 20 سىلەر دەرۋەقە ماڭا شۇ ئىشنى يامان نىيەت بىلەن قىلدىڭلار؛
لېكىن خۇدا بۈگۈنكى كۈندىكىدەك نۇرغۇنلىغان خەلقنىڭ جېنىنى تىرىك
ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن شۇ ئىشنى ياخشىلىققا بېكىتكەنىدى. 21 شۇڭا
ئەمدى قورقماڭلار؛ مەن ھەم سىلەرنى ھەم بالا-چاقىلىرىڭلارنى باقىمەن،
ــ دېدى ۋە ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى خاتىرجەم قىلىپ مېھرىلىك گەپ قىلدى.

يۈسۈپنىڭ ئالەمدىن ئۆتۈشى

22 يۈسۈپ ئاتىسىنىڭ جەمەتى بىلەن بىللە مىسىردا تۇرۇپ قالدى. يۈسۈپ
بىر يۈز ئون يىل ئۆمۈر كۆردى. 23 بۇ تەرىقىدە يۈسۈپ ئەفرائىمنىڭ ئۈچىنچى
ئەۋلادىنى كۆردى؛ ماناسسەھنىڭ ئوغلى ماكىرنىڭ بالىلىرىمۇ ئۇنىڭ تىزلىرى

ئۇستىدە تۇغۇلدى[409]. 24 يۇسۇپ قېرىنداشلىرىغا: ــ مەن ئۆلۈپ كېتىمەن؛ لېكىن خۇدا چوقۇم سىلەرنى يوقلاپ[410] سىلەرنى بۇ زېمىندىن چىقىرىپ، ئىبراھىم، ئىسھاق ۋە ياقۇپقا بېرىشكە قەسەم قىلىپ ۋەدە قىلغان زېمىنغا يەتكۈزىدۇ، ــ دېدى.

25 ئاندىن يۇسۇپ يەنە قېرىنداشلىرىغا قەسەم ئىچكۈزۈپ: «خۇدا سىلەرنى چوقۇم يوقلايدۇ[411]؛ شۇ چاغدا سىلەر مېنىڭ سۆڭەكلىرىمنى ئېلىپ، بۇ يەردىن چىقىپ كېتىشىڭلار كېرەك»، ــ دېدى.

26 يۇسۇپ بىر يۈز ئون ياشقا كىرگەندە ۋاپات تاپتى. ئۇلار ئۇنى مۇمىيا قىلىپ، مىسىردا بىر مېيىت ساندۇقىغا سېلىپ قويدى

---

409 «ماكىرنىڭ باللىرىمۇ ئۇنىڭ تىزلىرى ئۈستىدە تۇغۇلدى» دېگەن ئىبارە بەلكىم: (1) يۇسۇپ مۇشۇ چەۋرىلىرىگە ئۆزىنىڭ ئوغۇللىرىدەك قارايتتى؛ (2) مۇشۇ چەۋرىلىرى يۇسۇپنىڭ بىۋاستە مىراسخورى قىلىندى.

410 ئىبرانيي تىلىدا «يوقلاش» دېگەن پېئىل خۇدا بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىشلىتىلگەن بولسا، ئۇنىڭ غەمخورلۇق قىلىشى، ئىنساننىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

411 «يوقلاش» توغرۇلۇق 24-ئايەت ۋە ئىزاھاتىنى كۆرۈڭ.

قوشۇمچە سۆز

تەبىرلەر: -

«خۇدا» دېگەن نام ئىبرانىي تىلىدا («ئەلوھىم») دەپ ئېلىنىدۇ

ئىبرانىي تىلىنىڭ مۇنداق قىزىق ئىككى ئالاھىدىلىكى بار. بىرىنچى، بەزى سۆزلەر پەقەت كۆپلۈك شەكلىدە ئىپادىلىنىدۇ. ئىبرانىي تىلىدا «سۇلار» («مايىم») دېگەن كۆپلۈك شەكىللا بار؛ «سۇ» دېگەن بىرلىك شەكىل يوق. «ئاسمانلار» («شامايىم») دېگەن كۆپلۈك شەكىللا بار؛ «ئاسمان» دېگەن بىرلىك شەكىل يوق. ئىبرانىي تىلىدا ئادەتتە «خۇدا» دېيەلمەيدۇ، «خۇدالار» («ئەلوھىم» ياكى «ئېلوھىم») دېيىلىدۇ، لېكىن مەنىسى يەنىلا «خۇدا»دۇر. «خۇدا» «بىرلىك شەكىل»دە ئىپادىلەنسە، «ئەل» دېيىلىدۇ، مەسىلەن «ئەل-شادداي» (ھەممىگە قادىر خۇدا). بۇ شەكىل ئاز ئۇچرايدۇ.

ئىككىنچىدىن، ئىبرانىي تىلىدا «كۆپلۈك»نى بىلدۈرىدىغان ئىككى خىل «قوشۇمچە» بار. بىرىنچى قوشۇمچە «-وت» بولۇپ، «ئىككى»نى بىلدۈرىدۇ؛ ئىككىنچى قوشۇمچە «-ىم» ياكى «-ھىم» بولۇپ، «ئۈچ» ياكى «ئۈچتىن كۆپ»نى بىلدۈرىدۇ. ئۇيغۇر تىلىدىكى «كىتاب» دېگەن سۆزنى تۈرلەپ كۆرسەتسەك ئۇنىڭ شەكىللىرى مۇنداق بولاتتى: -

«كىتاب» – بىرلا كىتاب

«كىتابوت» – ئىككى كىتاب

«كىتابىم» – ئۈچ ياكى ئۈچتىن كۆپ كىتاب.

ئىبرانىي تىلىدا «خۇدا» بىرلىك شەكىلدە ئىپادىلەنسە، «ئەل» دېيىلىدۇ. بىز بۇنى ئادەتتە «ئىلاھ» ياكى «تەڭرى» دەپ تەرجىمە قىلدۇق.

ئەمدى يەنە «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى» 1:1نى كۆرەيلى: – «مۇقەددەمدە خۇدا ئاسمانلار بىلەن زېمىننى ياراتتى».

دەرۋەقە، «خۇدا» دېگەن سۆز مۇشۇ يەردە ئىبرانىي تىلىدىكى «ئەلوھىم» دېگەن سۆزنىڭ تەرجىمىسى. يۇقىرىدا دېگىنىمىزدەك، «ئەلوھىم» «كۆپلۈك»،

يەنى «ئۈچ، ياكى ئۈچتىن كۆپ» شەكىلدە ئىپادىلىنىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ، ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتلىك پېئىل بولسا «بىرلىك شەكلى»دە ئىپادىلىنىدۇ. شۇنىڭ بىلەن مۇقەددەس كىتابنىڭ: - «مۇقەددەمدە خۇدا ئاسمانلار بىلەن زېمىننى ياراتتى» دېگەن بىرىنچى جۈملىسىدە «خۇدا» دېگەن سۆز «ئۈچ ياكى ئۈچتىن كۆپ» دېگەن شەكىلدە، يەنى «ئەلوھىم» دېگەن شەكىلدە ئىپادىلىنىدۇ، لېكىن پېئىل («ياراتتى») بولسا «بىرلىك شەكلى»دە ئىپادىلىنىدۇ. «ياراتتى» دېگەن پېئىل «ئىككىلىك شەكىلدە» ياكى «كۆپلۈك شەكلىدە» ئۇچرىمايدۇ.

ئىبرانىي تىلىدا ئەگەر بۇ جۈملىنىڭ ئىگىسى خۇدا «بىرىنچى شەخس» بىلەن ئىپادىلەنسە، ئۇنداقتا «ياراتتى» دېگەن پېئىل «ياراتتۇق» دېيىلمەي، يەنىلا «ياراتتىم» دېيىلەتتى.

دېمەك، مۇقەددەس كىتابنىڭ بىرىنچى جۈملىسىدە خۇدا كۆپلۈك شەخستە بولسىمۇ، بىرلا شەخستەك ئىش كۆرىدۇ، دېگەن ئۇقۇم پۈرىتىلىدۇ. كۆپ ئالىملار بۇ ئۇقۇمغا ئاساسەن خۇدا «ئۈچىنىڭ بىرلىكى» ياكى «ئۈچ بىر گەۋدە»، دەپ چۈشەندۈرىدۇ. گەرچە شۇنداق بىر ئىپادە مۇقەددەس يازمىلاردا بىۋاستە تېپىلمىسىمۇ، بۇ ھەقىقەتنى تەۋراتتا ھەم ئىنجىلدا روشەن كۆرسىتىلگەن بىر تەلىم، دەپ ئىشىنىمىز.

تەۋراتتا خاتىرىلەنگەن خۇدانىڭ ھەرقانداق ئىش-ھەرىكەتلىرىدە «ئەلوھىم» دېگەن نام ئىشلىتىلگەن بولسا، شۇ ئايەتلەرنىڭ ھەممىسىدە دېگۈدەك خۇدانىڭ ھەرىكىتى «بىرلىك شەكلى»دىكى پېئىل بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

پەرۋەردىگار دېگەن نام (ئىبرانىي تىلىدا «ياھۋەھ»)

تەۋراتتا «پەرۋەردىگار» دەپ تەرجىمە قىلىنغان سۆزنىڭ ئىبرانىي تىلىدىكى تەلەپپۇزى «ياھۋەھ» دەپ ئېلىنىشى مۇمكىن. «مىسىردىن چىقىش» دەۋرىدە مۇسا پەيغەمبەرگە ئاتا قىلىنغان ۋەھيى بويىچە بۇ نامنىڭ مەنىسى «ئەزەلدىن بار بولغۇچى»، «مەڭگۈلۈك بولغۇچى» ياكى «ئۆزۈم باردۇرمەن» دېگەندەك بولىدۇ («مىس.» 15:3). «ياھۋەھ» دېگەن نام «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى» 4:2دە بىرىنچى قېتىم ئىشلىتىلگەن. خۇدا ھەر قېتىم ئىنسان بىلەن ئەھدە بېكىتكەن

چاغلىرىدا ياكى ئىنسان بىلەن يېقىن مۇناسىۋەتتە سۆزلىگەن چاغلىرىدا ئاساسەن شۇ نام كۆرۈلىدۇ؛ سەۋەبى شۈبھىسىزكى، شۇ نام ئۇنىڭ ئۆزگەرمەس ماھىيىتىنى، ئۆزۈلمەس كۆيۈمچانلىقىنى ۋە ئۆزگەرمەس مېھرىبانلىقىنى، شۇنىڭدەك ئۇنىڭ ھەردائىم ھەربىر ۋەدە سۆزلىرىدە تەۋرەنمەي چىڭ تۇرىدىغانلىقىنى تەكىتلەيدۇ. پارسچە «پەرۋەردىگار» دېگەن بۇ سۆز شۇ مەنىگە ئەڭ يېقىن كېلىشى مۇمكىن، چۈنكى پەرۋەردىگار دېگەن سۆزنىڭ پارس تىلىدىكى مەنىسى «خەۋەر ئالغۇچى» «پەرۋىش قىلغۇچى» دېگەنلىك بولىدۇ. بەزى ئالىملار ئۇنى يەنە «دائىم بولغۇچى» دەپمۇ تەرجىمە قىلىدۇ.

بەزىدە شېئىرلاردا «ياھۋەھ» دېگەن نام «ياھ» دەپ قىسقارتىلىپ ئىپلىنىدۇ.

كىم يارىتىش جەريانىنى كۆرگەن؟

خۇدادىن باشقا ھېچكىم يارىتىش جەريانىنىڭ بىرىنچى باسقۇچىغا گۇۋاھچى بولغان ئەمەس، ئەلۋەتتە. «ئاسمان-زېمىن»نى ياراتقاندىن كېيىن ئاندىن پەرىشتىلەر گۇۋاھچى بولغان («ئايۇپ» 7:38). ئادەم خۇدانىڭ ئاخىرقى ياراتقىنى ئىدى. ئۇنداقتا، مۇسا پەيغەمبەر مەزكۇر كىتابتىكى «يارىتىلىش بايانلىرى»نى نەدىن ئالدى؟

جاۋاب شۇكى: – (1) خۇدا بۇلارنىڭ مەلۇماتلىرىنى ئادەمئاتىمىزغا تاپشۇرغان، ئاندىن ئۇ ئەۋلادلىرى ئۈچۈن خاتىرىلىگەن، ياكى (2) خۇدا بۇ خەۋەرلەرنى بىۋاستە ۋەھيي بىلەن مۇساغا تاپشۇرغان.

«يارىتىلىش خاتىرىلىرى»نىڭ راستتىنلا خۇدانىڭ بىۋاستە ۋەھيىلىرى ئىكەنلىكىنى ئايان قىلىدىغان كۆپ ئىسپاتلار بار. تۆۋەندە ««يارىتىلىش خاتىرىسى»دە بولغان «يەتتە»لەر» توغرۇلۇق ئىزاھاتلىرىمىزنى كۆرۈڭ.

خۇدانىڭ ئالەمنى يارىتىش جەريانىدا بىر «ئارىلىق» بولغانمۇ؟

1:1-2 «مۇقەددەمدە خۇدا ئاسمانلار بىلەن زېمىننى ياراتتى. ئۇ چاغدا يەر بولسا شەكىلسىز ۋە قۇپقۇرۇق ھالەتتە بولدى؛ قاراڭغۇلۇق چوڭقۇر سۇلارنىڭ يۈزىنى قاپلىدى...».

تەۋراتشۇناسلارنىڭ ئىككىنچى ئايەتنىڭ بىرىنچى قىسمىنىڭ مەنىسى توغرۇلۇق ئاساسەن ئىككى خىل پىكرى بولۇپ كەلمەكتە. بۇ پىكىرلەرنى تۆۋەندىكىدەك ئىخچاملايمىز: —

(1-پىكىر) «1- ۋە 2-ئايەتلەر ئاساسەن ئالەمنىڭ يوقلۇقتىن يارىتىلىشىنى تەسۋىرلەيدۇ».

شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئىككىنچى ئايەتنىڭ بىرىنچى قىسمىنى «ئۇ چاغدا يەر بولسا شەكىلسىز ۋە قۇپقۇرۇق ھالەتتە بولدى» ۋە شۇنداقلا «قاراڭغۇلۇق چوڭقۇر سۇلارنىڭ يۈزىنى قاپلىغانىدى» دەپ چۈشىنىدۇ. باشقىچە ئېيتقاندا، بىرىنچى ۋە ئىككىنچى ئايەت ئاساسەن خۇدانىڭ يارىتىش جەريانىنى باشلىغان چاغدىكى يەر-زېمىننىڭ ئەسلىدىكى «خام ئەشيا»سىنىڭ دەسلەپكى شەكلىنىڭ بايان قىلىنىشىدۇر. بۇ پىكىرگە ئاساسەن، يارىتىلىش بىرىنچى كۈنى 1-ئايەت ھەم 2-ئايەتتە ئېيتىلغان ئىشلارنى ۋە 3-5-ئايەتتىكى ئىشلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

(2-پىكىر) «شەكىلسىز ۋە قۇپقۇرۇق ھالەت» ھەم «قاراڭغۇلۇق» دېگەن ئىبارىلەر مەلۇم بىرخىل ئاپەتنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ بايانىدۇر».

بۇ پىكىر بويىچە ئىككىنچى ئايەتنىڭ بىرىنچى قىسمىنى «ئۇ چاغدا يەر بولسا شەكىلسىز ۋە قۇپقۇرۇق ھالەتتە بولدى» ۋە شۇنداقلا «قاراڭغۇلۇق چوڭقۇر سۇلارنىڭ يۈزىنى قاپلىدى» دەپ چۈشەندۈرىدۇ، شۇنداقلا 1-ئايەت ھەم 2-ئايەتتىكى ئىشلار ئارىسىدا ۋاقتى نامەلۇم بولغان بىر ئارىلىق بار. مۇقەددەس يازمىلاردىكى «شەكىلسىز ۋە قۇپقۇرۇق ھالەت» (ئىبرانىي تىلىدا «توخۇ ۋابوخۇ») دېگەن ئىبارە ئۇچرىغان باشقا يەرلەردىن بۇنداق پىكىرگە ئىسپات كەلتۈرۈلىدۇ. مەسىلەن، «يەش.» 11:34 ۋە «يەر.» 23:4دە دەل بۇ ئىبارە ئىشلىتىلىپ، خۇدانىڭ جازاسىنىڭ ئاقىۋىتىنى كۆرسىتىدۇ. ئىبارىدىكى بىرىنچى سۆز («توخۇ» — «قۇرۇق» ياكى «بىكار») تەۋراتتا يىگىرمە قېتىم ئىشلىتىلىدۇ. بۇ يىگىرمە قېتىمنىڭ ھەممىسىدە سەلبىي مەنىدە ئىشلىتىلىدۇ. شەيتاننىڭ ئالەم ئاپىرىدە بولغاندا ئىسيان كۆتۈرگەنلىكى توغرۇلۇق ۋەھىيلەر («يەش.» 23-4:14 ۋە «ئەز.» 11:28-16)گە قارىغاندا، مۇشۇ يەردىمۇ «شەكىلسىز ۋە قۇپقۇرۇق» ۋە «چوڭقۇر سۇلارنى قاپلىغان قاراڭغۇلۇق» دېگەن ھالەتلەر دەل شۇ ئىسيانىنىڭ نەتىجىسى دېگەن كۆزقاراش مەنتىقىغە تولىمۇ ئۇيغۇن بولىدۇ. يەنە

كېلىپ، ئادەمئاتىمىز ئېرەم باغدا تۇرغۇزۇلغان ۋاقتىدا ۋەزىپىسى: «ئىشلەپ، پەرۋىش قىلىش» ئىدى (15:2). ئىبرانىي تىلىدا ئىككىنچى سۆز «شامار» بولسا، «پەرۋىش قىلىش» «كۆزەت قىلىش» ياكى «قاراۋۇل بولۇش» دېگەن مەنىنى ئۆز ئىچىگە ئالغاچقا، مەلۇم دۈشمەننىڭ يېقىنلا يەردە ئىكەنلىكى پۇرۇتۇپ بېرىلىدۇ. ھالبۇكى، مۇشۇ يەردە شۇ دۈشمەننىڭ كىم ئىكەنلىكى بىۋاستە ئېيتىلمايدۇ.

يۇقىرىقى تېكىستتىكى ئىسپاتلارغا ئاساسەن بىز ئىككىنچى پىكرگە مايىلمىز. ئىككىنچى پىكردىكىلەر ئىچىدە «ئارىلىقتىكى ئايەت»نىڭ تەپسىلاتلىرى توغرۇلۇق يەنە بەش خىل پىكىر بار. شارائىتلار يار بەرسە بۇ پىكىرلەر توغرۇلۇق ئايرىم كىتابتا مۇزاكىرە قىلماقچىمىز. ئىشەنگىنىمىزدەك ئىككىنچى كۆزقاراش توغرا بولسىمۇ، تېكىستتە ئايەت چۈشۈرۈلۈپ، خۇدا «يارىتىش» ئىشىنى يېڭىدىن باشلىغىچە قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكى توغرۇلۇق مەلۇمات يوق؛ ئارىلىقتىكى ۋاقىت ئىنتايىن قىسقا بولغان بولۇشى مۇمكىن.

«سۇلارنى ئايرىش» — «سۇ قاتلىمى»

«ئاندىن خۇدا: «سۇلارنىڭ ئارىلىقىدا بىر بوشلۇق بولسۇن ۋە سۇلار يۇقىرى-تۆۋەن ئىككىگە ئايرىلىپ تۇرسۇن» — دېدى. شۇنىڭ بىلەن خۇدا بىر بوشلۇق ھاسىل قىلىپ، سۇلارنى بوشلۇقنىڭ ئاستىغا ۋە بوشلۇقنىڭ ئۈستىگە ئايرىۋەتتى؛ ئىش ئەنە شۇنداق بولدى».

بۇ ئايەتلەرگە مۇمكىنچىلىكى بار بىر تەبىر شۇكى، خۇدا يەر-زېمىننى ياراتاندا پۈتكۈل يەر شارىنى قاپلاپ تۇرغان سۇدىن تەركىب تاپقان چوڭ بىر قاتلام بار ئىدى. ئۇنىڭدىكى شۇ قۇياش، ئاي ۋە يۇلتۇزلارنىڭ نۇرىنى نورمال ھالەتتە يەر شارىغا ئۆتكۈزەتتى، لېكىن سۇ قاتلىمى يەر-زېمىنغا ئورنىتىلغان بىر «پارنىك»تەك بولاتتى؛ نەتىجىدە، پۈتكۈل يەر يۈزىدە، ھەتتا شىمال ۋە جەنۇبىي قۇتۇپلاردىمۇ مۆتىدىل، راھەتلىك تېمپېراتۇرىلارنى ھاسىل قىلاتتى؛ ئۇ قاتلام يەر يۈزىدىكى بارلىق جانىۋارلارنى زىيانلىق، ھاياتلىقنى ھالاك قىلغۇچى «بوشلۇق رادىياتسىيەسى»نىڭ تەسىرىدىن قوغدايتتى.

يەر شارىنىڭ ئىككى قۇتۇپىدا «تاشقا ئايلانغان» كۆپ خىل ئۆسۈملۈك ۋە جانىۋارلارنىڭ تېپىلغانلىقى شۇ قۇتۇپلارنىڭ ئەسلىدە ئىسسىق ياكى مۆتىدىل

كىلىماتلىق ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. ئېتىقادى بولغان كۆپ بىئولوگلارنىڭ قارىشىچە نۇھ پەيغەمبەر دەۋرىدىكى توپاننىڭ يېرىمى شۇ «سۇ قاتلىمى»نىڭ غۇلىشىدىن ھاسىل بولغان، يېرىمى يەر ئاستىدىكى ۋۇلقانلىق ھەرىكەتلەردىن ھاسىل قىلىنغان، دەپ قارايدۇ ــ 7:11نى كۆرۈڭ. «سۇ قاتلىمى»نىڭ غۇلىشى ۋە ئۇنىڭدىكى «بوشلۇق رادىئاتسىيەسى»نى توسىدىغان «مۇداپىئەلىك قالقان»نىڭ ئېلىپ تاشلىۋېتىلىشى توپاندىن كېيىنكى ۋاقىتتا ئىنسانىيەتنىڭ ئۆمرىنىڭ تۇيۇقسىز قىسقارغانلىقىنى چۈشەندۈرەلەيدۇ (مەسىلەن، نۇھ 950 يىل ئۆمۈر كۆرگەن (29:9)، ئىبراھىم 175 يىل ئۆمۈر كۆرگەن (7:25)، يۈسۈپ 110 يىل ئۆمۈر كۆرگەن (26:50).

يەنە بىر ئىشنى دەپ ئۆتكۈمىز بار؛ بىئولوگىيە پەنلىرى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان ئوقۇرمەنلەر «كاربون 14» (C^{14}) ئارقىلىق دەۋر بېكىتىش» ئۇسۇلى بويىچە، نۇرغۇن «تاشقا ئايلانغان ھايۋانلار»غا بىرنەچچە مىليون يىللىق تارىخى بار دەپ ھۆكۈم چىقىرىلىدىغانلىقىنى بىلىدۇ؛ لېكىن ئەمەلىيەتتە ئۇلار پەقەت بىرنەچچە مىڭ يىل ئىلگىرى تىرىك بولغان ھايۋانلار بولۇشى مۇمكىن؛ چۈنكى بۇلارنىڭ: «نەچچە مىليون يىل بولۇشى»نى ئاتموسفېرا رادىئاتسىيەسىنىڭ توپان ۋاقتىدا تۇيۇقسىز ئۆرلەپ كېتىشى ھاسىل قىلغان، خالاس.

«ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»دىكى «يەتتە كۈن» 24 سائەتلىك كۈنلەرمۇ؟

تارىختا، ئالىملارنىڭ بەزىلىرى: «يارىتىلىشتىكى «يەتتە كۈن» 24 سائەتلىك كۈن ئەمەس، بەلكى ئۇلار سىمۋول خاراكتېرلىق بولۇپ، «يەتتە كۈن»نىڭ ھەربىرى ئۇزۇن بىر دەۋرنى ياكى ئېپوخنى بىلدۈرىدۇ» دېگەن كۆزقاراشنى ئوتتۇرىغا قويۇپ كەلگەن. بۇ ئەمەلىيەتتە «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»دىكى بايانلارنى ھازىرقى زامان پەن-تېخنىكا نەزەرىيەلىرى بىلەن، يەنى ئالەمنىڭ مىليون ياكى مىليارد (بىليون) يىللىق تارىخى بار دېگەن كۆزقاراشلار بىلەن بىرلەشتۈرۈشكە ئۇرۇنۇشتۇر.

مۇقەددەس يازمىلاردىكى بەزى يەرلەردە «كۈن» بىرنەچچە يىللارنى بىلدۈرگىنى بىلەن (مەسىلەن، «يار.» 4:2، «قان.» 8:12، 35:32، «يەر.» 7:30 ۋە «يو.» 15:1، 14:3، 18:3 ۋە «پەرۋەردىگارنىڭ كۈنى»نى كۆرسەتكەن ئايەتلەر) «بىرىنچى كۈن»، «ئىككىنچى كۈن» قاتارلىق ئىبارىلەر ياكى «كەچ بىلەن سەھەر» دېگەن

ئىبارىلەر بىلەن ئىشلىتىلگىنىدە (مەسىلەن، «يار.» 5:1، 8:1 قاتارلىقلار)، ئادەتتە نورمال 24 سائەتلىك كۈنلەرنى كۆرسىتىدۇ؛ شۇنىڭ ئۈچۈن بىز «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى» 1-بابتىكى «كۈن»نى ھېچقانداق باشقا مەنىدە چۈشىنىشنىڭ سەۋەبى ياكى ھاجىتى يوق، دەپ قارايمىز.

«ئۆز تۈرلىرى بويىچە» دېگەن ئىبارە

مەسىلەن: «خۇدا يەنە: «يەر ھەرخىل ئۆسۈملۈكلەرنى، ئۇرۇقلۇق ئوتياشلارنى، مېۋە بېرىدىغان دەرەخلەرنى تۈرلىرى بويىچە ئۆزىدە ئۈندۈرسۇن! مېۋىلەرنىڭ ئىچىدە ئۇرۇقلىرى بولسۇن!» دېۋىدى، دەل شۇنداق بولدى؛ يەردىكى ئۆسۈملۈكلەرنى، يەنى ئۇرۇق چىقىدىغان ئوتياشلارنى ئۆز تۈرلىرى بويىچە، مېۋە بېرىدىغان، يەنى مېۋىلىرىنىڭ ئىچىدە ئۇرۇقلىرى بولغان دەرەخلەرنى ئۆز تۈرلىرى بويىچە ئۈندۈردى» (12:1-13).

«ئۆز تۈرلىرى بويىچە» دېگەن ئىبارە 11-، 12-، 24- ۋە 25-ئايەتتە كۆرۈلىدۇ. مۇشۇ ئىبارىدە كۆرسىتىلگەن ئاساسىي مەنە شۇكى، ھەربىر تۈرلۈك ئۆسۈملۈك ياكى جانىۋار خۇدا تەرىپىدىن بېكىتىلگەن ئاساسىي تەركىبى ۋە قۇرۇلمىسى بويىچە نەسلىنى قالدۇرۇپ كۆپىيىدۇ. ئىتلار جۈپلىنىپ نەسىللەنگەندىن كېيىن بەزىدە چوڭ، بەزىدە كىچىك كۈچۈكلەرنى كۈچۈكلىگىنى بىلەن، قالدۇرۇلغان نەسىللەر ھەربىر ئىتلاردىن ئىبارەتتۇر، خالاس، باشقا بىرخىل جانىۋارلارغا ئايلاندۇرۇلغان ياكى «تەدرىجىي تەرەققىي قىلغان» ئەمەس. دۇنيادىكى ھەربىر ئىت دۇنيادىكى باشقا ئىتلار بىلەن نەسىللىنەلەيدۇ، بىراق مۈشۈك ياكى مايمۇنلار بىلەن نەسىللىنەلمەيدۇ. مەلۇم بىر تۈرلۈك ھايۋان ھەرخىل شەكىل، رەڭدە، ۋە چوڭ-كىچىك بولغىنى بىلەن بۇلار بەزى ئالىملارنىڭ ئېيتقىنىدەك «تەدرىجىي تەرەققىياتنىڭ ئىپادىلىرى» ئەمەس. ئەكسىچە نەسىلدىن-نەسىلگە ھەربىر ئىت ۋە مۈشۈك ئاساسىي گېن قۇرۇلمىسى جەھەتتە ئوپئوخشاش تۇرۇۋېرىدۇ. دارۋىن تەشەببۇس قىلغان «تەدرىجىي تەرەققىيات نەزەرىيەسى» بويىچە، مەلۇم ھايۋانلارنىڭ مەلۇم بىر تۈرى مۇھىتنىڭ بېسىمى ياكى ئۆزگىرىشى بىلەن، مىليونلىغان يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن باشقا بىر

ھايۋان تۈرىگە ئايلىنىدۇ؛ بىراق 250 يىلدىن بېرى پالېئونتولوگلار يەر يۈزىنىڭ بۆلۈك-پۈچەكلىرىدىن كولاپ-قېزىپ چىقارغان تاشقا ئايلانغان ھايۋانلارنىڭ ئىچىدە مەلۇم تۈردىكى ھايۋاننىڭ باشقا بىرخىل ھايۋانغا ئۆزگىرىشىدىكى ئاتالمىش «ئارىلىقتىكى شەكلى»گە بىرەر مىسالمۇ تاپقان ئەمەس.

دارۋىننىڭ خۇداسىزلىقنى ئالغا سۈرمەكچى بولۇپ تەشەببۇس قىلغان «تەدرىجىي تەرەققىيات نەزەرىيەسى» توغرىسىدا سەھىپە چەكلىمىسى بولغاچقا مۇشۇ يەردە تەپسىلىي توختالمىدۇق. ھالبۇكى، ئۇنىڭ «تەدرىجىي تەرەققىيات نەزەرىيەسى» يېقىنقى يىللاردا «مەنتىقىگە ئۇيغۇن ئەمەس» دەپ قارالغان بولسىمۇ، لېكىن تەبىئىي پەنلەرنى ئاساس قىلغان ئالىي مەكتەپلەر ئۇنىڭ ئورنىغا ھېچقانداق نەرسە تاپالماي قالدى. ئۇلار ياراتقۇچى بولغان خۇداغا ئىشىنىشنىڭ ئورنىغا، 250 يىللىق نەتىجىسىز كولاپ ئىزدەشلەردىن كېيىن ئۇلار يەنىلا قارىغۇلارچە «كۆنلەرنىڭ بىرىدە» ئادەمنى قايىل قىلغۇدەك تەدرىجىي تەرەققىيات جەريانىنى كۆرسىتىدىغان مەلۇم بىرخىل ئىسپاتنى كۈتۈشنى خالايدۇ.

ئىنسان — «خۇدانىڭ ئوبراز-سۈرىتى»دۇر

«ئۆز سۈرەت-ئوبرازىمىزدا، بىزگە ئوخشايدىغان قىلىپ ئىنساننى يارىتايلى» (26:1)

روشەنكى، خۇدا مۇشۇ يەردە پەرىشتىلەرگە سۆزلىگەن ئەمەس؛ چۈنكى پەرىشتىلەر ھېچقانداق نەرسىنى يارىتىش كۈچ-قۇدرىتىگە ئىگە ئەمەس؛ ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئىنسانلار ھېچقاچان «پەرىشتىلەرنىڭ ئوبرازى» ياكى «پەرىشتىلەرنىڭ سۈرىتى» دەپ تەسۋىرلەنگەن ئەمەس.
شۇڭا «ئەلوھىم» توغرىسىدىكى ئىزاھاتىمىزدەك، مۇشۇ يەردە خۇدا («ئەلوھىم»)نىڭ «يارىتايلى» دېگەن سۆزىدىن خۇدانىڭ ئۆزىنىڭ «ئۈچ بىر گەۋدە» ئىكەنلىكىنىڭ ئېنىق بىر ئىپادىسى كۆرۈنىدۇ، دەپ ئىشىنىمىز.
ئۇنداقتا، «خۇدانىڭ سۈرەت-ئوبرازى» دېگەن ئىبارە نېمىنى كۆرسىتىدۇ؟
بۇ يەردە تىلغا ئېلىنغان «سۈرەت-ئوبراز» ۋە «ئوخشايدىغان» قىلىش بولسا

جىسمانىي ئوخشاشلىقنى ئەمەس، بەلكى بىرخىل روھىي ئوخشاشلىقنى ھەم ئىچكى دۇنيادىكى ئوخشاشلىقنى كۆرسىتىدۇ. شۇڭا ياغاچ ياكى تاشتىن جانسىز بىر مەبۇد ياساپ: – «مانا خۇدانىڭ ئوخشىشى!» دېيىشكە قەتئىي بولمايدۇ ۋە شۇنداق قىلىش تەۋراتتا قەتئىي مەنئى قىلىنغان. چۈنكى ئۇنداق جانسىز بىر نەرسىنى «خۇدانىڭ ئوخشىشى» دېيىش تىرىك خۇداغا ھاقارەت كەلتۈرگەنلىك بولىدۇ. «خۇدانىڭ ئوبراز-سۈرىتى» ئىنساننىڭ روھىدا ۋە خاراكتېرىدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ. شۇڭا دەسلەپتىن تارتىپ بىز بۇ ئىشتا خۇدانىڭ مەڭگۈلۈك مۇددىئا-مەقسىتىنى كۆرۈپ يېتەلەيمىز؛ خۇدانىڭ مەقسىتى دەل «ئىنسان مېنىڭ خاراكتېرىم ۋە تەبىئىتىمدە بولسۇن» دېگەندىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇنىڭ ئىككى ئۇلۇغ تەرىپى بار: – (1) ئىنسان پۈتكۈل ئالەمگە خۇدانىڭ شان-شەرىپىنى ئەكس ئەتتۈرەلەيدىغان بولۇش. بۇنىڭدىنمۇ ئۇلۇغ تەرىپى شۇكى: (2) ئىنسان خۇدانىڭ ھەمراھلىقىدىن ھۇزۇرلىنىپ، ئۇنىڭ ئىچكى سىرلىرىغا ۋە ئويلىرىغا ئورتاق بولۇشى كېرەك. شۇڭا، شۇنداق ئېيتىشقا بولىدۇكى، خۇدانىڭ ئىنساننى يارىتىشى ئۆز كۆڭلىدىكى ئىشلارنى چۈشىنىدىغان بىر ھەمراھنى بارلىققا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئىدى.

خۇدانىڭ ئادەمئاتىمىزدىكى بۇ ئوبرازى ئۇنىڭ گۇناھى تۈپەيلىدىن ئىنتايىن خۇنۈكلەشكەن، بۇزۇلغان ۋە ئىنساننىڭ خۇدا بىلەن بولغان ئالاقىسىمۇ ئۈزۈلگەنىدى. گەرچە شۇنداق بولسىمۇ، ھەتتا گۇناھكار ئىنساندا يەنىلا خۇدانىڭ ئوبرازى گاھى چاغلاردا ئىپادىلىنىدۇ؛ مەسىلەن، بىر-بىرىمىزگە مېھرىبانلىق كۆرسەتسەك، تەبىئەتنىڭ گۈزەللىكىدىن ھۇزۇرلانساق ياكى ئۆزىمىز بىرەر نادىر ئەسەر ئىجاد قىلساقمۇ خۇدانىڭ تەبىئىتى قايتىدىن بىزدە بەزىدە ئەكس ئېتىدۇ.

خۇدانىڭ ئىنساندا بولغان «سۈرەت-ئوبراز»ى توغرىسىدىكى بىرنەچچە جەھەتلەرنى كۆرۈپ ئۆتەيلى. بۇ جەھەتلەرنى تولۇق شەرھلىمەكچى ئەمەسمىز، پەقەت ئوقۇرمەنلەر ئۈچۈن پايدىلىق بولغان ھەم ئويلىنىشقا ئەرزىيدىغان بىرنەچچە تېمىلارنى كۆرسەتمەكچىمىز: –

(ئا) خۇدا ئىنساننىڭ ئۆزىدەك مېھرىبان بولۇشىنى ھەم شۇ مېھرىبانلىقى بىلەن باشقىلارغا مېھىر يەتكۈزۈشىنى، ئۆزى نېمىدىن نەپرەتلەنسە، ئىنساننىڭمۇ شۇنىڭدىن نەپرەتلىنىشىنى خالايدۇ؛ شۇنىڭدەك خۇدا ئۆزى كۆچۈرۈمچان، سەۋر-تاقەتلىك، رەھىمدىل، كۆيۈمچان ۋە سېخى بولغىنىدەك ئىنساننىڭمۇ شۇنداق بولۇشىنى،

شۇنداقلا ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ بارلىق ياخشى خۇسۇسىيەتلىرىگە ئىنسانىڭمۇ ئىگە بولۇشىنى خالايدۇ.

(ئە) خۇدا ئىنسانلارغا «يارىتىش قابىلىيىتى»نى ئاتا قىلغان ــ بۇ «يارىتىش قابىلىيىتى» بولسا ئۆزىنىڭكىدەك «يوق»تىن ئەمەس، بەلكى خام ئەشيالاردىن ياكى خام ماتېرىياللاردىن گۈزەل نەرسىلەرنى ياساش قابىلىيىتىدىن ئىبارەت.

(ب) خۇدا ئىنسانلارغا تاللاش قابىلىيىتىنى ئاتا قىلغان (بۇنىڭدا ئىنسانلارنىڭ تاللاش دائىرىسى ئۇنىڭكىدەك كەڭ بولمايدۇ، ئەلۋەتتە).

(پ) خۇدا ئەسلىدە ئىنسانلارغا يەر يۈزىدىكى هايۋانات ۋە ئۆسۈملۈكلەرنى ئىدارە قىلىش ئىمتىيازىنى، شۇنداقلا ئۇلاردىن خەۋەر ئېلىش هەمدە ئۇلارنى پەرۋىش قىلىش مەسئۇلىيىتىنى ئاتا قىلدى (1:26-27). بۇنىڭدىن بىز ئىنسانلارنىڭ خۇدانىڭ پۈتكۈل ئالەمنى ئىدارە قىلىدىغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭدىن خەۋەر ئالىدىغانلىقىنى چۈشىنەلەيمىز.

(ت) ئەر-ئايال مېهىر-مۇهەببەتلىك بولسا، خۇدانىڭ «سۈرەت-ئوبراز»ى شۇنىڭدا ئۆز ئىپادىسىنى تاپىدۇ، شۇنىڭدەك خۇدانىڭ ئۆزىدە شۇنداق بىر مېهىر-مۇهەببەتنىڭ بارلىقى ئايان قىلىنىدۇ؛ ئىنجىلدا ئېيتىلغاندەك «خۇدا ئۆزى مېهىر-مۇهەببەتتۇر» («1يۇھ.» 8:4).

ئادەمئاتىمىزنىڭ گۇناهى سەۋەبلىك ئۇنىڭ بارلىق ئەۋلادلىرىنىڭ ئۇنىڭ گۇناهلىق تەبىئىتىنى مىراس قىلىشى تۈپەيلىدىن، خۇدانىڭ ئىنساندا بولغان «سۈرەت-ئوبراز»ى تولىمۇ خۇنۈكلەشكەن هەم بۇزۇلغان بولسىمۇ، خۇدانىڭ ئىنساندا بولغان ئۇلۇغ ۋە ئەبەدىي مۇددىئا-مەقسىتىدە هېچقانداق ئۆزگىرىش بولغىنى يوق. خۇدانىڭ مەسىھ ئارقىلىق كەلتۈرگەن نىجاتىنىڭ مەقسىتى شۇكى، ئىنساننى ئۆزى بىلەن ئەسلىدىكى ئىناقلىق ئالاقىگە قايتۇرۇش، شۇنداقلا مۇقەددەس روهنىڭ كۈچ-قۇدرىتى بىلەن «خۇدانىڭ سۈرەت-ئوبرازى»نى قايتىدىن يارىتىشتىن ئىبارەتتۇر. بۇ نىجاتنى مەسىھ ئۆزىگە ئىمان ئېيتقان بارلىق مەسىهىيلەر (ئەيسانى رەب دەپ تونۇغۇچىلار) ئۈچۈن بەدەل تۆلەپ تەييارلىغان، شۇنداقلا ئۇنىڭغا تەشنا بولغان بارلىق كىشىلەرگە ئاتا قىلىشقا تەييار تۇرىدۇ.

«ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»دىكى «يەتتە»لەر

«ئالەمنىڭ يارىتىلىشى» دېگەن كىتابنىڭ ئىبرانىي تىلىدىكى نۇسخىسىدا «يەتتە» دېگەن رەقەم كۆپ ئۇچرايدۇ. ئوقۇرمەنلەرگە روشەنكى، مۇقەددەس كىتابتا «يەتتە» دېگەن رەقەم كۆپ قېتىم «مۇكەممەللىك» ياكى «تاماملانماق» دېگەن ئۇقۇمنى بىلدۈرگەن. ئۇنىڭ خۇدانىڭ قىلغانلىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك يەرلىرى ئاز ئەمەستۇر. بۇلارنىڭ ھەممىسىنى بۇ يەردە كۆرسىتىش مۇمكىن ئەمەس، پەقەت تۆۋەندە 1:1-2:3تىكى بىرنەچچە مىساللارنىلا كۆرسىتىمىز: –

(ئا) «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»نىڭ يەتتە كۈنى بار.

(ئە) «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»نىڭ مۇشۇ بىرىنچى قىسمىدا (1:1-2:3دە) يەتتە ئابزاس بار.

(ب) 1-ئايەتتە يەتتە سۆز بار؛ مۇشۇ جۈملىدە 28 ھەرپ، يەنى 7x4 ھەرپ بار.

(پ) 2-ئايەتتە 14، يەنى 7x2 سۆز بار؛

(ت) بۇ قىسمىنىڭ ئاساسىي مەزمۇننى كۆرستىدىغان ئۈچ ئىسىم بار، بۇلارنىڭ ھەرقايسىسىنىڭ ئىشلىتىلىش سانى يەتتىنىڭ مەلۇم ھەسسىسى بولىدۇ: (i) «خۇدا» («ئەلوھىم») دېگەن سۆز 35 قېتىم (5x7) كۆرۈنىدۇ؛ (ii) «زېمىن» دېگەن سۆز (ئەرەتس) 21 قېتىم (3x7) كۆرۈنىدۇ؛ (iii) «ئاسمان» (ياكى «ئاسماندىكى بوشلۇق») («شامايىم») 21 قېتىم (3x7) كۆرۈنىدۇ؛

(چ) يەتتە ئاساسىي ئىش توغرۇلۇق «ھاسىل قىلىنسۇن» «ھاسىل بولسۇن» ياكى دەپ ئېيتىلىدۇ.

(ج) بىرىنچى ئابزاستا «يورۇقلۇق» ۋە «كۈن» جەمئىي يەتتە قېتىم كۆرۈنىدۇ.

(خ) 2- ۋە 3- ئابزاستا «سۇلار» دېگەن سۆز يەتتە قېتىم كۆرۈنىدۇ.

(د) 5- ۋە 6-ئابزاستا ئىبرانىي تىلىدا «ھايات» دېگەن سۆز يەتتە قېتىم كۆرۈنىدۇ.

(ر) «ياخشى كۆرۈنىدۇ» دېگەن ئىبارە يەتتە قېتىم كۆرۈنىدۇ.

(ز) يەتتىنچى ئابزاستىكى مەركىزىي سۆز دەل «يەتتىنچى كۈن».

(ژ) يەتتىنچى ئابزاستا (يەتتىنچى كۈن توغرۇلۇق) (1:2-3دە) جەمئىي 35 سۆز بار؛ ئوتتۇرىدىكى ئۈچ ئىبارىنىڭ ھەرقايسىسىدا يەتتە سۆز بار ۋە ھەرقايسىسىدا «يەتتىنچى» دېگەن سۆز كۆرۈنىدۇ.

ئىبرانىي تىلىدىكى ھەربىر ھەرپ رەقەمنىمۇ بىلدۈرىدۇ (مەسىلەن، «ئالەف» (ئا) 1نى، «بەت» (ئە) 2نى بىلدۈرىدۇ). «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»نىڭ بۇ بىرىنچى قىسمى (1:1-3:2)دىكى «تىزىلغان ھەرپلەر» سان دەپ قارالسا، ئۇنداقتا ئۇنىڭدا 150دىن ئارتۇق «يەتتە»گە مۇناسىۋەتلىك ئاجايىب ماتېماتىكىلىق ئەمەل كۆرۈنىدۇ. «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»دا «يەتتە» دېگەن رەقەمنىڭ شۇنداق تىلسىمات ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى مەزكۇر يازمىنى يازدۇرغۇچىنىڭ خۇدانىڭ ئۆزى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ، شۇنداقلا خۇدانىڭ مۇكەممەللىكى ياراتقان ئالەمدە روشەن بولىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ (يۇقىرىدا كۆرگىنىمىزدەك، «7» دېگەن رەقەم مۇقەددەس كىتابتا دائىم دېگۈدەك «مۇكەممەللىك» ياكى «تاماملىماق» دېگەن مەنىلەرنى سۈرەتلەيدۇ ياكى كۆرسىتىدۇ).

«خۇدا ئارام ئالدى»

«خۇدا ئارام ئالدى» دېگەن ئىبارە دېگەن شەرھچى ئالىملارنى سەل قايماقتۇرۇپ كەلگەن. ئىبرانىي تىلىدىكى «ئارام ئېلىش» («شابات») دېگەن سۆزنىڭ ئاساسىي مەنىسى «توختاش» دېگەن ئۇقۇمنى بىلدۈرسىمۇ، يەنىلا «ئارام ئېلىش» دېگەن مەنىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. خۇدا كېيىن ئىسرائىل خەلقىگە ھەربىر يەتتە كۈن ئىچىدە بىر كۈننى دەم ئېلىش كۈنى قىلىڭلار، دەپ ئەمر قىلغان؛ شۇ كۈنى «شابات كۈنى» دەپ ئاتالغان. لېكىن خۇدانىڭ ئۆزى ئەسلا چارچىمايدۇ ھەم ھېرىپ قالمايدۇ («يەش.» 28:40). ئۇنداقتا ئۇ قايسى جەھەتتە «ئارام ئالدى»؟

بۇ سۆز خۇدا ئۆزى ھەممە نەرسىنى ياراتقاندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ ئىجاد قىلغانلىرىدىن «راھەتلىنىپ» ھوزۇر ئېلىشىنى كۆرسەتكەن ئەمەسمۇ؟ تەۋرات «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى» دېگەن قىسمىنى ئوقۇغانسىرى، مەسىلەن 4:1، 10، 18، 21، 25 ۋە بولۇپمۇ 31-دە دەل شۇنداق ئىش پۈرتىلىدۇ: – «خۇدا ھەممە ياراتقىنىغا قاراپ تۇردى، مانا ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئىنتايىن ياخشى ئىدى». ئىنسان «خۇدانىڭ ئوبرازى بويىچە يارىتىلغان» بولۇپ، ئۇلارمۇ بىرەر ئىجادىيەتنى بارلىققا كەلتۈرگەندىن كېيىن، ئوخشاشلا «ئارام ئالغاچ» ئۇنىڭدىن ھوزۇرلانامدۇ؟

«خۇدانىڭ ئاراملىقى» ئۇنىڭ جىسمانىي جەھەتتە «چارچىغىنى»دىن ئەسلىگە كېلىشى ئەمەس، بەلكى ئىبرانىي تىلىدىكى «شابات» دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھۇزۇرلىنىشنى كۆرسىتىدۇ. «شابات»نىڭ بىرىنچى مەنىسى «توختاش»، ئۇنىڭ «ئارام» دېگەن مەنىسىمۇ بار («ئارام» ئىبرانىي تىلىدا «نۇخام» دېگەن سۆز بىلەنمۇ ئىپادىلىنىدۇ. بۇ سۆزدىن «نۇھ» دېگەن ئىسىم چىقىدۇ («يار.» 29:5نى كۆرۈڭ). ئىنجىلدا، بولۇپمۇ «ئىبر.» 4-بابتا، بىزگە بۇ ئۇلۇغ تېما ئۈستىدىكى تېخىمۇ كۆپرەك ۋەھىيلەر تەمىنلىنىدۇ. شۇ مەكتۇپتىكى «قوشۇمچە سۆز»، «خۇدانىڭ ئاراملىقى» ئۈستىدىكى سۆزلىرىمىزنىمۇ كۆرۈڭ.

ئىنسانلارنىڭ سىنىلىشى - «ھاياتلىق دەرىخى» ۋە «ياخشى بىلەن يامانىنى بىلگۈزگۈچى دەرەخ»

بەزىلەر: «خۇدا ئىنساننىڭ «ياخشى بىلەن يامانىنى بىلگۈزگۈچى دەرەخ»نىڭ مېۋىسىنى يېيىشىنى چەكلىگەن بولسا نېمىشقا ئۇنى ئېرەم باغنىڭ ئوتتۇرىسىغا تىكىپ قويىدۇ؟» ياكى بولمىسا «نېمىشقا خۇدا ئادەمئاتىمىز ياكى ھاۋائانىمىزنىڭ شۇ مېۋىنى يېيىشىنى توسمىغان؟» دېگەن سوئاللارنى قويىدۇ. بۇنداق سوئال ئىمانسىزلىق نۇقتىئىنەزىرىدىن قويۇلغان بولسۇن-بولمىسۇن ئۇنىڭغا جاۋاب تېپىشقا توغرا كېلىدۇ. بىز ئاۋۋال يۇقىرىقى سوئالدىن باشقا «ئىنساننىڭ ماھىيىتى نېمە؟» ۋە «خۇدانىڭ ئىنساندا بولغان مەقسىتى نېمە؟» دېگەن ئىككى سوئالغا جاۋاب بېرىپ باقايلى.

بىز يۇقىرىدا خۇدا ئىنساننى ئۆزى بىلەن ئالاقىدە بولۇپ سىرداش بولسۇن، ۋە شۇنىڭدەك ئۆزى ئىنساننى سۆيگەندەك ئىنسانمۇ ئۆزىنى سۆيسۇن، دېگەن ئارزۇ-ئىستەك بىلەن ئۇنى ئۆز سۈرەت-ئوبرازى بويىچە ياراتقان، دېدۇق. شۇنى ئېنىق بىلىشىمىز كېرەككى، سۆيۈش ياكى مېھىر-مۇھەببەتنىڭ ئايرىلماس بىر قىسمى ئىشەنچ، تاللاش ۋە تايىنىشتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئېرەم باغدا ئىنساننىڭ خۇداغا بولغان ئىمان-ئىشەنچىنى ئىپادىلەيدىغان بىر ۋاستە بولۇشى كېرەك ئىدى؛ ئەينى چاغدا شۇ يول دەل «ياخشى-يامانىنى بىلگۈزگۈچى دەرەختىن يېمەسلىك» ئىدى. دېمەك، خۇداغا ئىشىنىش-ئىشەنمەسلىكنى تاللاش يولى مەۋجۇت ئىدى؛ چۈنكى تاللاشمۇ مېھىر-مۇھەببەتنىڭ ئايرىلماس بىر قىسمىدۇر. باي ۋە كۈچلۈك ئادەمنىڭ كۆڭلى

مەلۇم بىر قىزغا چۈشكەن بولسا، باي بولغىنى ئۈچۈنلا قىز ئۇنىڭغا ياتلىق بولۇشقا رازى بولغىنىنىڭ نېمە ئەھمىيىتى؟ بىراۋ بىر توپ لۈكچەكنى ياللاپ بىر قىزنى قورقىتىپ، ئۆزىگە تېگىشكە مەجبۇرلىسا، بۇنداق نىكاھنىڭ نېمە ئەھمىيىتى بولسۇن؟ ياكى بىرسى سېھىرگەرلىك ئىشلىتىپ، بىر قىزنى ئۆزىنىڭ ئىرادىسى بويىچە ماشىنا ئادەمدەك كونترول قىلغۇالسا بۇنىڭمۇ نېمە ئەھمىيىتى بولسۇن؟ ئۇنداق ئەر-ئاياللىق مۇناسىۋەتتە مۇھەببەت مەۋجۇت بولالامتۇ؟ باي ئادەم شۇنداق قىلسا، ئەسلىدە ئۇنىڭ شۇ قىزغا نىسبەتەن ھېچقانداق ھەقىقىي مۇھەببىتى ياكى ھۆرمىتى بولمىغان بولىدۇ؛ چۈنكى ئۇ قىزنىڭ ئۆزىنى قوبۇل قىلىش ياكى رەت قىلىش ئەركىنلىكىگە يول قويمىدى. قىز ئاخىرى ئۇنىڭغا باغلانغان بولسا، قىزنىڭ مۇھەببىتى بىر پەردە تۈرسۈن، ھەتتا ئۇنىڭغا ھېچقانداق ھەقىقىي مەنىدىكى ئامراقلىقىمۇ بولمايدۇ. خۇدا ئىنساننىڭ ئۆزىنى سۆيۈشىنى خالايدۇ؛ لېكىن بۇنداق سۆيۈشنىڭ پەقەت ئۇنىڭ ئىنسانغا نېمە بەرگەنلىكى ياكى بېرەلەيدىغانلىقى ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئۆزىنىڭ خۇدا بولغىنى ئۈچۈن، ياراتقۇچىسى بولغىنى ئۈچۈن بولۇشىنى خالايدۇ؛ ئۇ يەنە ئىنساننىڭ ئۆزىنى سۆيۈشكە مەجبۇرلىنىدىغان بىرخىل ماشىنا ئادەمدەك بولۇشىنى خالىمايدۇ. شۇنىڭدەك، ئىنساننىڭ ئېرەم باغدا خۇداغا ھەقىقىي بىرخىل مېھىر-مۇھەببەت باغلىشىغا ۋە شۇ مېھىر-مۇھەببىتىنىڭ ئۆسۈشىگە ئېرەم باغدا مەلۇم ئىشىنىش ۋە تاللاش مۇمكىنچىلىكى بولۇشى كېرەك ئىدى.

بىز يەنە بايقايمىزكى، خۇدا ئىنسانغا «ياخشى بىلەن ياماننى بىلگۈزگۈچى دەرەخ»نىڭ مېۋىسىنى يېيىشىنىڭ نەتىجىسى ئۆلۈم بولىدىغانلىقىنى سىناق قىلىپ ئىسپاتلاپ بەرمىگەن. خۇدانىڭ ئۇلارغا ئېسىل مېۋە-چېۋىلەرگە تولغان بىر گۈزەل باغنى تەقدىم قىلىشى ئۆزىنىڭ ئۇلارغا باغلىغان مېھىر-مۇھەببىتىنىڭ ئىشەنچلىك ئىكەنلىكىگە يېتەرلىك پاكىت بولۇشى كېرەك ئىدى. ئىنسانلار «ياخشى بىلەن ياماننى بىلگۈزگۈچى دەرەخ»نىڭ مېۋىسىدىن يېمەسلىكى ئارقىلىق ئۆزلىرىنىڭ خۇداغا: «سېنىڭ بىزگە نېمە ئىشلارنىڭ ياخشى، نېمە ئىشلارنىڭ يامان ئىكەنلىكىنى پەرقلەندۈرۈشتە ساڭا تايىنىمىز» دەپ ئۆز مۇھەببىتىنى ئىپادىلىشى كېرەك ئىدى؛ قىسقىسى، ئىنساندا خۇداغا تولۇق تايىنىپ ياشاش پۈرسىتى بار ئىدى. ئەكسىچە، ئادەمئاتىمىزنىڭ شۇ مېۋىنى يېيىشى — نېمە ئىشلارنىڭ ياخشى، نېمە ئىشلارنىڭ يامان ئىكەنلىكىنى بېكىتىشتە خۇداغا تايانماي ياشاشنى خالايدىغانلىقىنى ئېلان

قىلغىنىغا باراۋەردۇر. خۇدا بىر مەزگىلدىن كېيىن سىناش دەرىخىنى باغدىن ئېلىپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى؛ لېكىن بۇ توغرىسىدا بىزگە كىتابتا ھېچقانداق مەلۇمات يوق.

ئىككىنچى دەرەخ، يەنى سىرلىق «ھاياتلىق دەرىخى» توغرۇلۇق خۇدا ئادەمئاتىمىزغا ھېچقانداق ئايرىم بىر ئەمر بەرمىگەنىدى؛ لېكىن باغچىدىكى بارلىق دەرەخلەرنىڭ مېۋىسى توغرۇلۇق: «خالىغىنىڭچە يېسەڭ بولىدۇ» دېگەنىدى. شۇڭا ئادەمئاتىمىز «ھاياتلىق دەرىخى»نىڭ مېۋىسىنىمۇ باغچىدىكى باشقا دەرەخلەرنىڭ مېۋىسىنى يېگەندەك يېسەمۇ بولىدۇ، دەپ چۈشىنىشى كېرەك ئىدى. لېكىن ئادەمئاتىمىز ۋە ھاۋائانىمىز باغچىدىن ھەيدىۋېتىلگەندە، پەرۋەردىگار مۇنداق دەيدۇ: «مانا، ئادەم بىزلەردىن بىرىگە ئوخشاپ قالدى، ياخشى بىلەن ياماننى بىلدى. ئەمدى قولىنى ئۇزىتىپ ھاياتلىق دەرىخىدىن ئېلىپ يەۋېلىپ، تا ئەبەدگىچە ياشاۋەرمەسلىكى ئۈچۈن ئۇنى توسۇشىمىز كېرەك». شۇنىڭدىن بىلىمىزكى، ئۇ ھاياتلىق دەرىخىدىن يېمىگەن.

ئادەمئاتىمىز شۇ دەرەختىن يېگەن بولسا، ئۇنىڭ «ئەبەدگىچە ھايات قالىدىغىنى»نى بىلدۇق. بۇنداق بىباھا ئىلتىپاتنى پەقەت بىرنەچچە مىڭ يىلدىن كېيىن رەب ئەيسا مەسىھ ئۆز سۆزى بىلەن ئىنسانلارغا ئاچقان: –

«ئەرشتىن چۈشكەن ھاياتلىق نېنى ئۆزۈمدۇرمەن؛ كىمدەكىم بۇ ناندىن يېسە، ئەبەدىلئەبەدگىچە ياشايدۇ. مەن بېرىدىغان شۇ نان بولسا مېنىڭ ئەت-تېنىمدۇر، پۈتكۈل دۇنيادىكىلەر ھاياتقا ئىگە بولسۇن دەپ، مەن ئۇنى ئاتىماقچىمەن» («يۇھ.» 51:6).

ئۇ شۇبھىسىزكى، ئېرەم باغدىكى «ھاياتلىق دەرىخى»نىڭ مېۋىسى ئىدى – ئۇ ئىنسانغا مەڭگۈلۈك ھاياتنى يەتكۈزىدىغان مېۋە (نان)دۇر. بۇ ئىش ئارقىلىق خۇدا توغرۇلۇق ئاجايىب بىر ئىشنى ئۆگىنىمىزكى، –خۇدا بەزى ۋاقىتلاردا ئۆزىنى يوشۇرىدۇ. ئۇ «ھاياتلىق دەرىخى» توغرۇلۇق بىۋاسىتە ھېچقانداق ئەمر بەرمىگەن – لېكىن ئادەمئاتىمىز دەرەخنىڭ نامىغا يوشۇرۇنغان مەنە توغرىسىدا چوڭقۇر ئويلانغان بولسا، شۇبھىسىزكى، ئۇنىڭدىن يېگەن بولاتتى. خۇدا بىزنىڭ ئۆزىنى ئىختىيارەن ئىزدىشىمىزنى خالايدۇ. خۇدانىڭ ئەيسا مەسىھدە بولغان شان-شەرىپى ۋە ھاياتى بولسا، روھىي تەلپۈنۈشى بار ۋە روھىي كۆزلىرى ئوچۇق ئادەملەرگە روشەن ئاشكارىلانغانىدى؛ لېكىن باشقىلار ئۇنى

پەقەت پەلەستىننى كېزىپ يۈرىدىغان، سەرگەردان بىر ياغاچچى دەپلا بىلدى؛ ئۇنىڭ مۇتلەق غورىگىل تۇرمۇشتا بولۇپ، ئۆزلىرىنىڭ ئۇنى پادىشاھ قىلماقچى بولغان سىياسىي پىلانلىرىنى مۇتلەق رەت قىلغانلىقى مۇشۇنداق كىشىلەرگە نىسبەتەن يەشكۈسىز بىر تېپىشماق ئىدى. خۇدا كۆزلىرىنى ئاچقان، مەسىھنى ھەقىقىي سالاھىيىتىدە كۆرگەن كىشى دەرھەقىقەت بەختلىكتۇر!

«ئادەمئاتا بىلەن ئايالى ھەر ئىككىسى يالىڭاچ بولسىمۇ، ھېچ ئۇيالمايتتى» (25:2)

بىر ئاجايىب ئىش شۇكى، ئادەمئاتىمىز ۋە ھاۋائانىمىز «ياخشى بىلەن ياماننى بىلگۈزگۈچى دەرەخ»تىن يېگەندىن كېيىن ئۇلار دەرھال ئۆزلىرىنىڭ يالىڭاچ ئىكەنلىكىنى سەزدى ۋە ئۇيىلىپ كەتتى. بۇ يەردە شۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك بىر سوئال پەيدا بولىدۇ: «ئۇلار بۇ ئىشتىن ئىلگىرى يالىڭاچ بولسىمۇ نېمىشقا نومۇس قىلمىدى؟».

بىز يۇقىرىدا ئىنسانىنىڭ خۇدانىڭ سۈرەت-ئوبرازى بولغانلىقى ئۈستىدە ئازراق توختالدۇق. زەبۇردا قىزىق بىر بايان تېپىلىدۇ: —

«پەرۋەردىگارغا تەشەككۈر-مەدھىيە قايتۇر، ئى جېنىم!
ئى پەرۋەردىگار خۇدايىم، ئىنتايىن ئۇلۇغسەن؛
شان-شەۋكەت ۋە ھەيۋەت بىلەن كىيىنگەنسەن؛
يورۇقلۇقتا لىباستەك پۈركەنگەنسەن،
ئاسمانلارنى چېدىر پەردىسى كەبى يېيىپ قويغانسەن» («زەب.» 104:1-2).

بۇ باياندىن شۇنى پەرەز قىلالايمىزكى، ئىنسان «خۇدانىڭ سۈرەت-ئوبرازى»دە بولغاچقا، بىرخىل نۇر ئۇلارنىڭ تېنىگە كىيىم-كېچەكتەك ئورالغان، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ تېنى پارلاپ تۇرغان بولۇشى مۇمكىن. ئۇلار گۇناھ سادىر قىلغاندا بۇ «نۇرلۇق كىيىم» يوقىلىپ، ئۇلار ئۇياتقا قالدى.

ھازىر بولسا گۇناھ ئىنسان تەبىئىتىدە يىلتىز تارتىپ كەتتى. ئادەمئاتىمىز ۋە ھاۋائانىمىزنىڭ يالىڭاچ يۈرۈشى ئەسلىدە پاك ئىش بولغان بولسىمۇ، ئۇلار گۇناھ

ئۆتكۈزگەندىن كېيىن، خەلقئالەم ئالدىدا بەدىنىنى ئوچۇق قويۇش ھېچقايسى ۋاقىتتا خۇدانىڭ ئىرادىسى بولغان ئەمەس.

«سەن ئۇنىڭ (مەنئى قىلىنغان مېۋە)دىن يېگەن كۈنۈڭدە جەزمەن ئۆلىسەن» (17:2)

ئادەمئاتىمىز گۇناھ قىلغاندىن كېيىن ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈپ 930 يىل ياشىغان (5-3:5)؛ شۇڭا «يېگەن كۈنۈڭدە جەزمەن ئۆلىسەن» دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى نېمە؟ بەزى ئالىملار ئايەتتە كۆرسىتىلگەن «كۈن»نى بىر مىڭ يىل دەپ قارايدۇ («2پېت.» 8:3). شۇنىڭدا گۇمان يوقكى، ئادەمئاتىنىڭ جىسمانىي ئۆلۈمى ئۇنىڭ گۇناھىنىڭ نەتىجىسى ئىدى – دەرۋەقە يەر يۈزىدىكى بارلىق ئۆلۈم-يىتىملار ئۇنىڭ گۇناھى ئارقىلىق پەيدا بولدى («رىم.» 12:5) – ھالبۇكى، «جەزمەن ئۆلىسەن» دېگەن سۆزدە كۆرسىتىلگەن ئۆلۈم بولسا، شۈبھىسىزكى، بىرىنچىدىن روھىي جەھەتتىكى ئۆلۈم، ئىككىنچىدىن جىسمانىي ئۆلۈمدىن ئىبارەتتۇر. گۇناھ قىلىش بىلەن ئادەمئاتىمىز ۋە ھاۋائانىمىزنىڭ روھلىرى ئۆلدى، «خۇداغا نىسبەتەن ئۆلدى»، يەنى ئۇلار خۇدادىن ئايرىلدى. بۇ ئەڭ قورقۇنچلۇق، ھەقىقىي ئۆلۈمدۇر؛ ئۇنىڭ ئاخىرقى مەنزىلى ياكى مېۋىسى دوزاختۇر. «يۇھ.» 5:21-25، «ئەف.» 1:2، 5، «كول.» 13:2، «ۋەھ.» 1:3نى كۆرۈڭ. دېمەك، گۇناھ سەۋەبىدىن ئىنساننىڭ روھىدا مەۋجۇت بولغان، خۇدا بىلەن ئالاقىدە ياشاش ئىمكانىيىتى ئۈزۈلدى. ئادەمنىڭ روھى خۇدا بىلەن ئەركىن ئالاقە باغلاشنىڭ ئورنىغا، ئۆز تېنىدىكى ۋە كاللىسىدىكى ئارزۇ-ھەۋەسلىرىگە ئەسىر بولۇپ قالدى. ئىنسانلار شۇ دەرىجىدە شەخسىي ئارزۇ-ئىستەكلىرىگە ئىشتىياق باغلاپ بېقىندى بولغانكى، نۇھ پەيغەمبەرنىڭ دەۋرىدە خۇدا: «ئىنسان ئەتتۇر» دەپ بايان قىلغاندى («ئالەمنىڭ يارىتىلىشى» 3:6). دېمەك، ئىنسان ئۆز جىسمانىي ئارزۇ-ھەۋەسلىرىنىڭ ئىسكەنجىسىگە پۈتۈنلەي چۈشۈپ قالغاندى – ئىنساندا ھېچقانداق روھىي ھاياتنىڭ ئىزناسى قالمىغاندى.

ئوقۇرمەنلەر يۇقىرىدا كۆرسىتىلگەن ئايەتلەردىن كۆرەلەيدۇكى، مەسىھنىڭ دۇنياغا كېلىشتىكى مەقسىتى ئىنسانلارنى ئۆز روھىي ئۆلۈمدىن ئويغىتىشتىن ئىبارەتتۇر.

ئادەمئاتا ۋە ھاۋائانىمىز گۇناھ قىلغاندىن كېيىن خۇدانىڭ ئۇلارغا ئېيتقان سۆزلىرى ۋە قىلغان مۇئامىلىسى؛ خۇدانىڭ ئۇلارغا تېرىلەردىن كىيىم قىلىپ كىيدۈرۈشى

ئادەمئاتىمىز گۇناھ قىلغاندىن كېيىن بىزنىڭ ئويلىغىنىمىز بەلكىم ئاسماندىن چاقماق-گۈلدۈرماما چۈشۈپ، خۇدا ياكى پەرىشتىنىڭ دەھشەتلىك ئاۋاز بىلەن ئۇنىڭ تېگىشلىك جازاسىنى جاكارلىغانلىقى بولۇشى مۇمكىن. بىراق ئادەمنى ھەيران قالارلىق ئىش شۇكى، پەرۋەردىگار ئۆزى ئۇلارغا يېقىنلىشىپ، ئۇلارغا مۇلايىم تەلەپپۇزدا سۆز قىلدى (دەرۋەقە 3-بابتىن بىلىمىزكى، ئۇنىڭ ئىلگىرى ئۇلارنىڭ يېنىغا كېلىپ سۆزلىشىش ئادىتى بولغان). بۇنى كۆرگەن ئادەمئاتىمىز، ھاۋائانىمىز مۆكۈنۈۋالدۇ. بىز كېيىنكى ئىشقا يەنە ھەيران قالىمىز؛ چۈنكى خۇدا ئادەمنى چاقىرىپ: «سەن نەدە؟» دەپ سورايدۇ. خۇدادىن قورققۇچى ھەممە ئادەم خۇدانىڭ بارلىق ئىشلارنى بىلىدىغانلىقىنى، ھېچقانداق سوئال سوراشنىڭ ھاجىتى يوقلۇقىنى ئوبدان بىلىدۇ! لېكىن خۇدانىڭ شۇ سوئالى ئادەمئاتىمىزغا ئۆتكۈزگەن گۇناھىنى ئۆزلۈكىدىن ئېتىراپ قىلىشقا پۇرسەت تەمىنلەيدۇ. ئۇ بۇ پۇرسەتتىن پايدىلانمايدۇ، بەلكى ئۆزىنىڭ يالىڭاچ ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇيات بولىدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىدۇ. ئارقىدىنلا ئۇ: «سەن... يېگەنمۇ؟» دېگەن يەنە بىر سوئالنى سورايدۇ. خۇدانىڭ بىرىنچىدىن ھاۋائانىمىزدىن ئەمەس، بەلكى ئادەمئاتىمىزدىن بۇ سوئالنى سورىشىدىكى سەۋەب، ئادەمئاتىمىز بۇ ئىشتا ھەقىقىي گۇناھكار ئىدى؛ ھاۋائانىمىز شۇ ئىشتا ئالدىنىپ ئازدۇرۇلغۇچى ئىدى («1تىم» 14:2نى كۆرۈڭ)، لېكىن ئادەمئاتىمىز گۇناھ قىلغاندا نېمە قىلىۋاتقىنىنى ئۆزى ئېنىق بىلەتتى.

خۇدانىڭ ئىككىنچى سوئالىغا قارىتا ئادەمئاتا ئۆز جاۋابكارلىقىنى ئۆز ئۈستىگە ئالماي:
– «سەن ماڭا ھەمراھ بولۇشقا بەرگەن ئايال دەرەخنىڭ مېۋىسىدىن ماڭا بەرگەندى، مەن يېدىم» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. ئادەمئاتىمىزدىن تارتىپ تا ھازىرغىچە ئىنسانلار باشقا كىشىلەرنى ئەيىبلەش ياكى دۆڭگەپ قويۇش ئارقىلىق ئۆز مەسئۇلىيىتىدىن قېچىپ كەلمەكتە. ئادەمئاتىمىز ئاۋۋال ئايالىنى، ئاندىن ھەتتا ئەسلىدە ھاۋائانىمىزنى ئۇنىڭغا ئاتا قىلغان خۇدانىڭ ئۆزىنىمۇ ئەيىبلەيدۇ. ئەر كىشىگە نىسبەتەن ئايال كىشى ئەڭ قىممەتلىك سوۋغاتتۇر، لېكىن ئادەمئاتىمىزنىڭ سۆزىدىن

قارىغاندا، ئۇ بۇ نۇقتىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كەتكەندى. خۇدا بۇنداق مەسئۇلىيەتتىن ئۆزىنى قاچۇرۇشنى بىر دەقىقىمۇ قوبۇل قىلالمايدۇ، ئەلۋەتتە. ئۇ كېيىن ھاۋائانىمىزغا گۇناھىنى ئېتىراپ قىلىشقا پۇرسەت بېرىدۇ، لېكىن ئۇمۇ مەسئۇلىيىتىدىن قېچىپ: «يىلان مېنى ئالداپ ئازدۇرسا، مەن يەپ ساپتىمەن» دەيدۇ.

خۇدانىڭ ئىنسانلاردىن گۇناھىنى ئېتىراپ قىلىشنى ئىزدىگەنلىكىدىن شۇ ھەقىقەتنى كۆرىمىز: – ئىنسان نېمە گۇناھ سادىر قىلغان بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، خۇدا ئالدىدا ئۇنىڭغا يۈزلىنىپ باھانە كۆرسەتمەي، تولۇق تونۇپ يەتكەن بولسا، ئۇنداقتا خۇدا گۇناھنىڭ مەسىلىسىنى بىر تەرەپ قىلىپ نىجاتنى يەتكۈزىدۇ. ئىنسانلار خۇدانىڭ رەھىمى ۋە شاپائىتىگە ئېرىشىشتىكى بىردىنبىر شەرت مۇتلەق سەمىمىيلىكتۇر. خۇدا ئۆز ئالدىدا پۈتۈنلەي سەمىمىيلىك بىلەن گۇناھلىرىغا يۈزلەنگەن ھەرقانداق كىشىنى ئۆزگەرتەلەيدۇ؛ ئۇنداق شارائىتلاردا ئۇنىڭ ياردىمىنىڭ ھېچقانداق چېكى يوقتۇر: –

«ئۆز گۇناھلىرىنى يوشۇرغان كىشى روناق تاپماس؛
بىراق ئۇلارنى تونۇپ ئىقرار قىلىپ، توۋا قىلغان كىشى رەھىم-شەپقەتكە ئېرىشەر» («پەند.» 13:28).

خۇدا ئاخىردا دىققىتىنى يىلانغا قارىتىپ سۆزلەيدۇ؛ لېكىن ئۇ ئۇنىڭدىن ھېچقانداق سوئال سورىمايدۇ. ھەممىمىزگە ئايانكى، يىلان ئىبلىسنىڭ ئاغزى بولغاچقا، ئۇنىڭغا توۋا قىلىشقا ھېچقانداق پۇرسەت يوقتۇر. ئۇنىڭ ئورنىدا ئۇنىڭغا بىر لەنەت ئوقۇلىدۇ؛ لەنەتنىڭ مەزمۇنى ئادەمئاتىمىز ۋە ھاۋائانىمىزنىڭ ئاڭلىشى ئۈچۈن نىجات توغرۇلۇق بىر ۋەدىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. بۇ قىممەتلىك ۋەدىنى ھازىر كۆرەيلى: –

پەرۋەردىگار خۇدا يىلانغا مۇنداق دېدى: –

«سەن بۇ قىلغىنىڭ ئۈچۈن،
سەن ھەممە مال-چارۋىلاردىن،
دالىدىكى بارلىق ھايۋاناتلاردىن بەكرەك لەنەتكە قالىسەن؛
قورسىقىڭ بىلەن بېغىرلاپ يۈرۈپ،
ئۆمرۈڭنىڭ بارلىق كۈنلىرىدە توپا يەيسەن.
ۋە مەن سەن بىلەن ئايالنىڭ ئارىسىغا،
سېنىڭ نەسلىڭ بىلەن ئايالنىڭ نەسلىنىڭ ئارىسىغا ئۆچمەنلىك سالىمەن،

ئۇ سىنىڭ بېشىڭنى دەسسەپ زەخىملەندۈرىدۇ،
سەن قوپۇپ ئۇنىڭ تاپىنىنى چىقىپ زەخىملەندۈرىسەن» (15-14:3)

بىز بۇ لەنەتنىڭ تەپسىلاتلىرىنى بىر-بىرلەپ كۆرەيلى: —

(ئا) «سەن ھەممە مال-چارۋىلاردىن،
دالىدىكى بارلىق ھايۋاناتلاردىن بەكرەك لەنەتكە قالىسەن؛
قورسىقىڭ بىلەن بېغىرلاپ يۈرۈپ،
ئۆمرۈڭنىڭ بارلىق كۈنلىرىدە توپا يەيسەن»

مۇشۇ ئايەتلەردىن قارىغاندا، شەيتاننىڭ ۋەكىلى بولغان يىلان ئەسلىدە تىك ھالەتتە يۈرىدىغان بولۇشى مۇمكىن. ھەرقانداق يىلاننىڭ ئىسكىلىتلىرىدىكى ئۇمۇرتقىسىنىڭ يېنىدا تۆت كىچىك ئۇستىخان بار. «تەدرىجىي تەرەققىيات»نى تەشەببۇس قىلغۇچىلار: — بۇ ئەسلىدە پۇت ئىدى، «تەدرىجىي تەرەققىيات جەريانىدا يوقاپ كەتكەن» دەپ قارايدۇ؛ لېكىن يوقاپ كېتىشى «تەدرىجىي تەرەققىيات» ئارقىلىق ئەمەس، بەلكى خۇدانىڭ لەنىتى بىلەن بولغان. «توپا يېيىش» دېگەن سۆزلەر نومۇسقا قالغان ھالەتنى تەسۋىرلەيدۇ. يىلانلارنىڭ ئوزۇقى توپا ئەمەس، لېكىن ئۇلارنىڭ يېگەن نەرسىلىرىگە ھامان توپا ئارىلىشىپ كىلىدۇ.

(ئە) يىلان (ۋە شەيتان) بىلەن ئايالنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئۆچمەنلىك: —

«سەن بىلەن ئايالنىڭ ئارىسىغا ... ئۆچمەنلىك سالىمەن». ئايال كىشىلەر بىلەن يىلانلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئۆچمەنلىك ھەممىگە ئاياندۇر؛ لېكىن شەيتاننىڭ قىز-ئاياللارغا پەۋقۇلئاددە ئۆچى باردۇر. بۇنىڭ سەۋەبىنىڭ بىر قىسمى ئايەتنىڭ كېيىنكى قىسمىدا تېپىلىدۇ: —

(ب) «شەيتاننىڭ نەسلى» بىلەن «ئايالنىڭ نەسلى»نىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئۆچمەنلىك: —

«مەن ... نەسلىڭ بىلەن ئايالنىڭ نەسلىنىڭ ئارىسىغا ئۆچمەنلىك سالىمەن».

«ئايالنىڭ نەسلى» دېگەننىڭ تىلغا ئېلىنىشى ئىنتايىن قىزىق بىر ئىش. بارلىق مۇقەددەس يازمىلاردا ئىنسانلارنىڭ نەسەبنامىلىرى كۆرسىتىلگەندە ھەركىشىنىڭ كېلىپ چىقىشى دائىم دېگۈدەك ئاتىسىنىڭ ئىسمى بىلەن خاتىرىلىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن پەقەت مۇشۇ يەردە تېپىلغان «ئايالنىڭ نەسلى» دېگەن ئىبارە ئىنتايىن

سىرلىقتۇر. ئاياللىنىڭ نەسلى ئايەتنىڭ كېيىنكى قىسمىدا شەيتاننى مەغلۇپ قىلغۇچى بولۇپ كۆرۈنىدۇ ــ ئۇ قۇتقۇزغۇچى-مەسىھ بولۇشى كېرەك، ئەلۋەتتە.

ھالبۇكى، تەۋرات دەۋرىدە بۇ بېشارەتنىڭ تەپسىلاتلىرى پەقەت بىرنەچچە مىڭ يىلدىن كېيىن يەشايا ۋە يەرەمىيا پەيغەمبەر تەرىپىدىن چۈشەندۈرۈلىدۇ («يەش.» 14:7، «يەر.» 22:31) ئاندىن ئىنجىلدا «ۋەھىي» 12-بابتا تېخىمۇ ئېنىقلاشتۇرۇلىدۇ؛ شۇ يەردە «ئاياللىنىڭ نەسلى» ئاۋۋال مەسىھنىڭ ئۆزى ئاندىن ئۇنىڭ خىزمەتكارلىرى ئىكەنلىكى دېيىلىدۇ.

ئەگەر «ئاياللىنىڭ نەسلى» مەسىھ بولسا، ئۇنداقتا «يىلاننىڭ نەسلى» بەلكىم «مەسىھنىڭ رەقىبى»، يەنى «دەججال»نى كۆرسىتىشى كېرەك.

(پ) شەيتان بىلەن «ئاياللىنىڭ نەسلى» ئوتتۇرىسىدا بولىدىغان كۈرەش: ــ

بۇ كۈرەش تولىمۇ كەسكىن بولىدۇ. «ئۇ سېنىڭ بېشىڭنى دەسسەپ زەخىملەندۈرىدۇ» ــ دېمەك، «ئاياللىنىڭ نەسلى» شەيتانغا ئادەم يىلاننىڭ بېشىنى دەسسەپ يەنجىشتەك ئەجەللىك بىر زەربە بېرىدۇ. «سەن قوپۇپ ئۇنىڭ تاپىنىنى چېقىپ زەخىملەندۈرىسەن» ــ شۇ ئىنسان ئۆزى ئازاب تارتىدۇ، چۈنكى يىلان بۇرۇلۇپ ئۇنىڭ تاپىنىنى چاقىدۇ ياكى تاپىنىغا سانجىيدۇ.

قەدىمدىن تارتىپ خۇدادىن قورققۇچى ئادەملەر خۇدانىڭ يىلانغا ئېيتقان سۆزلىرىنى قۇتقۇزغۇچى، يەنى شەيتاننى مەغلۇپ قىلغۇچىنىڭ دۇنياغا كېلىشى توغرۇلۇق ۋەدىسى دەپ قاراپ كەلگەن. لېكىن قۇتقۇزغۇچى بۇ كۈرەشتە ئازاب تارتىدۇ. ئىنجىلدا شەيتان بىلەن مەسىھنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى كۈرەش كرېستتە يۈز بەرگەن، دەپ ئېلان قىلىنىدۇ. شۇ يەردە مەسىھنىڭ تاپىنى دەرۋەقە «يەنجىلدى»، «چېقىلدى» ياكى «سانجىلدى» ــ رىملىق لەشكەرلەر بولقىنىڭ زەربىسى بىلەن يوغان مىخنى سوقۇپ ئىككى پۇتىنىڭ ئوشۇقىغا سانجىدى؛ ئەمما خۇداغا مىڭ شۈكرى، مەسىھ شۇ يەردە شەيتاننىڭ ئۈستىدىن ئەخلاق ۋە روھىي جەھەتتە زور غەلىبە قازاندى («1يۇھ.» 8:3، «كول.» 15:2).

خۇدانىڭ ئادەمئاتىمىز ۋە ھاۋا ئانىمىزنى كىيىندۈرۈشى

ئادەمئاتىمىز ۋە ھاۋا ئانىمىز گۇناھ قىلغاندىن كېيىن ئۆزلىرىگە ئەنجۈر يوپۇرماقلىرىنى كىيىم قىلىپ ياسىغانىدى. روشەنكى، بۇ ئىش خۇدا ئالدىدا توغرا ئەمەس؛ چۈنكى «پەرۋەردىگار خۇدا ئادەمئاتا بىلەن ئۇنىڭ ئايالىغا تېرىلەردىن كىيىم قىلىپ كىيدۈرۈپ قويدى» دەپ ئوقۇيمىز. شۈبھىسىزكى، بۇ ئادەمئاتىمىز ۋە ھاۋا ئانىمىزغا ۋە شۇنىڭدەك بىزگىمۇ ئىنتايىن مۇھىم بىر دەرسنى ئۆگىتىدۇ. گۇناھنىڭ ئاقىۋەتلىرىنى يېپىش ئۈچۈن پاك ۋە گۇناھسىز بىر ھايات قۇربانلىق قىلىنىشى كېرەك — مۇشۇ يەردە گۇناھسىز بىر ياكى بىرقانچە ھايۋان قۇربانلىق بولغان بولسا كېرەك — بولمىسا بۇ «تېرىلەر» نەدىن كېلىدۇ؟ پەقەت خۇدا ئۆزىلا ئىنسانلارنىڭ گۇناھلىرىنى ياپالايدۇ — ئىنسانلارنىڭ ئەقىل-پاراستى ۋە تىرىشىپ-تىرمىشىپ سىڭدۈرگەن ئەجىرلىرىنىڭ «ئەنجۈر يوپۇرماقلىرى»دەك خۇدا ئالدىدا تولىمۇ ئەھمىيىتى يوق. شۇنداقتىمۇ نۇرغۇن ئىنسانلار تېخىچە شۇ ئىشنى قىلىشقا ئىنتىلمەكتە ــ بارلىق دىنىي پائالىيەتلىرىنىڭ ھەممىسى خۇدا ئالدىدا پەقەت «ئەنجۈر يوپۇرماقلىرى»، خالاس. نۇرغۇن كىشىلەر ئۆزلۈكىدىن ئەجىر سىڭدۈرسەك ئۈنۈملۈك بولىدۇ، دەپ خىيال قىلىدۇ — بۇددىستلار بولسۇن، مۇسۇلمانلار بولسۇن، خرىستىيانلار بولسۇن، ئۇلار دۇئالار، روزا تۇتۇشلار، مەسچىتتە ناماز ئوقۇشلار، بۇتخانىدا چوقۇنۇشلار، چېركاۋدا دۇئا قىلىشلار، سادىقە بېرىش، مۇقەددەس يازمىلارنى يادلاش قاتارلىقلار مۇكەممەل ھايات بولىدۇ، ئۇ خۇدانىڭ كەچۈرۈمىگە ئېرىشتۈرەلەيدۇ، دەپ ئويلايدۇ. بۇنداق ئوي پۈتۈنلەي خام خىيالدۇر. لېكىن «مۇكەممەل ھايات» قايسى دىنىي ئۆلچەم بىلەن ئۆلچەنسۇن قەتئىينەزەر، ئىنسانلار بۇگۈندىن باشلاپ تولۇق ھەققانىي، مۇكەممەل ھايات ئۆتكۈزىمەن دېسىمۇ ۋە شۇنداق قىلسىمۇ (ھېچقانداق ئادەم خۇدانىڭ مۇقەددەس روھىسىز ھەقىقىي مۇكەممەل ھاياتنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ يېتەلمەيدۇ؛ مانا بۇ ھەقىقەتتۇ!) لېكىن بۇنداق قىلىش قانداقمۇ ئۆتكەن ھاياتىنىڭ بىرەر گۇناھىنى ياپالىسۇن؟ ئادەمئاتىمىز ۋە ھاۋائانىمىز ئۆزلىرىنى خۇدا ئالدىدا تۆۋەن تۇتۇپ، ئەنجۈر يوپۇرماقلىرىنى سېلىپ تاشلىدى. خۇددى ئادەمئاتىمىز خۇدا تەرىپىدىن كىيدۈرۈلگەندەك (چۈنكى خۇدا ئۆزى ئۇلارنى كىيىندۈرگەن) ئىنسانلار خۇدانىڭ شاپائىتىنى ھەقسىز بىر سوۋغات سۈپىتىدە قوبۇل قىلىشى

بىلەن گۇناھلاردىن قۇتقۇزۇلىدۇ («ئەف.» 5:2، 8). ئادەمئاتىمىز ۋە ھاۋائانىمىز شۇ كىيىم-كېچەكنى كەمتەرلىك بىلەن قوبۇل قىلغىنى ئۈچۈن خۇدانىڭ كەچۈرۈمىگە ئېرىشكەن، دەپ قارايمىز. بىراق بۇگۈن قوبۇل قىلىش كېرەكنى ھايۋانلارنىڭ تېرىلىرى ئەمەس، بەلكى مەسىھنىڭ ئۆزىنىڭ ھەققانىيلىقىدىن ئىبارەتتۇر («رىم.» 22:3، 26، 6:4-9، «ئەف.» 24:4، «تىت.» 5:3، «ۋەھ.» 8:19).

9:4 نېمىشقا قابىلنىڭ ھەدىيەسى قوبۇل قىلىنمىدى؟

قابىلنىڭ سوۋغىتى رەت قىلىنىپ، ھابىلنىڭ قوبۇل قىلىنغىنى دەسلەپتە بەلكىم ئادەمنى تولىمۇ ئويلاندۇرىدىغان ئىش بولۇشى مۇمكىن. ھالبۇكى، ئىنجىلدىكى ئىككى يازما مۇشۇ ئىشنى يورۇتىدۇ: —

«ئېتىقادى بولغاچقا ھابىل قابىلنىڭكىدىنمۇ ياخشى بىر قۇربانلىقنى خۇداغا ئاتىغان؛ ئېتىقادى بولغاچقا، خۇدا ئۇنىڭ ئاتىغانلىرىنى تەرىپلەپ، ئۇنىڭغا ھەققانىي دەپ گۇۋاھلىق بەردى. گەرچە ئۆلگەن بولسىمۇ، ئېتىقادى بىلەن ئۇ يەنىلا بىزگە گەپ قىلماقتا» («ئىبر.» 4:11)

«چۈنكى سىلەر دەسلەپتىن ئاڭلاپ كېلىۋاتقان خەۋەر مانا دەل شۇكى، بىر-بىرىمىزگە مېھىر-مۇھەببەت كۆرسىتىشىمىز كېرەكتۇر. رەزىل بولغۇچىدىن بولغان، ئىنىسىنى ئۆلتۈرگەن قابىلغا ئوخشاش بولماسلىقىمىز كېرەك؛ ئۇ نېمىشقا ئىنىسىنى قەتل قىلدى؟ ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ قىلغانلىرى رەزىل، ئىنىسىنىڭ قىلغانلىرى ھەققانىي بولغانلىقى ئۈچۈن شۇنداق قىلغان» («1يۇھ.» 11:3-12).

«ئىبرانىيلارغا»دىكى شۇ ئايەت بىزگە ھابىلنىڭ قۇربانلىقىنى «ئېتىقاد بىلەن» ئېلىپ كەلگەنلىكىنى ئايان قىلىدۇ. ئېتىقاد ۋە ئىشەنچ خۇدانىڭ سۆز-كالامىنى ئاڭلاش ۋە قوبۇل قىلىش بىلەن بارلىققا كېلىدۇ (مەسىلەن، «رىم.» 17:10، «يەش.» 1:53نى كۆرۈڭ). ئۇنداقتا، ھابىل خۇدانىڭ «ئېتىقاد ئېلىپ كەلگەن» قايسى سۆزىنى ئاڭلىغان؟ ئادەمئاتا ئوغۇللىرى قابىل بىلەن ھابىلغا خۇدانىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئۇياتىنى يېپىش ئۈچۈن گۇناھسىز ھايۋاننىڭ تېرىلىرى بىلەن كىيدۈرگەنلىكى توغرۇلۇق بىرەر خەۋەرنى ئېيتىپ بەرگەنمۇ، ياكى خۇدا ئۇلارغا بىۋاسىتە بىرەر سۆزنى

قىلغانمۇ؟ ھېچبولمىغاندا، ھابىلدا ئېتىقاد بولغان بولسا، ئۇنداقتا خۇدا ئۇلارغا ئۆزىگە يېقىنلىشىش ئۈچۈن قۇربانلىق قىلىش كېرەكلىكى توغرۇلۇق ۋەھىي يەتكۈزگەن، دەپ جەزملەشتۈرەلەيمىز.

قابىل ئۈچۈن چوڭ مەسىلە شۇكى، ئۇ دېھقان ۋە باغۋەن ئىدى؛ قۇربانلىققا كېرەك بولغان قويلارنىڭ ئىگىسى ئۇنىڭ ئىنىسى ھابىل ئىدى. قابىل تەكەببۇرلۇقىدىن ئىنىسىدىن قۇربانلىققا قوي سوراشنى خالىمايتتى؛ شۇڭا ئورنىدا ئۇ ئۆز بېغىدىكى مەھسۇلاتلاردىن ئېلىپ كېلىدۇ. مۇشۇ ئايەتلەردىن ئېنىقكى، خۇدا ئۇنىڭ سوۋغىتىنى پەقەت قوبۇل قىلمايلا قالماي، بەلكى قابىلنىڭ ئۆزىمۇ خۇداغا ياقمىدى: «خۇدا قابىل ۋە ئۇنىڭ سوۋغىنىغا قارىمىدى». مۇناسىۋەتلىك ئايەتلەردىن كۆرۈنۈپ تۇرىدۇكى، قابىلنىڭ پوزىتسىيىسى پەقەت ھاكاۋۇرلۇق ئىدى؛ خۇدا ئۇنىڭ سوۋغىتىنى رەت قىلغاندىن كېيىن خۇدانىڭ سەممىي گەپلىرىگە قۇلاق سېلىشنىڭ ئورنىدا ئۇ ئىنتايىن غەزەپلىنىدۇ. مۇشۇنىڭدىن بىز ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى خىياللىرىنى ئاڭلىغاندەك بولىمىز: «مانا بۇ سوۋغات تىرىشىپ-تىرمىشىپ چىقارغان ئۆز ئەجرىمدۇر! ئاجايىب بىر ھەدىيەدۇر! ئەسلىدە خۇدانىڭ ماڭا رەھمەت ئېيتىشىغا توغرا كېلەتتى!».

قابىلدا ۋە ھابىلدا ئىككى يول بىزگە كۆرۈنىدۇ («يەھ.» 11-ئايەتتىكى «قابىلنىڭ يولى»نى كۆرۈڭ). بىرىنچى يولنى «دىنىي يول»، ئىككىنچى يولنى «ئېتىقاد يولى» دېيىشكە بولىدۇ. مۇشۇ يەردە «دىنىي يول» دېگىنىمىز، بىر ئىنسان ئۆزىنىڭ تىرىشىش-تىرمىششلىرى ۋە ئوي-خىياللىرى بىلەن خۇدانى رازى قىلماقچى بولغان يول. پۈتكۈل دۇنيا بويىچە كۆپ ئادەملەر قابىل ئويلىغاندەك: «مەن كۆپ دۇئالارنى قىلغىنىم ئۈچۈن، ھەر ھەپتە مەسچىتكە (ياكى بولمىسا چېركاۋغا ياكى بۇتخانا قاتارلىقلارغا) بارغىنىم ئۈچۈن، كەمبەغەللەرگە كۆپ سادىقە بەرگىنىم ئۈچۈن، مۇقەددەس يازمىلارنى (تەۋرات بولسۇن، زەبۇر بولسۇن، ئىنجىل بولسۇن، قۇرئان بولسۇن، بۇددا «نوملىرى» بولسۇن) يادلىغىنىم ئۈچۈن خۇدا مېنى قوبۇل قىلىپ، گۇناھلىرىمنى كەچۈرۈم قىلىدۇ» دەپ ئويلاپ يۈرىدۇ. بىراق تەۋرات-ئىنجىل بويىچە، گۇناھنى بىر تەرەپ قىلىدىغان بىردىنبىر ئىش ــ قۇربانلىقتۇر. خۇدانىڭ نىجاتى سوۋغات بولۇپ، مەسىھنىڭ ئۆزىدە ئۇ كېرەك بولغان قۇربانلىقنى تەمىنلىگەن. ئېتىقادى بار ئادەملەر ئۇنىڭ بۇ توغرۇلۇق سۆز-كالامىنى قوبۇل قىلىپ، خۇشاللىق بىلەن ئۇنىڭ سوۋغىتىنى قۇچاقلايدۇ. ھابىل بولسا بۇ يولغا، يەنى خۇدانىڭ شاپائىتىنى

قوبۇل قىلىدىغان ئېتىقادلىق يولغا ۋەكىل بولىدۇ. ھالبۇكى، بەزىلەر ھەتتا قابىلدەك ئۆزلىرىنىڭ ئەجىرلىرى ئۈچۈن خۇدادا مېنى تەرىپلىشى كېرەك، دەپ ئويلايدۇ.

«چۈنكى سىلەر شەپقەت بىلەنلا ئىشەنچ ئارقىلىق قۇتقۇزۇلدۇڭلار. بۇ ئىش ئۆزۈڭلاردىن كەلگەن ئىش ئەمەس، بەلكى خۇدادىن كەلگەن ئىلتىپات، ــ ئۇ زادىلا ئادەملەرنىڭ ئەمەل-ئەجىردىن كەلمەيدۇ، بۇ ھەم ھېچكىمنىڭ ماختىناسلىقى ئۈچۈندۇر» («ئەف.» 2:8-9).

ئاخىردا قابىل ئىنىسىنى ئۆلتۈرگىنى ئۈچۈن خۇدانىڭ ئۇنىڭغا چۈشۈرگەن جازاسى توغرۇلۇق ئازراق توختىلىمىز. ئادەمئاتا ۋە ھاۋائانا گۇناھ قىلغاندىن كېيىن، خۇدا شاپائەت بىلەن ئۇلارغا گۇناھلىرىنى تونۇپ يېتىش پۇرسىتىنى بەرگەنىدى، ۋە ئۇ شۇنداق پۇرسەتنى ھەتتا قابىلغىمۇ يەتكۈزۈپ: «ئىنىڭ نەدە؟» دەپ سورايدۇ. شۇنداقتىمۇ قابىل پۇرسەتنى رەت قىلىپ، خۇدا ئالدىدا تۇرۇپمۇ يالغان سۆزلەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن خۇدا ئۇنىڭغا شۇنداق «يېنىك جازا» بەردىمۇ؟ نېمىشقا ئۇ نەق مەيداندا ئۆلتۈرۈلمەيدۇ؟

جازانىڭ تەپسىلاتلىرىدىن: «سەن ئەمدى قولۇڭدىن ئىنىڭنىڭ قېنىنى قوبۇل قىلغىلى ئاغزىنى ئاچقان يەردىن قوغلىنىپ لەنەتكە ئۇچرايسەن. سەن يەرگە ئىشلىسەڭمۇ ئۇ بۇنىڭدىن كېيىن ساڭا قۇۋۋىتىنى بەرمەيدۇ، سەن يەر يۈزىدە سەرسان بولۇپ، سەرگەردان بولىسەن» دەپ ئوقۇيمىز.

يەر-تۇپراق ئادەمئاتىمىزنىڭ گۇناھى تۈپەيلىدىن ئاللىقاچان لەنەتكە ئۇچرىغان بولۇپ، ئادەمئاتىمىزغا: «سەن تۇپراقتا يانغۇچە ئارىلىقتا يۈز-كۆزۈڭ تەرگە چۆمگەندىلا نان يەيسەن» دېگەندەك، تىرىقچىلىق تەسلىشىپ كەتكەنىدى. ئەمدى قابىلغا بولسا نەگىلا بارسا تىرىقچىلىق ھەسسىلەپ تەسلىشىپ كېتەتتى. ئۇنىڭ خۇداغا: «كىملا مېنى تېپىۋالسا، ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ!» ــ دېگەنلىكى ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس (شۇ چاغدا يەر يۈزىدە بەلكىم پەقەت ئۈچ ئىنسان ياشايتتى ــ لېكىن قابىل كەلگۈسىدە ئىنسانلارنىڭ كۆپىيىدىغىنىنى كۆزدە تۇتۇپ سۆزلەيدۇ ــ 28:1، 16:3، 3:5-5نى كۆرۈڭ). كىممۇ قابىلنىڭ ئۆز يېنىدا خالايدۇ دەيسىز؟! ئۇ نەگىلا بارسا تۇپراق شۇ ھامان تۇغماس بولۇپ كېتەتتى! شۇنىڭ ئۈچۈن خۇدا باشقىلارنىڭ قابىلنى ئۆلتۈرمەسلىكى ئۈچۈن ئۇنىڭ پېشانىسىگە مەلۇم بىر بەلگە قويىدۇ. بىراق

ئۇ قەيەرگە بارسا ئۇلار ئۇنى دەرھال ئارىسىدىن ھەيدىۋېتىدۇ. شۇنداق قىلىپ قابىل گۇناھنىڭ ئاقىۋىتىنى كۆرسىتىدىغان بىرخىل «ماشغۇل ئاگاھ» ياكى «سەرگەردان تەشۋىقاتچى»، پۈتكۈل يەر-زېمىندا خۇدانىڭ ئادىللىقى ۋە مۇقەددەسلىكى، گۇناھنى جازالايدىغانلىقى توغرۇلۇق «خالىس» جاكارچى، گۇۋاھچى ياكى خەۋەرچى بولۇپ قالىدۇ.

6-باب - «خۇدانىڭ ئوغۇللىرى ئىنسانلارنىڭ قىزلىرىنى ... ئۆزلىرىگە خوتۇن قىلىشقا باشلىدى» - بۇ نېمىنى كۆرسىتىدۇ؟

«ۋە شۇنداق بولدىكى، ئىنسانلار يەر يۈزىدە كۆپىيىشكە باشلىغاندا، شۇنداقلا قىزلارمۇ كۆپلەپ تۇغۇلغاندا، خۇدانىڭ ئوغۇللىرى ئىنسانلارنىڭ قىزلىرىنىڭ چىرايلىقلىقىنى كۆرۈپ، خالىغانچە تاللاپ، ئۆزلىرىگە خوتۇن قىلىشقا باشلىدى».

تېكىستتىكى ئىزاھاتىمىزدا ئېيتقىنىمىزدەك، «خۇدانىڭ ئوغۇللىرى» ھەققىدە ئۈچ خىل چۈشەنچە بار: –

1. ئىنسان ئەمەس، بەلكى ئەرشتىكى بىر خىل زات، پەرىشتە ياكى روھتىن ئىبارەت (بەزى ئالىملار شۇ ئىبارىنى جىن-شەيتانلارنى كۆرسىتىدۇ، دەپ قارايدۇ).

2. دەرىجىدىن تاشقىرى ئادەم بولۇپ، پادىشاھ ياكى ھۆكۈمدار.

3. قابىلنىڭ خۇداسىز ئەۋلادلىرىدەك ئەمەس، بەلكى خۇدا يولىدا ماڭىدىغان شېتنىڭ ئەۋلادلىرىدۇر.

بىز مۇتلەق بىرىنچى كۆزقاراشتا بولىمىز. چۈنكى 2- ياكى 3-پىكىردە ئېيتىلغاندەك «خۇدانىڭ ئوغۇللىرى» دېگەن ئىبارە شېتنىڭ ئىخلاسمەن ئەۋلادلىرى ياكى بولمىسا يەر يۈزىدىكى ئۇلۇغ زاتلارنى كۆرسەتكەن بولسا، ئۇنداقتا ئۇلارنىڭ «ئىنسانلارنىڭ قىزلىرىنىڭ چىرايلىقلىقىنى كۆرۈش»ى ئاندىن «خالىغانچە تاللاپ، ئۆزلىرىگە خوتۇن قىلىش»ىنىڭ زادى نېمە خاتالىقى ياكى يامانلىقى بولاتتى؟!

چۈنكى ئەينى تېكىستتە: «رەزىل ئادەملەرنىڭ قىزلىرى» توغرۇلۇق گەپ يوق، پەقەت «ئىنسانلارنىڭ قىزلىرى» دېيىلىدۇ - دېمەك، ئاددىي قىز-ئاياللارنىلا كۆرسىتىدۇ. شۇڭا «خۇدانىڭ ئوغۇللىرى» دېگەنلىك بىر تۈركۈم پەرىشتىلەرنى كۆرسىتىدۇ، دەپ قارايمىز («ئايۇپ» 6:1، 1:2، 7:38، «زەب.» 1:29، 6:89نى

كۆرۈڭ). مۇشۇ پەرىشتىلەر قىز-ئاياللارنىڭ گۈزەللىكىنى كۆرۈپ، ئۇلار بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى ھەۋەس قىلغان ۋە شۇنداق قىلىش ئۈچۈن خۇدا ئۆزلىرىگە بېكىتكەن خىزمەت ئورنىنى تاشلاپ («يەھ.» 6-ئايەت)، مەلۇم بىر ئىنسانىي، جىسمانىي شەكىلگە كىرگەن. تېكىستتىن قارىغاندا ئۇلارنىڭ ئەۋلادلىرى «پالۋان-باتۇرلار» ياكى «كۈچلۈك ئىسيانچى»لار، بىنورمال گىگانتلار ئىدى. «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»نىڭ مۇئەللىپى مۇنداق ۋەقەنىڭ يۈز بېرىشى پەقەت بىر قېتىملا ئەمەس دەپ پۈرىتىدۇ؛ چۈنكى ئۇ كېيىنكى ۋاقىتلاردىمۇ باشقا گىگانتلار تۇغۇلغان، دەپ خاتىرىلەيدۇ: ــ «شۇ كۈنلەردە (ۋە شۇنداقلا كېيىنكى كۈنلەردىمۇ)، خۇدانىڭ ئوغۇللىرى ئىنسانلارنىڭ قىزلىرىنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئۇلاردىن باللارنى تاپقىنىدا، گىگانتلار يەر يۈزىدە پەيدا بولدى. بۇلار بولسا قەدىمكى زامانلاردىكى داڭلىق پالۋان-باتۇرلار ئىدى» (4-ئايەت). بۇ بەلكىم مۇقەددەس يازمىلاردىكى باشقا يەرلەردە تىلغا ئېلىنغان، توپاندىن كېيىن تۇغۇلغان گىگانتلارنى كۆرسىتىدۇ؛ مەسىلەن، «چۆل.» 33:13، «قان.» 2:20-21، 11:3، «2سام.» 15:21-22نى كۆرۈڭ.

ئىنجىلدا، روسۇل يەھۇدا بۇ ۋەقەنىڭ مەزمۇنىنى گۇمانىي يوقاتقان ھالدا ئېنىق قىلىدۇ: ــ

«ۋە سىلەر شۇنىمۇ بىلىسىلەركى، ئەسلىدىكى ئورنىنى تۇتماي، بەلكى ئۆز ماكانىنى تاشلاپ كەتكەن پەرىشتىلەرنى رەب ئۇلۇغ قىيامەت كۈنىنىڭ سورىقىغىچە مەڭگۈ كىشەنلەپ مۇدھىش قاراڭغۇلۇقتا سولاپ ساقلىماقتا. سودوم ۋە گومورا ۋە ئۇلارنىڭ ئەتراپىدىكى شەھەرلەردىكىلەرمۇ شۇ ئوخشاش يولدا، يەنى شۇ پەرىشتىلەرگە ئوخشاش ئۆزىنى چىققان بۇزۇقلۇققا ۋە غەيرىي شەھۋەتلەرگە بېرىلىپ كەتكەن، كېيىنكى دەۋرلەر ئۇلارنىڭ ئاقىۋىتىدىن ئىبرەت ئالسۇن ئۈچۈن مەڭگۈلۈك ئوت جازاسىغا ئۆرنەك قىلىنىپ كۆيدۈرۈلگەن».

بۇ ئايەتلەرنىڭ ئاخىرقى قىسمىدا ئاۋۋال بەچچىۋازلىق شەھۋانىي ھەۋەسلەرگە بېرىلگەن «سودوم ۋە گومورا ۋە ئۇلارنىڭ ئەتراپىدىكى شەھەرلەردىكىلەر» تىلغا ئېلىنىدۇ؛ ئاندىن سودومدىكىلەرنىڭ «شۇ ئوخشاش يولدا، يەنى شۇ پەرىشتىلەرگە ئوخشاش ئۆزىگە چىققان بۇزۇقلۇققا ۋە غەيرىي

شەھۋەتلەر (گرېك تىلىدا: «غەيرىي ئەتلەر»)گە بېرىلىپ كەتكەن»لىكى كۆرسىتىلىدۇ. خۇدا پەرىشتىلەرنىڭ ھېچقاچان «غەيرىي شەھۋەتلەر («غەيرىي ئەتلەر»)گە بېرىلىشى»نى ئىرادە قىلغان ئەمەس؛ ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش، ھەرگىز ئەر كىشىلەرنىڭ ئايال كىشىلەر بىلەن نورمال ئەر-ئاياللىق مۇناسىۋەتنى خالىماي، باشقا ئەر كىشىلەرگە ھەۋەس قىلغۇچى بولۇشنى ئىرادە قىلغان ئەمەس.

«2پېت.» 4:2 ۋە مۇشۇ يەردە، «يەھ.» 6-ئايەتتىن قارىغاندا، ئالەمنىڭ دەسلىپىدە خۇداغا قارشى شەيتان بىلەن بىرگە ئىسيان كۆتۈرگەن پەرىشتىلەر بىلەن سېلىشتۇرغاندا، مۇشۇ پەرىشتىلەر ئېغىرراق جازاغا ئۇچرىغان («ۋەھ.» 3:12-4تىكى ئىزاھاتلىرىمىزنى كۆرۈڭ). ئاشۇ ئىسيان كۆتۈرگۈچى پەرىشتىلەر (ھازىرقى جىنلار) بۈگۈن دۇنيانى كېزىپ، ئىنسانلارنى ئېزىقتۇرۇپ، خۇدانىڭ مۆمىن بەندىلىرىنىڭ روھ-قەلبلىرىگە جەڭ قىلىپ يۈرمەكتە؛ «يەھ.» 6-ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان پەرىشتىلەرنى بولسا: «رەب ئۇلۇغ قىيامەت كۈنىنىڭ سورىقىغىچە مەڭگۈ كىشەنلەپ مۇدھىش قاراڭغۇلۇقتا سولاپ ساقلىماقتا». ئۇلارغا نېمىشقا (سولانمىغان جىنلار بىلەن سېلىشتۇرغىنىدا) ئېغىرراق جازا بېرىلىدۇ؟ شۈبھىسىزكى، ئاددىي سەۋەبى شۇ بولۇشى كېرەككى، مۇشۇ پەرىشتىلەر خۇدانىڭ گۇناھ ئۈستىدىن يۈرگۈزگەن بىرىنچى جازالىرىغا – (1) ئالەمنىڭ دەسلىپىدە، شەيتاننى جازالاپ ئەرشتىن ھەيدىۋەتكىنىگە؛ (2) ئادەمئاتىمىز ۋە ھاۋائانىمىز گۇناھ قىلغاندىن كېيىنكى جازالىغىنىغا؛ (3) ھابىلنى ئۆلتۈرگەن قابىلنىڭ ئۈستىگە چۈشۈرگەن جازاسىغا گۇۋاھ بولۇپ تۇرۇقلۇق، يەنىلا خۇدا ئالدىدا گۇناھ قىلغىنى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ خۇدا ئالدىدىكى جاۋابكارلىقى كۆپرەك بولاتتى.

ئەلۋەتتە، بەزىلەر بۇ پىكرىمىزنى ئاڭلاپ رەب ئەيسانىڭ ئىنسانلارنىڭ تىرىلىشى توغرۇلۇق: «ئۆلۈمدىن تىرىلگەندىن كېيىن، ئىنسانلار ئۆيلەنمەيدۇ، ئەرگە تەگمەيدۇ، بەلكى خۇدانىڭ ئەرشتىكى پەرىشتىلىرىگە ئوخشاش بولىدۇ» («مات.» 30:22) دېگەن مۇبارەك سۆزلىرىنى نەقىل كەلتۈرۈپ قارشى چىقىدۇ. دېمەك، پەرىشتىلەر ھېچبولمىغاندا ئۆيلەنمەيدۇ ۋە ئۇلارنىڭ جىنسىيىتى يوق. لېكىن ئۇلارنىڭ خالىسىلا جىنسىيەتكە ئىگە بولۇش ئىمكانىيىتى يوق ئەمەس. دېگەنلىرىمىز دەل مۇشۇ. «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى»دا بايان قىلىنغان بۇ پەرىشتىلەر خۇدا بېكىتكەن تەرتىپتىن ياكى تۈزۈمدىن ھالقىپ چىقتى ۋە شۇنىڭ بىلەن جازالاندى. ئۇلار روسۇل

يەھۇدا تەسۋىرلىگەن سودومدىكى ئادەملەرگە ئوخشاش «بۇزۇقلۇققا ۋە غەيرىي شەھۋەتلەرگە بېرىلىپ كەتكەن... مەڭگۈلۈك ئوت جازاسىغا ئۇچرىنەك قىلىنىپ كۆيدۈرۈلگەن».

بۇ ۋەقەدىن كېيىن ئىنسانلارنىڭ قەلبلىرى تېخىمۇ رەزىللىك بىلەن تولۇپ كەتكەندەك قىلىدۇ: ــ «پەرۋەردىگار ئىنساننىڭ ئۆتكۈزۈۋاتقان رەزىللىكى يەر يۈزىدە كۆپىيىپ كەتكەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ كۆڭلىدىكى نىيەتلىرىنىڭ ھەرقاچان يامان بولۇۋاتقىنىنى كۆردى».

9:25-27 نۇھ پەيغەمبەرنىڭ شەم، ھام ۋە يافەت توغرۇلۇق بېشارەتلىك سۆزلىرى

نۇھ پەيغەمبەر ئۆز ئۈزۈمزارلىقىنىڭ شارابىنى ئىچىپ مەست بولغاندىن كېيىن ئۇنى كۆرگەن ئوغلى ھام ئاكىلىرى شەم بىلەن يافەتنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئاتىسىنى مازاق قىلغان ھالدا شۇ ئەھۋالنى ئۇلارغا ئېيتقان، دەپ خاتىرىلىنىدۇ. ئۇلار ئىككىيلەن بولسا ھۆرمەت بىلەن ئەدىيالنى ئېلىپ كەينىچە مېڭىپ، ئاتىسىنى يېپىپ قويىدۇ. نۇھ پەيغەمبەر ئويغىنىپ، نېمە ئىشلارنىڭ يۈز بەرگىنىنى بىلىپ، تۆۋەندىكى بېشارەتنى ئېلان قىلدى: ــ

«نۇھ شارابنىڭ كەيپىدىن ئويغىنىپ، كەنجى ئوغلىنىڭ ئۆزىگە نېمە قىلغىنىنى بىلىپ: ــ

ـ قانائانغا لەنەت بولغاي!
ئۇ قېرىنداشلىرىنىڭ قۇلىنىڭ قۇلى بولسۇن، ــ دەپ قارغىدى.
ئۇ يەنە: ــ
شەمنىڭ خۇداسى بولغان پەرۋەردىگارغا تەشەككۈر-مەدھىيە كەلتۈرۈلگەي!
قانائان شەمنىڭ قۇلى بولسۇن.
خۇدا يافەتنى ئاۋۇتقاي!
ئۇ شەمنىڭ چېدىرلىرىدا تۇرغاي،
قانائان بولسا ئۇنىڭ قۇلى بولغاي! ــ دېدى».

بىرىنچى سوئال، يامان ئىش قىلغىنى ھام بولغاندىن كېيىن، نېمىشقا ئۇنىڭ ئوغلى قانائان لەنەتكە قالدى؟

خۇدانىڭ ھۆكۈملىرى «چوڭقۇر تىلسىمات دېگىنزلاردەكتۇر» («زەب.»6:36)؛ دەرۋەقە بىز پانىي دۇنيادا بولغىنىمىزدا ئۇلارنىڭ سەۋەبلىرى ياكى ئەھمىيىتىنى تولۇق تونۇپ يېتەلمەيمىز؛ لېكىن ھامىنىڭ كۆپ ئوغۇللىرى ئارىسىدىن پەقەت قانائانلا لەنەتكە قالغان، دېگەن پاكىتتىن ھامىنىڭ يامان ئىش قىلىشىدا ئوغلى قانائاننىڭ تەسىرى بار ياكى ئاتىسىنى مازاق قىلىشقا قۇتراتقۇچى شۇ قانائاندۇر، دەپ پەرەز قىلساق ئېھتىمالغا يېقىنراق بولۇشى مۇمكىن (بەزى ئالىملار ئىككىنچى بىر پىكىردە بولۇپ، قانائان ھامىنىڭ ئەڭ ئامراق ئوغلى، شۇڭا ھامنى جازالاش ئۈچۈن نۇھ قانائاننىڭ كەلگۈسىگە لەنەت ئوقۇيدۇ، دەپ قارايدۇ).

«قۇلنىڭ قۇلى» ــ بۇ ئىبارە ئەڭ تۆۋەن قۇللۇق ياكى تۆۋەن خىزمەتنى كۆرسىتىدۇ.

نۇھ پەيغەمبەر پەرۋەردىگارنى «شەمنىڭ خۇداسى» دەپ تەسۋىرلەيدۇ. دېمەك، شەم ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى خۇدا بىلەن يېقىن مۇناسىۋەتتە بولىدۇ. شەمنىڭ نەسلىدىن «ئېبەر» دېگەن زات تۇرىلىدۇ؛ «ئېبەر» ــ مەنىسى بەلكىم «(دەريادىن) ئۆتكۈچى»، شۇڭا ئېبەر بەلكىم تۇنجى «ئىبرانىي» بولۇشى مۇمكىن. ئېبەرنىڭ نەسلىدىن ئىبراھىم، ئىسھاق، ياقۇپ ئاندىن ياقۇپتىن ئىسرائىل دېگەن خەلق چىققان؛ ئىسرائىل خۇدا ئۆزىنى شەيتاننىڭ زۇلمىتىدە قالغان دۇنياغا تونۇشتۇرۇشقا تاللىۋالغان ۋاسىتچى ئىدى. نۇھنىڭ ئوقۇغان لەنىتى بويىچە، قانائاننى كېيىن «شەمنىڭ قۇلى» دەپ بېكىتكەن. بۇ ئىش ئىسرائىلنىڭ كېيىنكى تارىخىدا ئەمەلگە ئاشۇرۇلغان (مەسىلەن، «2تار.» 8:1-8نى كۆرۈڭ).

نۇھنىڭ بېشارىتىدە يافەت توغرۇلۇق «خۇدا يافەتنى ئاۋۇتقاي!» ئاندىن «ئۇ شەمنىڭ چېدىرلىرىدا تۇرغاي» دەيدۇ. كېيىن مەدەنىيەت كۆپرەك تەرەققىي قىلغان ئەللەر، بولۇپمۇ ياۋروپادىكى ئەللەرنىڭ كۆپىنچىسى يافەتتىن چىققان. يافەتنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ ئارىسىدا بابىل، گرېك (يۇنان) ۋە رىم ئىمپېرىيەلىرىدىكىلەر بولغان. بۇ ئىمپېرىيەلەر ئاشۇرنىڭ زېمىنىنى ئېگىلىپلا قالماي، بەلكى پەلەستىن زېمىنىنى ئىشغال قىلغان ۋە شۇنداقلا قانائاننىڭ ئەۋلادلىرىنى ئۆز قۇللۇقىغا سالغان. نۇھنىڭ يافەت توغرۇلۇق بېشارىتى كېيىن يەنە روھىي جەھەتتىمۇ ئەمەلگە ئاشۇرۇلغان ــ چۈنكى ئىنجىل دەۋرىدە خۇش خەۋەرنى ئاۋۋال قوبۇل قىلغانلارنىڭ كۆپىنچىسى يافەتتىن چىققان خەلقلەر بولغان.

«هام» دېگەن سۆز «قارا» دېگەن مەنىدە. شۇڭا ئافرىقىدىكى كۆپ قارا تەنلىك خەلقلەر دەرۋەقە هامنىڭ ئەۋلادلىرىدىن بولۇشى مۇمكىن. لېكىن بەزىلەرنىڭ نۇھ پەيغەمبەرنىڭ بۇ بېشارىتىدىن پايدىلىنىپ، «خۇدانىڭ ئىرادىسى» دەپ باھانە قىلىپ قارا تەنلىك خەلقلەرنى («هامنىڭ ئەۋلادلىرى» دەپ) قۇللۇققا سېلىشى مۇتلەق چوڭ گۇناھ بولىدۇ. چۈنكى بېشارەتتە هام ئۆزى ياكى قانائاندىن باشقا ئەۋلادلىرىدىن ھەتتا بىرىمۇ تىلغا ئېلىنغان ئەمەس.

10-باب - «ئەللەرنىڭ نەسەبنامىسى» - بۇ ئەللەر ھازىر نەدە ياكى نەگە كەتكەن؟

بۇ بابتىكى «ئەللەرنىڭ نەسەبنامىسى»دا يەر يۈزىدىكى بارلىق ئەللەرنىڭ ئەجدادلىرى خاتىرىلىنىدۇ. بۇ تىزىملانغان خەلقلەرنىڭ ھازىرقى خەلقلەر ياكى ئەللەر بىلەن بولغان مۇناسىۋەتلىرىدىن بەزىلىرى مەلۇم، بەزىلىرى نامەلۇم. مەلۇم بولغانلىرى توغرۇلۇق تۆۋەندە ئازراق توختىلىمىز: —

(ئوقۇرمەنلەر بۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك 1-خەرىتىنىسىمۇ كۆرسۇن)

2:10 «يافەتنىڭ ئوغۇللىرى: — گومەر، ماگوگ، ماداي، ياۋان، تۇبال، مەشەك ۋە تىراس».

گومەر — «كىممەرلەر»نىڭ ئەجدادى. گېرمانىيە بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

ماگوگ — جەنۇبىي رۇسىيە ۋە ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ تۈزلەڭلىك رايونلىرىدىكى بىر خەلق. «ماگوگ»نىڭ «سكىتلار» بىلەن مۇناسىۋىتى بار بولۇشى مۇمكىن؛ ئوتتۇرا ئاسىيادىكى ھازىرقى خەلقلەردىن بەزىلىرى، شۈبھىسىزكى، ماگوگدىن چىققان («ئەز.» 38-39-بابلارنى كۆرۈڭ).

ماداي — «مېدىيالار» (ھازىرقى «كۇردلار») ھەمدە ھىندىستاندىكى بەزى خەلقلەرنىڭ ئەجدادى.

ياۋان — گرېكلەر (يۇنانلار)نىڭ ئەجدادى

تۇبال — «قارا دېڭىز»غا مۇناسىۋەتلىك بەزى قەبىلىلەرنىڭ ئەجدادى. كېيىنچە بۇلارنىڭ رۇسىيەنىڭ قەدىمكى پايتەختى، يەنى توبولسك شەھىرى بىلەن مۇناسىۋىتى بولغان بولۇشى مۇمكىن.

مەشەك – «مۇشكۇلار» دېگەن قەدىمكى خەلقنىڭ ئەجدادى. بۇلار رۇسىيەنىڭ ھازىرقى پايتەختى موسكۋا ۋە ئەرمەنىيەدىكى موشقى تاغلىرى بىلەن مۇناسىۋىتى بولۇشى مۇمكىن.
تىراس – قەدىمكى «تراكىيلار» ياكى «ئەترۇسكىيلار» ياكى بۇلار ئىككىسىنىڭ ئەجدادى. بۇ خەلقلەردىن بەزىلىرى كېيىن «فىنىكىيلەر» بىلەن مۇناسىۋىتى بار بولدى.

3:10 «گومەرنىڭ ئەۋلادلىرى: ئاشكىناز، رىفات ۋە تورگاماھ»

ئاشكىناز – ھىندى-گېرمانلارنىڭ شىماليي قەبىلىلىرىنىڭ ئەجدادى ۋە بەلكىم يەنە «سكىتلار»نىڭ بىر قىسمىنىڭ ئەجدادى بولۇشى مۇمكىن. ئېھتىمالغا يېقىنكى، ھازىرقى تۈركلەر سكىتلاردىن چىققان.
رىفات – شىماليي سۈرىيەدە ۋە شەرقىي تۈركىيەدە ياشىغان بىر قەبىلىنىڭ ئەجدادى.
تورگاماھ – شەرقىي تۈركىيەنىڭ چېگرىسىدىكى «تابال»غا يېقىن بولغان بىر قەبىلىنىڭ ئەجدادى

4:10 «ئېلىشاھ، تارشىش، كىتتىيلار بىلەن دودانىيلار»

ئېلىشاھ – سىپرۇستا ھەم بەلكىم كرىتتە ئولتۇراقلاشقان بىر قەبىلىنىڭ ئەجدادى. ئۇلار كېيىن «ئوتتۇرا دېڭىز»نىڭ بويىدىكى باشقا يەرلەردە ئولتۇراقلاشقان.
تارشىش – «ئوتتۇرا دېڭىز»نىڭ بويلىرىدىن ئىسپانىيەگىچە ۋە ئەنگلىيەدىمۇ ئولتۇراقلاشقان بىر خەلق بولدى.
كىتتىيلار – سىپرۇستا ئولتۇراقلاشقان يەنە بىر خەلق.
دودانىيلار – گرېكلەر ۋە «رودا» دېگەن ئارال بىلەن مۇناسىۋەتلىك بىر خەلق.

6:10 «ھامنىڭ ئوغۇللىرى كۇش، مىسىر، پۇت ۋە قانائان»

«ھام» دېگەننىڭ مەنىسى «قارا» بولغاچقا، مۇمكىنلىكى باركى، ئافرىقىدىكى خەلقلەرنىڭ كۆپىنچىسى ھامدىن چىققان بولۇشى مۇمكىن. تۆۋەندە كۆرىمىزكى، ھامنىڭ ئەۋلادلىرىدىن بىرنەچچىسى دەرۋەقە ئافرىقىدا ئولتۇراقلاشقان.

كۇش – ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى ئېفىئوپىيەدە (نۇبىيادا) ئولتۇراقلاشقان
مىسىر – مىزرائىم – ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى ئۇستۈن مىسىر ۋە ئاستىن مىسىردا ئولتۇراقلاشقان (ئىبرانىي ۋە ئەرەب تىللىرىدا «مىزرائىم» دېگەن سۆز «ئىككى مىسىر» دېگەننى بىلدۈرىدۇ).
پۇت – ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى لىبىيەدە (نۇبىيادا) ۋە سومالىيەدە ئولتۇراقلاشقان
قانائان – ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى پەلەستىندە ئولتۇراقلاشقان، ئاندىن «قانائانىيلار» دېگەن يەتتە قەبىلە بولغان.

7:10 «كۇشنىڭ ئوغۇللىرى سېبا، ھاۋىلاھ، سابتا، رائاماھ ۋە سابتېكاھ؛ رائاماھنىڭ ئوغۇللىرى شېبا ۋە دېدان ئىدى»
سېبا – ئۇستۈن مىسىردا، نىل دەرياسىغا يېقىن ئولتۇراقلاشقان بىر قەبىلە
ھاۋىلاھ – (مەنىسى «قۇملۇق» ياكى «قۇملۇق تۈزلەڭلىك») – جەنۇبىي ئەرەبىستاندا ئولتۇراقلاشقان بىر قەبىلە
سابتا – پارس قولتۇقىنىڭ بويلىرىدا ئولتۇراقلاشقان بىر قەبىلە
رائاماھ – غەربىي جەنۇبىي ئەرەبىستاندا ئولتۇراقلاشقان بىر قەبىلە
سابتېكاھ – پارس قولتۇقىنىڭ شەرقىي تەرىپىدىكى «سامۇداكى» دېگەن جايدا ئولتۇراقلاشقان بىر قەبىلە
شېبا – غەربىي جەنۇبىي ئەرەبىستاندىكى بىر قەبىلە بولدى؛ كېيىن «سابىيلار» پادىشاھلىقىنى قۇرغان؛ ئۇلارنىڭ ئايال پادىشاھى كېيىن دانالىق ئىزدەپ سۇلايمان پادىشاھنى يوقلاپ بارغان («1پاد.» 10-باب).
دېدان – شىمالىي ئەرەبىستاندا ئولتۇراقلاشقان بىر قەبىلە

8:10 «كۇشتىن يەنە نىمرود تۆرەلگەن؛ ئۇ يەر يۈزىدە ناھايىتى كۈچتۈڭگۈر ئادەم بولۇپ چىقتى» – «نىمرود» دېگەن ئىسمىنىڭ مەنىسى «ئاسىيلىق قىلغۇچى» دېگەنلىك بولىدۇ. ئۇ توغرۇلۇق ئېيتىلغان سۆزلەرنىڭ ھەممىسىنى سەلبىي جەھەتتە چۈشىنىش كېرەك. ئۇنىڭدىن خۇدانىڭ خەلقىگە دۈشمەن بولغان ئىككى شەھەر ۋە ئىمپېرىيە چىققان – يەنى بابىل (خۇداغا قارشىلىقىنى بىلدۈرگەن بابىل مۇنارى قۇرۇلغان جاي) ۋە نىنەۋە (ئاسۇرىيە

ئىمپېرىيەسىنىڭ پايتەختى)، ئۇلار تۆۋەندىكىدەك: –

9:10 «ئۇ پەرۋەردىگار ئالدىدا كۈچتۈڭگۈر ئوۋچى بولدى؛ شۇڭا
«پالانچى بولسا، پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا نىمرودتەك، زەبەردەس
ئوۋچى ئىكەن!» دەيدىغان گەپ پەيدا بولدى» – بۇنىڭ مەنىسى
ئىزاھاتلىرىمىزدا كۆرسىتىلگەندەك، نىمرود «ئوۋچى» مۇشۇ يەردە بەلكىم
ھايۋانلارنى ئەمەس، ئىنسانلارنى ئوۋلايدىغانلىقىنى كۆرسىتىشى مۇمكىن، ۋە
شۇنداقلا ئۇنىڭ نامى ھەتتا ئەرشكىمۇ يەتتى. بىزدە ھېچقانداق گۇمان يوقكى،
نىمرود دېگەن كىشى كەلگۈسىدىكى «دەججال»نى سۈرەتلىگەن بىر خىل
«بېشارەتلىك رەسىم»دۇر. چۈنكى كەلگۈسىدە دەججال (قايتىدىن قۇرۇلىدىغان)
بابىل شەھىرىنىڭ پادىشاھى بولىدۇ.
10:10 «ئۇنىڭ پادىشاھلىقى شىنار زېمىنىدىكى بابىل، ئەرەك،
ئاككاد ۋە كالنەھ دېگەن شەھەرلەردە باشلانغانىدى» – بۇرۇنقى
يەھۇدىي ئۆلىمالار (راببىلار)نىڭ ھەممىسى: «پەرۋەردىگار ئالدىدا
كۈچتۈڭگۈر ئوۋچى بولدى» دېگەن سۆزلەر ئۇنىڭ خۇداغا قارشى
تۇرغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ، دەپ قارايتتى. چۈنكى نىمرود كېيىن بەرپا قىلغان
شەھەرلەر، جۈملىدىن بابىل شەھىرى خۇدا ۋە ئۇنىڭ خەلقىگە قارشى چىققان،
شۇنداقلا خۇداغا قارشى چىقىشنىڭ سىمۋولى بولۇپ قالغان.

11:10-12 «ئۇ بۇ زېمىندىن ئاشۇر زېمىنىغا چىقىپ نىنەۋە،
رەھوبوت-ئىر، كالاھ، ۋە نىنەۋە ۋە كالاھنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى رەسەن
دېگەن شەھەرلەرنىمۇ بىنا قىلدى (بۇلار قوشۇلۇپ «كاتتا شەھەر»
بولدى)» – ئاشۇر (ئاسۇرىيە ئىمپېرىيەسىنى تەسىس قىلغۇچى) شەمنىڭ ئەۋلادى
ئىدى (22-ئايەت).

ئاشۇر نىنەۋە، رەھوبوت-ئىر، كالاھ، ۋە رەسەن دېگەن تۆت شەھەر بىرلىشىپ بىر
چوڭ كاتتا شەھەر، يەنى «نىنەۋە شەھەرى» بولدى.

13:10 «مىسىرنىڭ ئەۋلادلىرى لۇدىيلار، ئانامىيلار، لەھابىيلار، نافتۇھىيلار» – بۇ تۆت خەلق نىل دەرياسى دېلتىسىدىن تارتىپ، شىمالىي ئافرىقىغىچە ئولتۇراقلاشقان.

14:10 «پاتروسىيلار، كاسلۇھىيلار (فىلىستىيلەر كاسلۇھىيلاردىن چىققان) ۋە كافتورىيلار»

پاترۇسىيلار ۋە كاسلۇھىيلارمۇ ئۇستۇن مىسىردا ۋە كرېتتە ئولتۇراقلاشقان. «فىلىستىيلەر» كېيىن شۇ يەردىن چىقىپ پەلەستىننىڭ غەربىي تەرىپىدە ئولتۇراقلاشقان. كافتورىيلار كرېتكە ئاندىن «ئوتتۇرا دېڭىز»دىن يىراق بولغان، بىزگە ھازىر نامەلۇم رايونلاردىمۇ ئولتۇراقلاشقان بولۇشى مۇمكىن.

18-15:10 «قانائاندىن تۇنجى ئوغۇل زىدون تۆرىلىپ، كېيىن يەنە ھەت تۆرەلگەن. ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى بولسا يەبۇسىيلار، ئامورىيلار، گىرگاشىيلار، ھىۋىيلار، ئاركىيلار، سىنىيلار، ئارۋادىيلار، زەمارىيلار ۋە خاماتىيلار ئىدى. شۇنىڭدىن كېيىن، قانائانىيلارنىڭ قەبىلىلىرى ھەر تەرەپكە تارقىلىپ كەتتى»

– زىدوندىن فېنىكىيلەر چىققان. بۇ خەلق قەدىمكى زاماندىكى يىراق يۇرتلارغا بارغان جاھانكەزدى دېڭىزچىلار ئىدى. شۇنداق ئىسپانىيالارمۇ باركى، فېنىكىيلەر ھەتتا جەنۇبىي ئامېرىكىغا ۋە «تىنچ ئوكيان»دىكى يىراق ئاراللارغىمۇ يېتىپ بارغان.

ھەتتىن «ھىتتىيلار» چىققان. ئۇلارنىڭ ئۆز ئىمپېرىيەسى بار ئىدى. ئىمپېرىيەسى غۇلىغاندىن كېيىن ھىتتىيلار شەرقتىكى يىراق رايونلارغا كۆچۈپ كەتكەن. ئۇلار «سىنىيلار» بىلەن بىرلىشىپ ھازىرقى خەنزۇ، موڭغۇل ۋە ياپون مىللەتلىرى بولۇپ قالغان، ئاندىن ھەتتا شۇ يەردىن «بېرىنگ بوغۇزى»دىن ئۆتۈپ شىمالىي ئامېرىكىدىكى «ئىندىئانلار» بولغان بولۇشى مۇمكىن. بۇ خەلقلەرنىڭ قالغان قىسمىنىڭ ھەممىسى پەلەستىن، لىۋان ۋە سۇرىيەنى ئىگىلىگەن قەبىلىلەر بولۇپ قالغان. ئىسرائىللار ئاخىردا ئۇلارنى شۇ يەرلەردىن ھەيدەپ چىقىرىپ، خۇدا ئۆزلىرىگە مىراس قىلىشقا بېكىتكەن بۇ زېمىنغا ئىگە بولغان.

10:21-22 «شەممۇ ئوغۇل پەرزەنتلىك بولدى؛ شەم بولسا يافەتنىڭ ئاكىسى، ئېبەرلەرنىڭ ئاتا-بوۋىسى بولدى. شەمنىڭ ئوغۇللىرى ئېلام، ئاشۇر، ئارفاخشاد، لۇد، ئارام...»

«ئېلام» دېگەننىڭ مەنىسى «يۇقىرىقى جايلار». ئېلامدىن بولغان خەلق بابىلنىڭ شەرقىدە ياشىغان بولۇپ، ھازىرقى ئىراندىكى خەلق-مىللەتلەر بىلەن مۇناسىۋەتلىك.
«ئاشۇر» — ئاسۇرىيلەر دېگەن خەلق بولغان.
«ئارفاخشاد» — نىنەۋە شەھىرىنىڭ شىمالىي شەرقىدە ياشىغان، «كالدىيلەر» بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇشى مۇمكىن.
«لۇد» — تىگرىس (دىجلە) دەرياسىغا يېقىن ياشىغان «لۇدبۇ» خەلقى بولغان بولۇشى مۇمكىن.
«ئارام» — سۇرىيەنىڭ شىمالىي تەرەپلىرىدە ۋە بابىلنىڭ شىمالىدىكى ۋە شەرقىدىكى تۈزلەڭلىكلەردە ياشىغان خەلق بولغان.

10:23 «ئارامنىڭ ئوغۇللىرى ئۇز، ھۇل، گەتەر، ماش ئىدى».
بۇ قەبىلىلەر توغرۇلۇق مەلۇمات ئاز. ئۇلار باشقا شەرقىي خەلقلەرنىڭ ئەجدادلىرى بولغان بولۇشى مۇمكىن. «ھۇل»نىڭ ئەرمىنىيە بىلەن، «گەتەر»نىڭ ئافغانىستان بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى كۆرسىتىدىغان ئازراق ئىسپات بار.

10:24 «ئارفاخشادتىن شېلاھ تۆرەلدى، شېلاھتىن ئېبەر تۆرەلدى».
«ئېبەر» — مەنىسى بەلكىم «(دەريادىن) ئۆتكۈچى». «ئىبرانىي» دېگەن سۆز بەلكىم بۇ سۆزدىن چىققان.

10:25 «ئېبەردىن ئىككى ئوغۇل تۆرەلگەن بولۇپ، بىرىنىڭ ئىسمى پەلەگ ئىدى، چۈنكى ئۇ ياشىغان دەۋردە يەر يۈزى بۆلۈنۈپ كەتكەنىدى؛ پەلەگنىڭ ئىنىسىنىڭ ئىسمى يوقتان ئىدى».
«پەلەگ» دېگەن سۆزنىڭ تەلەپپۇزى «بۆلۈنۈش»كە يېقىندۇر. «ئۇ ياشىغان دەۋردە يەر يۈزى بۆلۈنۈپ كەتكەنىدى» ـ ئۈچ خىل ئىمكانىيەت بار: (ئا)

بۇ سۆزلەر بابىل مۇنارىدىكى ۋەقەدە، خۇدانىڭ تىلنى بۆلۈشى بىلەن ئەللەرنىمۇ بۆلگەنلىكىنى، شۇنداقلا «يەر يۈزىدىكىلەر بۆلۈنۈپ كەتكەن»لىكىنى كۆرسىتىدۇ؛ (ئە) يەر-زېمىننىڭ بۆلۈنۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ («ئالەمنىڭ يارىتىلىشى» 9:1 بويىچە يەر-زېمىن ئەسلىدە بىرلا قۇرۇقلۇق ئىدى؛ ئاندىن كېيىن چوقۇم مەلۇم ۋاقىتتا هازىرقى ئاسىيا، ياۋروپا، ئافرىقا، ئامېرىكا ۋە ئانتاركتىكا قىتئەلىرىگە بۆلۈنۈپ كەتكەن. دۇنيا خەرىتىسىگە قارىسىڭىز، بۇ يەتتە قىتئەنىڭ شەكىللىرىنى بىر-بىرىگە «جىپسىلاشتۇرما رەسىم»دەك جىپسىلەشكە بولىدۇ، شۇڭا ئەسلىدە بىر پۈتۈن بولغان بولسا كېرەك؛ (ب) يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ئىككى ئىمكانىيەتنىڭ تەڭ يۈز بەرگەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. بىز بىرىنچى ياكى ئۈچىنچى پىكىرگە مايىلمىز.

«يوقتان» ئەرەبىستاندىكى بىر قەبىلە بولدى.

10:26-29 «يوقتاندىن ئالموداد، شەلەف، خازارماۋەت، يېراھ، هادورام، ئۇزال، دىكلاھ، ئوبال (ياكى «ئېبال»)، ئابىمائەل، شېبا، ئوفىر، هاۋىلاھ، يوباب تۆرەلدى» – بۇلارنىڭ هەممىسى ئەرەبىستاندىكى قەبىلىلەر بولدى.

10:30-32 «ئۇلارنىڭ ئولتۇرغان جايلىرى بولسا مېشادىن تارتىپ، سەففار دېگەن رايوننىڭ شەرق تەرىپىدىكى تاغقىچە سوزۇلاتتى. يۇقىرىقىلار بولسا شەمنىڭ ئوغۇللىرى بولۇپ، ئۆز قەبىلىسى ۋە تىللىرى بويىچە قوۋم بولۇپ ئۆز زېمىنلىرىدا ئولتۇراقلاشقانىدى. يۇقىرىدىكىلەر نۇھنىڭ ئەۋلادلىرى بولۇپ، ئۇلار ئۆز نەسەبلىرى ۋە قوۋملىرى بويىچە خاتىرىلەنگەن. توپاندىن كېيىنكى يەر يۈزىدىكى بارلىق قوۋملار ئۇلارنىڭ ئىچىدىن تارقالغان». بۇ نەسەبنامىنىڭ خۇلاسىسىدۇر. ئايرىم-ئايرىم بولغان ئەل-قەبىلىلەرنىڭ سانى جەمئىي يەتمىشتۇر.

خۇدانىڭ «بابىل مۇنارى»دىكى ۋەقەدە بولغان مەقسىتى

خۇدا نېمە مەقسەت بىلەن ئەل-يۇرتلارنىڭ تىللىرىنى بىر-بىرىدىن ئايرىۋەتكەن؟ ئىزاھاتىمىزدا ئېيتقىنىمىزدەك، ئەللەرنىڭ يەردە «ئاسمانلارغا تاقاشقۇدەك

بىر مۇنار ياسايلى» دېگەن ئىشنى بىرىنچىدىن «خۇدانىڭ ئىرادىسىگە خىلاپلىق قىلايلى» دېگەندەك مەغرۇرلۇقنىڭ بىر خىل ئىپادىسى ئىدى. چۈنكى خۇدا ئەسلىدە «سىلەر جۈپلىشىپ كۆپىيىپ، يەر يۈزىنى تولدۇرۇڭلار» (1:9) دېگەنىدى. ئۇلار: «ئۆزلىرىنى تارلىپ كېتىشتىن ساقلاش ئۈچۈن»، يەنى مۇنار سېلىش ئارقىلىق كۆپ خەلقلەرنى ئۆزلىرىگە مايىل قىلىش ئۈچۈن چوڭ مۇنارنى قۇرغان، شۇنىڭ بىلەن خۇدانىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلغان.

ئىككىنچىدىن، ئۇلارنىڭ بۇ مۇنار ئارقىلىق ئاسماندىكى روھلار (جىن-شەيتانلار) بىلەن ئالاقە قىلىپ، پالچىلىق قىلىش مەقسىتى بار ئىدى. مۇشۇنداق پالچىلىق ياكى مۇنەججىملىك خۇدانىڭ ئىرادىسىگە خىلاپ ئىدى («قان.» 9:18-12). شۇ ئىككى سەۋەبتىن ئۇ مۇنارنى خۇدانىڭ يولىغا قارىمۇقارشى بولغان، دېيىشكە بولىدۇ.

مۇنارنىڭ ئاقىۋىتى ۋە نەتىجىسى شۇنداقكى: «بۇ ئۇلارنىڭ ئىشىنىڭ باشلىنىشىدۇر! بۇندىن كېيىن ئۇلارنىڭ نىيەت قىلغان ھەرقانداق ئىشىنى ھېچ توسۇۋالغىلى بولمايدۇ» دېيىلىدۇ. بۇنىڭغا خۇدا ئەلۋەتتە يول قويمايدۇ. ئىنسانلارنىڭ بۇنداق كۈچلۈك بولۇپ كېتىشى ئاخىرقى ھېسابتا ئۆزلىرىگە خەۋپ كەلتۈرىدۇ؛ نىمرودتەك رەزىل نىيەتلىك بىر ئادەم كۆپ بىلىم ياكى ئىلىم-پەننى ئۆزلەشتۈرسە، نەتىجىدە ئۇ شۇ بىلىمنى ئىشلىتىپ بارلىق ئىنسانلارنى ئۆزىگە بېقىندۇرۇپ كونترول قىلىۋالىدۇ.

شۇڭا خۇدا «ئۇلارنىڭ تىلىنى باشقا-باشقا قىلىپ قالايمىقانلاشتۇرۇۋېتىدۇ». خۇدانىڭ ئۇلارنىڭ تىلىنى بۆلۈشى ئۇلارنىڭ ھەمكارلىشىپ ئىشلەش مەقسىتىنى توساپلا قالماي، بەلكى كېيىن نىمرودتەك زالىم بىر مۇستەبىتنىڭ بارلىق ئىنسانىيەتنى ئۆز ئىلكىگە ئېلىۋېلىشىغا مۇستەھكەم توسالغۇ بولىدۇ. چۈنكى ھاكىممۇتلەقلىك قانچىلىك كۈچلۈك بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇنىڭ باشقا تىلدا سۆزلەيدىغانلارنى كونترول قىلىشى چەكلىمىگە ئۇچرايدۇ. پەقەت چەكلىمە بولغاندىلا ئۇ ئۇلارنىڭ بىر-بىرى بىلەن بولغان ئالاقىلىشىشلىرىنى ۋە شۇنداقلا ئۇلارنىڭ ئوي-پىكىرلىرىنى تىزگىنلىيەلمەيدۇ. شۇنداق دېيىشكە بولىدۇكى، شۇ چاغدىن تارتىپ «تىل توسالغۇسى» ئىنسانىيەتنى تولۇق بىر مۇستەبىتلىكتىن قوغداپ كەلمەكتە.

شۇنداقتىمۇ بەزى ئادەملەر ھازىرقى زامان كومپيۇتېر تېخنىكىسىدىن پايدىلىنىپ، «تەرجىمە پروگراممىلىرى»نى تۈزۈشى بىلەن خۇدا قويغان «تىل توسالغۇسى»نى بىلەر-بىلمەس بۇزماقچى بولۇۋاتىدۇ. يەنە بەزىلىرى بۇگۈنكى كۈنلەردە ھەتتا «يېڭى ئىنسانلارنى يارىتايلى» دەپ لابوراتورىيەلەردە ئىنساننىڭ تۆرەلمە ھۈجەيرىلىرىنى تەجرىبە ئوبيېكتى قىلىشقىمۇ پېتىنىۋاتىدۇ. دېمەك: «بۇ ئۇلارنىڭ ئىشىنىڭ باشلىنىشىدۇر! بۇندىن كېيىن ئۇلارنىڭ نىيەت قىلغان ھەرقانداق ئىشىنى ھېچ توسۇۋالغىلى بولمايدۇ» دېگەننى قايتىدىن دېيىشكە توغرا كەلمەمدۇ؟ شۇڭا خۇدانىڭ پۈتكۈل يەر يۈزىدىكىلەرگە ئاخىرقى ھۆكۈم-جازالىرىنىڭ چۈشىدىغان كۈنى بىزگە يىراق ئەمەس، دېسەك خاتا بولمايدۇ.

ئىبراھىمنىڭ ھاياتىدىن ئېلىشقا بولىدىغان بەزى ساۋاقلار ۋە ئىبرەتلەر

ئىنجىلدا، روسۇل پاۋلۇس ئىبراھىم توغرۇلۇق «ئۇ ئېتىقادچى بولغان بىزلەرنىڭ ئاتىمىزدۇر» دەيدۇ («رىم.» 16:4؛ يەنە «گال.» 29:3نى كۆرۈڭ). خۇدا ئىشلارنى شۇنداق بېكىتىپ ئورۇنلاشتۇرغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ھاياتىدىن ئېتىقاد توغرۇلۇق نۇرغۇن ياخشى دەرسلەرنى ئۆگىنىشىمىز مۇمكىن، دەپ ئويلىساق خاتا بولمايدۇ. تۆۋەندە شۇ دەرسلەردىن بەزىلىرىنى كۆرىمىز.

(1) شاپائەت، ئېتىقاد، ئىتائەتمەنلىك - 12:1-9

دەسلەپتە خۇدانىڭ ئىبراھىم (ئەسلىدە ئابرام»)غا بولغان چاقىرىقىغا سەپسېلەپ قارايلى. «روس.» 2:7-3تىن شۇنى كۆرىمىزكى، خۇدا ئىبراھىمنى ئۇ ھاران شەھىرىدە تۇرۇشتىن ئىلگىرى، يەنى كالدىيەنىڭ ئۇر شەھىرىدە تۇرغىنىدا چاقىرغانىدى؛ شۇ ئايەتتە «ئاتىمىز ئىبراھىم تېخى مېسوپوتامىيە رايونىدا تۇرۇۋاتقاندا، يەنى ھاران شەھىرىگە كۆچۈپ ماكانلىشىشتىن ئىلگىرى،شان-شەرەپنىڭ ئىگىسى خۇدا ئۇنىڭغا ئايان بولۇپ: «سەن ئۆز يۇرتۇڭ ۋە ئۇرۇق-جەمەتىڭدىن ئايرىلىپ چىقىپ، مەن ساڭا كۆرسىتىدىغان يەرگە بارغىن» دېگەنىدى» دېيىلىدۇ.

«ئالەمنىڭ يارىتىلىشى» 1:12دە «پەرۋەردىگار ئابرامغا مۇنداق دېگەندى: —
سەن ئۆز يۇرتۇڭدىن، ئۆز ئۇرۇق-قېرىنداشلىرىڭدىن ۋە ئۆز ئاتا جەمەتىڭدىن ئايرىلىپ، مەن ساڭا كۆرسىتىدىغان زېمىنغا بارغىن» دەپ خاتىرىلىنىدۇ. «روسۇللارنىڭ پائالىيەتلىرى»دىكى ئايەت بويىچە، شۇ گەپلەر ئىبراھىمغا دېيىلگەن گەپلەر ئۇ هاراندا ئەمەس، بەلكى ئۇر شەھىرىدە تۇرۇۋاتقان ۋاقىتدا دېيىلگەن.

«هاران» ئەسلىدە ئىبراھىمنىڭ «يۇرتى» ئەمەس ۋە ئۇنىڭ «ئۇرۇق-قېرىنداشلىرى» ياكى «ئاتا جەمەتى»نىڭ كۆپىنچىسى هاراندا تۇرغان ئەمەس، بەلكى ئۇردا تۇرغاندى. شۇڭا خۇدانىڭ چاقىرىقىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئىبراھىم ئۇردىن يولغا چىقماقچى بولدۇ. هالبۇكى، مۇقەددەس يازمىلاردا: «تەراھ بولسا ئوغلى ئابرامنى، نەۋرىسى لۇت (هاراننىڭ ئوغلى)نى ۋە كېلىنى، يەنى ئابرامنىڭ ئايالى ساراھنى ئېلىپ، قانائان زېمىنىغا بېرىش ئۈچۈن كالدىيەلەرنىڭ ئۇر شەھىرىدىن چىقتى؛ بىراق ئۇلار هاران دېگەن جايغا يېتىپ كەلگەندە، شۇ يەردە ئولتۇراقلىشىپ قالدى» دەپ خاتىرىلىنىدۇ.

بۇنىڭدىن تۆۋەندىكىلەرنى بايقاشقا بولىدۇ: —

(ئا) ئىبراھىمنىڭ ئۇردىن چىقىشىدا قانچىلىك راھەت-پاغارەتنى تاشلاپ كەتكەنلىكىنى هازىر تەسەۋۋۇر قىلىشىمىز تەس. ئارخېئولوگلارنىڭ قېدىرىپ تەكشۈرۈشىدىن مەلۇم بولۇشىچە، ئۇر شەھىرى كەڭ-ئازادە، ناھايىتى باياشات، تۇرمۇشى راھەتلىك بىر شەھەر ئىكەن. ئۇلاردا هازىرقى زاماندەك ئۆيلەرنى ئىسسىتىدىغان بىرخىل پار سىستېمىسىمۇ بار ئىدى. قەدىمكى زاماندا سىپىللىق شەھەرلەرگە خاس بولغان ئامان-ئېسەنلىكتە تۇرۇشنى ھەممە ئادەم خالايتتى؛ لېكىن ئىبراھىم بۇ ئامان-ئېسەنلىكنى تاشلاپ سەپەرلەردە يۈرۈپ، چېدىرلاردا تۇرۇشنى تاللىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە، شۇ كۈنلەردە «خەرىتە» دەيدىغان نەرسە مەۋجۇت ئەمەس ئىدى؛ سەپەر ئۇنىڭغا نىسبەتەن پۈتۈنلەي نامەلۇم بىر ئىش ئىدى. يولدا قانداق خەۋپ-خەتەرلەرنىڭ ئۇنى كۈتۈپ تۇرۇۋاتقىنىنى ھېچكىم بىلمەيتتى. قاراقچىلار ۋە باندىتلار شۈبھىسىزكى ئاز ئەمەس ئىدى.

(ئە) روشەنكى، ئىبراھىم خۇداغا ئىتائەت قىلىشنى تاللىغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ تولۇق ئىتائەت قىلمىدى. چۈنكى ئۇ «ئاتا جەمەتى»دىن تېخى پۈتۈنلەي ئايرىلمىغانىدى. كۆرۈنۈپ تۇرۇپتىكى، ئاتىسى ئەمەلىيەتتە خۇدانىڭ ئىبراھىمنى قانائانغا چاقىرغىنىنى ئاڭلاپ، شۇ چاقىرىقنى ئۆز تەشەببۇسىغا ئايلاندۇرۇپ: «بىز قانائانغا بارايلى» دېگەن. بىز 11-بابتىن: «تەراھ بولسا ئوغلى ئابرامنى، نەۋرىسى لۇت (ھاراننىڭ ئوغلى)نى ۋە كېلىنى، يەنى ئابرامنىڭ ئايالى سارايىنى ئېلىپ، قانائان زېمىنىغا بېرىش ئۈچۈن كالدىيلەرنىڭ ئۇر شەھىرىدىن چىقتى» دەپ ئوقۇيمىز. بىراق ئۇلار يېرىم يولدا، يەنى هاراندا توختاپ قېلىپ، قانائانغا بارمىدى. ئىبراھىم خۇدانىڭ چاقىرىقىغا ئەگىشىش ئۈچۈن چېدىر بىلەن تەڭ يۈرۈشى كېرەك ئىدى؛ لېكىن ئاتىسىنىڭ: «هاران شەھىرىدە ئامان ئېسەن بولىمىز» دېگەندەك گېپى بىلەن، ئۇ چېدىر تۇرمۇشىنى تاشلاپ، يەنە سېپىللىق شەھەردە تۇردى. شۇنىڭ بىلەن ئىبراھىم خۇدانىڭ چاقىرىقىغا تولۇق ئەمەل قىلماي ئاتىسى بىلەن شۇ يەردە توختاپ قالدى. ئۇلار ئاللىقاچان 1000 كىلومېتر يول باسقان بولۇپ، قانائانغا بارىدىغان يولنىڭ يەنە 800 كىلومېتىرى قالغانىدى. تەراھ ئىبراھىمنى كېچىكتۈرۈپ قويدى. قىزىقكى، «تەراھ» دېگەن ئىسمىنىڭ مەنىسى «كېچىكتۈرۈش» دېگەن مەنىسى بار ئىدى.

(ب) خۇدا ئىبراھىمنى «قىسمەن ئېتىقاد»ى ياكى تەخىر قىلغىنى ئۈچۈن ئۇنىڭدىن ۋاز كەچمەيدۇ؛ چۈنكى ئۇ پەلەستىنگە يېتىپ بارغاندا پەرۋەردىگار يەنە بىر قېتىم ئۇنىڭغا كۆرۈنىدۇ. ئاتا ئۆز بالىسىنىڭ ئايىغى چىقىپ تۇنجى قەدىمىنى باسقىنىنى كۆرۈۋاتقانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلايلى؛ خۇدا مۇشۇ يەردە «ئېتىقادلىق بالىسى» ئىبراھىمنىڭ بىرىنچى قەدىمىنى كۆرۈۋاتقان ئەمەسمۇ؟ شۇنىڭ بىلەن پەرۋەردىگار ئۇنى ئەيىبلىمەيدۇ، بەلكى ئۇنىڭ بۇيرۇلغان سەپىرىنى ئاياغلاشتۇرغىنىدا ئۇنىڭغا ئايان بولۇشى بىلەن ئۇنىڭدىن خۇش بولغانلىقىنى ئىسپاتلايدۇ.

(پ) 5:12دىن ئىبراھىم ئاخىرىدا هاراندىن كۆچۈپ كەتكىنىدە «... ئىنىسىنىڭ ئوغلى لۇتنى ئېلىپ ...كەتتى» دەپ ئوقۇيمىز. ئۇ نەۋرى ئىنىسى لۇتنىڭ ئۆزى خالاپ ئۆزىگە ئەگىشىپ ماڭغىنىنى توسىيالمايتتى، ئەلۋەتتە، لېكىن ئۇنى بىللە ئېلىپ ماڭغاچقا، ئۇ خۇدانىڭ ئەمرىدىن هالقىپ كېتىپ، ئۇنىڭ ئۈچۈن جاۋابكارلىقنى ئۆز ئۈستىگە ئالدۇ. كېيىن بۇ ئىش بەزى چاتاقلارنى تۇغدۇرىدۇ (13-باب).

3-1:12 خۇدانىڭ ئىبراھىم بىلەن بولغان ئەھدىسى

«سەن ئۆز يۇرتۇڭدىن، ئۆز ئۇرۇق-قېرىنداشلىرىڭدىن ۋە ئۆز ئاتا جەمەتىڭدىن ئايرىلىپ، مەن ساڭا كۆرسىتىدىغان زېمىنغا بارغىن.
شۇنداق قىلساڭ مەن سېنى ئۇلۇغ بىر خەلق قىلىپ،
ساڭا بەخت-بەرىكەت ئاتا قىلىپ،
نامىڭنى ئۇلۇغ قىلىمەن؛
شۇنىڭ بىلەن سەن ئۆزۈڭ باشقىلارغا بەخت-بەرىكەت بولىسەن؛
كىملەر ساڭا بەخت-بەرىكەت تىلىسە مەن ئۇلارنى بەرىكەتلەيمەن،
كىمكى سېنى خورلىسا مەن چوقۇم ئۇنى لەنەتكە قالدۇرىمەن؛
سەن ئارقىلىق يەر يۈزىدىكى بارلىق ئائىلە-قەبىلىلەرگە بەخت-بەرىكەت ئاتا قىلىنىدۇ!»

بىر مۇشۇ يەردە ئەھدىنىڭ بارلىق تەپسىلاتلىرى ئۈستىدە سەھىپە چەكلىمىسى بىلەن تەپسىلىي توختالمايمىز. بىز پەقەت خۇدانىڭ ئىبراھىمنىڭ ئىتائەت قىلىشى ئارقىلىق ئۇنىڭ بىلەن بولغان ئەھدىسىنىڭ: «سەن ئارقىلىق يەر يۈزىدىكى بارلىق ئائىلە-قەبىلىلەر بەخت-بەرىكەت ئاتا قىلىنىدۇ!» دېگەن نەتىجىسى ئۈستىدە ئازراق توختىلىمىز. بۇ بەخت-بەرىكەتنىڭ پۈتكۈل دۇنياغا كېلىشىنىڭ بىرىنچى باسقۇچى ئىسرائىل خەلقى ئارقىلىق بولدى، چۈنكى خۇدا ئۇلار ئارقىلىق ئۈچ جەھەتتىن ئۆزىنى ئايان قىلدى، يەنى: – (ئا) ئۆزىنىڭ ھەقىقىي بىردىنبىر خۇدا ئىكەنلىكىنى، «بۇتلار»نىڭ ھېچنەرسە ئەمەسلىكىنى؛ (ئە) بارلىق قانۇن-ئەقىدىلىرىدە ئۆز پاك-مۇقەددەس ماھىيىتىنى (ب) كۆرسەتكەن كارامەت-مۆجىزىلىرىدە ھەممىگە قادىر بولغان قۇدرىتىنى (پ) پەيغەمبەرلەرنىڭ سۆزلىرى ئارقىلىق نىجات-شاپائەتلىك مەقسەت-مۇددىئالىرىنى ئايان قىلدى.

بەخت-بەرىكەتنىڭ ئىككىنچى باسقۇچى، يەنى ھەممىدىن مۇھىم باسقۇچى مەسىھ-قۇتقۇزغۇچىنىڭ كېلىشىدىن ئىبارەت ئىدى.

بىز يەنە شۇنىڭغا ئىشىنىمىزكى، خۇدانىڭ شۇ ئەھدىدە ئىبراھىمنىڭ ئۆزى ۋە ئەۋلادلىرى توغرۇلۇق: «كىملەر ساڭا بەخت-بەرىكەت تىلىسە مەن

ئۇلارنى بەرىكەتلەيمەن، كىمكى سېنى خورلىسا مەن چوقۇم ئۇنى لەنەتكە قالدۇرىمەن» دېگەن ۋەدىسىنىڭ ئۆزى كۆپ ئەل-يۇرتلارنىڭ ۋە شەخسلەرنىڭ تارىخىنىڭ سىرلىرىنى ئاچىدىغان ئاچقۇچتىن ئىبارەتتۇر. قايسى ئەل-يۇرتلار يەھۇدىي خەلقىنى قوبۇل قىلىپ ئۇلارغا مېھرىبانە مۇئامىلە كۆرسەتكەن بولسا، شۇ ئەل-يۇرت راۋاج تاپقان؛ ئەمما قايسى ئەل-مىللەتلەر ئۇلارغا زىيانكەشلىك يەتكۈزگەن ياكى ئۇلارنى قەستلىگەن بولسا، ئاخىر بېرىپ ئوخشاش يولدا يوقاپ كېتىدۇ ياكى ئازابلىنىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىبراھىمنىڭ «روھىي ئەۋلادلىرى»، يەنى مەسىھكە ئېتىقاد قىلغۇچىلارنىڭ مەسىھنىڭ خۇش خەۋىرىنى ئەركىنلىك بىلەن تارقىتىشىغا يول قويغان ئەل-يۇرت بولسا روناق تاپقان؛ لېكىن قايسى ئەل-يۇرت خۇش خەۋەرنىڭ جاكارلىنىشىنى توسماقچى بولۇپ ئېتىقادچىلارنىڭ جامائەتلىرىگە زىيانكەشلىك قىلغان بولسا، زىيان تارتىپ كەلمەكتە.

(2) ئىبراھىمنىڭ مىسىرغا چۈشۈشى 12:10-20

ئىبراھىمنىڭ «مىسىرغا چۈشۈشى»دە ئۇچرىغان ئاۋارىچىلىككە (پەرەۋنىنىڭ ساراينى ئېلىپ كېتىشىگە) قارىغاندا، ئۇنىڭ مىسىرغا چۈشۈشى توغرا بولغانمۇ ياكى توغرا بولمىغانمۇ؟ خۇدانىڭ ئۇنىڭغا ئېيتقان تۇنجى سۆزى: «مەن ساڭا كۆرسىتىدىغان زېمىنغا بارغىن» (1:12) دېگەنگە قارىساق، خۇدا كۆرسەتكەن «زېمىن» «قانائان زېمىنى» ئىكەنلىكى ئىبراھىمغا ئېنىق بولۇشى كېرەك ئىدى. زېمىندا ئاچارچىلىق بولغاندا خۇدا ئۇنىڭغا بىۋاسىتە يولىيورۇق بەرگەنلىكى توغرۇلۇق تېكىستتە گەپ يوق؛ ئىبراھىم خۇدادىن يول سورىغانمۇ-سورىمىغانمۇ، بۇ توغرۇلۇقمۇ گەپ يوق. لېكىن ھېچ بولمىغاندا، خۇدا ئىبراھىمغا شۇ زېمىننى ئالاھىدە كۆرسىتىپ باشلىغانىكەن، ئىبراھىمنىڭ: «خۇدا مۇشۇ زېمىندا بارلىق موھتاجلىقلىرىمنى تەمىنلەپ بېرىدۇ» دېگەن ئىشەنچتە بولۇشى مەنتىقىغە تولىمۇ ئۇيغۇن ئىدى. بۇ ئىشقا قارىغاندا، خۇدا ئىبراھىمغا بۇ ئىش بىلەن ئۇنىڭغا بىرىنچى سىناقنى قويغان بولۇشى مۇمكىن.

مىسىر زېمىنىغا كىرىش ئۇچۇن بىكىتىلگەن چېگرا «مىسىر ئېقىنى»دىن ئۆتۈشى كېرەك ئىدى؛ ئىبراھىم چېگرىدىن ئۆتۈشى بىلەن ئۆزىنىڭ «خۇدا بېكىتكەن زېمىن»دىن چىقىپ كەتلەنلىكى ئۆزىگە ئېنىق بولغان بولسا كېرەك.

شۇڭا (زېمىندا ئاچارچىلىق بولغاچقا) شۇنداق خۇلاسىگە كېلىمىزكى، ئىبراھىمدا «خۇدانىڭ ماڭا بېكىتكەن زېمىندا مەن ئۈچۈن كېرەك بولغاننى تەمىنلەيدۇ» دېگۈدەك ئىشەنچ كەم بولغان. ئۇنىڭدىن سىرت بىز يەنە تۆۋەندىكى ئىشلارنىمۇ بايقايمىز: —

(ئا) مىسىرغا چۈشكەندىن كېيىن ئىبراھىمنىڭ: «بىرسى سارايىنى مەندىن تارتىۋالارمىكىن» دېگەن ئەنسىرەشلىرى ئۇنىڭ خۇدانىڭ ئۆزىگە قىلغان بەخت-بەرىكەت توغرۇلۇق ۋەدىلىرىگە، جۈملىدىن «سېنى ئۇلۇغ بىر ئەل قىلىمەن» دېگەن ۋەدىسىگە تېخىچە تولۇق ئىشەنمىگەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ؛ چۈنكى بىرسى ئايالىنى ئىگىلىۋالسا ئۇ بالىسىز بولۇپ قالاتتى، ئەلۋەتتە؛ لېكىن خۇدا «بالىلىق بولىسەن» دېگەن ۋەدىنى قىلغان.

(ئە) خۇدا دەرۋەقە ئۇنى كۆپ بەرىكەتلىدى؛ ئۇنىڭ ئايالى ئاتمىش ياشتىن ئاشقان بولسىمۇ، ئەر كىشىلەرنىڭ كۆڭلى ئۇنىڭغا چۈشۈشى مۇمكىن ئىدى.

(ب) ئىبراھىمنىڭ سارايغا ئېيتقان سۆزلىرى سارايىنىڭ بىخەتەرلىكى توغرۇلۇق ئەمەس، پەقەت ئۆزىنىڭ بىخەتەرلىكى توغرۇلۇق بولغان (13-ئايەت). لېكىن ئۇ كۆپ ئۆتمەيلا باشقا بىرخىل پوزىتسىيەنى كۆرسىتىدۇ، لۇتقا كۆيۈنۈپ ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۆز جېنىنى تەۋەككۈل قىلىشقا رازى بولىدۇ (14-باب).

(پ) ئۇنىڭ پىرەۋنگە بولغان سۆزلىرى «يېرىم راست» (سارايى ئۇنىڭ بىر ئاتىدىن بولغان سىڭلىسى ئىدى — 12:20نى كۆرۈڭ) بولسىمۇ، شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ ئېيتقانلىرىنى يالغان دەپ ھېسابلاش كېرەك.

(ت) ئىبراھىمنىڭ شۇنداق ئىشەنچسىزلىك تەرەپلىرى بار بولسىمۇ، خۇدا ئۇنىڭدىن ھېچ ۋاز كەچمەيدۇ؛ چۈنكى خۇدا ئىبراھىمنىڭ ئېتىقادى تۈپەيلىدىن ئاللىقاچان ئۇنى بەرىكەتلەشكە ۋە قوغداشقا ۋەدە قىلغانىدى. پىرەۋن ئۆز ئوردىسىدىكىلەرگە چۈشكەن ۋابالارنىڭ سارايىنىڭ سەۋەبىدىن چۈشكەنلىكىنى تونۇپ يېتىدۇ (17-ئايەت). ئاخىر بېرىپ پىرەۋن سارايىنىڭ ۋەجىدىن ئىبراھىمغا بەرگەن سوۋغاتلارمۇ ئۇنىڭغا مەنسۇپ بولۇۋېرىدۇ (13:1-2)!

(3) ئىبراھىمنىڭ مۆمىنلىكى؛ خۇدانىڭ تەربىيىلىك جازالىرى؛ لۇت بىلەن بولغان ماجىرا ـ 13-باب

مىسىردىن قايتقاندىن كېيىن ئىبراھىم ئەسلىدە قانائاندىن مىسىرغا يولغا چىققان جايغا قايتىپ باردۇ (3-ئايەت). بۇ ئىشنىڭ ئۆزى بىزگە ئۇنىڭ مىسىرغا چۈشكەنلىكىنىڭ خاتا بولغانلىقىنى تونۇپ يەتكەنلىكىگە ئىسپات بېرىدۇ.

گەرچە لۇت ئۇنىڭدىن ياش بولسىمۇ، لۇتنىڭ پادىچىلىرى ماجىرا چىقارماقچى بولغاندا، ئۇ ئۇلار ياكى لۇت بىلەن ھېچ تالاش-تارتىش قىلمايدۇ؛ بۇنىڭ بىر سەۋەبى، ئۇ لۇت بىلەن قېرىنداش بولغاچقا، زېمىندىكى بۇتپەرەسلەر ئالدىدا تالاش-تارتىش قىلىشنى شەرمەندىلىك ئىش دەپ بىلگەن (7-8-ئايەت). خۇدا ئۇنىڭغا ئاللىقاچان بۇ زېمىننى «ساڭا بېرىمەن» دەپ ۋەدە قىلغانىدى؛ شۇنىڭ بىلەن ماجىرا بولغاندا ئىبراھىم لۇتقا: بۇ يەردىن كۆچۈپ كەتكىن، دەپ بۇيرۇشقا ھوقۇقلۇق ئىدى، دەپ ئويلىشىمىز مۇمكىن. بىراق ئىبراھىم خۇدانىڭ ۋەدىسى بويىچە بۇ زېمىن بەربىر مېنىڭكى دەپ تولىمۇ خاتىرجەم ھالدا لۇتقا: ـ قايسى يەردە تۇراي دېسەڭ، شۇ يەرگە بارغىن، دەپ تولۇق تاللاش ھوقۇقىنى لۇتقا بېرىدۇ. لۇت ھەم باياشاتلىق ھەم ئامان-ئېسەنلىكنى بىرىنچى ئورۇنغا قويۇپ سودوم تەرەپتىكى يەرلەرنى تاللاپ: «سودوم خەلقى رەزىل ئادەملەر بولۇپ، پەرۋەردىگارنىڭ نەزىرىدە تولىمۇ ئېغىر گۇناھكارلار ئىدى» دېگەن بىلەن كارى بولمىدى. ئاخىر بېرىپ ئۇ بۇ چوڭ خاتالىق ئۈچۈن بەدەل تۆلەيدۇ.

دەرۋەقە لۇت ئىئوردان دەرياسىنىڭ تۈزلەڭلىكىنى تاللىغاندىن كېيىن، پەرۋەردىگار ئىبراھىمغا ئۆزى ئىپتقان سۆزىنى قايتىلاپ: «سەن كۆرۈۋاتقان بارلىق زېمىنلار (جۈملىدىن لۇت تاللىغان جايلار!) سېنىڭكى» دەيدۇ. ئىبراھىمنىڭ بۇ ئىشتا بولغان پوزىتسىيىسى مۇقەددەس كىتابتىكى «مۆمىن» دېگەن مۇھىم سۆزنىڭ مەنىسىنى بىزگە ناھايىتى ياخشى سۈرەتلەپ بېرىدۇ. يەنە بۇ توغرۇلۇق «چۆل.» 3:12، «زەب.» 9:25، «مات.» 5:5، 29:11، «1تىم» 25:2نىمۇ كۆرۈڭ.

(4) «روھىي ئۇرۇش»؛ مەلكىزەدەك ـ 14-باب

لۇت سودوم شەھىرىدە تۇرۇپ ئۇلارنىڭ ئاۋارىچىلىكلىرىگە چېتىلىپ قالغان بولسىمۇ، ئىبراھىم ئۇ توغرۇلۇق «كارىم يوق» «خوپ بولدى!» دېمەيدۇ، بەلكى ئۇنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن ئاز بىر قىسىم ئادەملەرنى (جەمئىي 300 ئادەمنى) باشلاپ يولغا چىقىدۇ. ئۇلار پۈتۈن كېچە يۈز كىلومېتىر يول باسقاندىن كېيىن خۇدا ئۇلارغا غەلىبە ئاتا قىلىدۇ.

ئىبراھىم قايتىپ بېرىشى بىلەنلا سىرلىق زات مەلكىزەدەك تەرىپىدىن قارشى ئېلىنىدۇ. مەلكىزەدەكنىڭ سالاھىيىتى توغرۇلۇق ئىنجىلدىكى «ئىبرانىيلارغا»دا (7-بابلاردا) بىرقەدەر تەپسىلىي بايان قىلىنغاچقا، بىز شۇ جايدىكى «قوشۇمچە سۆز»دە ئۇنىڭ ئۈستىدە توختىلىمىز. ئۇ «نان بىلەن شاراب ئېلىپ ئالدىغا چىقتى» — بۇ ئىش بىزگە رەب ئەيسا مەسىھنىڭ «مۇقەددەس زىياپەت» ياكى «رەبنىڭ زىياپىتى»نى بېكىتكەنلىكىنى ئەسلىتىدۇ («مات.» 26:26-28، «لۇقا» 16:22-20).

ئىبراھىم مەلكىزەدەكنىڭ بەرىكەتلىشى بىلەن كۈچلەندۈرۈلگەن بولۇپ، سودوم پادىشاھىنىڭ ئولجىلاردىن ئىنئام ئالغىن دېگەن تەشەببۇسىنى رەت قىلىدۇ. رەت قىلىشىنىڭ سەۋەبى شۈبھىسىزكى، ئۇ بۇ رەزىل ئادەم بىلەن ھېچقانداق ئالاقىدە بولۇشنى خالىمايتتى. ئۇنىڭ بۇ رەت قىلىشى سودومنىڭ پادىشاھىنى رەنجىتكەن بولۇشى مۇمكىن، شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىشتىن كېيىن پەرۋەردىگار ئىبراھىمغا «قورقما» دەپ تەسەللىي بېرىدۇ (1:15).

ئىبراھىم ئۆز-ئۆزىگە: «سودوم پادىشاھى بىلەن ئالاقەم بولمىسۇن» دېگەن چەكلىمىنى (ھېچقانداق ئىنئام ئالمايمەن دېگەندەك) ئۈچ دوستى ئانەر، ئەشكول ۋە مامرەگە قويمايدۇ. چۈنكى ئۇلار پەرۋەردىگارغا ئېتىقاد قىلغۇچىلاردىن بولمىغاچقا، ئىبراھىم ئۆزىگە قويغان قاتتىق تەلەپنى ئۇلارغا قويمايدۇ. ئۇلار خالىسا ئولجىدىن تېگىشلىك بىر ئىنئامنى ئالسا بولىدۇ، دېيىلىدۇ (24-ئايەت).

(5) ھەققانىيلىق خۇدانىڭ مېھىر-شەپقىتى ۋە ئىنسانىنىڭ ئېتىقادى ئارقىلىق بولىدۇ - 15-باب

ئىزاھاتلىرىمىزدا ئېيتقىنىمىزدەك، پەرۋەردىگارنىڭ ئىبراھىمغا 1:15دە ئېيتقان سۆزلىرىنى ئىككى تەرەپتىن، يەنى «مەن ئۆزۈم قالقىنىڭ ۋە زور ئىنئامىڭدۇرمەن» ياكى «مەن ئۆزۈم قالقىنىڭ، ساڭا زور ئىنئام بەرگۈچىدۇرمەن» دەپ چۈشىنىشكە بولىدۇ. ئىبراھىم، شۈبھىسىزكى، بۇ باياننى ئىككىنچى مەنىدە چۈشىنىدۇ. لېكىن تەۋراتتىكى باشقا يەرلەردىن، يەنى «قان.» 9:10، «زەب.» 5:16، 26:73، 5:142، «يەر.» 16:10، 19:51، «يىغ.» 24:3 ۋە ئىنجىلدىكى ھەقىقەتلەردىن، مەسىلەن «يۇھ.» 23:17، 26، «1كور.» 2:1، «2پېت.» 4:1 ۋە كۆپ باشقا يەرلەردىن خۇدانىڭ بۇ باياننى يۇقىرىقى بىرىنچى مەنىسى بويىچە، يەنى ئەڭ مۇھىم مەنىسى بويىچە: «خۇدا دەل ئۆزىنى ئۆز پەرزەنتلىرىگە تەقدىم قىلماقچى» دەپ چۈشىنىشىمىز كېرەك.

بىراق خۇدا ئىبراھىمنىڭ چۈشەنگىنى بويىچە ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىدۇ ۋە ئۇنىڭغا بىر ئوغۇل پەرزەنت ئاتا قىلىشقا ۋەدە بېرىدۇ. ئىبراھىمنىڭ پەقەت سارايدىن ئىبارەت بىرلا ئايالى بولغاچقا، ئۇ شۈبھىسىزكى، خۇدا ماڭا باشقا ھېچبىرى ئارقىلىق ئەمەس، بەلكى شۇ بىردىنبىر ئايالىم ئارقىلىقلا پەرزەنت كۆرگۈزىدۇ، دەپ چۈشەنگەن بولسا كېرەك. خۇدا بۇ قېتىم ئۇنىڭغا «سېنىڭ نەسلىڭمۇ يۇلتۇزلاردەك كۆپ بولىدۇ» دەپ ۋەدە قىلغان. پەرزەنت توغرۇلۇق بىرىنچى قېتىملىق ۋەدىسىدە «سېنىڭ نەسلىڭنى يەردىكى توپىدەك كۆپ قىلىمەن» دېيىلگەنىدى (16:13). مۇشۇ يەردە ئىبراھىمنىڭ ئىككى خىل نەسلى، بىرسى «توپا»دەك، يەنى پانىي دۇنياغا تەۋە بولغان نەسلى (ئىسرائىل)، يەنە بىرسى «ئەرشتىن» بولغان نەسلى (يەنى «مەسىھدىن تۇغۇلغان» جامائەتتىكى بارلىق ئېتىقادچى مۆمىن بەندىلەر) بولىدۇ، دەپ پۇرىتىلغانلىقىغا نەزىرىمىزنى ئاغدۇرۇشىمىز كېرەك («رىم.» 1:4نى كۆرۈڭ).

قانداقلا بولمىسۇن، بىر ئىش بىزگە روشەنكى، ئىبراھىمنىڭ خۇداغا باغلىغان ئېتىقادى تۈپەيلىدىن خۇدا ئۇنى ھەققانىي دەپ ھېسابلىدى. خۇدا بۇ دەۋردە ئۆزى ئەۋەتكەن مەسىھنى ئۆلارنىڭ گۇناھلىرىنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىشى ئۈچۈن ئۆلۈمدىن تىرىلدۇرگەنلىكىگە ئېتىقاد باغلىغانلارنىڭ ھەممىسىنى ھەققانىي دەپ ھېسابلايدۇ («رىم.» 22:4-25، 8:10-9).

قەدىمكى زامانلاردا ئەھدىلەر ئىنتايىن مۇھىم ئىدى. شۇڭا خۇدا ئۆزىنىڭ ئىبراھىمغا ئېيتقان سۆزىنى مۇتلەق جەزملەشتۈرۈش ئۈچۈن ئۇنىڭ بىلەن ئەھدە تۈزىدۇ. ئەھدە بىلەن ۋەدىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى پەرق بولسا ئۆزئارا ئېيتىلىدىغان قەسەمدىدۇر. شۇ كۈنلەردە كۆپ ئەھۋالدا قەسەم بۇقا، قوي ياكى ئۆچكە ئېلىپ ئۇلارنى سويۇپ، ھەربىر ھايۋاننى ئىككى بۆلەككە بۆلۈپ، ئاندىن بىر-بىرىگە قەسەم ئىچمەكچى بولغانلار شۇ ھايۋاننىڭ ئىككى بۆلىكىنىڭ ئارىلىقىدىن بىللە تەك ئۆتۈشى ئارقىلىق ئىپادىلىنەتتى. شۈبھىسىزكى، ئۇلارنىڭ ئۆزئارا قىلغان قەسىمى: «مەن بۇ قەسەمگە ئەمەل قىلمىسام، خۇدا مېنى مۇشۇ ھايۋانلارغا قىلىنغىنىدەك قىلسۇن ياكى ئۇنىڭدىن ئارتۇق قىلسۇن!» دېگەندەك بولاتتى («يەر.» 34:13-20نى كۆرۈڭ). شۇڭا ئىبراھىم خۇدانىڭ ئۆزى بىلەن ئەھدە تۈزمەكچى بولغانلىقىنى بىلىپ، ئىنەك، ئۆچكە، قوچقار، كەپتەر ۋە پاختەكنى سويىدۇ، جەسەتلىرىنى ئىككى دۆۋە قىلىپ قويىدۇ. ئاندىن ئۇ خۇدانىڭ ئۆزى بىلەن ئەھدە تۈزۈشكە كېلىشىنى كۈتىدۇ. شۇ ئىسسىق كۈندە ئۇ ئۆزىنى ئۈيقۇدىن ساقلىشى ۋە قۇربانلىقلارنىڭ گۆشىنى قاغا-قۇزغۇنلاردىن ساقلاش ئۈچۈن ئۇلارنى قوغلاپ تۇرۇشى كېرەك ئىدى. ئاخىر بىرىپ كەچ كىرگەندە ئۇ ئۇخلاپ قالىدۇ. ئۇنى قورقۇنچلۇق، دەھشەتلىك بىرخىل قاراڭغۇلۇق باسىدۇ، قاراڭغۇلۇق بەلكىم ئۆز ئەۋلادلىرى كەلگۈسىدە مىسىردا كۆرىدىغان زۇلۇمنى ئالدىنئالا كۆرسىتىدىغان بېشارەت بولۇشى مۇمكىن (13-14-ئايەت). لېكىن ئۇ ئۈيقۇسىدىن ئويغانغاندا خۇدانىڭ ئۆزىلا (ئىس-تۈتەك چىقىپ تۇرغان بىر ئوتدان بىلەن يالقۇنلۇق بىر مەشئەل كۆرۈنۈشىدە) «گۆشلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان»لىقىنى كۆرىدۇ. بۇ ئىشلارغا قارىغاندا، خۇدا بۇ ئەھدىسىنى جەزملەشتۈرگىنىدە ئىبراھىمدىن ئىلتىپاتىنى قوبۇل قىلىشقا ئىمان-ئىشەنچتىن باشقا ھېچنېمە تەلەپ قىلمىغانىدى! بۇ شۈبھىسىزكى، ئىنجىلدىكى «يېڭى ئەھدە»گە ئالدىنئالا بېشارەت بېرىدۇ؛ يېڭى ئەھدىدە خۇدا خەلقىگە قايتا-قايتا: «مەن قىلىمەن...، مەن قىلىمەن،...، مەن قىلىمەن،...» دەيدۇ («يەر.» 31:31-34، «ئەز.» 36:26-32). بىزگە بىردىنبىر كېرەك بولغان ئىش قوبۇل قىلىشتىن ئىبارەت، خالاس!

(6) خۇدا ۋەدە قىلغان ئىشنى كۈتۈش ـ «ئىنساننىڭ ئۆز ئەقلىدىن چىققان پىلانى» ـ ھەجەر (16-باب)

ھالبۇكى، ئىبراھىم خۇدا ۋەدە بەرگەن پەرزەنتنى كۈتىدۇ، كۈتىدۇ. خۇدانىڭ ۋەدىسىدىن ھېچقانداق نەتىجە چىقمايدۇ. ئون يىل ئۆتىدۇ. خۇدانىڭ ۋەدىلىرىنى كۈتۈش بەلكىم ئىنسانلار ئۇچرايدىغان سىناقلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ قىيىنلىرىدىن بىرى بولۇشى مۇمكىن. ئاخىرىدا ئايالى ساراي «ئوبدان بىر ئەقىل-تەدبىر» تاپىدۇ. خۇدانىڭ پىلانلىرىنىڭ ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشى ئۈچۈن بىز تاپقان «ياخشى ئەقىللىرىمىز»نىڭ ياردىمى كېرەك بولامدۇ؟! ھالبۇكى، ئىبراھىم ئاخىرىدا سارايىنىڭ كۆرسەتكەن ئەقلىگە قوشۇلۇپ، سارايىنىڭ دېدىكىنى توقاللىققا ئالىدۇ. شۇ دەۋرلەردىكى قانۇنلار بويىچە بىرسىنىڭ ئايالى تۇغماس بولسا، كېنىزەك ياكى توقالدىن تۇغۇلغان باللار تۇغماس ئايالنىڭ بالىسى ھېسابلىناتتى (مەسىلەن، «يار.» 30:2-13نى كۆرۈڭ).

ھەجەر ھامىلدار بولىدۇ. ئۇ خۇدانى تېخى تونۇمايدىغىنى ئۈچۈن تەكەببۇرلىشىپ، سارايىنى مازاق قىلىدۇ. شۈبھىسىزكى، ئۇ ئىبراھىمغا ئامراق بولۇپ، سارايىنىڭ ئورنىنى باسالايمەن، دەپ ئويلىغانىدى. ساراي خاپا بولۇپ بۇ كۆڭۈلسىزلىك ئۈچۈن ئېرىنى ئەيىبلەپ: ــ «ماڭا چۈشكەن بۇ خورلۇق سېنىڭ بېشىڭغا چۈشسۇن!» دەيدۇ. ئۇ توغرىمۇ؟ توغرا، دەپ قارايمىز؛ چۈنكى ئادەمنىڭ ئۆيىدىكى ئىشلارغا ئائىت بارلىق قارارلاردا ئەر كىشى ئائىلە باشلىقى سۈپىتىدە مەسئۇلىيەتنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىشى كېرەك. ئەسلىدە بۇ ئىش سارايىنىڭ ئەقلى بولسىمۇ، ئېرى ئۇنىڭغا قوشۇلغانىدى.

ھازىرقى پۈتكۈل دۇنياغا تەسىر يەتكۈزۈۋاتقان ئەڭ دەھشەتلىك جېدەل-ماجىرالاردىن بىرى بولغان، ئىسھاقتىن چىققان يەھۇدىي خەلقى بىلەن ئىسمائىلدىن چىققان ئەرەبلەر ئوتتۇرىسىدىكى جېدەل دەل بۇ كىچىككىنە ئۆيدىكى زىددىيەت بىلەن باشلاندى، شۇنداقلا خۇداغا تولۇق ئىشىنىشتىن يېنىش بىلەن باشلاندى، دېگىلى بولىدۇ.

ئىبراھىم ھەجەرنى سارايىنىڭ قولىغا تاپشۇرغاندا، ساراي ئۇنى شۇنچە قاتتىق خارلايدۇكى، ھەجەر قېچىپ كېتىدۇ. بۇ قاتتىق مۇئامىلە، يەنى ھەجەرنى ئۆيىدىن ھەيدىۋېتىش خۇدانىڭ نەزىرىگە توغرا ئىشمۇ؟ جاۋابىمىز شۇكى، بۇ توغرا ئەمەس،

ئەلۋەتتە. چۈنكى پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى ئۇنى ئايال خوجايىنىنىڭ يېنىغا قايتۇردى (9-ئايەت)! ئىبراھىم بىلەن سارايىمۇ ئەسلىدە ئۇنداق مەسئۇلىيەتسىزلىك قىلماسلىقى كېرەك ئىدى؛ ئۇلار ھەجەرگە بولغان رەھىمسىز مۇئامىلىسى ئۈچۈن جاۋابكار بولۇشنى ئۆگىنىشى كېرەك؛ خۇدانىڭ بارلىق خەلقىمۇ شۇنى ئۆگىنىشى كېرەك.

ھەجەر چۆل-باياۋانغا قاچقاندا نېمە ئوي-خىيالدا بولدى؟ ھامىلدار بولغان ئىلاجسىز بىر قىزنى چۆل-باياۋانغا ھەيدىۋېتىدىغان رەھىمسىز كىشىلەرنى تەستىقلەيدىغان خۇدا قانداق بىر خۇدادۇر؟ دۇنيانى چۈشىنىش نېمىدېگەن تەس! خۇدا ئەگەر شۇنداق خۇدا بولسا ئۇنى چۈشىنىش دۇنيانى چۈشىنىشتىن تېخىمۇ تەس بولاتتى!

كۈتۈلمىگەندە، ھەجەر «پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى»نىڭ ئاۋازىنىڭ ئەرشتىن ئۆزىگە سۆزلەۋاتقىنىنى ئاڭلايدۇ! ئوقۇرمەنلەر «تەبىرلەر»دىكى «پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى»نىڭ سالاھىيىتى توغرۇلۇق سۆزلىرىمىزنى كۆرسۇن. شۇ يەردە بايان قىلغىنىمىزدەك، بۇ ئۇلۇغ زات ئىنسان بولۇشقا دۇنياغا كېلىپ تۇغۇلۇشىدىن ئىلگىرى نىجات مەقسەتلىرىدە ئىنسانلارغا پەرىشتە شەكلىدە ئايان بولغان، خۇدانىڭ ئوغلى بولغان قۇتقۇزغۇچى-مەسىھدىن باشقا ھېچبىرى ئەمەس، دەپ ئىشىنىمىز. لېكىن «ئىبر.» 7:13دە ئېيتىلغاندەك «ئەيسا مەسىھ تۈنۈگۈن، بۈگۈن ۋە ئەبەدىلئەبەدگىچە ئۆزگەرمەيدۇ!» — ئۇ ئەزەلدىن، ھازىر ۋە كەلگۈسىدە ھەردائىم «ياخشى پادىچى» بولىدۇ («يۇھاننا» 10-باب، «لۇقا» 3:15-7، 10:19). ئۇ مۇشۇ يەردە ھەجەرنى «تاپىدۇ»، ئۇنىڭغا سوئال قويىدۇ. بۇ ئىشتا مىسىرلىق دېدەك بولغان بۇ بىچارە قىزغا بەلكىم پۈتۈن ئۆمرىدە بىرسىنىڭ ئۆز ھالىغا ھەقىقىي كۆيۈنۈشى، ئۇنىڭ نېمە قىلىۋاتقىنىغا قىزىقىشى تۇنجى قېتىم بولۇۋاتقان بولۇشى مۇمكىن ئىدى. خۇدا ئۇنىڭغا ئۆزى ۋە بالىسىدىن خەۋەر ئېلىشقا، ھەتتا بالىسىدىن «ئۇلۇغ بىر ئەل» چىقىرىشقىمۇ ۋەدە قىلىدۇ. ھېچكىم خۇدانىڭ ھەجەرگە قىلغان ۋەدىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرغانلىقىغا گۇمان قىلالمايدۇ، ئەلۋەتتە؛ ئەرەب ئەللىرى بولسا دەرۋەقە بۈگۈن 250 مىليون نوپۇسقا ئىگە ناھايىتى «ئۇلۇغ بىر ئەل». ئىسمائىل «ياۋا ئېشەك كەبى بىر ئادەم بولىدۇ؛ ئۇنىڭ قولى ھەر ئادەمگە قارشى ئۇزىتىلىدۇ، شۇنىڭدەك ھەر ئادەمنىڭ قولى ئۇنىڭغا قارشى ئۇزىتىلىدۇ؛ ئۇ قېرىنداشلىرىنىڭ

ئۇدۇلىدا ئايرىم تۇردۇ» (ياكى «شەرق تەرىپىدە تۇردۇ)» دېگەندەك بولىدۇ؛ ئۇنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ كۆپىنچىسى ئۇخشاش مىجەزدە بولۇپ كەلمەكتە.

بۇ ئەرەب مىللىتىنى باشقا مىللەتلەرگە قارىغاندا گۇناھكارراق دېگەنلىك ئەمەس، ئەلۋەتتە. دۇنيادىكى بارلىق ئەل-مىللەتلەرنىڭ ھەربىرىنىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق «گۇناھكار تەبىئىتى» باردۇر (مەسىلەن، «تىت.» 12:1نى كۆرۈڭ) — ۋە ھەممىمىز خۇدانىڭ مەسىھدە بولغان نىجاتىغا تولىمۇ موھتاجمىز.

بۇ ئىشلار يۈز بەرگەندىن كېيىن ھەجەرنىڭ ئۆزىگىلا خاس بولغان، خۇدانى چاقىرىدىغان: «مېنى كۆرگۈچى تەڭرى!» دېگەن نامنى قويۇشى ئەجەبلىنەرلىك ئىش ئەمەس (13-ئايەت).

بۇ بارلىق ئىشلاردا روشەن بىر خاتالىق بولغىنى بىلەن، ئىبراھىم خۇدا ئىسمائىلنى مېنىڭ ۋارىسىم سۈپىتىدە قوبۇل قىلسا ئىدى، دېگەن ئۈمىدنى ساقلاپ كېلىدۇ. لېكىن 17-بابتىن كۆرگىنىمىزدەك، خۇدا ئۇنىڭ ئۈمىدىدەك قىلمايدۇ؛ ئىسمائىل چوڭ بولۇۋاتقان ئون ئۈچ يىلدا خۇدا ئىبراھىمغا نىسبەتەن سۈكۈت قىلىدۇ (16:16-1:17)؛ شۇنچىلىك ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئۇ قايتا ئۇنىڭغا سۆز قىلىشقا باشلايدۇ (17-باب).

(7) تەۋرەنمەس، مۇتلەق ئىمان-ئىشەنچ - بىر ئاتىنىڭ ئېتىقادى (17-باب)

كۆرگىنىمىزدەك، خۇدا ئەسلىدە ئىبراھىمنى ئۆز شاپائىتى بىلەن چاقىرغاندىن كېيىن، گەرچە ئۇ «يېرىم يولدا» ئۇزۇن ۋاقىتتا ئاتىسى بىلەن ھاراندا تۇرۇپ قالغان بولسىمۇ، خۇدا ئۇنىڭدىن ۋاز كېچىپ تاشلىۋەتمىدى. مۇشۇ يەيتتە، «ئېتىقاد يولى»نىڭ يېرىمىدا، خۇدا يەنىلا ئۇنىڭدىن ۋاز كەچمەيدۇ. گەرچە ئىسمائىل ئىبراھىمنىڭ «تىرىشىش-تىرمىششلىرى» بىلەن تۇغۇلغان بولسىمۇ، گەرچە بۇ ئىشتىن ئائىلىسىدە كۆڭۈلسىزلىك ۋە ئىناقسىزلىق پەيدا بولغان بولسىمۇ، ئۇ يەنىلا ئىسمائىلغا ۋارىسلىق قىلىدىغان ئوغلۇم دەپ ئىشەنگەن ياكى ئۈمىد قىلىپ، ئېتىقاد يولىدا يەنە «ئوتتۇرىدا» توختىغان بولسىمۇ، خۇدا يەنىلا ئۇنىڭ ئىمان-ئېتىقادىنى كامالەتكە يەتكۈزمەكچى بولىدۇ. ئۇزۇن مۇددەتلىك سۈكۈتتىن كېيىن ئۇنىڭغا: «مەن قادىر تەڭرىدۇرمەن. سەن مېنىڭ ئالدىمدا مېڭىپ، كامىل بولغىن» دەيدۇ.

خۇدا ئىزدەيدىغان ئۇنداق «كامالەت»نىڭ (ئىبرانىي تىلىدا «تامام» دېيىلىدۇ) ئەڭ مۇھىم تەرىپى ئېتىقاد جەھەتتىكى كامالەتتۇر. ھەرقانداق ئادەم خۇدانى «ھەممىگە قادىر» دەپ بىلمىسە كامىل بولالمايدۇ؛ لېكىن بىز ئۇنى ھەقىقەتەن ھەممىگە قادىر دەپ بىلسەك، ئۇنداقتا ئۇ ھەممە ئىشنى قىلالايدۇ، جۈملىدىن ئېتىقادىمىز ۋە يۈرۈش-تۇرۇشلىرىمىزنى كامالەتكە يەتكۈزەلەيدۇ، دەپ ئىشىنىشىمىز كېرەك.

ئىبراھىم خۇدانىڭ يەنە ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشكىنىدىن خۇشال بولۇپ ئۆزىنى يەرگە ئېتىپ سەجدىدە دۇم ياتىدۇ. خۇدانىڭ كېيىنكى سۆزلىرى ئۇنى بەك تەئەججۈپلەندۈرىدۇ. چۈنكى گەرچە ئۇ ۋارىس جەھەتتىدە ئوغۇل پەرزەنتسىز بولسىمۇ، خۇدا ئۇنىڭ ئىسمىنى ئۆزگەرتىپ: «سېنىڭ ئىسمىڭ بۇنىڭدىن كېيىن ئابرام («ھۆرمەتلىك ئاتا») ئاتالمايدۇ، بەلكى ئىسمىڭ ئىبراھىم («كۆپ ئەل-مىللەتلەرنىڭ ئاتىسى») بولىدۇ؛ چۈنكى مەن سېنى نۇرغۇن ئەل-مىللەتلەرنىڭ ئاتىسى قىلدىم» دەيدۇ. مۇشۇ يەردە ئېتىقاد ۋە خۇدانىڭ سۆزى توغرۇلۇق تولىمۇ ئاساسىي ھەقىقەتنى كۆرىمىز ــ خۇددى روسۇل پاۋلۇس ئېيتقىنىدەك: «خۇدا مەۋجۇت بولمىغان نەرسىلەرنى بار دەپ مەۋجۇت قىلىدۇ» («رىم.» 17:4). ئېتىقادى بار بولغانلار خۇدانىڭ سۆزلىرىنىڭ نەتىجىسىنى تېخى كۆرمىگەن بولسىمۇ، ئۇلارنى رېئاللىق دەپ قوبۇل قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئىبراھىم يېڭى ئىسمىنى ھېچ ئىككىلەنمەي قوبۇل قىلىدۇ ۋە ئۆيىگە قايتقىنىدا شۇنىڭغا ئاساسەن خۇدانىڭ شۇ چاغدا ئۆزى بىلەن تۈزگەن ئەھدىسىنىڭ بەلگىسى بولغان سۈننەتنى بارلىق ئەركەك كىشىلەرنىڭ تېنىدە ۋۇجۇدقا چىقىرىدۇ. ئۇنىڭ يېڭى ئىسمىنى ئاڭلىغانلارنىڭ ئىچىدە ئۇنى «ساراڭ» دەپ چاقىرغانلارمۇ ئاز ئەمەس بولغان بولۇشى مۇمكىن ئىدى. لېكىن روسۇل پاۋلۇس مۇقەددەس روھنىڭ ۋەھيى بىلەن بۇ ئەھۋالنى تەسۋىرلەپ، ئىبراھىمنىڭ ئېتىقادى شۇنچە كۈچلۈككى، ئۆز تېنىدىكى ئاجىزلىقا، يەنى جىسمانىي جەھەتتىن ئوغۇل پەرزەنت كۆرۈش ئۈمىدىنىڭ يوقلۇقىغا سالماقلىق بىلەن قارىغان ۋە شۇنىڭ بىلەن ئوغۇل پەرزەنت كۆرمىگىنىدە، بۇ ئىشنىڭ پەقەت خۇدانىڭ ئۇلۇغلۇقىنى تېخىمۇ ئايان قىلىدىغانلىقىغا ئىشەنگەن، دەپ بىزگە مۇنداق چۈشەندۈرىدۇ: ــ «ئۇ يۈز ياشقا يېقىنلاپ، تېنىنى ئۆلگەندەك ھېسابلىسىمۇ، شۇنداقلا ئايالى سارانىڭمۇ بالىياتقۇسىنى ئۆلدى دەپ قارىسىمۇ، يەنىلا ئېتىقادتا ئاجىزلاشمىدى؛

خۇدانىڭ ۋەدىسىگە نىسبەتەن ئېتىقادسىزلىق قىلىپ ھېچ ئىككىلەنمىدى، ئەكسىچە ئۇ ئېتىقادى ئارقىلىق كۈچەيتىلدى ۋە خۇدانى ئۇلۇغلىدى، «ئۇ نېمىنى ۋەدە قىلغان بولسا شۇنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش قۇدرىتىگە ئىگىدۇر» دەپ تولۇق ئىشەندۈرۈلدى. شۇنىڭ بىلەن بۇ «ئۇنىڭ ھەققانىيلىقى ھېسابلاندى» («رىم.» 4:19-22). مۇشۇ يەردە خۇدانىڭ ۋەدىسى چوقۇم ساراي ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدۇ، دەپ ئېنىقلاشتۇرۇلىدۇ. ئىبراھىم شۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ، ئىماندىن ۋە خۇشاللىقىدىن كۈلۈپ كېتىدۇ (17-ئايەت)؛ لېكىن ئۇ يەنىلا ئىسمائىل ئۈچۈن دۇئا قىلىدۇ ۋە دۇئاسى ئىجابەت قىلىنىدۇ. ئۇ ئۆزىگە ئەمر قىلىنغىنى بويىچە قىلىشقا ئۆيىگە قايتىدۇ.

بۇ يەردە شۇنى كۆرسىتىپ ئۆتۈش ئارتۇقلۇق قىلمايدۇكى، سۈننەت ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن سەككىزىنچى كۈنى ئەڭ مۇۋاپىق پەيتتۇر. تىبابەتچىلىك ئىلمى بويىچە سەككىزىنچى كۈنى ئوپېراتسىيە قىلىش ياللۇغلىنىش ئېھتىمالىقى ئەڭ تۆۋەن ۋە ئازابى ئەڭ يېنىك چاغ بولىدۇ. ئىبراھىمدىن تارتىپ يەھۇدىي خەلقى ئوغۇللىرىنى شۇ كۈنى سۈننەت قىلىپ كەلمەكتە.

سارايىنىڭ ئىسمىمۇ سارايدىن («مېنىڭ مەلىكەم») ساراھقا («مەلىكە») ئۆزگەرتىلىدۇ. بۇنىڭ ئەھمىيىتى شۇكى، شۇ ۋاقىتتىن تارتىپ سارايىنىڭ «مەلىكە»لىك سالاھىيىتى پەقەت ئىبراھىم تەرىپىدىنلا ئەمەس، بەلكى ھەممە ئادەم تەرىپىدىن ئېتىراپ قىلىنىدۇ.

(8) خۇدانىڭ ئىبراھىمنىڭ ئوغۇل پەرزەنت كۆرۈشى توغرۇلۇق ۋەدىسىنى يەنە قايتىلىشى ـ ئىبراھىمنىڭ ھەقىقىي پەيغەمبەرلىك سالاھىيىتى، يەنى خۇدانىڭ ئويلىرىنى، ئىرادىسىنى چۈشىنىپ دۇئا قىلىشى ـ 18-باب

ئۇزۇن ئۆتمەيلا، پەرۋەردىگار يەنە ئىبراھىمغا ئۆزىنى ئايان قىلىدۇ. بۇ قېتىمقى ئايان بولۇش ئۇنىڭغا ئىسھاق («كۈلكە»)نىڭ دۇنياغا كېلىش ۋاقتىنىڭ يېقىنلاشقانلىقىنى ئۇقتۇرۇش ھەم بۇ «يوقلاش» ئارقىلىق ساراھنىڭ ئېتىقادىنى كۈچلەندۈرۈش ۋە پەيغەمبەر دېگەننىڭ ھەقىقىي مەنىسىنى (چۈنكى ئىبراھىم دەرۋەقە پەيغەمبەر ئىدى) كۆرسىتىش ئۈچۈن بولىدۇ.

پەرۋەردىگار بۇ قېتىم ئۆزىنى ئىبراھىمغا ئايان قىلغىنىدا، ئىككى ھەمراھىنى باشلاپ كېلىپ، ئۆزىنى ئىنسان قىياپىتىدە كۆرسىتىشنى تاللايدۇ. كېيىن ئۇنىڭ ئىككى ھەمراھىنىڭ پەرىشتىلەر ئىكەنلىكى مەلۇم بولىدۇ (15:19). ئىبراھىم ئاۋۋال ئۇلارنى پەقەت ئادەتتىكى مېھمانلار دەپ ئويلاپ قالىدۇ («ئىبر.» 2:13نى كۆرۈڭ)؛ لېكىن كېيىنكى پاراڭدا پەرۋەردىگار ئىبراھىمغا: «مەن كېلەر يىلى مۇشۇ ۋاقىتتا قېشىڭغا جەزمەن قايتىپ كېلىمەن، ۋە مانا ئۇ ۋاقىتتا ئايالىڭ سارانىڭ بىر ئوغلى بولىدۇ» دەپ ئېيتقان چاغقىچە ئىبراھىم ئاللىقاچان بۇ ئۈچىنىڭ ئارىسىدىكى خوجايىنىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلىپ يەتكەنىدى. سارا ئىشەنچسىزلىكى ئۈچۈن ئەيىبلىنىدۇ، ئەمما شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ياشانغان بولسىمۇ (90 ياشقا كىرگەن) ئوغۇل پەرزەنت تۇغۇشقا كېرەك بولغان جىسمانىي كۈچكە ئىگە بولىدىغانلىقىغا ئىتىقادتا كۈچلەندۈرۈلىدۇ («ئىبر.» 11:11).

رەب سودوم شەھىرىگە قاراپ يولغا چىقىدۇ، ئەمما يولدا كېتىۋېتىپ: «مەن قىلىدىغان ئىشىمنى ئىبراھىمدىن يوشۇرسام بولامدۇ؟ چۈنكى ئىبراھىمدىن ئۇلۇغ ۋە كۈچلۈك بىر ئەل چىقىدۇ ۋە شۇنىڭدەك يەر يۈزىدىكى بارلىق ئەل-مىللەتلەر ئۇ ئارقىلىق بەخت-بەرىكەتكە مۇيەسسەر بولىدىغان تۇرسا؟ چۈنكى مەن ئۇنى بىلىپ تاللىغانمەن؛ ئۇ چوقۇم ئۆز باللىرىنى ۋە ئۇنىڭ ئۆيىدىكىلەرنى ئۆزىگە ئەگەشتۈرۈپ، ئۇلارغا پەرۋەردىگارنىڭ يولىنى تۇتۇپ، ھەققانىيلىقنى ۋە ئادالەتنى يۈرگۈزۈشنى ئۆگىتىدۇ. بۇنىڭ بىلەن مەنكى پەرۋەردىگار ئىبراھىم توغرۇلۇق قىلغان ۋەدەمنى ئەمەلگە ئاشۇرىمەن» دەيدۇ.

مۇشۇ يەردە، خۇدانىڭ سۆزلىرىدىن پەيغەمبەر دېگەن سۆزنىڭ ھەقىقىي مەنىسى نامايان بولىدۇ؛ پەيغەمبەر بولغۇچى پەقەت «كەلگۈسى ئىشلارنى ئالدىنئالا ئېيتقۇچى»لا ئەمەس، بەلكى خۇدا ئۆز سىرلىرى ھەققىدە ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىدىغان، خۇدانىڭ كۆڭلى، ئوي-مۇددىئالىرى ۋە ئارزۇ-نىشانلىرىنى چۈشىنەلەيدىغان، شۇنداقلا بۇ ئارزۇ-نىشانلىرىنى ئۆزىنىڭكى قىلىدىغان ئادەمنى كۆرسىتىدۇ. كۆرىمىزكى، خۇدا دەرۋەقە شۇنداق ئادەملەرنى ئىزدىمەكتە؛ ئۇنىڭ بارلىق دەۋرلەردە ئىنسانلارغا بولغان چاقىرىقىنىڭ جەۋھىرى دەل مۇشۇ سىرداشلىقتىن ئىبارەتتۇر.

شۇنىڭ بىلەن خۇدا ئۆزىنىڭ: «سودوم بىلەن گومورىرا توغرىسىدىكى داد-پەرياد» (يەنى سودوم بىلەن گومورىرا تەرىپىدىن خورلانغان ۋە زۇلۇم يېگەنلەردىن كۆتۈرۈلگەن داد-پەرياد)نى تەكشۈرۈش مەقسىتىنى ئايان قىلىدۇ؛ ئەھۋال دەرۋەقە شۇ داد-پەرياد بويىچە بولسا ئۇ ئۇلارنى جازالايدۇ. ئىبراھىم دەرھال نەۋرى ئىنىسى لۇتنى ئويلايدۇ ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن دۇئا-تىلاۋەت قىلىشقا كىرىشىدۇ – ھەتتا بۇنداق دۇئا-تىلاۋەت قىلىۋېرىشقا ئۆز ھاياتىنى تەۋەككۈل قىلىپ خۇدانىڭ غەزىپىنى توسماقچى بولۇپ، خۇدانىڭ ماقۇل بولمىغان يولىنى توساپ تۇرىدۇ. ئۇ لۇت ۋە ئائىلىسىدىكىلەرنى چوقۇم ھەققانىي ئادەملەر، شۇنداقلا شەھەردە ئۇلارغا ئوخشاش باشقا ھەققانىيلار بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ: «سەن خۇدا ئەڭ ئادىل سوراقچى بولغاچقا، ئۇلارنىڭ ۋەجەدىن شەھەرنى ئايىشىڭ كېرەك» دېگەندەك ئىلتىجا قىلىدۇ. دەسلەپتە «ھەققانىيلارنىڭ سانى» ئەللىك دەپ دۇئا قىلىدۇ؛ ئاخىرى ئونغا چۈشىدۇ. قايسى شەھەر زادى شۇنچە رەزىل، ئۇنىڭدا پەقەت ئونلا ھەققانىي كىشى بار؟ ئەمەلىيەتتە، سودوم دەل مۇشۇنداق رەزىل بىر شەھەر ئىدى. ئىبراھىم رەب مېنىڭ ئىلتىجايىمنى ئاڭلىدى دەپ بىلىپ، ئۆيىگە قايتىدۇ.

(9) لۇتنىڭ قۇتۇلۇشى – روھىي دەرسلەر – 19-باب

ئىبراھىم لۇتتىن ئايرىلغاندىن كېيىن، لۇت سودوم تەرەپتىكى زېمىندا تۇرۇشنى تاللىغاندا: «لۇت بولسا تۈزلەڭلىكتىكى شەھەرلەرنىڭ ئارىسىدا تۇردى؛ ئۇ بارا-بارا چېدىرلىرىنى سودوم شەھىرى تەرەپكە يۆتكىدى» دەپ خاتىرىلىنىدۇ (12:13). لېكىن ھازىر ئۇ شەھەر ئىچىدە ئولتۇراقلاشقانىدى؛ شۇنداق بولۇپلا قالماي، ئۇ يەنە جەمئىيەتنىڭ «مۆتىۋەرلىرى» ئارىسىدا بولدى؛ چۈنكى ئۇ مۇھىم ئەرباب دەپ ھېسابلىنىپ، «دەرۋازىدا ئولتۇرغانلار»دىن، يەنى شەھەرنىڭ ئاقساقاللىرىدىن بىرى بولغان. «قازانغا يولۇقساڭ قارىسى يۇقار، يامانغا يولۇقساڭ يالىسى» دېگەن تەمسىل لۇتنىڭ ئائىلىسىنىڭ كېيىنكى ئىشلىرىغا بەكمۇ ماس كېلىدۇ.

پەرۋەردىگار ئىبراھىمنى يوقلىغاندا، ئۇنىڭغا ھەمراھ بولغان ئىككى پەرىشتە كەچ كىرگەندە سودوم شەھىرىگە يېتىپ كېلىدۇ. لۇت ئۇلارغا مېھماندوستلۇق كۆرسەتكەنلىكى سەۋەبىدىن خۇدا شەھەرگە چۈشۈرىدىغان بالايىئاپەتتىن قۇتقۇزۇلۇپ قالىدۇ. لۇت شەھەرنىڭ ئەخلاق جەھەتتە چۈشكۈنلۈكىنى ئوبدان

بىلگەچكە، (شۇ پەرىشتىلەرنى ئادەتتىكى ئىنسانلار دەپ بىلىپ) كوچىدا قونۇپ قالسا، ئۇلارنىڭ بىخەتەرلىكىدىن ئەنسىرەپ، ئۆيىگە كىرىشكە زورلايدۇ.

سودومدىكى ئەر كىشىلەر ئىككى مېھمان توغرۇلۇق خەۋەر تاپقاندا غەيرىي جىنسىي ھەۋەسلىرىگە ئەگىشىپ ئىشىك ئالدىغا بىسىپ كېلىدۇ. شۇنداق غەيرىي ھەۋەسلەر (بەچچىۋازلىق) خۇدا ياراتقان تەرتىپكە روشەن خىلاپ ۋە تەۋراتتا ھەم ئىنجىلدا ئېغىر گۇناھ ھېسابلىنىدۇ («لاۋىيلار» 22:18، «رىم.» 26:1-27، «1كور.» 9:6). شۇنداق گۇناھلار تۈپەيلىدىن سودوم، گومورا ۋە ئىئوردان دەرياسى بويىدىكى تۈزلەڭلىكتىكى باشقا ئۈچ شەھەر ۋەيران قىلىنغان، دېگەن خۇلاسىگە كېلىشىمىز مۇمكىن. ئەمما ئەزاكىيال پەيغەمبەر بىزگە تېخىمۇ چوڭقۇر، تۈپ سەۋەبىنى كۆرسىتىدۇ: «مانا، مۇشۇ سىڭلىڭ سودومنىڭ قەبىھلىكى ــ ئۇ ۋە قىزلىرىنىڭ تەكەببۇرلۇقى، نانلىرى مول، ئەندىشىسىز ئازادىلىك كۈنلىرىدە ئاجىز-نامراتلارنىڭ قولىنى ھېچ كۈچەيتمىگەنلىكى ئىدى» («ئەز.» 49:16). قايسى يەردە خۇدانىڭ ياخشىلىقى بىلەن ئىنسانلار باياشات كۈن كەچۈرسە (ئۇلار ئۆزىنىڭ شۇ باياشاتلىقىنىڭ خۇدادىن كەلگەنلىكىنى بىلسۇن، بىلمىسۇن) باياشاتلىقىنى پەقەت ئۆز ھەۋەسلىرىنى ۋە نەپسلىرىنى قاندۇرۇش ئۈچۈنلا ئىشلىتىپ، كەمبەغەللەرنىڭ ۋە مېيىپلارنىڭ ھاجەتلىرىدىن چىقمىغان بولسا، شۇنداق جەمئىيەت دائىم ھەرخىل غەيرىي ھەۋەسلەرگە چۈشۈپ، پۈتۈنلەي بۇزۇقچىلىق ۋە چۈشكۈنلۈكتە قالىدۇ. ئاندىن ئۇلار مۇشۇ يەردە خاتىرىلەنگەندەك خۇدانىڭ بىۋاسىتە جازالىرىغا ئۇچرايدۇ؛ ياكى بولمىسا ئۇلارنىڭ جەمئىيىتى ئىچىدىن چىرىپ ئىقتىسادىي ۋە سىياسىي جەھەتلەردە تۈگىشىپ گۇمران بولىدۇ.

ئېنىقكى، گەرچە لۇت ناتونۇش مېھمانلارنى ئۆيىگە تەكلىپ قىلىپ، شۇنداقلا ئۇلارغا باشپاناھ بولماقچى بولۇپ، يۈكسەك پەزىلىتىنى كۆرسەتكەن بولسىمۇ، مېھمانلارنى قوغدايمەن دەپ ئۆزىنىڭ ئىككى قىزىنى ئۇ پوخۇر شەھۋەتپەرەسلەرگە تۇتۇپ بەرمەكچى بولغىنى تولىمۇ ئەخلاقسىزلىق ۋە قورقۇنچاقلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس.

شۇئان پەرىشتىلەر ئۆز سالاھىيىتى ۋە قۇدرىتىنى ئايان قىلىپ شۇ بىر توپ لۈكچەكلەرنى كور قىلىپ قويىدۇ. لېكىن شۇ چاغدا ئىنتايىن قورقۇنچلۇق ئەھۋالنى كۆرىمىز. كور قىلىنىپ ئۇرۇلغان شۇ ئادەملەر رەزىل ئەمەللىرىمىز تۈپەيلىدىن خۇدانىڭ

جازالىرىغا ئۇچرىدۇق دەپ ئېنىق بىلىپ تۇرۇپ، يەنىلا قورقماي «دەرۋازىنى ئېزدەپ، ھالىدىن كەتتى»! بۇ ئىش بىزگە شۇنداق قاتتىق ئاگاھلاندۇرۇش بېرىدۇكى – ئادەملەر گۇناھقا بېرىلىپ كەتسە، ئاخىرىدا ھەتتا دوزاخنىڭ ئۆزىدە تۇرغاندىمۇ شۇ گۇناھقا تېخىمۇ ئەسىر بولۇپ ئۇنىڭغا يەنىلا ھەۋەس قىلىدۇ، مەڭگۈ قانائەتلەنمەيدۇ. مۇشۇنداق ئادەملەر توۋا قىلىش ئىمكانىيىتىدىنمۇ ھالقىپ كەتكەن بولىدۇ.

لۇتنىڭ بولغۇسى كۈيئوغۇللىرى ئۇنىڭ «شەھەردىن چىقىپ كېتىشىمىز كېرەك» دېگەن مېھىر-شەپقەتلىك ھەم جىددىي سۆزلىرىنى چاقچاق دەپ قاراپ رەت قىلىدۇ. گەرچە دەل شۇ كۈنى كېچىدە ئۆز ئۆيى بۇزۇق ئادەملەرنىڭ ھۇجۇم قىلىش ئوبيېكتى بولغان بولسىمۇ ۋە مۇشۇنداق بۇزۇقچىلىق قاپلىغان يەردە تۇرۇۋەرسە ئۆز ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ ئەخلاقىي خەتەردە قالىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرسىمۇ، لۇت يەنىلا ئۇ يەردىن قېچىشقا ئىككىلىنىپ قالىدۇ (16-ئايەت). مانا بۇ دەل راھەت-پاراغەت تۇرمۇشىنىڭ خەتەرلىك جايىدۇر! ئۇنىڭ ئايالىنىڭ تېخىمۇ كەتكۈسى يوق ئىدى، ئۇ پەرىشتىنىڭ ئاگاھىغا قۇلاق سالماي شۇ رەزىل دۇنياغا نەپسى تارتىشىپ كەينىگە قاراپ «تۇز تۈۋرۈكى»گە ئايلىنىپ ھەممىمىزگە مەڭگۈلۈك ئاگاھ بولۇپ قالدى («لۇقا» 32:17).

بۇ بارلىق ۋەقەلەردىن كېيىن، لۇتنىڭ زوئار شەھرىدە تۇرۇشنى خالىغىنىنى قانداق چۈشىنىمىز؟! ئۇ پەرىشتىنىڭ تاغقا قېچىپ بارغىن دېگىنىنى رەت قىلىدۇ، بەلكى خۇدا ھالاكەتكە بۇيرۇغان بەش شەھەردىن بىرىدە تۇرۇشنى خالايدۇ (17-23-ئايەت). ئۇ ئۆز ئۆيىگە ھۇجۇم قىلغان شەھەردىكى ئادەملەرگە چۈشۈرۈلگەن جازالارغا، شۇنداقلا ئۆز ئايالىغا چۈشكەن جازاغا ئۆز كۆزى بىلەن گۇۋاھچى بولغان؛ تولىمۇ روشەنكى، خۇدا ئۆزىگە رەھىم قىلىپ، ئۇنى قۇتقۇزۇشقا ئۆز پەرىشتىلىرىنى ئەۋەتكەن؛ لېكىن ئۇ يەنىلا تاغ باغرىدا تۇرسا خۇدانىڭ ئۆزى ۋە ئىككى قىزىنى قوغدىيالىشىدىن گۇمانلانغان! راھەت-پاغارەتكە كۆنۈپ قالغان ئادەملەرنىڭ مەنتىقسىزلىقى ۋە باھانىلىرى مانا شۇنداق بولىدۇ! ئادەمنى تېخىمۇ ھەيران قالدۇرغىنى شۇكى، خۇدا ئۇنىڭ: «ئۇ كىچىك شەھەر ئەمەسمۇ؟! جېنىم شۇ يەردە ئامان قالىدۇ!» دېگەن غەيلەتلىك مەنتىقسىز ئىلتىماسىغا ئىجازەت قىلىدۇ.

ئاندىن تېخىمۇ مەنتىقسىز ئىش قىلىپ، خۇدا ئۇنىڭغا ئامان-ئېسەنلىكتىن ۋەدە

قىلىپ زوئار شەھىرىنى ئاياپ قويغان بولسىمۇ، ئۇ باشقا تۆت شەھەرنىڭ بەربات قىلىنغىنىنى كۆرگەندىن كېيىن شۇ يەردە تۇرۇۋېرىشتىن قورقۇپ، خۇدا ئەسلىدە ئۇنىڭغا كۆرسەتكەن تاغقا چىقىپ ئاشۇ يەردە تۇرىدۇ.

ئۇ ۋە ئۇنىڭ ئىككى قىزى تاغدا تۇرغاندا ناھايىتى شەرمەندە ئىشتىن بىرى يۈز بېرىدۇ؛ يەنى، ئىككى قىزى ئۇنى مەست قىلىپ ئۇنىڭ بىلەن ياتىدۇ. مۇقەددەس كىتابتا مۇشۇ ئىش ھېچقانداق يوشۇرۇن ئەمەس، بەلكى ئەينەن خاتىرىلەنگەن. بىز بۇ نومۇسسىز ئىشتىن لۇتنىڭ ئىككى قىزىنىڭ سودومدىن ئىبارەت بۇ ئەخلاقتا چۈشكۈنلەشكەن جايدىن مۇشۇنداق ئىپلاسلىقنى ئۆگەنگەنلىكىنى كۆرۈۋالالايمىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۆز ئاتىسى تەرىپىدىن ئۆزى ۋە ئىككى مېھمانىنى قوغداش ئۈچۈن شەھۋەتپەرەس بىر توپ لۈكچەكلەرگە «قۇربانلىق قوزىلار» بولۇشقا سۇنۇلغان ئىككى قىزنىڭ شۇنداق بىر ئاتىغا شۇنداق بىھۆرمەتلىك كۆرسىتىشى ئادەمنى ھەيران قالدۇرىدىغان ئىشمۇ ئەمەس. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئۇنىڭ بىلەن ياتىدۇ. مەقسىتى ئەمەلىيەتتە شەھۋانىي ھەۋەسى ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى كەلگۈسىدىكى بىخەتەرلىككە ئېرىشىش ئۈچۈن ئىدى – چۈنكى ئۇلارنىڭ ئېرى يوق بولۇپ، ئۈمىدى مۇشۇنداق قىلىقلىرى ئارقىلىق ئاتىسى ئۆلگەندىن كېيىن ياشانغاندا ئۆزلىرىدىن خەۋەر ئالىدىغان ئوغۇل پەرزەنت كۆرۈشتىن ئىبارەت ئىدى.

ئىككى ئوغلىدىن بولغان ئەۋلادلىرى ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن موئاب ۋە ئاممون دېگەن ئىككى مىللەت بولىدۇ؛ ئۇلار ئىسمائىلدەك ئىسرائىلغا دۈشمەنلەر بولىدۇ.

ئىبراھىم ئىئوردان تۈزلەڭلىكىگە قاراپ، شەھەرلەر كۆيۈپ ئۇلاردىن ئىس-تۈتەك ئۆرلەپ كەتكىنىنى كۆرگەندە نېمە ئويلىدىكىن تاڭ؟ خۇدا مېنىڭ دۇئايىمنى ئاڭلىمىغان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلىغانمىدۇ؟ ئەمەلىيەتتە، ئەھۋال دەل ئەكسىچە ئىدى (29:19). خۇدانى شۇنىڭ ئۈچۈن مەدھىيەلەيمىزكى، ئۇنىڭ دۇئالىرىمىزغا بولغان جاۋابلىرى دەل تىلەك قىلغىنىمىزدەك جاۋابلار بىلەن توختىمايدۇ؛ ئۇ بەلكى دائىم دۇئايىمىزدىكى تۈپ مەنىنى ئاڭلاپ ئەڭ مۇۋاپىق، ئەڭ ئەۋزەل يولدا ئىجابەت قىلىدۇ!

(10) فىلىستىيەدە تۇرۇش ـ كونا ئادەتلەرنى ئاخىرى تاشلاش؛ خۇدانىڭ باشقىلار ئۈچۈن دۇئا قىلغۇچى ئادەمگە بەرگەن جاۋابى ـ 20-باب

مۇشۇ بابتا ئىمان-ئىشەنچى كۈچلۈك ئىبراھىمدەك ئادەمدە غەلىتە بىر ئىچكى داۋالغۇشنى بايقايمىز – يەنە بىر قېتىم ياقا يۇرتقا كەلگەندە ئۆزىنى قوغداش ئۈچۈن ئۇ يەنىلا سارانىڭ سالاھىيىتى توغرۇلۇق يالغان گەپ ئېيتىدۇ. ئېنىقكى، بۇ ئىبراھىمنىڭ يامان قىلىقى «كونا ئادىتى» ئىدى، مىسىردا تۇرغان ۋاقىتدا شۇ ئىشتىن تولۇق توۋا قىلمىغاچقا، بۇ يامان ئادەت ئۇنىڭدا بىر تەرەپ قىلىنمىغان ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن خۇدا ئۇنى گەرارda مىسىردىكى ئەھۋالغا ئوخشاپ كېتىدىغان ئەھۋالغا ئۇچراشقا ئورۇنلاشتۇردۇ؛ ئىبراھىم قايتىدىن ئۆزىنىڭ شۇ قىلىقىغا يۈزلىنىشكە مەجبۇرلانغاندا، يالغانچىلىقتىن پاناھ ئىزدەشتىن ئاخىرىدا توۋا قىلىشى بىلەن ئازاد بولىدۇ.

مىسىردا يۈز بەرگەندەك، يەرلىك پادىشاھ ئابىمەلەك سارانىڭ چىرايلىقلىقىنى كۆرۈپ ئۇنى ئوردىسىغا ئېلىپ كېتىدۇ. لېكىن ئۇ (يەنە مىسىرنىڭ پادىشاھىدەك) سارانى ئىبراھىمغا قايتۇرۇپ بەرگۈچە خېلى ئاۋارىچىلىككە ئۇچرايدۇ. خۇدا ئابىمەلەككە ئىبراھىم پەيغەمبەردۇر، دېگەن؛ لېكىن شۇ پاكىتتىن ئېنىقكى، پەيغەمبەرلەر ھەممىلا ئىشنى بىلىپ كەتمەيدۇ! چۈنكى ئىبراھىم ئەسلىدە گەرارda ھېچكىم خۇدادىن قورقمايدۇ، دەپ ئويلىغان؛ ئەمەلىيەتتە ئەھۋال دەل ئەكسىچە ئىدى، ئابىمەلەك خۇدادىن خېلى قورقاتتى (6:20). يەنە بىر ئىش ئېنىقكى، ئابىمەلەك سارانى ئالغاندىن كېيىن ھەقىقىي ئەھۋالنى بىلگۈچە خېلى ۋاقىت كېتىدۇ؛ چۈنكى سارانىڭ سەۋەبىدىن بىرخىل كېسەللىك گەرارdىكى ئاياللارغا تارقىلىدۇ، ۋە شۇ ئىشنىڭ يۈز بېرىشى ئۈچۈن مەلۇم ۋاقىت ئۆتۈشى كېرەك ئىدى. يەنە ئېنىقكى، خۇدا ئىبراھىمنىڭ شۇ ۋاقىتلاردا خېلى ئەنسىرەش ۋە غەم-غۇسسە قىلىشىغا يول قويىدى!

پەرزەنت كۆرۈش ئىبراھىم ئۈچۈن ئەڭ كۈچلۈك ئارزۇ قىلغان ئىش ئىدى، ئەلۋەتتە. بىراق شۇ ئىشتىن كېيىن، ئۇ ئارزۇ قىلغىنىنى ئۆزى ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئابىمەلەكنىڭ ئاياللىرى ۋە گەرارdىكى ئاياللار ئۈچۈن تىلىشى كېرەك ئىدى. شۈبھىسىزكى، شۇنداق دۇئا قىلىش كېرەكلىكى ئۆز قەلبىگە سىناق بولدى. ئاندىن بۇ ئىشتىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا ساراھ ئۆزى ھامىلدار بولىدۇ (1:21).

(11) ھەجەر ۋە ئىسمائىلنىڭ ئىبراھىمنىڭ ئۆيىدىن ئايرىلىپ كېتىشى - «رىم» ۋە «ئەت» - 21-باب

ئىبراھىمنىڭ ئائىلىسىدە بولغان ئارامسىزلىق ئىبراھىم ئىسھاقنى ئەمچەكتىن ئايرىش تەبرىكلەش زىياپىتىنى ئۆتكۈزمەكچى بولغاندا ئەۋجىگە چىقىدۇ. ئىسمائىل ئىسھاقنى مازاق قىلىدۇ (شۇ چاغدا ئىسھاق پەقەت ئۈچ ياشقا كىرگەن بولسا كېرەك). «مازاق قىلىش» دېگەن سۆزنىڭ يەنە «بوزەك قىلىش» دېگەن مەنىسىمۇ ئۆز ئىچىگە ئېلىشى مۇمكىن. ساراھ بۇ ئىشلارنى كۆرگەندە، ئىسمائىلنىڭ شۇ پوزىتسىيىسىدىن ئۆز ئوغلىنىڭ جېنىغا تەھدىت بار دەپ چۈشىنىپ، ئىبراھىمنى ئىسمائىل ۋە ئانىسىنى ئۆيدىن ھەيدەشكە دەۋەت قىلىدۇ. ئىلگىرى، ئىبراھىم خۇدادىن ھېچ يول سورىماي ۋە خۇدانىڭ ئۆزىگە بولغان ۋەدىسىنى ئېسىدە تۇتماي، ئايالىنىڭ سۆزلىرىگە قۇلاق سالغاچقا، چوڭ خاتالىق ئۆتكۈزگەنىدى. لېكىن خۇدا ھازىر ئۇنىڭغا ئايالىنىڭ سۆزلىرىگە قۇلاق سالغىن، ئۇنىڭدا مەقسەتلىرىم بار دەپ بۇيرۇيدۇ. ئىبراھىم كۆزى قىيمىغان ھالدا ئەمما خۇدا ئىسمائىل ئۈچۈن قىلغان دۇئالىرىمنى ئاڭلىدى دەپ بىلىپ (20:17)، ئۇ ھەجەر بىلەن ئىسمائىلنى بىرئاز يول تەييارلىقى بىلەن يولغا سالىدۇ (كېيىن ئۇ ئىسمائىلغا كۆپرەك تەمىنات-سوۋغاتلارنى تەقدىم قىلىدۇ – 6:25نى كۆرۈڭ).

بۇنداق مۇئامىلە قاتتىق قوللۇقتەك كۆرۈنسىمۇ، ئىبراھىمنىڭ بۇ توغرۇلۇق بولغان ئىشەنچى توغرا چىقىدۇ ــ خۇدا دەرۋەقە ھەجەر ۋە ئىسمائىلدىن خەۋەر ئالىدۇ. لېكىن بۇ ئىشتا خۇدا ھەجەرنىڭ ئىمان-ئىشەنچىنى سىنىماي قويمايدۇ. ھەجەر يولدىن ئېزىپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن؛ ئۇ بەلكىم يۇرتۇم مىسىرغا قايتايمۇ، قايتمايمۇ دەپ ئىككىلىنىپ قالىدۇ (بەئەر-شېبا مىسىرغا ماڭىدىغان يول ئۈستىدە). تۈلۈمدىكى سۇ تۈگەپ قالغاچقا، ئۇ ئۈمىدسىزلەنگەنىدى. شۇ چاغدا ئۇ بىرىنچى قېتىم چۆل-باياۋاندا ئېزىپ قېلىپ، مېنى ھەممە ئادەم ئۇنتۇدى، پۈتۈنلەي تۈگەشتىم دېگەن چاغدا خۇدانىڭ ئۆزىگە: «ئىسمائىلنى ئۇلۇغ بىر ئەل قىلىمەن» دېگەن ۋەدىسىنى ئېسىدىن چىقارغان ياكى ئۇنىڭغا ئىشەنمىگەن (16:7-11). ئۇ ھازىر پەقەت مەنىلا ئەمەس، ئىسمائىلمۇ ئۆلۈپ كېتىدۇ، دەپ ئويلايدۇ ۋە شۇ سەۋەبتىن يىغلايدۇ. خۇدانىڭ پەرىشتىسى ئۇنىڭغا: «خۇدا ئوغلۇڭنىڭ يىغا ئاۋازىنى ياتقان يېرىدىن

ئاڭلىدى» دەيدۇ. خۇدا ئۇنىڭكىنى ئەمەس، ئىسمائىلنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغان بولغاچقا، مۇشۇ سۆزلەردە ھەجەرنىڭ ئىشەنمەسلىكىگە سەممىي بىر تەنبىھ باردۇر. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇلارنىڭ يېنىدا بۇلاق بار ئىدى، لېكىن خۇدا ھەجەرنىڭ كۆزلىرىنى ئۇنى كۆرۈشتىن قالدۇرغان (19-ئايەت). خۇدانىڭ پەرىشتىسى قايتىدىن ئىسمائىل توغرۇلۇق ئۇنىڭغا «مەن ئۇنى ئۇلۇغ بىر ئەل-مىللەت قىلىمەن» دەيدۇ. خۇدانىڭ ئالدىدا «ئۇلۇغ» دېگەن سۆز پەقەت سانى، بايلىقلىرى ياكى كۈچ-ھوقۇقى جەھەتتىنلا ئەمەس، بەلكى روھىي جەھەتتىن، ئەمەللەر ۋە ئېتىقاد جەھەتتىنمۇ بولۇشى كېرەك، شۇڭا كەلگۈسىدە ئەرەب خەلقى ئاخىرقى زاماندا مەسىھنى تونۇپ ئۇنىڭ نىجاتىنى جاكارلاشتا مۇھىم رول ئوينايدۇ، دەپ قارايمىز.

ئىسمائىل ۋە ئانىسى بۇلاقتىن سۇ ئىچكەندىن كېيىن، «خۇدا ئۇنىڭ (ئىسمائىل) بىلەن بىللە» دەپ ئوقۇيمىز. شۇڭا ئەينى ۋاقىتتا ئىسمائىلنىڭ ئىبراھىمنىڭ ئىسھاقتىن بولغان نەسلىگە ياكى ئىسرائىل خەلقىگە دۈشمەن بولغانلىقىغا ئىشەنمەيمىز؛ لېكىن ئىسمائىلنىڭ ئەۋلادلىرى بولغان ئەرەبلەردىن كۆپ ئادەملەر بۈگۈنكى كۈنلەرگىچە ئىسرائىلغا دۈشمەنلىك قىلىپ كېلىۋاتىدۇ. ھالبۇكى، قايتىلايمىزكى، ئەرەبلەردىن كۆپ ئادەملەر كېيىن مەسىھكە ئىشىنىپ، مۇشۇ پوزىتسىيىسىدىن توۋا قىلىدۇ، دەپ ئىشىنىمىز.

بۇ ۋەقەلەر يەنە «گال.» 4:21-31دە تەمسىل سۈپىتىدە ئىشلىتىلىدۇ.

(12) ئىبراھىم ۋە ئىسھاقنىڭ ئىمان-ئېتىقادىنىڭ سىنىلىشى - ئىسھاقنى قۇربانگاھنىڭ ئۈستىگە قويۇشى - 22-باب

ئىسمائىل كېتىپ، ئون نەچچە ياكى يىگىرمە نەچچە يىل ئۆتكەن بولۇشى مۇمكىن. ئىسھاق چوڭچوڭلا بىر يىگىت بولۇپ قالدى. ئۇ ئىبراھىمنىڭ «بىردىنبىر يېگانە ئوغلى» (2-ئايەت) بولۇپلا قالماي، بەلكى شۇنچە كۆپ يىل ئۆتۈپ ئاتا قىلىنغىنى ئۈچۈن ئاتىسىنىڭ قانچىلىك ئامراق ئىكەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولىدۇ. لېكىن خۇدا ئىبراھىمنى: «سەن ئوغلۇڭنى، يەنى سەن سۆيىدىغان يالغۇز ئوغلۇڭ ئىسھاقنى ئېلىپ، موريا يۇرتىغا بېرىپ، شۇ يەردە، مەن ساڭا ئېيتىدىغان تاغلارنىڭ بىرىنىڭ ئۈستىدە ئۇنى كۆيدۈرمە قۇربانلىق

سۆيپتىدە سۈنغىن» دەپ چاقىرغاندا ئۇنىڭدا ھېچقانداق ئىككىلىنىش، تالاش-تارتىش، ئاغرىنىش ياكى يالۋۇرۇپ ئۆتۈنۈش بولمىدى. ئۇ خۇداغا: «مانا مەن!» دېگەن جاۋابنى بەرگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ ھەربىر قەدىمىدە ئىتائەت قىلىشتىن باشقا ھېچقانداق ئىش بولمىدى. ئىبراھىمنىڭ شۇنداق ئىخلاسمەن ئىنكاسىدىن شۇنى ئېيتالايمىزكى، خۇدا ئىبراھىمغا ئېيتقاندەك «سەن مېنىڭ ئالدىمدا مېڭىپ، كامىل بولغىن» دېگەن ئەمرنى بىزگە ئېيتقان بولسا، ئۇنداقتا ئۇ ھەممىگە قادىر بولغاچقا، ئىبراھىمدا ھاسىل قىلغىنىدەك ئوخشاش ئىتائەتمەن ھەم ئۆزىگە تولۇق تايانغان بىر قەلبنى بىزدىمۇ ھاسىل قىلالايدۇ، ئەلۋەتتە. ئەمدى رەب ئەيسا مەسىھ دەرۋەقە بىزگىمۇ ئوخشاش يولدا: «ئەرشتىكى ئاتاڭلار مۇكەممەل بولغىنىدەك، سىلەرمۇ مۇكەممەل بولۇڭلار» دەپ بۇيرۇيدۇ («مات.» 48:5). بىز خۇدانى تولىمۇ مۇكەممەل، شۇنداقلا ئۇنى ئۆز ئاتىمىز دەپ بىلسەك، ئۇنداقتا شۇنداق ئەمرگە ئەمەل قىلىش مۇمكىن بولىدۇ، دەپ قەتئىي ئىشىنىمىز.

ئىبراھىم ئىسھاقنى «قۇربانلىق قىلىش»قا «مانا مەن!» دەپ جاۋاب بېرىش بىلەن تەڭ كۆڭلىدە: گەرچە ئىسھاقنى سويۇپ «كۆيدۈرمە قۇربانلىق» قىلساممۇ خۇدا ئۇنى ئۆلۈمدىن تىرىلدۈرمەي قالمايدۇ» دېگەندەك ئىشەنچ بارلىقىنى بايقايمىز. چۈنكى ئۇ يىگىتلىرىگە: «سىلەر ئېشەك بىلەن مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇرۇڭلار. مەن بالام بىلەن ئۇ يەرگە بېرىپ، سەجدە قىلىپ، ئاندىن قېشىڭلارغا يېنىپ كېلىمىز» دەيدۇ (5-ئايەت).

خۇدا ئەلۋەتتە ھەرگىز ئۆزى ياراتقان جان ئىگىلىرىدىن ئۆزىنىڭ پەزىلەتلىرىگە مۇۋاپىق بولمىغان تەلەپنى قىلمايدۇ، دەپ ئىشىنىمىز. شۇنىڭدەك، تەۋرات ۋە ئىنجىلدىكى ۋەھىيلەرگە ئاساسەن يەنە شۇنى بايان قىلىمىزكى، خۇدا ئۆزى قىلىپ باقمىغان ياكى ئۆزى خالىمايدىغان ئىشنىمۇ ھەرگىز ياراتقان جان ئىگىلىرىدىن تەلەپ قىلمايدۇ. شۇڭا مۇشۇ يەردە ئىبراھىم ئۆز ئوغلىنى قۇربانلىق قىلىشقا چاقىرىلدى؛ خۇدا ئۆزى شۇنداق ئىش قىلىپ باققانمۇ؟ ئىنجىلغا ئاساسەن جاۋابىمىز، «قىلغان!» ئەلۋەتتە. لېكىن ئىبراھىمغا ئاخىردا شۇ ئىشنى تولۇق ئادا قىلىش (گەرچە قەلبىدە ئۇ شۇنداق قىلىشقا تەييار تۇرغان بولسىمۇ) ھاجەت بولمىدى؛ لېكىن خۇدا ئەمەلىيەتتە دەل شۇ ئىشنى ئۆزى ئۆستىگە ئالدى. خۇدا بۇ ئىشنى قىلغان يەر بولسا دەل ئىبراھىم ئىسھاقنى ئېلىپ بارغان جاي بولۇپ، يەنى دەل مورىيا تېغى ئىدى. كېيىن سۇلايمان

يېرۇسالېمدىكى مۇقەددەس ئىبادەتخانىنى شۇ تاغدا قۇردى («2تار.» 1:3)؛ ئەيسا مەسىھ ئىبادەتخانا قۇرۇلغان تاغنىڭ شىمالىي تەرىپىدە كرېستلەندى.

مۇقەددەس ئىنجىلدىن، مەسىھنىڭ قۇربانلىق بولۇشى ئۇنىڭ جىسمانىي جەھەتتىكى ئۆلۈمى بولۇپلا قالماي، يەنە گۇناھلىرىمىزنى ئۆزىگە ئېلىپ كۆتۈرۈپ، ئاتىسىنىڭ مۇقەددەس ھۇزۇرىدىن «ئۈزۈلۈش»نى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، دەپ بىلىمىز («زەب.» 1:22، «مات.» 46:27)؛ ئاندىن ئۇ ئۈچ كۈندىن كېيىن تىرىلدى.

ئىبراھىم «ئوت ۋە پىچاق» كۆتۈرگەندەك (6-ئايەت)، مەسىھنىڭ قۇربانلىقى ئاتا تەرىپىدىن ئۆتكۈزۈلدى؛ «ياغاچ» بولسا ئوغۇلغا يۈدۈپ قويۇلغان (6-ئايەت) ئاندىن ئوغۇل ياغاچقا «باغلانغان» (9-ئايەت). ئىسھاق ئاتىسىدىن «كۆيدۈرمە قۇربانلىق بولىدىغان قوزا قېنى؟» دەپ سورىغاندا، ئۇنىڭغا: «ئەي ئوغلۇم، خۇدا ئۆزى ئۆزىگە كۆيدۈرمە قۇربانلىق قوزىنى تەمىنلەيدۇ» دەپ ئېيتىلدۇ. بۇ باياننى «خۇدا ئۆزى ئۆزى ئۈچۈن كۆيدۈرمە قۇربانلىق قوزىنى تەمىنلەيدۇ» ياكى «خۇدا كۆيدۈرمە قۇربانلىق قوزا ئۈچۈن ئۆزىنى تەمىنلەيدۇ» دەپ چۈشەنسەكمۇ بولىدۇ. خۇدا ئىسھاقنىڭ ئورنىغا قۇربانلىق تەمىنلىگەندە ئۇ قوزا ئەمەس، بەلكى قوچقار تەمىنلەيدۇ. ئىبراھىم پەيغەمبەر بولغاچقا، ئۇنىڭ «قوزا» توغرۇلۇق سۆزلىرى چوقۇم مۇتلەق ھالدا ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدۇ، شۇڭا «قوچقار»نى بۇ سۆزلىرىنىڭ دەل ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشى، دەپ قارىمايمىز. دېمەك، «قوزا» تېخى كەلمىدى. بىر مىڭ سەككىز يۈز يىل كېيىن چۆمۈلدۈرگۈچى يەھيا پەيغەمبەر رەب ئەيسا كەلگەندە ئۇ توغرۇلۇق: «مانا، پۈتكۈل دۇنيانىڭ گۇناھلىرىنى ئېلىپ تاشلايدىغان خۇدانىڭ قوزىسى!» دېگەن خەۋەرنى جاكارلايدۇ («يۇھ.» 29:1). شۇنىڭ بىلەن ئىبراھىم ئىسھاقنى «قۇربانلىق قىلىش»تا پەقەت خۇداغا ئېتىقاد، ئىمان-ئىشەنچ ۋە مۇھەببەت باغلاشنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپلا قالماي، بەلكى ئۆزىنىڭ ۋە ئىسھاقنىڭ شەخسەن ئەمەللىرىدە تارىختىكى ئەڭ ئۇلۇغ ئىش، يەنى مەسىھنىڭ كرېستتە قۇربانلىق قىلىنىشىنى نامايان قىلىدۇ.

«مانا، ... مۈڭگۈزلىرى چاتقالغا چىرمىشىپ قالغان بىر قوچقار!».

شۇنداق بىر قوچقارنىڭ تۇيۇقسىز پەيدا بولۇشى ، شۇنىڭدەك، قوچقارنىڭ پەقەت مۈڭگۈزلا چاتقالغا چىرمىشىپ، تېنىنىڭ باشقا جايلىرى زىيان-زەخمەتكە ئۇچرىماي، قۇربانلىققا لايىق بولۇشى ئىنتايىن كارامەت ئىش ئىدى. شۇڭا: «كىششلەر:

«پەرۋەردىگارنىڭ تېغىدا تەمىنلىنىدۇ» دېگەن بۇ سۆز بۈگۈنگە قەدەر ئىپتىلىپ كېلىۋاتىدۇ» دېيىلىدۇ. بىز بار-يوقىمىزنىڭ ھەممىسىنى خۇداغا تاپشۇرغانىكەنمىز، ئۇ بىزگە كېرەك بولغاننى مولچىلىق بىلەن تۆكىدۇ، دەپ جەزم قىلالايمىز؛ سېخىلىق جەھەتتە بارلىق سوۋغات بەرگۈچىلەر ئىچىدە سېخى بەرگۈچى بولغان خۇدادىن ھېچكىم ئېشىپ كېتەلمەيدۇ!

(13) ساراھنىڭ ئۆلۈمى ـ 23-باب

مۇقەددەس يازمىلارنىڭ بۇ قىسمىدا سەل غەلىتە بىر پاكىت بايقىلىدۇ. 2-ئايەتتە ساراھ ئۆلگەندىن كېيىن «ئىبراھىم بېرىپ ساراھ ئۈچۈن ماتەم تۇتۇپ يىغا-زار قىلدى» دەپ ئوقۇيمىز. بۇ بايانداىن ئىبراھىمنىڭ شۇ چاغدا ئايالىدىن ئايرىم تۇرغانلىقى كۆرۈنىدۇ. قەدىمكى يەھۇدىي «رابىي»لار (ئۆلىمالار) ئىبراھىمنىڭ ئىسھاقنى ساراھنىڭ يېنىدىن ئېلىپ كېتىپ ئۇنى قۇربانلىق قىلىشقا تەييار بولغانلىقى ساراھ ئۈچۈن چىدىغۇسىز ئىش بولغاچقا، ئۇ ئۇنىڭدىن رەنجىپ ئايرىلىپ كەتكەن، دەپ قارايتتى. بەزىلەر ھەتتا ساراھ ئۇنىڭدىن ئاجراشقان، دەپ قارايتتى. بىز بۇنداق كۆزقاراشلار ئورۇنلۇق دەپ قارايمىز؛ بۇنداق ئىش بولمىغان بولسا، قانداقمۇ 2-ئايەتتىكى باياننى چۈشەندۈرەلەيمىز؟

ئەھۋال دەرۋەقە شۇنداق بولغان بولسا، ئۇنداقتا 22-باب، 23-باب ۋە 24-بابتىكى بارلىق ئىش-ۋەقەلەر تۆۋەندىكى ئاجايىب بىرخىل بېشارەتلىك سىپلىشتۇرمىغا چۈشىدۇ: —

«يارىتىلىش» (تەۋرات دەۋرى)	ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشى (ئىنجىل دەۋرى)
22-باب: ئىبراھىم ئىسھاقنى موريا تېغىدا قۇربانلىق قىلىدۇ	ئاتا ئوغۇلنى موريا تېغىدا «قۇربانلىق قىلىدۇ»

«يارىتىلىش» (تەۋرات دەۋرى)	ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشى (ئىنجىل دەۋرى)
بىر جەھەتتىن ئېتىقادنى ئىسھاق «تىرىلدۇ»	ئوغۇل ھەقىقەتەن ئۆلۈمدىن تىرىلدۇ
23-باب: سارا «ئوغۇلنىڭ ئۆلۈمى» تۈپەيلىدىن (ئېتىقادسىزلىق قىلىپ) ئىبراھىمدىن ئايرىلدۇ	ئىسرائىل («خۇدانىڭ ئايالى» («يەشايا 1:50، 6:54، «ئەزاكىيال 16-بابنى كۆرۈڭ) «ئوغۇلنىڭ ئۆلۈمى» تۈپەيلىدىن (ئېتىقادسىزلىق قىلىپ) خۇدادىن ئايرىلدۇ
24-باب: « ئىبراھىم قۇلنى ئوغلى ئۈچۈن قىز تېپىشقا يىراق يۇرتقا ئەۋەتىدۇ	ئاتا قۇلى (مۇقەددەس روھ)نى ئوغلى ئۈچۈن يات ئەللىكلەردىن قىز (جامائەت) تېپىشقا ئەۋەتىدۇ

بىر تۆۋەندە 24-بابتىكى تېما توغرۇلۇق توختىلىمىز.

مۇشۇ يەردە 23-بابتىكى يەنە بىر ئىش توغرۇلۇق پەقەت بىر ئېغىز سۆزىمىز بار: — گەرچە خۇدا ئىبراھىمغا «پۈتكۈل قانائان زېمىنىنى ساڭا تەقدىم قىلىمەن» دەپ ۋەدە قىلغان بولسىمۇ، ئۇ يەر يۈزىدە تۇرغان ۋاقتىدا ئۇنىڭ زېمىندىن بىردىنبىر ئىگىلىگەن يېرى پەقەت سارانى دەپنە قىلىش ئۈچۈن ئۆزى پۇل تۆلەپ سېتىۋالغان كىچىككىنە بىر پارچە يەرلىك ئىدى. لېكىن تىرىلىش كۈنىدە بۇنىڭ ھەممىسى (دېمەك، قانائان زېمىنى) ئۇنىڭكى بولىدۇ، ئەلۋەتتە («مار.» 26:12). شۇ ئىشلاردىن ئىبراھىمنىڭ ھاياتىدىكى يەنە بىر پرىنسىپنى كۆرىمىزكى، خۇدادىن بىۋاستە بىر ئەمر كەلمىسە، ئۇ ۋەدە قىلىنغان زېمىندىن ھېچبىر يەرنى ئۆزۈش يولى بىلەن تارتىۋالمايتتى؛ يۇقىرىدا 23-باب ئۈستىدە توختالغىنىمىزدەك، ئۇ بىزگە مۆمىن-كەمتەرلىكتىن چوڭ بىر ئۈلگە قالدۇرغان. شۇ يەرنىڭ ئىگىسى ئىبراھىمنىڭ پۇلغا كۆزى قىزارغىنىنى چاندۇرمايمەن دەپ (15-ئايەت) «تۆت يۈز شەكەل كۈمۈش»نىڭ كارى چاغلىق دەيدۇ ۋە شۇ ئارقىلىق يەرگە ناھايىتى يۇقىرى باھا قويىدۇ، شۇنداقلا ئىبراھىمنى: «يۈزۈمنى ساقلىشىم كېرەك» دەپ قوبۇل قىلىدۇ، دەپ ئويلايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە

ئىبراھىم شۇ يەرگە جىددىي ئېھتىياجلىق بولغاچقا نىمىنى سورىسام، شۇنى بەرمەي ئامالى يوق، دەپ ئويلىغان بولسا كېرەك. ئىبراھىم دەرۋەقە تالاشمايدۇ؛ بۇ ئۇنىڭ ئاجىز بولغىنىدىن ئەمەس، بەلكى مۆمىن-كەمتەرلىكىدىن بولغان. بۇ ئىككىسىنىڭ پەرقى چوڭدۇر.

(14) «ئوغۇل ئۈچۈن قىز تېپىش» ـ 24-باب

24-باب ئىبراھىمنىڭ ئىسھاققا قىز تېپىش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ سادىق نامسىز قۇلىنى ئەۋەتكەنلىكى توغرىسىدىكى ئاجايىب بىر خاتىرىدۇر. قۇلنىڭ نامسىزلىقىنىڭ ئۆزى مۇقەددەس روھنىڭ ئىنجىل دەۋرىدىكى ئاجايىب خىزمىتىنى كۆرسەتكەن كارامەت بىر «بېشارەتلىك رەسىم»دۇر. رەببىمىز مۇقەددەس روھ توغرۇلۇق تەلىم بەرگەندە «لېكىن ئۇ، يەنى ھەقىقەتنىڭ روھى كەلگەندە سىلەرنى بارلىق ھەقىقەتكە باشلاپ بارىدۇ. چۈنكى ئۇ ئۆزلۈكىدىن سۆزلىمەيدۇ، بەلكى نىمىنى ئاڭلىغان بولسا، شۇنى سۆزلەيدۇ ۋە كەلگۈسىدە بولىدىغان ئىشلاردىن سىلەرگە خەۋەر بېرىدۇ» دەيدۇ («يۇھاننا» 16-باب).

ئىبراھىمنىڭ قۇلى ئۆز نامىنى دەپ بەرمەيدۇ، ئۆزى ئۈچۈن ھېچقانداق سالاھىيەت ياكى تونۇلۇشنى ئىزدىمەيدۇ. ئۇنىڭ بىردىنبىر مەقسىتى خوجىسى ئۆزىگە تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئادا قىلىشتىن ئىبارەت ئىدى؛ ئۇ ھەتتا ئۆز مەقسىتىنى ئېيتمىغۇچە، مېھماندارچىلىقنىڭ ئەقەللىي ئەدەپ-رەسمىيەتلىرىگىمۇ رىئايە قىلمايدۇ (33:24). قۇلنىڭ بۇ ئىشلىرى مۇقەددەس روھنىڭ يەر يۈزىگە چۈشۈپ ئوغۇل (مەسىھ) ئۈچۈن جامائەتنى يىغىپ، ئوغۇلنىڭ يېنىغا، ئەرشكە ئېلىپ بېرىشقا كەلگەنلىكىگە كامىل بىر بېشارەتلىك رەسىمدۇر («جامائەت» سادىق ياتلىق قىلىنغان قىزغا ئوخشىتىلىدۇ ـ «ۋەھ.» 2:21، 9، 17:22، «ئەف.» 5:22-32). قۇل بولسا ئۆز ئىگىسىنىڭ باي ئىكەنلىكىنى ۋە سەممىيلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن نۇرغۇن قىممەتلىك سوۋغاتلارنى ئېلىپ كېلىدۇ؛ مۇقەددەس روھ بىزگە مەسىھنىڭ ئۆلۈمدىن تىرىلىپ، خۇدانىڭ بارلىق بايلىقلىرىغا ئىگە بولغانلىقىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن، نۇرغۇن مۆجىزىلىك روھىي سوۋغاتلارنىمۇ ئېلىپ كېلىدۇ («1كور.» 1:4-8).

«ئۇ ئاتا-بوۋىلىرى ئارىسىدا ئۇخلىدى» «ئۇ ئاتا-بوۋىلىرىنىڭ يېنىغا كەتتى» قاتارلىق ئىبارىلەر (8.25)

«ئۇ ئاتا-بوۋىلىرى ئارىسىدا ئۇخلىدى» ۋە شۇنىڭغا ئوخشاپ كېتىدىغان نۇرغۇن باشقا ئىبارىلەرنى چۈشىنىش ئۈچۈن «تەبىرلەر»نى كۆرۈڭ.

ئىسھاق ـ مەسىھنىڭ «ئوغۇل»لۇق سالاھىيىتىنى كۆرسىتىدىغان بېشارەتلىك رەسىمدۇر

كىتابتا ئىسھاق توغرۇلۇق بايانلار ياكى تارىخلار ئانچە كۆرۈنەرلىك ئەمەسلىكىنى بايقايمىز. ئۇ نۇرغۇن ئىشلاردا پەقەت ئاتىسىنىڭ قىلغانلىرىنى قايتىلايدۇ (18:26)؛ ئۇ ئايالىنىڭ تۇغماسلىقىدا ئاتىسى ئۇچرىغان ئوخشاش سىناقتا ئۇچرايدۇ (20:25-21). ئۇ ھەتتا ئاتىسىنىڭ گۇناھىنى قايتىلايدۇ! (6:26-12) شۇنىڭ بىلەن ئۇ كۆپ جەھەتلەردە مەسىھنىڭ «ئوغۇل»لۇق سالاھىيىتىگە بېشارەتلىك سۈرەت بولىدۇ ـ بولۇپمۇ ئۇنىڭ مۇكەممەل ئوغۇلدەك ئاتىسىغا تا ئۆلۈمگىچە بويسۇنغانلىقىدا ـ «ئوغۇل ئۆزلۈكىدىن ھېچنېمە قىلالمايدۇ، بەلكى پەقەت ئاتىنىڭ نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئاندىن شۇ ئىشنى قىلىدۇ. ئاتا نېمە ئىش قىلسا، ئوغۇل ھەم شۇنداق قىلىدۇ» («يۇھ.» 19:5-20).

ئىسھاق، رىۋكاھ، ياقۇپ، ئەساۋ - «تۇنجىلىق ھوقۇقى» («تۇنجى ئوغۇللۇق ھوقۇق») ۋە ئىسھاقنىڭ «بەخت-بەرىكەت تىلەيدىغان خەيرلىك دۇئاسى»

ياقۇپ دېگەن ئىسمىنىڭ مەنىلىرىدىن بىرى «ئورۇن ئىگىلىۋالغۇچى» دېگەنلىك بولىدۇ. ئۇ دەرۋەقە ئىككى قېتىم ئاكىسىنىڭ ئورنىنى ئىگىلىۋالدۇ. ئۇ ھەم «تۇنجىلىق ھوقۇقى» («تۇنجى ئوغۇللۇق ھوقۇق») ھەم ئاتىسى ئىسھاق ئاكىسى ئەساۋغا قىلماقچى بولغان «بەخت-بەرىكەت تىلەيدىغان خەيرلىك دۇئا»نى ئېلىپ كېتىدۇ.

«تۇنجىلىق ھوقۇق» دېگەن نېمە؟ ئالىملار بۇ توغرۇلۇق بىرنەچچە پىكىردە بولۇپ كەلگەن، لېكىن ئاز دېگەندىمۇ تۆۋەندىكى ئىشلار ئۇنىڭ ئىچىگە ئېلىنغان بولسا كېرەك: —

(ئا) تۇنجى ئوغۇل دائىم خۇداغا ئالاھىدە ئاتىلاتتى («مىس.» 29:22).

(ئە) تۇنجى ئوغۇل ئىززەت-ھۆرمەتتە دائىم ئاتا-ئانىسىغا ئەڭ يېقىن ئورۇندا تۇراتتى («ئالەمنىڭ يارىتىلىشى» 3:49).

(ب) ئاتىسىنىڭ مال-مۈلكىدىن باشقا ئوغۇللىرىدىن بىر ئۈلۈش كۆپ ئالاتتى («قان.» 17:21). (بۇنىڭ بىر سەۋەبى ئاتىسى دۇنيادىن كەتكەندىن كېيىن تۇنجى ئوغۇلنىڭ پۈتكۈل جەمەتتىكى ئاجىزلار، تۇل خوتۇنلار، يېتىم-يېسىرلەردىن خەۋەر ئېلىش مەسئۇلىيىتى بار ئىدى — تۆۋەندىكى ئىشنى كۆرۈڭ).

(پ) تۇنجى ئوغۇل ئاتىسىنىڭ ئائىلىسىگە ئىگىدارچىلىق قىلاتتى ياكى پادىشاھلىقىنىڭ ئورنىنى باساتتى («2تار.» 3:21).

(ت) ھارۇن جەمەتىدىكىلەر كاھىن بولۇش تۈزۈمى يولغا قويۇلۇشتىن بۇرۇن، تۇنجى ئوغۇل ئۆز ئائىلىسى ئۈچۈن كاھىنلىق رولىنى ئۆز ئۈستىگە ئالاتتى (مەسىلەن، «ئايۇپ» 5:1نى كۆرۈڭ).

(چ) ھالبۇكى، ئەساۋغا تۇنجى ئوغۇل سالاھىيىتى تۈپەيلىدىن كېلىدىغان «تۇنجىلىق ھوقۇق»ى يەنە خېلى مۇھىم ۋە ئۇلۇغ بىر ئىشنى، يەنى خۇدانىڭ بىرىنچىدىن ئىبراھىمغا، ئاندىن ئەۋلادلىرىغا قىلغان روھىي ۋەدىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالاتتى. ئىبراھىمنىڭ بىرىنچى ئەۋلادى ئىسھاق ئىدى، ئەلۋەتتە. بۇ ۋەدىلەردە تۆۋەندىكى ئۈچ ئامىل بار ئىدى: (ئا) ئىبراھىمنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ پۈتكۈل پەلەستىن (قانائان) زېمىنىغا مىراسلىق قىلىشى؛ (ئە) ئىبراھىمنىڭ ئەۋلادلىرى ئارقىلىق بەخت-بەرىكەت پۈتكۈل دۇنياغا كېلىشى (12:1-3)؛ (ب) مەزكۇر «بەخت-بەرىكەت»نى «ئالەمنىڭ يارىتىلىشى» 15:3دىكى بېشارەتتىكى يورۇقلۇقتا تۇرۇپ چۈشەنسەك كىمدە «تۇنجىلىق ھوقۇق» بار بولسا، مەسىھ شۇ كىشى ئارقىلىق تۇغۇلۇپ دۇنياغا كېلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن «تۇنجىلىق ھوقۇق»نىڭ ئەڭ مۇھىم قىسمى ئىسھاق ئىگە بولغان مال-مۈلۈك ئەمەس (گەرچە بۇ مال-مۈلۈك ئاز بولمىسىمۇ — 12:26-14نى كۆرۈڭ)، بەلكى خۇدانىڭ كەلگۈسىدە ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدىغان ۋەدەلىرىدىن ئىبارەت ئىدى. لېكىن ئەساۋ ئۆزىگە نىسبەتەن نامەلۇم كەلگۈسىنى خالىماي ياكى ئۇنىڭغا ئىشەنمەي، بەلكى «كۆز

ئالدىدىكى ئەينىيەت»نى تاللىۋېلىپ، ياقۇپنىڭ سۇنغان پۇرچاق شورپىسىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنى «تۇنجىلىق ھوقۇق» بىلەن تېگىشىۋېتىدۇ؛ ئۇ شۇ يول بىلەن «تۇنجىلىق ھوقۇق»نى كۆزگە ئىلمايدۇ (25:34، «ئىبر.» 12:16-17). ياقۇپ ئېتىقادلىق ئادەم بولغاچقا، «تۇنجىلىق ھوقۇقى»نى بەك ئەزىزلەيدۇ؛ ھالبۇكى، ئۇ ئەساۋنىڭ ئاجىزلىقىنى ئوبدان بىلگەچكە، شۇ ھىيلىنى ئىشلىتىپ ئۇنى قولىغا كىرگۈزىدۇ.

ياقۇپ ۋە ئەساۋ تېخى تۇغۇلمىغاندا خۇدا رىۋكاھقا «سېنىڭ قورسىقىڭدا ئىككى ئەل باردۇر، ئىچىڭدىن ئىككى خەلق چىقىپ بىر-بىرىدىن ئايرىلىدۇ، بىر خەلق يەنە بىر خەلقتىن غالىب كېلىدۇ، چوڭى كىچىكىنىڭ خىزمىتىنى قىلىدۇ» دەپ گەپ قىلغان، ئەلۋەتتە. شۇ گەپتە ھېچقانداق گۇمان يوقكى، خۇدانىڭ ئىرادىسى ياقۇپنىڭ تۇنجىلىق ھوقۇقىغا ئىگە بولۇشىدىن ئىبارەت ئىدى. لېكىن خۇدا بىر نېمىنى ۋەدە قىلغان بولسا، شۇنىڭغا ئېرىشىش ئۈچۈن ھىيلىگەرلىك ياكى ئالدامچىلىق ئىشلىتىش ھەرگىز كېرەك بولمايدۇ. روشەنكى، ياقۇپ بۇ نۇقتىنى چۈشەنمەيتتى؛ «تۇنجىلىق ھوقۇقى»غا باغلىغان ئىشەنچ ئاخىرىدا پەرۋەردىگار تەرىپىدىن تونۇلۇپ تەرىپلىنىدۇ؛ ئەمما، ئۇ خۇدانىڭ تەربىيىلىك جازالىرى بىلەن ئاۋۋال ئالدامچىلىق ۋە يالغانچىلىقنىڭ خۇداغا بولغان ئىخلاسلىق يولىدىن ئىنتايىن يىراق تۇرىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭغا پۈتۈنلەي يىرگىنچلىكىنى ئۆگىنىشى كېرەك بولىدۇ!

ياقۇپنىڭ بىرىنچى قېتىملىق ھىيلە-مىكىر قىلىشى بىلەن «تۇنجىلىق ھوقۇقى»نى ئىگىلىگەندىن كېيىن، ئۇ ئاتىسىنىڭ خەيرلىك دۇئاسىغا ئېرىشىش ئۈچۈن تېخىمۇ كۈچلۈك بىر ھىيلە ئەگىشىپ كېلىدۇ. بۇ ئىشنى ئۇ ئانىسىنىڭ قۇترىتىشى بىلەن قىلغان، ئەلۋەتتە؛ ئانىسى «ئەي ئوغلۇم، ساڭا چۈشىدىغان لەنەت ماڭا چۈشسۇن» دېگەن. شۇنىڭ بىلەن ياقۇپ ئاكىسىنىڭ نامىنى سېتىپ كۆزى ئىنتايىن ئاجىز بولغان ئاتىسىنىڭ ئالدىغا كىرىدۇ. ئاتىسى پەقەت سىلاش ۋە ئاۋازنى ئاڭلاش ئارقىلىق ئالدىدا تۇرغانىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلەلەيتتى. ئىسھاق ئالدىنىپ ياقۇپ ئۈچۈن ئالاھىدە خەيرلىك دۇئاسى بىلەن ئۇنىڭغا بەخت-بەرىكەت تىلەيدۇ، شۇنداقلا ئۇ توغرۇلۇق بېشارەت بېرىدۇ؛ ئاندىن ياقۇپ ئۇنىڭ ئالدىدىن چىقىپ كېتىدۇ. ئەساۋ قايتىپ كەلگەندە، يالغانچىلىق ئاشكارىلىنىدۇ؛ ئىسھاق ياقۇپنىڭ ئۆزىنى ئالدىغىنىنى بىلىپ، قورقۇپ ساراسىمىگە چۈشىدۇ؛ لېكىن ئۇ ئۆزىنىڭ ياقۇپ ئۈچۈن بەخت-

بەرىكەت تىلىگەن بېشارەتلىك دۇئاسىنى خۇدا ھەممە ئىشنى باشقۇرۇشى بىلەن مېنىڭ ئاغزىمدىن چىقارغان، دەپ بىلىدۇ. ھازىر ئۆزى خالىسىمۇ شۇ تىلىگەن بەخت-بەرىكەت دۇئالىرىنى ياندۇرۇۋالالمايتتى (33-ئايەت).

مۇشۇ ئىش-ۋەقەلەردىن ئۈچ ئەھۋالنى بايقىيالايمىز: - بىرىنچىدىن، ئىسھاق ئەساۋغا يان بېسىشى بىلەن خۇدانىڭ ياقۇپ توغرۇلۇق رۇئكاھقا: «چوڭى كىچىكىنىڭ خىزمىتىنى قىلىدۇ» دەپ ئېيتقان بېشارىتىگە قۇلاقلىرىنى يوپۇردى. روشەنكى، ئۇ خۇدانىڭ شۇ بېشارىتىنى ئېتىۋارغا ئالماي، «تۇنجىلىق ھوقۇقى»غا تەۋە بولغان بەخت-بەرىكەت تىلەشلىرىنى ياقۇپقا ئەمەس، بەلكى ئەساۋغا بېغىشلىماقچى ئىدى.

ئىككىنچىدىن، بەزىلەر مۇشۇ بايانلاردىن ياقۇپنى ئانىسىنىڭ گېپىگە كىرىدىغان، قۇلىقى يۇمشاق ئايال مىجەزلىك، ئۆيدىن چىقمايدىغان ئادەم، ئەساۋ بولسا «باتۇر-ئەزىمەت» دەپ قارايدۇ. ئەمما باشقا يەرلەردىن ياقۇپنىڭ جاپادىن قورقمايدىغان ۋە تىرىشچان پادىچى ئىكەنلىكى ئېنىق تۇرىدۇ (29:7-10نى كۆرۈڭ)؛ ئۇ پەقەت ئوۋ ئوۋلاشنى ياخشى كۆرمەي، ئائىلىسىنىڭ چېدىرگاھىنىڭ ئەتراپىدا پادا بېقىشنى ياخشى كۆرەتتى، خالاس (27:25)؛ ئەساۋ ئوۋغا چىقىشنى ياخشى كۆرەتتى.

ئۈچىنچىدىن، ئەگەر ياقۇپ خۇدانىڭ يوللىرىنى، خۇدانىڭ ئۆز سۆزىدە تۇرماي قالمايدىغانلىقىنى بىلىپ يەتكەن بولسا، شۇنداقلا پۈتۈنلەي خۇداغا تايانغان بولسا، ئۇنداقتا ھېچ ئالدامچىلىق ئىشلەتمەي تۇنجى ئوغۇلغا تەۋە بولغان ھوقۇق ۋە تېگىشلىك بەخت-بەرىكەتلەر بەرىبىر ئۇنىڭكى قىلىناتتى، دەپ مۇتلەق ئىشىنىمىز. ئەمما ھەركىمنىڭ خۇداغا تايانماي، ئىنسانىي ئاماللىرىغا تايىنىشىنىڭ ئاقىۋەتلىرىدىن بىرى شۇكى، ئۇ خۇدانىڭ قۇتقۇزۇش يولىدا دائىم ئايان بولىدىغان شان-شەرەپكە گۇۋاھچى بولۇش پۇرسىتىگە ھەرگىز مۇيەسسەر بولالمايدۇ.

ئەمما ياقۇپ ئۈچۈن ئالدامچىلىقنىڭ بىرىنچى نەتىجىسى بەخت-بەرىكەت ئەمەس، بەلكى ئۆي-يۇرتىدىن قېچىپ ئايرىلىش ئىدى. قاچقاندا خۇدا ئۇنىڭغا شاپائەت كۆرسىتىپ چۈشىدە كۆرۈنىدۇ ۋە ئۇنى ھىمايە قىلىدىغانلىقىغا ۋەدە قىلىدۇ. ياقۇپ تولۇق ئىشەنمىگەچكە: «ئەگەر سەن راست ماڭا مۇشۇنداق باشپاناھ بولساڭ (خۇدا ئاللىقاچان شۇنداق ۋەدە قىلغان!)، ئۇنداقتا مەن بولسام... ئۇنداق-مۇنداق قىلىمەن» دېگەندەك ئىشەنچسىز بىرخىل قەسەمنى ئىچىدۇ.

خۇدا ئۇنىڭ ئالدامچى ماھىيىتىنى بىر تەرەپ قىلماقچى بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنى تاغىسى لابانىڭ ئۆيىگە ئاپىرىدۇ. لابان ياقۇپتىن تېخىمۇ ھىلىيگەر ۋە قۇۋ بىر شەخس ئىدى. شۇنداق يول بىلەن خۇدا شاپائەت قىلىپ، بىزنى كۆپ قېتىم ئۆزىمىزنىڭ ئاچچىق مېۋىسىنى تېتىشقا مەجبۇرلايدۇ، شۇنداقلا بىزگە توۋا قىلىش پۇرسىتىنى يەتكۈزىدۇ. ياقۇپ ئۈچۈن بۇ جەريان ئىنتايىن ئۇزۇن ۋە ئاچچىق بولدى؛ بۇ جەريان ئاخىر بېرىپ يىگىرمە يىل داۋاملاشتى. خۇدا نېمە قىلسا شۇنى ئىنچىل، ئۇزۇل-كېسىل قىلىدۇ!

ياقۇپنىڭ ئىككى ئايالىلىق بولۇشىغا كەلسەك، بۇ ئىش يا ئۆزىنىڭ يا ئۇلارنىڭ تاللىشى ئەمەس ئىدى، دەپ ئېسىمىزگە كەلتۈرۈشىمىز كېرەك. ياقۇپنىڭ ئىككى ئايالىدىن ئەڭ ئىخلاسمەنى لېياھ ئىكەنلىكىنى بايقايمىز (ئۇنىڭ 35:29دە خاتىرىلەنگەن سۆزلىرىنى كۆرۈڭ).

«قوڭۇر رەڭ، تاغىل ۋە ئالا-چىپار قوزىلار» ـ بۇ زادى نېمە ئىش؟ (30-31-بابلار)

ياقۇپنىڭ لابانىدىن ئىش ھەققى ئۈچۈن پادىلىرى ۋە مال-مۈلۈككە ئىگە بولۇش يولىنىڭ تەپسىلاتلىرى بەلكىم بىزگە سەل مۈجمەل بولىسىمۇ، ئەسلىدە ياقۇپ ئىش ھەققى توغرۇلۇق لابانغا ئىنتايىن ئادىل بىر يولنى تەشەببۇس قىلغان ــ ئۇ بولسىمۇ، توختامدىن كېيىن تۇغۇلغان «تاغىل ۋە ئالا-چىپار قوزىلار»نىڭ ھەممىسى ياقۇپقا تەۋە بولىدۇ. لابانىڭ بۇ پىلانغا بولغان ئىنكاسى پادىلىرىدىكى بارلىق شۇنداق ماللارنى ياقۇپتىن يىراق بىر جايغا ئاپىرىۋېتىشتىن ئىبارەت بولدى (پادىلىرىم ئارىسىدا شۇنداق پاخلانلار تۇغۇلمىسۇن دەپ!). لېكىن خۇدا ياقۇپنى ئىنچىل بەرىكەتلەيدۇ؛ گەرچە لابان ئالتە يىل ئىچىدە ياقۇپنىڭ ئىش ھەققىنى ئازايتماقچى بولۇپ بۇ شەرتلەرنى ئون قېتىم ئۆزگەرتكەن بولسىمۇ، خۇدا ھەربىر قېتىم لابانىڭ يامان نىيەتلىرىنى توساپ، ياقۇپنى بەرىكەتلەيدۇ (7:31، 41). كېيىن ياقۇپ لېياھ ۋە راھىلەگە ئۆزىنىڭ «قوڭۇر رەڭ، تاغىل ۋە ئالا-چىپار ماللار»نى تاللىشى خۇدانىڭ ۋەھيىسى بىلەن بولدى، دەپ چۈشەندۈرىدۇ (10:30-12). پادىلار سۇغىرىلغىنىدا ياقۇپنىڭ «تېرەك، بادام ۋە چىنار شاخچىلىرىنى ئېلىپ، قوۋزىقىنى

يوللۇق قىلىپ شىلىپ، ئاق سىزىقلار چىقىرىلغان يۇمران چىۋىقلار»نى ماللارنىڭ ئالدىغا قويۇشىنىڭ ئۇلارنى نەسىللەندۇرۇشكە بولغان تەسىرىنىڭ ئىلمىي ئاساسى بار-يوقلۇقىنى بىلمەيمىز (بار بولۇشى مۇمكىن). لېكىن بۇنداق ئاساس بولسۇن، بولمىسۇن، قايسىلا چاغدا ياقۇپنىڭ ھەققى بولۇشقا قانداق رەڭدىكى مال بېكىتىلسۇن دەل شۇنداق باللىغانلىقىنىڭ تۈپ سەۋەبىنى پەرۋەردىگارنىڭ بەرىكىتىدىن باشقا نەرسە ئەمەس، دەپ چۈشىنىمىز.

ياقۇپنىڭ «خۇدا بىلەن چېلىشىشى» (32-باب)

ياقۇپ بىلەن چېلىشقان سىرلىق زات خۇدادىن باشقا ھېچكىم ئەمەس، دېيىلىدۇ (28:32). ياقۇپ شۇ ئىشنى جەزملەشتۈرۈپ ئەسلىتىش ئۈچۈن شۇ يەرنىڭ ئىسمىنى «پەنۇئەل» («خۇدانىڭ يۈزى») دەپ قويىدۇ. چېلىشچى زات يەنە «ئادەم» دېيىلىدۇ (24-ئايەت).

بۇ زاتنى «پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى»دىن باشقا ھېچكىم ئەمەس، يەنى خۇدانىڭ ئەينى ئىپادىسى بولغان مەسىھنىڭ ئۆزىدۇر، دەپ ئىشىنىمىز («ھوش.» 4:12). ئوقۇرمەنلەر ئۈچۈن شۇنى ئېيتىشىمىز كېرەككى، ئىبرانىي تىلىدا ھەم يۇنان تىلىدا «پەرىشتە» دېگەن سۆز «خەۋەرچى»، «ئەلچى» ياكى «ئەۋەتىلگۈچى» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ (ئىبرانىي تىلىدا «مالاك»، يۇنان تىلىدا «ئانجىلوس»). مەسىھ ئادەتتىكى «پەرىشتە» ئەمەس، ئەلۋەتتە، بەلكى خۇدا ئالاھىدە ئەھۋالدا ئەۋەتكەن «ئەۋەتىلگۈچى»دۇر. تەۋراتتىكى بىرىنچىچە باشقا يەرلەردە بايان قىلىنغاندەك، مەسىھ يەر يۈزىگە كېلىپ تۇغۇلۇشتىن ئىلگىرى شۇ يولدا بىرنەچچە قېتىم ئايان بولغان.

«پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى» توغرۇلۇق «تەبىرلەر»نىمۇ كۆرۈڭ.

شىمېئون ۋە لاۋىينىڭ شەكەمدىكىلەرگە بولغان مۇئامىلىسى (34-باب)

شەكەم شەھىرىنىڭ شاھزادىسى شەكەمنىڭ ياقۇپنىڭ قىزى دىناھقا بولغان مۇئامىلىسىنى كۆرگەندىن كېيىن، شىمېئون ۋە لاۋىينىڭ شەكەمدىكىلەرگە

بولغان مۇئامىلىسىگە قانداق قارايمىز؟ شىمېئون ۋە لاۋىي، شۈبھىسىزكى، ئاتىسىنىڭ ئىلگىرىكى ھىيلە-مىكىرلىرىنى ئۆگەنگەن. شەكەمنىڭ قىلغانلىرىنى توغرا دېيەلمەيمىز، ئەلۋەتتە. شەكەمدىكىلەرنىڭ ئىسرائىللار بىلەن سۈلھ تۈزۈش مەقسەتلىرى جەزمەن ساپ ئاق كۆڭۈللۈكتىن بولغان ئەمەس ئىدى («بۇ تەرىقىدە ئۇلارنىڭ مال-تەئەللۇقاتى، ھەممە چارپايلىرى بىزنىڭكى بولمامدۇ؟ بىز پەقەت ئۇلارغا ماقۇل دېسەكلا، ئۇلار ئارىمىزدا تۇرىدۇ» – 23:34).
ھالبۇكى، خۇدانىڭ خەلقىنىڭ ھەرقانداق كىشى بىلەن قىلىشقان ھەرقانداق توختام ياكى كېلىشىمى بار بولسا (مەيلى ئۇلار ئېتىقادچى بولسۇن، ئېتىقادسىز بولسۇن) ئۇنىڭدا چىڭ تۇرۇشى كېرەكتۇر (مەسىلەن، «ئەز.» 11:17-12نى كۆرۈڭ). لېكىن شىمېئون بىلەن لاۋىينىڭ شەكەم بىلەن تۈزگەن توختىمىدا ئەسلىدىلا سەمىمىيلىكى يوق ئىدى. شۈبھىسىزكى، ئىككى ئادەمنىڭ يالغۇز پۈتكۈل شەھەردىكى ئەركەك ئادەملەرنى بىراقلا ئۆلتۈرۈشى بىر خىل «دادىللىق» ياكى باتۇرلۇقنى كۆرسەتسىمۇ، ياقۇپ كېيىن بۇ ئىشقا توغرا باھا بېرىپ «رەھىمسىزلىك» دەپ ئاتايدۇ ۋە ئۇلار توغرۇلۇق بولغان بېشارەتتە ئۇلارنىڭ غەزىپىگە لەنەت ئوقۇيدۇ (49:5-7) ۋە كىنايىلىك بىلەن ئۇلارنى «قېرىنداشلار» دەپ ئاتايدۇ ــ دېمەك، ئۇلار رەھىمسىزلىكى بىلەنمۇ بىر-بىرىگە قېرىنداشتۇر.

يەھۇدانىڭ تامار بىلەن ئۆتكۈزگەن گۇناھىنىڭ تارىخىي مۇھىملىقى - نېمىشقا خۇدا بۇ ۋەقەنىڭ خاتىرىلىنىشىنى خالايدۇ؟ (38-باب)

يەھۇدا ۋە كېلىنى تامار ئوتتۇرىسىدىكى يۈز بەرگەن غەلىتە ۋەقە نېمىشقا يۈسۈپ توغرىسىدىكى تارىخنىڭ ئوتتۇرىسىدا سۆزلىنىدۇ؟
بىرىنچىدىن، يەھۇدانىڭ نەسىللىرى «شاھانە جەمەت» بولىدۇ، مەسىھ ئۇلارنىڭ ئۆتكۈزگەن مۇناسىۋىتىدىن بولغان بالىسى پەرەزنىڭ ئەۋلادى ئىدى.
ئىككىنچىدىن، بۇ ۋەقە ۋە دىناھقا مۇناسىۋەتلىك ۋەقە (34-باب) يەرلىك قانائانىيلارنىڭ بۇزۇق، ناپاك ئۆرپ-ئادەتلىرىنىڭ ياقۇپنىڭ ئائىلىسىگە تەسىر يەتكۈزىۋاتقانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. يەھۇدا ھېچۋەقەسى يوق دەپ قانائانىي بىر پاھىشە ئايال بىلەن ياتىدۇ (ھېچ بولمىغاندا، ئۇ تامار بىلەن ياتقاندا پاھىشە ئايال بىلەن ياتتىم،

دەپ ئويلىغان). تامارمۇ (قانائانلىق بىر قىز) ئۆز قېيىنئاتىسى بىلەن بىللە بولۇشقا شۇنداق بىر پىلاننى (ئۇمۇ «ھېچقۇەقەسى يوق» دەپ) ئويلاپ چىقىدۇ. خۇدا ئۆز خەلقىنىڭ قانائانىيلارنى پەلەستىندىن ھەيدىۋەتكۈدەك كۈچكە ئىگە بولۇشىغىچە، (شۇنداقلا ئۆزى يەھۇدىي خەلقىگە ۋەدە قىلغان زېمىننى ئىگىلەتكۈچە) خەلقىنى ئۇلارنىڭ شۇ يامان تەسىرىدىن ۋە ئۆرپ-ئادەتلىرىدىن ئايرىپ تۇرۇشقا بىر تەدبىر تېپىشى كېرەك ئىدى. خۇدا تاللىغان تەدبىر بولسا خەلقىنى باشقا بىر يەرگە ۋاقىتلىق يۆتكەشتىن ئىبارەت ئىدى. شۇ يەر دەل مىسىر ئىدى؛ مىسىرلىقلار چارۋىچى خەلقنى مەنسىتمەيدىغانلىقى ئۈچۈن ئۇلار ئىسرائىللارغا ئايرىم بىر رايوننى بۆلۈپ بېرىدۇ.

ئۇنىڭ ئۈستىگە، مۇشۇ يەردە قوشۇپ ئېيتىشىمىز كېرەككى، تامارنىڭ شۇ ئىشلاردا بولغان مەقسىتى مەلۇم بىر شەھۋانىي ھەۋىسىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ھامىلدار بولۇش ئۈچۈن ئىدى (دەرۋەقە ئۇ ھامىلدار بولدى). ئەگەر ئۇ ئوغۇل پەرزەنت كۆرسە: (ئا) ئۇنىڭ جەمئىيەت ئالدىدا ئانىلىق سالاھىيىتى بولاتتى؛ (ئە) يەھۇدانىڭ مال-مۈلكىدىن مىراس ئالىدىغان ئوغلى بولاتتى؛ (ب) ئۆزى ياشانغاندا شۇ ئوغۇل ئۇنىڭدىن خەۋەر ئالاتتى.

يۈسۈپ
يۈسۈپنىڭ چۈشلىرى
يۈسۈپ ــ مەسىھنى كۆرسىتىدىغان «بېشارەتلىك رەسىم»

يۈسۈپنىڭ ھاياتىدىن ئاتىلارنىڭ پەرزەنتلىرىگە يان بېسىشىنىڭ خەتەرلىك ئىكەنلىكىنى كۆرىمىز. ياقۇپنىڭ ئاتىسى ئىسھاقنىڭ ئەساۋغا بولۇشقانلىقى ۋە ئۇنىڭدىن كېلىپ چىققان ئاپەتلەر ئاتا-ئانىلارنىڭ بىرەر پەرزەنتىگە بولۇشۇشقا بولمايدىغانلىقىنى ئەسكەرتىدۇ! بىراق ياقۇپمۇ ئوخشاش خاتالىقنى ئۆتكۈزۈپ، ئوخشاشلا پاجىئەلىك ئاقىۋەتنى پەيدا قىلدى. ئاتا-ئانىلارغا شۇنداق سەممىمىي ئاگاھلاندۇرۇش بېرىلىدۇكى، پەرزەنتلىرىڭىزگە باراۋەر مۇئامىلە قىلىڭ!

«زەب.» 17:105-22دە يۈسۈپ توغرۇلۇق ۋەھيي بېرىلگەن: –

«ئۇ ئۇلاردىن بۇرۇن بىر ئادەمنى ئەۋەتكەنىدى،
يۈسۈپ قۇل قىلىپ سېتىلغانىدى.
ئۇنىڭ پۇتلىرى زەنجىردە ئاغرىدى،
ئۇنىڭ جېنى تۆمۈرگە كىرىپ قىسىلدى؛
شۇنداقلا تا ئۆزىگە ئېيتىلغان ۋەھيى ئەمەلگە ئاشۇرۇلغۇچە،
پەرۋەردىگارنىڭ سۆز-كالامى ئۇنى سىناپ تاۋلىدى؛
پىرەۋن ئادەملىرىنى ئەۋەتىپ ئۇنى بوشاتقۇزدى،
قوۋملار ھۆكۈمدارى ئۇنى ھۆرلۈككە چىقاردى.
ئۇنى ئۆز ئوردىسىغا غوجىدار قىلىپ قويدى،
پۈتۈن مال-مۈلكىگە باشلىق قىلىپ تەيىنلەپ،
ئۆز ۋەزىرلىرىنى ئۇنىڭ ئىختىيارىدا بولۇپ تەربىيىلىنىشكە،
ئاقساقاللىرىغا دانالىق ئۆگىتىشكە تاپشۇردى».

دەرۋەقە، يۈسۈپ ئۆز چۈشلىرى ئارقىلىق «پەرۋەردىگارنىڭ سۆز-كالامى»غا ئىشىنمىگەن بولسا ئۇچرىغان ئاۋارىچىلىكلەر ئاز بولۇشى مۇمكىن بولاتتى! ئۇلارنىڭ مەزمۇنى دەل ئۇنىڭ ئەتراپىدا يۈز بېرىۋاتقىنىنىڭ ئەكسىچە ئىدى؛ ئۇنىڭ قېرىنداشلىرى ئۇنى ھېچقاچان ھۆرمەتلىمىدى، ئەكسىچە ئۇ ئۇلار تەرىپىدىن چەتكە قېقىلدى. ئۇلارنىڭ ئۇنى چەتكە قېقىشى ئاخىرىدا تېخىمۇ يامانلىشىپ، ئۇنى قۇللۇققا سېتىۋېتىشكە يەتتى. شۇنداق قىلىپ، خۇدا چۈشلىرى ئارقىلىق ئۇنىڭ قەلبىنى ۋە ئېتىقادىنى سىنىدى.

مىسىردا بولسا يۈسۈپنىڭ ئىشلىرى ئىككى قېتىم ئوڭدىن كېلىپ، كېيىن ھەر ئىككى قېتىم قاملاشمىدى؛ ئاندىن ئۈمىدلىرى ئۈزۈلۈپ تاشلاندى. ئىككىنچى قېتىمدا تۈرمىدە پىرەۋننىڭ باش ساقىيى ۋە باش ناۋايىنىڭ چۈشلىرىگە توغرا تەبىر بەرگەندىن كېيىن، ئۇ باش ساقىي مېنىڭ مېھرىبانلىقىمنى ئېسىگە كەلتۈرۈپ، چۈشىگە توغرا تەبىر بەرگىنىمدىن مېنىڭ ئالدامچى ۋە زىناخور ئەمەسلىكىمنى، بەلكى خۇدانىڭ ئادىمى ئىكەنلىكىمنى ئىسپاتلايدۇ ۋە مەن ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىدۇ، دەپ ئۈمىد قىلدى. ھالبۇكى، مۇقەددەس يازمىلاردا شۇ چاغدىن تارتىپ پىرەۋن ھالقىلىق چۈشلەرنى كۆرگۈچە: «تويتوغرا ئىككى يىل ئۆتتى» دەپ خاتىرىلىنىدۇ. شۈبھىسىزكى، «زەبۇر» 105-كۈيدە «ئۇنىڭ جېنى تۆمۈر ئىچىگە كىردى»

دەپ خاتىرىلەنگەندەك (ئىبرانىي تىلىدىكى سۆزمۇسۆز تەرجىمىسى) ئۇنىڭ ئېتىقادى شۇ ئىشتا قاتتىق سىنالدى.

بەزى ئالىملار «يۈسۈپ تولۇق پەيغەمبەر ئەمەس»، پەقەت «چۈش كۆرگۈچى» ۋە «تەبىر بەرگۈچى»، شۇڭلاقلا ناھايىتى ئىخلاسمەن بىر ئادەم دەپ قارايدۇ. لېكىن چۈشلەرگە دائىم تويتوغرا تەبىر بېرىشىنىڭ ئۆزى پەيغەمبەرلىك خاسىيىتى ئەمەسمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇ پىرەۋنگە سۆز قىلغاندا «خۇدا پىرەۋنگە خاتىرجەملىك بېرىدىغان (ئامان-ئېسەنلىككە ئېلىپ بارىدىغان) بىر جاۋاب بېرىدۇ» دەيدۇ ـ بۇ سۆزلەر پەقەت پەيغەمبەرلا ئېيتىدىغان سۆزلەردۇر.

كۆپ ئالىملار يۈسۈپنىڭ ھاياتىنىڭ مەسىھنىڭ يەر يۈزىدىكى ھاياتىغا ئوخشاپ كېتىدىغان يەرلىرى خېلى كۆپ، شۇنىڭ بىلەن يۈسۈپ تۆۋەندىكىدەك كۆپ جەھەتلەردە مەسىھنى ئالدىنئالا كۆرسىتىدىغان «بېشارەتلىك رەسىم» دەپ بايقايدۇ («روس.» 7:9-15دە ئىستىفان دەل مۇشۇ ئىشلارنى تىلغا ئالىدۇ): ـ

(1) يۈسۈپ مەخسۇس ئىسرائىل خەلقىنى ھەم تائىپىلەرنىمۇ قۇتقۇزۇش ئۈچۈن (5:45) قېرىنداشلىرىدىن ئايرىلغان (6:49)؛ ئاتىسى تەرىپىدىن ئىنتايىن كۆپ سۆيۈلگەن.

مەسىھ ھەم ئىسرائىل خەلقىنى ھەم تائىپىلەرنىمۇ قۇتقۇزۇش ئۈچۈن قېرىنداشلىرىدىن ئايرىلغان (مەسىلەن، «يەش.» 1:49-3)؛ ئاتىسى تەرىپىدىن ئىنتايىن كۆپ سۆيۈلگەن.

(2) يۈسۈپنىڭ قېرىنداشلىرى ئۇنى ئۆلتۈرۈشكە قەستلەيدۇ؛ كېيىن ئۇ قۇلنىڭ باھاسىدا (20 كۈمۈش تەڭگىگە) تائىپىلەرنىڭ قولىغا سېتىۋېتىلىدۇ.

مەسىھنىڭ قېرىنداشلىرى، يەنى يەھۇدىي خەلقى ئۇنى ئۆلتۈرۈشكە قەستلەيدۇ؛ كېيىن ئۇ قۇلنىڭ باھاسىدا (30 كۈمۈش تەڭگىگە) تائىپىلەرنىڭ قولىغا سېتىۋېتىلىدۇ.

(3) يۈسۈپنىڭ تارتقان ئازاب-ئوقۇبەتلىرى قەدەممۇقەدەم ئاۋۇيدۇ.

ئەيسا مەسىھنىڭ تارتقان ئازاب-ئوقۇبەتلىرىمۇ قەدەممۇقەدەم ئاۋۇيدۇ.

(4) يۈسۈپ ئۆۋال قىلىنىپ، ساختا شىكايەت بىلەن جىنايەتچى دەپ بېكىتىلىدۇ.

ئەيسا مەسىھ ئۆۋال قىلىنىپ ساختا شىكايەت بىلەن جىنايەتچى دەپ بېكىتىلىدۇ.

(5) يۈسۈپ دەھشەتلىك ھالدا ھاقارەت قىلىنىپ خارلىنىدۇ، بارلىق شۆھرەت-ئىناۋەتتىن مەھرۇم قىلىنىدۇ.

ئەيسا مەسىھ دەھشەتلىك ھالدا ھاقارەت قىلىنىپ خارلىنىدۇ، بارلىق شۆھرەت-
ئىناۋەتتىن مەھرۇم قىلىنىدۇ (لېكىن مەسىھنىڭ يۈسۈپ بىلەن شۇنداق پەرقى باركى،
مەسىھ ئۆزى خالاپ بۇ ئازابلىق يولنى تاللىغانىدى — «فىل.» 2:5-11).

(6) يۈسۈپ ئوچۇق-ئاشكارە ھالدا خۇدانىڭ ئىشلىرىدا بولۇشى بىلەن، يەنى
پىرەۋنگە چۈش ئۆرۈپ بېرىشى بىلەن تۈرمىدىن قۇتۇلۇپ مەرتىۋىسى كۆتۈرۈلدى — ئۇ
چاغدا ئۇ ئوتتۇز ياشقا كىرگەنىدى.

ئەيسا مەسىھ ئوچۇق-ئاشكارە ھالدا خۇدانىڭ ئىشلىرىدا بولغىنىدا، يەنى خۇش
خەۋەرنى جاكارلاشنى باشلىغىنىدا ئوتتۇز ياشقا كىرگەنىدى. كېيىن ئۇ ئۆلۈمدىن
تىرىلدۈرۈلۈپ ئەرشكە كۆتۈرۈلدى — ئۇ چاغدا ئۇ ئوتتۇز ئۈچ ياشتا ئىدى.

(7) يۈسۈپ كۆتۈرۈلگەندىن كېيىن پىرەۋنگە (پادىشاھلىقنىڭ ئىككىنچى ئورنىدا)
باش ۋەزىر دەپ تىكلىنىدۇ.

رەببىمىز كۆتۈرۈلگەندىن كېيىن، خۇدانىڭ ئوڭ تەرىپىگە «رەب» دەپ تىكلىنىدۇ
(«روس.» 2:36، «فىل.» 2:5-11).

(8) يۈسۈپ پىرەۋنگە باش ۋەزىر بولغاندا (مىسىردا تۇرغان) تائىپىلەرگە نىجات
كەلتۈرىدۇ. پىرەۋن ئۇنىڭغا «زافىنات-پائانىياھ» دېگەن ئىنتايىن ئالىي نامنى قويىدۇ
(«دۇنيانىڭ قۇتقۇزغۇچىسى» دېگەن مەنىدە ئىكەنلىكى ئېھتىمالغا يېقىن).

رەببىمىز ئەيسا مەسىھ خۇدانىڭ ئوڭ تەرىپىدە تۇرۇپ تائىپىلەرگە نىجات
كەلتۈرىدۇ. خۇدا ئۇنىڭغا ھەممە نامدىن ئۈستۈن بولغان نامنى قويىدۇ «فىل.» 2:7)؛
ئۇنى دەرۋەقە «دۇنيانىڭ قۇتقۇزغۇچىسى» دېگىلى بولىدۇ («يۇھ.» 4:42).

(9) پىرەۋن يۈسۈپكە «تائىپىلەردىن بولغان» بىر قىزنى خوتۇنلۇققا بېرىدۇ
(45:41).

خۇدا رەببىمىزگە «تائىپىلەردىن بولغان» بىر «قىز»نى، يەنى جامائەتنى بېرىدۇ
(«ۋەھ.» 2:21، 9، 17:22، «ئەف.» 5:22-32).

(10) يۈسۈپنىڭ قېرىنداشلىرى ئۇنىڭ بىلەن يەتتە يىل ئازاب-ئوقۇبەتلەر ئارقىلىق
ئەپلەشتۈرۈلىدۇ.

كەلگۈسىدە «مەسىھنىڭ قېرىنداشلىرى» يەنى يەھۇدىي خەلقى يەتتە يىل
ئازاب-ئوقۇبەتلەر (يەنى «دەھشەتلىك ئازاب-ئوقۇبەت»، «يەر.» 7:30، «مات.»
21:24-22) ئارقىلىق ئۇنىڭ بىلەن ئەپلەشتۈرۈلىدۇ.

(11) يۈسۈپنىڭ چەتكە قېقىلىشى ئارقىلىق ھەم ئىسرائىل ھەم تائىپىلەر قۇتقۇزۇلدۇ. بۇ خۇدانىڭ پىلانى ئىدى (20:50).

رەببىمىزنىڭ چەتكە قېقىلىشى ئارقىلىق ھەم ئىسرائىل ھەم تائىپىلەر قۇتقۇزۇلدۇ. بۇ خۇدانىڭ پىلانى ئىدى («روس.» 23:2).

يۈسۈپنىڭ قېرىنداشلىرىغا بولغان قاتتىق قول مۇئامىلىسى ئۇلارنىڭ گۇناھىدىن توۋا قىلغان-قىلمىغانلىقىنى ئېنىقلاش ئۈچۈن ئىدى. نەتىجىدە، ئۇ ئۇلارنىڭ توۋا قىلىپلا قالماي، بەلكى ئۇلار ئارىسىدىن رۇبەن ۋە يەھۇدا ئىككىسى ئاتىسىغا بولغان مۇھەببىتى ئۈچۈن ئۆز ئەركىنلىكىنى قۇربان قىلىپ، قېرىندىشى بىنيامىننى (بىنيامىن يۈسۈپتەك ئۇلارنىڭ بىر تۇغقان ئىنىسى ئەمەس ئىدى) قۇتقۇزۇشقا ئۆزىنى پىدا قىلىشقا تەييار تۇرىدىغىنىنى كۆرىدۇ. شۇڭا يۈسۈپنىڭ ئۇلارغا بولغان مۇئامىلىسى، گەرچە قاتتىق قوللۇق كۆرۈنسىمۇ، ئىنتايىن دانالىق بىلەن يۇرگۈزۈلگەنلىكىنى كۆرىمىز.

ياقۇپنىڭ بېشارەتلىرى (49-باب)

ئاخىرىدا بىز ياقۇپنىڭ ئون ئىككى ئوغلى توغرۇلۇق بولغان بېشارەتلىرىنىڭ قانداق يول بىلەن ئەمەلگە ئاشۇرۇلغىنىنى كۆرۈپ ئۆتىمىز: –
(49-بابتىن)

رۇبەن (3-4-ئايەت)

«ئەي رۇبەن، سەن مېنىڭ تۇنجى ئوغلۇمسەن،
كۈچ-قۇدرىتىمسەن،
كۈچۈم بار ۋاقتىمنىڭ تۇنجى مېۋىسىدۇرسەن،
سالاپەت ۋە قۇدرەتتە ئالدى ئىدىڭ،
لېكىن قايناپ تېشىپ چۈشكەن سۇدەك،
ئەمدى ئالدى بولالماسسەن؛
چۈنكى سەن ئاتاڭنىڭ كۆرپىسىگە چىقتىڭ،
شۇنىڭ بىلەن سەن ئۇنى بۇلغىدىڭ!
ئۇ مېنىڭ كۆرپەمنىڭ ئۈستىگە چىقتى!»
«سەن ئاتاڭنىڭ كۆرپىسىگە چىقتىڭ»

رۇبەن ئاتىسىنىڭ توقلى بىلھاھ بىلەن بىللە ياتقىنى ئۈچۈن تۇنجىلىق ھوقۇقىدىن مەھرۇم بولىدۇ (22:35). دەل ياقۇپ بېشارەت بەرگەندەك، كېيىن ئىسرائىل ئىچىدە ھېچقانداق يېتەكچى ياكى مۆتىۋەر رۇبەن قەبىلىسىدىن چىقمايدۇ. ئۇلار ئېرىشكەن يەرلەر خۇدا ۋەدە قىلغان زېمىننىڭ ئەڭ چېتىگە جايلىشىدۇ. «ھاك.» 15:5دە رۇبەن قەبىلىسىنىڭ شۇ چاغلاردا يېتەكچىلىك جەھەتتە لاياقەتلىك بولمىغانلىقى كۆرسىتىلىدۇ.

شىمېئون ۋە لاۋىي (5-7-ئايەت)

«شىمېئون بىلەن لاۋىي قېرىنداشلاردۇر؛ ئۇلارنىڭ قىلىچلىرى زوراۋانلىقنىڭ قوراللىرىدۇر!
ئاھ جېنىم، ئۇلارنىڭ مەسلىھىتىگە كىرمىگىن!
ئى ئىززىتىم، ئۇلارنىڭ جامائىتى بىلەن چېتىلىپ قالمىغاي!
چۈنكى ئۇلار ئاچچىقىدا ئادەملەرنى ئۆلتۈرۈپ، ئۆز بىشەمچىلىق قىلىپ بۇقىلارنىڭ پەيىنى كەستى.
ئۇلارنىڭ ئاچچىقى ئەشەددىي بولغاچقا لەنەتكە قالسۇن!
غەزىپىمۇ رەھىمسىز بولغاچقا لەنەتكە قالسۇن!
مەن ئۇلارنى ياقۇپنىڭ ئىچىدە تارقىتىۋېتىمەن، ئىسرائىلنىڭ ئىچىدە ئۇلارنى چېچىۋېتىمەن»

ياقۇپ تىلغا ئالغان ۋەقەلەر توغرىسىدا 34-باب، بولۇپمۇ 24-31-ئايەتلەرنى كۆرۈڭ. شىمېئون ۋە لاۋىي دەل ئۇ بېشارەت بەرگەندەك «ئىسرائىل ئىچىدە تارقىتىلىدۇ»، ئۇلارنىڭ قەبىلىلىرىدىن ھېچقايسىسىنىڭ مۇقىم تېررىتورىيەسى ياكى رايونى بولمايدۇ («يە.» 1:19). ھالبۇكى، ئاخىر بېرىپ لاۋىي قەبىلىسىنىڭ «تارقىتىلغانلىقى»نىڭ سەۋەبى بىرىنچىدىن كېيىنكى دەۋردىكى لاۋىيلارنىڭ خۇداغا كۆرسەتكەن سادىقلىقى تۈپەيلىدىن بولىدۇ («مىس.» 26:32-28، «چۆل.» 6:25-13، «قان.» 8:10-9، 6:33، «مال.» 4:2-9نى كۆرۈڭ). ئۇلارنىڭ شۇ ساداقەتلىكى تۈپەيلىدىن خۇدا ئۇلارنى ئىسرائىللارغا تەۋرات قانۇنىنى ئۆگىتىشكە، شۇنداقلا ئىبادەت ۋە ھەرخىل كاھىنلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتۈشكە تىكلەپ، ئۇلارنى پۈتكۈل خەلق ئىچىدە جاي-جايلارغا تارقىتىپ ئورۇنلاشتۇرغان.

يەھۇدا (8-12-ئايەت)

«ئەي يەھۇدا! سېنى بولسا قېرىنداشلىرىڭ تەرىپلەر، قولۇڭ دۈشمەنلىرىڭنىڭ گەجگىسىنى باسار.
ئاتاڭنىڭ ئوغۇللىرى ساڭا باش ئۇرار.
يەھۇدا ياش بىر شىردۇر؛
ئەي ئوغلۇم، سەن ئوۋنى تۇتۇپلا چىقتىڭ؛
ئۇ شىردەك ئوۋنىڭ يېنىدا چۆكۈپ سوزۇلۇپ ياتسا، ياكى چىشى شىردەك يېتىۋالسا، كىممۇ ئۇنى قوزغاشقا پېتىنار؟
شاھانە ھاسا يەھۇدادىن كېتىپ قالمايدۇ، يەھۇدانىڭ پۇشتىدىن قانۇن چىقارغۇچى ئۆكسۈمەيدۇ، تاكى شۇ ھوقۇق ئىگىسى كەلگۈچە كۈتىدۇ؛
كەلگەندە، جاھان خەلقلىرى ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىدۇ.
ئۇ تەخىينى ئۈزۈم تېلىغا، ئېشەك بالىسىنى سورتلۇق ئۈزۈم تېلىغا باغلاپ قويار.
ئۇ لىباسىنى شارابتا يۇيۇپ، تونىنى ئۈزۈم شەربىتىدە يۇيار.
ئۇنىڭ كۆزلىرى شارابتىن قىزىرىپ كېتەر، چىشلىرى سۈت ئىچكىنىدىن ئاپئاق تۇرار»

تەھلىل قىلايلى -

«ئەي يەھۇدا! سېنى بولسا قېرىنداشلىرىڭ تەرىپلەر» – «يەھۇدا» دېگەننىڭ مەنىسى «تەرىپلەش» ياكى «مەدھىيە»دۇر (29:35نى كۆرۈڭ). ياقۇپنىڭ سۆزلىرى ئىسرائىلنىڭ بارلىق قەبىلىلىرىگە بولغان يېتەكلىگۈچى ياكى سەلتەنەت قىلغۇچىنىڭ يەھۇدا قەبىلىسىدىن چىقىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

«ئوۋ تۇتۇپلا چىقتىڭ» دېگەن سۆز، شۈبھىسىزكى، كەلگۈسىدە يەھۇدادىن بولىدىغان، تولۇق غەلىبە قىلىدىغان يېتەكچىلىكنى كۆرسىتىدۇ. بۇ يېتەكچىلىك بىرىنچىدىن داۋۇت ۋە سۇلايماندا بولغان، ئاندىن داۋۇتنىڭ شاھانە جەمەتىدىن ولغان، پەرۋەردىگاردىن ئەيمىنىدىغان بارلىق پادىشاھلاردا كۆرۈنگەن؛ ئاخىر بېرىپ مەسىھنىڭ ئۆزىدە ئەڭ روشەن كۆرۈنگەن.

«شىردەك چۆكۈپ سوزۇلۇپ ياتسا ياكى چىشى شىردەك يېتىۋالسا، كىممۇ ئۇنى قوزغاشقا پېتىنالار؟» — شىر ئوۋنى تۇتۇۋالغاندىن كېيىن، ئۇ ئاۋۋال قورسىقىنى توقلايدۇ، ئاندىن كېيىن مۇشۇ تاپتىن كۆپرەك تاماقلار چىقىدۇ، دەپ بىلىپ ئەتراپىدا سوزۇلۇپ يېتىپ قالىدۇ. ئۇنداق ئەھۋالدا كىممۇ ئۇنى قوزغاشقا پېتىنالايدۇ؟ شۇنىڭ بىلەن بۇ سۆزلەر يەھۇدانىڭ ھەم تولۇق غەلىبە قىلىدىغىنىنى، شۇنداقلا ئۇنىڭ ئالغان ئولجىدىن تولىمۇ ھۇزۇرلىنىپ ئارام ئالىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. تولۇق بېشارەتنى پۈتۈنلەي ئەمەلگە ئاشۇرغۇچى يەھۇدادىن چىقىدىغان مەسىھنىڭ ئۆزىدۇر؛ شۇنىڭ بىلەن ئۇ دەرۋەقە «يەھۇدا قەبىلىسىدىن بولغان شىر» دەپ ئاتىلىدۇ («ۋەھ.» 5:5).

«شاھانە ھاسا يەھۇدادىن كېتىپ قالمايدۇ، يەھۇدانىڭ پۇتىدىن
قانۇن چىقارغۇچى ئۆكسۈمەيدۇ، تاكى شۇ ھوقۇق ئىگىسى كەلگۈچە
كۈتىدۇ؛
كەلگەندە، جاھان خەلقلىرى ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىدۇ».

يەھۇدا توغرۇلۇق بېشارەتنىڭ جەۋھىرىگە ئەمدى كەلدۇق.

بېشارەتنى قىسىم-قىسىملاپ تەھلىل قىلايلى: —

(ئا) ئىبرانىي تىلىدا «يەھۇدانىڭ پۇتىدىن» «يەھۇدانىڭ پۇتلىرى ئارىسىدىن» دېگەن سۆزلەر بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. شۇڭا، پۈتكۈل ئىسرائىلنى ئىدارە قىلىش ھوقۇقى («شاھانە ھاسا») ۋە قانۇن چىقىرىش ھوقۇقى يەھۇدا قەبىلىسىدە بولىدۇ؛ ھالبۇكى، بېشارەت بۇ ھوقۇقنىڭ قايسى ۋاقىت يەھۇداغا ئۆتىدىغانلىقىنى كۆرسەتمەيدۇ (بېشارەتتىن 600 يىل كېيىن، يەنى داۋۇتنىڭ ۋاقتىدا ھوقۇق ئۆتىدۇ).

(ئە) ھوقۇق يەھۇدا قەبىلىسىگە ئۆتكۈزۈلگەندىن كېيىن، داۋۇتنىڭ ئەۋلادى بولغان مەسىھ كەلگۈچە شۇ قەبىلىدىن كەتمەيدۇ. ئىبرانىي تىلىدا «شۇ ھوقۇق ئىگىسى» دېگەن ئىبارە «شىلوھ» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. قەتئىي ئىشىنىمىزكى، بۇ سۆزنىڭ ئەڭ ياخشى تەرجىمىسى دەل شۇ — «ئەز.» 27:21دىن كۆرۈڭ.

بۇ ئەھۋال (ھوقۇق يەھۇدا قەبىلىسىدە تۇرغانلىقى) ھەتتا بابىلغا سۈرگۈن قىلىنغان ۋاقىتلاردا ۋە كېيىنكى دەۋرلەردىمۇ داۋاملاشقان. ئىسرائىلنىڭ «قالدىسى» سۈرگۈندىن پەلەستىنگە قايتىپ كەلگەندە ئۇلارغا پارس ئىمپېراتورى بېكىتكەن

ۋالىي داۋۇتنىڭ ئەۋلادى بولغان زەرۇببابەل ئىدى. پەقەت ئاخىردا ھېرود (ئېدوملۇق كىشى) پادىشاھلىقنى رىم ئىمپېرىيەسىدىن «سېتىۋالغان» ۋاقتىدىلا، ئاندىن مەسىھ دۇنياغا كېلىپ تۇغۇلدى.

بۇگۈنكى كۈنلەردە بولسا، (خۇدادىن ئالاھىدە ۋەھيي كەلمىسە) يەھۇدىيلارنىڭ قايسىسىنىڭ ھەقىقىي يەھۇدا قەبىلىسىدىن كەلگەنلىكىنى ياكى باشقا ئون بىر قەبىلىنىڭ بىرسىدىن كەلگەنلىكىنى دەپ بېرىش مۇمكىن ئەمەس؛ چۈنكى ئىسرائىللارنىڭ بارلىق نەسەبنامىلىرى يوقاپ كەتكەن ياكى ۋەيران قىلىنغان.

(ب) «ئۇ (مەسىھ) كەلگەندە، جاھان خەلقلىرى ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىدۇ» – دېمەك، تائىپىلەر مەسىھنى تونۇپ قوبۇل قىلىدۇ. بېشارەتنىڭ ئۆزىدە يەھۇدىيلار ياكى ئىسرائىللارنىڭ «شىلوھ»قا تۇتىدىغان پوزىتسىيىسى ياكى ئۇلارنىڭ مەسىھنىڭ ئۇلار ئارىسىدا بولغانلىقىدىن ئىبارەت ئىمتىيازدىن مۇيەسسەر بولىدىغانلىقى ئېنىق دېيىلمەيدۇ. ئەمەلىيەتتە، ھەممىمىزگە ئايانكى، ئىسرائىل خەلقى ئومۇمەن مەسىھنى چەتكە قاقتى.

شۇڭا بېشارەتنىڭ ئەمەلگە ئاشۇرۇلىشىنى تارىخىي پاكىتلاردۇر. مەسىھنى قوبۇل قىلغانلار («ئىتائەت قىلغانلار»)نىڭ كۆپىنچىسى «جاھان خەلقلىرى»، يەنى تائىپىلەردىن بولغان.

«ئۇ تەخىينى ئۈزۈم تېلىغا، ئېشەك بالىسىنى سورتلۇق ئۈزۈم تېلىغا باغلاپ قويار.

ئۇ لىباسىنى شارابتا يۇيۇپ، تونىنى ئۈزۈم شەربىتىدە يۇيار.

ئۇنىڭ كۆزلىرى شارابتىن قىزىرىپ كېتەر، چىشلىرى سۈت ئىچكىنىدىن ئاپئاق تۇرار».

بۇ ئايەت مەسىھنىڭ سەلتەنىتىدىن چىققان باياشاتلىقنى كۆرسىتىدۇ. ئۈزۈم تاللىرى شۇنچە كۆپ، شۇنچە ئېسىل ۋە كۈچلۈك ئۆسىدۇكى، ھەتتا بىرسى ئېشەكىنى ئۇلارغا باغلىسىمۇ چاتاق بولمايدۇ. ھەتتا ئۈزۈملەر بىلەن ئىنتايىن ئېغىرلىشىپ كەتكەن تال شۇنچە مەزمۇت تۇرىدۇكى، ئېشەكنىڭ ئۇيان-بۇيان تارتىشلىرى ئۇنىڭغا زىيان يەتكۈزمەيدۇ؛ ئۈزۈملىرىمۇ شۇنچە كۆپ بولىدۇكى، ئىگىسى ئېشەكنىڭ ئۇلارنى يەپ كېتىشىدىن قورقمايدۇ. بۇ سۆزنىڭ يەنە بىر مەنىسى بولۇشى مۇمكىنكى، بىرلا ئۈزۈم تېلى چىقارغان ئۈزۈملەر شۇنچە كۆپ بولىدۇكى، ئۇلارنى كۆتۈرۈشكە بىر ئېشەك

كېرەك بولىدۇ. بېشارەتتە مەسىھنىڭ ئېشەككە مىنگىنى كۆرۈلىدۇ؛ دەرۋەقە، رەببىمىز ئەيسا مەسىھ ئاخىرقى قېتىم يېرۇسالېمغا كىرگىنىدە، ئېشەككە مىنىپ كىردى («زەك.» 9:9، «مات.» 1:21-9).

ئۈزۈملەر شۇنچە مول بولىدۇكى، مەسىھ خالىسا ئېگىنلىرىنى سۈنىڭ ئورنىدا ئۈزۈم شەربىتى (ئىبرانىي تىلىدا «ئۈزۈم قېنى»)دە يۇيىدۇ (يەنە «يەش.» 1:63-6 ۋە «ۋەھ.» 17:14-20نى كۆرۈڭ). ئۈزۈم مەھسۇلاتلىرى بولۇپلا قالماي، بەلكى ھەر تۈرلۈك سۈت مەھسۇلاتلىرىمۇ كۆپ بولىدۇ.

بۇگۈنگە قەدەر يەھۇدا قەبىلىسى ئىگىلىگەن زېمىندا دەرۋەقە ئىنتايىن كۆپ ھەم بەك ئېسىل ئۈزۈم تاللىرى باردۇر.

زەبۇلۇن (13-ئايەت)

«زەبۇلۇن دېڭىز بويىنى ماكان قىلار، ماكانى كېمىلەرنىڭ پاناھگاھى بولار، يەر-زېمىنى زىدونغىچە يېتىپ بارار».

زەبۇلۇن توغرۇلۇق ئۈچ ئىش دېيىلىدۇ: –

(ئا) ئۇ «دېڭىز بويىنى (ياكى دېڭىزغا يېقىن) ماكان قىلىدۇ».

(ئە) ئۇنىڭ زېمىنىنىڭ ئۆزى كېمىلەرگە ئارامگاھ بولىدۇ ياكى شۇنداق ئارامگاھ (پورت)قا يېقىن بولىدۇ.

(ب) ئۇ ئىگىلىگەن زېمىن زىدوننىڭ زېمىنىغا تۇتىشىدۇ.

گەرچە زەبۇلۇننىڭ ئىگىلىگەن زېمىنى دېڭىزنىڭ ئۆزىگە تۇتاشمىغان بولسىمۇ («يە.» 10:19-16)، چېگرىسى دېڭىزغا بەك يېقىن بولغاچقا، ئۇلار دېڭىز ئارقىلىق كۆپ سودا-سېتىق بىلەن شۇغۇللانغان. ئۇلار قىلغان سودىسىنىڭ كۆپ بىر قىسمى فىنىكىيەلەرنىڭ پورتى زىدون ئارقىلىق بولغان. مەسىھنىڭ كەلگۈسىدىكى «مىڭ يىللىق سەلتەنەت»تە زەبۇلۇننىڭ زېمىنى دېڭىزغا تۇتىشىدۇ («ئەز.» 26:48).

ئىسساكار (14-15-ئايەت)

«ئىسساكار بەستلىك بەردەم بىر ئېشەكتۇر، ئۇ ئىككى قوتان ئارىسىدا ياتقاندۇر؛
ئۇ ئارامگاھىنىڭ ياخشى ئىكەنلىكىگە قاراپ، زېمىنىنىڭ ئېسىللىقىنى كۆرۈپ، يۈك كۆتۈرۈشكە مۈرىسىنى ئېگىپ، ئالۋانغا ئىشلەيدىغان قۇل بولۇپ قالار».

ئىسساكار ياخشى ئىشلىيەلەيدىغان، بىراق ئەمگەكنى ئەمەس، بەلكى ئارامنى ياخشى كۆرىدىغان بەردەم بىر ئېشەككە ئوخشىتىلىدۇ. دەرۋەقە ئىسساكار ئىنتايىن كۈچلۈك بىر قەبىلە بولۇپ قالدى؛ مۇسا پەيغەمبەرنىڭ كۈنلىرىدە ئىسساكاردا جەڭگە چىقالايدىغان ئادەملەر 64300 («چۆل.» 25:26) ۋە كېيىن 87000 ئىدى («1تار.» 1:7-5). يەشۇئا پەيغەمبەر بولغان ۋاقىتتا ئىسساكار قەبىلىسىگە ئىنتايىن مۇنبەت يەر بولغان يىزرەئەل جىلغىسى تەقدىم قىلىنغان («يە.» 19:17-23). ھالبۇكى، قەبىلە شۇ ياخشى زېمىننى پۈتۈنلەي ئىگىلەش ئۈچۈن ئاخىرغىچە كۈرەش قىلىشقا تەييار تۇرمىدى؛ بۇ ئىش قورقۇنچاقلىقتىن ئەمەس، بەلكى ھورۇنلۇقتىن ئىدى. نەتىجىدە، ئۇلار ئاخىرىدا قانائانىي قەبىلىلىرىگە ھاشارچى بولۇپ ئىشلىدى.

«ئارامگاھ» بەلكىم خۇدا ئىسساكارغا ۋەدە قىلغان مىراس زېمىنىنىڭ ياخشى بىر قىسمىنى كۆرسەتسە كېرەك.

دان (16-18-ئايەت)

«دان ئىسرائىل قەبىلىلىرىدىن بىرى بولار، ئۆز خەلقىگە ھۆكۈم چىقىرار.
دان يول ئۈستىدىكى يىلان، چىغىر يول ئۈستىدە تۇرغان زەھەرلىك بىر يىلاندۇر.
ئۇ ئاتنىڭ تۇيىقىنى چىقىپ، ئات مىنگۈچىنى ئارقىغا موللاق ئاتقۇزار.
ئى پەرۋەردىگار، نىجاتىڭغا تەلمۈرۈپ كۈتۈپ كەلدىم!»

دان دېگەن نامنىڭ مەنىسى «ھۆكۈم» ياكى «ھۆكۈم چىقارغۇچى» ياكى «سوتچى» بولىدۇ. بېشارەتتە ئۇنىڭ ئىسمى جىسمىغا لايىق بولىدۇ، دېيىلىدۇ.

شۇبھىسىزكى، بۇ شىمشوندا ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى؛ شىمشون ئىسرائىلغا «باتۇر ھاكىم» بولغانلاردىن بىرى ئىدى، دان قەبىلىسىدىن چىققان («ھاك.» 13-16-بابلار).

دان «ئىسرائىل قەبىلىلىرىدىن بىرى بولار» دېگەن سۆز بىزگە سەل غەلىتە كۆرۈنۈشى مۇمكىن. داننىڭ ئىسرائىلدىن بولغانلىقى كىمگە ئايان ئەمەس؟ كېيىن، ئىسرائىلنىڭ قەبىلىلىرى تىزىملانغاندا، دان قەبىلىسى دائىم دېگۈدەك ئاخىرىدا تىلغا ئېلىنىدۇ. «چۆل.» 25:10 ۋە «يە.» 40:19-48دىن، ئىسرائىلنىڭ چۆلدە سەپەر قىلغاندا دان قەبىلىسىنىڭ ئەڭ ئاخىرىدا ماڭغانلىقى كۆرۈنىدۇ. بەزىدە دان قەبىلىسى ئىسرائىل قەبىلىلىرى تىزىملىكىدىن قېلىپ قالىدۇ (مەسىلەن، «ۋەھىي» 7-بابتا) لېكىن ئەزاكىيال» 48:1-2، 32دىن ئېنىق بىلىمىزكى، دان قەبىلىسى مەسىھنىڭ پادىشاھلىقىدا كەم بولسا بولمايدۇ.

دان قەبىلىسىنى ئاتلىق ئەسكەرگە كەيىندىن ھۇجۇم قىلىدىغان يىلانغا ئوخشىتىش كەلگۈسىدە ئۇلار پىستىرما جەڭ قىلىدىغان خەلق بولىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. دانلارنىڭ شۇ خاراكتېردا بولغانلىقى شىمشوننىڭ مىجەزىدە ۋە ھاياتىدا ۋە كېيىن دانلارنىڭ لائىش شەھرىگە بولغان ھۇجۇمىدىن كۆرۈلىدۇ («ھاك.» 18:18-31)؛ بۇ شەھەر كېيىن دانلارنىڭ پايتەختى بولدى.

دان ۋە ئۇنىڭ ماھىيىتى توغرۇلۇق ئويلاش ياقۇپنى ھاياجانلاندۇرۇپ: «ئى پەرۋەردىگار، نىجاتىڭغا تەلمۈرۈپ كۈتۈپ كەلدىم!» دەپ نىدا قىلدۇرىدۇ. بۇ ئۇندەش جۈملە داننى ھەققانىي قىلىپ خۇدا بىلەن ئىناقلىققا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ھەققەتەن ئۇلۇغ بىرخىل نىجاتنىڭ كېرەك بولىدىغانلىقىنى كۆرسەتسە كېرەك (دانلار كېيىن بۇتپەرەسلىككە ئەنتايىن مايىل بولۇپ قالغان ــ «ھاك.» 18-بابنى، «1پاد.» 29:12، «ئاموس» 14:8نى كۆرۈڭ). دەرۋەقە ئۇنداق ئۇلۇغ نىجاتلىق مەسىھ ئارقىلىق بارلىققا كەلتۈرۈلىدۇ («ئىبر.» 3:2) ۋە ئۇنىڭ ئارقىلىق دان قەبىلىسى قۇتقۇزۇلۇپ مەسىھنىڭ مىڭ يىللىق پادىشاھلىقى ئىچىدە ھەققانىي قىلىنىپ كۆرۈلىدۇ («ئەز.» 1:48).

گاد (19-ئايەت)

«گادقا بولسا، قاراقچىلار قوشۇنى ھۇجۇم قىلار؛
لېكىن ئۇ تاپان بېسىپ زەربە بېرەر».

بۇ قىسقا ئايەتتە پەقەت ئالتە سۆز بار، ئۇنىڭدا «گاد» دېگەن نام بىلەن سۆز ئويۇنى قىلىنىدۇ. ئىبرانىي تىلىدا «گاد»نىڭ مەنىسى (1) تەلەيلىك؛ (2) «قاراقچى قوشۇن» ياكى «ھۇجۇم» بولۇپ، بۇ جۈملە: «گادقا بولسا، قاراقچىلار قوشۇنى ھۇجۇم قىلىدۇ؛ لېكىن ئۇ (گاد) قوشۇن بولۇپ ئۇلارغا تاپان بېسىپ زەربە بېرىدۇ» دېگەندەك بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن گاد قەبىلىسى دائىم باشقا مىللەتتىن بولغان قاراقچى قوشۇنلار ۋە دۈشمەنلەر تەرىپىدىن ھۇجۇمغا ئۇچرايدۇ. ئۇنىڭ زېمىنى ئىئوردان دەرياسىنىڭ شەرقىي تەرىپىگە جايلىشىدۇ؛ شۇ يەر چۆل-باياۋاندا تۇرۇۋاتقان خەلق-مىللەتلەر تەرىپىدىن ھۇجۇمغا ئۇچرايدۇ («يەر.» 1:49). لېكىن ئۇ «ئۇلارنىڭ تاپىنىنى بېسىپ زەربە بېرىدۇ» ــ ئۇلارغا قارشى ھۇجۇم قىلىدۇ ۋە ئاخىر بېرىپ ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن غەلىبە قازىنىدۇ. گاد قەبىلىسىنىڭ جەڭگە بولغان ماھارىتى «قان.» 20:3 ۋە «1تار.» 18:5-22دە تىلغا ئېلىنىدۇ. «1تار.» 8:12-15دە بىرنەچچە گادلارنىڭ داۋۇتنىڭ ئالاھىدە تاللىۋالغان قوشۇنىنىڭ بىر قىسمى بولىدىغانلىقى تىلغا ئېلىنىدۇ.

ئاشىر (20-ئايەت)

«ئاشىرنىڭ تامىقىدا زەيتۇن مېيى مول بولار،
ئۇ شاھلار ئۈچۈن نازۇ-نېمەتلەرنى تەمىنلەر».

ئاشىرنىڭ كەلگۈسىدىكى باياشاتلىقى مۇشۇ يەردە تەكىتلىنىدۇ (مۇسا پەيغەمبەر «قان.» 24:33دىمۇ ئاشىر توغرۇلۇق بېشارەت بەرگەندە ئوخشاش ئېيتىلىدۇ). كېيىن، ئاشىر قەبىلىسى ئېرىشكەن زېمىن «ئوتتۇرا دېڭىز» بويىدا بولۇپ بۇگۈنگە قەدەر ئېسىل سۈپەتلىك زەيتۇن دەرەخلىرى بىلەن داڭقى چىققان. ئاشىر ھەتتا پادىشاھلارغا خاس مەھسۇلاتلارنى چىقىرىدۇ.

نافتالى (21-ئايەت)

«نافتالىدىن چىرايلىق گەپلەر چىقار، ئۇ ئەركىن قويۇۋېتىلگەن مارالدۇر».
نافتالى توغرۇلۇق كەلگۈسىدىكى ئىككى ئەھۋال كۆرسىتىلىدۇ: –
(ئا) ئۇ مارالدەك ئەركىن، كەڭ-ئازادىلىكتە ياشايدىغان بىر خەلق بولىدۇ؛ دەرۋەقە نافتالى قەبىلىسى يەشۇئا پەيغەمبەرنىڭ تەقدىم قىلىشى بىلەن تاغلىق بىر رايونغا مىراسلىق قىلىدۇ ۋە شۇ زېمىندا ئېرىشكەن ئەركىنلىكىنى ئەزىز بىلىپ قولىدىن بەرمەسلىك ئۈچۈن كېرەك بولغان جەڭ ماھارىتىگە ئىگە بولىدۇ («ھاك.» 1:4-24نى كۆرۈڭ).
(ئە) ئۇنىڭدىن «چىرايلىق گەپلەر چىقار» ـ گەپكە ئۇستا، پاساھەتلىك، شېئىرىي سۆز قىلالايدىغان بولىدۇ. بۇنىڭدىن بىر مىسال «ھاك.» 1:5-31دە كۆرۈلىدۇ ـ بۇ سۆزلەرنىڭ بىر قىسمى نافتالىي باراكنىڭ ئاغزىدىن چىققان).

يۇسۇپ ۋە ئۇنىڭ ئوغۇللىرى ئەفرائىم ۋە ماناسسەھ توغرۇلۇق (22-26-ئايەت)

«يۇسۇپ مېۋىلىك دەرەخنىڭ شېخىدۇر، بۇلاقنىڭ يېنىدىكى كۆپ مېۋىلىك شاختەكتۇر؛
ئۇنىڭ شاخچىلىرى تامدىن ھالقىپ كەتكەندۇر.
يا ئاتقۇچىلار ئۇنىڭغا ئازار قىلىپ، ئۇنىڭغا ئوق ئاتتى، ئۇنىڭغا نەپرەتلەندى.
ھالبۇكى، ئۇنىڭ ئوقيايى مەزمۇت تۇرار، قول-بىلەكلىرى ئەپلىك تۇرغۇزۇلار، شۇ كۈچ ياقۇپ تايانغان كۈچلۈك بولغۇچىنىڭ قوللىرىدىندۇر ـ
(ئىسرائىلنىڭ قورام تېشى، يەنى ئۇنىڭ پادىچىسى ئۇنىڭدىن چىقار!)
ئاشۇ كۈچ ئاتاڭنىڭ تەڭرىسىدىندۇر – (ئۇ ساڭا مەدەت بېرەر!)
يەنى ھەممىگە قادىردىندۇر – ئۇ سېنى بەرىكەتلەر!
يۇقىرىدا ئاسماننىڭ بەرىكەتلىرى بىلەن،
تۆۋەندە ياتقان چوڭقۇر سۇلارنىڭ بەرىكەتلىرى بىلەن،
ئەمچەك بىلەن بالىياتقۇنىڭ بەرىكىتى بىلەن سېنى بەرىكەتلەر!

سېنىڭ ئاتاڭنىڭ تىلىگەن بەرىكەتلىرى ئاتا-بوۋىلىرىمنىڭ تىلىگەن
بەرىكەتلىرىدىن زىيادە بولدى،
ئۇلار مەڭگۈلۈك تاغ-ئېدىرلارنىڭ چەتلىرىگىچە يېتەر،
ئۇلار يۈسۈپنىڭ بېشىغا چۈشەر، يەنى ئۆز قېرىنداشلىرىدىن ئايرىم
تۇرغۇچىنىڭ چوققىسىغا تېگەر»

يۈسۈپ ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى «شاخچىلىرى باغنىڭ تېمىدىن ھالقىپ كەتكەن» «مېۋىلىك دەرەخنىڭ شېخى» بولىدۇ — دېمەك، مېۋە-چېۋىلىرى شۇنچە مول بولىدۇكى، باغنىڭ تېمىدىن ھالقىپ ئۆتىدۇ. «چۆل-باياۋاندىكى سەپەر» 1-بابتا خاتىرىلەنگەن رويخەتتە بويىچە يۈسۈپنىڭ ئادەملىرى يەھۇدانىڭكىدىن ئاز بولىدۇ؛ لېكىن «چۆل.» 26-بابتىكى رويخەت بويىچە ئۇلار يەھۇدانىڭكىدىن كۆپ بولىدۇ. ئۇ «بۇلاقنىڭ يېنىدا» (ياكى «قۇدۇق»نىڭ) بولىدۇ — دېمەك، ئۇنىڭ ئۆزىنىڭكى مۇقىم سۇ مەنبەئەسى بار بولۇپ، يامغۇرغا تايىنىشنىڭ ھاجىتى بولمايدۇ.

23-ئايەتتە يۈسۈپ ئۇچرىغان زىيانكەشلىك، يەنى ئۆز قېرىنداشلىرى، پوتىفار ۋە پوتىفارنىڭ ئايالى تەرىپىدىن ئۇچرىغان مۇئامىلىلەر شېئىرىي ئوخشىتىشلار بىلەن تەسۋىرلىنىدۇ. بىراق يۈسۈپ بۇ مۇئامىلىلەردىن ئۆتۈپ ئامان قالىدۇ — «ھالبۇكى، ئۇنىڭ ئوقيايى مەزمۇت تۇرار، قول-بىلەكلىرى ئەپلىك تۇرغۇزۇلار، شۇ كۈچ ياقۇپ تايانغان كۈچلۈك بولغۇچىنىڭ قوللىرىدىندۇر». ئۇ ئۇچرىغان سىناقلار ئارقىلىق ۋە پەرۋەردىگارنىڭ كۈچلەندۈرۈشلىرى بىلەن دۈشمەنلىرىنىڭ «ئوقلىرى» چەتلىتىلىپ ئۇنىڭغا تەگمىدى ۋە ئۆزىنىڭ «قول-بىلەكلىرى ئەپلىك تۇرغۇزۇلدى»؛ چۈنكى ھەقىقىي كۈچلۈك بولغۇچى ئۇنى قۇۋۋەتلەندۈردى. ئاندىن بېشارەتتە ياقۇپ مەسىھنى خۇدانىڭ ئۆز يېنىدىن چىققان «ئىسرائىلنىڭ پادىچىسى» («زەك.» 11-باب ۋە «يۇھاننا» 10-بابنى كۆرۈڭ) ۋە «ئىسرائىلنىڭ قورام تېشى» دەپ تەسۋىرلەيدۇ. تەۋراتتا ھەم ئىنجىلدا «ئىسرائىلنىڭ قورام تېشى» ياكى «قورام تاش» مەسىھنى كۆرسىتىدىغان سىمۋول سۈپىتىدە كۆپ يەرلەردە بايقىلىدۇ.

25-ئايەتتە ياقۇپ يۈسۈپ كەلگۈسىدە بەھرىمەن بولىدىغان بەخت-بەرىكەتنى «يۇقىرىدا ئاسماننىڭ بەرىكەتلىرى بىلەن، تۆۋەندە ياتقان چوڭقۇر سۇلارنىڭ بەرىكەتلىرى بىلەن» دەپ ئالدىنئالا ئېيتىدۇ. ئاندىن: «ئەمچەك

بىلەن بالىياتقۇنىڭ بەرىكىتى بىلەن سېنى بەرىكەتلەر» دەپ ئېيتىلدۇ
ــ بۇلار بىلەن يۇسۇپ ئەڭ چوڭ قەبىلە بولىدۇ (ئەفرائىم ۋە ماناسسەھ ئىككىسى
بىرلەشتۈرۈلگەندە). ئىسرائىللار «جەنۇبىي پادىشاھلىق» («يەھۇدا») ۋە «شىمالىي
پادىشاھلىق» («ئىسرائىل»)غا بۆلۈنگەندىن كېيىن ئەفرائىم قەبىلىسى ئاخىردا
شۇنچە كۈچلۈك بولىدۇكى، بەزىدە شىمالىي پادىشاھلىق ئايرىم ھالدا «ئەفرائىم»
نامى بىلەنلا ئاتىلىدۇ (مەسىلەن، «2تار.» 7:25، «يەش.» 2:7نى كۆرۈڭ).
شۇنىڭ بىلەن، بېشارەت بويىچە، يۇسۇپ قارشىلىشىشقا يۈزلەنگەن ھالدا
روناق تاپىدۇ.

بىنيامىن (27-ئايەت)

«بىنيامىن يىرتقۇچ بۆرىدەكتۇر؛
ئەتىگەندە ئۇ ئوۋنى يەر، كەچقۇرۇن ئۇ ئولجىسىنى تەقسىم قىلار».

بېشارەتتە بىنيامىن قەبىلىسىنىڭ جەڭگىۋار، ئۇرۇشقاق خاراكتېرى تەكىتلىنىدۇ.
ئۇ كۆپ قېتىملاپ غەلىبە قازىنىدۇ: «ئەتىگەندە ئۇ ئوۋنى يەر» ۋە شۇنداق
غەلىبىلىك بولغاندىن كېيىن: «كەچقۇرۇن ئۇ ئولجىسىنى تەقسىم قىلار» ــ
قازانغان غەلىبىسىنىڭ ئولجا-غەنىيمەتنى باشقىلارغىمۇ تەقسىم قىلىپ ئۇنىڭدىن
ئورتاق بەھرىمەن بولىدۇ.

دەرۋەقە، بىنيامىن قەبىلىسىدىن بەزى داڭقى بار جەڭچىلەر چىقتى – ئەھۇد
(«ھاك.» 15:3-30)، سائۇل («1سام.» 1:9-15:11)، يوناتان («1سام.» 1:14-
52)؛ ۋە ئىنتايىن قەيسەر، ئېتىقادى كۈچلۈك بەزى ئەر-ئاياللار ــ مەسىلەن، موردىكاي
ۋە ئەستەر ئۇلاردىن چىقتى. روسۇل پاۋلۇس بىنيامىندىن چىقتى؛ ئۇنىڭ ئىسمى
«سائۇل» ۋاقتىدا، ئۇ رەب ئەيسا مەسىھنى تېخى ئۇچراتمىغانىدى، توۋا قىلىشتىن
ئىلگىرى، ئۇنىڭ خاراكتېرى دەرۋەقە «يىرتقۇچ بۆرىدەك» دەھشەتلىك ئىدى.
لېكىن خۇداغا مىڭ تەشەككۈر، ھەربىرىمىزنىڭ كونا خاراكتېرىمىز مەسىھنىڭ نىجاتى
ۋە كۈچ-قۇدرىتى بىلەن ئۇنىڭكىگە ئوخشاش مۇھەببەتلىك، مېھىر-شەپقەتلىك،
رەھىمدىللىققا ئۆزگەرتىلىدۇ («رىم.» 2-1:11، «روس.» «11-9:26»، «1تىم»
13:1نى كۆرۈڭ)!

ئامىن!

«ئۇ ئاتا-بوۋىلىرى ئارىسىدا ئۇخلىدى» «ئۇ ئاتا-بوۋىلىرىنىڭ يېنىغا كەتتى» قاتارلىق ئىبارىلەر (8.25)

«ئۇ ئاتا-بوۋىلىرى ئارىسىدا ئۇخلىدى» دېگەن ئىبارە تەۋراتتىكى – «تەبىرلەرنى» كۆرۈڭ.